

RAFET BALLI

Kürt Dosyası

Ala Rızgari • Hatice Yaşar • İbrahim Güçlü

Mahmut Baksi

Kawa

Kendal Nezan

KUK

Ahmet Zeki Okçuoğlu

PKK • Abdullah Öcalan

Peşeng • Serhad Dicle

Rızgari • Ruşen Arslan

T-KDP • Ferhat Aydın

TKSP • Kemal Burkay

Mehdi Zana

I-KDP • Mesut Barzani • Hoşiyar Zibari

I-KSP • Dr. Mahmut Osman

KDHP • Sami Abdulrahman

KYB • Celal Talabani

Şeyh İzzettin Hüseyini

İ-KDP • Dr. Abdurrahman Kasımlo

Hasan Şerefi • Azad Bey

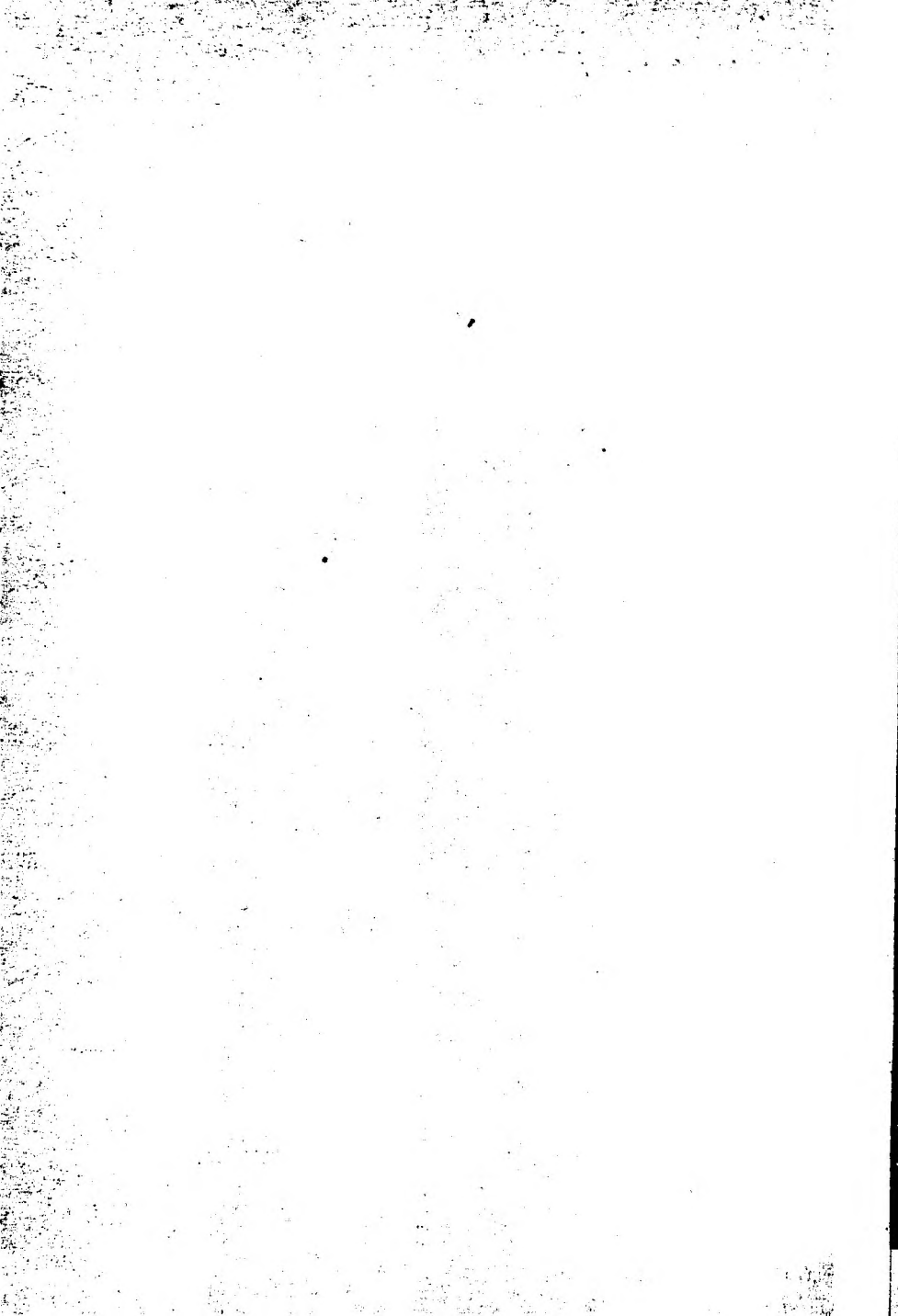
Komela • Abdullah Muhtedi

S-KHBP • Salah Bedrettin

İsmet Şerif Vanlı • Prof. Nadir Nadirov

cem yayınevi

KÜRT DOSYASI

KÜLTÜR DİZİSİ

(2) Tur. 2613

IV-148

RAFET BALLI

LIV. TUR. 2613

27/10/2016

400 BAL KUR

Kürt Dosyası

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3

Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 527 17 41 - Fax: 526 97 42

Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Yaylacık Matbaası
İstanbul-Temmuz 1991

GİRİŞ

Abi, Buralarda Bir Kürt Enstitüsü Varmış

Paris'te, La Fayette Caddesi'nde telefon kulübesi bulmak için etrafıma bakınırken, yanıma iki esmer genç yaklaştı. Bıyıklı, yakaları açık ve utangaçtılar. Belli ki, bizim «Doğulu» vatandaşlardan. İlk soruları, «abi, sen Türk müsün» oldu. «Evet» demem üzerine ikinci soru geldi: «Abi, buralarda bir Kürt Enstitüsü varmış, yerini biliyor musun?»

Güldüm. «Türk» olarak bir «Kürt» kuruluşunun yerini bilmem çok doğal gibiydi onlar için. Son yıllarda Türkiye'de «Kürt» eksenli etrafında yapılan «bölücülük» tartışmalarının yaratmış olması gereken ayrımın pek farkında değildiler sanki. Kürt Enstitüsü'nü arıyorlardı ama kafalarındaki kimlik katarının «biz» kompartımanı, «Kürt» ve «Türk» vagonlarının önünde gidiyordu hâlâ.

Hemen yakındaki binayı gösterdim, «sağ ol» diyerek gittiler.

Aslında aynı paradoksu, Türkiye kökenli Kürt sol gruplarının liderleri ile görüşürken de yaşıyor insan. Siyasi konuşmalarda «Kürt» ve «Kürdistan» kelimelerine vurgu yapmaya özen gösteren sözcüler, sohbet faslı başlayınca, Türkiye ile ilgili her şeyi «biz» kavramının içine alıveriyorlar hemen. Türkiye'nin «artı»ları da, «eksi»leri de «bizim» oluveriyor.

«İç» Kürtlerin yanı sıra «dış» Kürtlerin liderlerinin «dostluk-düşmanlık haritası»ndaki koordinatları da «biz»e fazla uzak değil aslında.

Siradan «dış» Kürdün bakışı nasıl acaba? Kerkük, Erbil ve Duhok'tan Türkiye sınırına doğru kaçan yüzbinlerce Kürt içinde bir peşmergenin şu sözünü kolay unutamam. Çoğu kadın ve çocuk «ölüm-

den kaçış kervanını göstererek, «Türkiye'de böyle bir şey olmaz» demişti. Açıklama isteyen bakışlarına cevabı ise oldukça kısaydı:

«Her şeyden önce Türk halkı razı gelmez.»

Ama Türkiye kamuoyu sorunun farklı yönlerini öğrenme imkânına sahip olamadı. Birakalım sokaktaki sıradan insanımızı, çözümler üretmede sorumluluk taşıyan aydınlarımızla «Kürt meselesi» arasına «bölücülük» duvarı çekildi bugüne kadar. Bunda resmiyetin yasakçılığının yanı sıra, Türkiye kökenli Kürt örgütlerinin siyasi çalışmayı «bağımsızlık ajitasyonu» ile sınırlamalarının rolü inkâr edilebilir mi?

Ana Muhalefet Hangisi?

Sadece Türkiye'nin değil, Ortadoğu'nun da başlıca sorunlarından biri durumuna dönmüşen bu konunun «bölücülük» dar zeminine sığmayacağını benimseyenler artık küçük bir azınlık olmaktan çıktılar. «Kürt meselesini tartışmalıyız» yaklaşımı bugün eskimeye yüz tuttu, «tartışma»nın kendisi yapılmaya başlandı yavaşta.

Bunu sadece son bir-iki ayın gazete ve kitap yayınlarını dikkate alarak söylemiyorum. Öncesi de var. İşte, bana göre oldukça anlamlı sayılabilecek bir örnek:

Geçenlerde büyük bir gazetemizin arşivinde Kürt meselesiyle ilgili bir bilgi için dosyaları tarıyordum. Dosyaların çokluğu dikkatimi çekti. Sadece PKK ile ilgili olanları saydım. 1984 Ağustosunda eyelere başlayan PKK'yla ilgili irili ufaklı tam 49 kupür dosyası vardı.

Nedense, kafamdan bir «acaba» geçti. İki büyük muhalefet partimizle ilgili Türk basınında aynı dönemde çıkan haberlerin hacmi ne kadar diye düşündüm. Sonuç, beklediğimden de şaşırtıcı çıktı. DYP'nin dosya sayısı ancak 35'ti. Ana muhalefet SHP'ninki daha fazlaydı ama yine de 46'da kalıyordu.

Yanlış anlamayı önlemek için peşinen belirteyim. Dosyalar sadece bir gazetede çıkan haberlere göre değil, ortanın sağı solu, belli başlı bütün Türk gazete ve dergilerinden kesilen yazılardan oluşuyordu.

Bu duruma bakarak, olguların protokolü resmiyetinkini alt üst etti desem, haksız sayılır mıyım bilmem? Hayat, Kürt meselesini toplumsal gündemin en başına kendiliğinden getirip yerleştirdi. Biz ne

kadar tersini de iddia etsek, görmezlikten gelip yasaklasak da, toplum olarak gerçekte Kürt meselesini hep tartıştığımız anlamı çıkarıyor bu olgudan.

Yazılı basın böyle. Ya devlet televizyonu nasıl acaba? Mehter takımı gibi arada geri vitese takmasına rağmen, televizyonun konuya açılışını «iki adım ileri» değil, sanki bir sıçrama.

Nisan ayının ilk günleriydi. Bir yabancı gazeteci grubuyla Irak'tan yeni döndüğümüzde TRT Van muhabiri benimle de röportaj yapmak istedi. Kürt bozgunu henüz başlamış, sınırlarımıza doğru sayıları yüzbinlerle ifade edilebilecek bir mülteci akını sözkonusuydu. Olayın en yeni görgü tanıklarındık. «Kabul ama» dedim, «Kürt kelimesini kullanmam şartıyla.» Her şey bir yana, sınırlarımızda yaşanan dramı «Kürt»süz anlatabileceğimi aklım kesmemişti.

Muhabir arkadaş oldukça rahattı. «Oo, siz yokken çok şey değişti. Talabani bile televizyona çıktıktan sonra^(*), sen 'Kürt' demisin, hiç önemli değil» diye açıkladı rahatlığının nedenini.

Gerçi devlet televizyonu şimdi «Kuzey Iraklı» ile «Kürt» arasında gidip geliyor ama bir tabudun söz edilemez artık. Iraklı Kürt liderler Mesut Barzani ve Celal Talabani, televizyon haberleri sayesinde toplumumuz için aşına yüzler arasına girdiler bile. Seçimlerde yüzde 8-9 oy almış muhalefet liderlerine bile ekran yaşağı uygulayan devlet televizyonu için bunun başdöndürücü bir değişme olduğunu söylesen, hiç de ölçüylü kaçırılmış sayılmam.

Neden «Kürt Dosyası»?

Bütün bunlara rağmen zorluklarımız büyük. Tartışma, veriler ve bilgiler temelinde yürütülürse, anlamlı olur. Oysa, Kürt meselesinde Türkiye'de sloganlar ve suçlamalar dışında o kadar az malzeme var ki herkesin ulaşabileceği. Çoğu da son bir-iki ayın ürünü.

Mesleğim gereği Kürt meselesiyle 1987'den beri yakından ilgilendiğimi söyleyebilirim. Son 5 yılda, iç ve dış, hemen bütün Kürt liderlerle birkaç kez görüşme fırsatı buldum. Kürtlerin yaşadığı diğer ülkelere gidip olayların içinde yaşama şansım oldu. Hem hükümetin kontrolündeki, hem de peşmergelerin elindeki Kürt bölgelerini dolaş-

(*) 1 Nisan 1991'de yayınlanan 32. Gün programında Celal Talabani ile yapılan bir söyleşiye de yer verildi.

ım. 1988 sonbaharındaki Kürt mülteci akını ve 1991 baharındaki yüzbinlerin dramını o insanlarla birlikte yaşadım. Paris ve Stockholm Kürt konferanslarını, kulisiyle birlikte, yerinde izledim. Gazeteci olarak yürüttüğüm çalışmaları, bir gün kitaplaştırmayı düşünmesiyle, başından beri kapsamlı tutmaya gayret ettim. Sonuçta ortaya, gecikmeli de olsa, bu çalışma çıktı.

Kürt liderlerle görüşmeleri yürütürken, tek bir ölçüye dikkat ettim: Bilgi verici olmak. Kendi rolümü aktarıcı ya da yansıtıcı olmakla sınırladım. Önemli olan, büyük ya da küçük, iç ya da dış, ulaşabildiğim bütün Kürt örgüt ve çevrelerin, temel tartışma konularında programının ne olduğunu birinci elden vermektir. Kaçınılmaz bir kuruluşa yol açacağını, bunun da okumayı zorlaştıracağını bilmeme rağmen, Kürt liderlerle onların görüşleri üzerine tartışmaya girmedim. Bu, onlarla her konuda mutabık olduğum anlamına gelmiyor. Okuyucu ile liderler arasına girmek yerine, görüşlerin tartışmasını kamuoyuna bırakmayı tercih ettim. Zaten Kürt meselesinde eksiklerimiz de bu değil mi?

Kürt meselesinde benim açımdan tartışılmaz bir tek gerçek vardır: O da bu konuda her şeyin tartışılması gerektiğidir. Etnik kökeni ne olursa olsun, bütün insanlarımızın çıkarına olacak çözümlerin ancak böyle bulunacağına inanıyorum.

Amacım, Türk olsun, Kürt olsun bütün insanlarımızın gönüllü ve eşit birliğine, ufak da olsa, böylece katkı yapabilmektir.

Okuyucu ile Kürt lider ya da sözcüler arasına girmeyeceğim dedim. Ama, önsöz niyetine de olsa, birtakım gözlemlerimi aktarmam, büsbütün yararsız olmayacak sanırım. Yıllar öncesine kısa bir gezinti ile başlamak istiyorum işe.

Ceviz ve Üzüm Karşılığı Kürtçe Küfür Dersleri

«Kürt» sözünü ilk ne zaman duyduğumu doğrusu hatırlayamıyorum. İlçemiz Kaman'ın birkaç da Kürt köyü bulunduğu için çok erken bir yaşta olsa gerek. Ancak, bir Kürtle ilk defa karşılaşmamı hiç unutmadım bugüne kadar.

İlkokulun galiba ikinci sınıfındaydım. Ders yılının ortasına doğru okulumuza yeni bir öğrenci geldi. «Kürt» olduğunu söylüyordu herkes. Cin gibi biriydi. Yanlış hatırlamıyorsam, bizim köye gelin gelmiş ablasının yanında kalıyordu.

Şimdi belleğimi zorluyorum, o günlerde kafamda bir «Kürt» kavramı var mıydı diye. Yoktu. O dönemde köyümüze gazete girmediği, radyo ve televizyon da olmadığı için. Iraklı Kürtler yurtlarından sünlseydi bile haberim olamazdı zaten. Köylülerim için ise etnik köken farkı önemli sayılmıyordu ki, kafamda «Kürt» kavramı oluşmamıştı henüz.

İsmi şimdiki hatırlayamadığım çocuk sayesinde sadece ben değil, bütün okul «Kürt»ü keşfetmeye başladık. İlk öğrendiğimiz şey, Kürt olmanın insana «küfretme özgürlüğü» sağladığı oldu. Kendimizden farklı gördüğümüz için, gaddarlık derecesinde olmasa bile sık sık takılır, kovalardık çocuğu. O da hem kaçar, hem de ağız dolusu bir şeyler söylerdi bize. Başlangıçta bir türlü anlamıyorduk ama küfrettiğini çıkarmakta gecikmedi çocuk aklımız.

Aslında bu konuda tecrübesiz sayılmazdım. Daha ilkokula bile gitmiyordum. Hirfanlı Barajı inşaatında çalışan ecnebi mühendisler gelmişti köyümüze. Sarı saçları, ince uzun boylarından çok, konuşurken anlayamamak şaşırımıştı beni. Ne konuştuklarını anlamıyordum. Aslında onların ne konuştuğunu anlayamayışım değildi garip olan. Bu koca koca adamlar da bizim ne söyledikimizi anlamıyormuş. Hatta, baraj inşaatında çalışan köylülerimizden öğrendiğimiz göre, analarına, avratlarına küfretsek bile farketmiyorlarmış.

Benden büyük birkaç çocuk bunu denemeyi önerdiklerinde «hayır» diyemedim. Fakat, «ya anarlarsa» korkusuyla, diğerlerinin aksine, sesim ancak bir murultu gibi çıktı. Korkum boşunaymış. Gerçekten, dönüp bakmadılar bile.

İşte, yabancı dil konusundaki bu tecrübe zenginliğim sayesinde Kürt çocuğu ile aramdaki ilişki değişti. Artık ceviz ve üzüm taşıyordum ona. Bir tek isteğim vardı: Kürtçe küfür etmeyi öğretmesi.

Kürt çocuğu ders yılı bitmeden okulumuzdan ayrıldığında, küfür repertuarım hayli zenginleşmişti. Bazılarını bugün bile unutmadım.

Ortaokuldan itibaren sınıflarımda hep Kürt çocukları oldu. Yaşımınla birlikte kafamdaki Kürt kavramının içi de dolmaya başladı. Ama naturel Kürt gerçeği ile ilk kez öğretmenliğimde yüzyüze geldim.

Hakkari Dedikleri

Selahattin Şimşek'in «Hakkari Dedikleri» kitabının da etkisiyle, aldığım ilk tayin yazısında gönüllü isteğim üzerine gidiş adresi olarak

Hakkari yazıyordu. Aynı okuldan mezun olduğumuz çocukluk arkadaşım Özer Yavuz'la birlikte Kırşehir'den ömrümüzün ilk uzun yolculuğuna çıktık.

Evrani (Demirtaş) köyünün dik yokuşlu patika yolunda, 18 yaşına rağmen, nefesimin kesilmesini gülerек seyreden yeni köylüm Abdullah Yaşar'ı ilk portre olarak hafızama kaydettim. Köydeki izlenimlerim, malumun ilanı da olsa çarpıcıydı benim için. Kadınların hiçbiri konuştuğum dili bilmiyordu. Erkekler ise Türkçe ile gerçek anlamda ilk kez askerde karşılaşmıştı. Sadece Türkçe okuma-yazma öğretmek, köydeki 8 ayımın özetiymi denilebilir.

Iraklı Kürt lider Molla Mustafa Barzani'ye coğrafya bakımından oldukça yakında bulunuyorduk aslında. Ama köylüler de, ben de bu konuyu hiç açmadık birbirimize. Sanki aramızda anlaşma yapmıştık. 24 yıl sonra tekrar karşılaştığım Evranis köyünün imamı İhsan Aydoğan da, «Barzani bizim için uzak bir alemin gerçeğiydi» diye değerlendirdi o günleri. Barzanilerle değil ama rüzgârıyla karşılaştım bir kez. Yoğun kar yağışlı bir ay başında, maaş dönüşünde, bir grup öğretmenle zorunlu olarak konakladığımız bir karakolda jandarmaların Hakkari merkezden aldıkları, «Barzani'nin uçağı sınırı geçmiş» haberi üzerine nasıl heyecanlandıklarını hatırlıyorum.

O yıllarda bütün dikkatim TİP (Türkiye İşçi Partisi) ve TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) üzerinde toplandığı için, Hakkari'nin çifte kimlikli olduğunu farkedememişim ne yazık ki. Bu, bilincimde «Kürt» bulunmasına rağmen, «meselesi» olmamasından ileri geliyordu galiba. Sanıyorum tüm Türk solu böyleydi o dönemde.

Hakkari'de Barzani-PKK Rekabeti

İlkinden tam 20 yıl sonra, 1987'de Hakkari'ye bu kez gazeteci olarak gittiğimde ancak farkedebildim şehrin çifte kimliğini. Hakkari'nin vitrine koyduğu bir «resmî» kimliği vardı, bir de pek saklı tutmadığı «öteki» kimliği. Övgü ya da eleştiri penceresinden bakmıyorum konuya. Bir olgu bu. Dönüşte, gazetemde gözlemlerimi «Hakkari'de Barzani-PKK Rekabeti» başlıklı yazıda şöyle dile getirdim:

«Hakkari'de bugün biri açık, diğeri altın alta, iki mücadele sürüyor. PKK'nın devlete karşı yürüttüğü hareket açıkta cereyan ediyor. Barzanilerin Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile PKK arasında 2 yıldır giderek artan rekabet ise, şimdilik pek dikkati

çekmeyen gizli bir çekişme halinde gidiyor.

KDP'nin Hakkari'ye ilişkin siyaseti eskiye dayanıyor. Bazı Kürt kaynaklarına göre, Barzaniler Hakkari'yi Kuzey Irak'ın doğal uzantısı' sayıyorlar. Burada Türkiye kökenli Kürt gruplarının örgütlenmesini istemiyorlar. Şimdi iyice zayıflamış bulunan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi de, geçmişte burada örgütlenmiyordu. 12 Eylül'den önce Türkiye kökenli solcu Kürt gruplarının Hakkari'de sadece gençlik ve aydın kesimde taraftar bulabilmesi de buna bağlıyor.

Bu kuralı ilk bozan Kürt örgütü PKK oldu. 12 Eylül'den önce, değil köylük kesimde, Hakkari'nin il ve ilçe merkezlerinde bile taraftarı bulunmayan PKK, 1982'den itibaren köylere girmeye başladı.

Barzaniler, 1985 ortalarına kadar PKK'nın Hakkari'deki eylemlerine ve örgütlenmesine pek ses çıkarmadılar. Tutum değişikliği ise iki temel nedene bağlıyor:

Birincisi, KDP doğal cephe gerisi olarak gördüğü Hakkari'de başka bir örgütün üstünlük kurmasını, uzun vadeli çıkarları açısından doğru bulmadı. 1978 Mayıs'ında, Talabani'ye bağlı 400 kadar silahlıın Barzanilerin emriyle Hakkari'de yok edilmesi, Kürt örgütleri arasındaki rekabetin şiddetine örnek gösteriliyor. Hakkari'deki bu hesaplaşmanın Türkiye devletinin gözü önünde cereyan etmesi de dikkat çekilen başka bir nokta.

İkincisi ise, PKK'nın Hakkari bölgesindeki eylemleri KDP'ye zarar veriyor. KDP Merkez Komitesi üyesi Dr. Sait Barzani'nin de açıklıkla söylediği gibi, peşmergelerin silahı İran ve Irak'tan, erzağı ise, kaçakçılıkla da olsa Türkiye'den gidiyor. Kaçakçılığa Türk yetkililerin ister istemez göz yumduğu ise, herkesin üzerinde birleştiği bir konu. PKK'nın eylemleri yüzünden Türkiye'nin bölgeye asker yığması da Barzanileri düşündürüyor.

Barzani-PKK çekişmesi sınır köylerinde daha açık görülüyor. Buralarda, başta korucular olmak üzere, devlete en çok yakınlık gösterenler Barzani sempatanları. Hatta Barzani etkisinin açıkça bilindiği köylere koruma için gece askeri bir tim bile gönderilmiyor. Gerekçe, 'PKK saldırırsa, peşmergeler yardıma gelir' oluyor. Birçok askeri ilgili, koruculardaki Barzani sempatanlığını kendilerinin de bildiklerini söylüyor.

Devletin Hakkari'deki KDP etkisine şimdilik göz yumması, ön-

celikle PKK faktörüne bağlantıyor. 'Bugün silaha sarılan KDP değil, PKK' deniyor. Ayrıca, KDP'nin bu ildeki etkinliğini bugüne kadar yıkıcı' eylemlerde kullanmadığına dikkat çekiliyor.

Barzani-PKK çekişmesi yüzünden devlet, sınır köylerinde korucu bulmakta pek zorlanmıyor. Bu yüzden son aylarda Şemdinli'de PKK eylemleri hep başarısız oldu. Son iki köy baskınında köylüler 4 PKK militanını öldürdüler.

Bazı askeri yetkililer, PKK'nın eylemlerini Mardin-Siirt eksenine kaydırmasının bir sebebinin de, Hakkari'deki sıkışmaları olduğunu ileri sürüyor. Bu kaynaklara göre PKK Hakkari'de artık eskisi gibi hareket edemiyor.»^(*)

Bu yazının, PKK'nın yayın organlarından Serxwebûn ya da Berxwedan'da, «biz demiyor muyduk» havasıyla bir kupürünün kullanıldığını gördüm sonradan.

PKK O Köyü Basamaz

Yukarıya aktardığım yazıdaki yargıya nereden varmıştım?

Pek çok olay öğrenmiştim konuyla ilgili. Şimdi bunları yazmak istemiyorum. Ama 1961'den beri sınır kaçakçılığının Barzanileri beslediği, sokaktaki vatandaşın da, devlet görevlilerinin de paylaştığı bir görüş. Devletin Hakkari'deki sınır ticaretine sadece «bizim» kaçakçıları memnun etmek için göz yumduğuna inanan herhangi bir saf yoruncuya da rastlamadım henüz.

Zaten son 30 yılda Irak sınırındaki zorunlu protokol görüşmelerinde Türk subaylarının muhatabı, Barzani'nin peşmerge komutanları oldu çoğu kez. Sınırın karşı tarafı onların denetimindeydi çünkü. Askerliğini Hakkari'de yapmış subayların albümlerinde peşmerge komutanlarıyla çekilmiş hatıra resimlerinin sayısı hiç de az değildir. Sınırın her iki tarafındaki bu fiili durum, devlet tarafından da doğal görülüyor artık.

1987'deki Hakkari gezimdeydi. Sınır köylerini dolaşıyordum. PKK eylemleri sürüyordu. Sınıra oldukça yakın bir garnizona uğradım. Yanlış hatırlamıyorsam, yüzbaşı rütbesindeydi konuştuğum subay. Bölgedeki durumu sordum.

O günlerde arazide denetimin gündüz askerde, gece PKK'da ol-

(*) Milliyet, 28 Ağustos 1987, sayfa 9.

duğu yolunda haberler çıkıyordu gazetelerde. Yüzbaşı, bu tür haberleri tekdiz etmek istercesine, buldukları muntıkayı nasıl başarıyla denetlediklerini anlatmaya çalıştı. Harita üzerinde göstererek bölgedeki her köyle ya karakol ya da seyyar tim olduğunu söyledi övünerek. Yalnız sıfır noktadaki bir köyde ne karakol vardı, ne de tim. Nedenini, «PKK o köyü basamaz» diye açıkladı. Yine anlamadığımı görünce zorunlu bir dipnot düştü:

«Onlar Barzanicidir. PKK saldıracak olursa, peşmergeler köyün yardımına koşar.»

Subay, bir gazeteciye devlet sırrını açıklamış olmuyordu aslında. O yörede herkesin bildiği ve doğal karşıladığı sıradan bir olguydu bu.

Siyaset Biliminde Yeri Vur mı?

Bir yıl kadar sonraydı. 1988 Ağustosunda Iraklı Kürtler yine böyle bir kaçış yaşıyordu. Hakkari'de, bugünkü kadar olmasa da, dağ taş yine insan kaynıyordu.

Belediye Başkanı Şükrü Çallı'ya ait Hakkari'nin tek kalınabilir oteline doluşan yerli-yabancı onlarca gazeteci, bu insanlık dramını gazetelerimize iletmek için çırpınıyorduk. Haber atlamamak için bir ilçeden diğerine koşuyorduk.

Böyle yolculuklardan birindeydi yine. Taksideki tek gazeteci benim. Diğerlerinin, parlamentoda grubu bulunan partilerden birinin ilçe yöneticileri olduğunu öğrenmiştim yola çıkmadan önce. Aralarında yarı-Türkçe, yarı-Kürtçe tartışıyorlar. Konu, malum, Kürt göçü. Hepsi bir noktada birleşti:

«Partinin sorumluluğu büyük. Bu sonucu hesap etmeliydi.»

Bir Türk partisi ile Kürt göçü arasında bu düzeyde bir bağlantı kuramadım hemen. Galiba yardım çalışmalarının yeterince organize olmadığını vurgulamak istiyorlardı. Ama hayır, arkası geldi:

«Halkı koruyamayacaktı da neden silaha sarıldı?»

Şaşkınlıkla yüzlerine baktığımı farketmediler bile. «Parti» derken, «kendi» takımlarının yenilgisinden söz eden hasta bir Fenerbahçeli kadar doğaldılar. Ama tabelası Hakkari'de asılı duran parti değildi bahsettikleri. Çiğnemedен yutulmuş büyük bir lokma gibi zor da olsa, «parti» diye Barzanilerin Kürdistan Demokrat Partisi'ni kasdettiklerini çıkarabildim sonunda.

Bunu söyleyenlerin hangi partinin ilçe yöneticileri olduğunu tah-

min etmek için kendinizi yormayın boş yere. Hangi partiden olduklarının hiçbir önemi yok. Güneydoğu'da bugün parlamento içi ya da dışı bütün Türk partilerinde böyle çift partili insanların sayısı hiç de az değildir. Bu olgunun sosyoloji ve siyaset biliminde bir yeri vardır herhalde.

Hakkari faslını taze bir anıyla kapatalım isterseniz.

Sonuncu (gerçekten sonuncu olacak mı?) Kürt göçünün henüz başlamadığı günlerde (Mart 1991) yine Hakkari'deyim. Üst düzey bir yetkiliye, gazeteci olarak nezaket ziyaretine gittim. Sohbet ediyoruz. «Şırnak'a bağlanan ilçeleriniz hariç, son 3-4 yıldır Hakkari'de PKK eylemleri oldukça azaldı» diye hatırlatıp nedenini sordum.

«Devletle, yöneticilerle halk arasındaki mesafeyi azalttık» diye açıklamak istedi durumu. Mesafe gerçekten azaldı mı, bilemem. Ama ben, bölgedeki Barzani etkinliğini devlet nasıl görüyor, onu anlamak derdindeyim. «İldeki bazı aşiretlerin Barzanilerle akrabalığı ve yakınlığı da PKK'ya fren yapıyor galiba» dedim. Oldukça gerçekçiydi muhatabım:

«Evet, o da bir faktör elbette. Barzaniler Türkiye ile iyi geçinmeye dikkat ediyor.»

Son anda serbest bırakılmasına rağmen, bölgedeki pek çok il ve ilçenin tersine, Hakkari'de Newrozun kutlanmadığını hatırlatarak bu bölümü burada noktalyorum.

Bunları niye anlattım? Barzanilerin ne kadar Türk «işbirlikçisi» olduğunu göstermek için mi? En ciddi görünen iddiacıları bile bunun böyle olmadığını çok iyi bilir. Sınır boylarındaki hayat, en kıvrak siyasi tespitlerden bile daha zengindir. Petrol denizinin üstünde yüzen Ortadoğu'da yarım yüzyıldır ayakta kalmasını bilen Barzaniler için çok şey söylenebilir. ama siyaset bilmedikleri asla. Afrika'daki kabileler platformunun bile kabul etmediği kukla liderliklere Ortadoğu'da rol biçmek ve birilerinin boynuna «işbirlikçi» yaftası asmak, ancak kuralsız bir siyasi rekabetin defterinde yazar.

Konuya bir de tersinden bakalım. Türk devleti Hakkari ve yöresini gözden mi çıkardı? Ya da Hakkari kendisini «dışta» mı hissediyor? Sanyorum, bu da konuyu aşırı basitleştirmek olur. 600 yıllık imparatorluğun mirasçısı bir devletin realistik katsayısı, Kürt kimliğini reddediyor olsa bile, sanılanın çok üzerindedir.

Kendi açımdan konuya bağlamak isterim. Ben bunları yaşadığım için anlattım sadece.

İğnenin Daha Kalınını Görmedim

Kürt liderlerle görüşmelerin değerlendirmesine geçmeden önce, aktarmak istediğim gözlemlerim henüz bitmedi. Siyasi yargılara insani boyut ekleyeceğini umduğum bu gözlemleri kaydetmeye devam ediyorum.

Önce, biraz daha güneyimizden bir hatırlatma yapalım. Ortadoğu'da İsrail devletinin kurulmasından 40 yıl sonra icad edilen Filistin intifadası, Yahudilerde askeri ve siyasi korkuların yanı sıra ahlaki kaygı da yarattı. Arafat'ın çocuk generallerinin Musa Peygamberden beri bilinen sapanlarıyla baş edemeyen İsraili askerler, televizyonda isyanla izlediğimiz dehşet sahnelerinin mimarları oldu. Yahudi bilim adamları, «şiddetin pisliğine bulaşmış hastalıklı bir nesil oluşuyor» diye toplumlarını uyarmaya çalıştılar. Konu bilimsel olarak neye bağlandı bilmiyorum.

Farklı boyutta bir başka insanlık dramı da Kürtler arasında yaşıyor yıllardır. Birkaç yıl önce Kuzey Irak'a, Barzanilerin bölgesine geçmiştim. Sınıra yakın ilk Irak-Kürt köyünde peşmerge komutanının karargâhında sohbet ediyoruz. Beraberimde götürdüğüm bir Türkiye Kürdü çevirmenliği yapıyor. Hoş, o olmasaydı bile sorun çıkmazdı. Barzani peşmergeleri arasında Türkçe bilene de, Türkiye Kürdüne de sıkça rastlamak, o bölgeyi bilen kimseyi şaşırtmıyor.

Konu askeri duruma geldi. Bölgede son günlerde Bağdat yönetimine bağlı güçler saldırı halindeydi. Sayılarının hayli kabarık olduğu söyleniyordu. Umursamaz görünüyordu peşmerge komutanı. Nedenini de, «salduranlar caş, bizim karşımızda dayanamazlar» diye açıklıyor.

Çevirmenimiz bu cevabı çevirirken, «caş» kelimesine gelip takıldı. Nasıl çevireceğini bilememenin sıkıntısı ile kıvranmaya başladı. Oysa ben üniversite yıllarından beri «caş»ın ne anlama geldiğini biliyordum. Sözlükte karşılığı «eşek sıpası» olan «caş», Kürt siyasi terminolojisinde «hain», «işbirlikçi» anlamına kullanılıyordu.

Çevirmenin sıkıntısı bitecek gibi değildi. Hâlâ uygun bir Türkçe karşılık arıyor «caş»a. «Tamam, anladım» diye araya girmem bile onu ikna etmişe benzemiyor. Bütün dil yeteneğini kelime dağarcığına daldırılmış arıyor ama bir türlü uygun karşılığı bulamıyor. Sonunda bir karara varıyor. Gözünü gözünden kaçırarak hükümünü açıklıyor:

«Caş, yani benim gibi.»

Çevirmenimin Türkiye tarafında «korucu» olduğunu söylemeye gerek var mı bilmiyorum. Sinir sigortalarının hepsini birden devreye sokmam bile titremeni engelleyemiyor. Aman Tanrım, hiçbir sofu Katolik onun kadar içten günah çıkaramaz, en* gelenekçi Leninist bile onun gibi acımasız özeleştiriyemiyordum.

Yanlış anlaşılmasın. Kimseye hain ya da işbirlikçi demek istemiyorum. Beni, insanların kendilerini nasıl gördükleri ya da hissettikleri ilgilendiriyor.

Hisseme utanmak düşüyor. İnsanların kendisini böylesine deforme hissetmesine yol açan bir bölgenin aydınlığını sonuçta.

En son Irak seyahatimde aynı utancı tekrar duydum. Kürtler henüz yenilmemişti. Kaçan Saddam askerleriyle birlikte güneye çekilen bir avuç feodalin dışındaki bütün Kürtler ayaklanmayı destekliyordu. Sayılarının 120 bini bulunduğu söylenen eski «caş»lar şimdi Kürt ayaklanmasının esas gücü haline gelmişti. Ama gazeteci olarak bu konu benim için mayınlı araziydi. «Eski caşlardan biriyle konuşmak istiyorum» diye söyleyemedim kimseye. Sohbet bu konuya yaklaştıkça kaçırılan o kadar çok göz vardı ki, ısrar etmeye utandım. İnsanların zaaflarını deşmek zalimlik gibi geldi bana.

Ne dersiniz, psikologlarımızın bu konuyu incelemeleri gerekir mi?

Dansöz Efruz ve Kürtçe Yasağı

Memleketimin cümle rakkaseleri beni bağışlasın, dansözlerin işlerini severek yaptıklarını hiç düşünmezdim. Nedense öyle bir önyargı vardı bende. Bir «Kürt gecesi»nde dansöz Efruz'u seyredinceye kadar sürdü bu.

1989'un ilk aylarıydı galiba. Perapalas'ta, Kürt kökenli avukatların düzenlediği bir geceye davetliydim. Bildiğiniz sazlı sözlü, yemekli toplantılardan biri. Hafif radikalizmi de çağrıştıran «Kürt» adına rağmen alaturka geleneğe uyulmuş, dansöz de dahil edilmişti programa.

Sanırım, dansözlerin en çok kalça ve göbek hareketleri ilgi uyandırır. Uсталık da, bu iki organı kullanıştaki beceriyle ölçülür herhalde. Ama Efruz bir değişik geldi bana. İnsanı sürekli yüzüne bakmaya zorluyordu sanki. Yüzündeki dingin ve mutlu ifadeye bakmak,

işini severek icra ettiğini düşündürüyordu insana.

Küçük Kürt kızlarının da eşliğinde programını tamamlayan Ef-
ruz'dan sonra beklenen an geldi. Adı sanı duyulmamış, en azından
benim bilmediğim bir erkek sanatçı çıktı sahneye. Ta ilk akşamdan
beri onu bekliyorduk. Kürtçe türkü yasağı «delinecekti».

«Kahraman» türkücünün işe önce Türkçeyle başlamasına kim
itiraz edebilirdi? Anlaşılan, yumuşak geçiş yapacaktı. Bir, iki, üç,
dört... Beklentimiz olmasa, arabeskin en çekilmez piyasa işi parçala-
rına zor katlanırsınız ya, sabrediyoruz işte. Tamam, Urfa türkülerine
geçti. Araya bir iki Kürtçe kelime sıkışturmaya da başladı nakaratlar-
da. Ama asıl «delme» harekâtı bir türlü gelmiyordu. Uyarı ve talep
karşımı itirazlar yükseldi masalardan. Sonunda masamıza çağrıldı
genç arabeskçi. «Bak» dendi kendisine, «sen Kürtçe söyle, bir şey ol-
maz. Olsa bile, bu salonda gördüğün insanların hepsi avukat. Mah-
kemede 200 avukat birden savunur seni. Gazeteler hep senden bah-
seder, meşhur olursun.» O dönemde anti-demokratik 141-142 ve
163. maddeler kalkmadığı için herkes en fazla 3 avukat tutabilir diye
bir şart yoktu kanunlarımızda.

Arabeskçi bir an düşündü. Gazetelerde kendisinden söz edecek
haberlerin cazibesi ile ihtiyatlık freni arasında gitti geldi. Sonunda
«kaygısız aşım, ağrısız başım» ağır bastı ki, yanaşmadı Kürtçeye.

Kürt avukatlar dayanamayıp kendi yasaklarını kendileri delme-
ye karar verdiler. Mikrofonu eline alan Avukat Ahmet Zeki Okçuoğ-
lu, nağmelerini Türkçesinden çok iyi tanıdığım Kürtçe bir türküye
başladı. Önce tek başınaydı Ahmet'in bana biraz çekingen gibi gelen
sesi. Bütün salon katıldı sonra.

Salondaki kolektif trans halinin dışındaydım. Koca koca adam-
ların yüzündeki çocuksu cesareti okumaya çalışıyordum. 15-16 ya-
şındaki erkek çocuklar sigara içtiklerini nasıl özellikle farketirmeye
çalışırlarsa, öyleydiler. Kolay mı? İstanbul'un göbeğinde, lüks bir ote-
lin salonlarında ««kendi» türkülerini söyleyebiliyorlardı ya.

Üçüncü Dünya ülkelerinin, insanlara cesaretini sinaması için
sonsuz fırsatlar sunduğunu bir kere daha öğrenmiş oldum. Kürtçe
türkü yasağı getiren 2932 sayılı yasanın kaldırılması, bu fırsatlar
manzumesinde bir eksilme yarattı galiba. (*)

(*) 12 Nisan 1991'de yayınlanan «Terörle Mücadele Yasası», TCK'nın 141-142 ve
163. maddelerinin yanı sıra, Kürtçe yasağını düzenleyen 2932 sayılı yasayı da
yürürlükten kaldırdı.

«Bizim» Kürtler Aslında Türkçe Düşünüyor

Birkaç yıl sonra antropojik kazı yapmaya meraklı mizahçıların malzemesi olacağını zannettiğim «dil yasağı»nın bugününe ilişkin bazı bilgi ve gözlemleri burayı almakta yarar görüyorum.

Stockholm Kürt konferansı sırasında Türkiye'den bir Kürt sözcü ile konuşuyorduk. Türkiye kökenli Kürt siyasi gruplarının hemen hepsinin yayın organlarında Türkçenin birinci dil olduğunu, Kürtçe bölümlerin adeta bir süs gibi kaldığını hatırlattığımda, şu değerlendirmeyi yaptı:

«Doğrudur. Sadece yazı dili değil, konuşma dilimiz bile Türkçe. İran ve Irak Kürtleri bizden farklı. Onlar aralarında Farsça ya da Arapça konuşmazlar. Ama biz bir araya geldiğimizde Türkçe konuşmayı tercih ediyoruz.»

Ona göre bu durum, «Türkiye'deki asimilasyonun daha ileri boyutta yaşanmasının bir sonucuuydu».

Benzer bir durumu Paris Kürt konferansı sırasında yaşamıştım: Konferansta konuşmalar dört dile birden simultane çevriliyordu: İngilizce, Kürtçe, Fransızca ve Türkçe. Delege ve davetlilerin yarıdan çoğunu Türkiye kökenli Kürtler oluşturuyordu. Herkes kendisine verilen kulaklığı istediği dilin numarasına ayarlayıp konferansı öyle izliyordu. Türkçenin numarası 4'tü. Merak edip bir yemek arasında organizasyon masasına bırakılan kulaklıkların daha çok hangi numaraya ayarlandığına baktım. En az yarısı 4 numaraya ayarlanmıştı. Türkiye Kürtleri «konferanslarını» Kürtçe değil, Türkçe izliyorlardı. İran, Irak ve Suriye Kürtleri «kendi dillerini» tercih etmişlerdi.

Avrupa'daki Kürtçe yayıncılık alanında da aynı durumu yaşıyor. Birçok Kürt lidere göre Avrupa'da 500 bin Kürt yaşıyor. Siyasetçinin abartma payını düşüp bunu 300 bine indirsek bile, küçümsenmeyecek bir rakam. Avrupa'da dil yasağı bir yana, Kürtçe için özel bir teşvikten bile söz etmek mümkün. Ama çok kitaplı Kürt yazarlarından Mahmut Bakşi, Kürt dilindeki eserlerin 1500-2000'lik tek baskıyı ancak yapabildiğini anlattı üzülerek. Türkiye Kürtleri sadece siyasi çalışmalarını değil, edebi tüketimlerini de Türkçeyle gerçekleştiriyorlar bugün.

Makale ve konuşmalarını «Seçme Yazılar» adıyla 4 ciltte toplayıp Türkçe bastıran PKK lideri Abdullah Öcalan'ın dil konusunda

oldukça ilginç tespitleri var zaten.

«Ben tamamen Türkçe düşünce eylem gücünü geliştiriyorum. Kürtçe ise ikinci planda kalan bir eylem ve düşünce gücüdür... Önce Kürtçenin kurtuluşu için çaba harcayanlar var. Bu benim düşüncemde yoktur. Kürtçenin kurtarılmasından önce kurtarılması gereken çok büyük değerler vardır. Kürtçeye en son sıra gelecektir. Bağımsızlık sağlandıktan sonra bile, uzun bir süre bağımsızlığı Türkçe ile icra edeceğiz. Elbette bu temelde Kürt dili gelişecektir ve Kürt kültürü kendi diliyle ifade olunacaktır...»^()*

Yukarıdaki bilgileri övmek ya da yermek için değil, sadece olgularını tespit etmek düşüncesiyle aktardığımı tekrar belirtmem gerek var mı, bilmiyorum.

Jön Türklerden 100 Yıl Sonra

Söz Avrupa'dan açılmışken, devam edelim.

Bugün daha çoğu Almanya, Fransa ve İsveç'te olmak üzere, belli başlı tüm Avrupa ülkelerinde bir Kürt siyasi mülteci kolonisi oluşmuş durumda. 12 Eylül'den sonra Türkiye'den kaçan Kürt aydınlar büyük sayısal ağırlığa sahip bu çevrelerde. Ama Avrupa'da büyümüş genç bir aydın kuşak ise, yüksek öğrenim yapıyor olması, birkaç Avrupa dilini bilmesi, mültecilere göre daha esnek üslubu ile hemen dikkati çekiyor. Birkaç yıl sonra Kürt aydın kolonilerinde etkinliğin, mültecilerden yerleşik karakterli bu insanlara geçeceğini sanıyorum.

Birçok Kürt sözcü, yüzyılın başında Avrupa'da kümelenen Jön Türklere benzetiyor bu kolonileri. «100 yıl geriden de olsa bizim de Jön Kürtlerimiz yetişti» diyor.

Aydınlar arasında durum farklı olmakla birlikte, işçi ya da mülteci olarak Avrupa'da yaşayan Kürtler arasında PKK, diğer tüm Kürt hareketlerine göre açık bir üstünlüğe sahip. PKK saflarını besleyen üç önemli kadro kaynağından birinin Avrupa olduğunu herkes kabul ediyor. Diğer ikisi Türkiye ve «dış» Kürtler.

Avrupa Kürtleri arasında etkin diğer bir güç ise, Komkar adlı kitle örgütünü denetleyen Kemal Burkay'ın Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi. TKSP'nin aydınlar arasında hatırı sayılır bir etkisi var.

^(*) Doğu Perinçek, Abdullah Öcalan İle Görüşme, Kaynak Yayınları, Ekim 1990, s. 30-31.

«Terör»ü reddetmesi de, onun Avrupalı kuruluşlarla ilişkisini kolaylaştıran bir faktör.

Rızgari ve Ala Rızgari çevresi de aydın karakterli.

Kürt Kadınları Memelerini Neden Açamıyor?

Ya Avrupa'daki Türklerle Kürtler arasındaki ilişkiler nasıl gidiyor?

Doğrusu, özellikle sıradan insanlar bakımından durumu açıklayacak yeterli bilgi ve gözlemlere sahip değilim. Yine de, fena olmadığı şeklinde verilen bilgiler bana ters gelmiyor. Ama Kürt siyasilere, militan olmayan Türk aydınları arasında bir kopukluktan, hatta yer yer bir zulaşmadan söz edilebilir.

Türk aydınları, Kürtlerin «Türk düşmanlığı»na düşükleri inancında. «Hükümetlerin Kürt varlığını tanımayan politikalarına karşı çıkmak başka, anti-Türk tavırlar geliştirmek başka» diyorlar.

Solcu bir Türk aydın, Kürtler engellediği için İsveç Yazarlar Birliği'nin, sol içerikli dahi olsa, Türklere ait eserlerin basımına pek yardımcı etmediğini anlattı yakınlıkla. Kürt aydınlar bu tür iddiaları peşinen reddediyor tabii ki. Türk aydınlarını ya yanlış değerlendirmekle ya da gereksiz derecede alıngan olmakla eleştiriyorlar. Yeterince araştıramadım, ancak Kürt siyasilere bu konuda titiz olmadıkları yönünde bir izlenim edindim.

Her türlü baskıcı ve geri uygulamayı Üçüncü Dünya'nun siyasi ve sosyal dekorunun değişmez ögesi saymaya şartlanmış Avrupalı bakış açısının Kürt siyasilere bir propaganda kolaylığı sağladığı çok açık. Bir Kürt aydınının gülererek anlattığı şu olay, bir fikir verir sanırım.

İsveçli orta yaşlı muhatabına Kürtlerin Türkiye'de hangi zorluklar altında yaşadığını anlatmaya çalışan bir Kürt, örnek olsun diye, pek çok Kürt gencin öldürüldüğünü söylüyor. İsveçlinin yüz çizgilerinde belli belirsiz oluşan kırılmalar, onun pek de etkilenmediğini gösteriyor. Sıra hapisane ve işkence konusuna geliyor. Tehlikeyi, rahat koltuğuna gömülüp sadece televizyon film ve haberlerinde izlemeye alışmış İsveçlinin yüzündeki ilgisizlik perdesinde yine bir aralanma yok. Türkiye ne de olsa bir Üçüncü Dünya ülkesi, doğal karşılıyor. Dil yasağını anlatmak bile İsveçlinin orta sınıf dünyasında ciddi bir titreşim yaratamıyor.

Bizim Kürt propagandacı «kitle çizgisi» ilacını kullanmaya karar veriyor sonunda. Sesine en dramatik havayı vermeye dikkat ederek, çok tesiri yapacağından emin bombasını patlatıyor:

«İşte böyle. Türklerin baskıları yüzünden Kürt kadınları havuza giremiyor, güneşte memelerini bile açamıyor.»

Güneşi yakalamak için her yaz Akdeniz sahillerine ülkece göç eden, kendi ülkesinde bile güneş, yüzünü azıcık gösterince kadınları çayrlara üstsüz uzanan İsveçli, canevinden vurulmuştur. «Bu kadarı da olmaz» diye neredeyse ayağa fırlıyor.

Washington–Londra–Paris Üçgeni

Batının Kürt meselesindeki tutumu nedir sorusunun cevabı, her şeyden önce bu üç başkentten politikasının araştırılmasına bağlıdır. Bonn ve Moskova, şimdilik geri planda gözüküyor. Satır başlarıyla da olsa, Batının Kürt politikasında bazı gerçeklerin altını çizmek mümkün:

● *Kürt liderlerin görüşmelerde vurguladığı gibi, Batının Kürt meselesine ilgisinin son yıllarda giderek arındığı temel bir gerçek.*

● *İkincisi, Batı, Kürt meselesinin bugünkü haliyle kalamayacağı inancında. Onlara göre değişmeler ve iyileştirmeler şart.*

● *Batılı başkentlerin gizli niyetleri ayrı bir tartışma konusu. Ancak açıkladıkları resmi görüşleri, Kürt meselesine mevcut sınırlar içinde bir çözüm bulunması şeklinde.*

Batılı ülkelerin Kürt meselesine ilgilerinde 14–15 Ekim 1989'da Paris'te yapılan Kürt konferansı bir dönemeç noktasını oluşturdu. Ana muhalefet partisi SHP'nin, katıldılar diye 7 milletvekilini partiden ihraç ettiği bu konferansın önemi nereden kaynaklanıyordu? Konferans sonunda gazetem Milliyet'e gönderdiğim ve büyük oranda kısaltılarak yayınlanan değerlendirme haberimi hiçbir değişiklik yapmadan tekrarlayarak bu sorunun cevabını vermek istiyorum:

«Paris'te iki gün süren Kürt konferansından, Kürt meselesinin Birleşmiş Milletler'e götürülmesi kararının çıkması, çeşitli ülkelerden gelen Kürt temsilcilerini hem şaşırttı, hem de sevindirdi. Toplantının son anına kadar böylesi bir kararın alınmasını beklemeyen Kürt temsilcilerin bazıları, sonucu, 'Sevr'den sonra Batılı ülkelerin Kürt sorununda aldığı en ileri' tutum diye nitelendiler. Konferansı ve alınan kararları Amerika, İngiltere ve Fran-

sa'nun üçlü senaryosu'na bağlayan ve 'Batılılar Kürt meselesinde çözümü dikte ettirmek istiyor' diye konuya yaklaşan Kürt temsilciler bile konferansa açıkça karşı çıkmaktan kaçınıyor. Bilindiği gibi, 14-15 Ekim tarihlerinde Paris'te toplanan konferansı Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın eşi Danielle Mitterrand'ın başkanlığını yaptığı Fransa Özgürlükler Vakfı ile Paris Kürt Enstitüsü birlikte düzenledi. Konferansta Kürt sorununun insan hakları platformunda ele alınacağı duyurulmasına rağmen siyasi kararlar alındı. Bu kararlarla, Fransa Özgürlükler Vakfı'nın girişimiyle demokratik ülkeler parlamenterlerine açık bir parlamenterler misyonu kurulması öngörüldü. Ve bütün Kürtlerin temsil edileceği bir ortak Kürt örgütünün kurulması, buna Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsü verilmesi, BM'nin yakın gelecekte bir 'Kürt özel oturumu' düzenlemesi çağrısı yapıldı. Ayrıca, Kürtlerin sadece BM'de değil, Avrupa Konseyi dahil, bütün uluslararası kuruluşlarda temsil edilmesi de toplantı sonunda açıklanan kararda yer aldı.

Kürtler Ne Diyor?

Toplantıdan sonra çeşitli kişilerin görüşlerini ve değerlendirmelerini aldık:

Karavag (PKK): Konferans Kürt sorununu uluslararası plana götürecektir. Bana öyle geliyor ki, Batılılar bizim görüşümüzü almadan çözümlerini empoze etmek istiyorlar. Bunların tutmayacağını, meseleyi uluslararası alana çıkarsa dahi sonuca götürmeyeceğini, çözüme Kürt halkının kendi kaderini tayin çerçevesinde Kürt halkının karar vereceğini düşünüyorum.

Kemal Burkay (TKSP Genel Sekreteri): Burada karara bağlanan noktalar asgari noktalar. Katılmadığımız, eksik bulduğumuz noktalar var. Mesela, çözümün mevcut sınırlar içinde aranmasıyla sınırlanması.

Serhad Dicle (Peşeng-Kürdistan Öncü İşçi Partisi Genel Sekreteri): Konferansı olumlu değerlendiriyoruz. İlk defa böylesine uluslararası ve geniş çapta bir konferans düzenlenmiş oluyor. Uluslararası dayanışmayı artıracak. Alınan kararlar, bir başarı olacak. Daha fazlasını beklemiyorduk. Batı bir çözüm oluşturmaya çalışıyor, Kürt halkı da.

Hatice Yaşar (Ala Rızgari): Kürt sorununu uluslararası arena-ya taşıması bakımından olumlu. Ancak, Batılılar Kürt hareketi-nin dışlarını çekip ona bir çözüm dayatmak istiyorlar.

Kawa: Konferansın gidişatına karşı çıktık. Kürt meselesi üzerin-de burada ticaret yapıyor. İnsan hakları bağımsızlığın önüne çıkarılmak isteniyor. Avrupalılar bize akıl hocalığı yapmak isti-yor. Biz onlardan akıl istemiyoruz.

Zerruh Vakıfahmetoğlu (Kürdistan İşçi Partisi-KİP): Olumlu yönlerini de, olumsuz yönlerini de kabullenmek zorunda kaldığı-mız bir gelişme.

İbrahim Aksoy (O zaman bağımsız, şimdi HEP millervekili): Kararları ayakta alkışladım.

Bu arada Iraklı Kürt örgütlerinin konferansta alınan kararlara genelde olumlu baktıkları da verilen haberler arasında.

Konferansın Kulisi

Konferansın 'beklenmedik' kararlarla sonuçlanması, Paris'e ge-len Kürt örgütleri arasında hararetle tartışmalara neden oldu. Dün de kendi aralarında basına kapalı özel bir toplantı yapan Türkiye kökenli Kürt sol örgütleri, bir durum değerlendirmesi yaptılar.

Konferansta dikkat çeken olgular ise şöyleydi:

● *Amerika, İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde Batı, gündeme 'Kürt meselesi'ni aldı. Fransa'nın önde gözükeceği bir girişimle bölge ülkeleri Kürt sorununun çözümünde adımlar atmaya zor-lanacak.*

● *Üç ülkenin tutumu, toplantıya katılım bakımından da önem-liydi. Fransa, Bayan Mitterrand'ın yanı sıra, bir 'Kürt dostu' o-larak bilinen Devlet Bakanı Bernard Kouchner ile temsil edildi. Kararların oluşmasında Bakan Kouchner'in aktif tutumu ve i-nisiyatifi herkesin dikkatini çekti. İngiltere, parlamento İnsan Hakları Grubu Başkanı Lord Avebury ile konferansta hazır bu-lundu. Amerika, konferansta biri Senato Dış İlişkiler Komitesi üyesi (Peter Galbraith) olan iki senatörle (diğeri Claiborne Pell) yer aldı. Bu bakımdan, Kürt sorununun BM gündemine alınması, bir özel oturum yapılması ve birleşik Kürt örgütüne BM'de gözlemci statüsünün tanınması, sadece çağrı düzeyinde*

kalacak gibi değil.

● *Toplantıda Batılı ülkelerin inisiyatifi o kadar açıktı ki, sonuç bildirisi tartışılırken bu durum iyice ortaya çıktı. Kapanış oturumunu yöneten Fransa Özgürlükler Vakfı'nın Genel Sekteri Raphael Doueb, Kürt temsilcilerden gelen düzeltme ve ek önerilerinden istediğini kabul etti, istemediğine de 'bu olmaz' diyerek karıştı çıktı. Bunları yaparken oylama yapma ihtiyacı bile duymadı.*

● *PKK'nun görüşlerini savunduğu belirtilen bir temsilci, karar metnine, 'sorunun kesin çözümünün bağımsızlık olduğunun' eklenmesini istedi. Raphael Doueb, 'bunu gireceğiniz uluslararası kuruluşlarda kendiniz dile getirirsiniz' diye hemen reddetti.*

● *Kürt sorununa 'Batı çözümü'nde Sovyetlerin tutumu neydi? Sovyetler Birliği Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü Kürtçe Bölümü Direktörü Prof. Lazarev'in bir sözünü bu konuda ipucu verebiliriz. Lazarev, salonda bulunan Kürtlere dönerek aynen şöyle konuştu: 'Kürtler açısından Sevr bir umuttu, Lozan ise iflas. Paris toplantısı ile şimdi umut yeniden yeşeriyor. Biz Sovyet heyeti olarak Kürt sorununun BM'ye götürülmesini destekliyoruz. Sorun BM'de konuşulsun.' Lazarev bir de uyarıda bulundu salondaki Kürtlere: 'Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı tanınmalı. Ancak sorun evrimle ve tedrici olarak çözülmeli. Tam siyasi bağımsızlık son bir aşama olabilir. Ama işe önce siyasi özerklikle başlanmalı. İleriye doğru hızlı sıçramalardan kaçının. Ana hedefinize zarar verir.' Sovyet heyeti sözcüsünün bu açıklaması, bazı Kürtler tarafından, Kürt sorununda Batı senaryosunda Sovyetler de bulunabilir değerlendirilmesine yol açtı.*

● *Bazı Türk sol örgütleri ve sözcülerinin, 'Kürt sorununun çözümü bağımsızlıktan geçiyor' yönünde verdiği karar tasarısı, Bakan Kouchner tarafından salona duyurulmadı bile.'*^(*)

Türkiye kamuoyu konferansta alınan kararları, Batının planları ve Kürtlerin politikalarını değil de, maalesef, 7 SHP milletvekilinin toplantıya katılmasını tartıştı. Oysa, Doğu Perinçek'in konferanstaki konuşmasında da belirttiği gibi, Kürt meselesi her şeyden önce bir Türk meselesi haline gelmişti ve konuyu tartışmaları gereken de başkalarından çok bizlerdik.

(*) Milliyet, 17 Ekim 1989.

«İç»i İle «Dış»ı Arasındaki Farklar

Sofu bir Müslüman için «Tanrıya inanır mısın» sorusu, kötü niyet olmasa bile, cehaletin ürünüdür. Türkiye kökenli Kürt örgütleri için de, «amacınız nedir» sorusu, buna yakın bir tepkiyle karşılanıyor: «Kürtler ayrı bir millettir. Kendi devletlerini kurmalarından daha doğal ne olabilir ki?»

İşte bu noktada «iç» ve «dış» Kürtler arasındaki politika farklılıkları devreye giriyor. İran ve Irak Kürt örgütleri, bu soruya, kendi kaderini tayin hakkını savunmalarına rağmen, «otonomi» diye cevap veriyorlar. «Gerçekçi» diye niteledikleri politikalarını ise, sadece bölge devletlerinin değil, Batılı ülkelerin de bağımsız bir Kürt devleti istemiyor olmalarına bağlıyorlar. İran ve Irak Kürt örgütleri, bu yüzden, değil bağımsızlık, gerçek anlamda bir otonomi için bile büyük bir devletin dışarıdan desteğinin şart olduğuna inanıyorlar. Son dönemde hemen bütün Kürt örgütlerinin Batıdan sağladıklarına inandıkları desteğe fazla önem vermelerinin altında da zaten bu tahlil yatıyor.

Kürt sözcü ve liderlerle görüşmelere 1989 yılı sonbaharında başladım. Birinci tur görüşmelerim sonucunda iç ve dış Kürtler arasındaki o günlük farkları notlarımın arasına koymuştum. Bugün gelinen nokta hakkında daha net bir fikir sahibi olmak için notlarımdan bazı aktarmalar yapmak istiyorum. Önce «bağımsızlık» konusu:

«Görüşüştüğüm iç Kürtlerin hemen tamamı ayrı devleti savunuyor. Bir tek Kemal Burkay'ın lideri bulunduğu Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi, eşitliğin sağlandığı tek devleti tercih edeceğini açıkça söyleyebiliyor. Türkiye kökenli Kürt grupları 'ayrı devlet' ya da 'bağımsızlık' derken, halkın bugünkü eğilimi ve talebi nedir, ona pek bakmıyorlar. Her örgüt bu konuda diğer örgütlerden ve kadro düzeyindeki insanlardan gelen ya da gelmesi muhtemel eleştiri ve suçlamalardan çekiniyor. Bu konuda en çok çekindikleri örgüt de, beklenilebileceği gibi PKK. Zaten PKK tarafından derece derece 'hain', 'işbirlikçi', 'sömürgecilerin uşağı', 'reformist', 'uzlaşmacı' diye suçlanan Türkiye kökenli diğer Kürt grupları, 'biz aslında birliği tercih ederiz' diyecek olursa, en azından 'uzlaşmacı' kimliklerini ele vermiş sayılmaktan çekiniyorlar. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 'birliği' vurgulayan son açıklamaları, diğer gruplarda açık bir rahatlama ya-

rattı. Böylece, PKK'dan gelen 'uzlaşmacı' suçlamalarının en azından hafifleyeceğini hesaplıyor bazıları. Ancak bazı örgütler de, 'biz demiş-tik' uyanıklığı içinde aynı suçlamayı PKK'ya yöneltmeye hazırlanıyor.»

«Dış Kürtlerin hemen tamamı «otonomi» derken, «iç» Kürtlerin «bağımsızlığı» vurgulamaları nedenlerinden biri olarak da, 1989 sonunda şu notu düşmüşüm:

«İç ve dış Kürtler arasındaki bu farkın nedenleri tartışılabilir. Ancak ilk göze çarpan şu: Dış Kürtler bir açıklama yaparken 'halk ne der' diye hesap yapıyor. İç Kürtler ise, genellikle, 'diğer gruplar ve kadroların ne der' kaygısı içinde.»

İki yıl sonra bugün durum nedir?

Mart 1991'de Stockholm Kürt konferansında Türkiye kökenli hemen tüm Kürt gruplarıyla yeniden konuşma fırsatı buldum. Değişme şaşırıcıydı. Kürt sözcü ve liderlerde «revizyonizm», «uzlaşmacılık», «işbirlikçilik» mayınlarıyla dolu arazide yürüdüğünü sanan insanların doktriner katılığı çözülmeye başlamıştı. Hepsinde gelişen eğilim, «birlikçi» tutumdü. PKK dışındaki gruplar, Abdullah Öcalan'ın son dönemde birliği vurgulayan açıklamalarının da verdiği rahatlıkla, suçlanma endişesi taşımadan görüşlerini açıklıyorlardı.

Ama Kürt örgütlerindeki esnekliğin asıl kaynağı PKK'daki değişme değildi. Bizzat PKK'yı da etkileyen faktörler, bölgedeki ve Türkiye iç siyasetindeki gelişmelerden kaynaklanıyordu. Bu faktörlerden en önemlisi, sosyal ve siyasi sürecin sonuçta «Kürtçe yaşağı»nı kaldırma aşamasına gelmesiydi. Bir diğer gösterge de, Iraklı Kürt liderler Celal Talabani ve Muhsin Dizayi'nin Mart (1991) başında «devlet davetlisi» olarak Türkiye'ye gelmeleriydi.

Bu iki belirtinin bölgedeki pek çok değişikliğin habercisi olduğuna inanan Kürt örgütleri, şimdi bunun çapını ve hızını kestirmenin arayışı içindeler.

Kürt Örgütlerinde «Reform» Şaşkınlığı

Özal tarafından atılan bazı adımlara «reform» diyecek olursak, şimdi Kürt örgütlerinin hepsinde bir «reform şaşkınlığı»nın yaşandığını söyleyebiliriz. PKK dahil, Türkiye kökenli bütün Kürt örgütleri, Ankara'nın tam da ne yapmak istediğı, nasıl bir takvime sahip bulunduğı konusunda net bir fikre sahip olamamanın tedirginliğini ya-

şıyorlar desem, fazla abartmış sayılmam. Kürt örgütleri önceki dönemde siyaset tespit etme açısından son derece rahatılar. Nasıl olsa Ankara her şeye karşı çıkıyor, Kürt meselesinin çözümüne yönelik hiçbir siyasi ve sosyal açımda bulunmuyordu. Örgütlerin savunduğu her şeye «hayır» diyen bir yönetime karşı çıkmak, buna ilişkin siyasetler geliştirmek, onlar açısından pek de zor değildi. Örgütler de «her şeye karşı olduğunu» açıklayarak devreyi tamamlıyorlardı.

Ama şimdi durum bir ölçüde değişti. «Dil yasağı» gibi hiçbir platformda savunulamayacak uygulama artık gündemden kalkıyordu. Talabani ve Dizayi'yi davet ederek de Ankara, Kürt meselesinde Ortadoğu da yeni bir siyasi turnike olma niyetini ortaya koyuyordu. Ankara, Kürt meselesinde ilk defa inisiyatif ele almış gözüküyordu böylece.

Stockholm konferansı sırasında, PKK hariç, Türkiye kökenli he-men bütün Kürt grupları lider ve sözcülerine şunu sordum: «Ankara'nın yeni reformcu yaklaşımına nasıl karşılık vereceksiniz?» Hepsinin esnek bir tutuma yöneldiği açıktı. Ancak, bunun kadar açık olan bir başka yön ise, «reformcu bir Ankara»ya karşı hiçbirinin hazırlıklı olmadığını. Birçoğu Türkiye'ye dönme, yasal platforma çıkma olanaklarını araştırma fikrini bile gündemlerine yeni alıyordu. Bu yüzden, hiçbir Kürt grubu Özal'ın adımlarına karşı somut politikalarla çıkamadı.

Aynı durumu PKK'da da gördüğümü söyleyebilirim. Ancak PKK, diğerlerine göre daha dinamikti. Öcalan'ın ağzından sadece devlete ve Türk kamuoyuna yönelik mesajlar verdi. Öcalan iki konuda vurgulama yapmaya özen gösterdi: Silahla ısrarlı olmayıp siyasi çözümleri de kabul edebilirlerdi. İkinci olarak da, «illa ayrı devlet peşinde değillerdi». Hatta en son benimle yaptığı görüşmede, «Türkler bırıksa bile biz Türkleri bırakmayacağız» diyecek kadar esnek gözükmeye dikkat etti.

Ancak, Öcalan'ın bir noktada farklı bir tutum içinde olduğu görülüyor: Silahlı eylemlere devam mı, yoksa, en azından bir süre için tamam mı? Eylemler, bu soruya «devam» karşılığı verdiğini gösteriyor. Zaten görüşmenizde «silahla bugüne kadar sonuç aldık» diye bir değerlendirme yaptı ve buna bağlı olarak da «önümüzdeki dönemde silahlı eylemleri ırmandıracağız» yönünde bir açıklamada bulundu. Kamuoyuna vermeye çalıştığı esneklik mesajlarıyla, devam eden silahlı eylemler arasında bir çelişki olduğunun o da farkında. Bu yüzden olacak ki, «daha seçilmiş», «daha makul» hedeflere «vur-

maktan» söz etti. Böylece kamuoyunda büyük tepki yarattığını gördüğü kadın ve çocuklara yönelik eylemlerden kaçınılacağını, ima yollu da olsa vurgulamaya çalıştı.

Bu arada, geçerken belirtmek isterim. PKK liderinin, kadın ve çocuklara yönelik eylemlerin merkezi bir politika sonucu olmadığını yönündeki açıklamaları bana ikna edici gelmedi. Diyarbakır'a, Hakkari'ye yaptığım çeşitli seyahatlerden biliyorum. Feodal intikamcı değerlerin hâlâ belli oranda geçerli olduğu Kürtler arasında, «işbirlikçi» ve «hain» olarak nitelenen insanların kadın ve çocuklarını da yok etmek, Güneydoğu'da sanıldığından daha az tepki topluyor. Bu tür eylemler, feodal meşrûyet platformuna fazla uzak değil. PKK'nın son dönemde kadın ve çocuklara yönelik eylemlerden uzak durmaya çalışmasında bölge içi tepkilerden çok, bölge dışı faktörlerin etkili olduğunu düşünüyorum. Öcalan için devlete ve kamuoyuna siyasi mesajlar vermenin önemi arttıkça PKK'nın sürpriz dönüşler yapabileceğini, şaşkırtıcı esneklik gösterilerine gireceğini söylemek, spekülasyon sayılmamalı.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Çankaya'dan esen esneklik ve ılımlılık rüzgârı, daha bu aşamada Türkiye kökenli bütün Kürt örgütleri üzerinde etkisini fazlasıyla göstermiş durumda. Eğer süreç bu yönde ilerlemeye devam ederse, şaşkırtıcı derinleşmeleri hep birlikte yaşayacağız.

Türkiye Kürtlerinde Marksizm Hâlâ Revaçta.

Diğerleri ile Türkiye kökenli Kürt örgütleri arasında tespit edebildiğim önemli bir fark da ideoloji konusunda çıktı ortaya. İran, Irak ve Suriye'deki Kürt örgütlerinin neredeyse tamamı milliyetçi ya da sosyal demokrat çizgidedir. Marksizmi açıkça savunanları, İran Komela hariç tutularsa, siyasi güç skalasında en alt sıralarda buluyor.

Türkiye'ye gelince durum değişiyor birden. Benim tespit edebildiğim kadarıyla, Türkiye-Kürdistan Demokrat Partisi dışındaki bütün Kürt örgütlerinin ideoloji bayraklarının üzerinde Marksizm yazıyor. Gerçekten Marksist olup olmadıklarını tartışmak konumuz dışında. Ama iktidardaki komünist partilerin bile kimlik kartı değiştirdikleri günümüzde Türkiye Kürt örgütlerinin Marksizmde ısrar etmeleri, incelenmeye değer.

Şimdilik iki faktöre dikkat çekmek isterim. Taraftar sayısı az ya

da çok, Türkiye kökenli Kürt örgütlerinin hepsi 1975-80 yılları arasında siyaset sahnesine çıktılar. Marksizmin krizi o dönemde bugünkü kadar belirgin değildi. Üçüncü Dünya ülkelerindeki her muhalif akım gibi Kürt hareketi de muhalifliği iktidarından başarılı olan Marksizme yönelmekte fazla tereddüt etmedi. İkincisi de, yine T-KDP ve KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) dışındaki Kürt örgütlerinin tamamı, doğrudan ya da dolaylı olarak Türk sosyalistlerinin bağrından çıktılar. Böylece Kürt hareketlerine daha kaynağında Marksizmi aşısı yapılmış oldu.

Bilmiyorum, şimdiden söylemek erken mi olur? Benim görebildiğim kadarıyla Türkiye kökenli Kürt hareketi ideolojik bir yol ayrımına doğru ilerliyor. Marksizm Kürt hareketi içinde bir gerileme sürecine girmiş durumda. Hele Sovyetler Birliği'nin, devlet olarak dünya ve bölge sorunlarında inisiyatifini kaybetmiş gözükmesi, Kürtler arasında Marksizmden kaçışı hızlandıracak gibi. Geçmiş dönemde Marksizmlerinin bir kısmını Sovyetlerden gelmesi muhtemel devlet yardımına borçlu olan bazı çevreler için sosyalizm şimdi, başka başkentlerden umdukları yardımın engelleyicisi gibi görülebilir.

Zaten, Marksizmin krizi üzerine Türk solunda 1980 öncesinde hafiften başlayan, 1982'lerden itibaren de hızlanan ideolojik tartışma ve araştırmanın bir benzeri Kürt solunda geç ve çok cılız bir şekilde yaşandı.

Marksizm lehine kaydedilecek en önemli faktör, PKK'nın durumu. Türkiye'deki en güçlü Kürt hareketi olarak öne çıkan PKK'nın ideolojide Marksizme bağlılığını ilan etmesi, Kürt siyasetleri içinde önümüzdeki dönemde yaşanacak ideolojik kutuplaşmada Marksizmin kefesine önemli bir ağırlık sağlayabilir.

Yakın bir gelecekte Kuzey Irak'taki gelişmeler ve Türkiye'de demokrasinin göstereceği açılım, Kürtler arasındaki ideolojik saflaşmaya etki eden iki faktör olarak öne çıkabilir. Irak'ta oluşmakta bulunan Kürt otonom varlığına Batının katkısının büyüklüğü ile Türkiye'de «Kürt yasallığı»nın çapı, kısa dönemde belirleyici olabilir. «Kürt radikalizmine» karşılık, resmiyet tarafından da desteklenecek «Kürt reformculuğu» güç toplayabilir.

Özellikle Batı Anadolu'daki metropollerde yaşayan, ticaretle, kısmen sanayide, özellikle devlet ve belediye müteahhütlüğünde palazlanan Kürt zenginlerinin toplumsal zeminini oluşturacağı sosyal demokrat söylemlili bir yasal parti, siyaset platformunda kendisine yer arayabilir.

Kürtler Emperyalizmi Yeniden Tanımlıyor

Saniyorum, sadece bölgedeki tüm Kürt hareketlerini ve aydınlarını derinden etkileyen temel bir saslama konusunu da emperyalizme tavır olustunuyor. Basita ABD, Batılı devletlere karşı aldıkları tutuma göre, bütün Kürt hareketleri yeniden bir saslasmaya uğruyor. Bu, Irak'taki durumu değerlendirmede açık bir şekilde ortaya koyuyor kendini. Batılı ülkelerin Irak'ın Kürt bölgesindeki varlığına karşı eylem yapmaktan açıkça söz eden tek büyük hareketi PKK. Bazı Kürt hareketleri, Batılı ülkeleri çifte standartlı davranmakla suçlamalarına rağmen, onların bölgedeki varlığından pek rahatsız değiller. Batılı şemsiye altında bir Kürt otonomisinin doğabileceği beklentisi içindeler. ABD'nin tek süper güç olarak kalması, Kürtlerdeki «ancak ABD sayesinde bir şeyler elde edebiliriz» eğilimini besliyor. Özellikle gruplar dışı Kürt aydınlarda bu eğilim çok yaygın.

Oysa, ideolojik ve dolaylı olarak da örgütsel köken itibarıyla Türk solunun içinden çıkan Türkiye Kürt solu, emperyalizm tahlilinde farklı bir tutuma sahipti. Kürt solunun «dost» ve «düşman» tanımlamaları Türk soluyla büyük benzerlikler gösterirdi. Örneğin ABD, Kürt solu için de «düşman» sayılan güçlerin merkezinde yer alırdı. Kuveyt krizi Kürt hareketleri açısından, Amerika ve diğer Batılı ülkelere karşı tavırda bir dönemeç noktasını işaretledi. Kürt hareketlerinin bazıları «dost» ve «düşman»larını, hedef aldıkları başkente göre yeniden tanımlamaya başladılar. Irak örneğinde olduğu gibi, Saddam'ın karşısında mevzilenen güçler bazıları için «dost» sayıldı. En azından, «düşman» güçler arasından çıkartıldı. Ancak TKSP gibi bazı örgütlerin Körfez Savaşı'na, «emperyalist çıkarlar» için yapıldığını belirterek karşı çıktığını, sonraki yayınlarında emperyalizm eleştirisini sürdürdüğünü de kaydetmek gerekir.

Irak ve İran'daki Kürt hareketleri Batılı ülkelerle ilişkilerinde baştan beri doktriner değildi zaten. Son gelişmeler, özellikle mülteci sorununun ardından Batılı ülkelerin Irak'ın Kürt bölgesindeki «kurtarıcı» ve «koruyucu» rolüne soyunması, Irak Kürtleri arasındaki Batı hayranlığını artırdı. Küçük çocukların «Bush! Bush! Yes-Saddam! Saddam! No» diye bağurmaları, ABD Başkanı'na «Hacı Bush» sıfatının layık görülmesi, en son Kürt halkın Batılı güçler bölgeden çekilmesini diye yürüyüş yapmaları, Irak Kürt hareketinin Batılı ülke-

lere bakışıyla hiçbir şekilde çelişmiyor.

Bunlar işin bir yanı. Bir de Kürt örgütlerinin «zorunluluk» diye ifade ettikleri başka yönü var olayın. En azından Irak örneğinde olduğu gibi, yüzbinlerce sivilin toplu kıym tehlikesiyle yüzyüze bulunduğu bir durumda Kürt örgütlerinin seçeneksiz bırakıldığını unutmamak gerekir. Zaten, genelde Kürt meselesine Batılı devletlerin karışması, bölge ülkelerindeki demokrasinin seviyesi ile ters orantılı. İki milyondan fazla insanı yerinden yurdundan etmekle Saddam yönetimi Batılı ülkelerin en büyük davetçisi olmadı mı? Bölgesel bir sorun olan Kürt meselesi, bölge ülkeleri ve halkları tarafından demokrasi temelinde çözülmedikçe Batılı devletlerin her fırsatta işe karışmak isteyeceği, sır olmasa gerek.

Irak Kürt Ayaklanması Neden Yenildi?

Kürt ayaklanmasını gazeteci olarak izlemeye gittiğim Irak'tan döndüğümde, en çok «Kürtler neden yenildi» sorusuyla karşılaştım. Öyle ya, eskiden sadece kırsal kesimdeki köylülerin desteğine dayanan Irak Kürt hareketi, Körfez savaşının ardından başlayan ayaklanma ile ilk defa kentli orta sınıfla da buluşmuş. Ayaklanmanın ilk günlerinde Irak'ın Kürt bölgesindeki kent ve kasabaları dolaşan bir yabancı bile, geniş kitle desteğini hemen farkedebiliyordu. Kadın-erkek, genç-yaşlı herkes coşkuyla ayaklanma rüzgârının içindeydi. Sayıları «150 bine yakın» diye ifade edilen ve Bağdat tarafından silahlendirilen «caş»ların tümü namıluyla Saddam'a çevirmişti.

Arap nüfusun çoğunluğunu meydana getiren Şiiler de, merkezi yönetime karşı silaha sarılmıştı. Böylece, Irak'ın yakın tarihinde ilk defa Araplarla Kürt hareketi arasında siyasi ve askeri bir ittifak doğmuştu. Üstelik, karşıda, güçlü ordusu ile bölge dengelerini zorlayan bir Bağdat yönetimi de yoktu artık. Elindeki savaş makinesi tahrip edilmiş Saddamı yönetimi hakimiyet değil, ayakta kalma savaşı veriyordu. Dünya kamuoyu açısından da koşullar, anti-Saddam her harekete peşin bir kredi açacak şekilde oluşturulmuştu.

Ama tarihin hiçbir döneminde bu denli lehte koşulları bir arada bulamayan Kürt hareketi yine de yenildi. Kürtler neden yenildiler acaba? Irak'tan döndüğümde gazetem Milliyet'e sığacağı sığacağına yazdığım bir değerlendirme-haberi buraya aynen alıyorum:

«Irak Kürtlerindeki ABD ve Bush hayranlığı yerini öfkeye buraktı. Kürtler, Körfez Savaşı'nda Saddam'ın savaş makinesini büyük ölçüde zayıflatıp kendilerine ayaklanma fırsatı yarattığı için büyük sempatiyle «Hacı Bush» diye bahsediyorlardı. Ancak yenilgi sonrası, Bush'un sıfatı, peşmergeler tarafından «hacı»lıktan «şeytan»lığa dönüştürüldü.

Çukurca'nın güneyinden girdiğim Irak topraklarında sıradan peşmergelerden liderlere kadar Kürtlerin Batılı ülkelere, özellikle Amerika'ya bakışını öğrenmeye çalıştım. Daha ilk büyük yerleşim yeri olan Zaho'dan itibaren halkın ve peşmergelerin ABD Başkanı George Bush'tan hep «Hacı» diye bahsettiklerini gördüm. Lider düzeyindekiler pek böyle sıfatları telaffuz etmekten kaçınıyorlardı ama, onlarda da ABD'ye güvenme tutumu açıkça görülüyordu.

Öyle ki, Zaho'da görüştiğim Kürdistan Demokrat Partisi Politbüro üyesi Bahdinan Bölgesi Askeri ve Siyasi Komutanı Dr. Kemal Kerküki, «Irak muhalefeti olarak birkaç güne kadar geçici hükümet için toplanacağız. Liderler Kürdistan'a gelmeye başladılar. Toplantı Erbil'de olabilir» diye beni önceden uyardı.

O akşamı Kürdistan Yurtseverler Birliği lideri ve Kürdistan Cephe yurt dışı sözcüsü olarak görev alan Celal Talabani ise daha ihtiyatlıydı. Talabani, Irak'taki 18 muhalefet örgütünün Saddam'a alternatif olarak kurmaya çalıştıkları geçici hükümetin öyle 3-4 gün içinde oluşturulamayacağını söyledi. Ancak o da, bunun bir aydan fazla sürmeyeceğini ifade etti.

Çeşitli partilerden Kürt peşmergeler, 29 Mart'a kadar olan dönemde oldukça iyimser bir havayı yansıtıyorlardı. Kuzey Irak'taki şehirlerde ve ana yollarda kurulan kontrol noktalarında görev yapan peşmergeler, bunun «hükümet etme»nin bir adımı olduğunun bilincinde gözüküyorlardı. Asıl dikkat çekici yan ise, bindiğimiz araçları kullanan Kürt şoförlerin buralarda kendilerini keyifle kontrol ettirmesiydi. İlk günlerde, özellikle Türkiye sınırına yakın yollarda kontrol görevi yapan peşmergeler, askeri durum henüz lehlerine olduğu için, bu işi pek ciddi yapmıyorlar, bazı araçları çevirmiyorlardı. Ancak, hiçbir araç, kendisini kontrol ettirmeden geçmeye yanaşmıyordu.

Batı'nın tutumu konusundaki ilk ciddi kuşku, Paris'teki bir basın toplantısı yapan Kürt lider Dr. Mahmut Osman'dan geldi.

Dr. Osman'ın «Batı bizi ayaklanmaya teşvik etti. Şimdi ise yalnız bıraktı» şeklindeki sözleri radyolarda yayınlanır yayınlanmaz, KDP lideri Mesut Barzani'ye şu soruyu yönelttim:

«Batı sizin beklentilerinize uygun tutum aldı mı?»

«Biz, Batı'nın tesiriyle ayaklanmadık» diye itiraz eden Barzani'ye Dr. Osman'ın açıklamasını hatırlattığımda, bu kez, «Batı ile herhangi bir anlaşmana girmedik. Arma Batı yapması gerekeni yapmadı» diye hayal kırıklığını belirtti.

Peşmergelerin hayal kırıklığı 31 Mart günü öfkeye dönüştü. O gün saat 11.00 sıralarında Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne ait bir karargâhta beklerken, birden uçak sesi duyduk. Peşmergeler önce telaşlandılar, «Saddam'ın uçakları geldi» diye. Ardından çıkan bir söylenti, sevinç dalgası yarattı. «Amerikan uçakları Saddam'ı bombalayacakmış!»

Ancak, daha Amerikan uçaklarının girültüsü kesilmeden, Saddam'a ait helikopterlerin sesi ve ardından bombaların girültüsü geldi. Hükümet kuvvetlerinin öğleden sonra Erbil'e girmeye başlamasıyla büyüyen Kürt bozgunu, aynı zamanda ABD Başkanı Bush'a olan sempatiyi tersine çevirdi. «Hacı'nın adı «şeydan» olmuştu.

Erbil'den Türkiye sınırına kadar olan yolda, çeşitli seviyelerdeki Kürt peşmergelere, «neden yenildiniz?» sorusunu yönelttim. Önceleri pek açık konuşmuyorlardı. Ancak, giderek dilleri çözüldü. Ortaya koydukları gerekçeler şöyle oldu:

● Iraklı Kürtler bugüne kadar genellikle vur-kaç taktiğine dayanan gerilla savaşı yürüttüler. İlk defa şimdi, büyük şehirlerin ve alanların elde tutulmasına yönelik bir cephe savaşı vermek zorunda kaldılar. Kürtler bu konuda tecrübesizken, Saddam'ın ordusu, diğer düzenli ordular gibi cephe savaşına göre eğitilmiş ve tecrübe kazanmıştı.

● İkinci olarak, Kürtler ayaklanmayı yeterince hazırlık yapmadan başlattılar. Öyle ki, Saddam'ın Kuveyt savaşında yenilgiyi kabul etmesinin hemen ardından, Irak'ın Kürt bölgesindeki bütün şehirlerde ayaklanma birden başladı. Üstelik hatırı sayılır bir direnişle de karşılaşmadılar. Ellerindeki peşmerge güçlerinin yüzde 70'i ise «caş» diye adlandırılan ve daha önceden hükümetle işbirliği yapan ya da yapmak zorunda kalan Kürtlerden oluşuyordu. Bunları örgütlemek için gerekli zamanı bulamadılar.

● Kürt bölgesindeki Arap askerlerinden teslim alınan silahlar, Kürtlere bugüne kadar sahip olamadıkları oranda bir ateş gücü sağladı. Ancak, hem bunları etkili şekilde kullanacak eğitimde askeri personele sahip değildiler, hem de, her şeye rağmen Saddam'ın silah gücü hâlâ Kürtlerden üstündü. Örneğin, helikopterler sayesinde hava üstünlüğü tamamen hükümet kuvvetlerine aitti.

● Önemli bir etken de, halktaki kimsesiz silah paniği idi. 1988 yılında Halepçe'de meydana gelen katliam, Irak'ta Kürt, Türkmen ve Arap halkın bilincinde ciddi bir iz bıraktı. Bugüne kadar hiçbir ilkeye uymadığını gördükleri Saddam'ın, gerekirse yeniden kimyasal silah kullanacağını düşünen sivil halk, hükümet kuvvetlerinin top sesleri yaklaştıkça evlerini tek edip yollara döküldüler.

● Bütün bu sonuçlar, Kürt hareketini yeni bir yol ayrımına getirdi. Irak Kürt hareketi yok olmaz. Ancak, eskisi gibi sadece gerilla savaşıyla da sonuç almak mümkün değil.»

Yukarıdaki tespitlere, 30 yıldır silahlı direniş yürüten Kürt hareketinin, «ele geçirdik» dedikleri helikopterleri kullanacak bir tek pilot yetiştirememiş olduğunu, yol kenarlarına terkedilmiş 100 kadar Irak tankını ufak tefek tamiratla kullanmasını beceremediğini de eklemek gerekir. Aslında, peşmergeler, geleneksel kalaşnikov dışındaki diğer silahları pek ustaca kullanmasını bilmiyorlardı. Eğer bilselerdi, ellerinde bolca bulunan uçaksavarlarla Saddam'ın elinde kalan ve halkta paniğin asıl yaratıcısı olan 4-5 helikopteri daha baştan saf dışı bırakırlardı.

Amerika ve Türkiye Kürtlere Tuzak mı Kurdu?

Yenilgiden sonra Kürt çevrelerde yaygın iddialardan biri, her şeyin ABD planı doğrultusunda geliştiği şeklindedir. Buna göre, ABD'nin önce Kürtleri ayaklanmaya teşvik etmesi de, ardından, Saddam'ın Kürt hareketini ezmesini seyretmesi de bu planın bir parçasıydı.

Ayakanma öncesinde Kürt liderliği ile ABD arasında ne gibi temaslarda yapıldı ya da yapılmadı, bilgim yok. Ancak, en azından açıklamalarına bakarak, Kürt liderliğin ABD'den destek sinyalleri geldiğine inandığını söylemek mümkün. ABD'nin Kürt yenilgisine

başlangıçta seyirci kalmasında Türkiye'nin rolü için de benzer şeyler söylenebilir. Doğrusu, Başkan Bush'u seyirci kalmaya Camp David'deki görüşmelerde Özal'ın ikna ettiği yönündeki iddialar bana fazla abartılı geliyor. Özal bunu düşünmüş ya da istemiş olsa bile, Türkiye'nin hatırı için ABD'nin böylesi dramatik tercihler yapacağına inanmak zor. Ancak, Ankara'nın iki Kürt lideri gizlice de olsa davet etmesinin, Irak Kürt liderliğini Batıdan ve Türkiye'den geleceğini umdukları yardım konusunda yanlış hesap yapmaya ittiği açıkça görülüyor. Yine, Türkiye'nin, bu aşamada Irak'ta her an bağımsızlığını ilan edebilecek güç ve dirilikte bir Kürt hareketinden hiç de memnun olmayacağını söylemek de yanlış olmaz.

Bütün bunlara rağmen, Irak Kürtlerinin dramı Batılı başkentlerde yazılan bir senaryonun sahnelenmesi ise, Türkiye'nin bu oyunda baş rol oynadığı şüpheli. Bu kuşku mu doğrulayan bazı gözlemlerim var. 1 Nisan günü Irak'tan Türkiye sınırındaki Yeşilova bölgesine bir grup Kürt ve Türkmen mülteci ile girdiğimizde gördüğümüz durum şaşırtıcıydı. Sınır boyundaki personel, yiyecek ve nakliye takviyesi, en fazla 15-20 bin kişilik mülteci ihtimaline göre hazırlanmıştı.

Gazeteciler olarak sınırı izinsiz geçmemizle ortaya çıkan bürokratik sorunu çözmek için Hakkari Valisi Şahabettin Harput'la yaptığımız telefon görüşmesinde Türkiye'ye en az 250 bin mülteci gelebileceğini söylediğimde pek inandırıcı bulunmadığımı sezdim. «Ben size asgari rakamı söylüyorum. Bu, 500 bine bile çıkabilir. Hakkari'nin kendi olanakları ile bu yükün altından kalması mümkün görünmüyor. Tedbir alınmalı» diye ısrar edince, Harput biraz inanır gibi oldu. Daha da ikna edici olmak için, «devletin elinde helikopter var, uçak var. Keşif uçuşu yapılırsa, durum açıkça görülür» diye öneride bulunmam da olayın ciddiyetini anlatmama biraz yardımcı oldu.

Eğer Amerika Türkiye'nin hatırına Kürtlerin ezilmesine seyirci kalmışsa, gelişmeleri uçaklarla günü gününe değil saati saatine izlemesine rağmen, neden yüzbinlerin yollara düküldüğünü Ankara'ya haber vermesin? Mülteci akınında hazırlıksız yakalanan Türkiye'nin nasıl zor günler yaşadığını ve bu yüzden ciddi bir imaj kirlenmesine uğradığını hep birlikte yaşadık.

Batı Basını Neden Türkiye'ye Karşı?

Burada yeri gelmişken, mültecilere yardım konusunda Batı basınında Türkiye aleyhinde çıkan haberlere ilişkin bir-iki söz söylemek istiyorum. Bir kampanya yoğunluğunda tekrarlanan iddialar özetle şöyleydi: Türkiye Kürt mültecilere körü davrandı ve onları kaderine terketti: Batılı ülkelerden gelen yardımları engelledi; hatta bir kısım dış yardım malzemesini Türk askeri yağmaladı.

Gazeteci olarak, sadece son iki Kürt göçünü değil, 1988 baharında Bulgar Türklerinin Kapıkule'den Türkiye'ye sığınmasını da yerinde izledim. Böylece, Türk devletinin toplu sığınmalar karşısındaki organizasyon becerisini, daha doğrusu beceriksizliğini, gelen insanlara muamele üslubunu farklı olaylarda gözleme fırsatım oldu. Ayrıca, son büyük göç sırasında mülteci bölgesinde görev yapan değişik eğilimlerden gazeteci arkadaşlarımdan da bilgi topladım. Bunlara dayanarak şu tepsitleri yapabilirim:

• Türkiye, bu büyük mülteci akınına hazırlıksız yakalandı. Gelişmeleri saati saatine uçaklarla havadan izleyen Amerika, nedense 2 milyar civarında mültecinin yolları düştüğünü Türkiye ve İran'a bildirmede. Bu sorunun cevabı incelenmeye değer sanırım.

• Türkiye, olayın çapı belli olduktan sonra da gerekli önlemleri almakta hep yavaş kaldı. Milli Güvenlik Kurulu bildirisinde Türkiye sınırına en az 250 bin kişinin yığıldığı daha ilk günlerde açıklanmasına rağmen, bölgedeki yardım organizasyonu buna uygun yapılmadı. Devletin bölgedeki sivil ve askeri birimlerinin mülteci yükünü tek başına omuzlayamayacağı açıktı. Ayrıca, bunları tam kapasite ile kullanacak merkezileşmiş bir otorite de yoktu. Devlet, olayı 24 saat izleyip ortaya çıkacak sorunları yerinde tam yetki ile çözecek en az bakan düzeyinde özel bir görevlendirme yapmalıydı.

• Bölgedeki sivil ve askeri bürokrasi, geleneksel hantallığı ve yanlış da olsa, sadece yukarıdan gelen emirleri uygulama alışkanlığı ile karmaşayı daha da artırdı. Örneğin, Ankara, mülteci sorunuyla yalnız bırakılmamak için konuyu enternasyonalize etmeye çalıştı ve bu amaçla «sınırları kapattım» diye bir açıklama yaptı. Bu, o kadar anlaşılır bir tutumdu ki, İsveç'ten telefonla görüşlerini aldığım bazı Kürt çevreleri, «Özal'ın sınırları kapatma kararını makul karşılıyorsunuz» demekten çekinmediler. Onlar da kararın, Batı yardımını

harekete geçirmek için alındığını görüyorlardı. Ancak, mülteci bölgesindeki sivil ve askeri bürokrasi « *vur deyince öldürdü*». «*Ankara'dan emir böyle*» diyerek, onbinlerce mülteci, kış mevsiminin henüz terketmediği, karadan ulaşımın hemen hemen imkansız olduğu, ortalama 3 bin metre yükseklikteki dağların tepesinden geçen sınır hattında durduruldu. Oysa, 300-500 metrelik esneklikler göstermekle çoğu kadın ve çocuk olan bu insanlar, daha düz ve nisbeten sıcak vadilere indirilebilirdi. Çok sonra akledildi bu. Sınır hattının büyük bir bölümünde altyapı zaten sıfırdı. Hangi devlet olursa olsun, bu koşullarda ancak kısıtlı bir yardım programı uygulayabilirdi. Bürokrasimizin katılığı, koşulları daha da ağırlaştırmış oldu.

• Aynı beceriksizliği ve hantallığı, Bulgar Türklerinin gelişinde Kapıkule'de yaşadım. Mevsim yaz, arazi düz ve her türlü ulaşım olanağı bulunmasına rağmen bürokrasimiz yine beceriksizdi. Ufak bir örnek: Gazeteciler olarak defalarca hatırlatmamıza rağmen, Bulgaristan'dan gelen insanların, Türkiye'deki akrabalarına «*gelip bizi alın*» diye telefon etmeleri için sistem kurulmamıştı. Oysa, mülteci akınında devletin bulduğu esas çözüm, Bulgaristan'dan gelenleri akrabalarının yanına yöneltmekti. Jeton alıp gelen mültecilere dağıtmak, nasıl telefon edeceklerini göstermek, sonunda biz gazetecilere kalmıştı.

• Son göç sırasında Hakkari ve Şırnak illerinden Türkiye'ye sığınan insanlara (sadece Kürtlere değil, Türkmenlere ve Araplara da), görevlilerin genellikle sevgisiz davrandığı yolundaki iddialar da hence gerçeğe aykırı değil. Gelenler Kürt olduğu için değildi bu. Kuşkusuz, PKK militanları ile çatışma tecrübesi geçirmiş bazı subayların olumsuz duygularını gelen mültecilere yansıttığı da olmuş. Ancak, benim de, diğer gazetecilerin de gözlemi, askerlerin mültecilere «*sevgisiz, fakat düşmanca da olmayan*» şekilde davrandığıdır. Aynı durumu, 1988 Haziranında Kapıkule'de de gördüm. Bulgar gümrüğünden bir heyecan ve duygu yumağı olarak Türk toprağına adım atan her «*soydaşı*», Kapıkule'de sadece soğuk ve ilgisiz görevli yüzler karşılıyordu. Devlet onlara duygu ve sevgi iftayıcısı görevi vermişti sanki. Maalesef, devletin içerde kendi vatandaşına bakış üslubu da pek farklı değil.

• Bitün bunlara rağmen, Türkiye sınırındaki 500 bine yakın mülteciye yapılan yardımların yüzde 80'i, halkla birlikte Türkiye tarafından sağlandı. Ve yine yardımların çok büyük çoğunluğu, o

yasakçı ve bürokrat görevliler tarafından mültecilere ulaştırıldı.

● *Batılı basın neden olumsuzlukları ön plana açıkardı? Birincisi, esas olmamakla birlikte gerçekten o tür olaylar yaşandı. Yetkililer bunları düzeltmek için önlemleri alacakları yerde, gazetecileri suçlamak, onlara bazı yasaklar getirmek yoluna gittiler. Bölgede, yerli ve yabancı basını bilgilendirme görevi, «yasak hemşerim» müessesesine havale edildi. Sevimsizliklerinden kesinlikle az olmayan olumlu işler, kamuoyuna duyurulamadı bu yüzden. Yabancı bir TV kuruluşunda kameraman olarak çalışan Türk gazetecisi Fuat Kozluklu, yerli yardım malzemesini izinsiz görüntülediği için askerler tarafından Çukurca'da 3 saat enterne edildi bu manıyla. Oysa Amerikalılar, yardım malzemesi attıkları helikopterlerin hepside, daha az yardım taşıma pahasına mutlaka birkaç gazeteci almayı ihmal etmediler. Böylece, ABD helikopterlerinden atılan yerli yardım malzemesi de dünya kamuoyuna «Batı yardımı» diye yansıtıldı.*

● *Askerlerin yardım malzemesini yağmaladığı konusuna gelince. Bölgedeki görevlilere bu meselede haksızlık yapıldığı inancındayım. Mültecilere gelen yardım malzemesinden bir kısmını kendi ihtiyacı için ayıran görevlilere rastlandığı doğru. Ancak, bunların son derece az olduğu hesaba katılmadı. İkincisi, bu tür haberler verilirken, mültecilerle hemen hemen aynı koşullarda yaşayan askerlerin kendi yiyeceğini onlarla paylaştığı hiç dikkate alınmadı. Şemdinli'nin Yelişova karakolunda kendi gözlerimle gördüm bunu. Bölgedeki üst düzey yetkililer, yiyecek ulaşımında Batılı ülkelerin kendi askerleri için yaptığı gibi, görevli perosenele ayrı bir dağıtım yapma inceliğini gösterselerdi, bu tür terslikler hiç yaşanmazdı.*

● *Sonuçta, Batılı basında Türkiye aleyhinde dile getirilen olumsuzlukların tek tek olaylar bakımından genelde doğru, ancak bilanço-yu yanlış yansıtması yönüyle haksız olduğunu düşünüyorum.*

● *Batı neden böyle yaptı? Batılıların Doğulu karşısındaki geleksel önyargısının bu olayda bir rolü var kuşkusuz. Ancak bu tutumun asıl kaynağını, Batının Kürt meselesine artan ve giderek de değişen ilgisinde aramak gerekir. Kürt meselesi, Batı için bekletilen değil, çözülmesi gereken problemler dosyasına transfer edildi. İngiltere ve Fransa aktif rol üstlenmeye oldukça istekliler bu konuda. Çözüm için de, dünya kamuoyunda Kürtler için lehte, aynı zamanda da bölgedeki «hakim» devletler için ise aleyhte bir iklim oluşması gerekiyor. Aleyhte kampanyayı bu temelde değerlendirmek gerekiyor.*

Kürtler «Özalcı» mı Oldu

Mart ayının son günlerinde, Irak'ın Kürt bölgesinde dolaşırken bir grup Kürt peşmerge ile sohbetে başladık. Konu tabii ki, Özal'a geldi. Yenilgi daha başlamamış, peşmergelerin morali oldukça iyi. Hepsinde, Özal'ın iki Iraklı Kürt lideri Türkiye'ye devat ettirmiş olmasının yarattığı bir memnunluk var. Özal'ın neden böyle bir adım attığı, bundan sonra neler olabileceği ortak merak konusu. Türkiye'deki gelişmeleri oldukça yakından izlediği anlaşılan yaşlı bir peşmerge muzip bir gülümseme ile, Özal'ın neden «reformcu» bir yola girdiği konusuna kendince açıklık(!) getirdi: «Ne de olsa kan çekiyor.» Anlaşılan Özal'ın dış basına verdiği demeçlerin birinde «bende de Kürt kanı olabilir» yönündeki sözleri Irak Kürtlerine kadar ulaşmıştı.

Stockholm Kürt konferansı için İsveç'te bulunduğum sırada, önceki yıllardan tanıdığım bir Kürt grubunun lideri ile telefonda konuşuyorum. Konu yine Özal. İki Kürt liderin Ankara ziyareti yeni açıklandığı için, uyandırdığı heyecan çok taze. Bunun da etkisiyle olacak ki muhatabım, Özal için, «sizin, Türklerin lideri» diye başladığı konuşmasını, «artık Kürtlerin de lideri diyebilirim» şeklinde tamamladı. Bunu, kendisini Marksist olarak niteleyen bir Kürt grubunun sözcüsü söylüyordu.

Güneydoğu'dan yeni dönmüş bir HEP (Halkın Emek Partisi) milletvekili ile sohbet ediyorum. Özal'ın «Kürt reformu» anlamına gelecek adımlarının bölgede halk tarafından nasıl karşılandığını sordum. Milletvekili, «vallahı» diye anlattı, «anam bile, 'oğlum sen olmasan reyimi Özal'a verirdim' diyor».

Saniyorum, son aylarda Kürtler arasında Özal'ın nasıl algılandığı konusunda bir fikir verir bunlar. Şimdi, Kürtler arasında bir «Özal rüzgârı» esiyor. Bir-ikisi dışında Özal hakkında hiçbir Kürt lider oldukça olumlu sözler söylemekten çekinmiyor. Üstelik bu sözlerin sahipleri, uluslararası politikada hiç de acemi sayılmayacak Iraklı Kürt liderler değil. Doktriner olmayı bir fazilet sayan, burjuvaziye ait her şeyi tereddütsüz «kötülük» hanesine yazan Türkiye Kürt örgütleri de Özal hakkında farklı konuşmaya başladı.

«Cesur», «ileri görüşlü», «Atatürk'ten sonra gelen en büyük Türk lideri» gibi sözler, Türkiye kökenli Kürt örgütlerinin Özal için

kullandığı sıfatlardan sadece birkaçı

T-KDP ile yapılmış söyleşiyi okurken sizin de dikkatinizi çekecektir. Ben, T-KDP sözcüsüne, «Özal'ın şu tutumu hakkında ne düşünüyorsunuz» benzeri soruları sorarken, basındaki yaygın alışkanlık sonucu, «Özal» kelimesinin başına «sayın» ya da Batıda olduğu gibi «bay» sıfatını eklemedim. Ama sözcü, hiçbir kompleks kapılmadan «Özal»ı «sayın»sız telaffuz etmeyerek, bana incelik dersi verdi.

Bütün bunlar, Türkiye'de Kürt meselesine ilişkin demokratik tartışma iklimi genişledikçe, Kürt örgütlerinin büyük esneklik ve uzlaşma adımları atabilecekleri yönündeki görüşleri destekliyor. Ve bir de, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi halinde, ANAP'ın değil ama Özal'ın Kürt kökenli seçmenlerden hatırı sayılır bir destek göreceği anlaşılıyor.

Mureşal'in Politikası, Avni Doğan'ın Politikası

«Cumhuriyetin 70 yıllık Kürt politikası...» Bu, Kürt sözcülerin tekrarlaya tekrarlaya neredeyse aşındırdıkları bir klişe. 1925'ten itibaren Kürt kimliğinin tanınmamış olmasına vurgu yapmak için kullanılır.

Bu klişe, tek başına her şeyi anlatmaya yetiyor mu? Cumhuriyetin 70 yıllık tek bir Kürt politikasından söz etmek mümkün mü? Araştırma yapmadığım için, kestirme bir «evet» ya da «hayır» cevabı veremiyorum. Her şey bir yana, uygulamadaki farklılıkları yakalamaya çalışmanın bile anlamsız bir çaba olduğunu sanmıyorum en azından. Tarihin çetelesinde gerçekler hanesine atılacak her çentiğin sadece demokrasiye hizmet edeceği gibi bir saplantım var.

Şu «70 yıllık Kürt politikasıyla» ilgili, ufak da olsa bir fikir vermek için iki küçük anekdot aktarmak istiyorum. Biri 5 yıl öncesine ait.

1986 sonbaharıydı. Saddam Hüseyin'in İran'la hesaplaşma batağında çırpındığı günler. Fao yarımadası İran'ın elinde. Kuzeyde peşmerge destekli pastarlar Kerkük'teki petrol vanasına el atmak üzereler. Kerkük'ün statü değişikliğini içeren her gelişmede gündeme bir yerlerden ihraç ediliveren senaryolar yine revaçta. Banlı dostlarımız yılda 10 milyar dolarlık bir petrol gelirini bize karşılıksız ikram etme cömertliği içinde nedense!

«Kerkük senaryosu» haberini hazırlamak için, adı dışişleri bakanlığı ile özdeşleşmiş nadir isimlerden İhsan Sabri Çağlayangil'le konuştum. Konu tabii ki Kürt meselesiyle de bağlantılı. Çağlayangil her zamanki gibi açuksözlü. Söz, sonunda cumhuriyetin Kürt politikasına gelip dayandı.

«Cumhuriyetin Kürt siyasetinde iki farklı üslup vardır» dedi Çağlayangil, «biri Mareşal'ın (Fevzi Çakmak) siyaseti, diğeri de, siz belki bilmezsiniz, cumhuriyetin genç valilerinden Avni Doğan'ın siyaseti. Mareşal Doğu'ya okul, yol, fabrika yapılmasını istemezdi. Kürtler okur, adam olur, devlete karşı ayaklanır diye düşünürdü. Avni Doğan ise tam tersine Doğu bölgesine okul, yol, fabrika yapılması lazım geldiğine inanırdı. Ona göre, Kürtler devlete böylece daha fazla bağlanırdı.»

Çağlayangil, 1950'lere kadar Fevzi Çakmak'ın politikasının uygulandığını hayıflanarak sözlerine eklemeyi ihmal etmedi.

Avni Doğan'ın Kürt meselesinde neleri savunduğunu, ufkunun nelere açık olduğunu bugün konuyla yakından ilgilenenler bile pek bilmezler. Doğan'ın hatıralarının yayınlanması, sanıyorum bu alandaki belgesizlik denizinde adacıklar oluşturacaktır.

İnönü'den Bayar'ı İki Şart

İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ordularının Berlin'e doğru ricatı hızlandıkça, dünyadaki demokrasi rüzgârı daha bir güçlü esmeye başlar. Türkiye'deki tek parti diktatörlüğü buzulu da siyasi meltemden nasibini alarak çözülmeye sürecine girer. Dönemin hakim partisi CHP içindeki muhalefetini «dörtlü taktik» olayıyla ortaya koyan Celal Bayar ve arkadaşları yeni partiyi –DP– kurmaya hazırlanmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın sivil liderlerinden Bayar, Olympus misali güçlü gözükken Çankaya'ya, Milli Şef'e çıkar. Yeni parti için bir işaret –icazet!– arayışı içindeydi.

İnönü, Bayar'ın beklediğinden daha esnek bir yaklaşım içindeydi. Demokrasi için «olsun» demeye çoktan hazır gibidir. İki şartı vardır yalnızca. Birinci şart, Bayar için anlaşılmaz ve kabul edilemez değildir. «Laikliğe dokunmamalıyız» der İnönü, «din, siyasete alet edilmemeli». Üslupta İnönü'den farklı olmakla birlikte, Bayar'ın laiklik anlayışı, CHP'ninkinden pek de uzak sayılmazdı aslında. Bu yüzden, hiç duraksamadan «merak etmeyiniz Paşam» karşılığını verir.

İnönü, Bayar'dan beklediği ve de olması gerektiğine inandığı cevabı almak için hoşnutluğu içinde ikinci şartını «tebliğ» eder. Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy ve damadı Ahmet Gürsoy'dan dinlediğine göre, ikinci şart, müstakbel muhalefet liderinde tam bir şaşkınlık yaratır.

«Yeni parti Doğu'da teşkilat kurmamalı» demektedir İnönü.

Cumhuriyetin üç büyük tabusundan biri, belki de en hassasıydı Bayar'ın karşısına çıkarılan (diğerleri komünizm ve İslamcılık). O dönemde olaylar bugünkü gibi Güneydoğu'da lokalize olmadığı için, Kürt meselesinin yasallık elbisesi giymiş adı «Doğu meselesi»dir (1980'lerin ortasına kadar böyle sürdü ya). Kabul etse ülkenin bir bölümünü sömürge statüsüne düşürecek bu şarta Bayar hemen itiraz eder:

«Nasıl olur Paşam? Doğulu vatandaşlarımız, 'biz vergi verip askerlik yapmıyor muyuz? Yoksa biz vatandaş değil miyiz' diye sorduklarında, ne cevap veririz?»

Anlaşılan İnönü, Olympus'ta da otursa gücünün bir sınırı olduğunun bilincindedir. Gürsoy çiftinin aktardığına göre, İnönü hiç ısrarlı olmayıp ikinci şartından vazgeçer.

«Celal Bey, çok mantıklı bir gerekçe ortaya koydunuz.»

Saddam Oğlunu Türkiye'ye Gönderdi mi?

Ortadoğu siyasetindeki kıvraklıkla ilgili araya bir de küçük not sıkıştırmak istiyorum. Hani derler ya, Ortadoğu'da düşmanlıklar da, dostluklar da uzun ömürlü değildir diye. Bazen, gerçek hayat bunun da ötesine geçebiliyor: Her iki politika birlikte akabiliyor.

Irak'ta iken Barzani'nin karargahından bir Kürt'le ahbap olduk. Ortak tanıdıklarımız hatırına epey yakınlık gösterdi. Çok şey biliyordu. Daha doğrusu önceleri bana, öyle olmadığı halde, çok şey bildiği havasını vermeye çalışan biri gibi geldi. Örneğin, PKK'nın Bağdat'ta bürosu olduğunu iddia ediyordu. Başka şeyler de anlattı. İnanmadım. Ama ciddi biri olduğunu sımayarak gördüm bir vesile ile.

Bu Kürdün anlattığına göre, Kuveyt krizinden, yani 2 Ağustos 1990'dan sonra ve savaşın başlamasından önce Irak lideri Saddam, iki oğlundan birini Türkiye'ye gönderiyor. Saddam'ın oğlu, Türkiye'ye geçip sınır bölgesinde bir Türk generalle görüşme yapıyor. Türkiye'den gıda ve silah yardımı istiyor. Ancak Türkiye'den red cevabı

alınıyor.

Hâlâ kesin emin değilim böyle bir görüşmenin yapıldığından. Ancak bana bu bilgiyi veren kaynağın oldukça ciddi olduğunu tekrarlamakla yetinmek durumundayım.

Ecevit ve Türk Milliyetçiliği

Son büyük mülteci akının hemen ardından Milliyet'te yayınlanan haberlerim üzerine pekçok telefon aldım. Ama bunlar, sandığı gibi, Kürt mültecilerin dramını iyi anlattığım için «teşekkür» ya da «tebrik» telefonları değildi (nedense, bizde kendilerini «mazlum» olarak niteleyen çevreler, memnuniyetlerini aktif olarak bildirme alışkanlığını henüz kazanmadılar). Telefondakiler, ısrarla «Irak'ta sadece Kürtler mi var? Hiç Türk yok mu» diye itirazlarını ortaya koyuyorlardı. Oysa, Kerkük Türkmenlerinin durumunu da yazmıştım. Ama Kürtlerin çok ön planda verilmesinden rahatsız oldukları anlaşılıyordu.

Yine o günlerde masamın üzerinde telefonla bırakılmış, «Kürtlerle uğraştığınız kadar, sosyalist gözle de olsa, dış Türklerin durumuyla da ilgilenmeniz ya» diye notlar buldum.

Oysa, son dönemde, konuştuğum birçok Kürt aydını, «Türk basını Kürt haberlerine niye az yer veriyor» diye yakınıyor hep. Hatta, bu sonbaharda İstanbul'da «Kürtler ve insan hakları» konulu bir uluslararası konferans düzenlemek isteyen bir grup Kürt aydını, buna ilişkin olarak hazırladıkları basın açıklamasına hiçbir gazetenin yer vermeyişinden çok rahatsız oldular. Girişim komitesinden bir aydın, «biz Kürtler haber olmak için illa gidip bir yeri bombalayalım mı? Her şeyin demokratik ve siyasi platformda cereyan etmesini isteyen bizlere kapıların kapanması, başka süreçlere haklılık kazandırmaz mı» diye dile getirdi eleştirisini.

Bu konuda iki olguya daha dikkat çekmek istiyorum. Birincisi, Çanakkale'nin Bigadiç ilçesinde keçiye tecavüz olayının ardından, geçtiğimiz günlerde, kasabanın yerli halkıyla son yıllarda buraya göçüp yerleşen Kürtler arasında yaşanan gerginliktir. Bence bu olay, bir aysberg gibi değerlendirilmeli. Eğer 12 Eylül öncesindeki Alevi-Sünni çatışması benzeri, sıradan halkın içine itileceği bir Kürt-Türk çatışması istenmiyorsa, herkese özenli olma sorumluluğu düşüyor.

Bugün, Ege'nin sahile yakın her kasabasında 2-3 bin kişilik

«Kürt kolonileri» oluşmuş durumda. Yerel yönetimlerin öneminin arttığı günümüzde, siyasi tercihini blok olarak ortaya koyan Kürtler, belediyelere gerçek güçlerinin üzerinde kazandıkları önemi sayesinde buldukları yerlere çok çabuk kök salmaya başladılar. Bölgeyi yakından tanıyan dostum Oktay Kutlu, Ege'ye Kürt göçüne ilişkin gözlemlerini anlatırken, espri ile karışık, «Kürtler bizim Malazgirt'ten sonra yaptığımızı bin yıl sonra yaşıyorlar» diye ilginç bir oluşuma dikkat çekti.

Son siyasi anketlerde Bülent Ecevit'in gösterdiği tımanma, dikkat çekmek istediğim ikinci olgu. Ecevit'in oy yüzdesini yükselten rüzgârın kaynağı iyi araştırılmalı. DSP liderinin Körfez krizinden beri yaptığı çıkışların genellikle dış politikaya ilişkin olduğu ve Özal'ın Kıbrıs, Irak Türkleri ve Amerika karşısında izlediği politikanın eleştirisine dayandığı dikakte alınırsa, prim yapan tumunun ne olduğu daha kolay anlaşılır. Unutulduğunu, ihmal edildiğini düşünen tepkici Türk milliyetçiliği, Ecevit'in şahsında siyasete ağırlığını koymak istiyor. Üstelik bu Türk milliyetçiliği, anti-Kürt renge bürünmeye çok elverişli bir psikolojik yapıya sahip.

Bu konuda herkesin sorumluluğu büyük. Türkiye'de bugüne kadar, Osmanlılar dönemi de dahil, benim bilebildiğim kadarıyla, tarih Türk ve Kürt kökenli halk arasında küleli bir çatışmayı yazmıyor. Bunun devam etmesi, herkesin çıkarınadır sanıyorum. Türk kökenli insanlarımız, yeni yeni görüş açıklamaya, yeni yeni yürümeye başlayan Kürtlerin, acemilikten gelen sivriliklerini hoş görme olgunluğunu göstermeli, Kürt kökenli insanlarımız da, bir arada yaşadığı Türklerin bazı hassasiyetleri olabileceğini dikkate almalı diye düşünüyorum. Bir arada yaşamının daha rafine yollarının geliştirilebileceğine inanıyorum.

Kürtlere ait çeşitli yayın organlarında Ermeniler konusundaki haberler dikkat çekerek kadar tek yönlü veriliyor. Örneğin, Ermenilerle Azeriler arasındaki problemde, Kürt yayın organlarına göre saldıran sadece Azeri Türkleridir, yerinden yurdundan edilenler de sadece Ermenilerdir.^(*) Oysa aynı yayın organlarında birakalım Ermenistan'dan kovulan 200 bin Azeri Türkünün durumu, bu ülkedeki Müslüman Kürtlerin tamamının zorla göç ettirildiği bile yazılmadı. Ve bugün Ermenistan'da sadece Yezidi Kürtleri kalabildi.

Kürt kaynakları, milliyetçi Yunanlıların şu tür yazılarına da

^(*) Kürdistan Press, 23 Mart 1988, sayı 33.

hiçbir çekince koymadan yer verebilmektedir:

«Ne yazık ki, diğer Balkan devletleri gibi Yunanistan, topraklarının tümünü kurtaramadı. 1919-22 yıllarında Türk-Yunan savaşında Yunanistan yeniden topraklarını elde edebilme fırsatını kaçıtarak, Lozan Anlaşması'nın yabancı güçler tarafından kendisine zorla imzalatılmasından sonra, kendi ülkesinin topraklarını elde etme fikrini tamamiyle yitirmiş durumdadır.»^(*)

... ve Teşekkürler

Yardımları olmasaydı bu çalışmayı bir türlü bitiremeyeceğim insanların adını anmazsam, kendimi rahat hissetmem. Tabii, başta Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Doğan Heper var. Bana tanıdığı fırsatlar sayesinde bu çalışmayı doğuran olayları gazeteci olarak izleme olanağı buldum.

Tüşkür listem çok uzun.

Yurt dışındaki bağlantıları kurmamda vazgeçilmez yardımlarını gördüğüm Hatice Yaşar ve Ali Bucak'ın adını özellikle anmak istiyorum. Abdurrahman Keskin ve Süleyman Budakbeyoğlu'nun destekleri olmasaydı, bazı şeyler benim için daha müşkül yürürdü. Genç yol arkadaşım Sabri Ertunç, katkı için sağol.

Bu arada, arşivlerinden yararlanmama ve bazı röportajları kullanmama izin veren Kürdistan Press'in, başta Orhan Kotan, bütünü yönetici ve çalışanlarına, aynı şekilde fotoğraf arşivlerini bana açan 2000'e Doğru ve Medya Güneşi dergileri ile değerli arkadaşım gazeteci B. Murat Öztemiş'e bir kere daha teşekkürler.

İsveç'te bütünü yükümlü omuzlayan çocukluk arkadaşım Özer Yavuz'un dostluğunu unutamam. Ben fırsat bulamadığım için bütünü görüşme kasetlerini çözmeye yükümlü omuzlayan genç arkadaşlar Mustafa Güneş ve Selim Okçuoğlu'nun değerli katkıları olmasaydı, bu çalışma zor biterdi.

Kendimin bile tekrar okumakta zorlandığım el yazılı metinler de dahil tüm dizgiyi üstlenen Mine Buz ve Ayfer Gökcan'a, bunları aynı titizlikle düzelten Vildan Uğur ve Elishan Erkişi'ye, grafik düzenlemeyi gerçekleştiren Levent Yılmaz'a ve birçok kaynak metni yararlanmam için çeviren kardeşim Nihat Ballı'ya da teşekkür etmek isterim

(*) Kürdistan Press, 29 Haziran 1988, sayı 40.

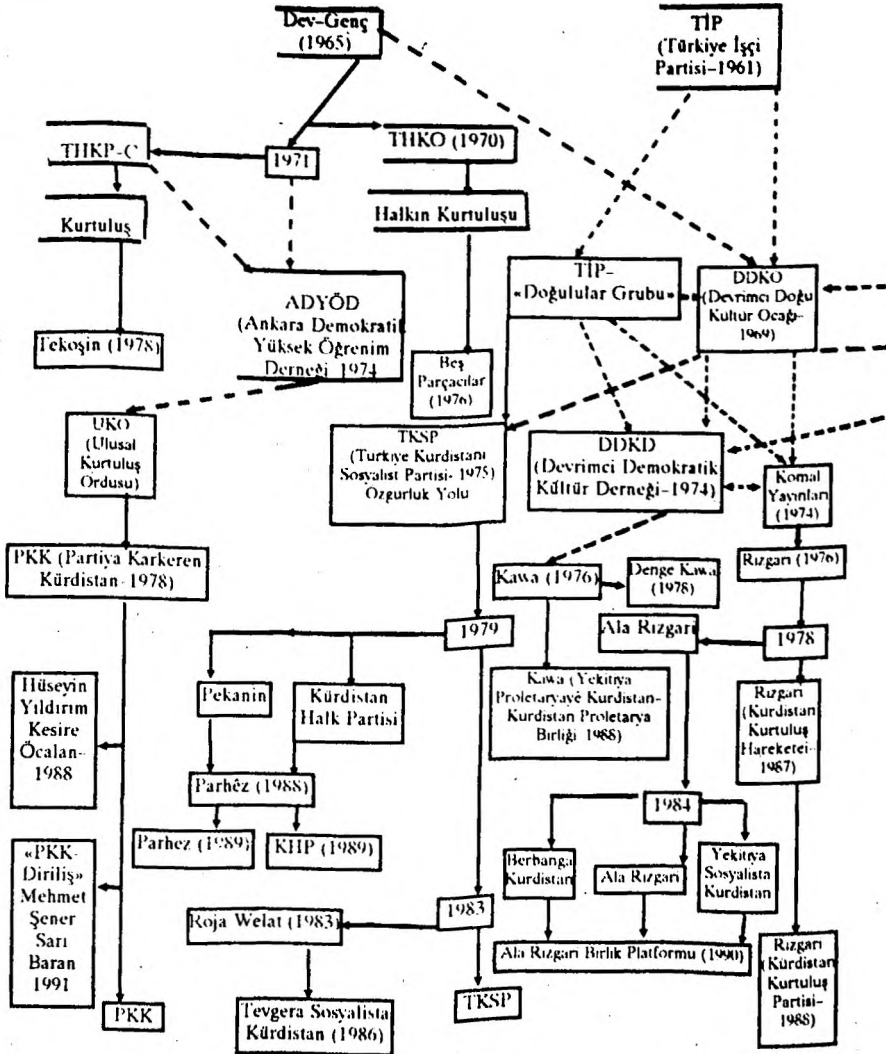
Ve Tülay'cım sana da her şey için minnettarım.

Sonsöz

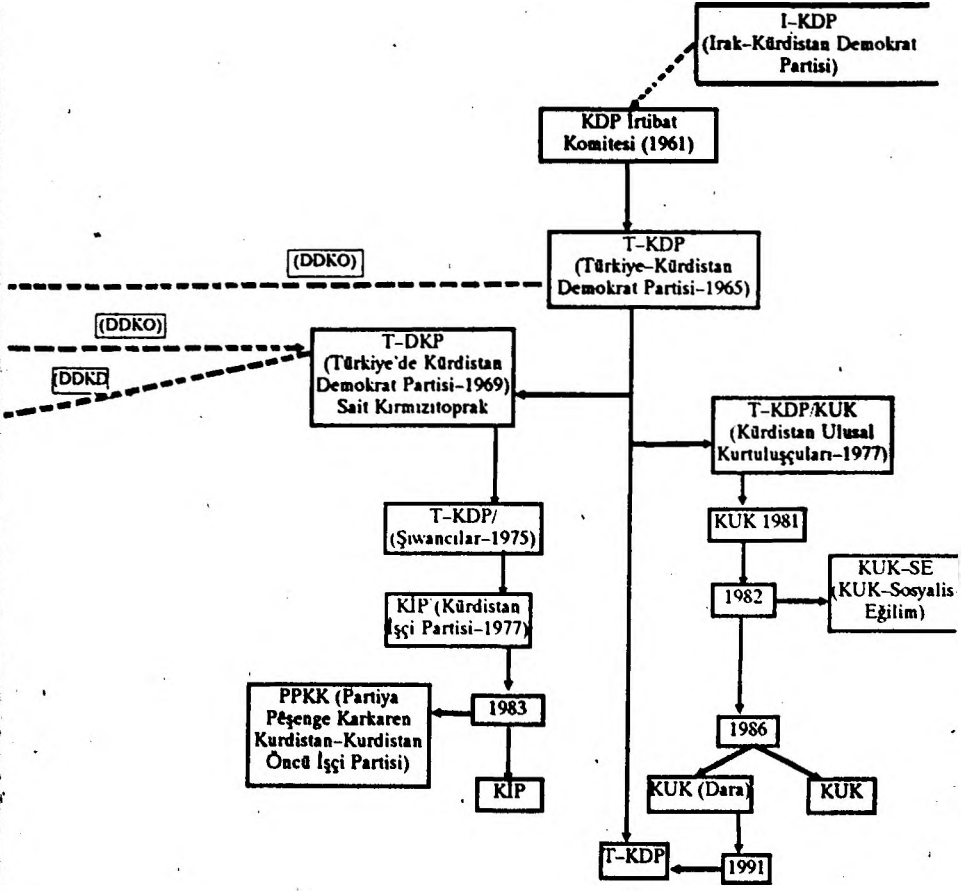
Kürt meselesini biz tartışmazsak, başkaları tartışacak ve zaten tartışıyorlar. Bu sorunu Kürt, Türk birlikte biz çözmezsek, başkaları çözecek ve zaten çözmeye çalışıyorlar. Üstelik bu çözüm sadece Türkün değil, Kürdün de lehine olmayacak.

Haziran 1991, İstanbul

TÜRKİYE

Örgütleri Soyacağı

TÜRKİYE

Kronoloji

- 1806 Süleymaniye'de *Baban* Kürtlerinden *Abdurrahman Paşa* isyan etti.
- 1812 *Baban* Kürtlerinden *Ahmet Paşa* Süleymaniye'de ayaklandı. Mir Mehmet adlı Kürt beyi, bugün Irak'ın kuzeyinde bulunan Soran beyliğinin başına geçti. Revanduz'da hüküm sürdü. 30 bin kişilik ordu kurdu. 20 yıllık sürede askeri ve diplomatik girişimlerle kendisini Osmanlı sarayına da kabul ettirdi. Kendisine «paşa» unvanı verildi. 1826'da bağımsızlık ilan etti. *İnce Bayraktar Paşa* ve *Mustafa Reşit Paşa*'nın komanda ettiği ordular üzerine gönderildi (1833-34). Botan Beyi *Bedirxan*, Mir *Mehmet*'e pek yardım etmedi. 1836'daki savaşta Kürt mollaların da telkiniyle teslim oldu. İstanbul'a götürüldü. İstanbul dönüşü şüpheli bir şekilde kayboldu. (1837). Saray tarafından öldürüldüğü iddia edilir.
- 1815 Beyazıt, Van, ayrıca İran'daki Erivan, Nahçıvan ve Hoy'da bulunan göçebe Kürt aşiretleri ayaklandı.
- 1820 Zaza beyleri ayaklandı.
- 1828 Türk-Rus Savaşı sırasında Revanduz, Botan, ve Hakkari Kürt beyleri savaşa katılmaktan kaçındı. Beyazıtlı *Kürt Behlül Paşa* Ruslarla birleşmeye çalıştı. Muş'taki *Emir Paşa* da ayaklanmak istedi.
- 1830 *Yezidi* Kürtleri Sincar Dağı'nda ayaklandı. Ayaklanma 3 yıl sürdü.
- 1834 Bitlis'te *Şerif Ahmet Han* ayaklandı.

- 1836 Osmanlı ordusu Botan vilayetinin merkezi sayılan Cizre'yi kuşatınca, Kars Emiri *Xan Mehmûd* 20 bin kişi olduğu sanılan ordusuyla yardıma gelmek istedi. Botan nehri üzerindeki köprüler tahrip edildiği için seferi yarım kaldı.
- 1838 *Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması* imzalandı (16 Ağustos.) *Tanzimat Fermanı* ilan edildi (3 Kasım.)
- 1839 Diyarbakır'ın Garzan bölgesindeki aşiretler ayaklandı. *Hafız Paşa* komutasındaki birlikler ayaklanmayı kısa zamanda bastırdı.
- Osmanlı ordusu Nizip'te *Kavalalı İbrahim Paşa* komutasındaki Mısır ordusuna yenilince Cizre Beyi *Bedirxan* faaliyetine hız verdi. Aynı yıl Süleymaniye'de *Mahmut Paşa* da isyan etti. *Bedirxan*, etkinliğini zaman zaman Van gölü civarı, Diyarbakır ve Musul'a kadar genişletti. *Hafız Paşa* komutasındaki Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Bunun üzerine *Bedirxan Bey* bağımsızlık ilan etti (1842). Kendi adına para bastırdı. Bu arada Hakkari'deki Hristiyan *Nasturiler*, buradaki emire vergi ödemeyi reddedince, *Bedirxan* buraya yürüdü (1843). Sefer, 10 bin *Nasturi*'nin öldüğü bir katliamla sonuçlanınca, İngiltere ve Fransa elçiliklerinin de sıkıştırmasıyla Osmanlı sarayı *Bedirxan*'ın üzerine asker gönderdi. Bu kez *Topal Osman Paşa* komutasındaki Osmanlı ordusu geldi. Bugün İran'daki Urumiye kenti yakınında savaş başladı. Osmanlı ordusunun bir kolu da Cizre'ye girdi. Bunun üzerine *Bedirxan* Cizre'ye gitti. Ancak iki ateş arasında kaldı. Eruh kalesine çekildi. Yeğeni *Yezdan İzzettin Şer* taraf değiştirmesiyle teslim oldu (1847). Önce Girit, sonra Şam'a sürüldü (1847). Burada sürgünde öldü (1868).
- 1845 *Bedirxan*'ın yenilmesinden sonra Hakkari'ye vali tayin edilen yeğeni *Yezdan İzzettin Şer* azledildi (1850). Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1855) yarattığı sıkışmadan yararlanmak isteyen *Yezdan Şer*, 2 bin kişilik bir güçle Bitlis'i ele geçirdi. Büyük bir ayaklanma başladı. *Yezdan Şer*, Bitlis'ten sonra Van, Bağdat, Musul arasını denetimi altına aldı. İngiltere'nin Musul Konsolosluğu görevlisinin de araya girmesiyle (*Nimrud Rassam*), *Yezdan Şer* İstanbul'a götürülüp tutuklandı. Başsız kalan isyan, askeri harekate gerek kalmadan dağıldı.

- 1854 Osmanlılar Batılılardan borç almak için ilk anlaşmayı imzaladı (24 Ağustos).
- 1876 *I. Meşrutiyet* ilan edildi (23 Aralık).
- 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında *Bedirxan Bey*'in oğullarından *Osman Paşa* ve *Hüseyin Kenan Paşa* Cizre, Midyat bölgelerinden Hakkari'ye kadar olan alanda ayaklandı. Sonuç alamadılar.
- 1880 Nakşibendi şeyhi *Ubeydullah*, Osmanlı sarayının da desteğini alarak İran'daki Kürt aşiretlerinden vergi istedi. Verilmeyince bütün Güney Azerbaycan'ı ele geçirdi. *Şeyh Ubeydullah*, Osmanlı ile dirsek temasını sürdürmesine rağmen, bağımsız Kürt devleti kurabilmek için İngiltere, Rus Çarlığı, Mekke Şerifi ve Mısır Hidivi ile ilişki kurdu. Ama Rusya ve İngiltere, şeyhin askeri başarısından rahatsız oldular. Osmanlı sarayına *Şeyh Ubeydullah*'a olan desteğini kesmesi için baskı yaptılar. Bunun üzerine Babiali, Erzurum'daki askeri güçlerini bölgeye gönderdi. *Şeyh* teslim olmak zorunda kaldı. İstanbul'a gönderildi. Daha sonra Mekke'ye sürüldü. 1908 Meşrutiyetinden sonra serbest kaldı.
- 1886 İhtilalciler nitelikteki Ermeni *Hınçak* cemiyeti faaliyete geçti.
- 1889 Jön Türkler, *İttihadi Osmani* adlı bir örgüt kurdular. *Bedirxan Bey*'in oğullarından *Emin Ali* ve *Mithat Bey* deniz yoluyla Trabzon'a, oradan da Erzincan'a geçti. Bir isyan başlattı. Çatışmalar sürerken, Saray bunları affedince İstanbul'a döndüler.
- 1890 Sultan *II. Abdülhamit* tarafından Kürt aşiretleri temelinde ünlü *Hamidiye alayları* kurulmaya başlandı. 1891'de ilk olarak 36 alay kuruldu. Yine bu yıllarda biri İstanbul'da, diğeri Bağdat'ta olmak üzere iki «aşiret mektebi» açıldı. Buralarda Kürt beylerinin çocukları eğitim görmeye başladı. *Hamidiye alaylarının* adı, 1908'deki *II. Meşrutiyet*'ten sonra «aşiret alayları» olarak değiştirildi.
- 1898 *Mithat Bedirxan*, *Kurdistan* adlı ilk Kürtçe dergiyi yayınladı (9 Nisan). Kahire'de yayınlanmaya başlanan dergi, daha sonra Cenevre, Londra ve Folkestone (İngiltere) adlı kentlerde 31 sayı çıktı.
- 1900 Diyarbakırlı *Fikri Efendi* tarafından *Kurdistan Azmi Kavmi*

- Cemiyeti* kuruldu.
- 1908 İttihat ve Terakki önderliğindeki hareket sonucunda *II. Meşrutiyet* ilan edildi (24 Temmuz). Meşrutiyetin ilanı ile birlikte *II. Abdülhamid*'e hizmet eden Kürt bey ve paşaları rütbelerini kaybettiler. Bunun üzerine bir kısmı İstanbul'da *Kürt Terakki ve Teavün Cemiyeti*'ni kurdu (19 Eylül 1908). Kurucuları arasında *Seyit Abdulkadir, Bedirxanlı Emin Ali, Şerif Paşa, Halil Hayali* var. Yönetimdeki anlaşmazlıktan dolayı kısa sürede dağıldı.
- 1912 Bu yılın sonlarına doğru kurulan *Kürdistan Muhibban Cemiyeti* de uzun ömürlü olmadı. İstanbul'daki Kürt öğrenciler *Hevi (Umut) Cemiyeti*'ni kurdu. Dernek Erzurum ve Diyarbakır başta olmak üzere birçok yerde şube açtı. Derneğin ileri gelenleri arasında *Omer Cemil Paşa, Kadri Cemil, Fuat Temo ve Cerrahzade Zeki* gibi isimler vardı. *Bedirxanlı Hasan Süleyman, Abdürrezzak Kamil* ile *Halil ve Ali Remo*'nun önderlik ettiği ve Arabyan (Mardin) aşiretinin de katıldığı bir isyan meydana geldi. *Şeyh Selim*, yardımcısı *Selahattin Ali* ile birlikte Bitlis'te ayaklandı. Ayaklanma bastırılınca Bitlis'teki Rus Konsoloslukuna sığındılar. Birinci Dünya Savaşı başlayınca konsolosluk basıldı ve bu liderler idam edildi (1914).
- 1913 *Hevi Cemiyeti* üyeleri, Süleymaniyeli *Abdülkerim Bey*'in yönetiminde *Rojî Kurd (Kürt Güneşi)* adlı bir dergi çıkarmaya başladılar. Türkçe ve Kürtçe olarak çıkan dergide *Dr. Abdullah Cevdet, Babanlı İsmail Hakkı Bey, Vanlı Memduh Selim Bey, Bitlisli Yusuf Ziya Bey, Kemal Fevzi Bey, Kerküklü Necmettin Hüseyin Bey, Süleymaniyeli Abdülkerim Bey ve Mikisli Hamza Bey* imzalı yazılar çıkıyordu. Dergi hükümet tarafından kapatıldı. Bu kez de *Mikisli Hamza Bey*'in yönetiminde *Hateve Kurd* adlı dergi çıkarılmaya başlandı (24 Ekim). Dergi, *Hevi Cemiyeti*'nin varlığını sürdürdüğü 1914'e kadar yayınına devam etti. Yine bu yıllarda, 1920 yılına kadar 32 sayı yayınlanan *Jin. (Hayat)* adlı bir Kürtçe dergi daha dikkati çeker. *Hevi Cemiyeti* ilk kongresini yine 1913'te yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte cemiyetin varlığı fiilen

sona erdi.

Molla Selim, Siirt ve Bitlis yöresinde Rus çarlığı desteğinde bir ayaklanma başlattı, ancak diğer aşiretlerden destek alamadı.

1914 Osmanlı İmparatorluğu fiilen Birinci Dünya Savaşı'na girdi (30 Ekim). Bunun üzerine Rusya (3 Kasım) ve İngiltere ile Fransa da (5 Kasım) Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş kararı aldı.

Osmanlı yönetimi ilgili bütün Avrupa devletlerine kapitülasyonların kaldırıldığını bildirdi.

1915 Osmanlı İçişleri Bakanlığı, 14 valilik ve 10 mutasarrıflığa bir emir gönderdi. Emirde karışıklık çıkaran Ermenilerin başka bölgelere nakli bildirildi (24 Nisan.)

1917 İngiltere, Rusya ve Fransa, Osmanlı İmparatorluğu'nu nasıl paylaşacaklarına dair anlaşmayı imzaladı (12 Mart).

1918 Amerikan Başkanı *Woodrow Wilson*, ünlü 14 prensibini açıkladı (8 Ocak).

Mondros ateşkes anlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiyi kabul etti (30 Ekim).

1919 *Mondros Mütarekesi*'nin ardından, diğer etnik toplumlar gibi Kürtler de yasal örgütler kurmaya başladı. İstanbul'da *İstiklali Kürdistan Cemiyeti*, Kahire'de yine *Kürt İstiklal Cemiyeti* kuruldu. Mayıs'ta İstanbul'da faaliyete geçen *Kürt Teali Cemiyeti* bunların en ünlüsü oldu. Kurucuları şöyleydi: *Seyit Abdülkadir* (başkan), *Hüseyin Şükrü (Baban)* (genel sekreter), *Dr. Şükrü Mehmet (Sekban) Bey*, *Muhittin Nami Bey*, *Babanzade Hikmet Bey*, *Aziz Bey*. Cemiyet Wilson prensiplerinin Kürtlere uygulanmasını istiyordu. *Prof. T. Z. Tunaya*'ya göre, Kürtlerin, böyle bir örgüt kurmasını, Araplar ve Ermenileri dengelemek için hükümet istedi. Hükümet sonuçta Kürtlerle anlaşabileceğini hesap ediyordu. Ancak sonradan hükümet Cemiyeti kontrol edemedi. Cemiyet yöneticileri, İstanbul'daki Batılı ülke temsilcileriyle Kürtler adına ilişki kurdu ve görüşmeler yaptı. Cemiyetin kuruluşundan sonra *Hevi* isimli gençlik örgütü yeniden faaliyete geçti. *Jin* adlı dergi yeniden yayınlanmaya başladı. *Seyit Abdülkadir*, dönemin *Danıştay*'ı sayılan *Şûrayı Devlet*'in de başkanı idi. «Bağımsızlık değil özerklik istiyoruz»

yolundaki açıklamasından sonra cemiyette bölünme oldu. (Zaten bu arada *M. Kemal*'in Anadolu'daki faaliyeti Cemiyetin Doğu ve Güneydoğu ile bağlantısını önemli oranda koparmıştı). *Bedirxani Emin Ali* ve *Ferit Bey*lerle *Şükrü Baban*, *Dr. Şükrü Mehmet*, *Bütlisli Kamil Feyzi*, *Ekrem Cemil Paşa*, *Kerküklü Necmettin Hüseyin Bey*, *Mollazade Raif Bey*, *Mahmut Selim Bey* cemiyetten ayrıldı ve *Teşkilatı İçtimaiye* adıyla yeni bir örgütlenmeye gittiler. Yeni cemiyet *Hevi*'nin yayın organı *Jin*'i kendisi çıkarmaya başladı. Bu arada *Kürt Teali Cemiyeti* Diyarbakır'da da örgütlendi. Halk arasında adı «Kürt Kulübü» olarak bilinen cemiyetin önde gelen isimleri şöyleydi: *Ekrem Cemil Paşa*, *Cercizade Kerim*, *Cerhizade Fikri*, *Ganizade Reşat* ve *Ömer Cemil Paşa*.

Öte yandan, Midyatlı bir aşiret reisi olan *Ali Batı*, Mardin, Savur, Cizre ve Nusaybin'deki aşiretlerden bir kısmının desteğini alarak Nusaybin'e geldi (11 Mayıs). Cezaevindeki tutukluları serbest bıraktı. Bölgeye askeri birlikler sevk edilince (12 Mayıs) *Ali Batı* dağlara çekildi. 9-10 Haziran'daki çarpışmalarda isyancılar büyük kayıp verdi. *Ali Batı* da öldürüldü (19 Ağustos).

Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı'nı başlatmak üzere *Sam-sun*'a çıktı (19 Mayıs).

Erzurum Kongresi yapıldı (23 Temmuz-6 Ağustos).

Sivas Kongresi toplandı (4 Eylül).

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti kuruldu (7 Eylül).

İstanbul'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası kuruldu (28 Eylül). Kurucuları arasında *Vedat Nedim (Tör)* ve *Şefik Hüsnü (Deymer)* gibi isimler de var.

Ermeniler, *Sevr Barış Konferansı*'na sundukları bir bildiri ile Ermeniler ve Kürtlerin, büyük devletlerin denetiminde bağımsızlıklarına kavuşması talebinde bulundular (25 Kasım.)

1920 Son Osmanlı Meclisi Mebusan'ı, *misaka milli*'yi (milli and) kabul etti (28 Ocak).

İtilaf Devletleri Yüksek Konseyi, Ermenistan'da bir manda yönetimi kurulmasını önerdi (1 Nisan).

ABD, bağımsız Ermenistan devleti kurulmasını destekleyeceğini açıkladı (20 Nisan).

TBMM Ankara'da toplandı (23 Nisan).

Türkiye ile Fransa arasında ateşkes anlaşması imzalandı (30 Mayıs).

ABD Senatosu, Ermenistan'da manda kurulması önerisini reddetti (1 Haziran).

Doğuda Ermenilere karşı seferberlik ilan edildi (9 Haziran).

Sevr Anlaşması imzalandı (10 Ağustos). Anlaşma bir Ermenistan ve Kürdistan yaratılmasını öngörüyordu. Anlaşmanın ilgili maddeleri şöyle:

«Madde 62- Fırat'ın doğusunda kalan, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve 27. maddenin II/2. ve 3. fıkralarında tanımlanan Suriye ve Irak ile Türkiye sınırı kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliği için, işbu anlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı ay içinde, İstanbul'da toplanan ve İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetlerinden her birinin atadığı üç üyeden oluşan komisyon bir plan taslağı hazırlayacaktır. Herhangi bir sorunda oybirliği oluşmazsa, sorun komisyon üyelerince kendi hükümetlerine götürülecektir. Bu plan, Süryani-Geldaniler ile, bölgelerin içindeki öteki etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvençeler de kapsayacaktır; bu amaçla İngiliz, Fransız, İtalyan, İranlı ve Kürt temsilcilerden oluşan bir komisyon incelemelerde bulunmak ve işbu anlaşmaya göre Türkiye sınırının İran sınırı ile birleştiği yerlerde Türkiye sınırında yapılması gerekebilecek düzeltmeleri kararlaştırmak üzere bu bölgeleri ziyaret edecektir.

Madde 64- İşbu anlaşmanın yürürlüğe konuşundan bir yıl sonra, 62. maddede yazılı bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyet Konseyine başvururlarsa ve konsey de bu nüfusun bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varır ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye salık verirse, Türkiye, bu tavsiyeye uyacağını ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve

sıfatlarından vazgeçeceğini şimdiden kabul eder.

Bu vazgeçmenin ayrıntılı hükümleri başlıca Müttefik devletlerle Türkiye arasında yapılacak ayrı bir sözleşmeye konu olacaktır.

Bu vazgeçme gerçekleşirse ve gerçekleşeceği zaman, Kürdistan'ın şimdiye kadar Musul vilayetinde kalmış kesiminde oturan Kürtlerin, bu bağımsız Kürt devletine kendi istekleriyle katılmalarına, başlıca Müttefik devletlerce hiçbir itirazda bulunulmayacaktır.»

Bakü *Doğu Halkları Kurultayı* toplandı (1 Eylül).

Kazım Karabekir komutasındaki Türk birlikleri Ermenistan seferine başladı (28 Eylül).

Ermenistan, Batılı devletlerden yardım istedi (19 Ekim).

Sovyetler Birliği, *Sevr Anlaşması*'ni tanımadığını açıkladı (19 Ekim).

ABD Başkanı *Woodrow Wilson*, Trabzon, Erzurum başta bazı doğu illerinin Ermenistan'a verilmesi gerektiğini ileri sürdü (22 Kasım).

Sovyet Kızılordu birlikleri Ermenistan'a girdi. Ermenistan'da Sovyet Cumhuriyeti kuruldu (22 Kasım).

Ermenistan'la Türkiye *Gümrük Anlaşması*'ni imzaladı (3 Aralık).

1921 *TKP* lideri *Mustafa Suphi* ve arkadaşları Trabzon açıklarında uğradıkları bir saldırıda öldürüldü (28-29 Ocak).

İttihat ve Terakki'nin sivil lideri ve son Osmanlı sadrazamlarından Talat Paşa Berlin'de bir Ermeni tarafından öldürüldü (15 Mart).

Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki Moskova anlaşması imzalandı (16 Mart).

22 gün süren Sakarya savaşını Türkiye kazandı (23 Ağustos-13 Eylül). Türkiye ile Kafkasya'daki üç Sovyet cumhuriyeti (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) arasındaki *Kars Anlaşması* imzalandı (13 Ekim).

Türkiye ile Fransa arasında Ankara Anlaşması imzalandı (20 Ekim).

İngilizler Malta'ya sürgüne gönderdikleri Türk liderleri serbest bıraktı. Türkiye de karşılığında Anadolu'da tutuklu bulunan İngiliz askeri personelini geri yolladı (30 Ekim).

1922 Sivas ve Erzincan yöresinde geniş bir alanda yaşayan yaklaşık 40 bin kişilik bir nüfusu kontrol eden *Koçgiri* aşireti ileri gelenleri, İstanbul'daki *Kürt Teali Cemiyeti* ile de bağlantılı idi. Aşiret, *Alevi* mezhebiniydi. Aşiret reisinin oğlu *Haydar*, *Kürt Teali Cemiyeti* İmranlı şubesini kurdu. 1920 yılı başlarından itibaren bölge hareketli idi. Veteriner (Baytar) *İhsan Nuri (Dersimi)*, aşiret ileri gelenlerinden *Haydar*, *Alişan* ve *Alişir*, bölgedeki Kürt aşiretlerini bağımsız bir Kürt devleti için ikna etmeye ve örgütlemeye çalıştı. 15 Kasım 1920'de Ankara hükümetine, daha çok Kürt özerkliği konusunda tutumunu soran bir muhtıra verildi. Ankara buna cevap vermedi. Bunun üzerine 25 Aralık'ta Dersim ileri gelenleri şu telgrafı kaleme aldılar: «Ankara Büyük Millet Meclisi Riyasetine/Sevr Muahedesi mucibince Diyarbekir, Elaziz, Van ve Bitlis vilayetlerinde müstakil bir Kürdistan teşekkül etmesi lazım geliyor, binaenaleyh bu teşkil edilmelidir, aksi takdirde bu hakkı silah kuvvetiyle almaya mecbur kalacağımızı beyan eyeriz.» İmza yerinde batı Dersim aşiret reisleri yazıyordu. 1921'in ilk günlerinde bölgeye askeri birlikler kaydırıldı. 6 Mart 1921'de ilk büyük çarpışma oldu. Bu tarih, isyanın başlangıcı da sayılır. Sonuçta bölgeye takviye birlikler gönderildi. Tüm liderler yakalandı ve ayaklanma bastırıldı (17 Haziran). 500 kadar isyancının öldürüldüğü belirtilir. Türk Milli Kurtuluş Savaşı'nın son durağı olan *Büyük Taarruz* başladı (26 Ağustos). Kurtuluş Savaşı'nda ateşkes *Mudanya*'da imzalandı (11 Ekim).

623 yıllık Osmanlı saltanatı kaldırıldı (1 Kasım).

1923 İzmir İktisat Kongresi toplandı (17 Şubat).

Lozan Anlaşması imzalandı. Anlaşmanın 3. maddesinde Musul sorunu şöyle «çözüm»e bağlandı: «Türkiye ile Irak arasındaki sınır dokuz ay içinde Türkiye ile Büyük Britanya arasında dostça belirlenecektir. Sınır çizgisi konusunda alınacak karara değin, Türkiye ve Britanya hükümetleri, kesin geleceği bu karara bağlı toprakların bugünkü durumunda herhangi bir değişiklik ortaya koyacak nitelikte askersel ya da başka türlü hiçbir eylemde bulunmamayı

karşılıklı olarak yükümlenirler» (24 Temmuz).

Türkiye'de *cumhuriyet* ilan edildi (29 Ekim).

1924 TBMM, *hilafetin* kaldırılmasına karar verdi (3 Mart).

Tevhidi Tedrisat (öğretimin birliği) Kanunu kabul edildi (4 Mart.) Musul sorunu *Fethi (Okyar) Bey* ile İngiliz temsilci *Pecry Cok* arasında müzakere edildi (24 Mayıs).

Musul'la ilgili görüşmelerin sürdüğü sırada İngilizlerin silahlandığı Hristiyan *Nasturiler* Hakkari Valisi *Halil Rifat Bey*'i esir aldılar (7 Ağustos). Bazı aşiretlerin girişimi ile vali ve beraberindekiler serbest bırakıldı. 3 bin 500 kadar silahlı gücü bulunan Nasturilere karşı askeri hareket 10 Eylül'de başlatıldı. Harekat 28 Eylül'de tamamlandı. Nasturilerin çoğu İran'a kaçtı.

Musul sorunu *Milletler Cemiyeti (Cemiyeti Akvam)* gündemine alındı. Bir inceleme komisyonu kurulması kararlaştırıldı (20 Eylül).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Başkanlığa *Kazım Karabekir* getirildi. Partinin yöneticileri arasında *Ali Fuat Cebesoy* ve *Rauf Orbay* gibi isimler var (17 Kasım).

1925 *Aşar Vergisi* kaldırıldı (27 Şubat).

Daha 1922'de Erzurum'da *Kürt İstiklal Cemiyeti* adıyla bir teşkilat kuran *Cıbranlı Miralay Halit Bey*, 1924'teki Nasturi isyanı sırasında askeri birlikten firarlarla ilgili olarak tutuklandı. Bu arada Elazığ, Erzurum yöresinde etkili bir Nakşibendi şeyhi olan *Şeyh Sait* de ifadesi alınacağı gerekçesiyle Bitlis'teki mahkemeye çağırıldı. *Şeyh Sait*'in bulunduğu Diyarbakır'a 30 km. uzaklıktaki Piran (bugünkü Dicle) köyüne bir jandarma birliği geldi. *Şeyh* dahil birçok Kürdü götürmek istedi. Karşı konulunca bir subayla iki er öldürüldü (13 Şubat). Böylece başlayan isyan, *Şeyh Sait*'in nüfuzu sayesinde kısa zamanda yayıldı. Pekçok Kürt kaynağı ve lideri, aslında bir isyan hazırlığı olduğunu, fakat Piran köyündeki olayın bunu zamansız başlattığı görüşünü dile getirir. Elazığ il merkezi isyancıların eline geçti. Diyarbakır'ın Lice ilçesi de aynı şekilde isyancıların eline geçen yerler arasındaydı. Hükümet isyanı «*seriatçı*» bir ayaklanma olarak sundu ve isyan bölgesinde sıkıyönetim ilan edildi (21 Şubat). *Fethi (Okyar) Bey* yerine *İsmet*

(*İnönü*) Paşa başbakanlığa getirildi (3 Mart). Aynı gün *Takriri Sükun Kanunu* çıkarıldı. Ankara ve Diyarbakır'da iki istiklal mahkemesi kuruldu. Mart başında isyancı kuvvetler Diyarbakır'ı kuşattı. 3 ya da 5 bin silahlı Kürt saldırıya geçti (7 Mart). Başarılı olamayınca geri çekildiler. Hükümet pek çok aşireti isyana katılmaması konusunda ikna etti. Bazı aşiretler ise askerlerle birlikte isyancılara karşı çarpıştılar. Askeri durum isyancıların aleyhine döndü. *Şeyh Sait* ve yanındakiler Varto yakınında yakalandılar (15 Nisan). Bu arada *Cıbranlı Miralay Halit Bey* ve *Yusuf Ziya Bitlis*'te idam edildi (14 Nisan). Askeri hareket 31 Mayıs'a kadar sürdü. Öte yandan, 13-14 Nisan'da tutuklanan *Kürt Teali Cemiyeti* yöneticileri de Diyarbakır'a getirildi. İstiklal Mahkemesi 6 kişiyi idama mahkum etti (23 Mayıs). *Seyit Abdülkadir*, oğlu *Seyit Mehmet*, *Kör Sadi*, *Kemal Fevzi*, *Hoca Askeri* ve *Avukat Hacı Hadi* Diyarbakır'da idam edildi (27 Mayıs). *Şeyh Sait* isyanıyla ilgili davada karar 28 Haziran'da açıklandı. Mahkeme 49 idam kararı verdi. İki kişi hapis cezasına çevrildi. hükümler 28-29 Haziran gecesi Diyarbakır'da yerine getirildi. *Şeyh Sait*, mahkemede ki ifade ve savunmasında Kürt devleti kurmak için ayaklandıkları iddiasını reddetti. Ancak Kürt kaynakları ısrarla bunun bir «*milli hareket*» olduğunu ileri sürer. İdam edilenler şunlar: *Şeyh Sait*, *Şeyh Abdullah*, *Halit oğlu Kamil Bey*, *Baba Bey*, *Şeyh Şerif*, *Fakih Hasan Fehmi*, *Hacı Sadık Bey*, *Şeyh İbrahim*, *Şeyh Ali*, *Şeh Celal*, *Şeyh Hasan*, *Mehmet Bey*, *Salih Bey*, *Şeyh Abdullah (Çanlı)*, *Şeyh Ömer*, *Şeyh Adem*, *Şeyh Ömer*, *Kadri Bey*, *Molla Mahmut*, *Şeyh Şemsettin*, *Şeyh İsmail*, *Şeyh Abdullatif*, *Molla Emin*, *Arab Abdi*, *Halil oğlu Mehmet*, *Hasan oğlu Süleyman*, *Molla Cemil*, *Demirci Ömer oğlu Süleyman*, *Şerif oğlu Süleyman*, *Fakih Hasan'ın Katibi Tahir*, *Mustafa Bey oğlu Mahmut Bey*, *Şeyh Musa oğlu Şeyh Ali*, *Hacı Halit*, *Timur Ağa*, *Kamil Bey oğlu Abdullatif*, *Muşlu Mehmet*, *Süleyman Bey*, *Bahri Bey*, *Zorabadolu Şeyh Cemil*, *Süleyman oğlu Yusuf*, *Ali Baban*, *Kargapazarlı Halit*, *Mehmet oğlu Tahir*, *tayyip Ali*, *Jandarma Halit*, *Hanlı Salih Bey oğlu Hasan*.

Bu arada, 27 Mayıs'ta Diyarbakır'da idam edilen *Seyit*

Abdülkadir'in oğlu *Seyit Abdullah*, 1924 baharından beri bulunduğu memleketi *Hakkari*'nin *Şemdinli* ilçesinde hazırlık yapmaya başladı. *Seyit Abdullah*'ın Veteriner (*Baytar*) *İhsan Nuri (Dersimi)* ile de bağlantısı vardı. 25 Haziran'da *Şemdinli*'de görevli 6. Hudut Taburu subaylarını ziyaret bahanesiyle köyüne davet edip esir aldı. Sonra da öldürttü. Daha sonra tüm taburu etkisiz hale getirdi. *Oramar* ve *Gerdi* aşiretlerinden de destek sağladı. Üzerlerine yeni birlikler sevk edildi. 12 gün süren bir çarpışmadan sonra isyancılar *Irak*'a kaçtılar.

Aynı yıl hükümet, *Doğuda* istikrarı sağlamak için özellikle mulahif Kürt aşiretlerini silahsızlandırmaya başladı. Bu amaçla *Siirt-Sason-Diyarbakır* arasında yaşayan *Rağkotan* ve *Raman* aşiretlerinin elindeki silahları toplamak istedi. Bunun üzerine *Raman* aşireti reisi *Emen* ve adamları *Ziveiuhya*'ya çekildi. Başka aşiretler de kendisine katıldı (7 Ağustos). Ama askerler silah toplama işini 5 günde tamamladılar (12 Ağustos).

Musevi Ruhani Başkanlığı, *Lozan Anlaşması*yla kendi cemaatlerine tanınan özel haklardan vazgeçtiklerini açıkladı (8 Ekim).

Kıkk Kıyafet Kanunu kabul edildi (11 Ekim).

Şapka Kanunu kabul edildi. Fes yasaklandı (25 Ekim).

Tekke ve *zaviyeler* kapatıldı (30 Kasım).

Milletler Cemiyeti, *Musul*'un *İngiltere*'nin mandasındaki *Irak*'a verilmesini kararlaştırdı (16 Aralık).

Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Anlaşması imzalandı (17 Aralık.)

Yeni saat ve takvim sistemini getiren yasa kabul edildi (26 Aralık).

1926 *Medeni Kanun* kabul edildi (17 Şubat).

İngiltere ile *Musul* konusundaki *Ankara*'da yürütülen görüşmeler anlaşma ile sonuçlandı (5 Haziran). *Türkiye-İrak* sınırı böylece bugünkü şeklini aldı.

Hoybun'un kuruluş çalışmaları sürerken, *Şeyh Sait* isyanının ardından *Ağrı Dağı*'na sığınan *Haydaran*, *Cibran*, *Hasanan* ve *Celali* aşiretleri, *Celali Berho*'nun liderliğinde isyan için hazırlıklara başladı. Bu sırada *Irak*'ta bulunan *İhsan Nuri*,

İran üzerinden Ağrı'ya geldi. *Hoybun* tarafından «Ağrı Askeri Delegatesi ve Milli Hareketin Genel Komutanı» olarak atanan *İhsan Nuri*, Kürt birliklerini eğitmeye başladı. *Hoybun*'un gönderdiği bir matbaa makinesi ile «Ağrı» ve «*Gaziya Welat*» (*Vatanın Çağrısı*) adlı iki gazete yayınladı. Ayrıca, «*Ağrı Eğir Dıbarine*» (*Ağrı Ateş Yağdırıyor*) başlıklı bir bülten çıkardı. İsyana hazırlık yapan birlikler arasında telsizle haberleşme sistemi kuruldu. İsyan 16 Mayıs'ta başladı. Başlangıçta isyancılar askeri bakımdan başarılı oldular. Takviye birliklerle askeri hareket başlayınca da isyancılar, Küçük Ağrı Dağı'nın İran sınırları içinde kalan tarafına geçtiler.

Eruhlı *Yakup Ağa* ve oğulları *Misto Halil* ve *Yusuf*, şapka kanunu uygulamasına karşı, yanlarına Siirt'in *Zilan* ve *Adıyan* aşiretlerini de alarak ayaklandılar (7 Ağustos). Üzerlerine askeri birlik gönderilince de Suriye'ye kaçtılar. Siirt'in Pervari ilçesi Rûba köyüne gelen ve bir mahkeme için köyün ağalarına ihzar müzekkeresi getiren jandarma birliğine ateş açıldı. Takviye birlikler gönderildi. 17 gün süren çatışmada isyancıların çoğu öldürüldü.

Şeyh Sait ayaklanmasına katılıp da yakalanamayan *Koçuşağı* aşireti mensupları tekrar isyan etti (7 Ekim). Ayaklanma 30 Kasım'da bastırıldı.

Türkiye ile Yunanistan arasında Rum ve Türk halkın karşılıklı mübadelesini öngören anlaşma imzalandı (1 Aralık).

1927 ABD Senatosu, Lozan Anlaşmasını onaylamayı reddetti (18 Ocak).

Hakkari'nin *Ertuşi*, *Güyan*, *Jirki* ve *Şerefhan* aşiretleri *Nordüzlü Ebubekir* ve *Lezki* kardeşlerle, *Livinli İsmail Ağa* ve *Şeyh Enver*'in önderliğinde, Kürt aşiretlerinin Batı Anadolu'ya göç ettirilmesine karşı çıktılar. 1926 Ekim ayından beri hazırlanan isyan, bu yılın Şubat ayında başladı. Ayaklanma yaklaşık 1 yıl kadar sürdü. Takviye askeri birlik gönderildi. Bölgenin etkili aşiretlerinden *Pinyaniş*'in reisi *Kerem (Zeydan) Ağa*, adamlarıyla birlikte hükümet kuvvetlerine yardım etti. İsyancıların bir kısmı İran ve Irak'a kaçtı. Bir kısmı da yakalanıp idam edildi.

Şeyh Sait ayaklanmasından sonra ileri gelen Kürtler bir durum değerlenmesi yaptılar. Dış destek ve dünya kamuoyunda seslerini duyurmak için Ermenilerle ilişkilerini düzeltmeye karar verdiler. Paris Konferansı sırasında Kürtler ve Ermeniler adına hareket eden Şerif ve Nubar paşalar arasında görüşmeler yapıldı. Ermeniler Kürtler aleyhine propagandalarına son vermek ve «Kürt davası»nı desteklemek sözü verdiler. İki tarafın da birden istediği bölgeler sorununun ise, gelecekte kurulacak hükümetler tarafından çözümlenmesinde anlaştılar. Lübnan'da Bihamdun kasabasında bir toplantı yapıldı (Eylül). Toplantıya Dr. Mehmet Şükri (Sekban) başkanlık etti. Toplantıda yer alanlar arasında Ermeni Taşnak Cemiyeti lideri Vanlı Vahan Papazyan (Goms) da bulunuyordu. Bu toplantıda Hoybun (Xwebun) Cemiyeti kuruldu. Hoybun «bağımsızlık», «istiklal» anlamına geliyordu. Cemiyet 1939 yılına kadar varlığını sürdürdü.

Ağrı Dağı'nda askeri bakımdan varlığını sürdüren isyancılara karşı ikinci askeri hareket 10 Eylül'de başladı. Askeri birlikler isyancıların yine İran'a geçmesini önlemek için sınırda tertibat aldı. Bu noktada iki tarafın da ağır kayıplar verdiği çarpışmalar oldu. Ancak isyancılar yine bütünüyle yenilgiye uğratılmadı.

Hükümet, Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı 35 köyün başka bölgelere nakledilmesi sözkonusuydu. Bunun üzerine 6 bin insanın yaşadığı köyler ayaklandı. 26 Mayıs'ta isyancı köylülere karşı askeri hareket başladı. Üç ay sonra tüm isyancılar ele geçirilmeden hareket sona erdi (25 Ağustos). Şeyh Sait isyanından arta kalan bazı gruplar bir süre dağlarda saklandı. Bunlar 2 bin 500 kişilik bir grup Diyarbakır'ın Lice ve Hani ilçelerinin kuzeyi ile Kulp ilçesi batısında, Murat suyu güneyinde, Palu'nun doğusunda askeri birlikler tarafından kuşatıldı (7 Ekim). Çok sayıda isyancı öldürüldü ve grup dağıtıldı (22 Ekim).

1928 Anayasa'da değişiklik yapılarak, devletin dininin İslam olduğu maddesi anayasadan çıkarıldı (10 Nisan).

Uluslararası rakamların kullanılmasını öngören yasa kabul edildi (24 Mayıs).

Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin kullanılmasıyla ilgili kanun kabul edildi (1 Kasım).

1929 *Takriri Sükûn Kanunu* kaldırıldı.

Haklarında tutuklama kararı verilen *Zilanlı Resul Ağa* ve kardeşi *Ağır* buna karşı koyunca Siirt'in Erüh ilçesi Lido nahiyesindeki bir köyde çatışmalar çıktı (22 Mayıs). *Zilan* ve *Bekiran* aşiretleri isyan etti. İki ay süren çarpışmalardan sonra isyancılar yenildi. İsyanın liderleri İran'a kaçtılar (3 Ağustos).

Ağrı Dağı çevresinde yaşayan ve aslen İranlı olan *Şeyh Abdülkadir*'i etkisiz hale getirmek isteyen askeri kuvvetler, önce aşiretinin silahları teslim etmesini istedi. Reddedilince askeri hareket başladı (20 Eylül). *Şeyh Abdülkadir* ve yakınlarının İran'a kaçması üzerine *Tendürük* hareketi sona erdi (27 Eylül).

1930 Atatürk'ün emriyle *Serbest Fırka* kuruldu. Başkanlığına Fethi Okyar getirildi (12 Ağustos). Parti üç ay sonra kapatıldı (18 Kasım).

Ağrı'da üçüncü askeri hareket bu yıl yapıldı. Çünkü, önceki hareketlerde isyancılar sıkışınca İran tarafına kaçıyordu. Bu arada isyancılar, Ağrı'ya, «bağımsız Kürdistan'ın bir vilayeti» olarak ilan ettiler. *Hoybun Cemiyeti*, *Celali* aşireti reisi *İbrahim Heski*'yi paşa rütbesi ile buraya vali tayin etti. Askeri birlikler 7 Eylül'de Ağrı'ya saldırı başlattı. Bu arada, Türkiye, Van vilayetinden bir kısım toprağı İran'a verdi ve karşılığında, Kürt isyancıların sık sık geçip saklandıkları Küçük Ağrı Dağı'nın çevresini aldı. Böylece, isyancıların İran'a geçiş yolu kapanmış oldu. Çember içine alındılar. 14 Eylül'de askeri hareket, isyancıların yenilgisiyle sonuçlandı. Bir kısım isyancı liderler İran'a sığınmayı başarırken, bir kısmı da yakalandı.

«Zeylan isyanı» diye bilinen isyan Ermeni Abraham Paşa, *Seyiddid Abdülvehap* (Ercişli), kardeşi *Seyit Resul*, *Halit* ve *Ferzande* kardeşler, *Tahir Asaf*, *Said*, *Kör Hüseyin Paşa* oğullarından *Mehmet* ve *Nadir*, *Şeyh Abdurrahman*, *Emin Paşa* oğullarından *Burhan* ve *Ömer*, *Şaki Dinamolı*, *Şaki Burundu*'nun önderlik yaptığı isyan 2 Haziran'da başladı. Zeylan bucak merkezi karakolu basıldı. Çaldıran-Beyazıt

telgraf hattı kesildi. İsyancılar daha sonra Erciş'i basmak istediler. Başarılı olamadılar. Sonuçta isyan 18 Eylül'e kadar süren bir askeri hareketle bastırıldı.

Şeyh Ahmet Barzani komutasındaki 500 kişilik silahlı bir grup, sınırı geçip Yüksekova'daki *Oramar* askeri kışlasına baskın düzenledi (22 Temmuz). Bu baskının amacı, bir kısım askeri birlikleri güneyde tutarak Ağrı'daki isyancıları rahatlatmaktı. İsyan Şemdinli bölgesine de sıçradı. *Benavikli Ahmet* ve *Sikanlı Hacı İbrahim* de isyancılara katıldı. *Kasım, Kerem* ve *Ferhat* ağalar hükümetten yana tutum aldılar. İsyan 28 Temmuz'da bastırıldı. 3-4 Ağustos gecesi, yine *Hoybun Cemiyeti*'nin planı doğrultusunda Mardin'e bir saldırı planlandı. Irak'tan gelen *Ekrem Cemil Paşa* komutasındaki isyancı kuvvetler, işler planlanan doğrultuda gelişmeyince pek bir şey yapamadan geri dönmek zorunda kaldılar.

Genelkurmay Başkanı *Fevzi Çakmak*'ın önerisi üzerine *Pülümür*'ün *Aşkirik, Kürk, Dağbey* ve *Haryi* köylerinin Batı Anadolu'ya nakli için 24 Ekim-14 Kasım tarihleri arasında bölgede askeri operasyonlar düzenlendi.

1932 İran'la sınır anlaşmazlıkları Tahran Anlaşması ile çözüldü (23 Ocak).

Vedat Nedim (Tör) ve *Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)* tarafından *Kadro* dergisi yayınlanmaya başlandı (Ocak).

Cenevre'deki uluslararası silahsızlanma konferansında genel ve tam bir silahsızlanma konusundaki SSCB önerisini destekleyen tek ülke Türkiye oldu (Şubat).

1934 *Buban* aşiretinden *Turi* köylü *Reşit, Hersemuhan* köyünden *Abdulaziz, Nebemek* köyünden *Çeçen*, hükümetin almak istediği «yol parası» adı altındaki vergiyi vermemek için silahları teslim etmemek için isyan ettiler. İsyan bir yıl kadar sürdü. İsyan bastırıldı, önderleri öldürüldü. Geriye kalanlar da Batı Anadolu illerine sürüldü.

Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Atina'da *Balkan Paktı* imzalandı (9 Şubat).

Soyadı Kanunu kabul edildi (21 Haziran).

1936 Boğazların denetimini Türkiye'ye veren uluslararası *Montrö Sözleşmesi* imzalandı (20 Temmuz).

Cumhuriyetin ilk döneminde «istikrar» hareketinin yapılmadığı Doğu ve Güneydoğu'daki tek bölge *Dersim* kaldı. Burada, özellikle kırsal kesimde devlet otoritesi tam sağlanamıyordu. Önce «*Tunceli Kanunu*» kabul edildi. «*Dersim*» adı *Tunceli* olarak değiştirildi (31 Aralık 1935). «*İdam hükümlerinin vali ve kumandan tarafından tecile lüzum görülmediği takdirde infazı emrolunur*» hükmü getirildi. Hükümetin *Tunceli*'de kontrolü sağlamaya yönelik tedbirlerini haber alan aşiretler kendi aralarında toplantı yaptılar. Aşiretler arası çekişmeler yüzünden bir karar alamadılar. Kürt liderlerden *Nuri Dersimi* durumu şöyle anlatır: «Başta *Seyit Rıza* olduğu halde, *Yukarı Abbasan, Ferhadan, Karabahan* aşiretleriyle *Bahtiyar, Yusufen, Demenan, Haydaran*, ve kısmen *Kalan* aşiretleri kuvvetli ve sıkı bir ittifak yapabilmişlerdi. Ovacık, Koçan, Şemkan, Mazgirt, Pülümür ve Nazimiye mıntikaları aşiretleri tamamen tarafsız ve yalnız tedafüi (kendini savunma) vaziyette kalmaya, Hozat aşiretleri ise hükümete teslim olmaya karar vermişlerdi. Bu aşiret reisleri *Elaziz'e* gelmiş, (General) *Alpdoğan'a* dehalet etmiş (sığınmış), hükümetin her türlü teklifini kabul edeceklerini bildirmişti.» Hükümet önce, *Murat nehri* üzerine beton köprüler yapmaya başladı.

1937 *Demenan* aşireti mensupları 21-22 Mart gecesi *Kahmut köprüsünü* yaktdılar ve *karakola* saldırdılar. Bu arada *Seyit Rıza* da sin *karakoluna* saldırdı. Ancak yine de ciddi çarpışmalar olmuyordu. Aşiretlerin ilk büyük saldırısı 26 Nisan gecesi *Askisor* *karakoluna* saldırıyla gerçekleşti. Yine aynı gece, *Harçik* suyu doğusundaki 9. Seyyar Jandarma Taburu Süvari Bölüğü de saldırıya uğradı. Kürt kaynakları ise isyanın çıkışını başka türlü anlatır. Onlara göre, silah toplamak amacıyla *Yusuşhan* aşiretinin bölgesine gelen askeri bir müfreze bir kıza tecavüz etti. Bunun üzerine çatışma çıktı. Bunun üzerine *Seyit Rıza'nın* oğlu *Bra İbrahim* Hozat'a geldi ve general *Abdullah Alpdoğan* ile görüşerek olayların büyümesini önlemeye çalıştı. Dönüşte *Bra İbrahim* öldürüldü. Bunun üzerine *Seyit Rıza* Sin *karakoluna* saldırdı. Olaylar birden genişledi. İsyanın liderliğini *Seyit Rıza* yapmaktadır. İsyanın «kurmayı» ve

«teorisyeni» ise *Şeyh Hasan* aşiretinden *Alişer*'dir. Bu arada *Seyit Rıza*'nın yeğeni *Rehber*, hükümet taraftandır. *Seyit* tarafından Irak ya da İran'a kaçması istene *Alişer*'i «hile» ile öldürür. Olaylar daha da büyümektedir. Hükümet *Tunceli* için tenkil kararı alır (4 Mayıs). Harekat bir hafta kadar sonra başlar (12 Mayıs). Harekatda uçaklar da kullanılır. Çarpışmalar bütün yaz sürer. Sıkışan *Seyit Rıza* İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na bir mektup yazar ve «3 milyon Kürt adına» yardım ister (30 Temmuz). İngiltere Dışişleri Bakanlığı, İstanbul Başkonsolosluğuna yazdığı bir yazıda şöyle der: «Eğer Türk hükümetine mektubun tarafımızdan dikkate alınmadığı gayri resmi olarak iletilirse, iyi olur» (5 Ekim). Bu arada *Kozluca* adıyla bilinen çarpışmada *Seyit Rıza* bin kadar adamını kabeder. Sonunda, *Seyit Rıza* Erzincan'da tutuklandı (5 Eylül). Bazı kaynaklar şeyhin teslim olduğunu yazar. 10 arkadaşıyla birlikte idama mahkum oldu (10 Kasım) ve hüküm *Elazığ*'da yerine getirildi (18 Kasım).

Türkiye ile İran arasındaki sınır düzeltme anlaşması imzalandı (27 Mayıs).

Türkiye, İran, Afganistan ve Irak arasında Tahran'da Saadabad Sarayı'nda *Saadabad Pakı* imzalandı (8 Temmuz).

1938 *Tunceli*'deki hareket bu yıl da devam etti. İsyanı katılan aşiretlerin bir kısmı Batı Anadolu'ya göç ettirildi. Bu yıl bütün aşiretler devlet otoritesine boyun eğdi. Dağlı bölgeye çekilen *Demenan* aşiretinin direnmesi ise yer yer 1942'ye kadar sürdü.

Nâzım Hikmet tutuklandı (17 Ocak). Dava sonunda 28 yıl hapse mahkum edildi.

1939 İkinci Dünya Savaşı Almanya'nın Polonya'ya girmesiyle başladı (1 Eylül).

1941 Almanya Sovyetler Birliği'ne saldırdı (22 Haziran).

1942 *Karlık Vergisi Kanunu* kabul edildi (11 Kasım). Azınlıklara yönelik olarak uygulanan ve sonradan büyük eleştirilere uğrayan yasa 14 Mart 1944'te kaldırıldı.

1943 Van'ın Özalp ilçesi Kukur (Sefo) deresi mevkiinde 33 Kürt köylüsü General *Mustafa Muğlalı*'nın emriyle suçsuz yere kurşuna dizildi (22 Temmuz). Yaralı olarak kurtulup İran'a

- kaçan *İbrahim Özey* hariç hepsi öldü.
- 1944 *Nihal Atsız* ve 22 arkadaşı ırkçılık-Turancılık suçlamasıyla tutuklandı (18 Mayıs).
- 1945 *Yalta Konferansı* toplandı (4 Şubat).
Türkiye *Birleşmiş Milletler*'e üye olabilmek için 28 Şubat geceyarısından itibaren geçerli olmak üzere Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti (23 Şubat).
Potsdam Konferansı toplandı (17 Temmuz).
- 1946 Türkiye ile ABD arasında askeri yardım anlaşması imzalandı (27 Şubat).
Türkiye Sosyalist Partisi kuruldu (14 Mayıs).
Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kuruldu (20 Haziran).
Demokrat Parti kuruldu (7 Ocak).
Türkiye'de ilk tek dereceli genel seçimler yapıldı (21 Temmuz).
Sovyetler, Türkiye'ye Boğazların ortak savunulması için bir nota verdi (8 Ağustos). Bu isteğini tekrarladı (24 Eylül). Her iki istek de reddedildi.
- 1947 Türk-Amerikan askeri yardım anlaşması imzalandı (22 Mayıs).
Devlet okulları dışında ve hükümetin gözetimi altında din eğitimine izin verildi (27 Ocak).
- 1949 NATO kuruldu (4 Nisan).
Türkiye 5.5.1949'da kurulan *Avrupa Konseyi*'ne üye oldu (8 Ağustos).
- 1950 Emekli General *Mustafa Muğlalı*, Van'ın Özalp ilçesinde 32 köylüyü suçsuz yere kurşuna dizdirmekten suçlu bulundu ve divanı harp tarafından 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı (2 Mart).
Genel seçimleri *DP* kazandı (14 Mayıs).
Kore Savaşı başladı (25 Haziran).
Türkiye Kore'ye 4.500 asker göndermeye karar verdi (25 Temmuz).
Türkiye *NATO*'ya girmek için başvurdu (1 Ağustos).
NATO, Türkiye'nin üyelik isteğini reddetti (18 Eylül).
- 1951 ABD Senatosu Türkiye'nin *NATO*'ya alınması önerisini reddetti (4 Nisan).

- ABD, 11 üye devlete gönderdiği notalarda Türkiye ve Yunanistan'ın *NATO*'ya alınmasını önerdi (15 Mayıs). *NATO* Konseyi, Türkiye ve Yunanistan'ı üyeliğe kabul etti (20 Eylül).
- Ünlü *TKP* tutuklamaları başladı (26 Ekim). 200'ü aşkın kişi tutuklandı. 188 kişi yargılandı. Sonuçta 131 kişi 1-0 yıl arası hapis cezalarına çarptırıldı (7.10.1954).
- 1952 Türkiye *NATO*'ya girdi (13 Şubat).
Türk-İş kuruldu (31 Temmuz).
- 1953 Sovyetler, Türkiye'den herhangi bir toprak talebi olmadığını resmen açıkladı (30 Mayıs.)
- 1954 Oldukça liberal hükümler getiren *Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası* kabul edildi (18 Ocak).
Hikmet Kıvılcımlı ve 12 arkadaşı Vatan Partisi'ni kurdu (11 Kasım).
- 1955 Türkiye ile Irak arasında savunma anlaşması imzalandı (25 Şubat). *CENTO* ya da *Bağdat Pakı* olarak bilinen bu pakta sonradan İran, Pakistan ve İngiltere de katıldı. ABD gözlemci üye oldu.
Asya-Afrika ülkeleri Konferansı *Bandung*'ta başladı (17 Nisan.)
Selanik'te *Atatürk*'ün evine bomba atıldığı iddiasıyla İstanbul'da azınlıklara yönelik yağma ve saldırı olayları oldu (6-7 Eylül).
- 1959 Irak *CENTO*'dan çekildi (25 Mart).
Türkiye, AT'ye girmek için başvurdu (31 Temmuz).
Siyasi tarihte «49'lara» diye bilinen Kürt aydınlarının tutuklanması başladı (22 Eylül 1959). Bu tarihte *İleri Yurt* gazetesinin sahibi *Abdurrahman Eşem Dolak*, Yazışları Müdürü Av. *Canip Yıldırım*, ve *Kimul* şiiirinin yazarı *Musa Anter* tutuklandılar. 49 kişinin yargılanmasına 27 Mayıs'tan sonra Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde başlandı. Bazı kişiler, örneğin *Sait Elçi*, Kürtlerin haklarından bahseden savunmalar yaptı. Mahkemenin verdiği idam cezalarını Yargıtay birkaç kez bozdu. Bu 49 kişinin adları ve meslekleri şöyle: *Şevket Turan* (Lev. Bnb. Mardin), *Ziya Şerephanoglu* (Avukat. Sonradan Yeni Türkiye Partisi senatörü iken Lübnan'a, ardından ABD'ye kaçtı), *Koço El-*

bistan (Doktor-Elbistan), *Sıtkı Elbistan* (Hukuk Fakültesi öğrencisi), *Şahabettin Septioğlu* (Ziraat Mühendisi-Elazığ), *Hasan Akkuş* (Tüccar,) *Naci Kutlay* (Doktor), *Yusuf Kaçar* (İnşaat Teknikeri-Tunceli), *Necati Siyahkan* (Tıp Fak. Öğrencisi), *Esat Cemiloğlu* (Ziraat Müh.-Diyarbakır), *Yavuz Çamlıbel* (Subay), *Mehmet Ali Dinler* (Hukuk Fak. öğrencisi), *Durdu Akkoyunlu* (Tüccar), *Sait Elçi* (Serbest Muhasebeci-Bingöl), *Selim Kılıçoğlu* (Öğretmen), *Ali Karahan* (Avukat), *Sait Bingöl* (İktisat Fak. öğrencisi-Elazığ), *Yaşar Kaya* (İktisat fak. öğrencisi), *Dr. Sait Kırmızıtoprak* (Dr. Şıvan-örgütün genel sekreteri), *Haydar Aksu* (Avukat), *Faik Savaş* (Tıp Fak. Öğrencisi), *Fadıl Budak* (Hukuk Fak. öğrencisi), *Mustafa Direkçigil* (Doktor), *Fevzi Kartal* (Avukat-Van), *Fevzi Avşar* (Doktor), *Hasan Ulus* (Müteahhit), *Halil Demirel* (Subay), *Hüseyin Çok* (Tıp Fak. öğrencisi), *Musa Anter* (Avukat-Gazeteci), *Mahsin Şavata* (Tüccar-Malatyalı), *Nazmi Balkaş* (Ziraat Fak. öğrencisi), *Ziya Acar* (Hukuk Fakültesi öğrencisi), *Ferit Bilen* (Tüccar), *Mehmet Çiğdem* (Doktor), *Mehmet Eydemir* (Tıp Fak. öğrencisi), *Abrurrahman Efhem Dolak* (Gazeteci), *Canip Yıldırım* (Avukat-Diyarbakır), *Emin Kotan* (Elektrikçi-Muş), *Ökkeş Karadağ* (Çiftçi), *Turgut Akın* (Hukuk Fakültesi öğrencisi), *Mustafa Ramanlı* (Hukuk Fak. öğrencisi), *Mehmet Özer* (Tıp Fak. öğrencisi), *Fezullah Demirtaş* (Hukuk Fak. öğrencisi-Elazığ), *Samet Balkaş* (Tıp Fak. öğrencisi), *Cezmi Balkaş* (Ziraat Fak. öğrencisi), *Halis Yokuş* (Mühendislik öğrencisi), *Medet Serhat* (Hukuk fakültesi öğrencisi), *Nurettin Yılmaz* (Hukuk Fak. öğrencisi)

1960 Silahlı kuvvetler yönetime el koydu (27 Mayıs).

485 Kürt gözaltına alındı. Sivas'ta bir kampta toplandı (1 Haziran).

Sürgün Yasası çıkarıldı (19 Ekim). 485 kişiden 55 ağa ve aşiret ileri geleni Batı Anadolu illerine sürgün edildi. 55 kişi 2 yıl sonra kentlerine geri döndü.

1961 TİP kuruldu (13 Şubat).

İlk işçi kafilesi çalışmak üzere Almanya'ya gitti (24 Haziran).

Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde *fikir kulübü* kuruldu (7 Mart).

Anayasa halk oylamasında kabul edildi (9 Temmuz).

DP hükümetinin iki bakanı *Hasan Polatkan* ve *Fatin Rüştü Zorlu* idam edildi (16 Eylül).

Silopi'de bazı Türkiye Kürtleri tarafından «*Kürdistan Demokrat Partisi Mesullüğü*» adıyla gizli bir siyasi çekirdek oluşturuldu.

Adnan Menderes idam edildi (17 Eylül).

Yön dergisi yayın hayatına başladı (20 Aralık). Önce 531 imzalı, sonradan katılanlarla 1042'ye çıkan, ünlü «*Yön bildirisi*» de yayınlandı. *Yön* yayın hayatına 30 haziran 1967'de son verdi.

İstanbul'da Saraçhane Meydanı'nda miting yapan 100 bin kadar işçi iş yasasının düzeltilmesini ve grev hakkı uygulamasını istedi (31 Aralık).

1962 *Talat Aydemir*'in birinci başarısız darbe girişimi (21-22 Şubat).

Liberal görüşlü *Ahmet Hamdi Başar*, «*Barış Dünyası*» adlı bir dergi çıkarmaya başladı (Nisan). Kürt meselesiyle ilgili farklı görüşlerde oldukça ciddi kabul edilen makaleler ve okuyucu mektupları yayınlandı. Dergi 1963'te kapatıldı.

İsa Şans, *Silvan'ın Sesi*'ni yayınladı.

Dicle-Fırat dergisi yayınlanmaya başladı (Ekim). 8 sayı yayınlanabilen derginin sahibi *Edip Karahan*'dı. Yazarları arasında *Musa Anter*, *Sait Kırmızıtoprak*, *Halit Nazmi Balkaş*, *Ahmet Botanlı* ve *İsa Şans* vardı.

İstanbul'daki fakültelerde okuyan İran ve Irak kökenli Kürt öğrenciler *Avrupa Kürt Talebe Cemiyeti*'nin İstanbul Şubesi'ni kurdular (Kasım). Sonradan I-KDP'de önemli görevlere yükselecek *Muhsin Dizaî* de bu çalışmalar içinde oldu. Gizli olarak kurulan cemiyetin yöneticiliğine *İbrahim Mamhûr*, *Hasan Şetevi* ve *Cemal Alemdar* seçildi.

1963 *Sosyalist Kültür Derneği* kuruldu (Ocak). Kurucuları arasında *Sadun Aren*, *Tarik Ziya Ekinci*, *Türkkaya Ataöv*, *Erdoğan Alkin*, *Mükerrem Hiç*, *Adnan Başer Kafaoğlu*, *Atilla Karaosmanoğlu*, *İlhami Soysal*, *Mümtaz Soysal* ve *Doğan Avcıoğlu* gibi isimler de bulunuyordu.

İstanbul İstinye'deki *Kavel* fabrikası işçileri greve gitti (13 Şubat).

Deng dergisi iki sayı yayınlandı (Nisan-Mayıs). Sahibi *Ergün Koyuncu*, yazışleri müdürü *Yaşar Kaya*, genel yayın müdürü *Medet Serhat* idi.

Roja Newê (*Yeni Gün*) adlı dergi yayınlanmaya başladı (Mayıs). Sahibi *Doğan Kılıç Şihhesenanlı*, genel yayın müdürü *Hasan Kılıçkaya*, yazışleri müdürü *Hasan Buluş*'tu. *Talat Aydemir* ikinci kez darbe girişiminde bulundu (20-21 Mayıs). Yargılamalar sonunda Binbaşı *Fethi Gürcan* 27 Haziran 1964'te, *Aydemir* ise 5 Temmuz 1964'te idam edildi.

Reya Rast dergisi yayınlandı. Yöneticisi Avukat *Ziya Şerefhanoglu* idi. Bu dergi de, diğer «Kürtçü» yayınlar gibi Haziran'daki «23'ler» tutuklanmasına kadar yayını sürdürdü.

Türkiye ile *AT* arasında ortaklık sürecisini başlatan *Ankara Anlaşması* imzalandı (12 Eylül).

1965 Diyarbakır merkez alınarak «*Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi*» adıyla gizli bir parti kuruldu. Partinin yöneticileri arasında *Faik Bucak*, *Sait Kırmızıtoprak*, *Sait Elçi*, *Hikmet Buluttekin* (Çeko), *Hasan Yıkılmış* (Brüks) de vardı. Parti, aynen Irak-KDP gibi, Kürtler için otonomi istiyordu.

TÖS (*Türkiye Öğretmenler Sendikası*) kuruldu (8 Temmuz).

CHP (*Cumhuriyet Halk Partisi*) Genel Başkanı *İsmet İnönü*, partisinin ortanın solunda olduğunu açıkladı (29 Temmuz).

Alparslan Türkeş, *CKMP* (*Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi*) başkanı oldu (31 Temmuz).

Genel Seçimleri *AP* (*Adalet Partisi*) kazandı. *TİP* 15 milletvekili ile TBMM'de yer aldı (10 Ekim).

Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Yüksek Öğretmen Okulu, Fen Fakültesi fikir kulüpleri *FKF*'yi (*Fikir Kulüpleri Federasyonu*) kurdular. *FKF*'nin adı, 9-10 Ekim 1969'daki 4. Kurultay'da *Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu* (*Dev-Genç*) oldu.

1966 ABD Başkanı *Johnson*'un 1964'te dönemin başkanı *İnönü*'ye yazdığı ünlü mektup *Hürriyet* gazetesinde yayınlandı (13 Ocak).

Aylık *Yeni Akış* dergisi çıktı. 4 sayı yayınlanan derginin sahibi ve yazışleri müdür *Mehmet Ali Aslan* idi. Yazılardan dolayı *Aslan*'ın yanı sıra *Abbas İzol* ve *Kemal Burcak* tutuklandı.

T-KDP'nin ilk genel sekreteri *Avukat Faik Bucak*, Urfa'nın Karaköprü mevkiinde hâlâ aydınlanmayan bir suikaste vuruldu (4 Temmuz). İki gün sonra hastanede öldü.

Sonbaharda Malatya'da yapılan *TİP* 2. Kongresi'nde parti içindeki ayrılık su yüzüne çıktı. 1965 seçimlerinden sonra tartışılmaya başlanan «anti-empyralist mücadele-sosyalist mücadele», «milli demokratik devrim-sosyalist devrim», «aşağıdan devrim-tepeden inmecilik» gibi sorunlar bir bölünmeye yol açmadı ama artık açıkça tartışılmaya başlandı. *Mihri Belli* ve çevresi milli demokratik devrim tezlerini, *Mehmet Ali Aybar*, *Sadun Aren* ve *Behice Boran* ise sosyalist devrim görüşünü savunuyordu. Bu, 1960 sonrasında Türk solundaki ilk ve en büyük bölünme idi. Daha sonraki bölünmelerin de bir anlamda temeli oldu (20-24 Kasım).

Yön'ün yayın hayatını noktalamasından sonra, *Mihri Belli* ve çevresi, bir geniş cephe anlayışıyla haftalık *Türk Solu* dergisini çıkarmaya başladı (17 Kasım).

1967 *Maden-İş*, *Lastik-İş* ve *Gıda-İş*, *DİSK*'i (*Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu*) kurdu (13 Şubat).

Doğu mitingleri başladı. Genellikle *TİP* (*Türkiye İşçi Partisi*) mensupları tarafından organize edilen ve «Doğu» gerçeğini kamuyounda ilk kez yaygın bir şekilde tartıştıran mitingler, 2 yıllık bir dönem içinde sırayla şu merkezlerde düzenlendi: Suruç (17 Temmuz 1967), Silvan (13 Ağustos 1967), Siverek (24 Eylül 1967), Batman (8 Ekim 1967), Tunceli (15 Ekim 1967), Ağrı (22 Ekim 1967), Ankara (18 Kasım 1967), Hilvan (27 Temmuz 1969), Varto (2 Ağustos 1969), Siverek (2 Ağustos 1969), Lice (24 Ağustos 1969), Diyarbakır (3 Eylül (1969).

1968 *TRT Ankara Televizyonu* deneme yayınına başladı (31 Ocak.) *Ankara İlahiyat Fakültesi*'nde boykot başladı. Bu, ülkedeki ilk fakülte boykotuydu (15 Nisan).

Ankara DTCF'de (*Dil Tarih Coğrafya Fakültesi*) boykot ve işgal başladı (10 Haziran).

Paris'te öğrenciler ile polis arasında kanlı çatışmalar oldu (11 Haziran).

Polisin İTÜ (İstanbul Teknik Üniversitesi) Gümüşsuyu öğrenci yurduna yaptığı baskında *Vedat Demircioğlu* adlı öğrenci öldü. *Demircioğlu*, 1960 sonrasında siyasi bir olayda ölen ilk öğrenciydi (17 Temmuz).

SSCB önderliğindeki Varşova Paktı orduları Çekoslovakya'ya girdi. «Prag Baharı» noktalandı (21 Ağustos).

1969 ODTÜ Rektörünü ziyarete gelen ABD Ankara Büyükelçisi *Robert Comer*'in arabası üniversite bahçesinde öğrenciler tarafından yakıldı (6 Ocak).

Türkeş'in CKMP'si ad değiştirdi ve MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) adını aldı (9 Şubat.)

Çorum Özel İdaresi'ne ait *Alpagut Linyit İşletmesi*nde çalışan 786 işçi 70 günlük ücretlerini alamadıkları gerekçeyle işletmeyi işgal edip üretimi kendileri gerçekleştirmeye başladılar. Üretim yüzde 50 arttı (13 Haziran).

Devrimci Doğu Kültür Ocakları kuruldu (Mayıs). Bu, cumhuriyet döneminde kurulan yasal ilk Kürt örgütü idi. Çoğunluğunu üniversiteli Kürt öğrencilerin oluşturduğu dernekler önce Ankara'da, ardından İstanbul'da, daha sonra da Diyarbakır, Silvan, Ergani, Batman, Kozluk Beşiri ve Kulp'da örgütlendi. DDKO'lar şubeler şeklinde değil, her biri bağımsız bir kuruluş olarak kuruldu. Daha 12 Mart 1971'den önce kurucu ve yöneticiler hakkında çoğu TCK'nın 141-142. maddelerinden olmak üzere dava açıldı. Sanıklar çeşitli mahkumiyetler aldı. 1974 affıyla saliverildiler. Sanıkların listesi şöyle: *Fikret Şahin, Nusret Kılıçarslan, Mümtaz Kotan, Eyip Sabri Çepik, Zeki Kaya, İhsan Yavuztürk, İbrahim Güçlü, Yümnü Budak, Nezir Şeminkanlı, Faruk Aras, Ali Beyköylü, İsa Geçit, Ferit Uzun, Hasan Acar, Canip Yıldırım, Musa Anter, Mehmet Emin Bozarlan, İhsan Aksoy, Sait Elçi, Ali Yılmaz Balkaş, Mahmut Kullı, Battal Bate, Niyazi Dönmez, Zerruh Vakıfahmetoğlu, Mehmet Tüysüz, Sait Pektaş, Cimşit Bilek, Mahmut Fırat, Şehmuz Aslan, İbrahim Halil Önen, Ahmet Zeki Okçuoğlu, Agah Uyanık, Tayyar Alaca, Nizamettin Barış, Süleyman Atay, Fesih Şeşeoğulları, Ömer Bakkal, Eyüp*

Alacabey, Mehmet Demir, Kemal Burkay, Mehmet Mehdi Zana, Ruşen Arslan, Edip Karahan, Yusuf Ekinci, Tahsin Ekinci, Zülküf Bilgin, Mehmet Naci Kutlay, Tank Ziya Ekinci, Abdülhamit Karakoç, Nazım Sönmez, Niyazi Tatlıcı, Süleyman Çelik, Halit Ayçiçek, Abdurrahman Uçaman, Fikri Gürbüz Yıldızhan, Abdurrahman Dürre, Ferudun Yazgan, Vedat Erkaçmaz, Yusuf Kılıçer, Akif Işık, Bahri Evliyaoğlu, Mehmet Zeki Bozarlan, Fikri Müjdecı, Mehmet Sözer, Mehmet Gemici, Mustafa Düşenekli, Ömer Kan, Abdurrahman Demir, Mehmet Emin Tektaş, Ahmet Özdemir, İbrahim Erbatur, Mehmet Sıddık Yıldız, Ubeydullah Aydın, Sabri Yıldız, Ahmet Melik, Mehmet Nuri Sarmaşık, Kasım Kahraman, Mehmet Yıldız, Ferruh Kurtcebe Ozaner, Abdüsselam Basutçu, Mehmet Şirin Baltaş, İrfan Bozgil, Ahmet Eren, Hikmet Basutçu, Necmettin Şad, Abdullah Begik, Ahmet Suat Yıldırım, İbrahim Babaoğlu, Mehmet Emin Değer, Halil Bülbül, Abdülkadir Özışıklar, Nadir Yektaş.

Türkiye ile ABD arasındaki ikili anlaşmaları tek metinde birleştiren temel ikili anlaşma Ankara'da imzalandı (3 Temmuz).

Sait Kırmızıtoprak, Türkiye'de-KDP'yi kurdu.

Genel seçimleri AP kazandı (12 Ekim).

TÖS ve İlk-Sen'e üye ilk ve orta dereceli okul öğretmenleri 4 günlük uyarı boykotu yaptı (15 Aralık).

1970 Necmettin Erbakan ve 17 arkadaşı Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurdu (25 Ocak).

Yeni sendikalar yasa tasarısını protesto eden 70 bin kadar işçi İstanbul ve Kocaeli'de yürüyüşler yaptı (15-16 Haziran).

TİP 4. Kongresi toplandı (29 Ekim). Kongrenin Kürt sorunuyla ilgili aldığı karar şöyleydi: «Türkiye'nin Doğu'sunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkı üzerinde baştan beri, hakim sınıfların, faşist iktidarların, zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen, baskı, terör ve asimilasyon politikasını uyguladıklarını, Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla geri kalmış olmasının temel nedenlerinden birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanuna ek olarak,

bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hakim sınıf iktidarlarının güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu, bu nedenle Doğu sorunu bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele alınmanın hakim sınıf iktidarlarının şoven-milleyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını, Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün anti-demokratik, faşist baskıcı şoven-milleyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu, Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve gerçekleştirme meselesi ile, işçi sınıfının ve onun öncü örgütü partimizin öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistlerinin parti içinde omuz omuza çalışmalarının gerektiğini, Kürt halkına karşı uygulanan ırkçı-milleyetçi şoven burjuva ideolojisinin, partililer, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin ve gelişmesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu, partinin, Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrimci mücadelesinin gerçekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder.» Anayasa Mahkemesi, sonradan *TİP*'i kapatırken bu kararı gerekçe gösterdi.

1971 İş Bankası Ankara-Emek Şubesi, *Deniz Gezmiş* ve arkadaşları tarafından soyuldu (11 Ocak).

NATO'nun Ankara-Kepekli Boğazı'ndaki elektronik taburunda görevli 4 Amerikalı asker *Gezmiş* ve arkadaşları tarafından kaçırıldı. Kaçıranlar bir bildiri ile *THKO*'nun (*Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu*) kurulduğunu ilan ettiler (4 Mart).

Genelkurmay Başkanı Orgeneral *Memduh Tağmaç* ve kuvvet komutanları *Faruk Gürler*, *Celal Eyicioğlu*, *Muhsin Batur* hükümete bir muhtıra verdiler (12 Mart).

Yeni kurulan *Nihat Erim* Hükümeti 11 ilde sıkıyönetim ilan etti (26 Nisan).

- Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)* militanları tarafından İsrail'in İstanbul Başkonsolusu *Efraim Elrom* kaçırıldı (17 Mayıs). *THKP-C* bu tarihte yayınladığı bir bildiri ile kuruluşunu ve amaçlarını duyurdu.
- TİP*, Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatıldı (20 Temmuz). *Sait Kırmızıtoprak*, Kuzey Irak'ta aralarında görüş ayrılığı çıkan *Sait Elçi* ve *Mehemmede Bego*'yu öldürüttü. Bunun üzerine *Irak-KDP* de *Kırmızıtoprak*, *Çeko* ve *Brúsk* adlı üç Türkiye kürdünü kurşuna dizdirdi (Mayıs sonu ya da Haziran başı).
- 1972 *Deniz Gezmiş* ve arkadaşlarının idamını önlemek için 4 İngiliz teknisyeni kaçıran *Mahir Çayan* ve arkadaşları *Niksar*'ın Kızıldere ilçesinde öldürüldü. Ölenler şunlar: *Mahir Çayan*, *Cihan Alptekin*, *Ömer Ayna*, *Sinan Kazım Özüdoğru*, *Hüdayi Arkan*, *Ertan Saruhan*, *Saffet Alp*, *Selahattin Kurt*, *Nihat Yılmaz*, *Ahmet Atasoy* (30 Mart). *Deniz Gezmiş*, *Yusuf Aslan* ve *Hüseyin İnan* Ankara'da idam edildiler (6 Mayıs).
- 1973 Ankara'da *Abdullah Öcalan* ve arkadaşları, Kürt sosyalistlerinin ayrı örgütlenmesini savunan ayrı bir çevre oluşturmaya başladılar (Nisan). *TKP/ML (Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist)* ile *TIKKO*'nun (*Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu*) kurucusu *İbrahim Kaypakkaya* sorgu sırasında öldü (18 Mayıs). Arkadaşları onun işkence ile öldürüldüğünü ileri sürdüler. Genel seçimlerde *Ecevir*'in *CHP*'si birinci parti oldu (14 Ekim). *İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD)* kuruldu (Kasım).
- 1974 Af yasasını meclis kabul etti (26 Nisan). *TSİP (Türkiye Sosyalist İşçi Partisi)* kuruldu (22 Haziran). Kürt öğrenciler tarafından *DDKD (Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri)* kurulmaya başladı. *Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği* kuruldu. Türkiye Kıbrıs'a çıkarma yaptı (20 Temmuz). İkinci hareket 14 Ağustos'ta başladı. Bir grup Kürt aydını tarafından *Komal Yayınları* kuruldu.
- 1975 *Özgürlük Yolu* çevresi tarafından gizli *TKSP (Türkiye*

Kurdistanı Sosyalist Partisi kuruldu (Ocak sonu). Genel Sekreterliğe *Kemal Burkay* getirildi.

Vatan Partisi kuruldu (21 Ocak.)

Birinci MC (Milliyetçi Cephe) hükümeti *AP, MSP, MHP* ve *CGP* tarafından kuruldu ve meclisten güvenoyu aldı (12 Nisan).

Behice Boran ve arkadaşları tarafından *TİP* kuruldu (30 Nisan).

Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları tarafından *SDP (Sosyalist Devrim Partisi)* kuruldu (30 Mayıs.)

Mihri Belli ve arkadaşları *TEP*'i (*Türkiye Emekçi Partisi*) kurdu (23 Şubat).

Kemal Burkay ve arkadaşları tarafından *Özgürlük Yolu* dergisi çıkarılmaya başlandı (Haziran). Derginin son sayısı 1979 Ocak ayında yayınlandı.

Sait Kırmızıtoprak'ın (*Dr. Şıwan*) arkadaşları toplandı ve *T-KDP*'yi devam ettirme kararı aldı (20-25 Nisan).

1976 *Komal Yayınevi* çevresindeki Kürt aydınları *Rızgari* dergisinin ilk sayısını yayınladı (21 Mart).

DDKD-Şıwancılar olarak bilinen grup bölündü. Sovyetler Birliği'ni emperyalist olarak gören kanat «*Kawa*» adlı yeni bir grup oluşturdular.

Halkın Kurtuluşu adlı gruptan kopan *Ali Rıza Koşar* ve arkadaşları «*Beş Parçacılar*» diye bilinen bir fraksiyon kurdular.

1977 İstanbul-Taksim'deki 1 Mayıs mitinginde çıkan karışıklıklarda 36 kişi öldü (1 Mayıs). Failleri hâlâ bulunamadı.

Genel seçimlerde *CHP* birinci parti oldu. Ama 226'lık salt çoğunluğu sağlayamayıp 213 sandalyede kaldı (5 Haziran).

«*Şıwancılar*» olarak bilinen ve 1975'te *T-KDP*'yi sürdürme kararı alan grup adını «*Kürdistan İşçi Partisi*» (*KİP*) olarak değiştirdi. Ancak bunu açıklamadı.

T-KDP, üçüncü kongresinde bölündü. Sosyalist fikirleri benimseyenler *KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları)* adıyla yeni bir hareket oluşturdular.

Kawa bölündü. Üç dünya teorisini savunmaya devam eden kanat «*Denge Kawa*» adıyla yeni bir grup kurdu.

Demirel'in başbakanlığında 2. MC hükümeti kuruldu (21

- Temmuz). Meclisten güvenoyu aldı (1 Ağustos).
- 1978 *Ecevit* hükümeti kuruldu (5 Ocak).
Doğu Perinçek ve arkadaşları *TİKP*'yi (*Türkiye İşçi Köylü Partisi*) kurdular (30 Ocak).
Hakkari'nin ilçelerinde *I-KDP* ile *Talabani*'nin *Kürdistan Yurtseverler Birliği* peşmergeleri arasındaki çatışmalarda yüzlerce kişi öldü (Mayıs).
«*Kurtuluş*» hareketi bölündü ve ayrılan Kürt sosyalistleri «*Tekoşin*» (*Mücadele*) adlı yeni bir grup oluşturdular.
Rızgari hareketi bölündü. Ayrılanlar *Ala Rızgari* (*Kurtuluş Bayrağı*) adlı yeni bir dergi yayınlamaya başladılar.
Kamoyunda «*Apocular*» veya «*UKO'cular*» (*Ulusal Kurtuluş Ordusu*) adıyla bilinen grup Diyarbakır'ın Lice ilçesi Fis köyünde düzenlediği ilk kongre ile *Partiya Karkerên Kurdistan-PKK* (*Kürdistan İşçi Partisi*) adını aldı (27 Kasım).
Öldürülen iki solcu öğretmenin cenazesinde büyüyen olaylar sonucu üç gün içinde Kahramanmaraş'ta 104 kişi öldü (23 Aralık).
Ecevit hükümeti 13 ilde sıkıyönetim ilan etti (26 Aralık).
- 1979 Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni *Abdi İpekçi*, ülkücü militan *Mehmet Ali Ağca* tarafından öldürüldü (1 Şubat).
Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimlerinde (14 Ekim) *CHP* büyük oy kaybedince, *Ecevit* hükümeti istifa etti (16 Ekim).
Silahlı kuvvetler, Genelkurmay Başkanı *Kenan Evren* ve kuvvet komutanlarının imzasıyla Cumhurbaşkanı *Fahri Korunürk* 'e bir «uyarı mektubu» verdi (27 Aralık).
TKSP iki bölünme geçirdi. Ayrılanlar *Kürdistan Halk Partisi* ve *Tevgera Sosyalista Kurdistan* (*Kürdistan Sosyalist Hareketi*) adlı iki yeni grup kurdular.
- 1980 Ekonomide «liberalleşmeyi» ve Batılı ülkelerle entegrasyonu hedefleyen, çalışanlara kemer sıkıran ünlü ekonomik kararlar açıklandı (24 Ocak).
Silahlı kuvvetler, emir komuta zinciri içinde idareye el koydu (12 Eylül).
- 1981 *KİP* bölündü.
KUK bölündü. Ayrılanlar *KUK-SE* (*Kürdistan Ulusal Kur-*

tuluşçuları-Sosyalist Eğilim) adıyla yeni bir grup oluşturular.

1982 Yeni anayasa halkoyuna sunuldu. Yüzde 92'lik bir çoğunlukla kabul edildi (7 Kasım).

1983 Paris'te, 12 Kürt aydını tarafından «*Kürt Enstitüsü*» kuruldu. Kurucular arasında *Yılmaz Güney, Cigerhun, Osman Sebri, Hejar, İsmet Şerif Vanlı, Dr. Nurettin Zaza, Prof. Qanate Kurdo, Tewfik Wehbi* gibi isimler vardı (Şubat).

KİP, adını Kürdistan Öncü İşçi Partisi (Partiya Pêşenga Karkêren Kurdistan-PPKK) olarak değiştirdi.

Türkiye, sınırdan «eşkiya» tacizlerini önlemek gerekçesiyle Irak toprakları içinde 3 km'ya kadar bir operasyon gerçekleştirdi (27 Mayıs). *I-KDP* bunu çok sert bir şekilde eleştirdi.

PKK ile Irak-KDP arasındaki güçbirliği protokolü imzalandı (Temmuz).

Ala Rızgari bölündü. *Yekitiya Sosyalista Kurdistan (Kürdistan Sosyalist Birliği)* ve *Berdanga Kurdistan (Kürdistan Şafağı)* adlı iki grup oluştu.

Genel seçimler yapıldı. ANAP 400 üyeli parlamentoda 211 sandalye kazandı (6 Kasım).

Özal hükümeti kuruldu (13 Aralık).

1984 Aydınların 1260 imzalı dilekçesi Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanlığına verildi (19 Mayıs).

PKK, Eruh ve Şemdinli ilçelerini basarak silahlı hareket başlattı. *HRK (Kürdistah Kurtuluş Birliği)* kuruldu. (15 Ağustos).

Sinema sanatçısı *Yılmaz Güney* Paris'te öldü (9 Eylül).

Irak'la Türkiye arasında, sınırdan karşılıklı 5 km'ye kadar, önceden haber vermek kaydıyla, operasyon yapabilmeyi öngören 5 maddelik anlaşma imzalandı (5 Ekim).

1985 *PKK* tarafından *Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (Eniya Rızgariye Netewa-ERNK)* kuruldu (21 Mart).

Türk ordusu Irak'ta ikinci sınırötesi operasyonu yaptı (5 Temmuz.)

1986 *KUK* tekrar bölündü. İki taraf da *KUK* adını kullanmaya devam etti.

Türk ordusu Irak'ta üçüncü sınırötesi hareketi gerçekleştirdi.

- di. Harekata 10 uçak katıldı (15 Ağustos).
- 1987 Türkiye, Irak sınırları içinde 30 uçağın katıldığı bir sınırötesi hareket gerçekleştirdi (4 Mart).
Irak-KDP Politbürosu, *PKK* ile güçbirliği protokolünü feshettiğini açıkladı (Nisan).
Türkiye AT'ye tam üyelik için başvurdu (14 nisan).
Rızgari, adını *Kürt Kurtuluş Hareketi (Rêxistina Rızgariya Kurdistan)* olarak değiştirdi.
- 1988 *Rızgari*, adını *Kürdistan Kurtuluş Partisi (Partiya Rızgariya Kurdistan)* olarak değiştirerek partileştiğini açıkladı.
Sosyalist Parti kuruldu (1 Şubat).
Türkiye kökenli 8 Kürt örgütü Brüksel'de bir basın toplantısında *Tevgera Rızgariya Kurdistan (Kürdistan Kurtuluş Hareketi)* adı altında bir güçbirliği örgütü kurduklarını açıkladılar. Katılan örgütler şunlar: *Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı)*, *Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları-Sosyalist Eğilim (KUK-SE)*, *Kürdistan Yurtsever Güç Partisi (Parhêz)*, *Kürdistan Demokrat Partisi-Ulusal Örgütü*, *Kürdistan Öncü İşçi Partisi (Partiya Pêşenga Karkêren Kurdistan-PPKK)*, *Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (Partiya Sosyalist a Kurdistanê Tirkîyê-PSKT)*, *Kürdistan Devrimcileri (Şoreşgeran Kurdistan)*, *Yekitiya Sosyalista a Kurdistan (Kürdistan Sosyalist Birliği)* (22 Haziran).
Avrupa Sorumlusu Avukat *Hülseyin Yıldırım* ve *Kesire Öcalan*, *PKK*'dan ayrıldılar.
- 1989 *Paris Kürt Enstitüsü* ve *Fransa Özgürlükler Vakfı*'nın ortaklaşa düzenlediği *Paris Kürt Konferansı* yapıldı (14-15 Ekim).
SHP Merkez Disiplin Kurulu, Paris'teki Kürt konferansına izinsiz katıldıkları gerekçesiyle 7 milletvekilini 4'e karşı 5 oyla ihraç etti. İhraç edilen «7»ler şunlar: *Mahmut Alınak*, *Adnan Ekmen*, *Mehmet Ali Eren*, *İsmail Hakkı Önal*, *Kenan Sönmez*, *Salih Sümer* ve *Ahmet Türk* (17 Kasım).
- 1990 Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) yasal olarak kuruldu (4 Haziran).
SHP'nin hazırladığı «*Kürt raporu*» yayınlanmaya başlandı (15 Temmuz).
Ala Rızgari geleneğinden gelen çevre ve gruplar tekrar

birleştiler (Ekim).

1991 *Sosyalist Birlik Partisi* (SBP) kuruldu (15 Ocak).

KUK-Dara kanadı *T-KDP* ile birleşti (Mart).

Stockholm Kürt Konferansı yapıldı (15-17 Mart).

PKK kamplarına karşı Türkiye Irak sınırının ilerinde bir hareket yaptı (Mart sonu)

Irak Kürt ayaklanması yenilince Türkiye'ye 500 bin kadar Kürt mülteci sığındı. İran'a sığınan mülteci sayısının ise bir buçuk milyon olduğu bildirildi. Sığınanlar içinde 50 bin kadar Türkmen ve Arap da var (Nisan).

Batılı ülkelerin Kuzey Irak'ta kurduğu «güvenlik bölgesi» sonucu, Türkiye'deki 500 bine yakın mülteci ülkelerine döndü (Mayıs-Haziran).

HATİCE YAŞAR(*) (ALA RIZGARI BİRLİK PLATFORMU)

Hatice Yaşar

18 Ocak 1951'de, Ankara'nın Haymana ilçesinde, orta halli bir ailenin 9 çocuğundan ilki olarak dünyaya geldi. Liseye kadarki eğitimi bu ilçede tamamladı. Orta öğrenim kurumlarına öğretmen yetiştiren bir yüksek okul olan Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Fransızca Bölümü'ne girdi (1969). Dev-Genç saflarında gençlik mücadelesinde yer aldı. Daha sonra Devrimci Doğu Kültür Ocakları Ankara Şubesi'nde çalıştı (1970). 12 Mart'tan sonra Ankara Dev-Genç davasında yargılandı ve Yıldırım Bölge Askeri Hapishanesi'nde yattı. 1974 affından sonra yarı bıraktığı öğrenimini tamamladı. 1976'da yayınlanmaya başlanan Rızgari dergisinin sorumlu müdürlüğünü yaptı. Rızgari hareketinin bölünmesiyle kurulan Ala Rızgari de de yine sorumlu müdürlüğünü sürdürdü. Dergilerde çıkan yazılar yüzünden hakkında sayısız dava açıldı. 1980'de 150 kadar arkadaşı ile birlikte Kuzey Irak'ta Talabani'nin hakim olduğu bölgeye gitti. 3 yıl kadar burada kamplarda yaşadı. Daha sonra Suriye'ye, oradan da Avrupa'ya geçti. Halen yurt dışında mülteci olarak yaşıyor.

Ala Rızgari

1978 sonunda Rızgari'den ayrılan bir grup tarafından kuruldu. Aynı yılın sonunda Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı) adlı yasal bir dergi

(*) Görüşme, Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

de çıkarmaya başladılar. Uluslararası sosyalist hareket içindeki tartışmalarda, Sovyetlere «revizyonist» demelerine rağmen, temel tezler itibariyle yine de Moskova'ya yakın bir çizgi izlediler. Bu tutum Irak'taki Kürt hareketine tutumda da kendini ortaya koydu. Irak-KDP ile Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği hareketi arasındaki çatışma ve rekabette Ala Rızgarî, Talabani'den yana bir tutum aldı. Nitekim 1980'de 150 kadar militanını, Irak'taki Talabani bölgesine gönderdi. Burada kamp kurdular. 2 yıl kadar burada kaldılar. Ancak, örgüt içinde fikir ayrılığı çıktı (1981). Bir grup yukarıdan aşağıya Leninist örgütlenme modelini reddetti. Diğer grup ise Sovyetlere daha yakın tezler savunmaya başladı. Bu tartışma ve fikir ayrılığından dolayı örgüt güç kaybetmeye başladı. Sonuçta 1983'te Irak'taki kampı bıraktılar. Türkiye sınırları içinden yürüyerek Suriye'ye geçtiler. Örgüt içindeki ayrılık 1984 Mayıs'ında kesinleşti. Leninist örgütlenmeye karşı çıkan grup, Almanya'da kendi görüşlerini açıklayan *Berdanga Kurdistan* (Kürdistan Şafağı) adlı bir broşür çıkardı. Diğer grup ise, *Yekitiya Sosyalista Kurdistan* (Kürdistan Sosyalist Birliği) adıyla yeni bir hareket oluşturdu. «Yekitiya Sosyalist» adıyla bir yayın organı çıkarmaya başladı. 1990 yılı Ekim ayında Ala Rızgarî sürecinden gelen çevre ve kadrolar bir konferans topladılar. Birlik oluşturmaya karar verdiler. Daha önce ayrılan *Yekitiya Sosyalista Kurdistan* grubu da konferansta birlik yönünde tutum aldı. Sonunda Ala Rızgarî-Birlik Platformu adı altında eski grubu yeniden toparlama kararı alındı. 1991 Mart'ından itibaren *Rojev (Gündem)* adlı yeni bir dergi çıkarmaya başladılar. Grup daha çok Avrupa'daki Kürt aydınları arasında etkili.

Önce Ayrı Örgütlenmeye Karşıydım

Hatice Hanım, siz Haymanalısınız. Anadolu'nun tam ortası. Aileniz buraya nereden gelmiş?

Yaşar: Abdülhamit zamanında buraya iskân edilmişler. Ailemin kökeni Kerkük'teki Şih Bizeyni aşiretine dayanır. Sonradan Kerkük'e gittiğimde aşiretimden insanlarla görüştüm. Irak'ta geçmişte ilk ayaklanan aşiretlerden biridir.

Nasıl bir aile ortamında yetiştiniz?

Yaşar: Oldukça rahat ve serbest bir aile ortamında yetiştim. Kız evlat olarak bir kısıtlama gördüğümü hatırlamıyorum. Aydın bir

aileydi. Evimize sürekli gazete girerdi. Dedem, Erivan radyosu Kürtçe yayınlarını izlerdi hep.

Kendinizi ilk defa ne zaman solcu olarak hissettiniz?

Yaşar: Ailem zaten ilerici fikirlere sahipti. Halk Partili idi. Belli bir Kürtlük bilinci de vardı. Ben kendimi bilmeye başladığım andan itibaren anti-emperyalist olduğumu hatırlıyorum. Ama Haymana'da Kürt olduğumuz için herhangi bir baskı altında hissetmiyorduk kendimizi. Zaten yoktu da böyle bir şey. Bu bölgede gelişme, doğal asimilasyona bırakılmıştı. Biz hiç çekinmeden kendi aramızda Kürtçe konuşurduk. Şimdi düşünüyorum da, kendime ne zaman solcu dediğimi tam hatırlayamıyorum. Anti-emperyalistlikten sosyalistliğe yumuşak bir geçiş yaptım herhalde. 1960'ların sonunda Dev-Lis (Devrimci Liseliler) kurulduğunda ben Haymana'da okuyordum ve hemen katıldım. Ankara'da Gazi Eğitim'e girer girmez de Dev-Genç'li oldum (1969-70 öğretim yılı).

Sizin üniversiteye girdiğiniz yıl, sol içi ayrılıkların da hızlandığı bir dönemin başlangıcı oldu. Siz hangi safta yer aldınız?

Yaşar: Sosyalist devrim-millî demokratik devrim (MDD) tartışmalarında^(*) MDD'ci tarafta yer aldım. Bu saflardaki ayrışmada ise, kendimi Mahir Çayan'ın fikirlerine yakın hissettim.

Kürt grupları ile ne zaman temasa geçtiniz? Bu ihtiyacı neden duydunuz?

Yaşar: O zamanın devrimci gençlerinden biri olarak, «ordu- gençlik el ele, millî cephede», «tanklarıyla toplarıyla gelseler dahi, bağımsız olacak Türkün vatanı» gibi sloganları ben de söylüyordum. Henüz «Kürt sorunu» denen, özgün problemin farkında değildim. Çünkü kafamda özel bir şekilde «Kürtler eziliyor» diye fikir yoktu. Kürt öğrencilerin kurduğu Devrimci Doğu Kültür Ocakları'na (DDKO) karşı idim. Evimizde seviliyor olmasına rağmen, Barzani'yi beğenmezdim. Emperyalizmle uzlaşıyor diye düşünürdüm. Bu yüzden DDKO'ya bile uzun süre kuşkuyla baktım. DDKO kurulunca, Dev-Genç üniversitelerde millî mesele üzerinde seminerler düzen-

(*) Türkiye solunda 1960 sonrasında yaşanan ilk ayrılık, sosyalist devrim-MDD tartışmalarından çıktı (1966). Önce Mehmet Ali Aybar'ın, sonra Behice Boran'ın önderliğindeki TİP, sosyalist devrim çizgisini savundu. Mihri Belli önderliğindeki grup ise MDD çizgisini izledi. MDD saflarında önce (1969) Doğu Perinçek'in liderliğinde Proleter Devrimci Aydınlık (PDA), sonra Mahir Çayan (1970) grubunun doğmasıyla iki ayrılık daha yaşandı.

lemeye, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı konusunu işlemeye başladı. O günlerde Dev – Genç Merkez Yürütme Kurulu'ndan Sinan Kazım Özudoğru(*) geldi, bu konuyla ilgili olarak verdiği seminerde kendisine bir tek ben karşı çıktım. «Ne bu, hep Kürt deyip duruyorsunuz. Böyle devam ederseniz, herkes Barzani'nin yanına gider» dedim. Okuduğumuz Marksist kitapların da etkisiyle Kürtlerin ayrı örgüt kurmasına karşıydım.

«Dev–Genç'ten Ayrılıp DDKO'ya Katıldım»

Bu fikrinizi nasıl değiştirdiniz?

Yaşar: Bir gün okulun önünde oturuyordum. Baktım bir-iki kişi «Doğulu gençler toplantısı»yla ilgili bir pankart asıyor. Gittim, «toplantıya ben de gelebilir miyim» dedim. «Olur» dediler. Kürtlerle ilgili bir komite kuruldu. Beni de seçtiler. Neyse, tam o günlerde bir bildiri dağıtılacaktı. Nail Karaçam adlı bir arkadaşımız o günlerde öldürüldüğü için, Dev–Genç merkezi karar vermişti; bildirileri erkekler değil, kızlar dağıtacak diye. Bildiri için çıktık. Baktım, DDKO'lu erkekler de bildiri dağıtıyor. Dev–Genç'lilerin bildirisini yanımdaki kız arkadaşlarıma verip DDKO'lularinkini aldım. «Verin ben dağıtayım» dedim. Ondan sonra DDKO ile ilişkim başladı. Üzerimde «Doğu mitingleri»nin de büyük etkisi oldu. Biz Haymana'da hissetmiyorduk ama bu mitinglerle Doğuda Kürtler üzerinde büyük baskı olduğunu gördüm. DDKO'nun seminerlerine gitmeye başladım. Bir süre sonra Dev–Genç'e istifamı yazdım. «Madem ki bir potansiyel var. Bunu milliyetçiler örgütleyebildiğine göre, niye Marksistler yapmasın? En yararlı olacağım alanda çalışmak istiyorum» dedim. 1970'in sonuna doğru idi.

12 Mart'tan sonra ne yaptınız?

Yaşar: Aranıyordum. Güneydoğu'ya gittim. Burada Dr. şıwan'ın(**) partisi ile (Türkiye–Kürdistan Demokrat Partisi) ilişkim oldu. Ve bölgedeki gözlemlerim sonucunda Türkiye'de iki ayrı dünya olduğunu gördüm. Tekirdağ'ın en ücra köyünde bile Mahir Çayan'ın adı vardı ama Kürtlerin yaşadığı bu bölgede Barzani'den başkası yoktu. 12 Mart'ın en sıkı günlerinde bile Dr. şıwan köy köy dolaşıp örgütlenme yapıyordu.

(*) Mahir Çayan'la birlikte 30 Mart 1972'de Kızıldere'de öldürüldü.

(**) Bak. Türkiye–KDP:

DDKO bir gençlik örgütüydü. Ne zaman kendisine parti diyen bir siyasi grup içinde yer aldınız?

Yaşar: Türkiye'deki Kürt aydınlar için DDKO bir kilometre taşıdır.

Kürt gençlerin Dev-Genç i diyebilir miyiz?

Yaşar: 1960 sonrasında Türkiye'de sol radikalleşir ve marjinallikten çıkar. Kemalizmle fikri bağlar ilk kez sorgulanmaya başlanır. Kürtler açısından ise, ilk kez klasik milliyetçi örgütlenme ile bağlar ameliyat masasına yatırılır ve tam cepheden olmamakla birlikte, ortak örgütlenmeyi öğütleyen Lenin'in görüşleri sorgulanır. Bu, kendiliğinden bir süreçtir.

İşte, siz kendinizi ne zaman bir politik örgüt içinde buldunuz?

Yaşar: 1972'de Dr. Şıwan'ın partisine girdim. Bu arada bir süre hapis yattım. Dev-Genç davasında yargılandım. 1974 affından sonra yarım kalan yüksek öğrenimimi tamamladım.

Tekrar örgütlü politik faaliyete nasıl geçtiniz?

Yaşar: 1975'ti galiba. Geçmişte DDKO içinde fikren yakın bulduğum Mümtaz Kotan ve İbrahim Güçlü grubu bana geldi. Rızgari (Kurtuluş) dergisiyle ilgili projelerini anlattılar. Kabul ettim. Derginin bir süre yazışları müdürlüğünü üstlendim. 1978'e kadar böyle geldik. Bu yılın Mayıs ayında Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde Talabani'nin 800 adamı öldürüldü.^(*)

Yol Ayrımı: Şemdinli Çatışması

Böyle bir şey hatırlıyorum. Barzaniciler mi yapmıştı?

Yaşar: Barzani'ye yakınlık duyan bazı aşiretler, Irak'ın Soran bölgesinden gelip Suriye'ye gitmek isteyen Talabani'nin güçlerini Hakkari'de yok ettiler. Biz o zamana kadar Talabani'yi «caş» olarak görüyorduk. Onun faaliyet gösterdiği Soran bölgesi bize uzak olduğu için kendisini tanımiyorduk da. Bu olay olduğu sırada Ankara'da idim. T-KDP'nin temsilcilerinden biri geldi. Biz o sırada Barzanicilerle dostuz ya. «Celalileri hallettik» dedi. Talabanicilere «Celali» diyorlardı. «Nasıl» diye sordum. «İşte, öldürdük hepsini. Bizden kimsenin burnu bile kanamadı» dedi. Ali Askeri, Dr. Halit ve Şeyh Hüseyin'in de esir olduğunu söyledi. «Tamam» dedim, «anlaşıyor

(*) Bak. Türkiye kronoloji 1978 yılı.

ki, siz bunlara gizlice saldırdınız». Bunun üzerine, olayı kınayan ve esirlerin kayıtsız-şartsız serbest bırakılması talebinin yer aldığı Rızgari gazetesinden 100 bin adet bastık. Bu kadar açık bir olayda bile bir grup arkadaş Barzani'yi desteklediler. Bu, aramızdaki fikir ayrılıklarını daha da derinleştirdi. 1978 sonunda bölünme oldu ve biz Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı) adını aldık. Aynı adla legal bir yayın organı çıkardık 1980'e kadar. Bu derginin sorumlu yazı işleri müdürü de bendim.

Hakkınızda ne kadar dava açıldı?

Yaşar: Sayısını bilmiyorum. Belki 500'ün üstündedir. Davalar yüzünden 1976'dan itibaren yarı-illegal yaşadım.

12 Eylül'den sonra ne yaptınız?

Yaşar: 12 Eylül'e yakın günlerde Türkiye'de siyasi şartların gittikçe kötüleşeceği tespitini yaptık. Dolayısıyla küçük gerilla birlikleri kurmaya karar verdik. «Profesyonel katil istemiyoruz, biz sosyalist bir örgütüz, dolayısıyla beraber çalışacağımız insanları tanımalıyız» dedik ve bir «sosyalizm okulu» kurmayı kararlaştırdık. Tam o günlerde Irak Kürdistanı'ndaki kurtarılmış alana geçtik. Gerilla kampımızı buraya kurduk. 12 Eylül daha olmamıştı. 1982'nin sonuna kadar da orada, dağda kaldık. Sonra Ala Rızgari içinde de birtakım ideolojik ayrılıklar çıktı. Kamptan ayrılıp Türkiye üzerinden 4 ay yürüyerek önce Suriye'ye geçtik; sonra ben Avrupa'ya geldim.

Erkek Egemen Ortamda Bir Kadın

Türk sol örgütlerinde bile kadınlara örgüt üst kademelerinde çok az rastlanır. Siz, feodal değer yargularının daha belirgin olduğu bir Kürt ortamında örgüt yöneticiliği yaparken zorlanmadınız mı?

Yaşar: Erkek egemen bir toplumda bir kadının, Marksistler arasında bile olsa, erkekle eşit zeka ve beceri düzeyinde bulunduğu kabul ettirmesi çok zor. Bu zorluk iki yanlı kendini gösterir. Her şeyden önce kadının kendisi aşağı statüye razıdır, boyun eğer; verili toplumsal değerleri kabul eder. İkincisi de, verili değerlere karşı çıkmak isteyen bir kadın, erkeklerin bastırmasıyla karşı karşıya kalır. Bende, kadının kendi kendisine olan düşmanlığı hiç yoktu. Ben 7 yaşından itibaren babamın kasap dükkanında çalıştım. Babam «er-

keklerin yaptığı her işi sen de yapabilirsin» diye telkinde bulunurdu bana.

Erkeklerin engellemesini nasıl aştınız?

Yaşar: Pek kolay olmadı.

Bir kadından emir almak, erkeklere zor gelmiyor muydu?

Yaşar: Halk açısından bu konuda bir sorunla karşılaşmadım.

Benim sorunum, örgüt içinde benimle eşit düzeyde bulunanlarla idi. Kitle bu konuda daha ileri bir tutuma sahip. Kürtlerde aşiret reisi kadınlar az rastlanır bir olgu değildir. Özellikle göçer aşiretlerde kadın hayli rahattır.

1969'dan beri siyasi faaliyet içindediniz. 20 sene olmuş. Şöyle bir geriye bakacak olsanız, neleri yapmamış olmak isterdiniz?

Yaşar: Analojiden nefret ederim. Her günümü aynı şekilde yaşamak isterdim. Çünkü her şeyi inanarak yaptım. 1969'da Dev-Genç'li iken oruç tuttuğumu hatırlarım. Gazi Eğitim'in yurdunda bir ben oruç için sahura kalkardım, bir de MHP'li kızlar. İlk zamanlarda ödleri koptu, dövmeyle geldim diye. Hüseyin Cevahir^(*) bana «niye» diye sorduğunda, «ideal ayrı, ideoloji ayrı» diye karşılık vermiştim. Bu durum, inançlarım değişinceye kadar devam etti.

Rakip Devletlerle İttifak Politikası Çıkmazdır

Hem Türkiye'nin, hem de Irak'ın koşullarını biliyorsunuz. Her iki tarafta da siyasi mücadele içinde yer aldınız. İran'ı da az çok bildiğinizi sanyorum. İttifaklar politikası hakkında bir soru sormak istiyorum. Özellikle İran ve Irak'taki Kürtler, kendi ülkesinin rakibi devletle ittifak kurdular. Hâlâ da öyle. Bu, İran-İrak savaşında çok daha belirgin bir şekilde yaşandı. Bu politikaya ciddi eleştiriler var. Siz ne diyorsunuz?

Yaşar: Ben silahlı mücadeleye inanıyorum. Ama kurtarılmış bölge yaratma politikasını doğru bulmuyorum. Yenilgilerde ittifakların rolü hep tartışılır. İşte, «Barzani ya da Talabani İran'la anlaştı da böyle oldu» denir. Bilmem, «PKK, Suriye ile yakınlaştı, şu tehlike

(*) Hüseyin Cevahir, Dev-Genç'in önde gelen militanlarından ve 1970'te kurulan Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) adlı örgütlerin yöneticilerinden. Sibel Erkan adlı bir kız çocuğunun rehin alınması olayında 1 Haziran 1971'de vurularak öldürüldü. Olayda Mahir Çayan yaralı olarak yakalandı.

var» diye yorum yapılır. Bence bu yaklaşımlar, işin esasına götürmüyor bizi. Bir Kürt atasözü vardır, «değirmeni sel götürürken şakkarasına bakılmaz» diye. Her şey, kurtarılmış bölge politikasında düğümleniyor. Bir gerilla hareketi kurtarılmış bölge kurduğu anda, artık devlet savaşına, cephe savaşına geçti demektir. Ekim Devrimi'nden önce Marksist literatürde «kurtarılmış bölge» diye bir kavram yok. Niye yok? Kurtarılmış bölgeye geçildiği anda, iki devlet savaşı aşaması başlıyor dedim. Bu aşamada sana bir devlet kayıtsız - şartsız yardım etmezse, savaşı sürdüremezsin. Ekim Devrimi'nden önce bu nitelikte bir devlet yoktur dünyada. Kurtarılmış bölge olayı Marksizme Çin Devrimi'yle birlikte girdi. O gün, bu gündür kurtarılmış bölgeler yoluyla sosyalizme giden ikinci bir devrim örneği yok. Vietnam'ı kısmi bir deney olarak sayabiliriz.

Bu sonuçlara nasıl vardınız?

Yaşar: 1980'de Irak Kürdistanı'na gittim. Bir Marksist olarak 1975 yenilgisini değerlendirdim. İşte, «Barzani feodaldi, Amerika ile anlaştı, İran'la anlaştı v.b. bu yüzden yenildi» sonucuna vardım. Bu konuda kafam çok rahattı. Ama benim tezimde de kurtarılmış bölge vardı. Biz o zaman, biraz «gizli Sovyetçi» idik. «Sovyetler Birliği revizyonisttir ama kurtarılmış bölgeyi kurarsak, bizi destekler» gibi bir düşünce vardı bilinçaltımızda. Ama 1980'den itibaren Ortadoğu ile de tanışmaya başladık. Bölge pratiğinin içine girdik. Irak Kürdistanı'na ilk gittiğimizde, baktık Talabani'nin İran'la ilişkileri var. Bu benim için kabul edilemez bir şeydi. Arkadaşlarıma dedim, «ben hemen geri dönüyorum». En genç arkadaşım bile Talabanicilerle konuşmalarımızda onlara, «biz Marksistiz, siz işbirlikçisiniz. İran'la uzlaşıyorsunuz, Suriye ile ilişkiniz var» derdi. Bir gün büyük bir seminerde yine bu konu açıldı. Talabani kalktı, «vallahi sen bu tezlerini hayata geçir, ben senin peşmergen olmaya hazırım. Görüşlerine de katılıyorum» dedi. Bu tartışmalar içinde orada kaldım.

Peşmergenin İç Çımasıırını da Düşüneceksin

Hani hemen dönüyordunuz?

Yaşar: Kamptaki dönmeye arkadaşları ikna ettim. Ama 3 kişilik merkezimizin diğer üyeleri başka yerde idi, onların gelmesini beklemeye başladık. Zaten Ala Rızgari'nin prensiplerinden biri de, «bir sömürgeci ile ilişki kuran örgütle bağlantı kurulmaz»dı. Bir süre

sonra baktım, olayın başka cephesi var. Kamptasınız, Irak uçakları gelip sizi bombalıyor. Uçağa karşı uçaksavar gerekir. Ama kaçakçılarda uçaksavar yok. Kimden alacaksın? Kalaşnikov'un mermisi bitiyor, ha deyince kendi imkanlarıyla bulamıyorsun. Silah bir yana, başka problemler gündeme geliyor. Peşmergeyi dağa çıkarmışsın. Dağda kaç yıl kalacağını belli değil. Evleniyor, çocukları oluyor, sayı artıyor. Halkın, köylünün peşmergeye en fazla vereceği peynir ve ekmek. Dağa çıkardığın peşmergenin beslenmesi ve elbisesi bir yana, dış macunu ve fırçasını, iç çamaşırını da düşünmek zorundasın. Bunları kendi imkanlarıyla karşılayan mümkün değil. Bir yerlerden gelecek bunlar. Sonra Kürt mücadelesinin tarihini doğrudan öğrenmeye başladık. Bizim bir zamanlar İngiliz ajanı diye haksız yere suçladığımız İbrahim Ahmet,^(*) 1930'larda dergisinde Marksizm üzerine yazılar yazmış. 1953'te «Marksizm bizim rehberimizdir» diyor partisinin programında. Yani benden önce, benim gibi düşünmesine rağmen, korktuğum şeylerin içine giren insanlar olduğunu gördüm. Talabani'nin 1960'larda yazdığı yazılara baktım. Bizim 15 sene sonra Rızgari'de dile getirdiğimiz görüşlerle neredeyse aynı. Talabani'nin geçmişine baktım. Ortadoğu'nun ilk Maocularından. Kasımlı'ya baktım, o da sosyalist. Yani biz ilk değiliz. Sonra hoşgörüyü, demokrasiyi burada gördüm. 1982'de, Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği içindeki Komela'nın bir yayın organında, merkez komiteden iki üyenin birbirine tamamen zıt yazılarının yer aldığını gördük. Biri birleşik örgütlenmeyi, diğeri ayrı örgütlenmeyi savunuyordu. Türkiye'de bu gelenek yoktur. Bizdeki örgütlerde ideolojik birlik esastır.

Örgütünüzün yönetici merkezi ne zaman bir araya gelebildi?

Yaşar: 1,5 sene sonra. İlk toplantıda fikirlerimi açıkça ortaya koydum: «Mevcut koşullarda kurtarılmış üs, köleliktir. Kurtarılmış bölgeyi Marks'a kurdur, eğer dört tarafı düşmanla çevrili ise, içlerinden biriyle ittifak yapmak zorunda kalacaktır» dedim.

(*) İbrahim Ahmet, Barzani Sovyetlerde iken uzun yıllar Irak-KDP'yi yönetti. Barzani döndükten sonra partinin genel sekreterliği görevini sürdürdü. 1964'ten itibaren Talabani ile birlikte Barzani'ye muhalefet etmeye başladı. Şimdi, Talabani ile birlikte Kürdistan Yurtseverler Birliği'nde.

Çare: Şehirlere Ağırılık Vermek

Size göre çare neydi? Silahtan vaz mı geçtiniz?

Yaşar: Hayır. Silahlı mücadelenin birçok biçimi vardır. Yaygın ve küçük gerilla birlikleri, şehirlere önem verme gibi yollar önerdim. Kurtarılmış bölge gibi açık hedef olduğun anda, işin rengi değişiyordu.

Merkezdeki diğer arkadaşlarınızın tutumu ne oldu?

Yaşar: Karşı çıktılar. «Sen pasifist olmuşsun» dediler.

Size göre, sözün gelişi söylüyorum, PKK bir kurtarılmış alan yaratırsa, zarar mı görür?

Yaşar: Barzani'nin başına gelen gelir. Hele kimyasal silah gibi ucuz bir silah da olduktan sonra.

Iraklı diğer Kürt örgütleri ne dediler?

Yaşar: Onların durumu bizimkinden çok farklı. Bizimkisi biraz bekârın karı boşaması gibi bir şey oldu. 150 kişiyi dağa çıkarmak da, indirmek de kolay. Kadın ve çocuklarla birlikte bu 150 bin, 500 bin kişi olsaydı ne yapardık? İran ve Iraklı örgütlere geçmişin bazı dayatmaları var. Başlayıp bir yere gelinmiş bir kere.

O günden sonra görüşlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Yaşar: Hayır, daha da pekişti. Irak ve İran'daki yenilgi bu görüşlerin doğrulanması oldu bir yerde. Türkiye Kürtleri de bu hataya düşmemeli.

Sizin bu görüşleriniz, Türkiye kökenli diğer Kürt sol örgütleri arasında nasıl karşılanıyor?

Yaşar: Onlar arasında devrim tezleri pek tartışılmıyor. Gelişmeleri çok geriden izliyorlar. Geçenlerde biri ile görüştüm. «Biz istikrarlı bir örgütüz, 1969'dan beri görüşlerimiz değişmedi» dedi. Bana göre korkunç bir şey bu.

Batının Çözümü Özerklik

Birkaç senedir Avrupa'dasınız. Batılı hükümetler ve kamuoyu Kürt meselesine nasıl bakıyor?

Yaşar: Batılı hükümetler hem sömürgecilik, hem de emperyalizm döneminin tecrübelerine sahip. Bu yüzden Ortadoğu'daki gelişmeleri çoğu kez bölge ülkelerinden, hatta maalesef devrimcilerden bile daha ilerde izliyorlar. Batı şunu tespit ediyor: Kürt meselesi

hiçbir şekilde üstü örtülecek bir konu değil. İkincisi, Kürtler artık 1975'lerdeki Kürtler değil. 1975'lerde napalmla bombalandığı zaman Avrupa'da sesimiz çıkmadı. Ama Halepçe'den sonra öyle olmadı. Avrupa kamuoyu, dünya kamuoyu artık bizi tanımaya başladı. Avrupa'da, 700-800 binlik bir Kürt kolonisi oluştu. Avrupalı insan Kürtleri, fabrikada, sokakta, metroda, alışveriş merkezlerinde, bir yerlerde artık tanıyor. Ayrıca Avrupa, bu Kürt potansiyelinin 10 yıl sonra nereye gideceğini kestirmeye çalışıyor.

Batılının kafasındaki çözüm ne?

Yaşar: Mevcut sınırlar içinde bir çözüm düşünüyor. Eskinin görmezlikten gelme tutumu, yavaş yavaş özerkliğin çeşitli biçimlerine doğru yaklaşıyor. Hep Batı, Batı diye konuştuk. Bence bunu «büyük güçler» diye ifade edelim ve içine Sovyetler Birliği'ni de dahil edelim. Kürt meselesine mevcut sınırlar içinde bir çözüm bulma çabasının içinde artık Sovyetler de var. Dikkat ediniz, Paris Konferansı'nda Sovyet delegasyonu Batılı ülkelerle aynı tutumu koydu.

Sovyetler Birliği ve Kürt Meselesi

Sovyetler Birliği'nin geçmişte tutumu nasıldı?

Yaşar: Kürtlere hakim devletler Sovyetlere dostluk gösterdiği zaman, Kürt meselesini görmezlikten geldiler. Hakim devletler Sovyetlere düşman tutum alınca, onlar Kürtlere hafifçe yaklaştılar. Sovyetlerin geçmiş politikalarının özeti budur.

Yani, Sovyetlerin politikasına sosyalist ideoloji değil, devlet çıkarını yön verdi?

Yaşar: Ben Sovyetlerin Kürt meselesindeki politikasını Türkiye'de iken de eleştiriyordum. Bırakalım dışarıyı, Sovyetlerin kendi içindeki halklara tavrı bile sosyalistçe değildi.

Yani Sovyetler emperyalist mi?

Yaşar: Emperyalist demiyorum ama sosyalist de değil. Sovyetlerde bir egemen zümre var. Kanaatimce bu tür kavramlarla açıklanmayacak özgün bir olaydır Sovyetler Birliği...

Geçmişte Sovyetler Birliği'nin Macaristan ve Çekoslovakya'ya müdahalesini, Afganistan'ı işgalini nasıl değerlendirmiştiniz?

Yaşar: Hepsine işgal dedik. Bazı arkadaşlarımız sonradan desteklediler ama. Ben hiçbir dış müdahaleyi tasvip etmiyorum. Marks mezardan kalksa ve İran için «şu gerici imamları yola getireceğim» dese, bu da dış müdahale olur. Ulusların kardeşliğine uymaz.

Peki, bugün Sovyet halkları kalkışa, «kardeşim, Sovyet Anayasası'nın bize verdiği hakkı kullanıyor ve ayrılıyor» dese, ne dersiniz?

Yaşar: Harika bir şey olur. Gerçek eşitlik o zaman başlar.

Peki, Kürt meselesinde siz nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?

Yaşar: Bana göre Kürtler sonunda kendi devletlerini kuracak. Bunun dışında bulunacak hiçbir çözüm meseleyi ortadan kaldıramayacak. Kürtlerin tek devlette birleşmesi zorunlu. Çünkü onu kendi rızasına rağmen böldüler.

Bugün en mümkün çözüm bu mu?

Yaşar: Şu anda hemen olur demiyorum. Ara aşamalar hiç olmaz diye de düşünmüyorum. Ben sonuçta gideceği yeri söylüyorum.

Bugün mümkün olan ne?

Yaşar: Kültürel ve demokratik bazı haklar kazanılabilir. Ama sorunu çözmeyecek. Sovyetleri düşünelim. Burada halkların varlığı inkar edilmedi. Federal cumhuriyetler kuruldu. 70 yıl sonra, ufak bir özgürlük ortamı oluştu, milletler ayağa kalktı. 50 yıl önce üçer ailelik gruplar halinde Kazakistan'a sürülen Kürtler, bugün ulusal taleplerle ortaya çıkabiliyor. Yani milli talepleri sürgit bastırmak mümkün olmuyor.

Diğer Kürt Örgütlerine Bakış

PKK'yi nasıl görüyorsunuz?

Yaşar: PKK savaşıyor. Diğer savaşan örgütleri nasıl görüyorum, onu da öyle görüyorum.

Sosyalist bir örgüt mü?

Yaşar: Kendisi öyle söylüyor. Ama ben örgütlenme konusunda farklı düşünüyorum. Kendi içinde demokrasiyi yaşamayan bir örgütün sosyalist olabileceğini tahayyül edemiyorum.

Irak'taki Kürt örgütlerini iyi tanıyorsunuz. Sizce burada gelecek hangi örgütün olur?

Yaşar: Kürt halkı toplumda varolan çoğulculuğu ve çok renkliliği siyasal alana da egemen kılmış ve bunu hazmettiğini kanıtlamış uluslar safında yer almaktadır. Bu nedenle de, Louis Bonaparte ve Bismark sonrasında, genel olarak üretici güçlerin geliştirilmesinde, «sosyalist» veya herhangi bir ulusal kurtuluş mücadelesinin başarıya ulaşmasında neredeyse ilk koşul haline getirilen tek ve güçlü bir siyasal partinin mutlak hakimiyetine Kürtlerde 200 yıllık mücade-

lerinde bir türlü rastlanamamıştır. Ve hatta birçokları bu durumu Kürtlerin zaaf hanelerine yazmışlar ve bağımsız bir devlet kuramalarında önemli bir engel olarak görmüşlerdir. Ben bu görüşe katılmıyorum ve sizin sorunuzda yer alan *gelecek* kelimesi eğer varolan siyasal örgütlerden birisinin diğerleri üzerinde mutlak egemenliği yani 1925 sonrası Türkiye'sindeki bir CHP'ninkine benzer bir muhtevada ise, ben buna Kürt siyasal yaşamında şimdilik pek şans tanımıyorum. Tarihinde siyasal yaşamda çoğulculuğun nimetlerini tatmış olan bir toplumun, hangi gerekçe ile olursa olsun, bir tek merkezin dayatmalarına teslim olabileceğine inanmıyorum. Bereketli kavşakta yerleşen Kürt halkının, topraklarındaki ekonomik ve toplumsal zenginlikleri siyasal yaşamına da yansıtması mümkün değil. Bu anlamda, şu anda varolan tüm siyasal partiler, taleplerini dile getirdikleri toplumsal kesimlerin etkinlikleri oranında varlıklarını devam ettireceklerdir. Aralarında yıllarca sürdürdükleri kanlı mücadelelere rağmen, bu örgütler ülke gerçekliğini kabul etmek zorunda kaldılar. Aralarındaki tüm çelişmelere rağmen ortak ilkelere, bir cephe içinde birlikte hareket ediyorlar. Bu cephede demokrasinin sonuçlarına «katlanabildiklerini» de gösterdiler. Barzani'lerin bulunduğu cephede Talabani'nin liderliği kabul ediliyor ve bu zorla değil, gönüllü bir birliğin sonucu oluyor. Bu anlamda Kürtler, belki de bir toplumsal dönüşümün ille de totaliter bir rejimi zorunlu kılmadığını gösterecekler. Günümüzde ise, kendi içinde birden fazla örgütü barındırması ve şehir örgütlülüğüne daha fazla önem vermesi itibarıyla YNK (Yekitiya Nîştîmanî Kürdistan -Kürdistan Yurtseverler Birliği) en güçlü örgüt durumundadır.

Peki, Türk sol örgütlerinin Kürt meselesine yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

Yaşar: Türk sol örgütleri Kürt meselesine teoride Leninist açıdan yaklaştılar hep. Türk solunun bu konudaki referansları hep Lenin ve Stalin'dendir. Stalin'in çözümünün de çıkar yol olmadığı 70 yıl sonra görüldü. Ama Türk sol ve demokratik hareketinde son dönemde olumlu gelişmeler var. Ben Türk sol ve demokratik hareketini seviyorum. Bizim bu konuda hayli şanslı olduğumuza inanıyorum. İran ve Irak Kürt hareketinin sahip olmadığı bir avantaja sahibiz bu konuda. Irak Kürdistanı'ndaki büyük şehirlerde, 1982'den sonra akşam saat 5'ten sonra devlet hakimiyeti kalmıyordu. Hareket

bu denli gelişmişti. O sırada Talabani'nin öncülüğündeki Kürdistan Yurtseverler Birliği, Irak Kürdistanı'nda bir ayaklanma provası yaptı. Ses de getirdi. Ama Bağdat'ta bir tek miting yapılmadı. Bir tek olumlu tepki gelmedi. Bu olay Türkiye'de olsaydı, İstanbul en az 20 mitingle cevap verirdi. Ankara aynı şekilde. Hiçbir Türk sol hareketinin, Kürt köylerinin napalmla bombalanmasına seyirci kalacağını sanmıyorum. Bu yüzden Kürt meselesinin önce Türkiye'de çözüleceğine inanıyorum.

Avrupa'da 500 binden fazla Kürt olduğunu ileri sürdünüz. Çoğunluk kimde?

Yaşar: Çoğunluk tabii ki Türkiye'den gelenlerde.

Aydın düzeyindeki yetişmiş kişiler hangi harekete daha çok sempati duyuyor?

Yaşar: Yetişmiş aydınların çoğunluğu örgütsüz. Uzak duruyorlar. Ama taban açısından bakacak olursak, PKK güçlü.

Türk ve Kürt sol örgütlerinin bir biçimde tek örgütte bir olmaları ihtimali var mı?

Yaşar: Hayır. Bolşevik Partisi'nden beri yapılan bu yöndeki bütün deneyler olumsuz sonuçlandı. Meseleyi çözemediği görüldü. Ama birlikte çalışmalarının zorunluluğuna inanıyorum. Ancak siyasal eğilimlerin bağımsız siyasal örgütlenmesi, demokrasinin vazgeçilmez şartıdır. Bu açıdan Kürdistan'da tek örgüt hem sıkıcı, hem de tehlikeli olur. Bugün sorun tek ve merkezi örgütlenmenin yokluğu değildir...

Kürtler Ve İslamiyet

1973'ten bu yana yapılan hemen bütün seçimlerde İslamcı parti Güneydoğu illerinde yüzde 20 civarında oy almasını bildi. Bunu bazıları, bölgedeki feodal yapının güçlü olmasına bağlıyor. Sizin değerlendirmeniz ne yönde?

Yaşar: Sol eğilimli bir Kürt bile, SHP ve SHP'nin Kürt meselesindeki Kemalist tutumunu görüyor. Oysa MSP'li bir aday köye geldiği zaman konuşmasını hiç çekinmeden Kürtçe yapabiliyordu. Şüphesiz, milletler arasında ayırım yapmamayı öngören İslami ümmet anlayışının da bunda rolü var. Hiçbir dinci partili, «siz Türksünüz» dayatmasıyla Kürtlere yaklaşmaz. Tabii, iki tarafın da Kemalizme karşı olmalarını dikkate almak gerekir.

Bu, Kültür grupları açısından nasıl bir din politikasına yol açıyor?

Yaşar: Önce şunu belirteyim. Bu maddi zemine ve Humeyni İranının bütün gayretlerine rağmen, Kürtler arasında İslami bir akım gelişmedi. Sadece Türkiye'deki Kürtler arasında değil, diğer parçalarda da İslami akım başarılı değil. Yani her yerde ulusal talepler, dini taleplerin önüne geçti. Irak Kürdistanı'nda 1981'de bol para ve silah dağıttığı için İslami parti ilk anda çok sayıda peşmerge topladı. Ancak iki ay sonra herkes silahı ve parası ile eski yuvasına döndü.

GAP için ne düşünüyorsunuz?

Yaşar: Şüphesiz olumlu bakıyorum. Kürtler arasındaki aşiret yapısını ve feodal bölünmeyi ortadan kaldırmaya hizmet edecek. Bu da bizim işimizi kolaylaştırır. O zaman Kürt köylüsü kendi sınıfsal talepleriyle birlikte millî mücadele saflarında yerini alacaktır. Bu konu da Engels'in ve Ecevit'in yaklaşımını doğru bulmuyorum. Ekonomik entegrasyon her zaman asimilasyonu getirmez.

İlla asimilasyon olması gerekmiyor. Ekonomik temeldeki entegrasyon üst yapıda, bu arada siyasi kurumlarda da birlikteliği zorunlu kılar. Meseleye bu açıdan bakılamaz mı?

Yaşar: Ben, GAP'ın bağımlı Kürt köylüsünü ulusal siyasi mücadele platformuna özgür bireyler olarak süreceği gerçeğine daha fazla ağırlık tanıyorum.

Türkiye'de yasal mücadele için ne diyorsunuz?

Yaşar: Türkiye'de bunun koşulları doğabilir. Bunun için mücadele de edilmelidir. Hiçbir mücadele biçimini tek başına mutlak görmediğim gibi, hiçbir mücadele tarzına da karşı değilim.

Sosyalizmin Sorunları ve Reformlar

Gelelim sosyalizmin sorunlarına. Önce reformları sorayım. Mevcut reform denemeleri, sosyalizmdeki tıkanmayı aşabilecek mi?

Yaşar: Ben sözkonusu ülkeleri sosyalist ya da kapitalist olarak görmüyorum. Bana göre «sosyalist» denen ülkeler, totaliter yöntemlerle üretici güçleri geliştirmeye çalışmış denemelerdir. Totaliterizmin yarattığı ekonomik temel, şimdi kendi üst yapısına isyan ediyor.

İşte bu ülkelerde gelişme ne yönde olacak? Sosyalizme mi gidecek?

Yaşar: Geçenlerde İsviçre'de bir panele katıldım. Polonya Dayanışma Sendikası'ndan da bir temsilci vardı. İtalyan bir gazetecinin sorusu üzerine Dayanışma temsilcisi şunu söyledi: «Yasalara göre

fabrikalar bize aittir. Fabrikaları yöneten bir avuç bürokrat ise yasalar karşısında gayrimeşrûdur. Bizim ülkemizde işçiler duvarlara, 'fabrikamızı bize geri verin' diye yazar. Sizde bu mümkün mü?» Yani «reel sosyalist» ülkelerde, çalışan kesimlerin yasalarda çok geniş hakları var. Baltık ülkelerinde ya da Azerbaycan'da sokağa dökülen insanlar «biz anayasal hakkımızı istiyoruz» diyorlar. Yani sosyalizme gidişte onlar bizden daha avantajlı koşullara sahipler.

Polonya'da kimden yanasınız?

Yaşar: Eğer devrimden 40 yıl sonra, devletin sahibi olması gereken milyonlarca işçi ayaklanıyorsa ben elbette onlardan, Dayanışma'dan yanayım.

Türkiye'de Türk sol örgütleri arasında sosyalizmin sorunları hayli yoğun bir şekilde tartışılıyor. Herhalde izliyorsunuzdur. Kürt solu bu sorunları tartışıyor mu?

Yaşar: Türk solundaki tartışmaları umutla izliyorum. Kürt solunda maalesef bu tartışmalar henüz başlamadı. Başlatmayı düşünüyoruz.

Kurtuluş Savaşı ve Sevr Anlaşması

Mustafa Kemal'i nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yaşar: Osmanlı'dan kalanı kurtarmasını bilen yetenekli bir Osmanlı paşası. Ama Kürtler açısından olumsuz bakıyorum.

Ya Kurtuluş Savaşı değerlendirmeniz?

Yaşar: Pek Kurtuluş Savaşı diyemiyorum. Osmanlıdan kalan kadronun çok elverişli dünya ve bölge konjonktürünü değerlendirmesinin bir sonucudur.

Size göre Sevr uygulansaydı, Kürtler için daha mı iyi olurdu?

Yaşar: Sevr uygulansaydı, Kürtler yine savaşmak zorunda kalacaklardı. Ana parçayı İngilizler kendilerine ayırmışlardı. Meselâ Musul ve Kerkük.

Bir de Ermeni yurdu meselesi var. Sevr'de olduğu gibi, bugün de Kürtlerden daha fazla kayırılıyorlar. Haritalarınıza bakıyorum. Ermenilerle sizinkiler hemen hemen aynı bölgeleri istiyor. Nedir bu durum?

Yaşar: Doğru, Maraş'a kadar istiyorlar. Ben bu tip tartışmalara pek girmek istemiyorum. Geçmişte Kürtlerle Ermeniler arasında çok güzel bir ilişki var. Osmanlının son dönemine kadar böyle sürü-

yor. Gelmek isterlerse, birlikte yaşarız.

Herkese başta sorduğum soruyu size sonda sorayım. Paris Konferansı'nı nasıl buldunuz?

Yaşar: Bu, Kürt mücadelesinin bir ürünüdür. En zayıf olduğumuzu zannettikleri bir anda toplandı bu konferans. Sorunun uluslararası kamuoyuna getirilmesi bakımından önemliydi. Ama konferans Kürtlerin düzenlediği bir organizasyon değildi. Kürtler oraya davet edilmişti. Kürt Enstitüsü'nün varlığına rağmen, asıl düzenleyen Fransız hükümetiydi. Irak'tan Saddam işbirlikçisi bir Kürdün konuşturulmasına itiraz ettiğimizde, «istemezseniz çıkarsınız, bu bizim konferans» dediler. Sonuçta, alınan kararları da hiç yeterli bulmuyorum.

Konferansta Kürt temsilcilerin tutumu olumlu muydu?

Yaşar: Kürt temsilcilerin çoğu Batılı ülkelerin dikte çabalarına direnmeye çalıştı. Ama içimizde sırtını Batıya dayamış, onların memuru ve konsolosu gibi hareket eden bir grup vardı. Ama bu grubun arkasında bir Kürt siyasi hareketi yoktu.

Ankara Kürt Diyaloğu

(Hatice Yaşar'la bir kez de Mart 1991'de Stockholm Kürt konferansında görüştük. Yaşar bu kez sorulara 20 Nisan 1991'de yazılı cevap verdi.)

Irak Kürt örgütlerinin Ankara ile ilişkiye geçmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunun Ortadoğu'ya, Kürt meselesine etkileri ne olur?

Yaşar: Bu ilişkiyi, sadece ve sadece Kürt halkının, sayısını kimse kolay kolay hatırlayamadığı Halebçeleri göğüsleyerek verdiği mücadele sonucu kazandıkları hanesinde değerlendiriyorum. Talabani'yi Ankara'ya Kürtler çağırttı. Ve bu geliş, son Türk devletinin önemli tabularından birini parçaladı. Neredeyse 70 yıllık «dağ Türkleri» temsilcileri Talabani'nin nezdinde bir günde asıllarına döndüler. Bu ilişki, tek başına, Ortadoğu ve Kürt meselesinde çok belirleyici bir rol oynamaz. Bölgede ve genel olarak dünyada kimse Kürtlere çok mecbur kalmadıkça bir şey vermek istemiyor. Nasıl bu ilişkinin kurulması Kürtlerin kendilerini dayatmalarının sonucu gerçekleşmişse, devamı da, Kürtlerin bölgede ve dünyaya yayılmış olan diasporası aracılığıyla gösterecekleri güç oranında olacaktır.

Türkiye'nin Kürt meselesinde reforma yönelmesi, PKK'yı nasıl etkiler?

Yaşar: Soruyu sadece PKK ile sınırlandırmak istemiyorum; anlamsız geliyor. Bana sanki Kürt halkı ısrarla tek bir siyasal örgütle özdeşleştirilmek isteniyor gibi geliyor. Bu da bizim toplumumuzda pek de sanıldığı kadar gerçeği ifade etmiyor. Bazen bir mücadele biçimi şu veya bu şartlar gereği öne çıkar ve o mücadeleyi esas alan en fazla göze çarpar ama bu, hele de bizim ülkemizde, o siyasal hareketin ille de tek belirleyici olduğunu göstermez. Halkımızın yakın tarihi gözden geçirildiğinde, kendisini biraz da olsa özgürce ifade edebildiğinde nasıl sürprizler sergilediği görülür. Öyleyse, soruyu genel olarak Kürt siyasal örgütlenmelerinin nasıl etkilenecekleri olarak değiştiriyorum. Siyasal bir hareket toplumda var olan talepleri programlaştırdığı oranda o toplum içinde maddi bir güç haline gelir ve bu anlamda toplumsallaşır. En basit demokratik haklarından yoksun bırakılmış Kürt halkının içinde kitleselleşmek için TC sınırları dahilinde henüz çok fazla bir şey söylemeye gerek yok. Neredeyse, «ji bo Kurd u Kurdistan» (Kürt ve Kürdistan için) demek, Kürt halkı içinde meşrû bir siyasal hareket olmaya yetmektedir. TC'nin Kürt halkının lehine reformlara yönelmesi ise, bu reformların Kürt halkının beklentilerine cevap vermesi oranında Kürt siyasal hareketlerini etkileyecektir. Her ulus için geçerli olduğu üzere, Kürt halkının da değişen koşulların taleplerini ve beklentilerini programlaştıran siyasal partileri olacaktır. Değişen koşullara ayak uyduramayan siyasal yapılanmalar ise, daha önceki süreçteki prestiji ne kadar büyük olursa olsun, gücünü yitirmeye mahkûmdur.

Diyaloğu nasıl öğrendiniz? Ziyaret gerçekleştikten sonra mı, yoksa önceden haberiniz var mıydı?

Yaşar: Ankara ziyaretinden, bu ziyaret gerçekleşmeden önce haberim vardı.

Görüşme hakkında size bilgi verildi mi?

Yaşar: Olağanüstü koşullar nedeniyle bu görüşmelerle ilgili detaylı görüşme imkanımız olmadı. Ama bu görüşmede Türkiye Kürtlerinin aleyhine kararlar alındığıyla ilgili herhangi bir kuşku yok. Gerek YNK'nın ve gerekse de KDP'nin son 30 yıllık tecrübelerinin bu konuda çok işe yaradığından eminim.

Sizlere de görüşme önerisi gelse, tutumunuz ne olur?

Yaşar: Kürt halkının bölgedeki diğer halklarla eşit olması ve herhangi bir baskıya maruz kalmadan ülkesinde özgürce yaşayabilmesi için mücadele veren bir Kürt komünistiyim. Hem Kürdistan'da, hem de bölgemizde birilerinin başka birilerine, hangi gerekçe ile olursa olsun, bir şeyi, bir statükoyu zorla empoze etmesine karşıyım. Kürtlerin özgürce yaşayacakları yeni Ortadoğu'da da Türkler, Araplar ve Farslarla yan yana olunacak ve yeni siyasal biçimler altında yüzyıllardır süren bu komşuluk ilişkileri devam edecektir. Günümüzde Kürtlerin komşuları, kötü komşuluk ilişkileri sergiliyorlar. Kürtler de bunun böyle sürmesinin mümkün olmadığını anlatmaya çalışıyorlar. Bunu anlatmanın yolu şimdiye kadar hep zor kullanmaktan geçti. Ama iki taraf da bunun ilelebet kullanılacak bir yöntem olmadığını ve bir gün yerini diplomatik masalardaki görüşmelere bırakacağını biliyor. Ben ve içinde yer aldığım siyasal hareket de bu gerçeğin farkındayız. Bizim ne istediğimiz açık. Bu şartlarda bizimle görüşme önerileri geldiğinde ise, açık ki «evet» cevabı verilmelidir. Yeter ki, bu görüşmeler kapalı kapılar ardında ve istihbarat örgütleri aracılığıyla gerçekleştirilmesin.

Özal'ın Kürt politikasında Amerika'nın etkisi ne orandadır?

Yaşar: M. Kemal'in İngiliz ve Fransızlarla en fazla içli-dışlı olduğu bir süreçte (1925), bu iki güçle sıcak savaş içinde olan Kürtlere attığı bir iftiradan ve sebep olduğu tarihi haksızlıktan Kürt halkını kurtarmanın zamanı hâlâ gelmedi mi diye ben size ve sizin vasitanızla kendine sol diyen ve neyse ki günden güne azalan müzmin Kemalistlere sesleneyim. Mücadeleye başladığı günden bu yana bölgedeki gericiler ve emperyalist devletlerle hep karşı-karşıya kalmış başka kaç ulus örnek gösterilebilir? En azından, yaşadığımız bölgede Kürtler emperyalist güçler açısından Türkler, Farslar ve Araplardan daha az güvenilir bulunmuşlardır ve hâlâ da Özal, Hafız, Rafsancani ve hatta kısa bir süre önce Hitler ile karşılaştırılan Saddam bile kendi ülkesinde özgürce yaşamak dışında bir şey istemeyen Kürtlere tercih edilmektedir. Dar, çağdışı Kemalist görüş artık terkedilmelidir. Her Kürt lafı geçtiğinde yanına bir süper güç ilave edilmemelidir. Ben kendi payıma artık bu tip soruları bile masum bilgisizlikten kaynaklanan sorular olarak göremiyorum. M. Ali Birand'ın da var olduğu bir ülkede Uğur Mumcu ve Ecevit'in şoven korkularını esas almanın anlamı yok. Bir kez daha tekrarlıyorum, kimse Kürtlere bir şeyler vermiyor. Kürtler çoluk-çocuk, kadın-erkek milyonları ayaklandıra-

rak insanlığa özgürlüğün bedelini nasıl ödediklerini gösteriyorlar. Özal'ın da, Batı'nın da politikasını Kürtlerin mücadelesi etkiliyor ve onların hesaplarını alt üst ediyor.

Özal Ülke Gerçeğini En İyi Kavrayan Lider

Özal'ın siyasi portresine baktığınızda neler görüyorsunuz?

Yaşar: Turgut Özal Türkiye'de şu anda var olan politikacıların içinde (kendisine Marksist diyenler dahil) ülke ve bölge gerçekliğini en iyi kavrayan ve hakim sınıfların uzun vadeli çıkarlarını en iyi gözeten politikacıdır. Birçok konuda olduğu gibi, Kürtlerle ilgili olarak da toplumdaki beklentilere en yakın burjuva politikacıdır. Ne Ecevit'ten daha az milliyetçi ve daha çok Kürt dostu ve demokrattır, ne de M. Kemal'den daha az anti-emperyalisttir. Sadece Ecevit, Demirel vb. den daha uzakgörüşlü ve Kürt meselesinde de 90'lı yılların M. Kemal'ini oynamaktadır. Tercihini emperyalist sistemin yanında yapmış olan Türk burjuvazisinin çıkarını her şeyin üstünde tutma amacına bu kez en yakın duran Özal'dır.

Türkiye'nin Kürt meselesinde politika değiştirmeye başlaması, sizin örgüt olarak politikalarınızı nasıl etkiliyor? Örneğin, gündemimizde dönüş var mı?

Yaşar: Daha önce bu soruyu bir biçimde cevaplamıştım. Kürt halkı bölgedeki diğer halklarla eşit yaşama mücadelesi veriyor. Bu mücadele şu anda var olan örgütlerden çok daha önce başlamıştı. Bizler bir süreçte var olan beklentilere ve taleplere tercüman olduk. Genel olarak bölgede ve özel olarak Türkiye'de (20 Nisan 1991'i esas alırsak) henüz Kürt halkının milyonlar olarak 3 parçasında ete kemiğe büründürdüğü taleplerini karşılayacak bir politika değişikliği yaşanmıyor. Tersine, tüm dünya elbirliğiyle Kürt halkının öfkesini manipüle etmenin telaşı içinde görünüyor. Günde en azından 1000 çocuğunu kurban vererek Kürt halkı bölgedeki ve Kuzeydeki büyük güçlere yeni talepler dayatıyor. Türkiye bu toplumsal muhalefetin taleplerini karşılama konusunda, paradoks gibi görünse de, henüz Saddam Irak'ından bile oldukça geride. Birtakım tabular yıkılmaya başladı ama henüz köklü siyaset değişikliklerinin çok uzağında seyrediliyor. Ama Türkiye'deki her gelişmenin bizi ve politikalarımızı etkileyeceği açık. Ayrıca, yasal partiler içinde mücadele dahil hiçbir mücadele biçimini dışlamadığımızı da bir kez daha tekrarlayayım.

Sosyalist Bir Sistem Hiç Olmadı ki

Dünyada çok büyük değişimler yaşandı. Doğu Avrupa çözüldü. Artık sosyalist bir sistemden söz edilmiyor. Sosyalizm bitti mi? Sosyalist ülkelerdeki kitleler niçin ayağa kalktı? Kapitalizm için mi?

Yaşar: Benim açımdan ve içinde yer aldığım hareketler açısından hiçbir süreçte bir sosyalist sistem söz konusu olmadı. DEV-GENÇ'li olduğum süreçten başlamak kaydıyla sırasıyla DDKO, Rızgarî ve Ala Rızgarî süreçlerinde hep kendilerine sosyalist denen ülkelerin sosyalistlikleri ile ilgili kuşkularımız oldu. O zamanlar bu ülkelerin revizyonist politikalarla sosyalizmden uzaklaştıklarını savunduk. Afganistan'ın işgali ve daha sonra Ortadoğu'da karşı karşıya sıkça geldiğimizde ise, bu ülkelerin bizim sosyalizmimiz ile herhangi bir ilgilerinin bulunmadığı görüşüne vardık. Nitekim, 1982'de Ala Rızgarî'nin iç tartışmalarında bu ülkelerle ilgili yaklaşımlarımız da önemli ayrılık noktaları oluşturdu. Benim de içinde yer aldığım eğilim, dünyada hiçbir sosyalist ülkenin bulunmadığını, dolayısıyla böyle bir ülkenin veya ülkelerin varlığını esas alan tezlerimizin derhal gözden geçirilmesi gerektiğini savundu. Aksini savunan arkadaşlarımız ile, bizim o vakitler resmi sosyalizm dediğimiz sosyalizm Doğu Avrupa'da iflas edene kadar ayrı kaldık. Bana göre sosyalizm henüz başlamadı ki, bitsin. Sosyalizmin ekonomist-pozitivist yorumu iflas etti. Doğu Avrupa'daki kitleler ise, bir kez daha daha iyi bir yarın için ayaklandılar.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler temel politikalarınızı nasıl etkiledi?

Yaşar: Bu değişikliklere en azından 9 yıldan bu yana kendini hazırlamış «şanslı» gruplardanız. Avrupa'ya ilk çıktığımızda sosyalizmin bu yorumuyla radikal bir kopuşu *Berbange Kürdistan* (Kürdistan Şafağı) adlı yayınımla 1984'ün başlarında başlattık. Bu nedenle, son gelişmeler politikalarımızda sürpriz sayılacak değişikliklere neden olmadı. Sadece 1983'te ayrıldığımız arkadaşlarımızla resmi sosyalizmle hesaplaşmaları bazında Platforma Yekitiye Ala Rızgarî'de (Ala Rızgarî Birlik Platformu) yeniden bir araya geldik.

Son bir yılda ittifak politikanızda bir değişme oldu mu?

Yaşar: Hayır, olmadı.

Tek Partide Birleşmek İstemiyorum

Diğer Kürt örgütleriyle tek çatı altında birleşmek için son bir buçuk yılda yeni girişimler yaptınız mı?

Yaşar: Dünyanın siyasal çoğulculuğun faydalarını keşfettiği bir dönemde, Kürt halkında var olan belki de en olumlu yanı niye ortadan kaldıralım ki? Tek partinin «kurtardığı» hiçbir ülke yaşanılması bir ülke olmadı ve ben hiç birine özenmiyorum. Kendi iç farklılıklarını zenginlik olarak gören, birbirine tahammülü devam ettiren parçalanmış ve sömürge bir Kürdistan'ı, bir tek partinin tek başına diğerlerini ortadan kaldırma pahasına «kurtaracağı» Kürdistan'a tercih ederim. Kürt siyasal hareketlerinin aynılıkları bazında birlikte hareket etmelerinin yararlı olduğuna inanıyorum ve bu birlikteliğın de varolduğunu düşünüyorum. Ayrıca, tüm dış engellenmelere rağmen, bütün siyasal eğilimlerin olabildiğince demokratik bir biçimde temsil edileceği bir Kürt Ulusal Kongresinin yaratılabilmesi için de yoğun çalışmalara başından beri yandaşız. Ama tek partide birleşmeye, Kürt halkının siyasal yaşamını yoksullaştıracığı için bile olsa karşı çıkmak gerek.

Son dönemde PKK ile ilişkilerinizde bir değışme yaşandı mı?

Yaşar: Genel olarak Kürt halkının kurtuluşu için mücadele eden tüm örgütlerle, birbirine tahammül ve saygı temelinde ilişkimiz var. 80 öncesinde de sosyalist kamplaşmalarda bağnazca tavır almamamız, bu politikamızı devam ettirmemize yardım etti. O zaman bu politikamızı «ideolojik eleştiri-politik dostluk» biçiminde formüle ediyorduk ve bence bu, sahip çıkılması gereken ilkelerin başında geliyor. PKK ile de ilişkilerimiz genel olarak bu sınırlar içinde devam etti. Bu örgüte ilişkin genel görüşlerimde herhangi bir değışiklik olmadı. Çünkü bu örgütün temel tezlerinde olsun, kullandığı yöntemlerde olsun herhangi bir değışikliğe yöneldiğine tanık olmadım.

Türk sol örgütlerinin Kürt meselesine ilişkin tutumu bugün hangi noktada?

Yaşar: Türk sol örgütlerinde egemen sosyalizm anlayışı, en kaba hatlarıyla bugün iflas eden sosyalizm anlayışıdır. Bazı siyasal yoğunluklar bu anlayışı yargılamaya (mesela yurt dışında DEV-YOL taraftarları) başladılar ama genel olarak Türk solu henüz radikal bir kokuştan oldukça uzak görünüyor. Hakim olan sosyalizm anlayışın-

da milli meseleye bakış ise; egemen ulusun egemenliğinin en geniş «ülke» sınırları içinde devam ettirilmesi demek olan. Kautsky'de ilk ifadesini bulan, Lenin'de politik tez olarak şekil bulan ve Stalin'de ise işgalci politikaya dönüşen ikameci siyasettir. Bu ikameci siyaset, Kemalist milliyetçilik ile de bir yerlerde buluştuğunda ortaya «Kürtler kurtulacaksa, O'nu da ancak biz yapabiliriz» diyen Doğu Perinçek çıkıyor. Oysa, Kürtler kurtarıcı veya akıldane istemiyorlar. Sadece ve sadece dostları tarafından rüştünü ispatlamış bir ulus olarak kabul görmeyi ve diğer uluslarla eşit ve de kendisi ile ilgili kendi verdiği kararların sonuçlarına katlanabileceğinin kabulünü istiyorlar. Türk solunda da maalesef hâlâ Kürt halkını hor gören anlayış egemendir ve bu bakış açısı solun Kürt meselesinde yüzeysel tesbitlerde yıllardır takılıp kalmasına neden oluyor.

Türk Solu «Bütün Türkler Birleşsin» Derse

Siz sonuçta bütün Kürtlerin birleşmesini istiyorsunuz. Ya Türk solu da, «dünyadaki bütün Türkler birleşmeli» derse, siz bunu nasıl değerlendirirsiniz?

Yaşar: Yine bir tuzak soru veya buna gazeteci sorusu mu diyorsunuz? Bana öyle geliyor ki, birbirinden esasta farklı iki durumu birbirine karıştırıyorsunuz. Önce şunun iyi bilinmesini istiyorum. Ben, birilerine bir şeyleri veya bir durumu dayatmıyorum. Yani eksantrik bir Kürt solcusu olarak Kürtlere bir şeyler empoze etmeye kalkmıyorum. Ben, Kürtlerin kendi rızaları hilafına maruz kaldıkları ve ilk andan beri kitlesel olarak direndikleri bir tarihi haksızlığın ortadan kaldırılmasını savunuyorum. Kürt halkının emperyalistler ve bölge gericilerinin çıkarları uğruna içine hapsedildikleri sınırlara karşı mücadeleleri ne benimle, ne de birkaç ikameci Kürt aydınıyla başladı. Bugün milyonlarla ayaklanarak dosta düşmana intifadanın Kürtçesinin nasıl yazıldığını gösterenler, Birinci Paylaşım Savaşı süreci ve daha sonrasında da aynı anda, çoğu kez aynı şehirde İngiliz, Fransız, Rus ve Türk ordusuna karşı savaşmak zorunda kaldı. Bu konuda Türkiye'deki resmi tarih kitapları bile yeterince(!) bilgi veriyor. Bu anlamda ben, dünyada kendi rızaları hilafına hangi gerekçeyle olursa olsun parçalanmış tüm ulusların birliklerinin kaçınılmaz olduğuna inanıyor ve ayrıca bu birlikleri savunuyorum da. Dünya hızla yeni birliklere yönelirken, yani yüzyılların tarihi düş-

manları İngilizlerle ve Fransızlar hatta Almanlarla Fransızlar yeni birliklerde bir araya gelirken, bizim, birlikte olmak isteyen tek bir ulusu dahi suni gerekçelerle 60 yıl gibi kısa bir zaman diliminin oldu bittileri ile parçalamamız düşünülemez. Yakın gelecek, bölgemizde yeni tipte birlikleri gündeme getirecek ve bu birlik ihtimalleri konusunda kuzeyli politologlar epeydir görüş sunuyorlar. Bu ihtimallerden biri de, dünya Türklerinin kendi aralarında bir birliğe yönelmeleridir. Niye olmasın? Yalnız bu konuda da ikameci yaklaşımlardan ayırt edilmek isterim. Kürt halkı zoraki parçalanmışlığa son vermek istiyor ve yıllardır, aralıksız bu doğrultuda mücadele veriyor. Bu haksızlık ortadan kalkmadığı müddetçe, Kürt halkı direnmeye devam edecek diyorum. Ama bu, kesinlikle şu anlama gelmemelidir: Kürtlerin birliği ne pahasına olursa olsun savunulmalı ve Bismark'ın Almanya'da ve de Saddam'ın Kuveyt'te denediği üzere hatta bazen halka rağmen zorla gerçekleştirilmelidir anlayışına da esasta karşı çıkıyorum... Ankara'dan Saddam'a bile yeni işgal/birlik taktikleri önerilirken, böyle eğilimleri içinde barındıran Türk solcularının «bütün Türkler birleşsin» çağrısını Türk halkı adına bile olsa, kuşkuyla karşılarım. Ama kendi rızaları dışında parçalanmış Azeri halkının maruz bırakıldığı bu tarihi haksızlığın ortadan kaldırılması ve bu halkın kendi birliğini sağlaması için elimden geleni yaparım. Çünkü bu tipte tarihi haksızlıklar ortadan kaldırılmadıkça, insanlığın çoktandır hakkettiği gönüllü birliktelikler gerçekleşemez.

Seçimler yaklaştı. Yasal sol partilerden hangisini desteklersiniz?

Yaşar: Kürtlerin kendi siyasal partileri aracılığıyla katılmadıkları bir genel seçimin anti-demokratlığı ortadadır. Ben Kürtlerin bu haklarına kavuşmalarının zorunluluğunu vurgular ve HEP'e verdiğim birtakım ayrıcalıklar nedeniyle bu partiye belli bir sempati duymama rağmen, bu parti bağımsız Kürt partisine dönüşmediği müddetçe bağımsız adayların desteklenmesini savunurum. Tabii, bu genel ilke değişik alanlarda belli uzlaşmaların ve anlaşmaların olacağı anlamına gelmemelidir.

İBRAHİM GÜÇLÜ(*)
(ALA RIZGARI BİRLİK PLATFORMU)

İbrahim Güçlü

1949'da Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesi Küçükdamlacı köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu ilçesinde, liseyi Yıldırım Beyazıt Lisesi'nde Ankara'da bitirdi. Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu (1976). Stajını bitirdi ama avukatlık yapmadı. Kendisini ortaokuldan beri solcu olarak tanımladığını belirtiyor. Önce TİP içinde çalıştı. Sonra Dev - Genç. Ankara Devrimci Doğu Kültür Ocağı'nda başkanlık yaptı. 1970'de ilk kez tutuklandı. 12 Mart'tan sonra DDKO davasından yargılandı. 1974 affıyla hapisten çıktı. Rızgari ve Ala Rızgari hareketlerinin kuruluşunda ön planda rol aldı. Sonradan oluşturulan Kürdistan Sosyalist Birliği'nin (Yekitiya Sosyalista Kürdistan) Merkez Komite Üyeliğinde bulundu. Sonra tekrar oluşturulan Ala Rızgari Birlik Platformu'nun önde gelen isimlerinden biridir.

YSK (Yekitiya Sosyalista Kurdistan)

1978 sonunda Rızgari'den ayrılan Ala Rızgari grubu, 1984'te bir bölünme geçirdi. Bu yılın Mayıs ayında, aralarında İbrahim Güçlü'nün de bulunduğu kesim ayrıldı ve Yekitiya Sosyalista Kürdistan (Kürdistan Sosyalist Birliği) adlı grup kuruldu. YSK, 1988'de kurulan Tevger'e üye oldu. 1990 Ekiminde Ala Rızgari sürecinden gelen grup, örgüt ve kadrolar bir konferans yaptılar. Bu konferansta birlik oluşturmaya karar verildi. YSK da, bu konferansa katılan taraflardan biri oldu. Konferans-

(*) Görüşme, Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

ta alınan karara bağlı olarak, «Ala Rızgarî Birlik Platformu»nda yer alarak örgütsel yapısına son verdi.

Paris, Olumlu Fakat Eksik Bir Adım

Paris konferansından memnun musunuz?

Güçlü: Ben bu konferansın hazırlanmış olmasını, Ortadoğu'da Kürt meselesi boyutundaki gelişmelerin yansıması olarak görüyorum. Konferans kararlarını Kürt meselesini uluslararası boyutta yansıtması bakımından önemli sayıyorum. Karar tasarısını muğlak buldum. Bunu delege olarak konferans sırasında dile getirdim zaten. Kürt halkının kendi kaderini tayin etmesi meselesinin sentezleştirilmesini ve kavramlaştırılmasını önerdim. Konferans üç önemli karar aldı. Parlamenterler misyonunun oluşturulması; Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsü tanınması için çalışılacak ortak bir Kürt organizasyonunun kurulması; genel olarak Kürtlerin demokratik ve siyasal haklarının tanınması.

Kararlarla nerede mutabık, nerede değilsiniz?

Güçlü: Kürtlerin BM'de siyasi güçlerine dayanarak temsillerinin sağlanması kararının alınmış olması olumlu, önemlidir de. Sorunun BM'nin özel oturumunda tartışılması önerisi de olumlu. Ama kararların Fransa Özgürlükler Vakfı'nın inisiyatifinde oluşmuş olmasını doğru bulmuyorum. Kürt meselesi, kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde ele alınmalıydı. Böyle yapılmadı.

Kürt meselesinin her ülkenin mevcut milli sınırları içinde ele alınması zorunlu değil mi?

Güçlü: Çok zorunlu değil. Meşrû haklar var. Bu şekilde, soruna, çözümü kısıtlayıcı bir çerçeve çizilmiş oluyor. Ayrıca, platform yöneticilerinin, politikleşme, politik gücün inisiyatifinin öne çıkarılması konusunda endişeli olduğunu gördüm. Zaten katılım açısından da soruna bakılırsa, kişiler örgüt temsilcisi olarak bulunmuyorlardı. Gerçekte örgüt temsilcisiydiler ama hepsi birey olarak çağırılmıştı konferansa. Platform yöneticileri, yani konferansı düzenleyenler, siyasi yönün öne çıkarılmasını istemediler. En önemli endişe, politik güçlerin öne çıkarılması halinde Fransa üzerine daha fazla dikkatlerin çekilmesi idi. Bu istenmedi.

Toplantı öncesinde kararlar konusunda sizin fikriniz alındı mı? Tasarular size bildirildi mi?

Güçlü: Hayır. Toplantıyı yönetenler, kendi belledikleri yöntemler gereği önceden hazırlanmış taslağı sundular. Oysa delegelerde, yapılan tartışmaların sonucunda bir sentez yaratma düşüncesi vardı. Toplantıyı yönetenlerin yöntemi tasvip edilemezdi.

Buna Kürt örgütleri pek itiraz etmedi?

Güçlü: Ben karşı çıktım. Metoda da karşı çıktım.

Batının Tutumu Yeni Değil

Kürt siyasi temsilcilerinin örgüt olarak çağırılmadığı, bundan kaçınıldığı bir toplantıda Batılılar siyasi kararlar aldıyor. Ne yapmak istiyorlar? Batı, Kürt meselesinde bir çözümü mü oluşturmaya çalışıyor?

Güçlü: Batının Kürt sorununda bir çözüm oluşturma çabasının yeni olduğu kanaatinde değilim. Bir dönemdir Batı Avrupa ülkeleri, özellikle sosyal demokratlar bu soruna eğildiler. Liberal çevrelerin de desteğini almaları sözkonusu. Amerika da bir dönemdir soruna sıcak bakıyor ve yeni politika arayışı içinde. Amerika görüldüğü kadarıyla Türkiye'de Kürt halkının varlığının kabul edilmesini istiyor. Bu şekilde Kürtlerin radikalleşmesi engellenmeye çalışılıyor. Kürt ulusal gelişmesi kontrol edilmek isteniyor. Zira, radikalleşecek bir Kürt hareketi emperyalizmin çıkarlarıyla karşı karşıya gelecek ve objektif olarak sosyalist dünyaya yakınlaşacaktır. Bu, sosyalist dünyanın bugün olmasa bile yarın sahip çıkacağı bir gelişme gibi görülmüyor.

Batı nasıl bir çözüm formülünün peşinde?

Güçlü: Kesinleşmiş bir çözüm biçimi yok. Ayrıca kesinlik, Batılıların karakterine de uygun değil. Ama, mevcut sınırlar içinde ulusal ve bölgesel özerklik düşündükleri söylenebilir.

Bu aşamada en fazla özerklik mi öneriyorlar yani?

Güçlü: Tabii. Otonominin içeriği konusunda farklı yaklaşımlar da var. Ulusun iradesini siyasal planda kısıtlayan bir çözüm önerisi bu.

Eskiden böyle miydi?

Güçlü: Batının tutumundaki değişimin son 10 yılda cereyan ettiğini söyleyebilirim. Ancak Batı, bir ülkedeki güç dengesinin merkezi hükümetten yana olması halinde, kendisi de otonomiden yana olmasına rağmen, otonomi isteyen güçlerin bastırılması karşısında

aynı şiddette tepki göstermez. Batı için önemli olan, bulunacak çözümün kendi çıkarlarını tehdit etmemesidir. Filistin meselesinde de, Kürt meselesinde de tavırları budur.

Kürt Örgütlerindeki Bölünme

Konferansta alınan karar gereği oluşturulacak ortak Kürt örgütüne katılır mısınız?

Güçlü: Sosyalist olup olmadığına bakmadan, ön şartsız böyle bir örgütte yer alabiliriz.

Türk solundaki kadar olmasa bile Kürt sol örgütleri de hızlı bir bölünme yaşadı. Sizler birlik için ne yapıyorsunuz?

Güçlü: Birlik meselesini yoğun olarak 12 Eylül'den sonra düşünmeye başladık. Birlik konusunu üç boyutta ele alıyoruz: Birincisi, Kürdistan'daki tüm yurtsever güçlerin birliği. Onu cephe olarak düşünüyoruz. Zaten TEVGER'in üyesiyiz.^(*) Burada bir gücün yer alabilmesi için illa sosyalist olması gerekmiyor; burjuva demokrat, yurtsever olmak da yeterlidir.

Birleşik bir parti konusunda çalışmalarınız oldu mu?

Güçlü: Sınıflı bir toplumda yaşıyoruz. Bunun gereği olarak bizde de farklı dünya görüşleri var. Biz, tarihsel olarak ülkemizde sosyalist birikimin hareket gerçekliğine dönüştüğü kanaatindeyiz. Ancak sosyalist hareketin parçalanmış olduğu da açık. Bu, hem 12 Eylül öncesi ve hem de sonrası için böyle. Şimdi sosyalist hareketin birleştirilmesi, belirli bir örgütte harmanlanması için çalışıyoruz. Önceki yıllarda Kürdistan İşçi Partisi'nden (KİP) kopan bir grup vardı. Onlara KİP Geçici Birlik Komitesi deniyordu. Ayrıca Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'nden ayrılan Roja Welat grubuyla uzun süre birlik çalışması yaptık. Biz bu iki grupla sosyalistlerin birliği konusunda adım atılabileceğini düşündük. Bizim düşüncemize göre, sosyalistlerin birliğini bu üç grupla sınırlandırmış olmak yanlıştı. Diğer arkadaşlar ise bunu nihai bir çerçeve olarak düşünüyorlardı. Öteki sosyalistler de içinde yer alabilir diyorlardı. Ama özel olarak var olan sosyalist örgütleri tartıştığımız zaman, arkadaşların bu üçlü grup çerçevesi içinde kaldıklarını gördük. İkincisi, uluslararası politikaya farklı yaklaşıyorduk. Bize göre, o düşünce Sovyetçi eğilim

(*) Bak. Türkiye kronoloji 1988 yılı.

taşıyordu. Biz bağımsız tutum izlenmesini savunuyorduk. Üçüncüsü, milli mesele, örgütün yapısı ve demokrasi sorunundaki ayrılıkları. Birleşemedik. Görüşmeler kesildi. Ama daha sonraki birlik çalışmalarında bunların dışarıda tutulmamasını istedik. Geline aşamada Kürdistan'da bir yığın sosyalist örgütün birlik çabaları mevcut. Her ne kadar resmi değilse de Peşeng'le (PPKK-Kürdistan Öncü İşçi Partisi) görüşüyoruz. Mutabık olduğumuz yönler var. KUK-SE (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları-Sosyalist Eğilim) ile de görüşmelerimiz var. Bunun dışında diğerleri ile de görüşmelerimiz oluyor. Net bir şey yok henüz. Ama umutluyuz.

Sosyalistler 15 yıldır ayrışıyorlar, niye birleşemiyorlar?

Güçlü: Sosyalizmin kavranışına ilişkin anlayışın ilkel olması ve birliğin kitle bağından bağımsız ele alınması bunu engelliyor.

Birlik için nereden başlamalı?

Güçlü: Geçmiş değer yargılarının aşılması gerekir. Sosyalizmin dogmatik kavrayışının aşılması, bir başka zorunluluk. Sosyalizmi kendimizden menkul görmemeliyiz. Tek doğrunun herhangi bir yerde olamayacağını kavramamız lazım. Geçmişteki dogmatik değer yargılarımızın karşılıklı yarattığı önyargılardan vazgeçmemiz gerekir.

Türk Solu İle Birlik Şimdi Daha Anlamlı

Birlik deyince hep Kürt solundaki birlik aklınıza geliyor. Türk solu ile birlik diye bir meseleniz yok mu? Oysa siz Türkiye'de yaşıyorsunuz.

Güçlü: Türk solu ile birlik konusunun geçmişten daha anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Türk solu ile birlikten sizin anladığınız nedir? Onların sizi desteklemesi mi?

Güçlü: Sadece destekleme değil. Birlikte olabilme, birlikte hareket etmenin platformu yaratılmalı. Türk ve Kürt sosyalistleri, ortak hareket etmenin özel örgütlenmesini bulmalılar. Böyle bir örgütün bileşimi ve çerçevesi konusunda çok net olduğumu söyleyemem. Bir biçimde ortak hareketin, bu hareketi yönetecek eşgüdümün yolu bulunmalı.

Ortak hareketi sağlayacak olan parti mi, yoksa cephe mi?

Güçlü: Birincisi cephe düzeyinde. Ben burada sadece sol güçleri

değil, bütün demokratik güçleri de kapsam içinde düşünüyorum. İkincisi de, Türk ve Kürt Marksistleri arasında olması gereken birliktelik. Bu birlikteliğin adına parti diyemiyorum. Bu konuda yeni bir sentez yaratmalıyız.

Dünyada bunun bir örneği var mı?

Güçlü: Benim kanaatimce Sovyetler Birliği deneyi de böyle. Sonradan birtakım çarpıklıklar ve tasfiye hareketleri karşısında ezilen ulus Marksistlerin inisiyatifsizliğini şimdi tartışmayalım. Ama Leninizmin benim önerdiğim arayışa tekabül ettiğini söyleyebilirim. Sovyetler Birliği'nde her ulusun, her cumhuriyetin kendi partisi var.

Şimdi var, eskiden yoktu. Üstelik de bunlar merkezi partinin yerel seksiyonları şeklinde.

Güçlü: Eskiden olmamasını şuna bağlıyorum. Tarihsel başlangıç itibariyle sözkonusu ezilen uluslarda, Marksist bir örgütlenmenin ortaya çıkma koşulları bulamadığını düşünüyorum. Objektif koşullar...

Ayrı Örgütlenme ve Bundculuk

Geçmişte bu sorun çok tartışıldı sanırım. Lenin'in, Yahudi Bund örgütünün özerk kalma talebini reddettiği bilinen bir gerçek. Sizin önerdiğinizin farkı ne?

Güçlü: Bund için durum farklıydı. Bund, Rusya'nın geneline dağılmış bulunan bütün Yahudilerin temsilcisi olarak kabul edilmek istedi. Lenin, işte toprağa bağlı olmayan bu örgütlenmeyi reddetti.

Yanlız bilmiyorsam, Lenin Gürcülere, Ukraynalılara ve Azerilere o zaman ayrı örgütlenme hakkı tanımadı.

Güçlü: Ben tanıdığı, Leninizmin buna açık olduğu düşüncesindeyim. Eğer böyle değilse bile yaşam, toplumsal gelişme, devrimin izlediği gelişme ve bugün yaşanan olaylar, Leninizmin en azından böyle kavranması gerektiğini gösterdi. Lenin böyle koymamış bile olsa, onun ilkelerinin buna kapalı olmadığı anlayışındayım.

Türk Soluyla İlkelerde Yakın, Pratikte Uzağız

Türk Solu ile Kürt solu arasındaki mesafe, bir 5 ya da 10 sene öncesine göre giderek açılıyor mu, yoksa kapanıyor mu? Yani ideolojik ve politik olarak benzerlik ve yakınlıklar artıyor mu, yoksa azalıyor mu?

Güçlü: Benim tespitime göre bu konuda bir paradoks yaşanıyor. İlkesel planda yakınlaşma olduğu görülüyor. Ama maalesef pratik siyasi faaliyet açısından ise uzaklaşma var. Örneğin ben, Türkiye'deki sol güçleri dünden daha çok kendime yakın buluyorum. Özellikle milli meselede şovenizmden uzaklaşma yaşanıyor. Daha demokratik içerikli bir tavır geliyor. Daha bir içtenlikliğin gelişmekte olduğunu görüyorum. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, pratik alanda hâlâ birbirimize çok uzagız.

Türk sol örgütlerinden özellikle hangilerini kendinize daha yakın hissediyorsunuz?

Güçlü: Mevcut haksız durumun, düzenin değişmesinden yana olan bütün sol güçleri, hem de hiçbir ayırım yapmaksızın, kendime yakın buluyorum. Örgüt düzeyinde bir ayırım yapmayı pek istemiyorum. Ama eskiden beri Kurtuluş hareketini kendimize hep yakın gördük. Ayrıca son dönemde sosyalistlerin birliği noktasında geliştirilen tartışmalar da dikkate değer. Hiçbir sosyalist potansiyelin birliğin dışında tutulmaması gerektiği ilkesi önemli.

Sosyalist Birlik, platformu Sosyalist Parti'yi dışta tutuyor. Bu tavır tutarlı mı?*

Güçlü: Olumlu bulmuyorum. Mesela, SP'nin dışta tutulmasına gerekçe gösterilen, «bunlar parti olarak kuruldu» fikri ikna edici değil. Birilerinin diğerlerinden daha erken davranmış olması, onların birlik süreci dışında tutulmasının gerekçesi olamaz. İkincisi de, SP için, «onlar geçmişle ilgili daha çok günah işlediler. Hesap versinler» deniyor. Ben geçmişin muhasebesini yapmanın sadece SP ile sınırlı olmadığını, bütün sosyalistler için zorunlu bulunduğunu düşünüyorum. Birlik girişimi, kendisini sosyalist, Marksist sayan her potansiyele ilke olarak açık bulunmalı. Şüphesiz, herkes geçmişle ilgili bir muhasebeyi de ortaya koymalı. Zaten muhasebe olmadan, birbirine yakın duranların bile birleşebileceklerini sanıyorum.

Milli Meselede Çözüm

Siz YSK olarak Kürt sorununda nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?

(*) 1989 başında ortaya çıkan Sosyalist Birlik inisiyatifi, hemen bütün gruplara prensip olarak açıldı. Ancak SP'ye davet yapılmadı. Bu girişimin bir kesimi, sonradan Sosyalist Birlik Partisi adında yeni bir parti kurdu.

Güçlü: Kitleler ve devrimci kamuoyu açısından bir saptama yapmayı yararlı görüyorum. Biz YSK olarak Ala Rızgari'den gelen bir eğilimiz. Ortaya çıktığımız günden itibaren iki önemli hedefimiz oldu: Birincisi, biz tek sosyalist olduğumuz idiasında değiliz. Kendimizi tek başına alternatif örgüt olarak da görmüyoruz. Biz, sosyalistlerin arasında bir birlik sağlanmadan alternatif örgütün yaratılacağına inanmıyoruz.

Geçmişte «tek sosyalist örgüt biziz» diye düşünmediniz mi?

Güçlü: Bir dönem düşünüyorduk. Ama bir farkla. Biz o zaman, bizim dışımızda sosyalist örgüt olduğunu kabul ediyorduk. Fakat bir şartımız vardı. Onlar bize katılmak zorundaydılar.

Konu birden değişti. Sizin çözüm önerinizi sormuştum.

Güçlü: Bizim asil hedefimiz sosyalizm. Bütün hazırlıklar, bütün dönüşüm bu hedefe göre yapılmalı. İdeolojide, politikada, örgütlenmede, kültürde hep bu hedef gözetilmeli. Yani bağımsız ve sosyalist bir Kürt devleti istiyoruz. Toplumsal ve sınıfsal güçleri ve potansiyeli dikkate aldığımızda, sosyalizmden önce bir ulusal demokratik devrim aşaması olması gerektiğini düşünüyoruz.

Ulusal demokratik devrimden neyi anlıyorsunuz?

Güçlü: Ülkemiz, emperyalizmle ve onun işbirlikçisi sömürgeci sistemle kan bağlarını koparmalıdır, bağımsızlaşmalıdır. İkincisi, demokratik bir toplum olmalıdır. Kapitalizm öncesi ilişkiler yani feodalizm tasfiye edilmeli, köylüye toprak dağıtılmalı, kültürün, geleneklerin, demokratikleşmesi sağlanmalı.

Bu aşamayı sosyalist bir partinin öncülüğünde mi düşünüyorsunuz?

Güçlü: Biz sosyalistlerin öncülüğünü öngörüyoruz. Ama olmayabilir de.

Bağımsızlık da Olur, Federasyon da

Ulusal demokratik devrim aşamasında sosyalistlerin öncülüğü mutlak bir şart değil ama biz bunu temenni ediyor ve bunun için mücadele ediyoruz mu demek istiyorsunuz?

Güçlü: Bir şey daha eklemek istiyorum. Gerçekten bağımsız ve demokratik bir toplumun oluşması için, toplumun bütün sınıf ve katmanlarının uzlaşması gerekir. Bu, hem çağımızın özelliklerine daha uygun, hem de sosyalistler için daha olanaklıdır.

Diyelim ki, sizin hedefiniz sosyalistlerin öncülüğünde gerçekleşti. Siz illa bağımsız ve ayrı devlet mi diyorsunuz?

Güçlü: Bugünkü şartlarda biz bağımsız devlet diyoruz. Fakat bölge koşulları, ülkemizin koşulları, güçler dengesindeki durum gündeme farklı bir çözümü de getirebilir. Bağımsızlık olmasa bile, ulusumuzun iradesini siyasi olarak kurumlaştıran çözümler mümkündür diyoruz.

Yani «federasyona da razıyız» mu demek istiyorsunuz?

Güçlü: Federal bir çözüm önümüze çıkabilir. Hatta daha farklı gelişmeler de olabilir. Türkler, Kürtler, Araplar ve Farslar birleşip bir federasyon da kurabilirler.

Verili durumda, mevcut koşullarda hangi çözüm daha mümkün geliyor size?

Güçlü: Verili durumda her ikisi de mümkündür.

Hiç de gerçekçi değilsiniz.

Güçlü: Bazen ütopya sanılan şeyler gerçek oluyor. Dünyada bugün yaşananlar 10 sene önce söylenseydi, ütopya diye nitelenirdi. *Sizin görüşünüzü şöyle özetleyebilir miyim? «Amacımız bağımsızlıktır. Bugünkü şartlarda en mümkün ve en doğru çözüm de budur. Ama Türkiye’de bir federasyona ya da bölge ülkeleri ile bir federasyona da kapıyı kapatmamak lazım.» Sizce uygun mu?*

Güçlü: Evet, aynen öyle.

Çok Partili Bir Sosyalizm İstiyoruz

Peki yöntem olarak neyi ön plana alıyorsunuz? Diyelim, siz demokratik bir yönetim kurdunuz. Sosyalizme nasıl geçeceksiniz? Barışçı mı, yoksa yeni bir devrimle mi?

Güçlü: Evrimle geçilebileceğini düşünüyoruz. Eğer demokratik aşama sosyalistlerin öncülüğünde gerçekleşmemiş ise, zaten önümüzde bir devrim görevi duruyor demektir.

Sizin projenizin daha başlangıçtan itibaren sosyalistlerin öncülüğünde gerçekleştiğini varsayalım. Sisteminiz çok partili olacak mı?

Güçlü: Evet, biz çok partili bir sistem öngörüyoruz. Birden fazla sol parti, hatta burjuva demokrat partiler de olmalı diyoruz.

Bunlar arasında, «ben kapitalizmi istiyorum» diyen partiler de olmalı mı?

Güçlü: Olabilmelidir. Tabii, bu sistemin doğal bir gereği olarak

serbest seçimler yapılabilmesi ve iktidar seçimle değişebilmeli. Halk, iradesini kapitalistler yönünde gösterse bile, iktidar devredilmeli.

12 Eylül'den önce böyle düşünmüyordunuz. Ne zaman bu görüşlere vardınız?

Güçlü: 12 Eylül sonrasında yaptığımız muhasebe sonunda bu noktaya geldik. Önceden de tek parti-çok parti konusunda pek net değildik. Bizi bu noktaya getiren, aslında geçmiş birikimlerimizdir.

Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un ortaya çıkmasından sonra mı böyle düşünmeye başladınız?

Güçlü: Hayır, daha önceden başladı bu. Ama böyle düşünmekle birlikte bu görüşlerimizi zamanında devrimci kamuoyuna sistemli bir şekilde sunabilmiş değiliz. Kendi içimizde bunların ipuçları olabilecek tartışmalar yapıyorduk. Bu noktada şunu belirtmek istiyorum. Bizlerde bir problem var. Çok tartıştığımız yolunda şikayetler olmasına rağmen, biz aslında fazla tartışmıyoruz. Her şeyden önce buna bilgimiz, kavrayışımız yetmiyordu. Ayrıca, içinde yaşadığımız ortam, yer aldığımız platform da bunu teşvik edici değildi. Şimdi dile getirdiğim bu sorunlar, Kürt sosyalistleri arasında yeni yeni tartışma gündemine geliyor. Türk sosyalistleri arasında ise daha önceden başladı.

Silahlı Mücadele Zamansızdır

Mücadele yöntemi olarak ne düşünüyorsunuz?

Güçlü: Politikayı öne çıkarıyorum ben.

Muğlak bir cevap değil mi bu?

Güçlü: Açmaya çalışayım. Mücadele biçimlerinde toplumsal dinamikleri, üretici güçleri imhaya kesinlikle yer vermemek gerekir. Zamanlama iyi yapılmalı. Örneğin, zamansız bir silahlı mücadeleyi doğru bulmuyorum.

Şu anda PKK silahlı mücadele başlatmış durumda. Zamansız mı sizce?

Güçlü: Doğru bulmuyorum. Birincisi zamansızdır. Zira halkımızın bu mücadeleyi taşıyacak kadar örgütlü olmadığını düşünüyorum. Silahlı mücadele bir sonuçtur. İkincisi, Türkiye halklarının mücadelesi bağlamında konuya ele aldığımızda da zamansız buluyorum. Üçüncüsü, bölgedeki güçler dengesine ve Kürdistan'daki silahlı mücadele tecrübesine ve bunun son yıllarda inişe geçmiş olmasına

baktığımda da zamansız buluyorum. Irak'ta bu görüldü.

PKK'nın yayın organlarında okuduğum kadarıyla söylüyorum. «Hayat silahlı mücadele zamanlı mı, zamansız mı tartışmalarını çözmüşür. Kürt sorunu Türkiye ve dünya kamuoyunda daha çok tartışılıyor, bunda bizim büyük rolümüz vardır. Diğer Kürt örgütleri kavga kaçağıdır ve hariçten gazel okuyorlar. Türkiye'deki asimilasyonu tersine çevirdik. Kitleler bizi destekliyor ve bu destek mücadelemizi yaşıyor» diyorlar. Ne dersiniz bu iddialar için?

Güçlü: Önce şunu söyleyeyim. Son olayların Kürt meselesini güncelleştirdiği gerçeğini kabul etmek gerekir. Fakat bu sonucu fetişleştirmemek gerekir diye de düşünüyorum. PKK bu konuda ciddi bir yanlışta içinde. Geçmişe bir bakalım. Sosyalizmi sınıflar mücadelesi boyutuyla faşizm netleştirdi. Faşizm sosyalizmi güncelleştirdi diye ona olumlu mu diyeceğiz? Güncelleştirmeyi doğruluğun esas ölçüsü olarak görmek, bizi yanlışlığa götürür. Kitlelerin desteğini de iyi tahlil edelim. Kitlelerin desteği hence, geleneksel eğilimin devam etmesidir. Toplumumuzda silaha düşkünlük şeklinde var olan eğilim, son olaylarla tahrik edildi. Bu yolla sağlanmış çok büyük bir halk desteği olsa bile, buna çok güvenmemek gerekir. Ama bugün PKK'nın, onun kendi mantığı içinde bazı mevzi başarılar kazandığını söyleyebiliriz. PKK'da bazı motifler vardır. Mesela, kendinden bahsettirme. Bu yönde önemli bir mevzi kazandı. Yığınlarda, yine kendi mantığı içinde, tekçi eğilimi geliştirdi. PKK bugün, söz konusu mantık içinde yurtsever güçlere saldırıyor. Ulusal kurtuluş gerçeğine uygun düşmeyen suçlamalar yapıyor. Bazı güçler gerçekten reformist olsa bile, kendi metodlarını benimsemese ve zamansız bulsa bile, onlara ihtiyacı olabileceğini, dolayısıyla uzlaşma yolları araması gerektiğini göremiyor.

PKK'nın size göre zararları ne oldu?

Güçlü: Bu, çok kapsamlı bir konu. PKK'nın genel mantığına hiç katılmıyorum, modern bulmuyorum, demokratik bulmuyorum.

Anlayamadım, biraz açar mısınız?

Güçlü: Demokratik değil dedim. Kendi dışındaki bütün diğer güçlere yanlış, düşmanca yaklaşıyor. Bunu açıkça yazıyor da. İkincisi, silahlı mücadeleyi, çatışma mantığını fetişleştiriyor, mutlaklaştırıyor. Tek yol, tek çare olarak sunuyor. Bu mantık, kadroları, yığınları alanlara zamansız sürme sonucunu doğuruyor. Sonuçta, PKK'nın felsefesini sosyalist olarak görmüyorum.

PKK size göre sosyalist değil mi?

Güçlü: Hayır bu mantığı sosyalist bulmuyorum. Bunu çok net belirtiyorum.

Siz silahlı mücadeleye karşı mısınız?

Güçlü: Toplumumuzun şartları elverse, bir tek insanın bile burnunun kanamasını istemem. Fakat silahlı mücadeleye, sosyalistler, dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, ülkemizde de sistemin karakteri ve dayatması sonucu başvurmak zorunda kalacaklardır. Verili durum, bu zorunluluğun doğacağını gösteriyor.

PKK ile Hep İttifak Yolunu Aradık

PKK ile geçmişte örgüt olarak hiç ilişkiniz oldu mu?

Güçlü: Elbette. Biz, 12 Eylül öncesinde PKK'ya en iyimser yaklaşan güçlerden biriydik. Hatta bugün bile, ideolojik olarak yaptığımız tespitlere rağmen, güdümlü bir eğilimdir gibi suçlama yoluna gitmedik. Biz geçmişte PKK ile hep ittifak yolunu aradık. Hatta 12 Eylül'den kısa bir süre önce, PKK ile ortak bir protokol imzaladık. Onların diğer yurtsever ve devrimci güçlere saldırmaması, kendi saflarında böyle bir anlayışın yaratılması konusunda çaba göstermesini karar altına aldık. KUK'la çatışmasının olduğu dönemde.

Protokol elinizde duruyor mu?

Güçlü: Duruyor. Ama içinde açıklanması sakıncalı bazı bilgiler de var.

12 Eylül'den sonra PKK ile ilişkileriniz ne yönde gelişti?

Güçlü: Ala Rızgari, Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi, Kürdistan İşçi Partisi, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları ve Tekoşin olarak beşli bir çalışma başlatmıştık. Çalışmaya HEVKARİ deniyordu. Tevger benzeri güçbirliğini amaçlayan bir çalışmaydı. Biz PKK'nın da bu güçbirliğine dahil edilmesini istiyorduk. Ama PKK'nın daha önceden Tekoşin'le, KUK'la çatışmaları olmuştu. Pek çok devrimci ölmüştü. PKK her iki grubu da «ajan örgütü» diye suçlamıştı.

Bu çatışmalarda kaç kişi ölmüştü?

Güçlü: Tam bir rakam vermem mümkün değil. Sadece PKK-KUK çatışmasında yaklaşık 150 kişinin öldüğünü sanıyorum. (*) Ta-

(*) PKK Jideri Öcalan, Lübnan'da yaptığım görüşmede, röportaj dışındaki bir sohbetle konu bu çatışmalara geldiğinde şu iddiayı ileri sürdü: «Bizi Mardin'den öteye, Hak-

raflar bunu zaman zaman gayri resmi bir şekilde söylediler.

Müthiş bir rakam bu.

Güçlü: PKK'nın yarattığı çatışmalarda ölenlerin sayısı aslında 200'ün üzerindedir... Biz, PKK'nın yurtsever örgütler arasındaki platforma katılması için grupları suçlamaktan ve çatışma yaratmaktan vazgeçmesini istedik. İkincisi, PKK'nın aşiretler arasında izlediği politikaları doğru bulmuyorduk. Bu politikası sonucu birçok haksız ölüm olmuş, köylülük zarar görmüştü.... Bu tartışmalarda PKK, «biz onlara ajan dedik ama oturup güçbirliği de yapabiliriz» gibi garip bir tutum aldı. Bu yüzden sonuç alınamadı.

İlişkiniz koptu mu yani?

Güçlü: Beşli çalışma içine girmediler ama PKK ile ilişkilerimiz sürdü. PKK liderliği, «yakında konferansımız toplanacak. Orada durumu değerlendireceğiz, sizin önerilerinizi de görüşeceğiz» diyordu. Fakat konferanstan sonra yayınladıkları yazılarda eski yaklaşımlarından farklı bir tutumları olmadığını gördük. Ama güncel sorunlarda PKK ile ilişkilerimizi yine kesmedik. Zaman zaman ortak bildirimler yayınladık. 1983'ün başından itibaren ise PKK ilişkileri sertleştirme tutumuna girdi. Kendi iç hesaplaşmaları başladı. Öldürmeler oldu. İlişkimiz koptu.

Sizin düşündüğünüz Kürt sosyalistlerinin birliğinde PKK ya yer var mı?

Güçlü: Benim anlayışıma göre yok. «Ben sosyalistim» demek yeterli değil. Onu nasıl anladığımız ve uyguladığımız önemli. Zaten o da bizleri, bırakın sosyalist, reformcu bile saymıyor.

Biz de Gerilla Kampları Kurduk

Siz biraz önceki cevaplarınızda Türkiye'de silahlı mücadele şartları yok dediniz. Ama, yanlış bilmiyorsamı, 1980'lerde siz de silahlı mücadele kararı aldınız ve dağa adam çıkardınız.

Güçlü: Biz hiçbir zaman silahlı mücadele kararı almadık. Dağda birliğimizin olması, silahlı mücadeleyi başlatmayla ilgili değildi. Bizim İran ve Irak Kürdistanı'ndaki kamplarda arkadaşlarımız oldu. Ayrı kamplarımız da vardı. Fakat bunlar, silah dahil, eğitim amaçlı

kari taraflarına sokmamak için karar aldılar.» Öcalan, ayrıca, bu kararda Irak-KDP'nin rolü olduğunu, iddia etti ve «çatışmalar onların saldırıları ile başladı. Biz sadece kendimizi savunduk» dedi.

kamplardı. Ama saldırı olması halinde silahlı savunma kararı almıştık. Yani düşman saldırır, hazırlıklı olalım diyorduk.

Sanyorumu 1983'ün başında buradaki kamplarınızı dağıttınız, ya da başka yere aktardınız. Neden?

Güçlü: Örgüt içinde problemler, görüş ayrılıkları çıkmıştı. Bu, önemli bir neden oldu. Ayrıca, özellikle bir grup arkadaşımız, İran ve Irak'taki Kürt güçlerinin karşılıklı Tahran ve Bağdat'la ilişkilerini bir «kötü uzlaşma» örneği olarak nitelediler. Tabir caizse, «ihanet» olarak gördüler.

Yani Talabani ve Barzani'nin İran'la, Kasımlı'nun da Irak'la ilişkilerini «ihanet» olarak gördüler, öyle mi?

Güçlü: Evet, bu yüzden de sözkonusu Kürt güçleriyle ilişkileri sürdürmenin doğru olmayacağını söylediler.

Bunu söyleyen arkadaşlarınız, sonradan ayrı bir örgütlenmeye gittiler mi?

Güçlü: Gitmediler. Hatta kamuoyuna bir açıklama bile yapmadılar. Bu konuda sadece bizim açıklamalarımız var.

Peki, şu anda Ala Rızgari diye bir örgüt var mı?

Güçlü: Onun adına hareket eden arkadaşlar var.

İ-KDP, Komela ve Talabani İle Bağlantımız Oldu

Geçmişte Türkiye dışındaki hangi Kürt örgütleri ile ilişkileriniz oldu?

Güçlü: İran'da hem Kasımlı'nun İran-KDP'si, hem de Komela ile bağlantılarımız vardı. Daha sonra da sürdürü bu. Irak'ta Kürdistan Yurtseverler Birliği ve diğer Kürt güçleriyle.

Barzani ile?

Güçlü: Barzani ile hiç ilişki kurmadık. Onların bazı politikalarına yönelik eleştirilerimiz vardı. Özellikle 1982'lerden sonra, İran Kürdistanı'nda buradaki güçlere karşı tavırları, İran devletiyle ortak hareketini tasvip etmedik. Talabani ile de 1983'te bir soğuma oldu. Bu tarihte Yekiti Niştımani Kürdistan (Kürdistan Yurtseverler Birliği) otonomi için Saddam'la görüşmelere başlamıştı ve diğer Kürt güçleriyle çatışmalara girmişti.

Ala Rızgari döneminde bölgede devlet düzeyinde ilişki kurduğunuz ülke oldu mu?

Güçlü: Hiçbir devletle ilişkiye girmedik. İhtiyaç hissetmedik.

Bu noktada titiz davrandık. Zaten biz silahlı mücadele olayına yaklaşırken, bölgedeki güçler dengesini hesaba kattık. Kürtlerin zaman zaman silaha başvurması, ilgili sömürgeci devlete zarar veriyor ama Kürtlerin geleceğiyle ilgili bu aşamada olumlu şeyler de vaatmiyor. Bölgedeki duruma bakalım. Mevcut şartlarda Irak Kürdistanı'ndaki güçlerin İran'la ilişki kurması o kadar doğal bir sonuç ki. Silahlı mücadele veriyorsan yiyeceğe, silaha, paraya, yaralıların ve hastaların için ilaç ve hastaneye ihtiyacın var. Kürtlerin dört tarafı rakip devletlerle çevrili. Bu durumda bir kapiya mutlaka ihtiyacın olacaktır. Ya Türkiye, ya İran, ya Irak veyahut da Suriye. Oysa, bunların her biri senin halkını eziyor, hegemonyası altında tutuyor. Hangi kapiyu kullanırsan, o seni güdümüne almayaca çalışacaktır. Şunu belirteyim. Bölge ülkelerinden biriyle ilişki kurmak, herhangi bir emperyalist ülkeyle ilişki kurmaya da benzemiyor. Emperyalist bir ülke gelecekte senin siyasi bağımsızlığını kontrol edebilmeyi düşünür. O ülkedeki ekonomik çıkarlarını düşünür. Bölge ülkeleri ise, bu hareketi bugünden nasıl denetimime alır, gerektiğinde yok edebilirim diye hesap yapar. Silahlı mücadeleye başvurduğun anda, bölge ülkeleriyle bu tür ilişkilere girmek zorundasın. Bugüne kadar hiçbir örgüt bu zorunluluktan kaçınmadı.

O zaman ilişkiyi mazur mu görüyorsunuz?

Güçlü: Kaçınılmazlığı vurgulamak anlamında mazur gördüğümü söyleyebilirim. Ama bu durumda bile karşı devletle ilişki, o ülkedeki Kürt hareketine, demokratik harekete zarar vermemeli. Pratikte buna uyulmadığı da oldu. 1982'de Irak-KDP, İran Kürdistanı'nda İran ordusu ile birlikte hareket etti. İran-KDP'nin güçlerini Şikak bölgesinden kovdular. Bu trajediyi hep birlikte yaşadık. Irak Kürdistanı'ndaki güçlerin İran-İrak savaşındaki konumlarını da doğru bulmadık. Humeyni'ye fazla angaje olmuşlardı. Bu görüşlerimizi yazdık da. Eğer bugün İran Kürdistanı güçlerinin durumu Irak'ta- kinden nisbeten daha iyi ise, onların savaşta Saddam'a fazla angaje olmamalarının rolü büyüktür. Irak Kürdistanı'ndaki partilerin İran'la ittifak politikasının Arap halk üzerinde, hatta Kürt halkı içinde bile çok olumsuz etkiler yaptığını düşünüyorum. Karşılıklı güvensizliği artırdı bu. Ben her zaman, «Biz Türkiye'deki Kürt güçleri olarak, İran, Irak ya da Suriye'nin silahlı güçleri ile birlikte hareket etsek ve Diyarbakır'a kadar ilerlesek, Kürt halkı ne der» diye kendi kendime

sordum. Kürt halkının, bunu açıkça ifade etmese bile, bize karşı olacağı sonucuna vardım. Yıllardır birlikte yaşadığın bir halk var. İç içe geçmişsin. Birdenbire karşı karşıya gelmek ve bunu halka kabul ettirmek kolay değildir. Bu tespitleri yapmak için de illa sosyalist olmak gerekmiyor. Hissetmek yeterli.

Sosyalizm Milli Meseleyi Çözemedi

Konuyu değiştirelim. Sosyalist ülkelerin geçmişte Kürt meselesine yaklaşımı ile bugünkü arasında bir fark var mı?

Güçlü: Bence, Kürt hareketlerinin geçmişte uyguladığı politikalarla, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, sosyalist ülkelerin politikaları bir dönem açık destek verme, bir dönem de onaylamalarının dışında, hiç çakışmadı. Dönemlerden biri 1946 Mahabad Kürt Cumhuriyeti dönemidir. Sovyetler açıkça onayladı bu hareketi. Bir de Baas yönetimi sırasında Irak'ta verilen otonomi desteklendi. Oysa biz, sosyalist ülkeleri doğal müttefik olarak gördük. Gerçekçi olmadığımız sonucu çıkıyor ortaya. Benim kanaatimce, Kürt halkının çıkarları ile sosyalist ülkelerin çıkarları bugüne kadar pek çakışmadı. Yani sosyalist ülkelerin bölge ülkeleriyle ilişkileri ve çıkarları genellikle ön planda oldu. Şimdi de farklı bir tutum göremiyorum. Bulgaristan'ın gayriresmi olarak son dönemde bu konuya eğilir gözükmesi, köklü bir anlayış değişikliğinin ifadesi değil-bence. Türkiye ile çelişkisinden kaynaklanıyor bu. Kendi yanlısını mazur gösterme çabası içinde. «Siz de Kürtlere baskı yapıyorsunuz» demeye getiriyor.

Sosyalizm genelde milli meseleyi çözümede başarılı oldu mu?

Güçlü: Sadece milli meselede değil, diğer vaadlerinde de başarılı olduğunu göremiyorum. Milli meseleyi çözemediğini Sovyetler ve Çin'deki gelişmeler ortaya koydu.

Teoride çok güzel şeyler getiriyordu. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı, eşitlik vazediyordu. Neden çözemedi?

Güçlü: Sadece niyete bağlı bir olay değil bu. Sosyalist ülkelerdeki üretici güçlerin gelişme seviyesi, ilk sosyalist ülkenin ortaya çıkışından itibaren yüzyüze oldukları uluslararası ortam, faşizm kuşatmasının toplumu militarize etmesi v.s. gibi birçok neden var. Stalin döneminde Bolşevik önderlerin tasfiye edilmesi, süreci geriletken bir etki yaptı. Çünkü sosyalist öğeler en gelişmiş üretici güçtür.

Doğu Avrupa Sosyalizme Gidiyor

Sosyalist ülkelerdeki reform girişimleri sizce olumlu mu?

Güçlü: Reformlardan sonra sosyalizme olan umudum daha da arttı. Kitlelerin sosyalizmden soğumasını doğuran uygulamalar dogmatizmden kaynaklanıyordu. Dogmatizmde de başı Sovyetler, Çin ve Arnavutluk çekiyordu. Bugün reformlar yoluyla dogmatizm, idealizasyon çözülüyor. Gerileyen bugün sosyalizm değil, dogmatizmdir.

Gorbaçov'un reformlarını destekliyor musunuz?

Güçlü: Genel hatlarıyla evet. Aynı şekilde Polonya ve Macaristandaki gelişmeleri de olumlu buluyorum.

Bu ülkeler sosyalizme mi, yoksa kapitalizme mi gidiyorlar?

Güçlü: Bu ülkelerde sosyalizmden kopuşun olmadığı düşüncesindeyim. Hatta sosyalizme gidişim kapıları açılıyor oralar da. Kapitalizme yönelik bazı gelişmelere rağmen bile bu böyle. Bu toplumların kolay kolay kapitalizme dönmeyeceği kanaati var bende.

12 Eylül'den önce birçok sol grup Sovyetleri ve diğer bazı sosyalist ülkeleri bürokratizmle eleştiriyordu. Hatta bazıları Sovyetlere emperyalist bile diyordu. Siz nasıl düşünüyordunuz?

Güçlü: Biz Sovyetlere revizyonist diyorduk. Fakat revizyonist, sosyal emperyalist gibi tanımların sosyalist ülkelerdeki sorunları anlamada bizi derinleştirmedeği ortaya çıktı.

Siz sosyalist ülkeler arasındaki tartışmalarda hangi ülkeye daha yakın duruyordunuz?

Güçlü: Hiçbir ülkeyi açıktan tutmadık. Ama yapısal yönden Sovyetlere daha yakın durduğumuz söylenebilir.

Bugün Sovyet federasyonu içindeki halklardan biri ayrılmaya kalksa, tutumunuz ne olur?

Güçlü: Bir Kürt sosyalisti olarak karşı çıkmam. Aksi takdirde kendimle çelişmiş olurum.

Bu konularda geçmişte tutumunuz neydi? Örneğin Macaristan, Çekoslovakya, Afganistan için değerlendirmeniz ne yöndeydi?

Güçlü: Macaristan konusu çok tartışılan bir konu değildi. Ama genelde Macaristan'daki güçlere pek olumlu bakmıyorduk. Çekoslovakya için, açıkça tasvipkar tutum almadık. Afganistan olayında

ise, «işgal» demedik ama devrim ihracını doğru bulmadığımızı söyledik.

Stalin için değerlendirmeniz ne?

Güçlü: Kişisel yaklaşımımı söyleyeyim. Stalin olayını, Sovyetlerdeki gelişmelerle birlikte anlamaya çalışıyoruz. Stalin'in anlayışları ve politikalarının sosyalizme önemli aykırılıklar taşıdığını söyleyebilirim. Sosyalizme ciddi zararlar verdiğini de belirtmek gerekir. Fakat Stalin'i tek bir kişi olarak ele almak da yanlış. O bir döneme damgasını vurmuş politika ve uygulamaların adıdır. Esas olarak da olumlu bulmuyorum. Ama ona karşı-devrimci denmesine de kesin karşıyım.

GAP Yeni Dinamikler Yaratacak

GAP, Kürt meselesinde ne getirecek, ne götürecektir?

Güçlü: Önemli bir proje. Bu projeye karar verildiğinde, yani başlarda, Kürt faktörünün bugünkü kadar ön planda olduğunu sanmıyorum. GAP'ı bugün üzerine oturtmak istedikleri politikalar, Kürtlere karşı politiklardır. Bunlar sömürgeci politiklardır. Sömürge statüsünün devamı hedefleniyor. Ama GAP'ı ortadan kaldırma sloganına da karşıyım. GAP'ın ekonomik, sosyal planda, yani üretici güçlerde önemli değişimler yaratacağını görmek gerekir. Bir yanı sıra sömürgecilere hizmet etse bile, sonuçta bundan Kürtler kazançlı çıkacaktır. Üretici güçlerin gelişmesi, sosyalist ve ulusal-demokratik perspektifler için yeni dinamikler yaratacaktır. Kapitalizm öncesi ilişkilerin ve öğelerin çözülmesi, insanların bilincinde ileriye yönelik gelişmeler doğuracak ve bu da dönüşümcü güçlerin lehine olacaktır. Fakat bu projeye bağlı olarak bölgede işbirlikçilik de güçlendirilmek isteniyor. Uluslararası tekellerin girişimleri var burada. Bütün bunlar Kürt hareketinin karşısında merkezi yapılanma ve kontrolün artması anlamına gelir.

Türkiye'deki ANAP, SHP, DYP gibi büyük siyasi güçleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Güçlü: DYP, Kürt meselesinde kesin karşı tutum içinde. İleride olumlu tutum almalarını da beklemiyoruz. SHP parçalı bir yapı görünümünde. Liderinin Kürtlerin varlığından bahsetmesi, önemli olmakla birlikte, çok demokratik bir tutum, soruna çözüm yolu açacak bir tutum değil. SHP içinde devrimci unsurlar var şüphesiz.

Bunlar, kanaatimce halkın dinamiklerine dayanıyor. Ben, SHP'nin Kürt meselesinde giderek daha geri bir tutum alabileceği endişesi taşıyorum. ANAP'ın politikası Amerika'ya bağlı. Hem de direkt bir biçimde. ANAP da parçalı bir yapıya sahip. Amerika'nın ileride Kürt meselesine özerklik biçiminde bir çözüm empoze etmesi halinde, ANAP içinde bu yönde davranacak unsurlar var. Özal'ın da içinde bulunduğu kanadın bu tutuma daha yakın olduğu söylenebilir.

Diyaloğu Ankara İstedi

(Güçlü ile ikinci görüşmemiz Mart 1991'de İsveç'te gerçekleşti. Güçlü, sorulara yazılı olarak Nisan 1991'de cevap verdi.)

Ankara-Kürt diyalogunu nasıl karşıladınız?

Güçlü: Irak Kürdistanı örgütlerinin Ankara ile ilişkiye geçmesinden ziyade, Ankara'nın Irak Kürdistanı örgütleriyle ilişkiye geçmesinden bahsetmenin daha doğru olacağını düşünüyorum. Çünkü, eğer Türkiye'nin politikasında bir değişiklik olmasaydı, Irak Kürdistanı örgütleri istemiş olsalardı da, bu ilişkinin kurulmasının olanaklı olmayacağı, geleneksel Türk devlet politikasına bağlı olarak hemen saptanabilir bir gerçektir. Ayrıca, birkaç yıl öncesi, M. Ali Birand'ın, Irak Kürdistanı örgütleriyle görüşmeler yaptığı dönemde, bu örgütlerin böyle bir talepleri olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri ilişkiye geçmemişlerdi.

Diyaloğun başlaması olumlu değil mi?

Güçlü: «Olumludur» ya da «olumsuzdur» şeklinde bir cevabın doğru olmadığını ve sorunun çok boyutlu olduğunu düşünüyorum.

Nedir bunlar?

Güçlü: Bu ilişki, TC devletinin, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürdürülen resmi devlet politikasının değişmekte olduğunun, başka bir ifade ile iflas ettiğinin verilerini sunmaktadır. Bilindiği gibi, resmi devlet politikası, «Kürt halkının, ulusunun olmadığı», «Kürtlerin Türk olduğu» ve «Kürdistan denilen bir ülkenin olmadığı» tezlerine dayalı olarak, Kürt ulusunun asimile edilmesi, Kürt ulusal-demokratik hareketinin her ne biçimde olursa olsun bastırılmasına dayanıyor. TC'nin bu resmi politikası, sadece kendi resmi sınırları ile geçerli kılınmıyor, kendi sınırları dışında yaşamakta olan Kürtler için de geçerli kabul ediliyordu. Bu son ilişki, Özal'ın getirdiği açık-

lamalar ve görüşler, Kürt sorununa ilişkin getirdiği çözüm önerileriyle birlikte bu resmi politikanın zorlanmakta olduğunu, değiştirilmek istendiğinin verilerini açık bir biçimde sunmaktadır.

Ankara neden tutum değiştirdi?

Güçlü: Sebebini en net biçimde, bu yeni politikanın sahibi Özal açıklamaktadır. Özal'ın açıklamasına göre, «bölgedeki ve dünyadaki birçok devlet, Kürt hareketi ile ilişkiye geçmekte, bu hareketi kendi çıkarlarına göre yönlendirmektedir. Böyle olunca, bu sorun doğrudan bizi ilgilendirdiği halde, biz niye ilişkiye geçmeyelim ve yönlendirmeyelim» diyor. Sorun açık. Ankara, kendi çıkarları için ve bölgemizin rasyonelleri içinde ilişki kurmakta. Başka bir ifadeyle, bugüne dek TC'nin kendi çıkarları için yapması gerekeni yapmaması yanlışını düzeltmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Özal söylemese de, Kürt insanı, Kürt örgütleri, herkes Ankara'nın kendi çıkarları için Irak Kürdistanı örgütleriyle ilişkiye geçmiş olduğunu rahatlıkla tespit edebilmektedir. Politika değişikliği ayrıca, Irak Kürdistanı ulusal-demokratik hareketinin tanınması, ciddiye alınması, diploması sınırlarının genişlemesi anlamında bir olumluluktur. Ama Özal'ın yaptığı açıklamaların özü göz önüne alındığı zaman, bu ilişkinin Türkiye Kürdistanı halkı ve ulusal-demokratik hareketi aleyhine kullanılmak istendiği anlaşılıyor. Bu isteğin başarıya ulaşmaması, Kürdistan örgütlerinin politikalarına bağlıdır. Özal'ın Türkiye Kürdistanı örgütlerini görmezlikten gelerek Irak Kürdistanı siyasal örgütleriyle ilişkiye geçmesi, resmi politikanın çelişkili karakterini ve aynı zamanda küçülmüşlüğü de gösteriyor.

Bu diyalog Kürt meselesine nasıl etki yapacak?

Güçlü: Bu ilişkinin Ortadoğu ve Kürt sahasında olumlu ve olumsuz gelişmelere yol açacağı açıktır. Ancak bunun, Ortadoğu politikasına yeni bir boyut kazandıracağı görülüyor. TC geçmişte Ortadoğu'da Kürdistan egemenliği altında tutan İran, Irak ve Suriye devletleriyle Kürdistan sorununda gizli-kapaklı anlaşmalar yapıyor, güçlerin Kürt halkına karşı örgütlenmesi ve birleştirilmesi politikası izliyordu. Bugün bu sorunda açık kozlarını kullanacaktır. Çıkışı itibarıyla Kürt hamiliğine soyunulmuş olmasının İran, Irak ve Suriye devletlerini kızdırması, Kürdistanı bölen ve egemenlik altında tutan devletler arasında yeni bir yarışa, rekabete ve çatışmaya yol açması kaçınılmazdır.

Reform Politikası Örgütleri Nasıl Etkiler?

Ankara'nın reform politikasına yönelmesi, PKK'yı nasıl etkiler?

Güçlü: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt meselesinde kapsamlı bir reforma yönelmesinin önünde çok ciddi engeller var. Bugünden ortaya çıkan tartışmalar, tepkiler, iç güçler arasındaki çatışmalar bunu gösteriyor. Bundan dolayı da, «parçalı reform» denilebilecek ve devletin geleneksel karakterinden dolayı da, geleceği belirsiz olan bir süreç yaşanmaktadır. Bu durumun PKK'yı nasıl etkileyeceği, gündemdeki tek soru değildir. Türkiye Kürdistanı ulusal-demokratik hareketini şu veya bu boyutta doğal olarak etkileyecek, etkilenmekte olan bir olaydır. Tabii bundan PKK da etkilenecektir. PKK'nın nasıl etkileneceğini bugünden tespit etmek olanaklı görünmüyorsa da, tek boyutlu ve silahlı mücadeleden başka yolları küçümseyen PKK'nın daha çok etkileneceği ve sarsılacağı tespitini yapmak, müneccim olmayı gerektirmez. Son zamanlarda PKK liderinin yaptığı açıklamalar, bu gelişmelerden hangi ölçülerde etkilendiğini gösteriyor diye düşünüyorum.

*Talabani-Ankara diyalogunu nasıl öğrendiniz? Önceden haberi-
niz var mıydı?*

Güçlü: Diyalog kurulacağı yolundaki haber zaten önceden yabancı basında çıkmaya başlamıştı. Diyalog öncesinde Talabani'nin bu konuda açıklamaları oldu. Bunlar Özal'ın görüşme isteğinde olduğunu açığa vurduğu gibi, kendisinin de «evet» dediğini hiçbir yoruma gerek kalmayacak şekilde ifade ediyordu. Diyalogtan bu ölçülerde bir haberimiz vardı.

Iraklı örgütler görüşme hakkında sizlere bilgi verdi mi?

Güçlü: Iraklı örgütlerin genelde Kürt örgütlerini ve Kürt kamuoyunu bilgilendirdiklerinden bahsetmek mümkün değil. Ayrıca, Irak Kürdistanı'ndaki ayaklanmanın tam da bu dönemde ortaya çıkması buna fırsat vermedi sanıyorum.

Size de görüşme önerisi gelse, tutumunuz ne olur?

Güçlü: Biz TC'ye karşı halkımızın bağımsızlığı ve özgürlüğü için savaş içinde olmamıza rağmen, görüşülmeyeceği kanaatinde değiliz. Ancak görüşme çerçevemizi ve devletin hangi güçleriyle görüşüleceğini biz tayin ederiz.

Özal, Mustafa Kemal'e Benziyor

Özal'ın Kürt politikasında Amerika'nun ve diğer Batılı ülkelerin tesiri nereye kadardır?

Güçlü: Özal'ın Kürt politikası ile Batı ve özellikle Amerika arasında doğrudan bir koordinasyondan bahsedilemezse bile, birbirlerini etkilediklerini söylemek mümkündür. Bilindiği gibi Batı, TC ile ilişkileri düzeltmek, AT'ye kabul etmek içinde kendi sosyal ve siyasal normlarını dayatmaktadır. Batı normları içinde «fikir özgürlüğü», insan hak ve özgürlüklerinin korunması, ulusların kendi ulusal-demokratik özgürlüklerine –dil ve kültürünü özgürce geliştirebilmek v.b. gibi sahip olması önemli bir yer işgal ediyor. Bunun için de Kürt halkının sorunlarının belirli bir düzeyde, en azından kültürel özerklik düzeyinde çözümlenmesi, Batının genel istemlerinden biri olarak öne çıkıyor. Bu gerek Avrupa'nın, gerekse AB-D'nin birçok resmi belgesinde dile getirilmiştir. Bu süreçte dünyadaki gelişmeleri ve entegre olmak istediği güçlerin isteklerini iyi bilen Özal, Kürt sorununda belli açılımlar yapılmasını, Batının politikasına uygun davranmayı gerekli gördü. Bunun kolay olmayacağı da açıktı. Zamanlamaya dikkat ediyordu. Batılı güçlerin bütün ağırlığı ile Ortadoğu'da olduğu günleri seçti. Gelişmeler, zamanlamanın akıllıca yapıldığını gösteriyor.

Özal nasıl bir politikacı?

Güçlü: Özal, TC'nin çıkarlarını daha iyi bilen ve tayin eden, rasyonel, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri ve gerçekleri yakalamaya çalışan bir liderdir. Türkiye'nin ekonomik olarak gelişebilmesi için, bunun önündeki engellerin kaldırılmasını rahatlıkla gören bir lider. Bu yönüyle, TC'nin Mustafa Kemal'den sonra gelmiş tüm liderlerinden daha farklı ve cesur görünüyor. Kendi çıkarları gereği, pragmatist bir mantıkla sorunları ele alışıyla M. Kemal'e benziyor. M. Kemal de, Türk ulusal hareketinin başarıya ulaşması için Kürt ulusu ve diğer uluslar gerçeğini dile getirmekten, onların sorunlarının çözümüne ilişkin projeler üretmekten geri durmamıştı. Ama ulusal hareket başarıya ulaştınca, devlet yeni bir çerçevede organize olunca ve iktidar yerli yerine oturmaya başlayınca, daha önceden dile getirdiği tüm gerçekleri unutmakla kalmamış, o gerçeklerin ortadan kaldırılması için harekete geçmiştir. Bundan dolayıdır ki, 1938'lere

kadar Kürdistan'da halk ayaklanmaları ortaya çıkmış ve bastırılmıştır. ABD'nin dünya çapında ve bölgemizdeki etkinliğinin devam ettiği bugünkü koşullarda Özal'ın Kürt meselesinde adımlar atabilme ufkunun olduğu görülüyor. Tabii bu ufuk, TC'nin toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmayı hiçbir zaman düşünmeyen bir ufuktur.

Türkiye'nin Kürt meselesinde reforma yönelmesi sizin politikalarınızı nasıl etkiler?

Güçlü: Kürt meselesindeki yeni politikalar, devletin politikasından ziyade, Özal ve ekibinin politikaları olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer devlet yetkilileri, örneğin başbakan, çok başka yaklaşımlara sahiptir. Bundan dolayı gündeme gelen politikaya değişikliğine güven duyulması olanağı yoktur. Bu anlamıyla Kürt sorununda gündeme gelen değişikliklerin Kürt örgütlerini kökten etkilemesi sözkonusu değildir.

Sosyalizm Değil, «Reel Sosyalizm» Çöktü

Paris konferansından bu yana 1.5 yıl geçti. Dünyada muazzam değişimler oldu. Doğu Avrupa çözüldü. Bugün artık sosyalist bir sistemden söz edilmiyor. Ne oldu? Sosyalizm bitti mi?

Güçlü: Sizin de belirttiğiniz gibi, günümüzde, sosyalist bir sistemden bahsetmek olanaksız. Bu gerçeği, dün kendisini bu sistemin içinde gören devletler ve hatta sistemin başını çeken güç de kabul etmektedir. Varşova Paktı'nın kendisini ortadan kaldırması ve KOMEKON'un son bulmaya başlaması, bu gerçeğin altını bir kalın çizgi ile çizmiş oldu. Bütün bunlar, sosyalizm adına ortaya çıkan sosyal, siyasal ve ekonomik sistemin son bulması anlamına geliyor diye düşünüyorum. Bu sistem, reel sosyalist sistem olarak tanımlanıyordu. İşte, son bulan reel sosyalist sistemdir. Bu, sosyalizmin bittiği anlamına gelmiyor. Kapitalizm gerçeği var oldukça; bu sistemdeki sömüren-sömürülen, burjuva-işçi-köylü kategorileri var oldukça, daha genel bir ifade ile üsttekiler ve alttakiler oldukça, daha ileri bir toplum ideali de olacaktır. Bu toplum ideali, bana göre, sosyalizm-komünizm olarak devam ediyor.

Sosyalist ülkelerde kitleler kapitalizm için mi ayağa kalktı?

Güçlü: Reel sosyalist sistem, özgürlüklerin olmadığı, demokratik hak ve özgürlüklerin korunmadığı ve ekonomik refah seviyesinin yükseltilemediği bir sistemdi. Verili durumuyla, ileri-gelişkin ve

demokratik kapitalist toplumlardan çok geri bir toplumsal düzeyi ifade ediyordu. Bu ülkelerde kitleler, daha ileri bir ekonomik refah, özgürlükler ve demokratik haklar için ayağa kalktılar. Bu isteğin kitleler açısından, kapitalizm istediklerine denk düştüğü kanaatinde değilim. Bu konuda, yığınların bilincinde bir belirsizliğin olduğu kesin. Ama mevcut ileri-gelişkin ve demokratik kapitalist toplumların, reel sosyalist ülkelerden daha ileri toplumsal bir düzeyi ifade etmeleri, kitlelerin isteklerinin, nesnel olarak böyle bir sisteme te-kabül ettiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler sizin temel politikalarınızda değişiklik yarattı mı?

Güçlü: Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler, dünyanın bütün devrimci, sosyalist ve ulusal kurtuluş hareketleri gibi Kürdistan ulusal kurtuluş hareketini ve onun örgütlerini de derinden etkilemiştir. Biz, kişi ve örgüt olarak, hiçbir zaman, sosyalist ülkelerin politikalarını doğrudan uygulayan durumda olmadık. Sosyalist ülkeleri eleştirici olduk ve kendimize özgü bağımsız politikalar ve fikirler üretmeye çalıştık. Sosyalist ülkelerdeki değişiklikler, bu konumu-muza bağlı olarak, bizde diğer Sovyetçi, Çinci ve Arnavutçu çizgi izleyen örgütlere göre daha az etkili ve sarsıcı oldu. Sosyalist ülkelerin ideolojilerini ve politikalarını eleştirmekte olmamıza rağmen, bu ülkeleri, ulusal kurtuluş mücadelemizin stratejik müttefikleri olarak gördük. Bu doğrultuda propaganda yaptığımız gibi, ilişkilerimizi de bu prensip üzerinde yürütmeye çalıştık. Bunun için de, ilişki için, herkes gibi biz de pusuda bekledik. Ama, yine herkes gibi biz de bu konuda bir adım bile ileri atma şansını elde edemedik. Bu somut durumun kendisi, işin içinde büyük bir bityeniği olduğunun deliliydi. Tabii bu somut durum, bizi ve bizim durumumuzda olan, sosyalist ülkelere karşı zaman zaman şiddetli eleştiri yöneltten kişileri ve örgütleri fazla kızdırmıyordu. Biz, «zaten böyle olmasa, niye onları eleştirelim» gibi bir basit sonuçla kendimizi avutmaktan da geri kalmıyorduk. Geldiğimiz aşamada, reel sosyalist ülkelerin, dünyanın emperyalist denilen ülkelerinden farklı olmadığını, ulusal kurtuluşumuza yakın olmadığını söylemek, yanlış olmasa gerek. Durum böyle olunca, eskinin, «sosyalist ülkeler, işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketlerinin stratejik müttefikidir» tezi çok gerilerde kaldı.

Kapitalist Ülkeler Daha Tutarlı

Son bir yıl içinde ittifak politikanızda bir değişiklik oldu mu?

Güçlü: Reel sosyalist ülkelerdeki değişikliklerin de etkisiyle dünya düzleminde kapitalist dünyayı da içine alan değişme ve gelişmelere paralel olarak, ittifak politikamızda önemli tartışmaların gündeme geldiğini söyleyebilmek olanaklı. Her ne kadar, bu değişiklik kesin formüllerle ifade edilmemekte ise de, pratik yaklaşımlarımız ve ürettiğimiz politikalarda bunu görebilmek zor değildir. Örneğin, sosyalist ülkelerin, Kürdistan ulusal kurtuluş hareketinin stratejik müttefiki olduğu, bütün Kürdistanlı örgütlerce kabul edilen bir saptamaydı: Bizim için de geçerliydi. Reel sosyalist ülkelerdeki değişiklik, bu saptamayı çoktandır tartışmaya getirmiş durumdadır. Tabii ki reel sosyalist ülkelerdeki değişiklikler, emperyalizme, kapitalizme, sömürgeciliğe, sömürüye, ırkçılığa ve şovenizme karşı mücadele içinde olan muhalefet hareketlerinin konumlarında da yapısal değişikliklere yol açtı. Eskiden, ulusal kurtuluş hareketlerine çok uzak olan muhalefet hareketleri, daha yakın bir konuma geldiler. Ya da dün ulusal kurtuluş hareketlerinin çok yakınında olan, destekçisi olan muhalefet hareketleri, şimdi ulusal kurtuluş hareketlerinin çıkarlarından uzaklara gittiler. Bu gerçeklik, devletler için de geçerli oldu. Bulduğumuz aşamada, kapitalist burjuva demokratik devletler, insan hakları; ulusal hak ve özgürlükler sorununda, reel sosyalist ülkelere daha olumlu savlara sahipler. En azından demokratik yaşam çizgisinde, çelişkilerin çözümlenmesi ve haksızlıkların son bulması çizgisinde daha bir tutarlılık gösterebiliyorlar. Reel sosyalist ülkelerdeki gelişmeler, bu ülkelerin, bütün diğer temel sorunların yanında, uluslar sorununun da demokratik bir çözüme kavuşturulmadığını açığa çıkardı. Düşünün ki, bir ülke, kendi içindeki temel ekonomik, sosyal, siyasal ve ulusal sorunlarda tutarlılık gösteremiyor, demokratik davranış sergileyemiyorsa, nasıl olur da uluslararası planda bu temel sorunlarda tutarlı bir politika izleyebilir?

Diğer Kürt örgütleriyle tek çatı altında birleşmek, yani tek parti olmak konusunda yeni girişimleriniz var mı?

Güçlü: Ala Rızgari Birlik Platformu'nda birleşmemizden önce, belirli sosyalist güç, örgüt ve kadrolar olarak tek parti çatısı altında

birleşmek için Sosyalist Birlik Platformu'nu oluşturmuştuk. Daha sonraki aşamada da, Ala Rızgari Birlik Platformu'nun Avrupa Konferansı'nda alınan karara bağlı olarak, bireysel düzeyde bu platformda çalışmalarımızı sürdürmeye devam ettik. Bilindiği gibi, Sosyalist Birlik Tezleri'ni de yayınladık. Gelinen aşamada, birlik platformunun sürdürülmesi konusunda yöntem sorununda ortaya çıkan görüş ayrılıklarından dolayı, bu çalışma durdurulmuş durumda. Buna rağmen, Kürdistan'da temel sorunlarda birbirlerine yakınlık içinde olan güç, örgüt, parti ve kadroların «parti birliği» ya da «örgüt birliği» diye bir sorunlarının gündemde olduğu herkesçe görülmektedir. Bu ihtiyaç, önümüzdeki günlerde, bu konuda yeni somut girişimlerin ortaya çıkmasına gebe dir.

PKK'da Hafif Bir Değişme Var

PKK ile diğer Kürt örgütleri arasındaki ilişkilerin son 1-2 yıl içinde giderek sıcaklaştığı görülüyor. Sizin ilişkilerinizde ya da bu örgüte bakışınızda bir değişiklik oldu mu?

Güçlü: PKK ile diğer Kürdistanlı örgütlerin ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz olmasının PKK'nın tutumuna bağlı olduğu, yılların ortaya çıkardığı bir doğrudur. PKK, Kürdistanlı örgütlere haksız suçlamalarda bulunduğu ve bu suçlamalarını sözden öteye fiili saldırılara dönüştürdüğü içindir ki, Kürdistanlı örgütler bir tutum içindedirler. Biz, PKK'nın bir grup olarak ortaya çıktığı günden itibaren Kürdistanlı ve Türkiyeli devrimcilere olan çok yönlü saldırılarını bilimsel ölçüler içinde ve sabırla eleştirmeye çalıştık. PKK'nın diğer Kürdistanlı örgütlere karşı olduğu gibi, bizim örgütümüze karşı da ilan ettiği savaş çağrısına alet olmadık, aramızda çatışma çıkmaması için çaba gösterdik. Çünkü biz, Kürdistan'ın kurtuluşu için mücadele eden tüm örgüt, grup, parti ve unsurların, bir örgütte birlikte olamıyorlarsa bile, Kürdistan sahasında örgütlenme ve mücadele etme haklarını eksiksiz ve hiçbir sınırlandırma getirmeden kullanmasını savunuyoruz. Ama PKK, bu hakkın sadece kendisine ait olduğunu, diğer Kürdistanlı örgüt, grup, parti ve unsurların bu haklardan mahrum olduklarını açıkça ileri sürmekten geri kalmıyor; bu hakların ortadan kaldırılması için fiili saldırı içine giriyor. Bütün bunlara rağmen, doğruya gelmesini söylüyoruz ve içtenlikle de istiyoruz. Kürdistanlı bütün örgütlerle olduğu gibi, bizimle de PKK'nın ilişki-

lerinin düzelmesi, PKK'nın bu davranışlardan, Kürdistanlı yurtseverler hakkında saptadığı çalgınca yanlış politikalar ve saptamalardan vazgeçmesinden, hızla bir rehabilitasyona girişi kabul edebilmesinden geçtiğini tespit ediyoruz. Bu rehabilitasyon, onların da çıkarınadır: Örgüt içinde varolan güvensizliğin ortadan kalkmasını, kadrolarının karşılıklı korkularının aşılmasını ve birbirlerine düşman demekten vazgeçmelerini de getirebilir. Suni düşmanlarla uğraşma yerine, temel sorunları düşünmek için daha fazla vakit bulabilmeliler.

Hiç değişme yok mu?

Güçlü: Son zamanlarda, Kürdistanlı örgütlerle ilişkilerini düzeltmek istediklerini biz de saptayabiliyoruz. Ancak, bu konuda bir tutarlılık gösterebildiklerini ileri sürmek de zordur. Kürdistanı Kongre'ye geleceklelerini açık açık yazıyorlar ve toplantılarda dile getiriyorlar. Bu açıklamalar, Kürdistanlı örgütlerle barış içinde bir ilişki götürmek istediklerinin bir açıklaması olarak ele alınabilir. Ama buna rağmen, bundan bir süre önce, Barzani ve Talabani hakkında, PKK Genel Sekreteri'nin yaptığı pervasız açıklamalar, ilişkilerin bozulmak istenmesinin ciddi işaretleri olarak ortaya çıktı. PKK, yaptığı bu gafın farkına varmış olacak ki, Brüksel'deki bir basın toplantısında, bütün «yerli» ve yabancı basın mensuplarını ve ajanslarını yalancı çıkarır bir açıklama yapmak durumunda kaldılar...

Türk Solu Kemalizmden Uzaklaşıyor

Türk solu Kürt meselesinde son dönemde nasıl bir gelişme gösterdi?

Güçlü: Türk sol örgütlerinin, Kürt meselesine ilişkin politikalarında genelde olumlu değişikliklerin olduğunu söyleyebiliriz. Türk sol hareketinin, son yıllarda şovenizm ve Kemalizm'den kurtulmak için ciddi çabalar gösterdiğini söylemek, yanlış olmaz. Sol hareketteki bu değişikliklerle birlikte, dünyadaki değişim ve dönüşümlerin de etkisiyle, toplumun egemen kesimlerinde bile, Kürt sorununda demokratik yaklaşımların ortaya çıkması, gözden kaçmayan bir olgu olarak orta yerde.

Siz, nihai amaç olarak bütün ülkelerdeki Kürtlerin birliğini savunuyorsunuz? S. Birliği'ndeki Türk cumhuriyetlerinde de son dönemde yoğun gelişmeler yaşanıyor. Size göre, Türk solcuları, «biz

sonuçta dünyadaki bütün Türklerin birleşmesini istiyoruz» dese, sizin tutumunuz ne olur?

Güçlü: Bizim toprak birliği üzerinde yaşayan Kürtlerin birliğini savunduğumuz bilinmeli. Yoksa, dünyanın her yerinde olan ve toprak birliğini paylaşmayan Kürtler için, bunun olanaklı olmadığını biliyoruz. Yine Kürt ulusunun birliğinde en temel şartlardan biri de, ulusun kendi özgür iradesiyle, demokratik bir biçimde, gönüllü bir biçimde birleşmesidir. Zora dayanan hiçbir birliğe «evet» demiyoruz, diyemeyiz de. Kürtlerin birliğini istememiz, Kürt ulusunun tek ulus olma gerçeğine dayanmaktadır. Ayrıca, emperyalist ve sömürgeci devletlerin, ulusumuzun ve halkımızın iradesine rağmen, ülkemizi parçalamış olmasına karşı alternatif bir projedir bu. Kürt ulusu için savunduğumuz birliği, bütün uluslar için de savunmak, çift standartlı olmamak ve demokratik tutarlılık göstermek için zorunludur. Bu, Türk ulusu için de geçerlidir. Kürtler, Türk ulusunun birleşmesi halinde, merkezi otoritenin güçleneceği endişesiyle, Türk ulusunun gönüllü birliğine karşı olamazlar. Hiçbir başka bir gerekçe, bu isteğin ve doğrunun önünde duramaz.

Bir genel seçimde, Türkiye'deki yasal sol partilerden hangisini desteklersiniz?

Güçlü: Bir genel seçim olması halinde, oluşum koşulları, bileşimi, yığınların daha güçlü yönelimleri itibariyle HEP'i desteklemenin daha doğru ve demokratikleşme açısından sonuç alıcı olabileceğini düşünüyorum. Tabii bu destekleme, diğer sosyalist partilere düşman olmamız anlamına gelmez.

HEP'in Kürt meselesine ilişkin politikasını temel de nasıl buluyorsunuz?

Güçlü: HEP, Kürt sorununda tutarlı, çerçeveli bir politikaya sahip değil. Fakat genel yaklaşımları itibariyle, HEP'in izlediği politikaların, Kürt halkı dostu politikalar olduğunu saptayabiliyorum. HEP, Kürt halkının ulusal demokratik haklarına sahip olmasını savunan bir parti durumundadır. Elbette ki HEP'in savunma çizgisi, Kürt sorununun çözülmesi çizgisi değil, dostluk ve dayanışma çizgisidir. Konumlanmasını da bu çizgiye uygun yapmaktadır.

Anti-Emperyalizm Şartlanması

Kürt siyasi literatüründe Amerika ve diğer Batılı ülkeler için hep

«emperyalist» sıfatı kullanıldı. Ancak, son Kuveyt krizinde hemen bütün Kürt örgütleri Bağdat yönetimine karşı Batılı ülkelerle dirsek temasında olmaya dikkat etti. Bu, Türkiye'deki bazı sol örgütler tarafından eleştirildi: «Bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı emperyalistlerle birlikte saf tutuldu» diye. Sizin değerlendirmeniz nedir?

Güçlü: Benim düşünceme göre, Kürt örgütleri, son dönemde, Kuveyt krizi döneminde sürdürdükleri politikalarla, eskiden yaptıkları bir yanlış düzeltmeye çalışıyorlardı. Bilindiği gibi, Kürt sorunu, ulusal bir sorun. Kürt sorununun çözümünde sadece sosyalistler değil, diğer ulusal sınıf ve tabakaların temsilcileri de vardır. Kürt hareketi, ulusal bir hareket olarak, ideolojik, siyasal ve sınıfsal planda bu kadar renkli ve karmaşık bir bileşime sahip olduğuna göre, ona uygun uluslararası politikalar sürdürmesi, perspektiflerine ulusal çerçevelerin egemen olması tartışmasıdır. Bu gerçeklik, sadece Kürt hareketi için değil, bütün diğer ulusal hareketler için geçerli olan ve geçerliliğini sürdürecektir bir doğrudur. Bu konuda uzağa gitmeye gerek yok. Filistin ulusal hareketine bakıldığı zaman, bu konuda çarpıcı örneklere rastlamak mümkün. Filistin ulusal hareketi, Batılı ülkelerin desteğini kazanmak için elinden geleni yapmıştır. Bu politikalarından sonuçlar da almıştır. Ama, Kürt ulusal hareketi aynı tutumlara girdiği zaman Türk, Arap ve Fars solu tarafından protesto edilmiş, eleştirilmiş ve hatta mahkûm edilmiştir. Bunda bir tersliğin olduğu açıktır. Ama, bu tersliğin, varolan şartlanmışlıklardan dolayı açıkça dile getirilip yanlışlığı ortaya çıkarılamıyordu. Bulduğumuz aşamada, dünyada olduğu gibi. Kürt hareketinde de çok şeyler değişti ya da değiştirilmek isteniyor. Bu değişiklikler, eski anlayışların, yaklaşımların ve metodların silip süpürülmesini getirmektedir. Kürt hareketi, bağımsızlığını koruma çizgisinde, dünyadan tecrit olmamak için, dünya devletleriyle ilişkiler geliştirmenin, onların desteğini kazanmanın gerekli olduğuna inanıyor. Bu sorunda da, son yıllarda başarılı adımların atıldığı görülmekte.

Bazı Türk solcuların eleştirilerini cevaplamadınız...

Güçlü: Türk solunun tepkisi, eski değer yargılarına, ideolojik saptamalara dayanan bir tepkidir. Kuveyt krizi döneminde, solun etkin kesimlerinin görüşleri analiz edildiği zaman, Kemalist ve İttihatçı duyguların dışa vurulduğu görülmekte. Bunu da anlamak lazım. Reel sosyalist sistemin iflasi ile birlikte, dünyanın her tarafında

olduğu gibi, Türkiye’de de sol ve sosyalist hareket ne yapacağını bilemez ve yönünü bulamaz durumdadır. Ayrıca, «Üçüncü Dünya kategorisi» tanımına bağlı olarak politikaların tayin edilmesinin yanlış olduğu, bugün değil, geçmiş dünya deneyleriyle de çoktan ortaya çıkmıştır. Şu çok iyi bilinmelidir ki, Üçüncü Dünya ülkeleri kategorisi içinde olan devletler masum devletler değildir. Irak devleti hiç mi hiç değildir. Irak, sömürgeci ve nüfuz alanını genişletmek isteyen, emperyalist emellere sahip bir ülkedir. Uzağa gitmeye gerek yok, son on yıla bakıldığı zaman, Irak’ın cürümleri kendisine hem yeter, hem de artar.

Ankara'nın Irak'ta Arap-Kürt-Türk federasyonu istediği öne sürülüyor. Sizin kafanızdaki Irak'ta Türk federe devletine de yer var mı?

Güçlü: Irak’la ilgili savunduklarımıza baktığımız zaman, en azından federatif bir devlet istediğimiz görülür. Bu federasyon Arap ve Kürt federe devletlerinden oluşacak, diğer tüm milliyetler (Türkler de dahil) ulusal demokratik haklarına sahip olacak. Günümüzde de düşündüğüm Irak’ta, Türklerin konumları ve şartları gereği, federe bir Türk devletine yer yok. Ancak Türklerin şartları, sayısal durumları ve toprak konumlanması gereği, özerk bir bölgeye sahip olmasının daha reel ve çözümleyici olduğu anlaşılıyor.

Dedim ya, senaryo çok. Bunlardan biri de şöyle: Türkiye, Amerika ve Kürtler anlaştı, Irak'ta önce bir Kürt federe devleti kurulacak. Ardından bu Kürt federe devleti Türkiye'ye bağlanacak diye. Bu mümkün mü?

Güçlü: Bilindiği gibi, Kuveyt krizi döneminde, bölge ve Kürtlerle ilgili bir çok senaryo üretildi. Sizin bahsettiğiniz de bu senaryolardan biri. Bölgenin statüsü, dünyadaki güçlerin bu statüye ilişkin konumlanmaları – anlaşmaları, Arapların durumu ve hatta Türkiye’nin iç koşulları, böyle bir senaryonun gerçekleşmesine imkân tanımıyor.

MAHMUT BAKSI(*)
(YAZAR)

Mahmut Baksi

1943'te Siirt'in Kozluk ilçesinde doğdu. Baba tarafı Bitlisli, anne tarafı Beşiri-Kozluk yöresindedir. Kendi ifadesine göre baba tarafında şeyhlik, anne tarafında ise ağalık var. 1956-63 yıllarında Ergani-Dicle İlköğretmen Okulu'nda okudu. Mezun olunca öğretmenlik yerine askere gitti. Dönüşte Batman'daki Türkiye Petrolleri'nde çalışmaya başladı. 1968'de TİP Batman İlçe Başkanı ve Belediye Başkan adayı oldu. 1969'da TİP içindeki gruplaşmalarda «Doğulular Grubu» içinde yer aldı. İlk kitabı Şadi Alkılıç Davası 1969'da yayınlandı. DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nda çalışmaya başladı. 15-16 Haziran 1970 olaylarından sonra kitaplarından dolayı tutuklandı. 25 Ağustos 1970'de Türkiye'den kaçtı. O günden bu yana yurt dışında yaşıyor.

TİP Doğulular Grubu İçinde Yer Aldım

Siyasetle ne zaman yoğun olarak ilgilenmeye başladınız? Siyasetleşme ve solculuk eş zamanda mı ortaya çıktı?

Baksi: Bunda Batman'da 1965'te kurulan TİP'in etkisi büyük oldu. Bunun yanında, 1966'da Batman'da haftalık olarak çıkan Batman Gazetesi'nde köşe yazıları yazmaya başladım. Diyebilirim ki, siyasi bilince kavuşmam 1966'da gerçekleşti. 1968'de TİP Batman İlçe Başkanı ve Belediye Başkan adayıydım. O zaman 24 yaşındaydım ve seçime bir hafta kala yaşımın adaylık için tutmadığının farkına

(*) Baksi ile bu görüşme 14 Mart 1991'de İsveç'te yapıldı.

vardık. Bu arada, TİP ilçe başkanlığı yapmam, aday olarak ortaya çıkmam, çalıştığım Batman Petrollerindeki Müslüman Kardeşler örgütü üyelerinin beni işten attırmalarıyla sonuçlandı. O tarihte Petrol Ofisi Genel Müdürü Korkut Özal'dı.

O yıllarda TİP'te çeşitli gruplaşmalar vardı. Siz hangi grup için dediniz?

Baksi: «Doğulular Grubu»yla birlikteydim. Biz Tarık Ziya E-kinci ve Mehmet Ali Aybar'ı destekliyorduk. 1967'de Türkiye'de Şadi Alkılıç davası patladı. Onu Siirt'e sürdüler. Kendisiyle yakın temaslarım oldu. İlk kitabım da Şadi Alkılıç Davası üzerine çıktı (1969). İşten atıldığım için Şadi Baba beni İstanbul'a götürdü. İstanbul beni çok etkiledi. Bambaşka ilişkiler, bambaşka bir kültürel ortamda buldum kendimi. Önceleri çok zor geldi, büyük yabancılık çektim. Aynı yıl, Şadi Alkılıç ve Yaşar Kemal beni Kemal Türkler'e götürdü. Böylece DİSK Maden-İş'e sendikacı olarak girdim. Kürt olduğum ve Kürtçe konuşabildiğim için beni Kartal şubesinde işe alan Türkler, 6 ay sonra «Kürtçülük» yapıyorum diye işime son verdi. 15-16 Haziran 1970 olayları sırasında, Şadi Alkılıç Davası ve Mezra Botan adlı romanımdan dolayı beni de tutukladılar. Bir de Türk Solu dergisinin 84. sayısında Kürt Meselesi diye bir röportajım çıkmıştı. MİT'te sorgulandım ve işkence gördüm. Bundan sonra bana pasaport da vermediler. 25 Ağustos 1970'te bazı arkadaşların yardımıyla Türkiye'den kaçmayı başardım. İlk uğrak yerim Almanya oldu. O gün, bugündür de dönmedim artık.

1974 affında neden dönmediniz?

Baksi: Biliyorsunuz 1974 affı, 15 Şubat 1974'e kadarki suçları kapsıyordu. Oysa, Mayıs 1974'te, Kürt sorunu hakkında yeni bir kitabım yayınlanmıştı. Dönecek olsam, o kitaptan ötürü cezaevine konacaktım. Bu arada, İsveç Yazarlar Birliği vasıtasıyla Faruk Erem ile Demir Özlü ve dostları devreye sokuldu. Bana dediler ki, «142'den dolayı alacağın ceza 7,5 yıl. Bunun da ancak 3 yılını yatacaksın.» Kabul etmedim. Zaten sonradan hemen her yıl İsveç'te bir kitabım yayınlandı ve artık dönmem imkansızlaştı.

Hiçbir Kürt Siyasi Örgütüne Girmedim

Siz Türkiye dışına çıktıktan sonra herhangi bir Kürt örgütüyle fikir birliğiniz oldu mu?

Baksi: Hayır. Kürt örgütleri arasındaki farklılıklar ilgilendirmiyordu beni. Önemli olan ulusal sorundu ve işin siyasi ve ideolojik yönüne karışmıyordum. Kürt halkının varlığını ve özgür geleceğini savunan bir Kürt örgütü, ideolojisi ne olursa olsun, benim için dosttur.

Sanatçı siyasal partiler karşısında bağımsız olmalı gibi genel bir ilkedenden mi hareket ediyorsunuz?

Baksi: Evet. Sanatçı, önce halkının sanatçısı olmalı. Hiçbir zaman, herhangi bir parti veya örgüte girmemeli. En önemlisi de, birleştirici bir rol oynamalıdır.

Şu ana kadar kaç kitabınız yayınlandı ve bunlar hangi tarihlerde çıktı?

Baksi: Çoğu roman olmak üzere 16 kitabım yayınlandı. Bunların 9'u İsveççe basıldı. Bazıları da Kürtçeye çevirildi. Kitaplarımdan 4'ünü Kürtçe, 4'ünü Danimarkaca, 2'sini Norveççe ve 2'sini de İngilizce okumak mümkün. 8 kitabım Türkçe basıldı. Bunlardan 4'ü Türkiye'de de yayınlandı: Şadi Alkılıç Davası, Mezra Botan, İsveç İsveç Dedikleri ve son olarak Şivan'ın Sevdası. Diğer Türkçe kitaplarım arasında Kamışlı katliamı ile ilgili bir kitap, Kürt Tarihi ile Kürt Sorunu bulunmaktadır.

Siz okuma-yazmayı Türkçe öğrendiniz. Türk kültürü ile büyüdüünüz. Şimdi, kitaplarınızı önce hangi dilde yazıyorsunuz? Türkçe mi, Kürtçe mi?

Baksi: Önceleri Türkçe yazıyordum. Sonraları İsveççe yazmaya başladım. 1977'de Kürtçe bir çocuk kitabım çıktı ve bu tarihten itibaren ağırlığı Kürtçeye verdim.

Hangi dilde düşünüyorsunuz?

Baksi: Bir konu üzerinde yazdığımda, ki bu çoğunlukla başımdan geçen olaylardır, Kürtçe düşünüyorum. Kürtçe düşünüp Türkçe yazıyorum. Örneğin bir Yaşar Kemal ile Ömer Polat ve Fakir Baykurt'u gözönüne getirin. Onların eserleri Türkçe yazıldığı halde Kürtçe düşünülmüştür. Cümleler de özünde Kürtçedir.

Ama insan en iyi bildiği dilde düşünmez mi?

Baksi: Sanmıyorum. Örneğin burada İsveççe yazan Yunanlı bir yazar, sorulduğunda, «İsveççe yazıyorum ama Yunanca düşünüyorum» diyor.

Yazılı Bir Kürt Edebiyatı Var mı?

Bugün yazılı bir Kürt edebiyatından söz etmek mümkün mü? Türkiye'de yaygın kanı, olmadığı yönünde. Bununla Kürtçe hikaye, roman yoktur demiyorum. Kürt halkı tarafından tüketilen yazılı bir edebiyatın olmadığına dikkat çekmek istiyorum.

Baksi: Türkiye'de Kürtçe yazın serbest bırakıldığı zaman, o iddia sahipleri sanırım utanacaklardır. Çünkü, Kürt edebiyatı gerçekten köklü bir geçmişe dayanıyor. Örneğin ben size 1748'de Hollanda'da Kürtçe-Latince olarak basılmış kitap gösterebilirim.

Yasak olduğu için Türkiye'de yazılı Kürt edebiyatı yok. Suriye ve İran'da da benzer yasaklar söz konusu. Irak'ı inceleyemedim; orada yazılı bir Kürt edebiyatından söz edilebilir mi?

Baksi: Elbette. Çünkü orada üniversitelerde bile Kürtçe okutuluyor.

Buna, örneğin Irak'ta beş veya on yılda, diyelim 10 tane Kürtçe roman basıldı, bunların tirajları şu kadardır gibi bir bilgi verebilir misiniz?

Baksi: Güzel bir noktaya geldiniz. Irak'ta, İran'da, Suriye'de, daha doğrusu Ortadoğu'da önemsenecek bir roman geleneği yok. Bu gelenek Türkiye'de oluştu; o da Avrupa'dan aldı. İran ve Irak'ta bırakın Kürt romancılığını, Arap ve Fars romancılığından dahi zor söz edilebilir. Bir tek Necip Mahfuz, Nobel ödülü aldı ve bu adam da zaten Ortadoğu'da romanın babası sayılıyor. Ortadoğu'da edebiyat daha çok şiir ve mizaha yöneliktir. Kürtlerde de böyledir. Örneğin Irak Kürtleri arasında roman yazarlar, şiir yazarlarca küçümsenir. Bildiğim kadarıyla İbrahim Ahmed'in birkaç romanı var. Irak'ta yazılı edebiyatımız, daha çok şiir olmak üzere, şiir ve radyo piyesleri yoğunluktadır. Ama, tekrar hatırlatayım, bu durum Irak'ın bütünü için de geçerlidir.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürt edebiyatının durumu nedir?

Baksi: Sovyetler Birliği'nde roman gelişkindir ve bu nedenle durum burada değişiktir. Örneğin, dört-beş roman yazmış olan Erebi Şemo'nun çağdaşlarından hiç de geri kalır yanı yoktur. Yine Türkiye'de de roman, İran ve Irak'a göre ileride olduğu içindir ki, Türkiye Kürtleri arasında roman gelişkindir. Benim dört tane Kürtçe romanım çıktı. Bunun yanında Mehmet Uzun'un da dört Kürtçe romanı

yayınlandı. Başka arkadaşlarımız da var. Tümü Türkiye Kürdüdür. Sovyet Kürtleri dışındaki Kürt romancılarının hemen hepsi Türkiye Kürtleri arasından çıktı. Bu, bir gelenek sorunudur.

Kürtçe Romanlar Ne kadar Satıyor?

Kendinizi bir Kürt edebiyatçısı olarak niteliyorsunuz. Ama anlattığımı kadarıyla yazılı bir Kürt edebiyatı yok. Birakalım geniş kitleleri, Kürt aydınlar tarafından bile tüketilen yazılı bir Kürt edebiyatı yok. Bunu oluşturmak için ne yapmayı düşünüyorsunuz. Biraz daha açarsak, çeviri mi yapacaksınız? Çeviri yaparken hangi kaynaklara yöneleceksiniz? İngiliz kaynaklarına mı, rus kaynaklarına mı, yoksa Türk kaynaklarına mı?

Baksi: Bizim yurt dışında yaşamamız, edebiyat açısından bir bakıma yarar sağladı. Bugün Avrupa'da yarım milyonu aşkın kitlesiyle bir Kürt toplumu var ve bunlar arasında Kürt dilini çok iyi kullanıp yazabilen, şiirde, romanda yetkin binlerce insan yetişti.

Örneğin, İsveççe basılan kitaplarınızın tirajı nedir?

Baksi: İsveççe kitaplar ortalama 3-6 bin arası basılır. Çocuklar için 6 bin, yetişkinler için 3 bin. Bugün İsveççe yazan bir yazarın 3 bin satması başarı sayılıyor. Türkçe ve Kürtçe kitaplar ise, ortalama 1500-2000 arasında tiraj yapıyor.

Sizin Kürtçe kitaplarınız kaç baskı yaptı? Örneğin Yaşar Kemal ve Aziz Nesin gibi yazarların kitapları 10-15 baskı yapıyor.

Baksi: Benim kitaplarım bir baskı yaptı. Ama Türkiye'de Kürt dili üzerindeki yasaklar kalksın, örneğin son romanım Gundikê Dono'nun iki ayda 30 bin satacağına imzamı basarım.

Tekrar kaynak sorununa dönelim. Hangi kaynaklara, hangi geleceğe eğileceksiniz?

Baksi: Bizim kendi klasiklerimiz var zaten. Çok büyük klasikler hem de. Bunların hepsi Latin alfabesine çevrildi. Sadece klasikler değil Mevlid ve Kuran gibi dini kaynaklar da Latin alfabesiyle ve Kürtçe basıldı. Bütün mesele, bu eserlerin, milyonlarımızın yaşadığı topraklara girmesini, legal olanaklara kavuşmasını sağlamaktır. İkinci olarak, Kürt dili geçim kaynağı olabildiği takdirde gelişme gösterecektir.

Kurmançca mı, Soranca mı?

Kürtçenin bazı sorunları var. Kürtçede de farklı lehçeler bulunuyor. Bu lehçe sorununu nasıl aşacaksınız?

Baksi: Bunu şöyle açıklayabilirim. Avrupa'da yaşayan ve değişik lehçeleri konuşan -Zazakî, Soranî, Kurmancî- Kürtler önceleri bir-biriyle anlaşmakta güçlük çekiyorlardı. Ancak, zamanla gördük ki, ortak bir ulusal dile doğru gidiş söz konusu. Yarın bütün Kürdistan'da serbest dolaşım sağlansa ve ortak bir yayın ve eğitim politikası oluşsa, bu sorun çok kısa zamanda ortadan kalkacaktır. Hatta bu durum dilde bir zenginliğe neden olacaktır.

Sizce, yazılı dil hangi lehçenize göre gelişse, daha tercih edilir?

Baksi: Kurmancî. Çünkü Kürt halkının yüzde 80'i Kurmancî konuşuyor. Ama kuşkusuz, bununla diğer lehçeler ölsün demiyorum. Bunun çok güzel bir örneğini Talabani'nin şahsında görüyoruz. Talabani Kurmancî ve Soranî karışımı bir dille konuşuyor ve böylece onu dinleyen Soran da, Kurmancî da çok rahat anlayabiliyor. Bunu becerebilen başka arkadaşlarımız da var. Kendal Nezan da bunu yapabilenler arasında. Bu arkadaşlarımız ikisinin ortasını buluyorlar ve sonuçta enfes bir dil çıkıyor ortaya. Bu sorun herhalde böyle halledilecek. Ama Kürt halkının birliği sağlanmadan, bu sorunun kesin çözümü mümkün değildir.

Latin Alfabesine Geçmek İstiyoruz

Bir de alfabe sorunu var. Sanırım en çok yazılı eser verilmiş lehçe Soranî. Soranlar da Arap alfabesini kullanıyorlar. Gelecekte alfabe sorununu nasıl çözeceksiniz?

Baksi: Arap alfabesinde 25 harf bulunuyor. Bu nedenle Kürtçeyi Arap alfabesiyle yazdığınızda birçok ek noktalama işaretine başvurmak zorunda kalıyorsunuz. Oysa, Kürtler tarafından kullanılan Latin alfabesinde 31 harf var ve Kürtçedeki sesleri bu harflerle vermek daha kolay. Soranî arkadaşlar da bunun farkındalar ve son zamanlarda bakıyorum, onlarda da Latin alfabesini kullanma eğilimi güçleniyor. Suriye Kürtleri zaten Latin alfabesini kullanıyor. Benim görebildiğim kadarıyla İran ve Irak Kürtleri de Latin alfabesini kullanmanın daha doğru olacağını ifade ediyorlar ve buna geçmek istiyorlar.

Suriye'de kullanılan Kürt alfabesini kimler düzenledi?

Baksi: Celadet Ali Bedirxan ve Kamuran Bediran, 1930'larda yapıyorlar. 11 alfabeyle inceleyerek Kürt alfabesini oluşturuyorlar. Bunlar arasında İsveç, Fransız, İngiliz, Türk ve Alman alfabeleri de var.

Zazacanın Kürtçeden bağımsız bir dil olduğu yönünde iddialar var. Bu görüşü savunanlar arasında Zazalar da bulunuyor.

Baksi: Ben katılmıyorum. Bazı Zazaların bu görüşte olduğuna gelince. Ben de Kürt mücelesinde en önemli şahsiyetler arasındaki Zazaları örnek verebilirim: Şeyh Sait, Seyit Rıza, Alîşêr gibi.

20 yıldır Türkiye dışındasınız. Bu size, diğer Kürtlerle daha sık ilişki olanağı sağlamıştır. Görebildiğiniz kadarıyla kültürel açıdan hangi ülkedeki Kürtler daha ileri durumda?

Baksi: Politik açıdan Türkiye Kürtlerinin seviyesi daha yüksektir. İran, Irak ve Suriye Kürtleri de milli duygu açısından önde gözüküyor. Bunun nedeni, sınıırım Türkiye Cumhuriyeti'nin 70 yıldır sürdürdüğü politikadır. Mesela İran, Irak ve Suriye Kürtlerinin birbiriyle konuştuğunda Arapça ve Farsçayı kullandıklarına tanık olamazsınız. Ama biz Türkiye Kürtleri yan yana geldiğimizde çoğunlukla Türkçe konuşuyoruz.

Türk Solu Bizi Kısıtladı

«Türkiye Kürtleri politik açıdan ileri» dediniz. Yine sizin nitelemeye göre, Türkiye Kürtleri milli duygu bakımından daha geri. Çelişkili bir tespit değil mi bu?

Baksi: Hayır. Bunda solculuk kilit faktör. Maalesef, bunda Türk solunun azınlığı da var. Geçenlerde Paris'te Erdal Öz ve Aziz Nesin ile karşılaştığımızda, ben son romanım Gundikê Dono'yu Erdal Öz'e gösterdim. Kendisi bağırarak, «bu kadar şoven olma. Neden Kürtçe roman yazıyorsun» dedi. Eğer biz bir dönem kimliğimize sahip çıkamamışsak, bu, Türk solunun ideolojik baskısından idi. O kırıldıkça şimdi, bir değişim görülüyor artık. Yani diyebilirim ki, Türk solunun zayıfladığı zamanlarda Kürt milliyetçiliği, Kürt yurtseverliği güçlendi.

Siz Marksist misiniz?

Baksi: Marksistim diyebilirim. Ama şu da var ki, en devrimci olduğum anlarda bile, yurtseverlik yanıma öne çıkarmışımdır. Çünkü

ben önce Kürdüm, sonra Marksistim.

Bir süre önce Talabani ile birlikte Washington 'ta bulundunuz. Son günlerdeki, hatta saatlerdeki gelişmelerin içinde yaşadınız. Onun için biraz da politikaya geçmek istiyorum. Diğer ülkeleri bir yana bırakalım, Türkiye için ne bekliyorsunuz?

Baksi: Benim tutumum açıktır. Ben, «Sivas'tan öte yana» bir çözümden yanayım. Kürdistan sınırı buradan başlar. Şu ana kadar atılan adımların şüphesiz pozitif yanları vardır. Kürt bağımsızlık hareketinin oluşmasında katkıları olabilir. Dil sorunu, kültür sorunu v.b. söylemlere katılmıyorum. Kürt halkı kendi kaderini özgürce tayin etmelidir. Ben bundan başka bir çözüme inanmıyorum. Kürt halkının coğrafyası belli, tarihi belli, nüfusu belli. Kürt halkı en az Filistin halkı kadar kendi bağımsızlığını savunagelmiştir. Eğer bir çözüm üretilecekse, Kürt halkının iradesine danışılmalıdır.

Neden Ayrı Bir Devlet?

Siz ayrı bir devletten mi yanasınız?

Baksi: Evet, ben ayrı bir devletten yanayım. Eğer Kürt halkı bir ulus ise, ayrı devleti de olmalıdır.

Benim gözlediğim kadarıyla İran ve Irak'taki Kürt toplumu, Arap ve Fars toplumundan ayrı yaşıyor. Ama Türkiye'ye baktığımızda bir entegrasyon var. Hem de diğerleriyle kıyaslanamayacak düzeyde bir entegrasyon sözkonusu. Şimdi bu altyapı üzerinde de çeşitli Kürt örgütleri var. İran'daki ve Irak'taki Kürt örgütleri, politik şiar olarak otonomi veya federasyonu savunuyorlar. Türkiye'deki Kürt örgütleri ise, bu görece ileri entegrasyona rağmen, ayrılmayı savunuyor. Bu bir çelişki değil mi?

Baksi: İran, Irak ve Suriye'de, Türkiye'de olduğunun tersine bir inkar olgusu yaşanmadı. Ama Türkiye'de Kürtlerin varlığı yadsındı. Türkiye'de bağımsızlığı savunana da, Kürtçe bir şarkı söyleyene de aynı cezayı veriyorlar. Yine bağımsızlık veya otonomiye savunmak da aynı cezayı gerektiriyor. Otonomi için asılmaktansa, bağımsızlık için asılırim daha iyi diye mantık yürütsem, haksız mı olurum? -

Talabani'nin Ankara ile görüşmesinde Batıyla, özellikle de Amerika ile bir koordinasyon var mı? Batının bu olayda rolü nedir?

Baksi: Bu, Londra'da planlandı. Washington konferansında da karara bağlandı. Böyle bir şeyi Amerika yıllardır istiyordu. Yalnız

İngiliz diplomasisini araya soktu. Yani bu işi Amerika adına İngiliz diplomasisi yaptı.

Yani bu, Özal'ın inisiyatifiyle olmadı mı?

Baksi: Tabii... Özal'ın Türkiye'yi yönetmesi bile kendi inisiyatifiyle değildir.

KAWA-KÜRDİSTAN PROLETARYA BİRLİĞİ(*)

Kawa (Yekitiya Proletaryayê Kurdistan)

1976'da Devrimci Demokratik Kültür Derneği'nden ayrılan bir grup tarafından oluşturuldu. Sovyetler Birliği'ni sosyal emperyalist olarak görüyor, genelde Mao Zedung'un fikirlerini savunuyordu. Çin Komünist Partisi tarafından ortaya atılıp geliştirilen «Üç Dünya Teorisi» tartışmaları, birçok hareket gibi Kawa grubunu da bölünmeye uğrattı (1977). Bu teoriye göre Amerika ve Sovyetler Birliği birinci, Avrupa ülkeleri ikinci, diğer bütün geri kalmış ülkeler ise Üçüncü Dünyayı oluşturuyordu. Üçüncü Dünya, Birinci Dünyaya karşı mücadelesinde İkinci Dünya ile ittifak yapabilirdi. Bölünmede örgütün merkezi «Üç Dünya Teorisi»ni reddetti. Tabanda güçlü olan kanat ise teoriyi savunmaya devam etti. Bu grup bir süre sonra yayınlamaya başladığı «Denge Kawa» (Kawa'nın Sesi) adlı yayın organının adıyla anılmaya başladı. Fakat Denge Kawa grubu bir-iki yıl içinde dağıldı. Urfa, Mardin ve Diyarbakır taraflarında güçlü Kawa grubu ise küçülmekle birlikte varlığını devam ettirdi. Kawa, diğer bütün Kürt grupları gibi Kürt bölgesinin Türkiye'nin sömürgesi olduğunu iddia ediyor ve bu yüzden ayrı devlet kurmayı savunuyor. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerini revizyonist olarak görmeye devam eden Kawa grubu, 12 Eylül'den sonra yeniden toparlanmaya başladı 1988'de Avrupa'da bir konferans düzenledi. Örgüt, Yekitiya Proletaryayê Kurdistan (Kürdistan Proletarya Birliği) adını aldı. Kawa grubu bugün de Sovyetler Birliği'ni sosyalist olarak görmüyor. «Bağımsız, birleşik Kürdistan» şiarını savunuyor. Bunun da silahlı mücadele ile gerçekleşeceğine inanıyor.

(*) Kawa adına sorularımı cevaplandıran yetkili, bu aşamada adının açıklanmasını uygun bulmadıklarını söyledi. Görüşme Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

Paris Konferansı'nı Sosyal Demokratlar Düzenledi

Konferans ve sonucundan memnun musunuz?

Kawa: Konferans Kürt sorununun enternasyonalize edilmesi açısından önemliydi. Alınan kararlar ise, Kürt hareketlerinin öteden beri insan hakları ve kültürel düzeyde istedikleri şeylerdi. Uluslararası düzeyde bir konferansta bu kararların çıkması olumlu bir adım olarak nitelenebilir. Ama belli kesimlerce insan hakları ve kültürel haklar, bizim bağımsızlık ve devrim amacımızın önüne çıkarılıyor. Konferansa Avrupa sosyal demokratları ve ona eğilimli Kürt aydınlarının anlayışı hakimdi. Aslında Kürt aydınların pek bir fonksiyonu yoktu. İnisiyatif daha çok Avrupalı sosyal demokratların, özellikle de Fransız hükümetine yakın kişilerin elindeydi. Kürt hareketinin de konferansı düzenleyen kişi ve kuruluşlara bunu ciddi bir eleştiri olarak götürmesi gerekiyor. İkincisi de, birçokları Kürt sorununun bu çerçevede çözülebileceğini sanıyor. Zaten konferans da Kürt hareketine bunu empoze etmeye çalıştı.

Kim empoze etmeye çalışıyor?

Kawa: Avrupa'daki sosyal demokratlar. Biz buna karşıyız.

Toplantıda bu görüşlerinizi niye dile getirmediniz?

Kawa: Birincisi fırsat yoktu. İkincisi bu kararların ilan edilceğinden kimse haberdar değildi.

Ama hiç kimsenin kalkıp da kararları dikte ettirme yöntemini eleştirmemesi, sizler açısından bir zaaf değil mi?

Kawa: Doğru, zaaftır. Aslında olay iş oldu-bittiye getirildi. Kürtler hazırlıksızdı, siyasi bakımdan uyanık davranamadılar. Kürt Enstitüsü işin içindeydi ama bana kalırsa, o da etkili olamadı.

Batu bir «Kürt çözümü» mü oluşturuyor?

Kawa: Bu açık. Öteden beri, ABD dahil, Batılıların bir çözüm önerileri var. Özellikle PKK'nın giriştiği silahlı eylemlerden sonra Kürt sorununun ulusal ve uluslararası boyutta tartışma konusu olması, Batılıların ilgisini ve sözde yakınlığını artırdı. Kürt hareketi ivme kazandı...

Ne ivmesi? Tam tersine geriliyor bence. Öyle değil mi? Barzani, Talabani ve Kasımlı hareketleri darbe yedi. Suriye'de öyle dişe dokunur bir hareket yok zaten. Geriye bir tek PKK kalıyor.

Kürtlerin ABD'ye ilgisi Arttı

Kawa: Evet. Bu gerileme muhtemelen devam edecek. Molla Mustafa Barzani yenilgisinden sonra^(*) buna ikinci yenilgi diyebiliriz. Kürt hareketinin önemli bir kısmının darbe yediği bir aşamada bu tür çözümlerle ortaya çıkılması anlamlı. Batı kendi çözümünü dayatmak istiyor. Kürt sorunu giderek uluslararası gündemde üst sıralara çıkıyor. Ama bu, programsız ve kendiliğinden oluyor biraz da. Kürtlerin, uluslararası planda ortaklaşa savundukları net bir programları yok. Dolayısıyla, yenilgi psikolojisiyle, kim elini uzatıyorsa ona yönelme siyaseti var. Nitekim, Amerika'ya ilginin ve sempatinin artması, biraz da bundan ileri geliyor. Umutlar önce Sovyetler Birliği'nde idi. Kürt hareketleri genellikle Sovyetleri en büyük destekçi güç olarak görürdü. Ama Sovyetlerin Halepçe katliamında sorunu sahiplenmemesi, Amerika'nın ise olayı teşhira yönelik bazı adımlar atması, Kürtlerde ilgi uyandırdı. Birleşmiş Milletler'de Halepçe olayını araştırmak üzere bir komisyon kurulması önerisine Sovyetler «hayır» oyu kullandı. Amerika ve öteki Batılı ülkelerin desteğiyle kurulabildi komisyon.

Batı, kültürel özerklikten siyasi özerkliğe kadar uzanan bir çerçevede içinde çözüm arıyor diyebilir miyiz?

Kawa: Aynen öyledir. Biz bunu reddediyoruz. Oysa, yenilgi psikolojisi ile birçok Kürt örgütü buna yatkın. «Evet» diyorlar demek istemiyorum. «Yatkın» olduklarına dikkat çekiyorum.

Batının tutumu bunun ötesine, örneğin bağımsızlığa geçer mi?

Batı, bağımsız bir Kürt devleti ister mi?

Kawa: Tahmin etmiyorum. Niçin desin? Batı bugün statükodur. Kürt sorunu Ortadoğu çapında statükoyu parçalayabilecek bir muhtevaya sahip. Yetkililerin açıklamalarından anladığım kadarıyla ABD bu potansiyelden korkuyor. Başta ABD, hiçbir ülke bağımsız bir Kürt devletini kabule hazır değil. Çünkü her birinin bölge ülkeleriyle köklü ilişkileri var.

(*) İran-İrak arasındaki Cezayir Anlaşması'ndan (1975) sonra Şah, Kürtlere yardım kesmiş, bunun ardından Bağdat yönetimi Irak Kürt hareketine büyük bir darbe vurmuştu.

Sovyetler de Özerklik İstiyor

Ya Sovyetler, nasıl bir çözüm öneriyorlar?

Kawa: Onlar da, anlayabildiğim kadarıyla özerklik öneriyorlar. Şu aşamada Batının oluşturmaya çalıştığı çözümler içinde değiller. Ancak bu alanda geri kalmak istemiyorlar. Batı ile dirsek temasına girmeye çalışıyorlar.

Siz, hilebildiğim kadarıyla Sovyetleri sosyalist saymıyordunuz. Size göre, Sovyetler hangi yıldan itibaren sosyalist değil?

Kawa: Sorunun tarihsel kökleri var. Ama 1956'dan itibaren, Kruşçev ve sonrasında Sovyetleri sosyalist olarak görmüyoruz.

Sosyalist saydığınız dönem de dahil, Sovyetlerin Kürt sorununa yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kawa: Farklılıklar var. Stalin döneminde de. Örneğin Türkiye'deki Kürt hareketine ilgisiz kaldı. Bunun birçok nedeni var. Türk hükümetleri, Kürt hareketini tecrit etmede çok aktif tutum aldı. İkincisi TKP, Kürt hareketine, devletin resmi politikasına uygun olarak «gerici» damgasını vurdu. Üçüncüsü de, Kürt hareketi, sorunu uluslararası platforma ve sosyalist ülkelere götürmede beceri gösteremedi. Sonuçta, Sovyetler Birliği, Kürt hareketine genel olarak olumsuz tutum aldı diyebilirim. Ama revizyonist Kürt milliyetçiliğinin propaganda ettiği gibi, Kürt sorununda başından itibaren Sovyetler Birliği'nin üzerine bir çizgi çekmiyoruz. Onu milliyetçi açıdan değerlendirmiyoruz. Örneğin, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni destekledi.

Onu sosyalizmin hatırına değil de, kendi çıkarı öyle gerektirdiği için yaptın galiba.

Kawa: Orada Kürt sorununun çıkarı ile sosyalist Sovyetler Birliği'ni koruma görevi çakışıyor. Eğer çıkar denirse, budur. Ben bunu doğru bir çakışma olarak görüyorum.

Size göre Sovyetler Birliği'nin sosyalist olduğu ve olmadığı dönemlerde Kürt politikasında bir farklılık var mı?

Kawa: Temel farklılıklar görüyorum. Çünkü, 1960'lardan sonra Sovyetlerin, Kürtleri sömürgeleştiren ülkelerle ekonomik ilişkileri yoğunlaştı. Irak'a 1962'de başlayan Sovyet yardımı, o gün bu gündür kesilmedi.

Bağımsız, Birleşik Bir Kürt Devleti İstiyoruz

Madem, Batı ve Sovyetlerin empoze etmeye çalıştığı çözümü kabul etmiyorsunuz. Siz ne istiyorsunuz?

Kawa: Her şeyden önce ulusal kurtuluşumuzu kendi özgücümüze dayandırmamız gerektiğini düşünüyoruz. Diğer bazı gruplar, bu yüzden Kawa'yı sekteer olmakla eleştiriyor. Ama biz bunun devrimci bir ilke olduğu inancındayız. Biz ulusal kurtuluş hareketimizi, bağımsız-birleşik Kürdistan stratejisine dayandırıyoruz.

Yani siz her ülkedeki Kürtlerin önderi olduğunuz iddiasında mısınız?

Kawa: Mümkünse, bütün Kürtlerin önderi olmalıyız. Bu iddiayı taşıyoruz, taşıyacağız da.

Bazı Kürt grupları «özerklik», «federasyon» gibi ara çözümlerden bahsediyor. Siz bunlara karşı mısınız?

Kawa: Bu konuda revizyonist Kürt milliyetçisi hareketlerden ayrılıyoruz. Biz, 1988 konferansında da tartıştığımız gibi, bağımsız devlet olayını, diğer bazı gruplar gibi mutlaklaştırmıyoruz. Bağımsızlığı stratejik hedef olarak görüyoruz. Ulusal kurtuluş hareketimiz bağımsızlığa doğru gidiyor. Bunun, mevcut koşullarda en doğru çözüm olduğunu düşünüyoruz.

Sizce bağımsızlık mümkün mü?

Kawa: Neden mümkün olmasın? Bu, devrimi kimin, nasıl hazırlayacağına bağlı. Proleter bir önderlik varsa ve iyi hazırlanırsa, bağımsızlığın şartları vardır.

Sizin «Kürdistan» diye tanımladığınız bölgede gerçekten bir proletarya var mı? Yani önderlik yapabilecek boyutta gelişmiş mi?

Kawa: Resmi istatistiklere göre 1 milyon sigortalı işçi var. Rusya'da bile devrim olduğu zaman, daha doğrusu Lenin, devrimci stratejiyi proletarya üzerine kurduğunda 2 milyon işçi vardı. Şimdi sadece Türkiye Kürdistanı'nda 1 milyon işçi, hiç de az değil. (*)

Biraz önce «bağımsızlığı mutlaklaştırmamak gerekir» gibi bir şey söylediniz. Bunu biraz açar mısınız?

(*) Devletin resmi rakamlarına göre Türkiye'de 1988 rakamları ile toplam 3 milyon 140 bin sigortalı işçi var. Kawa'nın Doğu ve Güneydoğu için 1 milyon sigortalı işçi rakamını nasıl tespit ettiğini anlamak mümkün değil (Bak: Devlet İstatistik Enstitüsü 1989 Yılı).)

Kawa: Şunu söylemek istemişim: Eğer Türkiye ve Kürdistan devrimi atbaşı giderse, bütün meselelerde eşit düzeyde birliğin koşulları mevcutsa, iki halk eğitimsel, örgütsel ve politik düzeyde hazırsa, biz birliğin önüne çıkmayız. Sovyetler Birliği örneğinde olduğu gibi, Sovyetik-sosyalist bir federasyonu savunuruz. Bu, hiçbir Kürt örgütünün program ve tüzüğüne almaya cesaret edemediği bir şey.

Kemal Burkay (TKSP) da bunu savunuyor.

Kawa: Net değil onlar.

Tam tersine, birliği daha çok vurguladılar gibi geldi bana. Neyse, size göre bugün hangi çözüm daha muhtemel?

Kawa: Bağımsız devlet çözümü daha muhtemel. Bugün gelişim o doğrultuda. Yani tarihsel eğilim bağımsızlığa doğru. Ama biz Marksist-Leninist'iz. Herkesin eşit statüde yer aldığı büyük sosyalist federasyonlardan yanayız. Bunun da altını çiziyoruz.

Çözümün Yolu ve Aracı

Çözüm için ağırlık verdiğiniz yöntem nedir? Yani hangi mücadele biçimi ve araçlarına önem veriyorsunuz?

Kawa: Bir kere işçi sınıfını, köylülüğü, aydınları ve gençliği, bütün ulusalcı sınıf ve tabakaları sendikalarda, legal, yarı-legal derneklerde kurtuluş hareketi programı doğrultusunda örgütlemek, seferber etmek gerekiyor. Ulusal kurtuluş hareketi bu bileşkenler üzerinde yükselmeli. Silahlı mücadele bu temel üzerine oturtulmalı.

Ağırlığı hangisine veriyorsunuz?

Kawa: Biz silahlı mücadeleden yanayız.

Bugün silahlı mücadelenin şartları var mı?

Kawa: Bugün PKK'nın yürüttüğü gerilla tarzı mücadele için koşullar zayıftır.

«Süldürüyorsunuz ama» diyorlar...

Kawa: Ama sonuçları da ortada. Biz başka türlü bir partizan savaşı verilmesinden, yani seçilmiş uygun eylemlerden yanayız. Örneğin, Latin Amerika tipi şehir gerillası ve kır gerillası. Bu ikisi birbirini tamamlamalı. PKK silahlı mücadele yöntemini güdükleştirdi. Bütün Kürt hareketleri istisnasız güdükleştirdi. Bütün mücadele yöntemlerini silahlı mücadeleye bağımlı hale getirdiler. Si-

lahlı mücadele her şeyin örgütleyicisi ve çözümü gibi görülüyor. Oysa, mücadele yöntemleri konusunda pek çok seçenek var. PKK aslında pek de iyi düzeyde bir silahlı mücadele yürütmüyor. Ama kitleler üzerinde çok etki yapıyor. Bu olsa olsa, silahlı mücadelenin Kürdistan'daki önemini gösterir. Biz örgüt olarak henüz hazır olmadığımız için silahlı mücadeleyi başlatmadık. Ama silahlı mücadeleye hazırlanma ve başlatmaya yönelik bir planımız var. Tabii bu, sadece örgütümüzün hazır olup olmamasına bağlı bir şey değil. Kitlelerin maddi yaşam koşulları ve ruh hali de bu mücadeleyi taşıyacak düzeyde olmalı. Biz kitlenin ruh halinin hazır olmadığını düşünüyoruz. PKK erken başlatmakla yanlış yaptı.

Siz sürecin bütünü açısından baktığınızda silaha mı, yoksa barışçı yöntemlere mi ağırlık veriyorsunuz?

Kawa: Silahlı mücadeleye ağırlık tanıyoruz. Ama bu zaman zaman değişebilir de.

Türkiye'de bugün yasal siyasi mücadelenin şartları var mı?

Kawa: Yasal mücadeleyi Kürtler açısından mümkün görmüyoruz. Ama çeşitli legal olanaklardan da faydalanmak gerekiyor. Prensipte buna karşı değiliz.

Bölünme ve Birlik

Bugün sadece Türkiye'de 10'dan fazla Kürt sol gurubu var. Neden bu kadar çok bölünme oldu?

Kawa: Yenilgi dönemlerinin doğal bir sonucudur. İkincisi, program düzeyinde netlik henüz sağlanmadı. Program ise ideolojik, politik ve örgütsel mücadele sorunudur.

Siz grup olarak birlik için hiç girişimde buldunuz mu?

Kawa: Daha önce birçok örgütle birlik görüşmeleri yürüttük. Ancak bu konuda henüz açıklama yapmak istemiyoruz. Bu girişimleri, cephe öncesi adımlar olarak niteleyebiliriz.

Konferansta ortak bir Kürt örgütünü kurulması öngörüldü. Gerçekleşirse, bu örgüte katılır mısınız?

Kawa: Ulusal kurtuluş hareketimizin çıkarınsa, katılırız. Zaten, Kürt ulusalcı güçleri birliğe doğru gidiyor. Biz bunun dışında değil, içindeyiz.

Ortak örgüt konusunda inisiyatif Batılılardan gelmesine rağmen katılacak mısınız?

Kawa: Bu konudaki Batılı inisiyatifi kabul etmiyoruz. Ayrıca orada öngörülen ortak örgütle bizim ihtiyacımız olan örgüt aynı şey değil. Biz bütün Kürt siyasi örgütlerini kapsayacak bir ulusal kongre toplanması taraftarıyız. Ulusal konsey ancak bunun sonucu olabilir.

Sovyetler Birliği'ni sosyalist saymayan örgütlerle ortak hareket ediyor musunuz?

Kawa: Sovyetler'i nasıl gördüğü fazla önemli değil. Önemli olan ülkedeki devrimci rolüdür. Bu tür örgütlerle eylem birliği yapıyoruz.

Şu anda kendi dışınızda hangi örgütleri sosyalist, Marksist olarak görüyorsunuz?

Kawa: Buna cevap vermek zor. Çünkü Türkiye'deki hareketlerin nereye gidecekleri belli değil. Ama bizim genel ideolojik yelpazemizde bulunan örgütler var. İktidar sorununu eyleminde ve siyasetinde temel almış örgütler. Devrimci Sol, Halkın Kurtuluşu ve TKP/ML gibi örgütleri kendimize yakın görüyoruz. Bağımsız, birleşik ve demokratik Kürdistanı programına koyan bütün Kürt örgütleri bize göre sosyalisttir.

İşte, isim rica ediyorum.

Kawa: Bize yakın örgütler vardır. Örneğin Rızgari, Tevgera, Sosyalista Kürdistan ilk aklıma gelenlerdir.

PKK Nasıl Bir Örgüt?

Bunları sosyalist mi sayıyorsunuz?

Kawa: Bunlar sosyalisttir. Ama programlarına da bakmak lazım. Programlarında çok ciddi eksiklik ve yanlışlar görüyorum. PKK'yı da devrimci ve demokrat bir örgüt olarak niteliyoruz.

PKK size göre sosyalist değil mi?

Kawa: O tartışılır.

PKK'yi bir bütün olarak olumlu mu, yoksa olumsuz mu görüyorsunuz?

Kawa: PKK, pratik düzeyde devrimci bir örgüttür. Ama demokrasi nedir bilmez.

PKK ile hiç ortak hareket ettiniz mi?

Kawa: PKK ile ciddi sayılabilecek hiçbir eylem birliğimiz olmadı. Diğer bazı örgütlerle oluşturmaya çalıştıkları faşizme karşı

birleşik cephe döneminde PKK'dan böyle bir öneri geldi (1982-83). İkincisi, 1988'in başında, yine PKK ve bazı örgütler böyle bir teklifte bulundular; bazı Kürt ve Türk sol örgütler. Biz doğru bulmadığımız için katılmadık.

Neden?

Kawa: Birincisi, onlar cephe öneriyorlardı. Biz bugün, onların düşündüğü gibi bir cephenin mümkün olmadığına inanıyoruz. Birlik olmalı ama bu, cepheye tekabül etmemeli. Çünkü cephe olmayını kitle katılımı dışında düşünemiyoruz.

PKK ile aynı cephe içinde yer alabilir misiniz?

Kawa: PKK dahil olmak üzere, bütün ulusalcı güçlerle, sosyalist olsun ya da olmasın, herkesle eylem birliği yapabiliriz.

İran, Irak ve Suriye'deki Kürt örgütlerinden hangilerini sosyalist olarak görüyorsunuz?

Kawa: Örneğin İran ve Irak'taki Komela(*) adlı örgütleri böyle niteliyoruz.

Diğer ülkelerdeki Kürt örgütleriyle ilişkileriniz var mı?

Kawa: İlişkilerimiz, gücbirliklerimiz oldu. Özellikle yurt dışında ve 1984'e kadar da Ortadoğu'da bu tür ilişkilere girdik. Halen İran Komela, Kürdistan Yurtseverler Birliği, İran ve Irak KDP'lerle ilişkilerimiz sürüyor.

Bölge Devletleriyle İlişki Nasıl Olmalı?

Bölge devletleriyle hiç ilişkiye geçtiniz mi?

Kawa: Biz başından beri bu tür ilişkileri doğru görmediğimizi açıkladık. Çünkü, bölge devletlerinden her biri zaten halkımızı ezmekte. Ama, ipleri onların eline vermemek kaydıyla, kısa erimli bazı hedefler için, aralarındaki çelişkilerden faydalanmak da yanlış değil. Irak ve İran'daki Kürt hareketleri ile PKK'nın bölge devletleri ile ilişkileri böyle değil. Bana kalırsa o devletler, sözkonusu Kürt örütlerine kendi taktik amaçlarını empoze ediyorlar.

Bölge devletleri ile ilişki kuran Kürt örgütleri sözcüleri, «ne yapalım, dünyaya açılmanın başka yolu yok, mecburuz» diyorlar.

Kawa: Dünyayı Ortadoğu'dan ibaret sanıyorlar da ondan. Biz

(*) İran Komela, İran Komünist Partisi'nin Kürt seksiyonu olarak faaliyet gösteriyor. Irak Komela ise, Celal Talabani'nin liderliğini yaptığı Kürdistan Yurtseverler Birliği içinde bir örgüttür.

kafa yapısından eylemine kadar farklı ve bağımsız bir örgüt olmaya çalışıyoruz. Ulusal kurtuluşu sınıf temelinde çözmek istiyoruz. Aksi takdirde, kursak bile, bağımsızlığımızı garantiye alamayız. Ulusalçı güçlere düşen, sömürgeci yani ezen ülkelerin işçi sınıfıyla, halk hareketiyle, devrimci hareketiyle ilişkilerini geliştirmektedir. Bugün bu yönde bir gelişme olduğunu memnurlukla görüyoruz. Bu, hem ulusal kurtuluş hareketimizi geliştirmek bakımından zorunludur, hem de ilerde eşit koşullarda sosyalist bir devlet kurmak için.

Bugün hangi Türk sol örgütünü olumlu, hangilerini olumsuz buluyorsunuz?

Kawa: Ulusal kurtuluş hareketimizi görünüşte de olsa destekleyen Devrimci Sol, Devrimci Yol, TIKKO, Kurtuluş gibi bütün Türk sol örgütleri ile işbirliğini geliştirme taraflısıyız. Burjuvaziyle sınıf işbirliği politikası güden, Kürt sorununu ve işçi hareketini bu politikanın içine hapseden TBKP'yi, -geçmişte TKP- olumsuz görüyoruz. SP'yi de kısmen bu platformda değerlendiriyoruz.

Türk solu ile aynı parti çatısı altında birleşebilir misiniz?

Kawa: Bazı hareketlerle parti şeklinde değil de, başka biçimlerde ortak hareketin yolu aranabilir. Aynı partiler, fakat aralarında bir koordinasyon ya da eşgüdüm birimi gibi çözümler düşünülebilir. Bir çeşit irtibat bürosu, hatta tavsiye kararları alabilecek, bilgi akışını sağlayacak bir kanal... Bunun biçimi pratik içinde ortaya çıkar.

Ya Türk solu ile ortak cephe için ne diyorsunuz?

Kawa: Türk solu ile ortak cephe hem mümkün, hem de zorunlu.

Çözüm Önce Türkiye'de Mümkün

Size göre, Kürt sorunu önce nerede çözüme daha yakın?

Kawa: Olaylar bugün Türkiye'yi öne çıkardı. Kendiliğinden de olsa, Türkiye'de işçi sınıfı hareketi geliyor. Sol kendini aşabilme mücadelesi veriyor. Kürt solu sekte bir tutum içinde değil. Türkiye işçi hareketine sıcak bakıyor. Oysa, bu konuda Irak çok farklı. Kürt hareketi ile işçi hareketi arasında sanki uçurum var.

Türkiye'nin Avrupa ile entegrasyon süreci, nasıl etkiliyor sorunu?

Kawa: Avrupa faktörü, insan hakları konusunda olumlu etki yapıyor. Bu etkiyi kullanabilmek, Kürt ve Türk solunun yeteneğine bağlı.

Siz hep sosyalist bir çözümden bahsettiniz. Sizin sosyalizm anlayışınız nasıl? Örneğin, çok partili bir sosyalizm mi?

Kawa: Çok partiyi prensip olarak reddetmiyoruz. Ama tarihsel koşullar önümüze ne çıkarır, bilemeyiz. Diğer partiler düşmanla işbirliği yoluna gittikleri için sosyalizm, Sovyetlerde ve Arnavutluk'ta tek partili oldu.

Siz neyi tercih edersiniz?

Kawa: Biz en iyi devrimci meziyetleri kendisinde toplamış, geniş kitlelerin desteğine sahip bir partinin inisiyatifinden yanayız. Ama şayet yeni düzenin kurulmasına karşı çıkmazlarsa, inisiyatifini asıl elinde bulunduran parti ile çelişkiye girmezlerse, diğer partilerin yaşamasına izin verilebilir. Devrimci hareket daha sürecin başından itibaren demokratik bir muhtevaya sahipse, devrim katılan partiler de kendilerini bu doğrultuda hazırlamışsa, devrim onları yasaklamaz. Ama programına kapitalizmi almışsa, bu doğrultuda da eylem yapıyorsa, bu tür partilere olanak tanınmamalıdır.

Diğer ülkelerdeki Kürtlerin, özellikle Irak Kürtlerinin Türkiye ile bir federasyon yapmasını öneren bir senaryo var. Zaman zaman ortalıkta dolaşır. Sizin değerlendirmeniz nedir bu konuda?

Kawa: Biliyorum, zaman zaman ısıtılıp ortaya sürülüyor. Amerikan kaynaklı bir senaryodur. İlk defa, 1965'lerde Süleyman Demirel'e iletiliyor bu teklif.^(*) Ama Demirel reddediyor. Ben solcuların bu tür senaryoları tartışmasını doğru bulmuyorum. Diğer parçalardaki Kürtlerin kazandığı bazı mevziler var. Türkiye bunu hazmedebilecek mi? Bence hazır değil. Eğer demokratik bir ortamda böyle bir federasyon gerçekleşirse, bu bizim işimizi kolaylaştırır. Ama bu birlik faşizmin, militarizmin hakim olduğu koşullarda gerçekleşirse, aleyhimize olur.

Size göre, GAP projesi Kürt sorununu nasıl etkileyecek?

Kawa: GAP'ın ikili yönü var. Kürt kırsal bölgesini çözecek ve köylüleri işçileştirecek. İşçi sınıfı sayısal olarak büyüyecek. Böyle-

(*) Demirel, Barzani tarafından gönderildiği belirtilen mektubu yalanladı.

ce işçi sınıfının ulusal kurtuluş mücadelemizdeki etkisi de artacak. Bu yönüyle iyi. İkincisi ise GAP, sömürüyü ve asimilasyonu artıracak. Biz, GAP'ın bu yüzünü de olumsuz görüyoruz.

Yani sizin anlayışınıza göre kapitalizm koşullarındaki sömürü, feodal sömürden daha mı ağırdır?

Kawa: İkisi de kötüdür. Fakat kapitalizmin sınıf farklılıklarını artıracığını, sınıf ilişkilerini berraklaştıracağını ve bu anlamda toplumumuzda sivilleşmenin gelişeceğini söyleyebilirim.

Yani siz Harran'da yaşayan bir köylüye, «baraj yapılacak, kötüdür» diye gidebilir misiniz?

Kawa: Diyemeyiz. Zaten PKK'nın bazı eylemlerini eleştiriyoruz. Gidip altyapı tesislerini darmadağın ediyor. Asimilasyona hizmet ediyor diye gidip okul yakıyor. Asimilasyona karşı çıkmanın yolu bu olmasa gerek.

Kürt Solu ve İslamiyet

Güneydoğu illerinde geçmişte MSP, bugün RP yüzde 20 civarında bir oy topluyor. Bu, neden ileri geliyor? Bu olguyu dikkate alan politikalarınız var mı?

Kawa: Kürt halkı Müslümandır. Dinin Kürt toplumu üzerinde önemli bir etkisi var. 12 Eylül'den sonra Türkiye'de olduğu gibi Kürdistan'da da İslami gelişme tahrik edildi, desteklendi. Dinin toplumdaki etkisi güçlendi. Bölgemizde yarı-feodal toplumsal yapının varlığını sürdürmesi, İslamiyetin daha etkili olması sonucunu doğuruyor. Aşiret yapısı hâlâ ayakta. Devlet de Kürdistan'da dinin gelişmesini destekliyor. Kürt uyanışına karşı dini bir set oluşturmak istiyor. İran'ın çabalarını, hatta Amerika'nın hesaplarını da dikkate almak lazım. Bana kalırsa, Amerika Kürdistan'da İslamiyete oynuyor.

Yalnız, Güneydoğu'da dinci partinin güçlü olması, 12 Eylül sonrası'nın ürünü değil. 1973 seçimlerinde de bugünküne yakın oranda oy aldı MSP...

Kawa: Sol hareketin zayıfladığı, darbe yediği bütün dönemlerde böyle oldu.

İslamiyetin bütün kavimleri eşit saydığını deklare etmiş olmasının bunda rolü yok mu?

Kawa: Vardır elbette. Eskiden beri Kürt hareketine empoze

edilmeye çalışılan da budur. İslamcılarının büyük bir kesimi Kürt hareketine karşı şovenidir, bastırılmasını ister. Bir kısmı ise, sorunu ümmet çerçevesi içinde çözümlenmeye çalışır.

Türkiye bugün nereye gidiyor? Krize mi gidiyor, krizden çıkışı mı yaşıyor?

Kawa: Türkiye, giderek derinleşen bir krize doğru gidiyor. Mayıs'taki(*) işçi hareketi krizin seviyesini gösteriyor. Eğer sol güçler önümüzdeki dönemde etkili bir rol oynayabilirlerse, kriz halkın lehine çözülebilir. Ama bugünkü kriz, 12 Eylül öncesinden farklı. O zaman kitlelerde bir durgunluk vardı. Şimdi emekçi kitlelerin hareketinde yükseliş yaşanıyor.

Seçimlere katılan büyük siyasi partilerin Kürt sorunundaki tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kawa: Hepsi belli bir katılık içerisinde. Ama sosyal demokrat partilerde şovenizm daha az etkili. Liderlerden de Ecevit, İnönü'ye göre daha az katıdır denebilir.

Reformlar ve Sosyalizmin Sorunları

Siz geçmişte sosyalist hareket içindeki kutuplaşmada Sovyetlere karşı Çin ve Arnavutluk'un tezlerini haklı buluyordunuz. Geçmişe şimdi nasıl bakıyorsunuz?

Kawa: Biz bu konuda geçmişimizi değerlendirdik. O kutuplaşmada 12 Eylül öncesindeki düzeyde yer almamızın doğru olmadığı kanaatine vardık. Evet, Sovyetler Birliği o zaman revizyonizmi temsil ediyordu. Ama Çin ve Arnavutluk çizgisine gözü kapalı «evet» dememiz de doğru değildi. Şabloncu bir yaklaşımdı bizimkisi. Biz bundan zarar gördük. 1977 yılındaki bölünmemizde şabloncu tutumumuzun rolü oldu. Tartışmalara eleştirici bir gözle yaklaşmamız gerekiyordu. Örneğin, bugün Arnavutluk'un dış politikasında birçok yanlış görüyoruz. Kürt sorununda Arnavutluk'un ciddi bir politikası yok. Sorduk, cevap alamadık. Enver Hoca'nın Ortadoğu üzerine bir kitabı yayınlandı. Kürt sorunuyla ilgili bütün bölümlerini çevirttik. Olumlu yönler de var, olumsuz da. Örneğin, Irak Kürt hareketine, Irak'ın bir iç sorunu olarak yaklaşıyor.

Sosyalist ülkelerdeki reform girişimlerini nasıl buluyorsunuz?

(*) 1989 baharındaki işçi eylemlerini kastediyor.

Kawa: Perestroyka ve glasnostta sıcak bakmıyoruz. Açıklık ve yeniden yapılanma, burjuva sistemini kurma ve yasallaştırma anlamına geliyor.

Ama sizin geçmişte Sovyetler Birliği'ne, genelde bürokratik sosyalizme yaptığınız eleştirileri bugün Gorbaçov tekrarlıyor. Aynı safta değil misiniz?

Kawa: Gorbaçov, eleştirileriyle herkesle aynı safta gözüküyor. İşin gerçeğine bakalım. Eleştiriyor, güzel. Ama kurmak istediği, yerine koymak istediği ne, ona bakalım. Gorbaçov, 1960-64'te yapılan reformlardan farklı bir şey mi söylüyor? Değildir. Sovyetlerde iş, kolektivizmin geliştirilmesi yönünde gelişmesi gerekirken, tam tersine özelleştirme öne çıkarılıyor.

Çok adaylı seçime ne diyorsunuz?

Kawa: Onaylıyoruz. 1937'deki Stalin anayasasında da vardı bu.

Uygulanmadıktan sonra, neye yarar? Peki, Stalin'i nasıl değerlendiriyorsunuz.

Kawa: Stalin devrimcidir. Ama onun döneminde birçok hata yapıldı.

Örneğin, Stalin'in muhaliflerini tasfiye yöntemi, bazıları kurşuna dizdirmesi bir hata mıydı?

Kawa: Bu tartışılıyor. Muhaliflerinden illegal örgütlenen ve silaha sarılan da vardı.

Buharin de mi öyleydi?

Kawa: Buharin, kulak hareketiyle birleşmişti. Kulaklar silahlı direniş yapıyorlardı.

Onu sormuyorum. Buharin'den Alman ajanı olduğuna dair itiraf aldılar. O ajan mıydı?

Kawa: Bu böyle cevaplandırılmaz. Ben o mahkemeleri izleyen yabancı gözlemcilerin kitaplarını okudum...

Daha yakına gelelim. Arnavutluk eski Başkanı Mehmet Şehu'nun 5 ülkenin birden ajanı olduğuna inanıyor musunuz?

Kawa: Elbette inanmıyorum. Ama bu sorunlar böyle tartışılmaz. Ortada bir olay var. Düzene karşı geliyorsan, o düzen seni ezer. Burjuva düzeninde bu böyle değil mi?

Mehmet Şehu'nun hiç, «sosyalizm çok kötü bir şeydir, kapitalizm gelsin» diye bir yazısını gördünüz mü? Yok... Gelelim Polonya ve Macaristan'a.

Kawa: Polonya ve Macaristan'daki gelişmeleri onaylamıyoruz. Burjuva sistemini kurmaya giriştir.

Doğu Avrupa'da Burjuva Sistemi Kuruluyor

Bugün size göre sosyalist kalan ülke var mı?

Kawa: Demokratik ve sosyalist ülkeler vardır. Örneğın Arnavutluk ve Vietnam sosyalist, Küba, Doğu Almanya ve Kuzey Kore gibi ülkeler demokratiktir.

Peki, Doğu Almanya'daki yüzbinler neden «demokrasi»den kaçıyor?

Kawa: Oradaki demokrasi, güdük bir demokrasidir. Doğu Avrupa ülkelerinde baskı da vardır. Zaten böyle olduğu içindir ki, bütün bu tıkanmalar ortaya çıktı.

Bütün ekonomik bozukluğa rağmen Polonya ve Macaristan'dan niye kimse kaçmıyor?

Kawa: Polonya'da muhalefet mesafe aldı.

Polonya'da halkı kim temsil ediyor?

Kawa: Dayanışma temsil ediyor, doğru. 10 milyon civarında üyesi var. Kitle örgütü, işçi örgütü. Ben işçilerden ve eyleminden yanayım. Ama Dayanışma önderlerinin politikasını tasvip etmiyorum. Batı ile, Vatikan ile işbirliği içindeler. Bence Dayanışma dağılacaktır.

Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya ve Afganistan'a müdahalesine geçmişte karşı çıkmış mıydınız?

Kawa: Evet, karşı olduğumuzu açıkladık.

1956 Macaristan müdahalesine de mi?

Kawa: Macaristan olayı farklı. Bugünkü gelişmelerle bu daha da açığa çıktı. 1956'da bugün Macaristan ve Polonya'da yapılmak istenenlerin bir provasının yapıldığı anlaşılıyor. Buna rağmen, Sovyetlerin yaptığı tarzda bir müdahaleyi doğru bulmuyorum. Ama bana kalırsa, Sovyetlerin o günkü müdahalesi, Macar halkının çoğunluğunun tasvibini almıştı.

Bunu bilmenize imkan yok ama neyse. Sovyet halkları bugün federasyondan ayrılmak istese, ne dersiniz?

Kawa: Halkların kendi kaderini ellerine almasını destekleriz.

Size göre, sosyalizm milli meseleyi çözmeye başarılı olabilmış mi?

Kawa: Görülüyor ki, çözememiş. Sosyalizmin, global sorunlarını çözemediği için milli meselede de başarılı olamadığı anlaşılıyor. Ama ben Lenin ve Stalin döneminde milliyetler sorununun adil bir şekilde çözüldüğü inancındayım.

Stalin den sonra ne değişti? Üstelik merkez karşısında federal cumhuriyetlerin yetkileri fiilen daha fazla bugün.

Kawa: 35 yıllık revizyonizm az şey mi?

Özal'ın Realistliği ABD'den Geliyor

(Kawa yöneticisi ile Mart 1991'deki Stockholm Kürt konferansında ikinci ve kısa bir görüşme daha yaptık)

Ankara-Kürt diyalogunu nasıl karşıladınız?

Kawa: YNK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ve KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) temsilcilerinin Ankara ile doğrudan görüşmeleriyle şimdiye kadar olan kaba ve mantıksız inkâra karşı Kürt halkının varlığı kabul edilmiş oldu.

Özal nasıl bir politikacı?

Kawa: Özal'a «realist» politikacı deniliyor. Oysa bu «realist»lik, ABD'nin bölgeye ilişkin izlediği politikadan gelmektedir.

Kürt meselesinde Özal ne yapmak istiyor acaba?

Kawa: Özal, Güney Kürdistan'daki ulusal mücadeleyi ve kurulacak federatif devletin Türkiye Kürdistanı üzerindeki muhtemel etkisini kırmak istiyor. Ayrıca, soğuk savaşın bittiği ve yeni uluslararası koşulların oluştuğu şartlarda Türkiye devleti deveküşu politikasını devam ettiremez.

Uzlaşma ve görüşmelere tutumunuz nedir?

Kawa: Biz genel olarak uzlaşma politikasına karşı değiliz. Bu anlamda, Irak Kürdistanı ulusalcı güçlerinin sözkonusu parçadaki ulusal çıkarlar için Türkiye ile sınırları belli «antlaşmalara» girmeleri yadırganamaz. Ne var ki, bu uzlaşma, Kuzey Kürdistan'daki devrimci-ulusal çıkarlarımıza ters düşmemelidir. Eşas olan budur. Varılan aşamada Türkiye'nin Kürt hareketi üzerindeki baskılarının en azından hafifletilmesi iyi bir şeydir. Ulusalçı-devrimci güçler her halükârda ihtiyatlı olmak zorundadırlar. Türkiye Cumhuriyeti, Güney Kürtleriyle görüşmekle kuzeydeki silahlı kurtuluş hareketini boğma politikasını güdebilir. Bu politika uluslararası

gelişmelere paralellik göstermektedir. Kürt halkının devrimci çıkarları gözetildiği ve açık yapıldığı müddetçe, TC dahil herkesle diplomasi yapılabilir.

KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞÇULARI (KUK) AVRUPA YÜRÜTME KOMİTESİ(*)

KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları)

KUK, yeni bir hareket değil, T-KDP'nin mirasçısı ve devamı olduğunu iddia eder. T-KDP'nin 1977'deki üçüncü kongresinde bölünme oldu. Sosyalizmi savunduğunu söyleyen ve diğer tarafı «burjuva-feodal ittifakı» olarak suçlayan kanat, 1 Mayıs 1978'de bir bildiri yayınlayarak KUK adını kullanmaya başladı. Bu kanat 1981'e kadar bazı bildirimlerinde «T-KDP/KUK» imzasını birlikte kullandı.

KUK, eski çizgiye, otonomiyle kendini sınırlayan «ulusal demokratik haklar» istendiği gerekçesiyle karşı çıktı. «Bağımsız, birleşik, demokratik ve sosyalist Kürdistan» şiarını benimsedi. Türkiye'deki Kült hareketinin hiçbir merkeze bağlanmaması, bağımsız olmasını savundu. Mücadele biçimi olarak da uzun süreli halk savaşı stratejisi tespit edildi. İsim değişikliği ise şöyle savunuldu:

«T-KDP ve KUK'un geçirdiği ideolojik, politik ve örgütsel değişim ve yenileşme süreci bunu gerektiriyordu. Ayrıca Kürdistan'da gelişen politik sürece uygun olarak ve kitleler arasında daha rahat çalışabilme, yeni görüşlerini yayabilme v.b. açısından isim olarak da yenilenmeye gerek duyuluyordu.»

KUK, Devrimci Demokratik Kültür Derneği (DDKD) ve Özgürlük Yolu ile «Ulusal Demokratik Güçbirliği» (UDG) kurdu (1979). Ancak UDG uzun ömürlü olmadı. KUK, 1977'den sonra dışa da açıldı. Ortadoğu'daki birçok örgülle ilişki kurdu. Avrupa ülkelerinde de

(*) KUK adına soruları Nisan 1991'de yazılı olarak cevaplayan ilgili, bunun bir kişi adına değil, Avrupa Yürütme Komitesi adına yayınlanmasını istedi.

faaliyet göstermeye başladı. Avrupa'da bugüne kadar Türkçe-Kürtçe olarak Pale, Kulilk, Qverin ve Niştiman dergilerini yayınladı.

12 Eylül 1980'den sonra KUK da, diğer Türk ve Türk sol örgütleri gibi büyük zarar gördü. Kasım 1981'de birinci konferansını topladı. Konferansta, «KUK'un bilimsel sosyalizm rehberliğinde Kürdistan'da çeşitli milliyetlerden işçi sınıfı partisini oluşturma sürecinde bir örgüt olduğu» tespiti yapıldı. O güne kadar zaman zaman kullanılan T-KDP adı kaldırıldı. Sadece KUK adı kullanılmaya başlandı. Ancak, T-KDP'nin yarattığı birikime ve mirasa sahip çıkıldığı da belirtildi.

1. Konferans arifesinde ve sırasında uluslararası sosyalist hareket ve Sovyetler Birliği'nin değerlendirilmesi konusunda örgüt içinde görüş ayrılığı çıktı. Bir kanat Sovyetlerin bazı tezlerini revizyonist olarak niteliyor, onun iç ve dış politikasını eleştiriyordu. 1982 sonlarında ayrılıp KUK-Sosyalist Eğilim (SE) adını alan kanat ise, Sovyetlere daha yakın tezler savundu. 1986'da KUK'ta ikinci bölünme yaşandı. Bir grup, II. Konferansı düzenlediklerini söyleyerek KUK adını kullanmaya başladı. KUK adını kullanmayı sürdüren diğer kanat 1986 Kasımında düzenledikleri II. Konferansta, I. Konferansın aldığı kararların geçerli olduğunu ilan etti. Bu kanat Temmuz 1990'da KUK I. Avrupa Konferansı'nı topladı. Sorulara cevap veren bu gruptur.

Bağımsız ve Birleşik Bir Devlet

Amacınız ne? Ne yapmak istiyorsunuz?

KUK: Örgütümüz, T-KDP'nin 1977'de yapılan III. Kongresi'nden bu yana «bağımsız, birleşik, demokratik Kürdistan» stratejisini savunuyor. Kürdistan dört parçaya bölünmüş devletlerarası sömürge bir ülke, Kürtler dört ülke tarafından zorla parçalanmış tek bir ulustur. KUK, sorunu, süreç içinde bölünmüş bir ülkenin bağımsızlığı ve birliği, parçalanmış bir ulusun birleştirilmesi sorunu olarak görüyor. Kürdistan 530 bin km. kare yüzölçümü ile Ortadoğu'nun en büyük ülkelerinden biri, Kürtler 25 milyonun üzerinde bir nüfusla bölgenin en büyük uluslarından biridir. Kürt sorunu dünyadaki herhangi bir ulusal sorun değildir. Kendine özgü tarihi, siyasi, coğrafik, stratejik v.b. boyutlarıyla bugüne kadar dünyada benzeri görülmeyen farklı bir sorundur. Bu nedenle bu sorun ne Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde görülen ulusal sorunun klasik çözüm biçimleriyle çözümlenebilir, ne de «kültürel özerklik», «otonomi»

v.b. reformist çözüm yollarıyla. Bölünmüşlük olgusu, Kürt ulusal sorununa dünyadaki diğer ulusal sorunlardan farklı özellikler ve aynı zamanda daha ağır zorluklar kazandıran temel olgulardan biridir.

Size göre nedir bu farklılıklar?

KUK: Örneğin, Kürdistan'ın dört parçasından herhangi birinde «demokratik bir federasyonun» hayata geçmesi ya da bu parçalardan birinde «bağımsız bir devletin» kurulması halinde bu, Kürdistan ve Kürt ulusunun bir bütün olarak kurtuluşu anlamına gelmiyor. Böyle bir gelişmenin Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun bir tek parçasının kurtuluşu ve bunun nihai kurtuluş için ancak bir ileri adım olacağı açıktır. Bu nedenle Kürdistan'ın bağımsızlığı ve birliği, stratejik bir hedeftir ve bizim için bugünden ilkesel bir sorundur. Bu sadece soyut bir istem de değildir. Kürdistan'ın içinde bulunduğu durum ve Kürt halkının sahip olduğu ulusal kurtuluş potansiyeli, uzun erimde bu hedefi gerçekleştirebilecek bir kapasitededir.

Bağımsızlıktan daha aşağısı olmaz mı demek istiyorsunuz?

KUK: Bağımsız, birleşik Kürdistan bugünden gerçekleşecek bir hedef değildir. Bunun uzun bir süreç alacağı açıktır ve bu sürecin hangi tarihi ve siyasi aşamalardan geçeceği de şimdiden kestirilemez. Biz temel stratejiye gidecek yolda geçici ve ara çözümleri de reddetmiyoruz. Hatta, «anadilde eğitim» gibi kısmi ulusal-demokratik hakların dahi zor ve çetin bir mücadeleyle kazanıldığı bir ortamda bu tür hakların elde edilmesi, korunması ve gelişmesi dahi mücadele yolu üzerinde önemli hedeflerdir.

Ara çözümlerle neyi kastediyorsunuz?

KUK: Ara çözümlerin neler olabileceğini de şimdiden kestirmek mümkün değildir. Bu, Kürt halkının mücadelesine, Kürt halkı ile sömürge devlet arasındaki güçler dengesine, bölgesel ve uluslararası duruma ve bu alandaki güçler dengesine bağlıdır. Irak'ta görüldüğü gibi, uzun yıllardır uğruna çok ağır bedeller ödenmesine rağmen «otonomi» v.b. ara çözümler, Kürt sorununa kalıcı ve nihai bir çözüm getirmemiştir, getiremez. Biz, tarihi ve siyasi koşullara bağlı olarak, gerekirse, ezen uluslarla gerçekten eşit ve demokratik temellerde «federasyon»dan da yanayız. Ancak bu da, verili koşullara, büyük ölçüde bu ülkelerdeki devrimci ortama, halklarımız arasındaki güven ortamına ve böyle bir şeyin Kürt halkının, ülkesinin ve ulusunun birliğini istemesi halinde, onun iradesini özgürce

kullanması önünde engel teşkil etmemesi koşuluna bağlıdır.

Barışçı Yolu Biz De İsteriz Ama

Amacınızı nasıl gerçekleştirmeyi düşünüyorsunuz? Temel olarak hangi yöntemleri seçtiniz? Barışçı yol mu, silahlı yol mu?

KUK: Bir halkın ulusal kurtuluş mücadelesinde şu veya bu mücadele biçimi mutlaklaştırılmaz; tüm yol, yöntem ve araçlarıyla mücadele bir bütündür, durum ve koşullara göre biri diğerini tamamlar. Hiçbir halk mecbur edilmedikçe silahlı mücadele yoluna başvurmaz. Ezilen ulusları ve sınıfları zor ve şiddet yoluna, başka bir deyimle silahlı mücadeleye iten, sömürgeci ve egemen güçlerin baskı politikasıdır. Bu, Kürt halkı için de geçerli olmuştur ve bugün de geçerlidir. Kürt halkı daima sorunun barışçı yoldan çözümünden yana oldu; bunu Türkiye, İran ve Irak'ta defalarca ortaya koydu da. Ancak ilgili devletlerde egemen güçler zayıf durumda olduklarında Kürt halkına ulusal-demokratik haklarını vermeyi taahhüt etti. Fakat kendilerini güçlü gördükleri dönemlerde ise, Kürt halkına karşı daima en ağır zor ve şiddet yollarına başvurdu. Mustafa Kemal'in «Kurtuluş Savaşı» yıllarında Kürtlerin desteğini kazanmak için verdiği sözler ve daha sonra yaptıkları bunun en açık örnekleridir. Tarih ve elbette kendi öz tarihleri, Kürtlere şunu öğretti: Ezilen sömürge bir ülkenin kurtuluşu ancak o ülke halkının kendi öz mücadelesiyle mümkündür. Egemen güçler egemenlikleri altında tuttukları insanlara asla kendiliğinden haklarını ve özgürlüklerini vermezler. Kürtler bu tarihi gerçeği iyi biliyorlar. Hele Türk egemen güçleri sözkonusu olunca, bu gerçek bir kat daha anlam kazanıyor. Türkiye'de son aylarda yaşanan gelişmeler, Kürtlerin 12 milyon olarak varlıklarının kabul edilmesi ve sözde «Kürtçe serbestisi», bunu gösterdi. Türk devleti, Kürt halkının mücadelesi geliştikçe geri adımlar atmaya başladı. Dünyanın uygar ve demokratik ülkelerinde insanlığın gündeminden çoktan çıkmış bulunan basit ve fakat vazgeçilmez bazı insanî haklar uğruna Türkiye'de insanlar hâlâ çok ağır bedeller ödüyorlar. «Kürdüm» diyen insanların hâlâ çok ağır cezalara çarptırıldığı ve «12 milyon» olarak kabul edilen bir toplumun diline kilit vurulduğu bir ülkede sorunun «barışçı ve demokratik» yollardan çözümü nasıl mümkün olabilir. Biz kurtuluşun ancak silahlı bir mücadeleyle mümkün olacağına inanıyoruz. Bunun yolu

uzun vadeli silahlı bir halk savaşıdır. Ancak biz örgüt olarak silahlı mücadeleyi her türlü ortam ve koşulda fetişleştiren görüşlere de karşıyız. Silahlı mücadele her türlü ortam ve koşulda «olmazsa olmaz bir koşul» değildir. Sorunun barışçıl ve politik çözümünün mümkün olduğu koşullarda böyle bir yoldan yanayız. Ancak bunu bugün mümkün ve gerçekçi görmüyoruz. Sömürge bir ülkede objektif koşullar silahlı mücadeleye her zaman için uygundur. Ancak bu durum tek başına yeterli bir koşul değildir.

PKK İle İttifak Yapmak Çok Zor

Nasıl bir ittifak politikası savunuyorsunuz?

Kürdistan'da birlik ve ittifak sorunu karışık ve zor bir sorundur. Bu, ülkenin bölünmüşlüğünden ve egemen uluslarla coğrafik, sosyal ve siyasal içiçelikten kaynaklanıyor. Her parçada farklı ideolojik, siyasal ve sınıfsal konumlara sahip örgüt ve partiler kendi aralarında bir güç ve eylem birliği veya cephe oluşturmak zorundadır. Kurulacak birlik/ittifak sömürgeciliğe, emperyalizme ve feodal gericiğe karşı en geniş yurtsever-demokratik güçleri kapsayan ve yakın hedef olarak önüne ulusal bağımsızlığı koyan bir düzeyde olmalıdır. Bu yönde bugüne kadar yoğun çabalarımız oldu. 1979'da oluşturulan Ulusal Demokratik Güçbirliği'nde (UDG), 1981-1984 arasında sürdürülen Hekari çalışmalarında aktif olarak yerimizi aldık. Bugün de Kuzey Kürdistan ulusal-demokratik güçleri arasında kalıcı, istikrarlı ve güven verici bir birliğin oluşturulması için koşulların olgunlaştırılması gerektiğine inanıyoruz. Yurtsever-demokratik güçler arasında sağlam bir birlik/cephe kurulmadan ciddi adımların atılması zordur.

Kürt örgütlerinin kendi aralarındaki örgütsel birliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

KUK: Bu konuda zeminin olgunlaştırılması gerektiğine inanıyoruz. Biz, öncelikle, Kuzey Kürdistan'da var olan ulusal-demokratik tüm örgüt ve partilerle iş ve güçbirliğinden yanayız.

PKK'ı nasıl değerlendiriyorsunuz?

KUK: PKK, kurulduğu günden bu yana kendisiyle diğer Kürt örgütleri arasına kalın duvarlar ören bir örgüttür. PKK her şeye kendi damgasını vurmak isteyen ve her şeyi kendi tekeline almak isteyen bir örgüttür. PKK'nın ideolojik ve politik çizgisine, onun

örgütsel yapısına ve bugüne kadarki pratiğine ilişkin eleştiri ve değerlendirmelerimizi saklı tutmak koşuluyla, burada esas olarak bir nokta üzerinde durmak istiyoruz. PKK, Kürdistan'da kendisi dışında başka hiçbir siyasi gücü yurtsever ve dost görmüyor. Kendisi dışındaki yurtsever-demokratik güçleri «ajan», «hain», «işbirlikçi» v.b. görüyor ve onlara karşı düşmanca bir politika izliyor. Bu görüş ve tavır, PKK'nın kuruluş bildirgesinde yer alıyor ve bugüne kadar bir değişikliğe uğramamıştır. Aksine bugüne kadar pratikte daha da derinleştirilmiştir.

Yani, PKK'yı ittifak yapılacak bir güç olarak görmüyor musunuz?

KUK: Biz, tüm olumsuzluklarına rağmen PKK'yı Kürdistan'da yurtsever-demokratik güçler arasında kurulacak birlik/ittifaklar içinde görmek istiyoruz. Ancak böyle bir şey esas olarak PKK'nın kendi tutumuna bağlıdır. Bu noktada PKK'nın yukarıda belirttiğimiz politikasını değiştirmesi, dost ve düşman siyasetini gözden geçirmesi gerekiyor. PKK, kendisi dışındaki siyasi örgüt ve partileri yurtsever birer güç olarak görmedikçe, kendi içinde ve kendisi dışında yurtsever kişi ve çevrelere karşı izlediği şiddet ve öldürme politikasına son vermedikçe ve bu yönde pratikte güven verici adımlar atmadıkça, onunla birlik ve ittifak yapmak, hem kendisi açısından ve hem de diğer siyasal güçler açısından alabildiğine zordur.

Diğer ülkelerdeki Kürt örgütlerine yaklaşımınız nedir?

KUK: Kürt ulusunun iradesine rağmen ortaya çıkan bölünmüşlük durumundan dolayı her parçada farklı strateji ve taktiklere sahip örgütlerin varlığı doğaldır. Biz buna uygun birlik/ittifak politikası izliyoruz. Diğer parçalarla birlik ve ittifaklar dolaysız birlik ve ittifaklar olup biz bunu bir ülkenin ve ulusun zora dayalı bölünmüşlüğü'nün bir sonucu olarak ortaya çıkan, özünde tek bir ulusun yurtsever-demokratik güçleri arasındaki iç ittifaklar bağlamında ele alıyoruz. Her parçadaki örgütlerin farklı strateji ve taktiklere sahip olması, onların kısa ve uzun vadede ortak bazı hedeflerde bir araya gelmelerine engel değildir.

Bu konuda somut bir girişiminiz ya da öneriniz var mı?

KUK: Olumlu gelişmelere rağmen, bu yönde bugünden ciddi bazı engel ve zorluklar da var. Ancak son yılların gelişmelerinin Kürt örgütleri arasında yarattığı yakınlaşma ve birlikte davranma eğilimleri de gösteriyor ki, böyle bir şey mümkündür. Kürt ulusal

hareketi dış faktörlerin ağırlığına rağmen bunu gerçekleştirebilecek güçlü dinamiklere sahiptir. Bunun biçimi çeşitli düzeylerdeki birlik, yardımlaşma ve dayanışma örgütleri veya son yıllarda tartışılan «Kürdistan Ulusal Kongresi» olabilir. Burada isim önemli değildir. Önemli olan işin özü ve amacıdır. Bunun kolay olmayacağı ve uzun bir süreci alacağı da bir gerçektir. Bugünden bunun koşullarının yaratılması ve dört parçadan örgütler arasında basitten karmaşığa doğru giden bir iş ve güçbirliği süreci içinde böyle bir organın zemininin olgunlaştırılması gerektiği görüşündeyiz. Bu amaçla, bugünkü aşamada, uluslararası düzeyde ve diplomatik alanda Kürt halkının iradesini temsil edebilecek, dört parçadan tüm yurtsever güçlerin içinde yer alacağı bir «Ulusal Eşgüdüm Komitesi» kurulabilir. Bunun koşulları vardır ve daha fazla vakit kaybetmeden bir araya gelinmelidir. Kurulacak birlik veya «Ulusal Konsey»in bugünkü zemini bize göre şudur: Objektif konumlarıyla sömürgecilığe, emperyalizme ve gericiliğe karşı olan dört parçadaki tüm yurtsever Kürt örgütleri, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı ilkesi çerçevesinde ve tespit edilecek ortak hedefler etrafında ortak bir mücadele içinde ve birbirlerinin içişlerine karışmama ilkesine dayanarak bir araya gelebilirler.

Ayrılma ya da Birliğe Halk Karar Verir

Kürtlerin Türklerle, Arap ve Farstarla birlik ya da ittifak diye bir meselesi yok mu?

KUK: Kürt ulusal hareketinin Türkiye, Irak, İran ve Suriye halkları ve ilerici güçleriyle birlik ve ittifakı hayati bir öneme sahiptir. Kürt hareketi bu ülkelerin ilerici güçleriyle emperyalizme, sömürgecilığe veya şovenizme-faşizme ve gericiliğe karşı Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı (KKTH) ilkesi temelinde birlik/ittifak yapabilir; ortak düşmana karşı ortak mücadele cephesinde yer alabilir. KKTH ilkesinden anlaşılması gereken, Kürt ulusunun kendi serbest iradesiyle özgürce ayrılabilme ve kendi ulusal devletini kurma hakkıdır. Bu hakkın kullanılmasında birlikte kalma veya ayrılma yönünde bir ön koşulun konulması doğru değildir. Bu, o günkü verili duruma bağlıdır ve Kürt halkının özgür iradesine bırakılmalıdır.

Türk Solu Hâlâ Misakı Milli Diyor

Türk solunun Kürt meselesine bakışı sizce nasıl bir seyir izliyor?

KUK: Farklı tutumları var. Bazıları sorunu daha yakından tanıyor veya en azından bu çaba içerisinde. 1970'li yıllarda bazı Türk sol örgütleri diğerlerinden farklı bazı adımlar attılar. Örneğin, Kürdistan'ın sömürge bir ülke olduğu gerçeğinin kabul görmesi ve bağımsız örgütlenmenin kabul edilmesi v.b. Ancak bu fark, sorunun pratik çözümüne ilişkin önermelerde fazlaca görülemiyordu. Türkiye'de egemen ulus şovenizmi, ırkçı-şoven bir ideoloji olan Kemalizm hâlâ çok güçlüdür. Türkiye'de birçok sol örgüt bu çemberi hâlâ tamamen kırabilmiş değildir. Birkaç istisna dışında çoğunlukla Türk sol örgütleri Kürt sorununu «misakı milli» sınırları içinde görüyor; sorunun pratikte çözümüne ilişkin önermeleri de bu çerçeveyi aşmıyor. 12 Eylül'den sonra kimi örgütler tarafından önemli bazı adımlar atılmasına rağmen, yaşanan bugünkü süreçte bile Türkiye'de bu çerçeveyi aşan sol örgütlerin sayısı hâlâ çok azdır. Bize göre sorunun can alıcı noktası budur ve geçmişten bu yana Türk solunun Kürt sorunundaki çıkmazı da buradan kaynaklanıyor. 1970'li yılların ortalarına kadar Türkiye'de bazı sol çevreler Kürtleri bir ulus olarak dahi görmüyorlardı. Türkiye'de bir dönem ilerici sol çevrelerde «Kürtlerin varlığı-yokluğu» bile tartışılan bir konuydu. Ardından, «Kürtler ulus mudur, azınlık mıdır» tartışması yapıldı. 1970'li yıllar Kürt solu ile Türk solu arasında «sömürgecilik» ve «bağımsız örgütlenme» tartışmalarıyla geçti. Eğer bugün Türkiye'de bazı sol ve demokrat çevreler Kürt sorununda nisbi de olsa ileri bazı adımlar atabilmişlerse bu, esas olarak Kürdistan'da gelişen mücadelenin ve ve Kürt örgütlerinin yürüttüğü teorik-siyasi çalışmaların bir sonucudur. Türkiye'de artık yeni bir aşamaya girildi. Bu aşamadan sonra tartışma uzun vadede beraberinde çözüm yollarını da üretecektir. Türk toplumunun şu gerçeği kavraması gerekiyor: Kürt sorunu aynı zamanda Türk toplumunun da bir sorunudur. Kürt halkı haklı bir mücadele veriyor. Bu mücadelede Kürt halkının herkesten önce Türk halkının destek, dayanışma ve yardımına ihtiyacı vardır. Türkiye'de siyasi gericiliğin kökleri büyük ölçüde Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesi olgusunda yatıyor. Kürt sorunu çözülmeden Türkiye'de demokratikleşme sürecinin

tamamlanması ve gerçek demokrasinin kurulması mümkün değildir. Kürt halkı özgür olmadan, Türk halkı da özgür olamaz.

Türk soluyla bir tek örgütte birleşme gibi bir niyetiniz yok mu?

KUK: Türk sol örgütleriyle bir parti çatısı altında birleşme diye bir sorunumuz yoktur. Böyle bir şey ancak Kürt politik örgütleri arasında olabilir. Kürt ulusal demokratik hareketinin bağımsız örgütlenmesinin nedeni, Türkiye'de sosyalist örgüt/örgütlerin var olması veya olmamasına bağlı değildir. Buna bağlı olmadan Kürt halkının kendi ulusal-demokratik örgütlerini kurması gerekiyordu ve olan da budur.

Kürtlerin Rakip Başkentlerle İttifakı

Türk solunda bazı çevrelerde, «Kürt hareketleri kendi ülkelerindeki muhalefet ile birleşmek yerine, bulunduğu ülkenin rakibi olan devletle ilişkisi kurmayı temel aldığı için yeniliyor» tespit ve eleştirileri var. İran ve Irak Kürt örgütlerinin Tahran ya da Bağdat'la ilişkileri buna örnek gösteriliyor. Sizin değerlendirmeniz nedir?

KUK: Bu eleştiriye katılmıyoruz. Buna katılmamak, bazı Kürt hareketlerinin sömürgeci devletlerden birine dayanarak diğerine karşı mücadele etme taktiğine karşı olmadığımız anlamına gelmiyor. Bir kere Kürt hareketinin yenilgisinin temel nedeni bu değildir. Bu, olsa olsa tali bir nedendir. İkinci olarak, Kürt hareketi, belli ilişkiler içinde olsa bile, rakip devletlerden birine dayanmayı «temel» almıyor. Biz sömürgeci devletler arasındaki çelişkilerden yararlanma taktiğini temelden reddetmiyoruz. Ancak bunun temel alınması ve bir strateji haline getirilmesi yanlıştır diyoruz. Biz ülke içinde ve uluslararası düzeyde bağımsızlıkçı, kişilikli ve halkımızın kendi özgücüne dayanan bir politikayı temel alıyoruz. Rakip devletler arasındaki çelişkiler sonuna kadar kullanılabilir çelişkiler değildir. Tarihin her döneminde Kürt hareketi ciddi boyutlar kazandığında sömürgeci devletler kendi aralarındaki çelişkileri bir kenara koyarak Kürt halkına karşı daima birleşmişlerdir. Kürdistan'ın sömürgeci devletlerle çevrili olması ve uluslararası ciddi bir desteğin bulunmaması, bazı Kürt hareketlerini zaman zaman rakip devletlerle ilişkiye zorlayan önemli nedenlerden biridir. Böyle bir durumda Kürt örgütlerinden bazıları rakip devletlerle taktik, zorun-

lu bazı ilişkilere girse bile, dikkat edilmesi gereken nokta diğer parçalardaki mücadelelere engel teşkil etmemek ve bu devletlerin kışkırtmalarına alet olmamaktır.

Kürtler neden kendi ülkelerindeki muhalefetle birleşmede yetenekli değiller?

KUK: Şunu da belirtmek gerekir ki, Kürtlerin yaşadığı ülkelerdeki muhalefet hareketleri de bugüne kadar Kürt ulusal hareketine karşı doğru bir politika izlememişlerdir. Çoğu zaman Kürt ulusal hareketine karşı kendi burjuvazileriyle uzlaşmış ve devletin politikasını desteklemişlerdir. Bize göre asıl sorun burada aranmalıdır. Türkiye'de TKP, 1920-40 döneminde ortaya çıkan Kürt ulusal hareketine karşı cephe alarak Kemalist diktatörlüğün yanında yer almıştır. TKP, Kürt ulusal hareketlerini emperyalizmin kışkırtması olarak tanımlayarak, Komünist Enternasyonal'e kadar bunun taşıyıcılığını yapmıştır. Bugün de bu ülkelerde bazı sol güçler aynı temayı işlemekte ve kendi burjuvazileri yanında saf tutmaktadır. Keza Tudeh^(*) İran'da 1946 Mahabat Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında ve 1979'da Şah'ın devrilmesinden sonra Kürt ulusal hareketine karşı farklı bir tutum izlememiştir. Kürt ulusal hareketi ile bu ülkeler muhalefeti arasında güven, dayanışma ve birlikteliğin sağlanmasında Kürt örgütleri kadar bu ülkeler ilerici güçlerine büyük görevler ve hatta daha çoğu düşüyor.

İslamcı Hareketle İttifak Yapmalıyız

Son dönemde bütün Ortadoğu'da, bu arada Türkiye'de İslamcı hareketin önemli oranda güç kazandığı görülüyor. Bunu nasıl tahlil ediyorsunuz?

KUK: Bunun başlıca nedenleri olarak İran İslam Devrimi'nin etkisi, 12 Eylül'den sonra faşist diktatörlüğün dinci çevrelere sağladığı devlet desteği, Türkiye'de ve Kürdistan'da sol hareketin yenilgisi ve ağır darbeler alması, sosyalizmin dünya çapında prestij kaybetmesi, çözümsüz kalan ekonomik ve toplumsal sorunların derinleşmesi, kitlelerde artan kurtuluş arayışları v.b. sayılabilir. Türkiye'de dinci hareket, geldiği bugünkü konumuyla, bugün ve gelecek için ciddi bir tehlike haline gelmiştir.

(*) SBKP'ye yakın bir çizgi izleyen İran'ın en eski komünist partisi.

Bugün Türkiye'de Kürtlerin yaşadığı Güneydoğu bölgesinde dinci partinin oy oranı yüzde 20'lik bir ortalamaya çıktı. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

KUK: Bu olgunun kaynağı, Kürdistan'ın iktisadi ve toplumsal alandaki gerilik, geleneksel toplum ilişkilerinin güçlü olması ve devletin dini Kürt ulusal hareketine karşı bir silah olarak kullanma politikasında aranmalı. Ancak devletin dini Kürt ulusal hareketine karşı bir silah olarak kullanma politikası son yıllarda ters tepmeye başladı. Bu bağlamda bugün dinci hareketi iki kategoride ele almak lazım. Birincisi, devletin denetiminde ve devletle bütünleşen dinci kesimlerdir. Bunlar 1940'tan bu yana Kürdistan'da sürdürülen geleneksel dinci politikanın takipçileri olan ve gizli veya açık bir biçimde devlet tarafından organize edilen bazı tarikatlar ve mezheplerdir. Kuran kursları, Diyanet Teşkilatı çalışmaları, devletin himayesinde faaliyet yürüten şeyh ve molla kesimleri ve bunların etkisi altında bulunan çevrelerdir. Bu kesimler, çoğunlukla Kürt ulusal hareketine karşı olan, en azından bu aşamada, çevrelerdir. İkincisi radikal İslamcı harekettir.

Radikallikle neyi kastediyorsunuz?

KUK: Son yıllarda dinci hareket bünyesinde gözlemlenen en önemli gelişmelerden biri de bu hareketin kendi içinde giderek hem devletten, ve hem de «Türk-İslam sentezi»nden kopması ve radikal bir çizgiye yönelmesidir. Böylece, dinci hareketin bir kesimi devletin koyduğu sınırları aşarak resmi ideolojiyle hesaplaşma sürecine girdi, hatta yer yer devlete yönelen bir aşamaya geldi. Bugünkü dinci hareket geçmişten farklı bir konumdadır. Radikal yeni bir İslamcı kuşak yetişmektedir. Bu kuşak İslam dinini salt bir itikat ve ibadet dini olarak algılamıyor. İslamı ekonomik, sosyal ve siyasal alanda alternatif bir kurtuluş yolu olarak görüyor, buna göre davranıyor. Kürdistan'da ise «radikal İslamcı-milliyetçi» yeni bir hareket geliyor. Kürdistan gerçeklikleri ve Kürt halkının Ortadoğu düzeyinde kendini dayatan mücadelesi, bu hareketi ortaya çıkaran temel nedendir. Bu hareket hâlâ gerçek kimliğini bulamamışsa da, bugün hesaba katılması gereken önemli bir potansiyel güç haline geldi. Bu İslamî çevrelerde, Kürt yurtsever aydınlarının 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yıllarda Türk soluyla başlattıkları tartışma sürecine benzer bir ayrışma ve kendi ulusal kimliğini bulma dönemi yaşanıyor. Kuşkusuz bu, Kürt ulusal hareketi açısından son yılların

yeni ve önemli bir gelişmesidir. İleride ulusal hareket saflarında önemli bir boşluk doldurulmuş olacaktır. Milliyetçilik, din, sol ve sosyalist akımlar ulusal hareketin ideolojik ve siyasal niteliğini belirleyen üç önemli kaynaktır. Bu anlamda Kürdistan'da milliyetçi–dinci hareketin giderek politik bir kimlik kazanması doğal bir gelişme olarak karşılanmalıdır.

Siz bu dinci harekete nasıl tavır almayı düşünüyorsunuz?

KUK: Bize göre Kürt politik örgüt ve partileri din, laiklik ve dinci harekete karşı yeni bir politika belirlemelidirler. Gelecekte Kürdistan'da dinci–milliyetçi hareketin değişik toplum kesimlerinden geniş bir kitleyi kucaklayan bir hareket haline geleceğini bugünden görmek lazımdır. Bu noktada devrimci hareketi ikili bir görev bekliyor: Birincisi, dinci harekete karşı ideolojik alanda mücadele yoğunlaştırılmalı ve bu kesimlerin etkilediği toplum katmanlarında siyasal çalışma daha çok yoğunlaştırılmalıdır. Kuşkusuz bunun din düşmanlığına dönüştürülmesi doğru değildir. Bu iki nokta birbirine karıştırılmamalıdır. İkincisi, ileride objektif konumuyla sömürgecilik ve emperyalizme karşı tavır aldığı oranda dinci–milliyetçi hareketin politik temsilcisi durumunda olan güçlerle ulusal kurtuluş platformunda ittifakın yolları aranmalıdır. Milliyetçi–dinci çevreleri itici politikadan kaçınılmalı, bu akımı ulusal kurtuluş platformuna çekerek, onun yurtsever, demokratik ve halkçı özünün geliştirilmesi için bugünden çaba gösterilmelidir.

Sosyalizm Değil, «Reel Sosyalizm» Çöktü

Son yıllarda sosyalist ülkelerde yaşanan gelişmeler belli. Bu, «sosyalizmin iflası» olarak niteleniyor. Siz bu gelişmeleri nasıl görüyorsunuz?

KUK: Sovyetler Birliği'nde 77 yıllık sosyalizm uygulaması Marks ve Lenin'in öngördüğü bir çizgide geliştirilemedi. Bugün Sovyetler'de ekonomik, sosyal, siyasal ve milli sorunda v.b. tam bir kaos ve kargaşa egemendir. Değerlendirmede esas alınması gereken, bize göre, Sovyetler Birliği olmalıdır. Dünden bugüne SB'deki yapılanmayı gerçek sosyalist bir yapılanma olarak görmek mümkün değildir. Ortaya çıkan yapılanmayı «reel sosyalist bir yapılanma» olarak tanımlamak en doğrusudur. Bazı çevreler bugün sosyalist ülkelerde ortaya çıkan sonuçtan hareketle sosyalizmin kendisini

mahkum etmek istiyorlar. Bu, doğru bir yaklaşım değildir. Sosyalizm bir bilimdir ve 70 yılı aşkın deney ve birikimlerine dayanarak tarihten ve toplumsal gelişmenin yolunu açmaya devam edecektir.

Mademki, sosyalizmdeki gelişmelerin değerlendirilmesinde Sovyetler Birliği'ni esas almak gerekir diyorsunuz. Öyleyse, Gorbaçov ve uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

KUK: Gorbaçov'un başlattığı glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) hareketini iki yönlü değerlendirmek gerekiyor. Bunun olumlu yanı şudur: SB'nin açıklık politikasına gerçekten ihtiyacı vardı. Yıllarca kapılarını modern dünyaya kapatan SB derin ekonomik, sosyal, siyasal ve milli sorunlarla boğulma noktasına gelmişti. Gorbaçov olmasa da SB bir gün mutlaka iç sorunlarını dışa vuracak, bir patlama noktasına gelecekti. Sosyalizm bir bilim olduğuna göre, kendi sorunları ve kendi gerçekliklerinden korkmaması gerekiyor. SB ve ona bağlı olarak Doğu Avrupa ülkelerinin durumunun açığa çıkması ve bununla birlikte sosyalizmin 77 yıllık pratiği içinde kendi sorunlarını açık tartışma gündemine getirmesi, bu anlamda olumlu bir gelişmedir; sosyalizmin geleceği açısından daha yararlıdır. Dünyada tüm sosyalistler açısından geleceğin sosyalizmi için bundan çıkarılacak büyük dersler vardır. Sosyalizmin bugüne kadarki tarihi deney ve birikimleri gelecek için sağlam yeni bir teorik ve pratik inşada sosyalistlere değerli veriler veriyor. Bu anlamda SB'nin bugünkü durumu ve sosyalizmin geçici prestij kaybı, gelecek için sosyalistleri karamsarlığa götürecek bir sonuç olarak görülmemelidir.

Itirazınız neye?

KUK: Gelişmenin olumsuz yanı şudur: Uygulamaya konulan perestroyka programı, başta amaçlananın tersi bir istikamette yürüyor. Doğu Avrupa ülkeleri daha şimdiden emperyalist-kapitalist sistemin yedeğine düştüler. Bu ülkelerde girilen süreçten geri dönülmesi mümkün değildir. Fakat asıl sorun, «sosyalizmin kalesi» olarak kabul edilen SB'nin içine girdiği süreçtir. Son iki yıldır SB'de yaşanan gelişmelerle, sosyalizmin tarihsel birikimleri açısından kaygı verici bir duruma gelinmiştir. SB'nin ve sosyalizmin sorunlarının çözümü, sosyalizmin kendi sınırları içinde aranmalıdır.

Siz, «reel sosyalizm» dediğiniz uygulamadaki tıkanmanın sebeplerini nerede görüyorsunuz?

KUK: SB ve Doğu Avrupa'daki gelişmeler sosyalizmin, sosyalist demokrasinin, parti ve devlet olayının v.b. yeniden tartışılmasını gündeme getirdi. Bu noktada şunu söyleyebiliriz: Sosyalist demokrasinin olmadığı yerde sosyalizmin doğru esaslar üzerinde inşası olanaklı değildir. Sosyalist demokrasi, işçi sınıfı ve diğer tüm emekçi sınıfların üretimde olduğu kadar, yönetim ve denetimde de doğrudan ve fiili olarak yer aldığı, kendileri adına kendilerinin söz ve karar sahibi olduğu bir yönetimdir. Bu da ancak sosyalizmin bilimsel, demokratik ve insancıl temellerde kurulduğu, bireyin çıkarlarının toplumun genel çıkarlarıyla uyumlu bir biçimde geliştirilip korunduğu ve insanları özgürleştiren bir sisteme işlerlik kazandırıldığı zaman mümkündür. Bunun için burjuva partilerinin kurulmasına izin ve imkan tanımak gerekmiyor. Sosyalist çoğulculuk ilkesi bunu karşılamaya yeterlidir. Sosyalist çoğulculuktan anlaşılması gereken, tek parti de olsa, farklı görüşlerin yaşamasına olanak tanıyan veya aralarında görüş ayrılıkları da olsa sosyalizmi savunan birden fazla partinin kurulmasına imkan tanıyan demokratik bir yöntemin izlenmesi ve bu anlayışın topluma yerleşmesidir.

Sosyalizm Milli Meselede Önemli Adımlar Attı Ama...

Sosyalizmin bugüne kadarki pratiği ile milli meseleyi çözemediği görüşü, yaygın bir tespit. Siz nasıl bakıyorsunuz?

KUK: Burada, esas olarak SB'nin ulusal sorun konusundaki durumuna değinmekte yarar görüyoruz. Dünyada ilk sosyalist devrimin gerçekleştiği ve ulusal sorun konusunda dünyanın ve Çarlık Rusyası'nın o günkü koşullarında önemli adımların atıldığı SB'de ulusal sorunun çözümlenemediğini, gelinen bugünkü aşamada daha çok karmaşık bir hal aldığını görüyoruz. Bugün SB'de milliyetçilik akımları dünyanın çok uluslu herhangi bir ülkesinde görülenden daha güçlüdür. Etnik çatışmaların her geçen gün kızıştığı SB bir bölünmeyle yüzyüzedir. Kuşkusuz burada bunun nedenlerini tartışma olanağımız yoktur. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, SB'de ulusal sorun daha başından beri esaslı bir biçimde çözülemedi. Lenin soruna büyük bir önem veriyordu. Ancak sorunun esaslı bir biçimde çözümüne ne zaman ve olanak buldu, ne de o günkü koşullar buna olanak tanıyabiliyordu. Devrim öncesi Çarlık Rusyası bir halklar hapisanesiydi. Birçok halk sömürge, yarı-sömürge ve bağımlılık

koşullarında yaşıyordu. Ekim Devrimi bu halklara sadece kurtuluşun kapısını açabildi ve ulusal sorunun çözümünde yol gösterdi. Ancak Ekim Devrimi'nin açtığı bu yolda fazla bir mesafe alınamadı. SB'de ulusal soruna getirilen o günkü çözüm, Çarlık Rusyası'na göre tarihi olarak çok ileri bir adımdı. Belki de o günkü dünya ve Çarlık Rusyası koşullarına göre yeterli bir çözüm biçimiydi de. Ancak çağımız koşullarına göre yeterli bir çözüm değildir. Elbette bundan hareketle sosyalizmin ulusal sorunun çözümünde yetersiz kaldığı söylenemez. Örneğin bir Finlandiya örneği vardır. Dünyada ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini gerçekten ve pratikte ilk uygulayan Ekim Devrimi oldu.

Peki, Türk sol örgütlerinin milli meseledeki genel yaklaşımı için nasıl bir bilanço çıkarıyorsunuz?

KUK: Türkiye'de sol örgütler bugüne kadar ulusal sorunun çözümünde teorik ve pratik olarak hep Sovyet modelini örnek gösterdiler. Bugün artık bu modelin de yeterli bir çözüm getiremediği ortaya çıktı. Şimdi ulusal sorunda daha gerçekçi olmak ve daha pratik davranmak gerekiyor. Ulusal sorun ve ulusal kurtuluş hareketleri çağımızın temel olgularından biri olmaya devam ediyor. Yeni dünya koşullarında ulusal sorunun gerçekçi ve adaletli çözümü ancak sömürge ve ezilen ulusların iradeleri önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması, özgürlük ve bağımsızlık mücadelelerinin başarıya ulaşmasıyla mümkündür. Eşit, özgür ve serbest iradeye dayanmayan hiçbir birliklilik savunulamaz.

Ya Sovyetler Birliği'nin başlangıçtan beri izlediği Kürt politikası sizi tatmin ediyor mu?

KUK: Lenin dönemi dahil, Ekim Devrimi'nden bu yana SB'nin Kürt sorununa karşı izlediği politikayı, daha doğrusu politikasızlığı, onaylamak mümkün değildir. SB, Kürt sorununda daima bir devlet politikası izledi. Kürt halkının mücadelesine karşı sürekli olarak ilgili devletlerle -Türkiye, Irak, İran, Suriye- ilişkilerini temel aldı. Lenin döneminde bile SB'nin yanbaşında Kürt halkına karşı girilen katliamlar görmezlikten gelinerek, «Sovyetler Birliği'nin korunması» adına ırkçı-şoven Kemalistler desteklendi. SB'nin Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne karşı tavrı da biliniyor. Irak'ta Saddam Hüseyin yönetiminin Kürt halkına karşı giriştiği soykırımların uluslararası düzeydeki sorumlularından biri de SB'dir. Sosyalizm

adına hareket eden SB, dünyada özellikle de Ortadoğu'da, bir devlet politikası izledi. Bu politikadan, başta ulusal kurtuluş hareketleri olmak üzere, tüm dünya devrimci hareketi zarar gördü.

AHMET ZEKİ OKÇUOĞLU(*)
(BAĞIMSIZ)

Ahmet Zeki Okçuoğlu

1949'da Elazığ ilinin Karakoçan ilçesi Okçular (Okçıyan) köyünde doğdu. Babası memurdu. İlk ve ortaokulu Karakoçan'da, liseyi Elazığ'da okudu. 1967'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Kürt meselesiyle ilgilenmesi, kendi ifadesine göre, daha lise yıllarında iken başladı. Mehmet Ali Aslan'ın çıkardığı «Yeni Akış» adlı derginin Elazığ'da satışını yaptığını hatırlıyor. Üniversite öğrenciliği döneminde milliyetçi-sol Kürt çevresi içinde yer aldı. İstanbul'da da kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocağı'nın (DDKO) kurucuları arasında bulundu. 12 Mart'ın az önce Dr. Şıvan önderlik ettiği T-KDP ile temas kurdu. Bir süre Irak'ın Kürt bölgesinde kaldı. Türkiye'ye döndü. 12 Mart'ta DDKO davasından yargılandı. İki yıl kadar tutuklu kaldı. 1974 affından bir süre önce salıverildi. İstanbul'da Devrimci Demokratik Kültür Derneği'nin (DDKD) kurulmasına katkı yaptı. DDKD'nin 1976'da geçirdiği bölünmede Kawa grubu içinde yer aldı. Yine kendi ifadesine göre, kısa bir süre sonra Kawa fikirlerinden de uzaklaşmaya başladı. Bu arada hukuk fakültesini bitirdi (1978). 12 Eylül'den sonra kırk günlük bir gözaltı süresi ve iki aylık bir tutukluluk yaşadı. Şimdi hiçbir grup ya da partiye mensup olmadığını belirtiyor. Serbest avukatlık yapan Okçuoğlu iki çocuk babasıdır.

(*) Okçuoğlu ile 24 Nisan 1991'de İstanbul'da görüşüldü.

Milliyetçi-Sol Kürt Çevrede Yer Aldım

Sizde Kürtlük bilinci mi önce başladı, yoksa solcu düşünce mi?

Okçuoğlu: İkisi aynı zamanda başladı. Üniversite yıllarımda hep milliyetçi Kürt çevreleri içinde oldum. O sıralar, İstanbul'daki Kürt aydın-öğrenci kesimi iki çevreden oluşuyordu. Bunlardan ilki, milliyetçi-sol Kürtlerdi. Diğeri de Türk solu içerisinde yer alan ama Kürt sorununa da ilgi duyan unsurlardan oluşuyordu. Ben, milliyetçi-sol Kürt çevresi içinde yer aldım. Bu çevre sonraları İstanbul-DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) hareketini bağrından çıkardı.

O zaman siz DEV-GENÇ içinde yer almadınız mı?

Okçuoğlu: DEV-GENÇ ve DDKO birbirine yakın iki kuruluştu. Ama yine de, her şeye rağmen, aralarında pek çok ayrılıklar bulunuyordu.

12 Mart'ta yargılandınız mı?

Okçuoğlu: Yargılandım ve iki yıla yakın bir süre tutuklu kaldım. Aftan bir süre önce cezam bitti, ve salıverildim.

1975'ten sonra hangi grubun içinde yer aldınız?

Okçuoğlu: 12 Mart'tan önce Irak Kürdistanı'nda Dr. Şıwan(*) ile ilişkilerim vardı. 12 Mart'tan önce bir süre Irak Kürdistanı'nda kaldım. Bir kampta politik çalışmalar yapılıyordu. T-KDP hareketi orada tasfiye edilince, Türkiye'ye döndüm.

12 Mart'tan sonra neler oldu?

Okçuoğlu: Kürtler üzerinde yoğun baskılar vardı ve politik bir kargaşa yaşanıyordu. 12 Mart'tan geriye, Ankara DDKO önderlerinin oluşturduğu Komal -daha sonra Rızgari hareketine dönüştü- kaldı. Bir de darmadağın bir halde Dr. Şıwan hareketi vardı. Ankara'da Komal hareketinin odaklığını yaptığı ve İstanbul'da da bizim katkılar sunduğumuz bir toparlanma oldu. Ankara'da DDKD'nin (Devrimci Demokratik Kültür Derneği) kurulmasında Komal çevresinin katkısı önemlidir. İstanbul'da da bizim çabalarımız oldu. Biz Dr. Şıwan hareketini toparlamaya çalıştığımızda, önümüze pek çok engel çıktı. Aramızda derin ideolojik ayrılıkların olduğunu gördük.

Temel tartışma konusu neydi?

(*) Bak, T-KDP tarihçe.

Okçuoğlu: Temel tartışma konusunu, Kürdistan'ın diğer parçalarındaki hareketler ile ilişkiler ve Sovyetler Birliğine aklaşım oluşturuyordu.

Türkiye dışındaki Kürt hareketleri ile ilişkiler ile neyi kastediyorsunuz?

Okçuoğlu: Benim dışımda birçok arkadaş 12 Mart döneminde Suriye ve Avrupa'da kalmışlardı. Ve bu sırada aşağıdaki (güneydeki) Kürt hareketleri ile ilişkileri olmuştu. Yapılacak çalışmalar konusunda daha çok bu hareketleri gözetiyorlardı. Onların eğilimlerine uygun bir tavır öneriyorlardı. Ben buna karşı çıktım. Onlarla ilişkilerde dikkatli davranmamız gerektiğini, Irak ve Suriye'deki hareketlerin içinde bulunduğu koşulların çok farklı olduğunu ve onlarla şu aşamada eşgüdüm halinde bulunmanın yarar sağlamayacağını söylüyordum. Bizim önümüzde hareketi yeniden siyasi olarak inşa etmek görevinin olduğunu savunuyordum. Bu da, şablonlardan giderek varılamayacak bir hedefti. Yine Sovyetlerin Kürtlere bir yararı olmayacağını, tarih içinde bunun pek çok kez gözleendiğini söylüyordum.

Önce Kawa İçinde Yer Aldım

Bundan sonra hangi hareket içinde yer aldınız?

Bu ayrışmadan sonra Kawa hareketi içinde bulundum. Burada bir çizgi yaratmaya çalıştık. Ancak bu dönemde Kürt hareketi dünya sosyalist hareketi içindeki tartışmayla o kadar çok ilgiliydi ki, burada da yerli bir politik çizgi geliştirmek mümkün olmadı.

Kawa '78'de bölündü ve Dengê Kawa ortaya çıktı. Siz hangi tarafa seçtiniz?

Okçuoğlu: Bölünmede Kawa kesimini tuttum ama esas olarak, sonradan hareketten ayrıldım. Çünkü, bu eğilimin de giderek Kürt ulusal sorununun ihtiyaçlarından uzaklaştığını, gereğinden fazla radikalize olduğunu gördüm.

Ondan sonra hiçbir grupta yer almadınız mı?

Okçuoğlu: Yer almadım.

12 Eylül'de yargılandınız mı?

Okçuoğlu: Evet yargılandım. Kırk gün gözetim altında kaldım. Kawa davasından yargılanıp beraat ettim. Bir süre önce de İHD'nin Ankara'daki genel kurulunda arkadaşım Vedat Aydın'ın

yaptığı Kürtçe konuşmayı Türkçe'ye tercüme ettiğim için Vedat'la birlikte tutuklandım. İki ay süreyle tutuklu kaldım.

Türkiye siyasi hayatında yeni terimler zuhur etti. Siyasi hayatımız, '83-84'te Bulgaristan'daki Türklerin durumuyla birlikte, «soydaş» terimini kazandı. Son 5-6 ay içinde, Kuveyt kriziyle birlikte, Cumhurbaşkanı Özal sayesinde «vatandaşlarımızın soydaşlar» kavramı ortaya çıktı. Yine son birkaç ay içinde, Türk basınında «Kürt aydınları» diye yeni bir kategori başgösterdi. Bildiğim kadarıyla Türk ve Kürt Marksistler, etnik ayrımı ortadan kaldırmak için genellikle «Türkiyeli» kavramını kullanıyorlardı. Yine gördüğüm kadarıyla bu kalktı. Artık «Kürt aydını» ve «Türk aydını» var. Nedir bu «Kürt aydını»? Nasıl bir kategoridir? Siz kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Kendinizi bir «Kürt aydını» olarak mı görüyorsunuz?

Okçuoğlu: Kürdüm, eğer denebilirse Kürt aydınıyım. Türkiye'de siyasal rejim ve onun politikaları Türkiye'nin gerçekliğini yansıtmıyordu. Herkesi Türk kabul eden, olsa da olmasa da, istese de istemese de Türk kabul eden bir anlayışı esas alıyordu ve bunun için de, cumhuriyet döneminden günümüze kadarki süreç içerisinde herkes «Türk», herkes «Türk insanı», «Türk aydını», «Türk sanatçısı», «Türk yazarı», «Türk ressamı» v.s. biçiminde tanımlanıyordu. Fakat bu, Türkiye'nin gerçekliğine uymuyordu. Çünkü Türkiye pek çok ulusal ve etnik unsurun bir arada olduğu, tarih içerisinde yaşadığı bir toprak parçası. Ayrıca Türkiye, esas olarak, Kürt ve Türklerden oluşan bir toplumdur.

Yani şunu mu demek istiyorsunuz? Türkiye'de Türk aydını kategorisi nasıl doğal bir olaysa, Kürt aydını olmak ta o oranda doğal bir olaydır. Yani her milletin aydınları varsa, ben de Kürtlerin aydınıyım diyorsunuz.

Okçuoğlu: Tabii, olabildiğim kadarıyla Kürtlerin aydınıyım. Peki sizin çevrenizde «Kürt aydını» kategorisi nasıl karşılıyor? Yani bu benimsenen bir kavram mı?

Okçuoğlu: Kürt ulusal hareketi 1960'lardan bu yana sol bir anlayışa tekabül ediyor. Bilindiği üzere, Marksist-Leninist dünya görüşünde özellikle Sovyet ve onu izleyen geleneklerde aydın kavramına pek yer verilmemiştir. Daha doğrusu aşağılanmıştır, itibar edilmemiştir. Bu, Kürt ulusal güçlerine de sirayet etti. O nedenle aydın «güvenilmez», «kaypak», «korkak», «kaçak» bir kavram, lü-

zumsuz bir yaratık olarak algılanıyor. Türkiye'de Kürtlerin aydın kavramına ısındığını söyleyemem. Geleneksel olarak da Kürtler aydın kavramına pek alışık değildirler. Çünkü aydın, Batılı bir kavramdır. Kürtler ise, geleneksel İslam kültürünün egemen olduğu bir toplum. O nedenle, toplumsal olarak da biz, aydın kavramını henüz içimize sindirmiş sayılamayız. Ama son dönemde aydınların giderek Kürt ulusal hareketi içindeki ağırlıkları artıyor.

Aydın tabakası en bol, sayı olarak da, nitelik olarak da en ağırlıklı Kürt toplumu Türkiye'de yaşıyor. Fakat fikri üretim noktasında cesametiyle orantılı bir etkinliği yok. Neden?

Okçuoğlu: Nicel olarak Türkiye'nin, Türkiye Kürdistanı'nın diğer Kürdistan parçalarına nazaran daha geniş bir aydın kitlesine sahip olduğu doğru. Sizin de belirttiğiniz gibi bu nitel bir üstünlüğe tekabül etmiyor. Aksine, Türkiye'deki Kürt aydınları Kürt ulusal değerleri, Kürt sorununun politik, ideolojik, kültürel boyutlarıyla ele alınması konusunda çok fazla gelişmiş sayılmaz.

Soğuk Savaş Örgütleri Dönemi Kapandı

Hayat hikâyenize bakıyorum: yaklaşık 13-14 yıldır herhangi bir Kürt siyasi hareketinin çizgisini benimsemediğiniz görülmüyor. Sizin anlayışınıza göre, aydın, siyasi hareketlerin dışında mı olmalı? Aydın bakışlı olmak için illa dışta olmak mı gerekli?

Okçuoğlu: Hayır.

Politikadan uzak değilsiniz gördüğüm kadarıyla. Politikanın içindedesiniz ama grupların dışındasınız. Bir açıklaması olmalı bunun?

Okçuoğlu: Ben 1976'lardan itibaren mevcut anlayışların ve onun bir yansıması olan örgütlenmelerin çağın ve Kürt toplumunun gereklerine uymadığını, bir terslik olduğunu hissediyordum. O nedenle, ilk anda çok bilinçli olmasa da, giderek bu anlayışlardan uzaklaştım. Tabii, yalnız başına kalmanın getirdiği pek çok sıkıntıyı yaşadım. Ekonomik sıkıntı, mesleki sıkıntı vb. gibi... Her şeye rağmen, mümkün olduğu kadar olayları izlemeye ve elimden geldiği kadar hadisenin içinde kalmaya çalıştım. 1980 sonrası Türkiye Kürdistanı'nda önemli bir boşluk doğdu. Uzun bir süre, herkes gibi ben de suskun kaldım. Ama gelişen olaylar karşısında suskun kalınmaması gerektiğini, sürece müdahale edilmesi gerektiğini görerek, tamamen kişisel çabalarımla ve onun olanaklarıyla

Kürt ulusal sürecine bir aydın olarak, hem kendimi yeniden yapılandırmak, hem de olaya müdahale etmek biçiminde yeniden aktif olarak katıldım. Ben örgütsüzlüğü savunmuyorum. Ancak örgütsüz kalmamak için, paylaşmadığım, inanmadığım bir örgütlenmenin içinde olmayı da yanlış buluyorum. Türkiye'deki Kürt örgütlenmelerinin artık miadlarını doldurdıklarına, soğuk savaş ideolojisi ile örgütlendiklerine ve bunların artık gelişen uluslararası ve ulusal ihtiyaçları karşılamaktan bütünüyle uzak kaldıklarına, gidecek yok olacaklarına inanıyorum.

Artık Marksist Değilim

Nedir bu mutabık olmadığınız noktalar? Bunu biraz açar mısınız? Mücadele, örgütlenme tarzlarında...

Okçuoğlu: Ben geçmişte ideolojik tercihim bütünüyle bilinç ve yeterli bilgi kaynaklarına sahip olarak yapmadım. Herkes gibi, ben de tercihim birtakım ilişkilerin, etkilenmelerin sonucu olarak yapmıştım. Sonuçta bunun doğru olmadığı kanaatine vardım ve düşüncelerimi, bakış açılarımı ve ilişkilerimi yeniden gözden geçirme gereğini duydum. Çünkü bir hayli zorluklar yaratıyordu bunlar. En sonunda, gençlik yıllarımda bütünüyle özgür irademle yapmadığım bir tercihin sonucu olarak benimsediğim Marksist-Leninist dünya görüşünden tamamiyle koptum.

Şimdi nesisiniz?

Okçuoğlu: Eğer bir tanım yapmak gerekirse, liberal-demokrat denebilir.

Bu politik bir tutum değil herhalde.

Okçuoğlu: Kesinlikle.

O halde -bir ikisi hariç- kendisine Marksist diyen Kürt hareketlerinin hemen hemen tamamıyla aranızda baraj mı oluşuyorunuz?

Okçuoğlu. Evet. Kendisini Marksist olarak tanımlamayan diğer Kürt örgütlenmeleriyle de, ki bu sadece T-KDP'dir. Onun kalıntısı olarak varlığını sürdüren çevrelerin de bu sistemin ne kadar dışında oldukları tartışmalıdır. En azından çağdaş bir perspektiften yoksundurlar. Ben mevcut Kürt siyasi örgütlerinin -ki bunu söylerken PKK'nın gücünü ve ağırlığını gözardı etmeden konuştuğumu bilmenizi istiyorum- Kürt ulusal sorununun çözülmesi konusunda kayda değer bir politik görüşe, projeye, strateji ve tak-

tiklere sahip olmadıkları görüşündeyim.

Peki o halde nasıl gelişiyor bu olay?

Okçuoğlu: Dünya her zaman çok iradi, çok bilinçli ve çok doğru olarak bir yerlere gitmiyor. Olayların gelişiminde kendiliğindenciliğin, tesadüflerin, boşlukların da payı var. İhtiyaçların bir ölçüde de olsa yarattığı sonuçlardır bunlar. Kürtler 1980'den sonra Türkiye'de hiçbir tercihe sahip değillerdi. PKK bu boşluktan yararlandı. Bence başarısının esas yanını da bu oluşturuyor.

Kürt Gruplarında Marksistler Ağırlıklı

Biraz sizin içinden geldiğiniz ve bana göre Kürt hareketinin ana gövdesini oluşturan şu Marksist hareketlerin bir değerlendirmesini yapalım. Diğer ülkelerdeki Kürt hareketlerine bakım. Hepsi de KDP geleneğinden kök alıyor. Talabani gibi bir dönem Marksistlik ve Maoculuk iddiasında olan bir hareket bile bu gelenekten geliyor. Türkiye'de ise Kürt hareketi, T-KDP, ondan çıkan KUK, kısmen de Dr. Şıwan hareketini dışta tutarsak, Türk Marksist hareketinin içinden çıkmış. Bunu nasıl açıklamak gerekiyor?

Okçuoğlu: Her şeye rağmen, çok sınırlı da olsa Kürt ulusal hareketi, geleneksel Kürt milliyetçiliğinin etkisini taşımaktadır. Ama bu, 1960'lardan sonra giderek sol -Marksist-Leninist- bir karakter kazandı ve geleneksel özelliğinden uzaklaştı. Uzaklaşmaktan çok, geleneksel eğilimin dışında yeniden odaklanmaya başladı demek daha doğru. Bana göre bu, cumhuriyet döneminin Kürt politikasının bir ürünü. Çünkü bu dönemde Kürt aydınları köklerinden koparıldı. Sersemleştirilen Kürt aydınları muhalif bir güç olarak gördükleri Marksist hareket içinde kendilerini yeniden bulmaya çalıştılar. Bu dönemi Kürt aydınları açısından çok bilinçli, başarılı bir politik evre olarak görmüyorum. Biraz önce de belirttiğim gibi, bu dönem Kürtlerin kendilerini aramaları dönemidir. Ancak, bana göre, Kürt aydınları giderek köklerine ulaşmaya çalışıyorlar. Tabii bu ölçüde de yabancı oldukları etkilenmelerden kurtuluyorlar. Pek çok kimsenin aksine, bu önümüzdeki dönemde Kürt aydınlarının kendi gelenekleri üzerine çağdaş bir biçimde yeniden yapılanacağını görüyorum.

Ben sizin bu değerlendirmenizi pek gerçekçi görmüyorum. Şu bakımdan. Türkiye'de Marksist hareketin doğmasından önce Irak-KDP ile yakın bağları olan T-KDP olayı ortaya çıktı. Ay-

dınlarla ilgili söylediklerinizi doğru sayarsak bile, T-KDP zaten aydınlar içinde bir hareket değildi; eşraf içinde bir hareketti; tüccar içinde bir hareketti. Marksistlerin söylediklerine göre, burjuvalar içinde bir hareketti. O gelişemedi. Muhalefeti Kürt Marksistleri yapabildi. Bunun başka şeylerle açıklanması gerekiyor bana göre.

Okçuoğlu: KDP çok geleneksel bir eğilimi temsil ediyordu. 1925'den 1960'lara kadar ağır baskı altında yaşayan Kürt geleneksel sınıflarını temsil ediyordu. Bu çevreler hem sorunlarını çağdaş bir biçimde kavrayacak yeteneklerden yoksundu, hem de alabildiğine sindirilmiş ve ürkmüş bir durumdaydı. Bu nedenle KDP çok gizli, adeta Masonik anlamda bir dayanışma ile kendini muhafaza etme temelinde oluştu. Yoksa bir politik aksiyon olarak, aktivite olarak bir işlev görmedi. Faik Bucak'ın öldürülmesinden(*) sonra bu hareket bildiri yazabilecek bir elemandan bile yoksundu.

Niye aydından yoksundu?

Okçuoğlu: Bana göre, aydını ondan kopmuştu. Çünkü aydınlarıyla ilişki kurmakta son derece ısrarlıydılar. Aydınlar, «siz gericisiniz, siz milliyetçisiniz, siz şovensiniz» diyerek onlardan kaçıyorlardı.

O zaman Türkiye'de genel olarak muhalefet bayrağı Marksizmin elindeydi. Bunun etkisi yok muydu?

Okçuoğlu: Evet, tabii kendi köklerinden kopuk olarak. Bugün hem Marksizm büyük ölçüde itibarını yitirdi, hem de Kürt hareketi bir hayli boyutlandı.

Ama şu anda da Kürt hareketi içinde en güçlü hareket olarak PKK, hâlâ ben Marksistim diyor.

PKK, Pekin Moskova Kamplaşmasını Dert Edinmedi

Okçuoğlu: PKK'nın Marksistim demesi, onun ne kadar öyle olduğunun ölçüsü olarak görülmemeli. İnsanın kendisini nasıl tanımladığından daha çok, ne yaptığı önemlidir. Yaptığı şeylere bakıldığında, PKK'nın da Kürt milliyetçiliği çerçevesinde değerlendirilmesi gerekiyor. Diğer Kürt hareketlerinin 1960'lardan beri yaşadığı süreci, PKK 1978'den itibaren yaşıyor. PKK başlangıçta oldukça ulusal bir söylemle ortaya çıktı. Ancak giderek bunu yitirmeye başladığını görüyorum. Herkesin Sovyetler mi haklı Çin mi haklı diye kavgaya tutuştuğu sırada PKK bu çatışmaya hiç girme-

(*) Bak. T-KDP bölümü.

di. Ama şimdi Gorbaçov'un ve SSCB'nin akıbeti konusunda herkesten daha çok ilgili görünüyor.

PKK «biz esas olarak yoksul köylülük içinde çalışıyoruz. Gövdemizi onlar oluşturuyor. Bir kısım ağa ve eşraf bizi desteklese bile, esas olarak bize karşıdırlar. Milli yönümüzün yanında, sınıfsal yönümüz de belirgin» diyor.

Okçuoğlu: O kanaatte değilim. Sadece PKK değil, bugüne kadar tüm Kürt örgütlenmeleri Kürt köylülüğüne dayandı. Bu, onun sınıfsal karakterinden değil, köylülüğün diğer Kürt sosyal kesimlerine nazaran daha çok Kürt olmasından; Kürt kültürüne, Kürt geleneklerine daha çok bağlı olmasından ileri geliyor. PKK, savunduğu ideolojinin etkisiyle köylülüğün bu tercihini onun sınıfsal karakterine bağlı görüyor. 1925'den 1960'lara kadar Türk yönetimi Kürt köylülüğünü ortadan kaldırmak için pek çok yöntem denedi. PKK bu kaynağa ulaştı. Ayrıca PKK'yı sadece Kürt yoksul köylülüğünün desteklediği doğru değil.

Sadece onlar demiyorum. Neyse... Ben burada, Türkiye'deki Kürt hareketlerinin neden genelde Marksizmi benimsediğini sormak istiyorum.

Okçuoğlu: Kürtler kültürel ve politik olarak muhalif, dışlanmış bir toplum. Dışlanmış bir toplumun kimliğiyle düzen içi bir tercihte bulunma şansı yok. Bu yüzden Kürtler, kaçınılmaz olarak tercihini, kendisi gibi muhalif ve dışlanmış olan bir kesimden yana yaptılar. Ayrıca bu, Kürtlere hep ihtiyacını duydukları uluslararası desteği sağlama umudunu da veriyordu. Bir diğer deyişle Kürtler kazığını yedikleri Batıların yerine daha güvenilir bir müttefik bulduklarını umut etmişlerdi... Lenin'in kitaplarında ezilen uluslara vaadettiği kurtuluş, onları özellikle Sovyetlere hızla bağladı. Ama gerçeği, büyük hayal kırıklıklarına uğrayarak da olsa, artık anlıyorlar.

Kürt Aydınlarının Çoğu Kürtçe Bilmez

Kürt milliyetçiliği düzen içi bir ideoloji midir?

Okçuoğlu: Hayır! Ama Marksizm-Leninizm Kürtlerde uluslararası tecrit edilmişliği aşmada bir araç olarak görülmüştü. Çünkü Kürtler sadece içeride değil, dışarıda da dışlanmıştı. Biraz önce açıklamaya çalıştığım gibi, Türkiye'de Kürt aydınları kendi değer-

lerinden yoksun olarak sorunlarına yaklaşmak gibi bir şanssızlığa sahiptiler. Bu sorunla uğraşan Kürt aydınlarının önemli bir kesimi kendi ana dilini doğru dürüst konuşmuyor. Hatta hiç konuşmayanlar bile var. Doğruları ve yanlışlarıyla Marksizme körü köre bağlanmalarında bunun payı büyüktür.

Kürt aydınlarının Kürtçe okuma-yazma durumu nasıl?

Okçuoğlu: Utanılacak kadar kötü. Örneğin Kürtlük konusunda en radikal söylemler ortaya çıkan PKK çevresinde Kürtçeyi doğru dürüst okuyup yazabilecek on adamın olduğunu sanmıyorum.

Kürtçe yayın yapıyorlar ama.

Okçuoğlu: Yazdıkları kayda değer şeyler değil.

Siz kendinizi hangi dille ifade ediyorsunuz?

Okçuoğlu: Türkçe tabii.

Yani fikri üretiminizi Türkçe yapıyorsunuz, öyle mi?

Okçuoğlu: Ama Kürtçe de yapıyorum artık. İkisi bir arada.

Kürtçe yazabiliyor musunuz?

Okçuoğlu: Evet.

Hangisi daha çok? Türkçe mi, Kürtçe mi?

Okçuoğlu: Aşağı yukarı ikisi de aynı.

Ben Kürtçeyi Türkçe kadar iyi bildiğinizi zannetmiyorum.

Okçuoğlu: Yok. O kadar iddialı olmayalım. Sizin bunları takılmak için söylediğinizi biliyorum. Ancak bunun çağrıştırdığı bir şeyden söz etmek istiyorum. Zaman zaman Türk yöneticileri, «Kürt aydınları Kürtçeyi doğru dürüst bilmiyorlar» diyor. Hatta Cumhurbaşkanı Turgut Özal bir defasında, «Apo bile Kürtçe değil, Türkçe konuşuyor» diyerek, 2932 sayılı, Kürt dilini yasaklayan kanunun yürürlükten kaldırılmasının kendine göre hiçbir tehlike yaratmayacağını söylemişti. Bir defa, bana göre, bundan övünmek değil, utanmak gerekiyor. Bir insana ana dilini unutturacak kadar zalim olunabilmiş demek. Kürtlerin kendiliğinden, özgür iradeleleriyle ana dillerini unuttukları söylenemez. Daha düne kadar bunu yasaklayan bir kanun yürürlükteydi. Bugün bile bir süre önce çıkarılan Terör Kanunu^(*) kapsamında bunu yasaklayan hükümlere yer veriliyor. Ayrıca, insanların ana dillerini unutturmak, onları her zaman ulusal kimliklerinden koparmak için yeterli olmuyor. Tam bir Fransız gibi büyüyen Cezayirli Ferhad Abbas, tek kelime

(*) 12 Nisan 1991'de yürürlüğe giren Anti-Terör Yasası.

Arapça bilmediği halde, Fransız sömürgeciliğine karşı mücadelesinin başını çekiyordu. Apo'nun yerinde olsam, Türk gazetecileriyle Kürtçe konuşurdum.

Türkiye'dekiler Bağımsızlık, İran ve Irak'takiler Otonomi Diyor

Peki, yine Türkiye'deki Kürt hareketleriyle diğer ülkelerdeki Kürt hareketleri arasındaki farklılığı değerlendirmeye devam edelim. Benim tespit edebildiğim bir farklılık da, Kürt hareketlerinin talepleri konusunda ortaya çıkıyor. Türkiye dışındaki bütün Kürt hareketleri, istisnasız, otonomi ya da federasyon talep ediyor. «Uzun vadede bağımsız ve birleşik bir Kürt devletini isteriz ama bugün reel olan, gerçekçi olan budur» diyorlar. Hatta, İran'da Kasımlı'nın öldürülmesinden sonra bile İ-KDP ısrarla bunun altını çizmeye devam etti. Türkiye'de ise, T-KDP ve kısmen Kemal Burkay'ın temsil ettiği hareket ayrı tutulursa, son zamanlarda Apo da bu doğrultuda bazı açıklamalar yaptı- Kürt hareketleri «bağımsız, birleşik, hatta sosyalist Kürdistan» diyorlar. Şimdi bu soruya cevap verirken şu faktörleri de göz önünde bulundurmanızı rica edeceğim. Ben Suriye'yi incelemedim ama İran ve Irak'taki Kürt toplumunu az çok biliyorum. Bu iki ülkede Kürt toplumu ekonomik ve demografik yönden ayrı bir ünite. Fars ve Arap toplumuyla kaynaşma yok. Mesela, Tahran'da neredeyse parmakla sayılacak kadar az Kürt gördüm. Türkiye'de tam tersi. Kürtler ve Türkler arasında giderek de hızlanan, ileri derece bir entegrasyon var. Şimdi Kürtler entegrasyonun ileri olduğu yerde yani Türkiye'de bağımsızlık diyor. Entegrasyonun nisbeten az olduğu yerde ise (İran ve Irak'ta) otonomi diyor. Bu tespitlerime katılıyor musunuz? Bunu nasıl açıklamak gerekiyor?

Okçuoğlu: Evet, tespitlerinize katılıyorum. Bu konuyu değerlendirmeden önce bazı anılarımdan söz etmek istiyorum. İlk üniversite yıllarımızda biz sık sık Türkiye haritasını önümüze alarak, «acaba sınırlarımızı nerelerden geçirsek» diye bir Kürdistan haritası çizerdik. Şurayı alalım mı, almayalım mı derken, denize ulaşmamız gerekir diyerek İskenderun'u da alırdık. Hatta bir de kuzeyden denize açılalım diyerek Trabzon'u da kattığımız olurdu. Öyle ki, Türkiye'yi adeta boş bir arazi olarak görüyorduk. Hepsini

almıyorduksak, doğrusu bir engel gördüğümüzden değil, vicdanlı olduğumuzdandı. Sosyalist ahlakımız kardeş Türk halkına haksızlık yapmaya elvermiyordu çünkü. Türkiye'yi hallettikten (!) sonra İran, Irak, Suriye'ye geçiyorduk. Oradan da Basra Körfezi'ne ulaşıyorduk. En çok da petrol alanları üzerinde duruyorduk. Biraz haksızlık yaparak da olsa, mümkün olduğunca geniş petrol alanını sınırlarımıza dahil etmeyi ihmal etmiyorduk. Bence Türkiye'de Kürt aydınlarının bilinci bu «karışanı, edeni yok» mantığı üzerinde şekillendiği için, ne lüzum var, bağımsız devlet kurmak imkanı varken, otonomi istemek de ne oluyor diyerek aklına geldiği gibi politika üretiyorlar. Eğer sosyalizmimiz bizi önlemese, dediğim gibi, bütün bölgeyi işgal etmekten, hatta büyük bir cihan imparatorluğu kurmaktan kimse bizi alıkoymayacaktı. Ağızdan düşürülmeyen anti-emperyalizmimizin de altında bu mantık yatıyor. Bekara karı boşamak kolaydır. Ben Türkiye'deki Kürt aydınlarıyla, İran, Irak ve Suriye'deki Kürt aydınları arasındaki sözünü ettiğiniz bu farklılığı, gerçeklikle olan ilişkileriyle açıklıyorum. Türkiye'de Kürt aydınları esas olarak 1960'lardan sonra oluştu. Ciddi politik tecrübeleri yok. Ne iç, ne de uluslararası koşulları iyi bildikleri söylenebilir. Bu ölçsüzlükte, bize dünya devrimini vadeden Marksizm-Leninizmimizin de çok büyük payı var.

Neden gerçekçi değil?

Okçuoğlu: Çok iyi biliniyor ki, uluslararası sözleşmelerde sözü edilen ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin edeceği ilkesi, uygulamada hiç de söylendiği biçimde işletilmiyor. Buna daha çok başkaları karar veriyor. Kürtler gibi olanaklarını, gücünü büyük ölçüde yitirmiş bir ulusu, kendi kaderini tayin etmekteki payı başkalarından sonra, çok sonra geliyor. Bunu göremiyor Kürt aydını. Ya da zoruna gidiyor, rahatsızlık duyuyor ve bunun için de tepki gösteriyor, tepkiler üzerinde politika yapıyor. Oysa, politika tepkiler olmadığı ölçüde akıllıcadır. Gerçekleri görmek ve ona göre taleplerde bulunmak gerekiyor. Kuşkusuz bununla Kürtlerin kaderlerini bütünüyle başkalarına bağlamaları gerektiğini söylemiyorum. Aksine Kürtlerin kaderleri konusunda daha çok söz söylemeleri gerektiğini savunuyorum. Ama bunun için öncelikle ne durumda olduklarını görmeleri gerekiyor.

Kürt Sorununu Silah Değil Diplomasi Çözecek

Size göre Türkiye'deki bir Kürt hareketi neyi şiar edinmeli?

Okcuoğlu: Hukukçu olduğum için pek çok açıdan kendimi şanslı görüyorum. Siyaset yapmak için hukuk bilmek gerekiyor. Tabii bundan, her hukuk bilenin çok iyi siyaset yapacağı sonucuna varılamaz. Bizim durumumuzda olan ulusların, kaderleri, ne kadar güçlü ve kararlı olursa olsunlar, sonuçta uluslararası platformlarda kararlaştırılıyor. Kasımla, «sorunu enternasyonalize etmek gerekir» derken, bunu anlatmaya çalışıyordu. Sorunu uluslararası gündeme getirmeden, onları bunu çözmeye ikna etmeden – tabii bu el etek öperek olmuyor, onları buna mecbur bırakmak gerekiyor– bir çözüme ulaşmak mümkün değil. Bunu yaparken, en son gelmesi gereken şey silahtır. Silahla belki bağımlı olduğunuz devlete pek çok zarar verebilirsiniz ama uluslararası güçleri bununla sorununuzu çözmeye mecbur bırakamazsınız. Bir diğer ifadeyle, bir yerden sonra artık silah değil, diplomasi iş görüyor. Bunu mutlaka görmek gerekiyor. Bunu başarmadıkça, askeri olarak ne kadar güç kazanırsanız kazanın, sonuçta yenilen siz oluyorsunuz. Sizi ezen yönetim karşınızda başarısız da kalsa, biri çıkıp geliyor, size haddinizi bildiriyor. Bir bakıma Kuveyt'te Saddam'ın durumu böyle olmadı mı? Zaten sizin hiçbir zaman karşısında olduğunuz devletin silah gücüne ulaşmanız mümkün değil. Ayrıca sen, bir adam öldürüyorsun «terörist» oluyorsun; o ise, çocuk, kadın, ihtiyar demeden onbinlerce insan öldürüyor, «güvenliğini sağlamış» oluyor. Uluslararası güçlere, «neden ses çıkarmıyorsunuz?» dediğinizde, «bu, o devletin iç işidir, onun egemenlik haklarıdır. Karışamayız» diyorlar. Çok mecbur kalındığında, adet yerini bulsun diye, insan hakları adı altında bir protesto gönderiliyor. İkinci gün o da unutuluyor. Bugüne kadar bu işler hep böyle oldu. Bu nedendir ki, silahlı direnişlerle Kürtler bugüne kadar bir şey elde edemediler. Acı ama şimdi silahlı direniş değil, yollarda ölen Kürt bebeleri dünyayı ayağa kaldırdı.

Siz Türkiye'de Kürt sorununun çözümünü konusunda ne düşünüyorsunuz?

Okcuoğlu: Dünya görüşüm itibariyle sorunların barışçı yollardan çözümlenmesinden yanayım. Gayrimeşrû olan Kürtlerin

hak talepleri değil, bu hakları gaspeden yönetimin tutumudur. Bunu en uygun ve etkili yöntemlerle ifade etmek gerekiyor. Böyle bir durumda aydınlara büyük görev düşüyor. Kitlelere yaslanarak sorunu dayatmak gerekiyor. Bu yapıldığında müthiş şeyler olacaktır. Yönetim bunu bildiğinden ağzını açan Kürt aydınlarının üzerine şiddetle gidiyor. Kürdistan aydınsızlaştırıldı. Şimdi daha çok Ankara, İstanbul ve batının diğer metropollerine yığıldılar. Bu gücü, toparlayıp harekete geçirmek gerekiyor. Kürt aydınının bilinci son yıllarda bir hayli bulandırıldı. Sorunu gerçekliğiyle koymak gerekiyor. Son zamanlarda, bazı Kürt aydınları, «Antalya da bizim, Mersin de bizim, İzmir de bizim, İstanbul'da bizim» biçiminde görüşler ileri sürmeye başladılar. Sözde bununla, Kürtlerin Türklerden ayrılmak istemediği gösterilerek yönetim çevreleri rahatlatılmaya çalışılıyor. Bunun ne kadar inandırıcı olduğunu bilemiyorum. Ama bence buna hiç de gerek yok. Bunun için de siyasi üslubumda, bu söylemlere başvurmaktan kaçınıyorum. Gerçekçi olmak gerekiyor. Kürtler bir ulustur ve ulusun olduğu yerde ulusal devlet fikri de olacaktır. Bunun önüne geçilemez. Baskı yaparak bunun ifade edilmesini bir süre önleyebilirsiniz ama bu fikri yok edemezsiniz. Türkiye de ilanihaye böyle baskıcı rejimle idare edilemeyeceğine göre, bu tutumu sürdürmenin bir faydası yok. Kürt sorununun çözümünü ertelemek, tefecinin alacağını ertelemeye benzer. Tefecinin katlanarak büyüyen faizi gibi yükünüz her geçen gün daha da ağırlaşır.

Yani bağımsızlık mı diyorsunuz?

Okçuoğlu: Her şeyden önce Kürtlerin ayrılarak bağımsız devletlerini kurma haklarının tanınması gerekiyor. Bu sadece Kürtler için değil, Türkler için de en doğru olanıdır. Kürtlerle Türkler arasındaki ilişkiyi, hatta birliği bu rahat ve özgür temelde yeniden düşünmek gerekir. Kürtlerin Ortadoğu jeopolitikasında, dört bir tarafı düşmanla çevrili ve kendisini çevreleyen herkesle ihtilafli biçimde güvenlik içinde olması ve en önemlisi de, dış dünya ile irtibatı kesilmiş olarak varlığını koruması kolay değil. En azından, bunun için de dış desteklere ihtiyaçları var. Araplar ve Farslarla Kürtlerin böyle bir şansı yakalamaları mümkün değil. Çünkü her ikisi de istikrarsız, iktisadi olarak geri, siyasi olarak çağdışı... Diğer yandan, biri Afrika'ya diğeri Asya'ya açılıyor. Oysa Kürtlerin Batı'ya ihtiyaçları var. Her şeye rağmen Türkiye Batı'lı bir devlet-

tir. Kürtler bu süreci ancak Türkiye ile birlikte yakalayabilir.

Diğer ülkelerdeki Kürtler için çözüm öneriniz nedir?

Okçuoğlu: Tabii, Kürt sorunu sadece Türkiye'de yaşanmıyor. Türkiye'deki Kürtlerle diğerlerini uzun süre birbirinden ayrı tutmak mümkün olamaz. O zaman sorunu global olarak düşünmek gerek. Bana göre, bir Türk-Kürt federasyonu her ikisi için de en gerçekçi olanıdır. Sovyetler Birliği'ne bakarak karamsarlığa düşmemek gerekiyor. Bence Türkiye, bu açıdan Sovyetlerden çok daha şanslı. Avrupa bunu yakaladı. Avrupa ile birlikte Türkler ve Kürtler de pekâlâ yakalayabilir.

Türkiye Kürt Örgütleri Neden Keskin?

Bir gözlemimi aktarmak istiyorum. Türkiye kökenli Kürt örgütlerinin hemen hemen tümüyle görüştim. Dediğim gibi, İran, Irak ve Suriye Kürtlerine göre, söylem olarak daha radikal bir profil veriyorlar. Ayrılıktan ve bağımsızlıktan başka bir şey kurtarmıyor onları. İnsanlarla teybi kapatıp sohbet ettiğimde, başka bir söylem gözledim. Psikolojik olarak hiç de bağımsızlığa hazır değiller. Türkiye hâlâ onlar için «biz». Böyle bir gözlemim var. Acaba yanılıyor muyum?

Okçuoğlu: Doğrudur. Ben de farklı çevrelerden arkadaşlarla görüştüğümde aynı şeyi gözlüyorum. Teke tek ortak çok şey tespit ediyorum. Ama yayın organlarında farklı şeyler söylüyorlar. Bunda, Kürt aydınının politika yapmayı, radikalizm yarışı olarak görmesinin büyük payı var. Kim daha uzun işerse, o daha makbul sayılıyor. Bir olgudan söz etmek istiyorum. Bir zamanlar herkesin, «bağımsız, birleşik ve dahi sosyalist Kürdistan» diyerek sidik yarıştırdığı dönemde, bir akım çıktı. Dört parçaya, «Sovyetler Birliği'nde de Kürtler var, onları da buna dahil etmek gerekir» diyerek diğerlerinden daha radikal bir söylem tutturdu. «Beş Parçacılar» dendi bunlara. Beşinci parçayı göremedikleri için, diğer bütün Kürt çevrelerini hainlikle, Rus uşaklığı ile suçlamaya başladılar. Dediğim gibi, Kürt çevreleri birbirlerinden geri kalmamak için radikalizmde birbirleriyle yarışıyorlar.

İki yıldır Kürt çevrelerini tanımaya başladım. Giderek esnediklerini, birliği vurgulamaya başladıklarını görüyorum.

Okçuoğlu: Evet, bu gözleminiz de doğru. Gelişmeleri sevin-

dirici bulmakla birlikte, bu konuda henüz köklü değişiklikler yaşadığı söylenemez. Arkadaşlarımla olumsuzluklarından kurtulmaları için her şeyden önce geleneksel anlayışlarından arınmaları gerekiyor. Örgütsel ilişkilerini tasfiye ederek, kendilerini birey olarak tanımlamalarıyla bunun mümkün olabileceğine inanıyorum.

Türk ve Kürt Aydını Birbirine Yakınlaşıyor

Son zamanlarda Türk solu ile Kürt solu arasındaki mesafe daralıyor diyebilir miyim?

Okçuoğlu: Türk soluyla Kürt solu arasındaki yakınlaşmayı çok anlamlı bulmuyorum. Geleneksel sol bir güç olarak ve bir söylem olarak artık önemli değil. Türkiye için ise hiç değil. Benim için Hüsamettin Cindoruk'la, Turgut Özal'la, Abdurrahman Dilipak'la, Ali Bulaç'la, Murat Belge'yle ya da bunların temsil ettiği siyasi organizasyonlarla ne kadar yakınlaşıyorum, daha çok anlamlı geliyor.

Aynı şekilde Türk ve Kürt aydınlarının da birbirine yakınlaştığı görülüyor...

Okçuoğlu: Yaşamın zorlaması.

Değişen kim?

Okçuoğlu: Bence kendiliğinden oluyor bu. Yaşam hem Türkleri, hem Kürtleri değişmeye zorluyor.

Kim daha çok değişiyor?

Okçuoğlu: İkisi de çok az değişiyor.

Yeterli bulmuyor musunuz?

Okçuoğlu: Hayır.

Esasta kendini gözden geçiren ya da geçirmeye başlayan kim?

Okçuoğlu: Bence buna en çok ihtiyaçları olduğu için Kürtler.

Oldukça politiksiniz. Bana göre değişme Türk aydınında..

Okçuoğlu: İnşallah, inşallah.

Anti-Emperyalizm Bir Soğuk Savaş İdeolojisidir

Son dönemin hayli tartışılan bir konusuna gelmek istiyorum. Fazla uzatmadan söyleyim. Kürt solu için de, Kürt aydınları için de anti-emperyalizm eski anlamını ifade etmiyor artık. Neden?

Okçuoğlu: Anti-emperyalizm bir soğuk savaş ideolojisidir. Sovyetlerin öncülüğünü yaptığı blokun ideolojisidir. Onun karşısında da ABD'nin öncülüğünü yaptığı «Hür Dünya» söylemi vardı. Ne Batı dünyası ABD'nin başını çektiği «Hür Dünya»ya tekbül ediyordu, ne de Sovyetler Birliği'nin başını çektiği anti-emperyalizm, gerçekten halkların kardeşliğini ve kurtuluşunu, dünyadaki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin, haksızlıkların ortadan kaldırılmasını esas alan bir idealin peşindeydi. Hadise, bütünüyle iki güç arasındaki çıkar çatışmasıydı. Geçmişte bizi çok ilgilendirdiği için, geleneksel söylemiyle anti-emperyalizm üzerine birkaç şey daha söylemek istiyorum. Çok aykırı gelebilir. Bana göre Lenin, taraftarlarının onda bulduğu misyon ne olursa olsun, gerçekte esas olarak Çar'a tekbül ediyordu. Tıpkı Mustafa Kemal'in esas olarak padişaha tekbül ettiği gibi. Lenin geleneksel Rus milliyetçiliğini sosyalist, anti-emperyalist bir söylemle yeniden üretmiştir. Bunun sayesinde de, artık ayakta durması mümkün olmayan Rus imparatorluğunu Sovyetler Birliği adı altında sürdürmeyi başardı. Dahası bu söylem, Rusya'ya dünya sosyalist hareketini egemenliğine almak, onu beşinci kol olarak kullanarak dünya çapında bir süper güç haline gelmek olanağı sağladı. Artık bu ideoloji yıkılıyor.

Artık emperyalizm yok mu diyorsunuz?

Okçuoğlu: Rusların göstermeye çalıştıkları anlamda hiçbir zaman olmadı. Ayrıca, kapitalizmin pek çok olumsuzluğunun yanında, bunlara karşı olmaya ideolojik bir anlam yüklenmesini doğru bulmuyorum. Sistemin yıkılması değil, iyileştirilmesi gerektiğini savunuyorum.

Ehlileştirilmesini mi?

Okçuoğlu: Ehlileştirilmesi değil, iyileştirilmesi. Hem, insanlığın gelişiminin devrimlerle değil gelişmeyle, bir diğer ifadeyle evrimlerle olduğunu savunuyorum. Hiçbir devrimin, devrim olduğu için insanlığa yararlı olduğunu kabul etmiyorum.

Konu Kürt meselesi olunca, pekâlâ radikal olabiliyorsunuz ama...

Okçuoğlu: Hayır. Benim Kürtler için söylediğim şeyler, bugün uluslararası hukukun kabul ettiği genel ilkelerdir.

Kürt meselesinde de evrimci çözüm mü diyorsunuz?

Okçuoğlu: Kürt sorunu konusunda da evrimciyim ben. Her

şeyin bir çırpıda halolabileceğini kabul etmiyorum. Sadece politik zorluklarından değil. Şu anda Kürtlerle Türkler arasında bir sınır çizdiğimizde Kürtlerin bundan çok kârlı çıkacakları inancında olmadığım için. Aksine çok büyük zararlara uğrayacaklardır. Bütün mesele bir bayrak olarak algılanamaz. Devrim konusundaki kanaatimin yanında günümüzde böyle bir şeyi hayal etmenin ne kadar zor olduğunu en başta Kürtlerin görmesi gerekiyor. Tüm dünyada artık mümkün olmayan bir şeyin peşinden koşmamak gerekiyor. Artık askeri darbeler bile yapılamıyor. Bu gerçeği görmek lazım.

Mustafa Kemal Ne yaptı?

Biraz önce Mustafa Kemal için neredeyse padişah dediniz. Ben bu konuda Kürt hareketlerinde bir haksızlık görüyorum. M. Kemal Kürt meselesinde eleştirilebilir. Ama onu toptan redde yönelik yaklaşımları doğru bulmuyorum. Onun Türk tarihindeki yeri bence önemlidir ve dikkate alınmalıdır.

Okçuoğlu: Mustafa Kemal'le Lenin, Stalin, Mao ya da Enver Hoca arasında ideolojik farklılıklar vardır. Ama Mustafa Kemal, çağdaş dünya görüşüyle farklılığı bakımından bunlardan ayrı bir konuma sahip değil. Hepsi de diktatör. Daha çok Hitler'e ve Mussolini'ye benziyor. Eğer çağdaş demokratik dünya görüşünü savunuyorsanız, dünyanızda Mustafa Kemal'e yer olmaması gerekiyor. Nasıl ki, Almanya'da Hitler'i, İtalya'da Mussolini'yi, Rusya'da Lenin'i ve Stalin'i, Çin'de Mao'yu, Arnavutluk'ta Enver Hoca'yı koruyarak bir ölçüde de olsa çağdaş demokrasiyi savunamazsanız, Türkiye'de de Mustafa Kemal'i savunarak bunu yapamazsınız. Kürtler Mustafa Kemal'e haksızlık ediyor diyorsunuz. Allah'tan korkun. 1925'den 1938'e kadar çeşitli tertiplerle yüzbinlerce Kürdü katletti. Kürt'ten nasıl, evet bizi katletti ama yine de iyi adamdı demesini bekliyorsunuz. Hitler de katlettiği Yahudiler sayesinde tıp biliminin gelişimine hizmet etti. Şimdi biz Hitler insanlık için iyi şeyler yaptı mı diyelim? Bazı Türk sosyalistleri, bizi sadece Mustafa Kemal'i değil, Saddam'ı savunmaya zorluyorlar. Eğer Kürt sorunu çözülecekse, Kürtlerle Türkler arasındaki tüm engelleri kaldırmak gerekiyor. Hele şu bir türlü açıklanmayan tarihi vesikalar bir ortaya çıkarılınsa da, Mustafa Kemal'in iyi ya da kötü

yaptığı üzerinde ondan sonra tartışalım.

Peki. Özal'ı nasıl buluyorsunuz?

Bana göre Özal, Mütareke yıllarının Mustafa Kemal'idir. Yaşanan dönem de o yıllara takebül ediyor. Koşullar değiştiğinde Özal, 1923 sonrasının Mustafa Kemal'i olabilir. Özal şu andaki haliyle çok olumsuz değil. Ancak bu, Özal'dan gelme bir özellik değil, koşulların Türkiye'ye dayattığı bir durumdur.

Irak Kürtleri Neden Yenildi?

Irak'taki Kürt hareketinin yenilmesini hangi nedenlere bağlıyorsunuz? Bir siyasi hareketin başarıya ulaşması için, halkın onu desteklemesi gerekir. Ayaklanma sırasında Kuzey Irak'ta idim. Halk, görebildiğim kadarıyla, ayaklanmayı bütünüyle destekliyordu. Ama bildiğiniz gibi Irak Kürt hareketi yine de yenildi. Sizce neden?

Okçuoğlu: Irak'daki son gelişmeler Kürt ulusal hareketinin son yüzyıl içerisinde yaşadığı en çarpıcı olaylardan biridir. Pek çok politik dersler çıkarmak gerekiyor. Biz küçükken, ilk politik bilincimizi edindiğimizde, sıradan Kürt insanı bize «Hükûmaté re hükûmat lazim e» (Hükûmete karşı çıkmak için hükûmet olmak gerekir) diyerek öğüt veriyordu. Hükûmet, gücü temsil ediyor. Biz hep hayaller peşinde koştuk. Tek taraflı hesaplarla hareket ettik. Irak'ta başarıya ulaşmanın bir de uluslararası boyutunun olduğunu yeterince bilseydik ve bu konuda doğru hesaplar yapabilseydik, bu başımıza gelmezdi. Biz uluslararası durumu doğru değerlendiremedik. Batıların Saddam'ı bütünüyle gözden çıkardığını sanıyorduk. Ayrıca Batılılar henüz Ortadoğu'da bir Kürt devletinden yana değildi. Bunu pek çok defa belirttiler. Biz bir boşluktan yararlanarak, işi oldu bittiye getirmeyi umuyorduk. Yanıldık. Bütün Kürtler yanıldı. Kimse kendisine pay çıkarmasın. Ben de yanıldım. Batı, Kürtlerden önce çıkarlarını düşünüyor. Bu da doğaldır. Dünyanın düzeni bu. Kürtler, binlerce yıldır yoksun oldukları kaderini bir defada belirlemeye kalkışmamalıdır. Çünkü bunu yaparken, pek çok gücün çıkarlarını tehdit ediyorsun.

Irak'taki gelişmeler nereye gidiyor? Ne çıkar bunun altından?

Okçuoğlu: Kürtler açısından birtakım gelişmelerin sağlanması için demek ki, böyle dramalara ihtiyaç varmış. Bunu söylemek

acı ve utanç veriyor. Ama bu, esas olarak insanlığın bir utancı. Eğer Kürt hareketi bunu yeterince değerlendirebilirse, sarhoşluğuna kapılmazlarsa, önemli şeyler elde edebilirler. Zafer, hastalıktan ve açlıktan ölen Kürt bebelerinin olacaktır. Geleceğin özgür Kürdistanı'nda meçhul asker anıtının yerine, bebelerinin heykeli dikilecektir herhalde.

PKK Demokrat Bir Hareket Olabilir

PKK değişecek mi?

Okçuoğlu: PKK kadrolarına bağlı bu, bunun ne kadar ihtiyacını duyduklarına bağlı.

Duyuyorlar mı sizce?

Okçuoğlu: Duysalar bile, bu konuda henüz gelişmiş bir projelerinin olduğunu sanmıyorum.

Ben bir arayış içinde olduklarını santıyorum.

Okçuoğlu: Arayış, başarıya ulaşmak için yeterli değil. Yanlışlıkları ve aksaklıkları görmek ve bunların aşılması doğrultusunda köklü adımlar atmak gerekiyor.

PKK ne yönde değişebilir?

Okçuoğlu: PKK bir Kürt demokrat hareketi olmayı başarabilirse, tarihsel misyonunu yakalar. Aksi takdirde ulaştığı gücü koruyamayacaktır.

Siz ne yönde değişmesini tercih edersiniz?

Okçuoğlu: Tercih ederim değil, varlığını koruması buna bağlı.

Bu şansını tanıyor musunuz?

Okçuoğlu: PKK tabanı oldukça dinamiktir.

Öcalan ve PKK'nın İslamiyetle ilişkisi nedir?

Okçuoğlu: Bence bu bölgedeki politik birtakım ilişkilerin geliştirdiği bir eğilim. Ama İslamiyet, üzerinde oyun oynanacak bir din değildir. Hâlâ güçlü bir potansiyel kaynak oluşturuyor. Batılıların en çok korktuğu şey bu. İslamcı bir tutumla ortaya çıkmak, Kürtlere yarar değil zarar getirir.

PKK'dan İslamcı bir kanat çıkabilir mi?

Okçuoğlu: Muhtemeldir.

Batının Kürt Senaryoları

Irak'da yaşanan son dramla birlikte, Batı, bana göre yedeğinde tuttuğu «Kürt dosyaları»nı raflardan indirdi. Şimdi bir Kürt çözümlü empoze edilmeye çalışılıyor. Bu konuda Türkiye kamuoyunda, özellikle de Türk ve Kürt sol çevrelerinde farklı yaklaşımlar söz konusu. Batı çözümünün bölge halkları arasında düşmanlığı körükleyen, çelişkileri sürekli canlı tutmayı hedefleyen çözüm olacağı ve bunun bölge hakları arasında acı olaylara yol açabileceği şeklinde yaklaşımlar var. Kürtlerin de bunu, kısa vadeli bazı çözümlerin cazibesıyla yeterince göremediği söyleniyor. Siz ne diyorsunuz?

Okçuoğlu: Bir sorunun çözülmesinde en iyi yol, sorunun tarafları arasında çözüme kavuşturulmasıdır. Ama sorunun tarafları kendi aralarında anlaşamıyorsa, üçüncü bir güç mutlaka devreye girecektir. Bu, Kürt sorununda da böyle olmuştur. Taraflar bugüne kadar kendi aralarında anlaşamadılar. Bunun kabahatini Kürtlere yüklemek yanlış. Bunun tek sorumlusu Türk yönetimidir. Batıların Kürt sorunuyla ilgilerini, onların emperyalist emellerine bağlamak yanlıştır. Bilindiği gibi insan hakları kavramı Batıda oldukça önem kazandı. Kürt sorununa yaklaşımlarının esasını bu oluşturuyor.

Bence İngilizler...

Okçuoğlu: Hayır hayır, Kürtlerle sorunlarını çözemedikleri için bir başka gücün devreye girmesine yol açan Türk yönetimidir. Ayrıca bundan, şimdiye kadar Kürtlerin sağladığı bir yarar da yok. Emperyalist kışkırtması iddiası, Türk yönetiminin ve ona bağlı güçlerin ortaya sürdüğü asılsız bir iddiadır. Türkler sorunu emperyalizme bağlamakla, Türklerle Kürtler arasında bir ihtilaf yok demek istiyor. Aslında Kürtlerin Batılılarla bu anlamda, Türk yönetiminden, Arap yönetiminden, Fars yönetiminden daha yakın bir ilişkisi olmadı. Ama yine de bu propagandayı yapıyorlar. Bizim şunu iyi bilmemiz gerekiyor. Aramızdaki bu ihtilafa bir başkasının müdahalesi durumunda, hadise ister istemez o gücün çıkarları doğrultusunda gelişecektir. Günlük hayatta da bu böyle oluyor. Sorunlarını çözemeyerek dava açtıkları için insanlar fazladan avukatlık ücreti ve mahkeme harcı öder. Hatta bu bazen, elde

edeceği kazançtan fazla olabiliyor. Eğer Türk yönetimi bundan rahatsızlık duyuyorsa, önce kendisi olumlu bir yaklaşım göstermelidir. Hem ihtilafı çözmüyorlar, hem de Kürtlerin mahkemeye başvurmamasından rahatsızlık duyuyorlar. Ne zaman bir çözüme yaklaşılar da, Kürtler yok dedi. Ayrıca Kürtler, şimdiye kadar uğradıkları zararı ve alacaklarının faizini de talep etmiyor.

Batının müdahalesi bölge halkları arasına çelişki tohumları atıyor...

Okçuoğlu: Türk yönetimi Tanzimat'tan bu yana Batıya yaslandı. Bu tercihinin bağlı olarak da, bölgedeki bütün halklarla tarihten gelme ilişkilerini kopardı. Çağdaşlaşmak, modernleşmek çok güzel bir şey. Japonya da bunu yaptı. Ama Japonya hiçbir zaman bunu kimliğinden ve bağlı bulunduğu tarihsel koşullardan koparak yapmadı. Türklerin tutumu farklı. Kendisini, tarihini, kimliğini inkar ederek Batılılaşmak istiyor. Buna bağlı olarak bölgedeki bütün ilişkilerini bozdu. Lozan'da Kürtler üzerine pazarlık yapan Türk yönetimiydi. Kürtlerin kaderini Batılılarla birlikte tayin ettiler. Mademki sorunlar Batılılarla hallediliyor, o zaman Kürtlerin de gidip sorunlarını onlarla görüşmesi ve halletmek istemesi çok doğal bir şey.

Onu anladık, buna ilişkin öneriniz nedir?

Okçuoğlu: Türk yönetimi eğer soruna bir başkasının karışmasını istemiyorsa, gelsin bize yaraşır bir biçimde bu sorunu birlikte çözelim. Bunu geçenlerde mahkemede yaptığım bir savunmada söyledim. Büyük olmak, bu gibi durumlarda önem kazanıyor. Yoksa, Kürtlerin varlığını inkar edip haklarını vermemek, hak isteyince başlarını ezmekle büyük olunmuyor. Büyük olmak, Kürtlerle birlikte sorunlarını çözmektir. Eğer bu konuda Kürtlere yardımcı olmazsanız, Kürtler sorunlarını başkasıyla birlikte çözerler. Çözerler ama o zaman da ilişkilerimiz bozulur.

Ne gibi projeleriniz var?

Okçuoğlu: Benim kişi olarak projem çok önemli değildir.

Arkadaş çevresi olarak?

Okçuoğlu: Çok şekillenmiş bir arkadaş çevresi değiliz.

Hayır bir dergi çıkarmayı düşündüğünüzü duyduğum da.

Okçuoğlu: Kürt sorununun köklü bir biçimde çözülmesi açısından şu anda bizim ne birey olarak, ne de çevre olarak çok

gelişkin projemiz yok. En azından şimdilik bu koşullarda pek fazla yapabileceğimiz bir şey yok. Hadise bir başka biçimde geliyor. Sadece, elimizden geldiğince bu sürece müdahale etmeye çalışıyoruz. 2932 sayılı kanun kalktı. İddiaya göre artık Kürtçe yazmak serbest. Bunun için biz de Kürtçe bir gazete çıkarmak istiyoruz. Ayrıca yıllardır kafamızda tarafsız, çeşitli eğilimlerden insanların ürünü olan akademik, bilimsel, tarihsel, toplumsal, kültürel ve dilbilimsel araştırmaların Türkçe ve Kürtçe olarak yer alacağı bir dergi projesi var. Bu amaçla bir yayınevi kurduk. Şimdilik kitap yayınlıyoruz. Kismet olursa gazete ve dergiyi de sonbaharda çıkaracağız.

ABDULLAH ÖCALAN(*) (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ)

Abdullah Öcalan

1947'de(**) Şanlıurfa ili Halfeti ilçesinin Ömerli köyünde doğdu. Yoksul bir köylü ailesinin, 4'ü kız, 3'ü erkek, 7 çocuğundan biridir. 1966 yılında Ankara Tapu Kadastro Meslek Lisesi'ne girdi. Yatılı öğrenci olarak okuduğu bu okulu 1969'da bitirdi. Okuldaki yıllarını daha sonra şöyle anlatıyor: «Tapu Kadastro Okulu'ndaiken namaz da kılardım. Maltepe Camisi çok yakın olduğundan, o camide namaz kıldığımı hatırlıyorum. Ve hatta orada milliyetçi ve dinci konferanslar geliştirildi. Necip Fazıl Kısakürek'in bazı konferanslarına gittim. Komünizmle Mücadele Derneği'nin düzenlediği Refik Korkut'un konferanslarına da gittim.»(***)

Öcalan, «Kürtlük» ve sosyalizm düşüncesini nasıl benimsediğini aktarırken ise şunları söylüyor: «1966'dan beri Kürtlük tartışılıyor. Onu gittikçe benimsiyorum. Yine solun ayak sesleri, yavaş yavaş okulun içine kadar geliyor. İşte İmran Öktem'in (Yargıtay Başkanı idi) cenaze töreni (1969) tam okulun önünden geçti. Artık gittik. Önce titrek adımlarla temas etmeye çalışıyordum. Bir bakıyorum, ben de bir grubun arkasına geçip yürüyüşçü oluyorum. O, artık tipik bir dönüşüm anıdır. Yürüyüşçü olayım mı, olmayayım mı, bana yer var mı, yok mu? Artık bir yerden bir yere sığramadır bu... Ruh hali

(*) Görüşme, 4 Mayıs 1991'de Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki PKK kampında yapıldı.

(**) Öcalan gazeteci Mehmet Ali Birand'la gerçekleştirdiği ilk söyleşide kesin doğum tarihini bilmediğini, 1947-49 arasında bir şey olabileceğini söylemişti (16-18 Haziran 1988 Milliyet). Benimle görüşmesinde ise (4 Mayıs 1991) bir sohbet sırasında «44 yaşındayım» dedi.

(***) Doğu Perinçek, *Abdullah Öcalan İle Görüşme*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1990, s. 18.

böyle. Namazdayım. Türk-İslam sentezinin konferanslarındayım. Diğer yandan buna da açığız. Kürtlük duygularım var ve ona da geliyorum. 1969'lara giriş böyledir. Tabii, daha sonra tercih Marksizm-Leninizme yapılır. Sosyalizmin Alfabesi (Leo Huberman) elim'e aldığım ilk klasiktir... Okuduğumda yastığımın altına koydum ve bu iş burada biter dedim. Sanırım '69'du. Ve bilimsel sosyalizmi tercih kesinleşti.»^(*)

Öcalan 1969-70'te Diyarbakır'da tapu memurluğu yaptı. Ardından, 1970-71'de İstanbul-Bakırköy ilçesinde bu görevini sürdürdü. Bu sırada üniversite sınavlarına daha iyi hazırlanabilmek için özel dershaneye gitti. 1971'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazandı. Ancak daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geçti.

SBF'de okurken bir protesto eylemine katıldığı gerekçesiyle tutuklandı (7 Nisan 1972). Mamak Cezaevi'ndeki bu tutukluluk 7 ay kadar sürdü. Öcalan, cezaevinin kendi üzerindeki etkisini, «cezaevi benim için siyasi mücadelede atılmada bir okul oldu» diye anlatır.^(**) Davası sürerken tahliye oldu. Çıktığında Haki Karer ve Kemal Pir'le^(***) aynı evde kalmaya başladı. 1973'te Çubuk Barajı'ndaki toplantıda grup olarak ortaya çıkma kararı alınmasında Öcalan'ın rolünün belirleyici olduğu belirtilir. Öcalan, bu dönemi anlatırken, şunları söyler: «Akışımızın sonuçlarını biz de bilmiyorduk. İleride böyle sonuç vereceğini tahmin edemiyorduk.»^(****)

Örgütün 27 Kasım 1978'deki 1. Kongresinde Öcalan genel sekreterlik görevine seçildi. Ondan sonraki bütün kongrelerde yerini korudu. Öcalan, 1979 yılında, güvenliğinin sağlanabilmesi ve örgütsel çalışmaları daha rahat yürütebilmesi gerekçesiyle yurt dışına çıktı. O günden bu yana genellikle Lübnan'da ve Suriye'de yaşad.

1973'lere kadar fazla dikkati çekmeyen bir tip olarak bilinen Öcalan, örgütsel çalışma içinde giderek sivrildi. Ve her geçen yıl örgüt içindeki karizması büyüdü. Zaman zaman muhalifleri çıkmasına rağmen, örgütteki bir numaralı yerini korumasını hep bil-

(*) Age, s. 18-19.

(**) Birand'la söyleşi.

(***) Karer 18 Mayıs 1977'de Gaziantep'te öldürüldü. Pir ise Diyarbakır Cezaevi'ndeki bir ölüm orucunda 17 Temmuz 1982'de hayatını kaybetti.

(****) Serxwebun, Aralık 1988, sayı 84.

di. Muhalifleri onu, «örgüt içi demokrasiyi yok etmekle», «diktatör» ya da «despot» olmakla suçlar, örgütsel meselelerde ise «entrikacı» davranmakla eleştirir. Diğer Kürt gruplarına göre, PKK'nın kendi içindeki muhaliflerini «ajan» diye suçlayıp öldürmesinde, diğer Kürt ve Türk solcularına saldırıp «cinayetler» işlemesinde Öcalan asıl sorumludur. Ancak Öcalan tüm bu eleştiri ve suçlamaları reddediyor. «Asıl şikayetim örgüt içinde eleştirilmek değil, eleştirilmemek» diyor. Diğer gruplarla çekişmelerde ölümle biten olaylar için ise, «asıl onlar bize saldırdı» diye konuşuyor.

PKK (Kürdistan İşçi Partisi)

27 Kasım 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Fis köyünde yapılan bir toplantıda kuruldu. Aslında PKK'nın (Partiya Karkerên Kurdistan) ortaya çıkışı daha önceye dayanır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinden Abdullah Öcalan ve arkadaşları tarafından, önce bir arkadaş çevresi şeklinde oluşturuldu. Öcalan, yaptığı çeşitli açıklamalarda, arkadaşlarına örgüt kurma fikrini ilk defa 1973 bahar aylarında (muhtemelen Nisan) Ankara yakınındaki Çubuk Barajı gölü kıyısındaki bir piknikte açtığını söylüyor. Daha sonra bu çevre Ankara'da solcu üniversite öğrencileri tarafından kurulan Ankara Yüksek Öğrenim Kültür Derneği içinde yer aldı (1974). Öcalan ve çevresi derneklerde ve üniversitelerdeki çeşitli toplantılarda özette şu fikri savunuyorlardı: «Kuzey Kürdistan (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) Türkiye'nin sömürgesidir. Kürt sosyalistleri Türk sosyalistleri ile birlikte değil, ayrı örgütlenmelidir. Kürt halkının kurtuluşu otonomi ya da özerklikle değil, bağımsızlıkla sağlanacaktır. Hedef, bağımsız, birleşik ve sosyalist bir Kürdistan'dır.»

1975'ten itibaren Ankara'da öğrenci gençlik içinde güç toplamaya başlayan bu çevre, 1976'dan itibaren Güneydoğu bölgesinde de faaliyet göstermeye başladı. Grup o zaman kendilerini «Kürdistan Devrimcileri» olarak tanıtıyordu. Ancak 1976'dan sonra Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO) diye de tanınmaya başladılar. 18 Mayıs 1977'de örgüt yöneticilerinden Haki Karer'in öldürülmesi, kendi ifadelerine göre, grup için dönüm noktası oldu. Silahlanma ve silahlı mücadele fikri bu olaydan sonra iyice öne çıktı. Pek çok silahlı eylemde örgüt militanları görev almaya başladı. Bu arada,

diğer Kürt ve Türk sol örgütleriyle de çoğu ölümlü biten çatışmalara girdiler. Örgüt kamuoyunda «UKO'cular» ya da liderinin adının kısaltılmış şekliyle «Apo'cular» olarak tanındı.

27 Kasım 1978'de topladığı 1. Kongre ise partileşmeye karar verdi ve Partiye Karkerên Kurdistan (PKK) adını aldı. Kuruluş bildirgesi, 1979 yılı başlarında, Siverek'te Bucak aşireti ile çatışma başlayınca açıklandı. Örgüt silahlı yöntemi ve militan yapısıyla Güneydoğu'daki çeşitli il ve ilçelerde giderek en etkili Kürt siyasi grubu haline geldi.

Ancak, güvenlik güçlerinin de dikkati örgüt üzerine toplandı. Yapılan operasyonlarda çok sayıda örgüt mensubu ya da sempaticanı yakalanmaya başladı. Bunun üzerine, başta Abdullah Öcalan olmak üzere lider kadronun bir kısmı Suriye ve Lübnan'a geçti (1979). Lübnan'da, Suriye'nin denetimindeki Bekaa Vadisi'nde bir kamp kurdular. George Habbaş'ın Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nden devralınan bu kampın mülkiyeti aslında Dürzi bir toprak ağasına aitti. Bu kampta militanlar askeri ve siyasi eğitimden geçirilmeye başlandı. Ayrıca fazlaıyla deşifre olmuş bazı örgüt militanları için bu kamp, bir sığınma üssü işlevi görüyordu. 12 Eylül'den sonra pek çok Türk ve Kürt sol örgütün lider kadrosu yakalandı. Ancak, PKK, lider kadrosunun önemli bir kısmını 12 Eylül'den önce yurt dışına çıkarmasını becerdiği için, kendini korumuş oldu. Ancak buna rağmen örgütün Türkiye'deki militanlarının çok büyük bir bölümü tutuklandı. Güneydoğu'da askeri mahkemelerde açılan siyasi davalarda sayıca en kalabalık grubu PKK'lılar oluşturdu.

Militanların büyük çoğunluğunun tutuklanması, sıkıyönetimden dolayı bölgede siyasi çalışma olanaklarının çok kısıtlı olması, PKK'ya zor günler yaşattı. Bu şartlarda 15-26 Temmuz 1981'de örgüt, 1. Konferansı'nı topladı. Bu, 12 Eylül'den sonra örgütü toparlama çalışmasında bir ilk adım oldu. Ama geri çekilme devam ediyordu.

Bu arada, çeşitli Türk sol örgütleri ile güçbirliği kurma çalışmaları bir sonuca ulaştı. PKK ile 7 Türk sol örgütü «Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi» kurduklarını açıkladılar (1 Haziran 1982). Cepheye katıldığını açıklayan sol örgütler şunlardı: Devrimci Yol, Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP), Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) /Acilciler, Türkiye Komünist Partisi (TKP)-İşçinin Sesi, Emekçi, Sosyalist Vatan Partisi (SVP), Devrim-

ci Savaş. Ancak bu cephe girişimi somut hiçbir şey yapamadan dağıldı.

Öte yandan, özellikle Diyarbakır Askeri Cezaevi'ndeki şartları ve uygulamaları protesto için tutuklu ve mahkumlar protesto eylemlerine hız verdiler. Cezaevlerindeki direnişlerde PKK'lı sanıklar ön planda rol aldılar. Bu direnişlerden biri sırasında PKK Merkez Komite üyelerinden Mazlum Doğan öldü (21 Mart 1982). Bunun ardından gelen ölüm orucunda Mehmet Hayri Durmuş ve Kemal Pir adlı Merkez Komite üyeleri ile Akif Yılmaz ve Ali Çiçek adlı iki PKK militanı daha hayatını kaybetti (14 Temmuz 1982). PKK bu ölümleri örgütü toparlamada önemli bir propaganda aracı olarak değerlendirdi. Bir PKK militanı, «Kemal Pir lerin ölümünü anlatarak örgütleniyorduk» diye anlattı o yılları.

Örgüt 2. Kongresi'ni 20-25 Ağustos 1982'de topladı. Kongrede silahlı mücadeleyi başlatma kararı aldı. Bunun ardından Güneydoğu'nun kırsal bölgelerinde örgütlenme ve silahlı mücadeleye hazırlık çalışmaları başlandı.

Siirt'in Erur ilçesi ile Hakkari'nin Şemdinli ilçesini basan PKK militanları silahlı mücadeleyi başlattılar (15 Ağustos 1984). Baskında dağıtılan bildirilerde Kürdistan Kurtuluş Birliği'nin (Hezen Rızgariya Kurdistan-HRK) kurulduğu ilan edildi. Bundan sonra PKK eylemleri Hakkari, Siirt, Mardin illerinde yoğun olmak üzere yaygınlaştı. Atina ve Bonn'da yapılan basın toplantıları ile Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (Eniya Rızgariya Netawa Kurdistan-ERNK) kurulduğu açıklandı (21 Mart 1985). Merkez Komite üyesi ve HRK komutanı Mahsum Korkmaz Gabar Dağı'ndaki çatışmada öldü (28 Mart 1986.)

3. Kongresi'ni toplayan (25-30 Ekim 1986) örgüt, bu kongrede Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu'nu (Artese Rızgariya Gele Kurdistan-ARGK) kurduğunu açıkladı.

Örgütten ilk ciddi kopma 1988 yılı sonunda yaşandı. Örgüt içinde, özellikle kadın ve çocuklara yönelik eylemlerin de yarattığı rahatsızlık sonucu zaten bir iç tartışma vardı. Örgütün Avrupa Sorumlusu Avukat Hüseyin Yıldırım ve Öcalan'ın eşi Kesire Öcalan'ı da aralarında bulunduğu bir grup örgütten ayrıldı. Bunlar, Öcalan'ın, «silahlı mücadeleyi durdurmaya ve Türk devletiyle uzlaşmaya çalışmakla» suçladılar.

Örgüt 2. Konferansını 4-13 Mayıs 1990'da topladıktan sonra, geçen yılın sonunda 4. Kongresi'ni yaptı (26-31 Aralık 1990).

Lübnan'ın dışında, Irak ve İran'da da kampları bulunduğu belirtiliyor.

PKK, diğer gruplara göre Türkiye'deki en güçlü Kürt hareketidir. 1980 öncesinde dünyadaki hemen bütün sosyalist ya da Marksist hareketleri etkileyen SBKP-ÇKP bölünmesinde taraf tutmadı. Kendi iş bünyesinde Sovyetlerin tezlerini ve özellikle Kürt meselesindeki politikasını eleştirmekle birlikte, bunu açıkça yapmaktan kaçındı. 1984'ten itibaren başlattığı silahlı eylemlerle taraftar topladı. Ancak özellikle 1987'de yoğun bir şekilde görülen kadın ve çocuklara yönelik eylemleri geniş tepkilere yol açtı. Örgüt önceleri bu tür eylemleri, «milis ve çetelere (korucuları kastediyor) karşı eylemlerde istemeyerek ortaya çıkan sonuçlar» olarak niteliyor ve belli oranda savunuyordu. Ancak sonradan bu tür eylemleri, bölgedeki bazı yöneticilerin hatalarına bağlamaya başladılar. Son yıllarda kadın ve çocuklara yönelik eylemler daha az meydana geliyor. Resmi açıklamalarda bunların PKK tarafından yapıldığı iddia ediliyor fakat örgüt bunları reddediyor.

Kendisini Marksist-Leninist bir hareket olarak niteleyen PKK'nın temel tezi ve hedefi şöyle: «Kürdistan dört parçaya bölünmüş bir sömürge'dir. Kurtuluş ancak silahlı mücadele ile olur. Hedef, bağımsız, birleşik ve sosyalist Kürdistan'dır.» Aynı bir devlet kurma hedefini özellikle vurgulayarak ortaya çıkan PKK, 1988 den beri «eşit birliği» giderek öne çıkarmaya başladı. Aynı şekilde, silahlı şiddete tartışmasız bir rol tanıyan örgüt, son açıklamalarında «siyasi çözüm» ihtimaline de kapısını açan bir tutum benimsedi.

Fikir Özgürlüğü İçin Bilgi Edinme Hakkı

Ortadoğu'daki bütün Kürt hareketleri liderleri ile görüşmeler yaptım. Kürt hareketlerini gerek ideolojileri, gerekse de programları yönünden değerlendirmeye çalıştım. Birtakım sonuçlara vardım. Sizinle önce bunu tartışmak istiyorum. Türkiye kökenli Kürt hareketleri ile İran ve Irak'daki Kürt hareketleri arasında birtakım farklılıklar var. Bunun kaynakları ve nedenleri konusunda beni aydınlatmanızı rica edeceğim. Birinci farklılık şu: Türkiye'de, İran'da, Irak'ta 19. yüzyılın ortalarından itibaren aşiret temeline dayalı bazı Kürt ayaklanmaları görüldü. 20. yüzyı-

ın başlarında da sürüyor bu. Bu ayaklanmalar 1940'larda İran ve Irak'ta Kürdistan Demokrat Partisi şeklinde bir dönüşüm gösteriyor. Gelinek noktada İran ve Irak'a baktığımız zaman, buralardaki hareketlerin aşiret ayaklanmaları geleneğine dayandığını görüyoruz. Türkiye kökenli Kürt hareketleri ise, T-KDP ve KUK hariç, Türk solunun içinden çıktı. Yani aşiret geleneğine dayanmıyor, aşiret ayaklanmalarının mirasçısı olarak ortaya çıkmıyor. Bu farklılığın kaynağı ne?

Öcalan: Sorunuzun cevabından önce bazı noktalara dikkat çekmek istiyorum. Kürt meselesi son günlerde yoğun bir tartışmaya konu olmaktadır. Kuzeyi, güneyi oldukça iç içe alınmaktadır. Türkiye meseleye devlet ve toplum olarak alabildiğine girmiştir. Öyle ki, mesele solun bir iç tartışması olmaktan çok ileriye çıkmış, özellikle körfez krizinin ardından yaygın ve çok yoğun bir Kürt göçünün ortaya çıkması, toplumun büyük dikkatini çekmiş, devlet ordusuna dek içine girmiş ve gerçekten günlük olarak gazete manşetlerinden inmiyor. Hatta, kapımızın eşliğinde bir Kürt devleti kuruluyor diye endişeler, telaşlar, değişik görüşler yoğunca ileri sürülüyor. Ayrıyeten, son yıllarda gündemi oldukça işgal eden gelişmeyi günümüzde daha da hızlandırmış olarak sürdürüyor. Öyle anlaşılıyor ki, Türkiye, toplum ve devlet olarak hiç de hazır değildi bu tartışmalara.

Neden hazır olmasın?

Öcalan: Nedeni şuydu: Cumhuriyet, özellikle Kemalist yaklaşım isyanların ezilmesinden sonra Kürt meselesini mezarla gömdüğü iddiasındaydı. Hatta üzerini betonlatmıştı. Bu aşınmış oluyor. Fakat meseleye nasıl yaklaşacaklar, alternatif nedir? O konuda henüz hiçbir hazırlık yok. Hatta doğru dürüst bir araştırma bile yok Kürt meselesine ilişkin. Türkiye'nin çok sayıda üniversitesi var. Birçok alanda yetkin inceleme ve araştırmacılar çıkıyor. Fakat Kürt meselesinde en değme profesör bile bir ilkokul öğrencisinden daha cahil maalesef. Hatta politika yapmak durumunda olanların bile bu büyük bilgisizliği aştığını sanmıyorum. Bana göre, bu konuda daha bilinçli olan Genelkurmay çevreleridir, Harp Akademileridir. Bunlar daha şanslı. Onlar özgürce inceliyor meseleyi maalesef. Ama onların incelemesi de ürün olarak dışarı yansımıyor; askeri amaçlıdır, demokratik ve siyasi amaçlı değildir. Konuyu en fazla kendi ordu doktrinleri açısından inceliyorlar. Her

şeyin alt-üst olduğu bir dönemdeyiz. Resmi ideoloji de böyledir, politik çerçeve de öyledir; yıkıldı aslında, fakat henüz yerine neyin nasıl konulacağı belli olmadı. Siz tam da bu dönemde, «Sosyalist Sol Konuşuyor»dan^(*) sonra Kürt solu ya da Kürtler konuşuyor biçiminde bir çalışma yürüttüğünüzü belirterek buraya geldiniz. Toplumun bu tür çalışmalara ihtiyacı var. Hatta siyasi ve askeri çevrelerin de bu tartışmalara ilgi duyduğunu biliyorum ben. Daha önce bu konuda 2000'e Doğru'yla kapsamlı iki röportaj yaptık. Epey ilgi topladı. Birçok çarpıklığı, en azından düşünce platformunda düzeltti aslında. Sizininki de olsa olsa buna bir örnek teşkil edebilir. Bunun gereğine inanarak sizin gelmenize olumlu yaklaştık. İnançım odur ki, resmi siyasiler, askeri cihet de dahil, doğru bilgilenme ve tartışma ihtiyacı içindedirler. Oysa, düşman bile olsa, onun tanınması için tartışmak gerekir. Hatta ordu saldırısını geliştirmek istiyorsa, kendi toplumunu doğal olarak arkasına almak durumundadır. Hiçbir ordu bunu sağlamadan başarılı olamaz. Bunun için de, en azından, toplumunu yürüttüğü savaş konusunda ikna etmek zorundadır. Türk ordusu bugün Kürdistan'da çok iş çeviriyor. Niçin yürüttüğünü, ne yapmak istediğini tanıtmak durumundadır. Bu ucubeliği kaldırmak için son dönemde röportajları kabul ediyoruz. Bu röportajlarda üzerimize düşeni yapacağız dedim. Türkiye halkına adeta bir rapor sunma ihtiyacını duyuyorum dedim. Tartışma kamuoyunun hakkıdır. Bizden çok şey duymak istiyor. Beğenir beğenmez, haklı bulur haksız bulur. Biz verelim raporumuzu. Taraflar üzerinde düşünce yürütsünler. Bizimle savaşmak isteyenler savaşları için aydınlanırlar. Bize taraftarlık etmek isteyenler de daha bilinçle bunu geliştirirler. Ama karanlıkta bırakma, ortaçağa özgü bir yaklaşımdır.

Bu konuda bir hatırlatma yapmak isterim. Ben geçmişte fikir özgürlüğünü, fikrini açıklama özgürlüğü olarak alırdım. Ancak, son yıllarda, bunun bir boyutunun daha olduğunu gördüm. Fikir özgürlüğünü kullanabilmek için bilgi alma, bilgi edinme özgürlüğüne sahip olmak gerekiyor. Sadece aydınların, sadece yöneticilerin değil, en sıradan insanların bile bilgi edinme hakkı olmalı. Bu kuraldır bana göre. Ben Kürt meselesine aydın sorumluluğu içinde yaklaşıyorum. Toplumumuzun bu konuda bil-

(*) Rafet Ballı, Sosyalist Sol Konuşuyor, Cem Yayınevi, İstanbul 1989.

gi edinmeye, olumluyu da, olumsuzu da öğrenmeye hakkı vardır.

Öcalan: Anlıyorum. Bugün toplumun bilgi alma hakkı yasaklanmıştır. Bu, herhalde en anti-demokratik uygulamalardan birisidir Türkiye'de. Ve çok sinsi yapılmıştır. Kendi toplumunu doğru bilgilendirmekten alıkoymuyor. Toplumuna karanlığı veya gerçekdışılığı layık gören bir rejim her türlü anti-demokratikliği yapar. Bilgi gibi çok masumane bir talebi bile karşılamayan bir rejim aslında o toplumun en büyük baş belasıdır. Bir toplum ki bu duruma düşmüştür, o çok şeyini yitirmiştir. İşte 12 Eylül, işte 12 Mart, hatta birçok Cumhuriyet hükümetinin anti-demokratikliği. Düşünce özgürlüğü daha yeni yeni tanınmaya başladı. Ne kadar gelişeceği de belli değil. Toplumun bilgi edinme hakkına sahip çıkamayışı, sınırsız baskı ve sömürünün, düşürülmenin konusu olmaktan kurtulamayışının nedenidir. Bu yüzden açıklığı, herkesi doğru bilgilendirmeyi önemli gördüm. Halk adına, halklar adına bir şeyler yaptığımızı madem ki iddia ediyoruz, alabildiğine açık olacağız. Bunun için gerçekleri çok çıplak biçimde yansıttım. Özel yaşantıya kadar verileri sunmaya çalıştım ki, adına mücadele verdiğimizizi iddia ettiğimiz halklarımız bizi iyi tanınsınlar, buna göre tercihlerini geliştirsinsinler. Buna ben yüksek değer biçiyorum. Bundan sonraki tutumum da tamamen önemli bir açıklığı beraberinde taşıyacaktır. Bu, bir propaganda ihtiyacından kaynaklanmıyor. Bir siyasi görüşmeye ortam açmaktan da ileri gelmiyor. Asıl olan toplumun açıklık ve bilgi edinme ihtiyacına cevap vermektir. Sizinle görüşmeyi bu temelde yapıyoruz.

Kürtler Türklere Endekslenmiştir

İsterseniz baştaki soruma dönelim. Buna, Türk solunun içinden çıkmanızın politikalarınıza nasıl yansdığı ile birlikte cevap verirseniz sevinirim.

Öcalan: Bu soruya cevabı şöyle de vermek mümkündür: Kuzey Kürtlerinde önderlik nasıl geliyor, güney Kürtlerinde nasıl geliyor? Veya Türkiye egemenliği altındaki Kürdistan parçasında Kürt sorunu nasıl bir gelişim içindedir? İran, Irak Kürdistanı'ndaki gelişmeler nasıldır? Çok kısa bazı cevaplar verilebilir. Türkiye Cumhuriyeti dönemi olsun, daha önceki Osmanlı dönemi

olsun, Kürtler açısından aslında bir özellik arzeder. Esas itibariyle Kürt olgusu, Selçuklulardan beri Türklerle irtibatlıdır. Günün moda deyiimi ile Kürtler Türklere endekslenmiştir. Bundan bazı kopuşlar olmuştur. Biraz İran içinde bir kopuş, işte Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Irak Kürtleri biçiminde bir kopuş vardır. Ama ağırlıklı olarak Kürtler, Türklerin Ortadoğu'ya, daha sonra Anadolu'ya yoğunlaşmasıyla birlikte, onunla gelişen bir ilişki-çelişki ağı içindedir.

Yani Kürt-Türk ilişkisi, Kürtlerin Araplar ve Farslarla ilişkilerinden çok daha yoğundur...

Öcalan: Farklıdır ve hakimdir. Tarih içinde, özellikle İslam tarihinin büyük bir bölümünde Kürt-Türk ilişkisi, Arap-Kürt, Arap-Fars ilişkisiyle kıyaslanmayacak derecede önemlidir, başat durumdadır. Buna şöyle bir genel belirlemeyle karşılık vermek mümkün. Selçuk Sultanı olsun...

Malazgirt'te mi?

Öcalan: Öncesi, hatta 1040'larda. Kürdistan eyaletinin teşkilinde bizzat Selçuklu sultanının imzası vardır. Kürdistan eyaleti terimini tarihte ilk kez Selçuklu sultanları kullanırlar. Daha sonra Osmanlılar, «Kürdistan» sözcüğünü eyalet düzeyinde bol bol kullanırlar; hükümetler düzeyinde, melikler düzeyinde kullanırlar. Meşrû kabul ederler. Nedenleri var tabii. Öyle anlaşılıyor ki, Türklerin Ortadoğu'ya, Kürdistan'a, Anadolu'ya girişlerinde Kürt olayı önemli. Kürtlerin en az Türkler kadar bir savaşçılığı var. Bir de göçebe, dağ yaşamı ile pişmiş bir halk. Henüz tam yerleşik değil. Türklerinde buna benzer özellikleri var. Aşiret düzenlerini yaşıyorlar. Gerçekten kendi topraklarında, coğrafyalarında da güçlüler. Yüzyıllardan beri, öyle kolay kolay zaptü rapta gelmemişler. Yani direngen bir halk. Kolay kolay boyunduruk altına alınamıyor. Bir de sanıyorum, o zaman güç esas olarak Kürtlerde değil, Bağdat'ta Abbasilerde, İran'da şah sülâlerinde yoğunlaşmıştır. Türkler bu iki merkezden iktidar gücünü ele geçirmeye çalışıyor. İktidarı önce paylaşmaya, daha sonra ele geçirmeye çalışıyorlar. Kürtler ise böyle bir iktidar olayının içinde değil. Dolayısıyla Selçuklu beylerinin, daha sonra sultanlarının Kürtlerle iktidar savaşını yapma diye bir sorunları yok. Çünkü Kürtlerin elinde yoğunlaşmış bir iktidar yok. Kürt beylikleri var. Hatta Mervaniler gibi

gelişmiş bir devletleri de var: Fakat o kadar gözde değil. Esas güç Abbasi sultanındadır, İran'a girerken İran devlet yapısındadır ve Anadolu'da Bizansta'dır. Türkler de bu üçüyle çatışmaya girerler. Önce İran devletini tasfiye ederler ve iktidar gücüne önemli oranda sahip olurlar. Ardından Abbasilere sıra gelir. Önce parça parça Abbasi halifelerinin emrine girerler, komutan olurlar. Sonra ele geçirirler. Ağırlıklarını önemli oranda duyururlar. Ve 1070'lerde Bizans Anadolu'ya sürme aşamasına gelirler. İşte bu süreç içerisinde Kürtlere, Kürdistan'a biraz politik bir yaklaşım sözkonusu. Kürtlerle Türkler arasında, vurma-kırma yanı olmakla birlikte, uzlaşma yanının ağır bastığı bir ilişki görüyoruz.

Türklerin Yaptığını Kürtler Neden Yapamadı?

Siz diyorsunuz ki, Kürtler bölgede yerleşik. Türkler oraya sonradan geldi. Buradaki üç önemli iktidar odağı (İran-Abbasi-Bizans) ile çatıştı. Neden Kürtler de Türkler gibi, kendi iktidarlarnı kurma dinamiğini gösteremediler?

Öcalan: Aslında fırsat bulamıyorlar. Kürtler günümüzde nasıl İran, Türkiye, Irak arasında bölünmüşler ve bir iktidar olamıyorlarsa, o dönemde de benzer bir durum var: Bağdat'ta Abbasi, İran'da çeşitli sülaleler, Anadolu'da Bizans. Üçünün savaşımı da Kürdistan üzerindedir. Bizans imparatorları Dicle, Fırat'a kadar gelir. Önce Sasanî, sonra Abbasi iktidarlarnı ile çatışırlar. Sasanîler ve Abbasi halifeleri ise Fırat'a, ta Anadolu'nun içlerine kadar Bizans ordularını ile karşı karşıya gelirler. Yani Kürdistan bir çatışma alanıdır. Dolayısıyla Kürtlerin dağa sığınması, çok küçük üniteler biçiminde faaliyetini sürdürmesi anlaşılır bir şeydir. Kendi toprakları üzerinde yoğunlaşmıyorlar. Ne zaman yoğunlaşıyorlar? Biraz çatışmalar sırasında. Bir örnek verelim: İran-İrak savaşında Kürtler biraz nefes aldı, hareketi tırmandırdılar. İşte o zaman da buna benzer bir gelişme vardı. Bizansla Müslümanlar çatışırken, bir güç boşluğu doğuyordu adeta. Kürtler bu dönemde iktidarda gittikçe tırmanıyorlar. İktidar için devletçikler ve Mervani devleti gibi büyük bir devleti oluşturuyorlar. Bu önemli. Mervani devleti 890'larda kuruluş 990'larda sona eriyor. Ve tam da bu döneme denk geliyor. Daha çok da Abbasilerle Bizansın, Türklerle Abbasilerin

çekişme içinde olduğu bir dönemde boşluktan yararlanarak doğuyor. Kürtlerin günümüzdeki hareketleri de biraz böyle gelişme kaydediyor. Onun için Kürtler merkezi bir güç olarak yoğunlaşmıyor. Çatışma alanında sık sık üzerlerinde çekişme oluyor. Mutlaka bir tarafı tutmak zorundadırlar. Uzun yıllar önce Sasanilerin yanında yer alıp Bizansa karşı çıktılar. Daha sonra Müslümanlaştılar, Bizans'a karşı çıkartıldılar. Türklerin gelmesiyle birlikte önemli oranda Bizans'a karşı Türklerden yana tavır aldılar. Abbasi-lerle Türklerin çekişmelerinde ise, çok köklü araştırmalar yok ama zaman zaman uzlaşmaları oldu gibime geliyor. Çelişkileri şu temelde oldu. Türk boyları Kürdistan'da yoğunlaşmaya, Kürt beyliklerini tasfiye etmeye çalıştıklarında çatışmalar oldu. Daha sonra uzlaşmalar da yaşandı. Bu dönemlerde Kürdistan'daki hiçbir Türk yoğunlaşması Kürtlerin varlığını eritecek durumda değil. Hatta bizzat kendileri erimek durumunda kaldı. İnanır mısınız, Kürdistan'daki Türk beylikleri 400 yılda Kürtler içinde eridiler. Bu erime işi biraz günümüze kadar devam etti.

Kara...

Öcalan: Karakeçililer. Şimdi Karacadağ eteklerinde yaşayan Karakeçililerin kökeninin Türk olduğu söylenir. Ama şimdi en iyi Kürt oldular, erimişlerdir.

Kürtçe mi konuşuyorlar?

Öcalan: Tamamen. Öyle anlaşılıyor ki, Kürdistan'da yoğunlaşan Türk beylikleri Kürtleşmişlerdir önemli oranda. Belki şimdi biraz Türkleşme vardır. Cumhuriyet dönemi Türkleşmesi ayrı bir olay. Fakat Türklerin daha önceki Kürdistan'a yerleşmelerinde hakim yön Kürtleşmedir. Bu da şunu gösterir: Kürt toplumunun kültür, dil, sosyal yapı gelişkinliği hiç de geri değildir. Dolayısıyla beylikler olarak buraya yerleşen Türkler, halkla ilişki için, toplumla kaynaşma için, doğal olarak İslamlaşma ve Kürtleşmeyi esas alıyorlar. Anadolu'da durum farklı tabii. Orada Müslümanlaşma Türkleşmedir, Türkleşme ise Müslümanlaşmadır. Hıristiyan halkla farklılığı açık. Bu yüzden Anadolu'da bir Türk yoğunlaşması gerçekleşir. Kürdistan'da ise Kürt yoğunlaşması yaşanır. İşte Kürt-Türk ilişkileri, bu açıdan, Araplarla Kürtler, Farslarla Kürtler arasında olduğundan değişiktir. Tabii, Hıristiyan Bizans halkıyla olan ilişkisinden de değişiktir. Bana göre, Türkler, Kürtleri bir nevi

yedek güç olarak kullanmışlardır.

Bu ilişki günümüzde başka hangi halklar arasındaki ilişkiye benzetilebilir?

Öcalan: Mesela Amerika'da İngiltere kökenliler her zaman iktidarda güçlüdür, Slavlarda Ruslar böyledir, İran'da Farslar güçlüdür. Yani daha güçlü ulusal ünitelerin daha zayıf durumda olanları yedek güç olarak kullandıklarını iyi biliyoruz. Yine Yugoslavya'da Sırlar, diğerlerini yedek güç olarak kullanıyor. Ortadoğu'da da Türklerin Kürtlerle ilişkileri biraz böyle. Bu ilişkide baskıcı yön var...

(...)(*)

Abdülhamit ve M. Kemal'in Kürt Politikası

Öcalan: 1840'lardan sonraki süreç ile Mustafa Kemal ve Cumhuriyet dönemi arasında yaklaşık 100 yıllık bir fark var. Bir stabilize etme dönemidir. 1800'lerden, 1806'lardan itibaren gelişen isyanlar, önemli oranda Sultan Mahmut döneminde ezilirler. Daha sonraki Tanzimat dönemi, tıpkı Cumhuriyet'in 1940'lardan sonra yaptığı gibi stabilize etme dönemidir. Onun da nedeni, Ermenilerin milli hareketinin gelişmesidir. Yine Arap milliyetçiliği uyanıyordu. Arapları frenlemek için Kürt Hamidiye alaylarına iş düşecektir.

Ermenilere ve Araplara karşı çıkmak, Kürtlerin de çıkarınaydı galiba.

Öcalan: Bir nevi. Kürt beylerinin, şeyhlerinin menfaati var tabii. Çok önemli o. Ermenilerin kendileri için de tehlikeli olduğu söylenir. Arap aşiretleri ayaklanırsa, Kürt aşiretleri tehlikeye girer denilir. Sultan Abdülhamit Arapları da, Ermenileri de idare etmek ister. Balkanlarda da benzer politikası vardır. Ama burada (Ortadoğu'da) Kürtlere oldukça etkili bir yer verir. Ve Osmanlıyı ayakta tutmada, özellikle doğunun dağılmasını önlemede Kürt politikasının büyük rolü vardır. Bu sayede Ermenileri başarısızlığa uğratar, Arapları kendisine bağlı tutar, Arnavutları bağlı tutar. Yani Kürtler önemli bir güç kaynağıdır. Tıpkı Yavuz Sultan Selim'in İran Safevi devleti karşısında Çaldıran'ı kazanmasında

(*) Görüşmenin teyp kaydının bu bölümünde üst üste kaydın yol açtığı bir boşluk var. Bu yüzden, görüşmeyi anlaşılabilen yerden itibaren verebiliyorum.

Kürtlerin olması gibi. Yine Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın Bizansı yenmesinde de Kürt beylikleri kuvvetlerinin büyük desteği vardır. Abdülhamit'in de Osmanlı İmparatorluğu'nu çöküş çağında 30 yıl idare etmesinde bu Hamidiye alaylarının veya en azından Kürt politikasının etkisi vardır. Nitekim, Mustafa Kemal'in bile ortaya çıkışında ve başarısında doğunun rolü çok önemlidir. Erzurum ve Sivas kongrelerine Kürt aşiret beylerini ve şeyhlerini çağırması, onlara ellerini bile öpecek kadar ilgi göstermesi, ardından Erzurum'dan hareketi başlatması çok önemlidir. Oralar yarı yarıya Kürtlere dayanıyordu. Niye İzmir'den değil de Erzurum'dan çıkış yapabildi? İzmir'den adım atamazdı. Konya'ya gidemezdi. Yenilgi kesindi. Zaten en son Konya'ya gidebildi. Bursa, Düzce, o zaman Mustafa Kemal'e ayaklanmaların merkezidir. İzmir zaten Yunan işgali altındadır. Konya'da oldu kça gerici bir durum var. Sultana bağlılık var. M. Kemal'in Erzurum'da kendisini bir-iki yıl örgütlemesi önemlidir. Özünde de Kürt gerçeği ile, politikası demeyelim, ilişkisi vardır. Eğer orada, «biz Kürt ve Türk temsilcileri» demese, Kürt beylerine, aşiret reislerine doğru yaklaşmasa, nefes alamazdı. İsrarla, biz İngiliz, gavura, Hıristiyana, Ermeniye, Ruma karşı şöyle ortak çıkarlarla bağlıyız, Müslümanız şeklinde yaklaşımlar göstermese, adım atamazdı. M. Kemal'i M. Kemal yapan da Erzurum ve Sivas kongreleridir. Oradaki faaliyetleridir. Ve bu faaliyetlerin de kesinlikle Kürtlerle uzlaşmaya dayanan bir özelliği vardır. Bu, Amasya Tami'nde var, Erzurum ve Sivas kongrelerinde var. Oralarda Kürtlerin inkarı yoktur. Tam tersine kardeşliği, ortak hareket etme durumu vardır.

Size göre ne zaman değişti M. Kemal?

Öcalan: 1925'e kadar da ağırlıklı olarak bunun bilincindedir Mustafa Kemal. Ayağını sağlam basıncaya kadar, Cumhuriyeti güçlü temellere oturtuncaya kadar da sesini çıkarmaz. Ama daha sonra milliyetçi olduğu için, şöven milliyetçi olduğu için hatta, Kürtleri hayal kırıklığına uğratar. İsyanlara yol açar. İsyanların üzerine, tam bir milliyetçilik duygusu ile, tek devlet, tek ulus düşüncesi ile gider. Kürt şeyhlerini, beylerini kabul etmez. Eski özerk durumu hiç kabul etmez. Aşırı bir merkezi devlet arayışı içindedir. Ve hatta o konuda Sovyetlerde bir Bolşevik Parti deneyimi vardır. Onu taklit eder. Hitler'in nasyonal sosyalizmini taklit eder... «Tek devlet, tek ulus, imtiyazsız, sınıfsız bir kitleyiz» der.

Bu, çok gelişmiş bir diktatörlük, biçimidir. Tek ideoloji, tek politika, tek devlet, tek ulus, tek kültür cumhuriyetin gözde sloganlarıdır. Dolayısıyla Osmanlıdan bile daha baskıcı, daha üniter bir ideoloji ve politika karşımızdadır. Ve bu, isyanların nedeni olur.

İsyanlar neden bir sonuç alamadı?

Öcalan: İsyanların geri önderliği, dayandıkları geri sosyal yapı, Cumhuriyetin oldukça merkezi ve kendine göre oldukça milliyetçi bir temelde yükselişi, Türk burjuvazisinin daha avantajlı durumu bunda rol oynadı. Türk burjuvazisi Kurtuluş Savaşı'nda önder güçtür. Kürtler yedek güçtür aslında. Kürtler kullanılmıştır çarpıcı bir biçimde. Sonuç, Cumhuriyette ve devlette tek ulus egemenliğidir. Kürtlerin ise eski özerkliklerinin bile çok görülmesi sözkonusudur. Bu yeni bir isyan dönemine yol açar. Yukarıda belirttiğim nedenlerden dolayı isyanların yenilgisi de kaçınılmazdır bir anlamda. Modern bir örgütlenme yok, modern bir ideoloji yok.

Bu tarihten sonra tekrar en baştaki soruma dönmek istiyorum. Türkiye'deki Kürt hareketleri, diğer Kürt hareketlerinden sadece örgütsel gelenek bakımından değil, ideolojik ve program yönünden de ayrılıyor. Türkiye kökenli Kürt hareketleri örgütsel yönden Türk solunun içinden çıkmamış olmakla kalmıyor. Aynı zamanda ideoloji olarak Marksizmi seçtiğini söylüyor. Üçüncüsü, program yönünden, otonomi değil, bağımsızlık diyor. Diğer ülkelerdeki Kürt hareketleri ise genelde, aşiret ayaklanmalarını geleneğine dayanıyor. Marksist değil, sosyal demokrasi ya da liberal çizgide olduğunu söylüyor. Bağımsızlık değil, otonomi istediğini ilan ediyor. Tüm bu farklılıkların hepsine birden cevap verebilir misiniz?

Öcalan: Bunları fazla önemsemiyorum ben. Tarihi temel, toplumsal zemin biraz daha önemli bu belirlemeyi izah etme açısından. Belirttiğiniz hususlar ayrıntıdır, talidir bana göre. Demek ki, Kürt hareketinin tarihi veya Kürt gerçeğinin tarihinde Türklerle ilişki bakımından böyle yalınkat bir gelişme var. Bugün Irak ve İran'daki Kürt hareketleri, Sultan II. Mahmut döneminin, M. Kemal döneminin baskı ve ona karşı direnme geleneğinin mirasçısıdır. O ekol, o sosyal zemin üzerinde geliyor. Bu, açık. Bizim izahlarda bunu görmek zor değil. Cumhuriyette 1940'lardan sonra gelişen durumu da belirtmek gerekir. Bu durum, aslında

da ne İran'da, ne Irak'ta henüz fazla gelişmemiştir. PKK'nın farkını burada aramak gerekiyor. 1940'lardan sonra bir stabilizasyon dönemi başladı. Türk milliyetçiliği zafer kazandı. Kürtlere yaklaşım tamamen inkarcı bir çehreye büründü. Cumhuriyetin o kuruluş dönemindeki birlik, kardeşlik edebiyatının yerini tek millet hakimiyeti, kendisini Türk hisseden herkes Türktür, ne mutlu Türküm diyene, azınlık olma sadece Hıristiyanlara özgü bir olaydır, Kürt diye bir şey yoktur anlayışı aldı. İlkokuldan itibaren bebeler okullara alınır, muazzam bir Türkleştirme politikası uygulanır, ekonomik olarak Kürdistan geriye bırakılır, sosyal yönden geriye bırakılır, Kürt ağaları, beyleri, şeyhleri maddi çıkarlar temelinde rejime bağlanır. Hatta eski isyan artıkları da gözde mevkilerle satın alınır. Şeyh Sait'in torunları, Seyit Rıza'nın torunları mesela. Bazıları sürgün edilir. Cumhuriyetin sistemli bir politikası vardır. Kürt halkına yoğun bir baskı uygulanır. Çocukları da cumhuriyet ilkokullarında, bölge yatılı okullarında yoğun bir şekilde Türkleştirmeye tabi tutulur. İlkokullardan üniversiteye kadar bu böyledir. Türkiye devletinde ve toplumunda yer almak istiyorsan «iyi bir Türk» olacaksın. «Dört dörtlük bir Türk gibi» oldun mu, iyi bir mevkiye gelersin. Olamadın mı, sınıfta kalırsın. Bu politika egemendir 1970'lere kadar.

Saddam, Atatürk Gibi Yapmak İstedi

1970'ler sonrasının temel farklarını nasıl görüyorsunuz?

Öcalan: Bu dönemden itibaren ortaya çıkan Kürtlüğün, doğrudur, ideolojik, sosyal, siyasal ölçüleri tamamen değişmiştir. Neden değişmiştir? İran ve Irak'ta, henüz Türkiye'nin 1920'lerdeki sosyal, etnik temeli söz konusudur. Irak devleti bir Türkiye devleti kadar güçlenmedi. Aslında Saddam, Atatürk örneğinde olduğu gibi, aynen M. Kemal deneyinde olduğu gibi Irak'ı diktatörlükle modernize etmek istedi. Bugün İnönü'nün, Ecevit'in Saddam'a gitmeleri, biraz da onların Atatürk'e yakınlıkları ile izah edilmeli bence. Saddam'ın şahsında Atatürk'ü görüyorlar. Kürtleri ezmesini arıyorlar.

Bu konuda sizinle aynı kanaatte değilim. İnönü ve Ecevit'in Saddam'la ilişki arayışında, Batının bölgeye fazla girmesini önleme motifini unutmamak gerekir...

Öcalan: O talidir, «Kürt tehlikesi»nin Saddam'la tasfiye edi-

leceğine inandıkları için Saddam'a ağırlık verdiler. Bu, Genelkurmay'ın da eğilimidir. Yani Saddam sayesinde Kürtler «tehlike» olmaktan çıkarılır. Türkiye'dekiler gibi ehlileştirilirler hesabı yapıldı. Dolayısıyla Türkiye Kürtleri için de «tehlikeli örnek» olmaktan çıkarlar. İran'da yine benzer bir durum vardır. İsyancıları da 1980'lere kadar aşiret geleneğinin bir uzantısıdır. Kasımlı, her ne kadar 9 dil bilse de, Avrupa'da 20 yıl yaşasa da, İran-KDP aşiret önderlerinin bir federasyonu gibidir. Irak-KDP de öyledir. Talabani'nin, Yekiti'nin (Kürdistan Yurtseverler Birliği) çıkışı var. O biraz daha modern olmaya öykünür. Soran mıntıkası, aydını biraz daha bol olan bir yerdir. Sosyal gelişmişlik düzeyi biraz daha ileridir. Fakat, aşiretçilik orada da güçlüdür. Ama buna rağmen Yekiti'nin 1975'lerdeki çıkışı, bizim çıkışımızla ilkel, aşiretçi çıkış arasında, orta burjuvazinin, küçük burjuvazinin bir nefes alma hareketidir. Kendini sol sayan birçok aydının yanısıra, birçok aşiret reisi de vardır içinde. Kendini tam sosyalist sayanlar da vardır. I-KDP'ye göre ileri bir adım olduğu söylenebilir.

Siz bunları, Talabani ile ittifak halinde olduğunuz için siyasi nezaket gereği söylemiyorsunuzdur, değil mi?

Öcalan: Hayır. İran Komela için benzer şeyler söylenebilir. Hatta Türkiye'deki, T-KDP demeyelim, onun dışında, sizin bahsettiğiniz Özgürlük Yolu, DDKD, Peşêng, Kawa gibi benzer oluşumlar vardır. Kendilerini ne kadar Marksist ilan ederlerse etsinler, aslında Yekiti ekolünde, onun paralelinde ortaya çıkan hareketlerdir.

Yekiti'nin Marksistlik iddiası yok ama Türkiye'de saydığınız o hareketlerin hepsi Marksist olduğunu söylüyor.

Öcalan: Hayır, hayır. Onlar gömlek değiştirir gibi ideoloji değiştirebilirler. Belirleyici olan, onların sosyal, etnik zemindir. Hatta bu konuda Yekiti daha ileridedir, daha politiktir diye düşünüyorum. İdeoloji ile politika arasındaki ilişkiyi, kafa karışıklığına fazla uğramadan, aşmasını bilen bir harekettir. Yekiti önderi Talabani'nin sosyalistliği ile, hani bir ara Maoist sayılıyordu, politikacılığını bizim Kemal Burkay'ın (TKSP lideri) ki ile karşılaştırırsanız birisi cüce, diğeri dev sayılır. Burkay'ınki bir aşiret, mezhep kafasından öteye gitmez. Talabani daha moderndir. İdeoloji, politika ve çağdaşlık arasındaki bağlantıyı kurabilir. Bizimki geridir, Türkiye'dekiler geridir. Türkiye'dekiler hatta her ne kadar Talabani'yi çok bağımlı, kendilerini çok sosyalist görürlerse de, tersini

iddia ediyorum ben. Daha fazla bağımlı olan kendileridir. İdeolojik olmaktan öteye gidememişlerdir. Maalesef, ideolojikleri de bir mezhep kavrayışından öteye gitmez. Bunda Türk solunun da etkisi var.

Siz Türkiye kökenli diğer Kürt gruplarını Marksist saymıyor musunuz?

Öcalan: Bırakalım Marksistliği. Günümüzde Marksist nedir, o ayrı mesele. Dünyada Marksizm tartışılıyor. Marksist var mı yok mu?

En genel anlamda sonuyorum. Programlarını tartışabilirsiniz...

Öcalan: Öykündükleri bir şeydir Marksizm. Devrimci Marksizmin asgari gereklerini yerine getirselerdii...

Sizden başka Marksist Kürt hareketi yok mu?

Öcalan: Bizim bile ne kadar Marksistleştiğimizi söylersek, sorun daha iyi anlaşılır. PKK acaba ne kadar Marksistleşmiştir?

İddianız bu ama.

Öcalan: İddiamız o ama buna sosyalistleşmek diyelim. Marksistleşmek de sosyalizmin bir evresidir. PKK'nın ne kadar sosyalistleştiğini günlük mücadelesi belirler. Ne kadar savaşıyorsa, toplumu ne kadar dönüştürüyorsa, bana göre o kadar sosyalisttir. Bunların 20 yılda bir tek kişiyi bile dönüştürememeleri, sosyalizmde ne kadar iddialı olabileceklerini iyi gösteriyor.

Kürt Hareketleri Üç Gruba Ayrılır

Kendinizin bile Marksistliğini tartışılır saymanız, Marksizmi fazla idealize ettiğiniz anlamına gelmez mi?

Öcalan: Ona geleceğim. Bizim bu Kürt oluşumlarının altını, temelini açmak istiyorum. PKK dışında, daha klasik, daha işbirlikçi KDP ile arada duran Kürt hareketleri var.

Türkiye'de mi?

Öcalan: Hayır. Güneyde dedim ki Yekiti ekolü, İran Komela ekolü daha ortadadır. Daha devrimci bunlar, Türkiye'de ise, orta sınıfın eski, feodal, etnik özellikleri Kemalizm tarafından Cumhuriyet ve Türk ulusçuluğu içinde biraz daha fazla içiştirilmiş, eritilmiştir. Dolayısıyla eritilmiş sosyal kesimler vardır. Aydınlardır, küçük burjuvalardır bunlar. Avukat, doktor, öğretmen gibi çok yaygın bir kesimdir. Bunlar Türkleştirilmiştir önemli oranda veya içiştirilmiş diğeri bir deyişle. DDKO'lar bunlara dayalı biçimde

ortaya çıktı. Sonra işte DDKD, TKSP, bilmem ne partileri oluştu. Son 10 yıldır da Avrupa'da bazı deneyimler yaşadı bunlar. En son TEVGER'î(*) kurdular. Silik bir Kürt milliyetçiliği ile çok yüzysel bir solculuk arasındalar. İlkelerine, taktiklerine bağlı olmanın çok gerisinde, yine radikal bir milliyetçiliğin de çok uzağındalar. Bize göre, Batı emperyalizminin metropollerinde, doğusunu, Moskova'yı da dahil edelim, kimisi sosyalizm, kimisi milliyetçilik diyerek, işbirlikçi milliyetçiliğe, kendilerine alan yaratmak istedikler. Yaptıkları bence şudur: Avrupa'ya öykünerek mültecilik koşullarında yaşadılar, geçimlerini sürdürdüler. Avrupa da bunları olası bir Kürdistan politikasında adam olarak, eğilim olarak hazırlamaya çalıştı. İsveç'teki olay nedir? Gördünüz belki.

Stockholm Konferansı sırasında oradaydım.

Öcalan: Batı kendine göre model oluşturuyor. Hakkari Kürtlerinden, Siverek Kürtlerinden, Kürdistan'ın dört yanındaki aşiretlerden ne kadar (kişiyi) demokratlaştırabilirim hesabında. Daha sonra bunları, Kürtlere, sözümona demokrat diye dayatacak. Oysa, öldürsen bir tanesi Kürdistan'a gelmez. Beyhude çabalarıdır bana göre. Dolayısıyla Avrupa'daki solculuk olsun, milliyetçilik olsun bana fazla anlamlı gelmiyor. Benim için milliyetçiliğin, solculuğun ve sosyalistliğin bir tek kriteri vardır: Ülkedeki sosyal realiteye, ulusal realiteye ne kadar ses verebildiği, ne kadar dayandığı ve onu eylem haline getirdiğidir. Ben bunu görmedikçe, PKK dahil, ne milliyetçiyim, ne de solcuyum diyebilirim kendime. İdeolojik bir grup olabilirler. Fakat ideolojik bir grup da zor yıllarda denenmedikçe, kendini kanıtlamadıkça, başka bir şeye dönüşür. Yirmi yıldır, özellikle son on yıldır onların kendi sosyal ve ulusal pratiklerine baktığımızda, gerçekten ülke somutunda, varlık demeyeceğim, tümüyle bir tükenişi yaşar iken, kalkıp da benim bunlara «partidirler», «harekettirler» demem, gerçekçi olmaz. Sizlerin bu konudaki araştırmalarınız, diğer gruplara özgü belki ideolojik düzeyde bir araştırma olabilir. Onun dışında değer teşkil edeceğini sanmıyorum. Bizim PKK'nın durumu farklı. PKK, bence, farklı bir dönemi temsil ediyor bütün Kürdistan açısından.

Hangi noktalarda kendinizi farklı niteliyorsunuz?

Öcalan: Birincisi, söyledim, KDP'ler deneyimdir. Bunlar geleneksel ayaklanma döneminin artıklarıdır. Tarih boyunca Kürt ö-

(*) Bak. Türkiye kronolojisi 1988 yılı.

zerkliğini anlattım size. Belli bir otonomiye yaşayan Kürt beylikleri ve aşiret reislikleri ve şeyhlikleri vardır. KDP bunların en son temsilcisidir. Türkiye-KDP'si, İran-KDP'si, hatta Suriye-KDP'si böyledir. Irak-KDP'si merkezi bir güçtü. Diğerleri ondan etkilenerek ortaya çıktılar. Bu bir kural. 1940'lardan 1975'lere, yani yenilgiye kadar sürdü. Ondan sonra Yekiti örneği ortaya çıktı. Yekiti örneği, aşiretçi-feodal önderlikten biraz uzaklaşan, onu aşan ama ondan tam kurtulamayan bir ekolü temsil eder. Biraz milliyetçilik, biraz sosyalizm, biraz modernizm... Öyle bir dönem başlattı. Bu, İran'da Komela biçiminde yansıdı. Türkiye'de tam denk gelmez ama, Peşêng'tir, Sosyalist Parti'dir (TKSP), Kawa'dır. Öyle yansıdı biraz. Aynı değil ama kıyaslama yapabilmek açısından söylüyorum. 1975'ten günümüze kadar geliyor. Bir de PKK ekolü vardır. Hemen hemen aynı tarihlerde ama çok zayıf olarak vardık biz 1975'lerde. Gerçekten farklı. Sosyal zemin olarak farklı, siyasi perspektif olarak farklı, en önemlisi de yöntem ve uygulama olarak çok farklı bir çıkışız. PKK'nın daha baştan, ilk kelimesinin türetilmesinden bugüne kadarki gelişmesinden sorumlu olduğum için açıklıkla belirtebilirim: PKK, Kürdistan tarihinde yepyeni bir olaydır. Anlayış açısından önemli. PKK, bir defa tarihi açıdan bu otonomici güçlere hiç benzemez. Otonomicilerle Yavuz Sultan Selim'in, hatta Kürt beyleriyle Türk beylerinin ilişki kurduğu dönemden bugüne kadar bütün o resmi tarihten farklıdır. PKK'nın tarihi köklerinde otonomici, özerklikçi güçlerle irtibat yoktur. Onlardan etkilenme yoktur. Bu temelde uzlaşma tutumu da yoktur. Ne bir isyancı geleneği temsil eder, ne de bir uzlaşmacı geleneği.

İsyancılığın Sonu Yoktur

İsyancılığa neden karşısınız?

Öcalan: Biz isyancılığı da kötü bir mücadele olarak değerlendiririz. Tehlikeli, sonu yok olmaya götürür.

Aşiret isyanlarını mı?

Öcalan: Aşiret reisliklerinin önderlik yaptığı isyanları kastediyorum. İsyanlara katılan kitleyi değil tabii. Farklıyız bu açıdan. Yani bin yıllık Kürt-Türk ilişkilerindeki çelişki, çatışma ve uzlaşmalardaki bey rolünü, aşiret reisi rolünü, ileri gelen rolünü kendi tarihimiz olarak, çıkış tarihimiz olarak görmüyoruz. Biz yoksulları

esas alıyoruz. Yani PKK aşiret, beylik, şeyhlik kurumlarının resmîyeti dışındadır. Günümüze doğru geldiğimizde, bir de kapitalizmin feodal çitleri tahrip etme işlevi vardır. Türk egemenliği altındaki Kürdistan'da da böyle gelişiyor bu. 1940'lardan sonra hızla, isyanlardan sonra özellikle yenildi reislikler. Ardından kapitalizm girmeye başladı. Aşiretler biraz dağıldı, işçi sınıfı oluştu, sosyal yapı değişti, maddi planda objektif planda. 70'lere doğru geldiğimizde hızlıdır bu gelişme. Aşiretler bölünüp parçalanır. Geleneksel o kapalı toplum yapısı çözülür. Metropollere, İstanbul, Ankara'ya çekilir. Bütün Türkiye'ye açılma vardır. Avrupa'ya açılma vardır. Kendi içinde yoğunlaşma vardır; Diyarbakır'da, Elazığ'da, bugün GAP'ta, Van'da, Erzurum'da böyle Kürt nüfus kayar yavaş yavaş. Bu nedir? Yeni bir sosyal değişikliktir. Emek özgürleşmesidir. Yeni bir sosyal zemindir. Aydınları, gençleri çıkar. PKK işte bu gelişmelerin objektif esaslarına dayanıyor. Önemli oranda gücünü yoksul kesimin objektifliğinden alıyor. Sosyal temeli böyle olduğuna göre, ideolojik olarak da zaten, sosyalizmi en radikal biçimde ele alan bir harekettir. En yoksullar, doğal olarak, sosyalizmde en radikal, en devrimci tarzı esas alırlar. Oportünizmi değil, devrimciliği temel alırlar. Sosyalizmi böyle yakalamıştır. Siyasi perspektif düzeyine girdiğimizde, bağımsızlığa çok önem verir. Diğerleri her türlü bağımsızlığa ardına kadar açıktırlar.

Sizin farklılıklarınız nelerdir?

Öcalan: PKK ise radikal bir biçimde siyasi programını ta 1975'lerde ortaya koymuştur: Anti-sömürgecidir, emekçilere dayalıdır. Bir de en önemlisi bana göre, yöntemleri çok radikaldir. Daha ilk günden beri en acımasız mücadele esaslarını esas aldı. Bilir ki, devlet imha politikası güdüyor. İmha politikasından kurtulmak için kendini şiddet yoluyla savunma gereğini çok iyi bilir. Bu yönü ile de geleneksel işbirlikçi kişilikten farklıdır. İşbirlikçi bu aracı tehlikeli görür ve yaklaşmaz. Güneyi de, kuzeyi de halen öyledir. Birkaç isyan ederler, o ayrı bir şey. En son gördüğünüz işte. 24 saat içinde 1 milyon kişi kendini dağa vurdu; Türkiye'ye, İran'a vurdu. Aslında onlara göre yurtseverliğe göre, sığınmaması gereken yerlerdir. Ama vurdu, 24 saat içinde... Bu ne demektir? Öyle fazla direnmececi bir önderlik yok. Geleneksel yapı itibarıyla böyledir. Ama PKK'nın öyle değildir. Türkiye ordusu gibi bölgenin en güçlü ordusuna karşı 7 yıldır, 7 de öncesi vardır, sürekli gelişme göstermiştir. İşte burada sosyal orijin, ideolojik kapsam,

politik hedef, taktik araç ve taktik yöntem itibariyle PKK'nın çok farklı düzeyde geliştiğini görüyoruz. Pratikte kanıtlanıyor, uygulamasını geliştiriyor ve sonuç, 1990'lara geldiğimizde, bakıyoruz ki, gerçekten KDP'ler işbirlikçi olarak Amerika'nın kollarında bugün. Onunla sıkı-fıktı.

İkinci ekolün farkı ne?

Öcalan: İkinci ekol, Talabani'ler biraz onu aşmak istiyor. Fakat çok az özgüce dayanma, daha çok diplomatlardan ve Avrupa'dan medet umma biçiminde çaba harcarken, PKK bu işlerin içinde fazla gözüküyor. Yaptığı, halkın özgücüne dayalı, her düzeyde bağımsızlığı ve eşitliği savunan, yöntemlerinde radikal, imhaya karşı devrimci şiddeti geliştiren, bunu gittikçe yenilmez kılan bir duruma getiriyor. Hakkı, tarihi temeli, yoksul kesime dayanma, burdan güç olan örgüt yapısı ve eylem karakteri, PKK'nın başat bir konuma gelmesine yol açıyor. Dolayısıyla PKK'nın bu adı geçen hareketlerden çok farklı geliştiği, başarısını biraz buraya borçlu olduğu açıktır. Kürt halkının enerjisini açığa çıkarmıştır, birliğini geliştirmiştir. Özellikle aşiret, din mezhep ayrılıklarını asgari düzeye indirmiştir. Şahsi çıkarları parti içinde eritmiştir. Geçmiş toplumun olumsuz işlerini parti içinde eritebilmeyi sağlamıştır. İdeolojik, siyasi ve örgütsel birlik PKK'da çok farklı, özgün bir biçimde hatta, örnek bir biçimde sağlanmıştır. Bu PKK'yı Kürdistan'da çok güçlü kılıyor. Diğerleri aşiret konfederasyonu durumunu henüz aşmamışken, şahsi çıkarlar örgütleri her an yerle bir ederken, bizde bir gidip 20 geliyor. Birisi birlikle oynuyor ama halkın ezici bir yaklaşımı ile birlik muazzam bir şekilde gelişiyor. Şimdiye kadar da gerek halkın birliği için olsun, gerek parti birliği için olsun, ulusal açıdan veya sınıfsal açıdan olsun, oldukça büyük bir gelişmeyi yaşıyoruz. Bununla şunu belirtmeye çalıştık: Kuzey Kürdistan hareketi biraz da PKK hareketidir. Güney Kürdistan hareketi biraz KDP, biraz Yekiti hareketidir. Onların yansımaları kuzeyde, 1950'lerden beri vardır. Fakat şimdi bizim etkimiz güneye doğru taşıyor. Giderek, üç hareket kalacak demeyeyim de, KDP'nin ya tasfiye olacağını ya da ikinci biçime dönüşeceğini söyleyebilirim. Bence, hem hızla tasfiye oluyor, hem de ikinci biçime yani Yekiti biçimine doğru evrim gösteriyor. Bunlarla bizim bir uzlaşmamız olur mu? Görüşmeler vardır. Fakat ne kadar uzlaşacağımızı veya ne kadar savaşaçağımızı, ileride, ilkelere bağlılık, yöntemlere bağlılık, halkın çıkarlarına bağlılık belirleyecektir. Şimdiden bir şey söyleyemiyorum.

Mesut Barzani İle Oturup Görüşürüm

Irak KDP'yi çok sert eleştiriyorsunuz. Eleştirebilirsiniz de, bu sizin kendi alanınız, gazeteci olarak buna sınırlama getirme hakkına sahip değilim. Ama siz KDP ile geçmişte ittifak yaptınız...^()*

Öcalan: Hayır, hayır...

Protokolünüz var...

Öcalan: O ciddi bir şey değildi. KDP ittifaktan anlamaz. KDP aşılması gereken bir oluşumdur.

İttifak yapmadınız mı yani?

Öcalan: Hayır, dediklerimi anlarsanız bence yeterlidir. Bizim ağalarla, beylerle de şahsi ittifaklarımız çok olmuştur. Çok görüşme de yaparız. Bu, şu anlama gelmez. Biz aşiretçiliği, şeyhliği, ağalığı tasfiye edilmesi gereken kurumlar olarak görüyoruz. Bunlarla ilişki kurarız, ama tasfiye etmek için kurarız. Ancak ille yok ederiz biçiminde değil. Eğitiriz, ikna ederiz, daha üst bir dönüşüme uğrayın deriz. Yani ortaçağın şeyhlik kurumu, aşiret kurumu neyi kurtarır? İlkellikten başka ne üretir? Bunu KDP için de aynen söyleyebilirim. Bu adam (Mesut Barzani) meliklik iddiasını bıraksın. Artık meliklik iddiası en güçlü olanlarında bile yürümüyor. Kürdistan'da hiçbir şey yapmamış, nasıl meliklik, beylik yürütecek? Aşılmalı diyoruz. Aşiretçilik, Barzani aşireti, bilmem ne aşireti...

Onlar da, «bütün Kürt bölgelerinde kimse sesini çıkaramazken, biz silaha sarıldık, bayrağı biz kaldırdık» diyor.

Öcalan: Hayır, hayır. Barzaniler Kürtleri çok iyi sattılar. Bu konuda bizim çok gerçekçi saptamalarımız vardır. Barzani ailesi bir damla kanını akıtmamıştır. Son 40-50 yılda Kürt halkının yurtsever özlemlerini haraç-mezat satmaktan öteye bir şey yapmamıştır. Yalan söylüyorlar. Kürtler için ilk silahı patlatma... Barzani ailesinin bir tek ferdi silahlı mücadele içinde değildir. Kürdistan'ın büyük potansiyelini ABD'nin, şunun, bunun, bu bölge devletinin uyduluğu biçiminde, uzun süre İran şahlığı, yeni dönemlerde açığa çıkıyor, İranlı Kürt yurtseverleri katletmede, Türkiye Kürdistan'ından Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak^(**) gibilerini

(*) I-KDP ile PKK arasındaki ittifak protokolü 1983'te imzalandı. Nisan 1987'de I-KDP Politbürosu bu protokolü feshetti. Gerekçe olarak, esasta, «Türkiye'nin I-KDP'ye saldırması için PKK'nın provokasyon yaptığı» iddiası ileri sürüldü.

(**) Bak. T-KDP tarihçe.

katletmede, kendi içinde binlerce aydını katletmede bu konuda belgelerini açacağız, binlerce yurtseveri katletmede, silah olarak kullanmışlardır. Radikal Kürt yurtseverliği, Kürt demokrattığı için silah patlatmak şurda dursun, bunların tasfiyesinde düşmanları ile birleşerek hareket etmişlerdir. ABD istemiştir, İran Şahı istemiştir, Türkiye istemiştir, bu katliamları yapmışlardır. Biz bunun için bu partinin üzerine gideceğiz.

Toplanması amaçlanan bu son Kürt Ulusal Kongresi hazırlık çalışmaları içinde Irak-KDP de var, siz de varsınız. Bu kadar sert ve acımasız eleştirdiğiniz bir hareketle nasıl ortak bir platformda bir araya gelebiliyorsunuz?

Öcalan: Gayet normal. Benim burada eleştirdiğim aşiret, kabile çıkarlarıdır, şahıs çıkarlarıdır. KDP'nin içinde çok sayıda yurtsever var, aldatılmışlardır. KDP'yi ben Barzani ailesinden ibaret görmüyorum. Ama egemen güç olarak birtakım aile, hanedan çıkarını görüyorum. Saldırdığım nokta orası. Bunların da hepsine saldırmıyorum. Kurum olarak saldırıyorum. Bu kurumun çıkarları yıkılmalıdır. Bunun yerine Barzanilerden iyi demokrat ve yurtseverler çıkabilir. Barzani aşiretlerinden bazı yurtseverler var ve bize de dost. Bu ayrı bir şeydir. Ama Barzaniciliği, ABD desteği ile, İran, Türkiye desteği ile Kürtlerin üzerine oturtmak, ihanettir. Ve cezalandırma olacaktır, savaş olacaktır. Bu, ayırdır. Barzani aşiretlerinden yurtseverler var. Hatta kabileler çok iyidir, savaşçıdır, bu ayrı bir şeydir. Bu kavramları biraz iyi anlamak lazım. Yani KDP'lerle görüşmeye yine otururuz. Fakat diğer yandan...

Mesut Barzani ile oturur musunuz?

Öcalan: Otururuz, gayet tabii. Bunlar benim için o kadar önemli değil. Şeytanla da otururuz. Mesele, bir ulusu, ulusal kurtuluş ve demokratik savaşımında çok geriye, ağır yenilgiye götürmeleridir. İşte gördük. Milyonlar ne duruma getirildi. Bu politika, bu kişilik yüzünden oldu. Dünya hayrete kapılıyor. Ama bu önderlik, bu önderlikten kaynaklanan çapulculuk ve ardından devletin ufak bir saldırısı ile yenilme... Düşününüz, yenilmiş bir Saddam yaptı bunu. Yenilmiş Saddam rejimi onları bu duruma getirdikten sonra, Kürtlere bunlardan ne hayır gelebilir?

Konuyu açıklığa kavuşturmak için KDP ile ilgili...

Öcalan: Hayır, hayır. Bu konuda bir çarpıklık var Türkiye'de. Kürdistan Demokrat Parti, bilmem Kürdistan ne partisi deniyor. Parti diyebilmek için, Kürt partisi, Kürdistan partisi demek için,

Kürdistan'a, Kürtlere ne yaptıklarına biraz bakmak lazım.

PKK Irak ve İran'da Şube Açacak mı?

Irak KDP'nin bir politikası vardı. Benim görebildiğim kadarıyla, özellikle Türkiye'de, kendine yakın bir örgüt veya örgütlenmeler oluşturmaya çalıştı. T-KDP bençe bunun bir ifadesiydi. PKK'da ben tersi bir eğilim seziyorum...^()*

Öcalan: Gayet tabii.

Yani siz de Irak'ta böyle bir örgütlenme yaratmayı mı hedefliyorsunuz?

Öcalan: Ben size şunu söyledim. 1940'lar, 50'lerden beri KDP modeli önemliydi. KDP modeli şudur...

Esin kaynağı almak başka şey, PKK önderliğinde orada filen bir örgüt yaratmak başka şey.

Öcalan: Hayır. Esin kaynağıdır, filan demiyorum. (KDP'ler) Kürt işbirliğine dayalı, ki bunlar biraz özerk olan, otonomicilik, aşiret reisidir, beydir, şeyhtir ve fakat merkezi otoritelerden, yani İran'dan Irak'tan, Türkiye'den zarar görüyorlar, çok silik bir işbirlikçi oluşumun adıdır. Feodal ölçülerden biraz burjuva ölçülere dönmek istiyorlar. Yani 20. yüzyılın o feodal, aşiretçi etnik özelliklerinden burjuvalaşmaya doğru evrim gelişirken ortaya çıkmış bir ekoldür KDP. Kendini 40'lardan itibaren örgütlüyor. Koşullar Irak Kürdistanı'nda çok elverişli olduğu için orada merkezileşiyor. Daha sonra kollarını, İran'a ve Türkiye'ye atıyor. İran'a 1940'ların ortalarında, Türkiye'ye 1950'lerin sonlarında ve 60'larda el atıyor. Suriye'ye benzer bir kol atıyor. Diplomasiye erkenden bir açılım gösteriyor. 1975'lerde tarihi bir yenilgi ile KDP aslında çöküş dönemine giriyor. Bunun yerine burjuva, küçük burjuva yanı biraz daha ağır basan, biraz daha sosyalizme özenen Yekiti dönemi başlıyor. Talabani'nin orijinalitesi işte budur. Türkiye'de Kemal Bur-kay, Suriye'de Hamit Derviş, İran'da -tam Kasimlo demeyelim - biraz Komela benzer bu gelişmeye. Bunlar KDP'den çıkma ama onu aşan fakat ne radikal sosyalist, ne radikal yurtsever konuma henüz gelememiş bir ara dönemi oluşturuyor. Bunlar Irak orijinliydiler ve bütün parçalara yayıldılar. PKK'nın çıkışı ise değişiktir.

(*) Bu sezginin doğru olduğunu, dönüştü. Beyrut'ta öğrendim. Okuduğum bir kuruluş bildirgesi, PKK'nın Irak Kürtleri arasında PAK (Partiya Azadiya Kürdistan-Kürdistan Özgürlük Partisi) adıyla Mart 1991'de örgütlendiğini ortaya koyuyordu.

Türkiye Kürdistan'ından alır orijinalitesini. Yani buradaki orijinal Kürt yapısına dayanır. Biraz açmaya çalıştım. Türk kapitalizminin Kürdistanı çözmeye, yeni bir sosyal aydın- gençlik yapısı ortaya çıkarmasını esas alır. O dönemin işçi sınıfını, işçi-köylü gençliğini, aydınlarını esas alan bir harekettir. Buralarda güçlenir. Günümüze doğru geldiğimizde gerçekten Türkiye parçasının ezici bir önder gücü durumuna gelirken, Güney Kürtleri üzerinde büyük bir ağırlığa giderek sahip oluyor. Yurtdışı Kürtleri üzerindeki ağırlığı kesinleşiyor. Ve tersine bir hamleyi bu sefer kuzeyden başlatıyor.

Şunu anlamak istiyorum. Siz PKK önderliği olarak bilinçli bir şekilde Irak'ta, İran'da kendinize yakın bir parti örgütlemeye çalışıyor musunuz?

Öcalan: Doğal olarak gelişecektir. Şimdiden...

Kendiliğinden çıkması ayrı. Sizin öyle bilinçli bir müdahaleniz var mı?

Öcalan: Etkimiz dolaylıdır. Giderek daha şimdiden yüzlerce aydın geliyor. PKK modellerini oluşturmak istiyorlar. Suriye'de oluşturmak istiyorlar, İran'da, Irak'ta oluşturmak istiyorlar.

Siz ne tavsiye ediyorsunuz onlara?

Öcalan: Onlara biz öncelikle, deneyimimizi inceleyin diyoruz. Doğru inceleyin, taklidini yapmayın diyoruz. Ve bir de politikaya girerken çok dikkatli olun diyoruz. PKK deneyimini taklit etmek zordur; ama uyarlamak mümkündür, uyarlayabilirsiniz; biz destek de oluruz size, fakat sizin koşullarınız değişiktir; İran İslam Cumhuriyeti yapısı değişiktir; Irak'taki Saddam rejimi değişiktir; Türkiye ile kesin farklılıkları vardır. Irak Kürdistanı'nın sosyo-ekonomik yapısı farklı, İran Kürdistanı'nın başkadır. Rejimin durumu farklıdır. Dolayısıyla ne diyoruz? Bu farklılıkları dikkate alan bir PKK uyarlaması yapabilirsiniz. Biz bu temelde sizi destekleyebiliriz. Bu henüz bence, ideolojik bir arayış dönemidir.

Yani siz İran ve Irak'ta, vurguluyorum, «şube» açmak niyetinde değilsiniz, öyle mi?

Öcalan: Biz şimdilik, dediğim gibi, sadece önü açmaya çalışıyoruz. Doğru bilinçlenme, doğru ideolojik seçenek, doğru politik seçenek geliştirmede yardımcı oluyoruz. Bunu aslında isteyip istemediğimizden değil, doğal, doğru yolu bu olduğu için böyle yapıyoruz. Doğal olarak da gelişecektir. Yani PKK akımı, bir Kürdistanı akım olarak Kürdistanı boydan boya saracaktır.

*Siz nereye (hangi ülkedeki Kürtlere) önderlik iddiasındasınız?
Öncülüğünüz nereye kadar?*

Öcalan: Biz Kürdistan halkının bağımsızlık, özgürlük eğilimi-
ne öncülük ediyoruz. Bunun pek parçalarla da alakası yoktur. Ba-
ğımsız ve özgür yaşamak istiyorum diyen her Kürdistanlı kişi, sa-
dece Kürt de değil aslında, PKK'da ifadesini bulur; PKK'da yerini
bulur.

*Yani PKK'nun, «ben Irak Kürtlere de, İran Kürtlere de önde-
rim» gibi bir iddası var mı? İdeolojik değil, siyasi olarak.*

Öcalan: Hayır, hayır. Şimdi bunu hemen böyle koymaya ge-
rek yok. Desek bile geçerliliği yok. Çünkü siyasi önderlik oralarda
bizde değildir. KDP'ler, Yekitiler oralarda biraz daha güçlüdür.
Siyasi önderlik onlardadır.

*PKK ileride, «ben bütün Kürtlere önderim» demeyi düşünüyor
mu?*

Öcalan: Dediğim gibi ideolojiyi, politikayı PKK tarzında ge-
liştirdiğimizde mutlaka etkilenme olacaktır, oluyor da şimdiden.
PKK bir kişilik formasyonudur; yeni ulusal bir formasyondur; bir
toplumsal özgürlük formasyonudur. Biz bunu geliştirmede etkili
olduk, öncü olduk diyecek kadar hafiflik yapmayız. Bu, son derece
anlaşılır bir husustur. Yöntemlerimiz çok farklıdır, kişiliklerimiz,
yaşam tarzımız çok farklıdır. Bunu biraz geliştirmedikçe, pekiştir-
medikçe ne siyasi önderlik yapmak isteriz, ne de kabul ederiz. Ay-
rıyeten, bizim değişik bir enternasyonalist anlayışımız da vardır.
Biz dar milliyetçi hareket değiliz. Hemen dar bir ayrılıkçı hareketi
İran'da yaratalım, Irak'ta yaratalım demeyiz. Baştan sona kadar
bu ülkelerin devriminin gelişmesi için PKK yaklaşımlarını örgüt-
leyeceğiz.

*Ben sizin söylediklerinizi, «biz onlara önderlik iddiasında deği-
liz» diye anlıyorum...*

Öcalan: «İddiasında değiliz»den ziyade...

«Fiilen değiliz» mi diyorsunuz?

Öcalan: Fiilen değiliz ama bir özgün yaklaşımımız var. Fakat
ideolojik tasarım, politik öngörü hızla oraları etkisi altına alıyor.

Çeşitli Ülkelerdeki Kürtlerin Kıyaslanması

Madem söz, çeşitli ülkelerdeki Kürtlere geldi. Bir soru sormak

istiyorum. İran ve Irak'taki Kürt toplumları, bana göre, demografik olarak, Farslarla ve Araplarla çok fazla ilişki içinde değil, iç içe değil. Kürt bölgesi coğrafi olarak ayrılmış, belli. Kültürel olarak da ayrılmış. Bu olgu, oldukça elle tutulur. Zeytinyağı ile su gibi ayrı. Türkiye'ye bakıyoruz. Evet, Türkiye'de Kürtlerin nüfus olarak yoğun olduğu bir bölge var. Ama belki bölgede yaşayanlardan daha fazla Kürt, Türk kesiminde yaşıyor. Cumhurbaşkanı Özal'ın Türkiye'de 12 milyon Kürt vardır yaklaşımını esas alacak olsam, Kürt bölgesinde 5 veya 6 milyon insan yaşıyor, İstanbul, Ankara, Adana, Mersin gibi bölgelerde ise daha fazla Kürt var. Siz ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunuyorsunuz. Bunun içinde ayrılma da var. Ama birliği de vurguluyorsunuz son dönemde. Ayrılmayı bu durumda nasıl gerçekleştireceksiniz? Nasıl ayıracaksınız bu insanları? Bu iç içe geçmeyi nasıl çözeceksiniz?

Öcalan: Sorunuzun başında söylediğiniz gibi, evet İran, Irak Kürdistanı'nda Kürtler biraz kapalı. Neden? Ortaçağ kapalılığını henüz aşamamış...

Türkiye'de ekonomik entegrasyon olduğunu da ilave etmeliyim.

Öcalan: Ayrıyeten, söyledim onu da, İran ve Irak devletleri kapitalizmi henüz güçlü bir biçimde kendi ülkelerinde uygulamamışlardır. Dolayısıyla Kürdistan'da nasıl uygulansınlar. Yani bir yerde 1920 ve '40'lardaki Türkiye'nin durumunu yaşıyorlar. Yeni yeni belki Kürdistan'a açılmaya çalışacaklar. Zaten son on yılı da savaş içinde geçti her iki ülkenin. Buna henüz fırsat da bulamamışlardır. Belki, bundan sonra açılırlar Kürtlerle ilişkilerinde. Fakat Türkiye buna çoktan açılmıştır. 1940'lardan itibaren açılım vardır. Bir de buna zoraki iskan politikasını eklemek gerekir. Çok sayıda Kürdü Orta Anadolu'ya, Batı'ya sürmüşlerdir.

Şu anda ondan daha hızlı doğal bir göç süreci var ayrıca...

Öcalan: Evet, anlıyorum. Ekonomik yoksullaşma ile birlikte muazzam bir nüfus kayması da 1950'lerden itibaren başladı Batı'ya açılmaya, Avrupa'ya açılmaya. Buna bir de 12 Eylül dönemindeki terörü ilave etmeliyiz. Birkaç milyon da bu terör politikası nedeniyle Batı bölgelerine, Avrupa'ya açıldı. Böylece Kürdistan'daki Kürt nüfusu kadar bir nüfus Türkiye metropollerinde yoğunlaştı. Bunlar önemli farklılıklardır. Türk kapitalizmi İran, Irak kapitalizminden çok ileridir. Dolayısıyla Kürdistanı kapitalistleştir-

mede epey ilerleme sağlamıştır. Feodal çitleri yıkmıştır. Aşiret yapısını çözmüştür. Ailelere dek çözmüştür. Dinin varlığını da biraz zayıflatmıştır. Demografyayı kaydırmıştır, sosyal yapıyı değiştirmiştir. Bütün bunlar elbette ki, durumların farklı gelişeceğini gösteriyor.

Bir ekleme daha yapabilir miyim? Şimdi GAP'la birlikte bir Türk nüfusunun oraya kayması ihtimali var...

Öcalan: O çok önemli değil.

İncelemek lazım ama.

Öcalan: Buna bir de Türkiye Kürdistanı'nın coğrafi büyüklüğünü eklemek gerekir. Bütün bunlar Türkiye Kürdistanı'nın Kürdistan çapında özgünlüğünü ortaya koyuyor. Sosyal açıdan, demografik açıdan öncü ve başat durumda olduğunu çok açık gösteriyor. İşi sınıfı gelişmiştir, coğrafyası çok büyüktür, ulusal kurtuluş hareketlerine her bakımdan öncülük edebilir. Nüfusu geniştir, sosyalitesi ileridir, aydını boldur, devrimcisi boldur. Bütün bunlar şunu gösteriyor: Türk egemenliği altındaki parça Kürdistanı temsil edebilir. Yoksa Irak gibi sosyal yapısı, demografisi çok geri, coğrafyası çok küçük bir yer, biraz dağlık bölgesi var, Kürdistan'a öncülük edemez. Mesela Irak KDP'si bütün Kürdistan'a öncülük edemez. Ederse işte İran'ın ajanı olur, Türkiye'nin ajanı olur, Amerika'nın ajanı olur. Bu da Kürtler için büyük bir talihsizlik olur. Olmuştur da. İran da öncülük edemez. İran'ın durumu çok daha farklıdır. Uzağa düşer, Kürdistan'ın yine az bir kısmıdır, ince bir şerit gibidir. Fars kültürüyle, Farslarla, Azerilerle ilişkileri çok farklı durumdadır. Kendileri çok geridir. Çok az sayıda aydını var aslında. Toplumsal yapı çözülmemiştir. Buna dayalı olarak ne kadar ulusal kurtuluş hareketi oluşturabilirsin, ne kadar demokratik hareket oluşturabilirsin? Adından başka ne ulusal kurtuluşçuluk, ne de demokratlık olur. Fazla gelişmez. Nitekim, çok kısa süre içinde yenilmeleri de bunu gösterir. Eğer Türkiye'de bir Humeyni devrimi olsaydı, biz Kürdistan'da zafere giderdik. Körfez krizi gibi bir kriz Türkiye'de patlasaydı, biz bağımsızlığı sağlardık. Türk devletinin ne kadar güçlü olduğunu biliyoruz. Buna rağmen PKK hareketi gelişme gösterdi. İşte bunun temel, objektif nedenlerini söyledim. Nüfus Türkiye'de, Avrupa'da, Kürdistan'da dengeli yoğunlaşmıştır, sosyal yönden ilerleme vardır. Yani işçileşme var, küçük burjuva bir kesim çıkıyor, gençlik çıkıyor. Coğrafyası çok

uygundur. Dağlık, ovalık, kent, köy dağılımı epey ileridir. Bunlar PKK'nın dayandığı objektif zeminlerdir ve gelişmeyi belirliyor. Bir de buna PKK'nın ideolojisini eklemek gerekiyor. İdeolojisi, bize göre, sosyalizmin en bilimsel ve radikal esasını alıyor. Politik olarak tam bağımsızlığı savunuyor. Bağımsızlıktan, söyleyeyim yani, maneviyattan tutun siyasal yapıya kadar kapsamlı bir şeyi kastediyorum. Ruh ve düşünce bağımsızlığından coğrafi bağımsızlığa kadar geniş ve açık bir yelpaze gibidir bu. Yöntemleri çok radikaldir. Devletin terör politikasına karşı bir terörü sürdürme gücünü göstermiştir. Bir de çok çeşitli mücadele biçimlerini kullanır. Serihildanlardan (intifada) tatalım, gerillaya kadar. Türkiye'nin legal kurumlarında tartışma yapmaktan tatalım, acımasız terör eylemine kadar hepsini bir arada yürütebilen bir harekettir. Böylece zenginliğe yol açıyor. Yurt dışında da güçlüdür. Kürtlerin ezici bir kesiminin desteğini almıştır. Bütün bunlar PKK'nın objektif temel itibarıyla farklılığını, subjektif olarak da yani ideoloji, program, örgütlenme ve eylemsel farklılığını ortaya koyuyor. Yansımaları bütün Kürdistanı ilgilendiriyor. Ve önemli oranda etkisi altına almıştır.

İlla Devlet Kuracağız Demiyorum

Sayın Öcalan, tekrar soruma dönmek istiyorum. Sizin programınızda bağımsızlık var. Türkiye'nin siyasi sınırları içinde baktığımızda, ekonomik ve demografik yönden iç içe geçmeyi dikkate aldığımızda, nasıl ayrılacaksınız? Bunu söyleyebilir misiniz? Nasıl ayrılacaksınız?

Öcalan: Bunu dikkate alıyoruz. Milletın kafası çalışmıyor bana göre, biraz sığ düşünüyorlar. Türkiye insanının kendisi bağımlıdır. Bağımsızlık olayını sadece ayrılıkçı biçimde anlamamak gerekir.

Devlet kurma anlamında anlamamak gerekir mi demek istiyorsunuz?

Öcalan: Hayır, sadece öyle de almamak gerekir. Türklerin devleti vardır ama bana göre Türk devleti 7 kocalı Hürmüz gibi bağılıdır dışarıya. Birçok kocası vardır. Bir bu. Yani devletim var diye bağımsız oldum diyemezsiniz. Biliyorsunuz, dünyada nice devlet var ki, Amerika'nın 56. mı, bilmem 52. mi eyaleti duru-

mundadır. Şimdi küçük bir Kürt devleti oluşur, Amerika'nın mandası denilir, zaten basın öyle yazıyor. Bir küçük Kürt devleti kurulunca, bağımsız mı olacağız? Ayrılıkçı bir Kürt devleti çıktı diye bağımsızlığı kazandık mı? Hayır! Türk devleti vardır. Ama hangi Türk iddia edebilir ki tam bağımsızdır. Daha düne kadar solcular «bağımsız Türkiye» diye bağınyordu. Demek ki devletin olması, bağımsızlığın oluşmasıyla özdeş değildir. Ve yine devletim olmadı diye ben şimdi bağımsız değil miyim? Dünyada benden daha bağımsız adam yoktur diyebilirim. Diyebilirsiniz ki, «kişi olarak sizin için doğru olabilir ama ya halk için». Evet halkımız bağımsız değil şimdi. Bağımsız olması için illa Türk devleti gibi bir Kürt devleti de olması şart değil.

Biraz daha açar mısınız?

Öcalan: Ben daha önceki röportajlarda şunu söyledim. Bağımsızlık her şeyden önce zihinsel, moral bir yanı içerir; kişi itibariyle de öyledir, bir halk itibariyle de. Zihinsel ve moral yönden, yani ideolojik ve ahlaki yönden bağımsızlığı yakalayamamış bir halk, devleti de olsa köledir, bağımlıdır. Çok açık bir deyimle söyleyeyim. Dolayısıyla, PKK'nın öncelikle kendi halkına, tabii bununla orantılı olarak, iç içe yaşadığı için Türk halkına, diğer komşu halkları da ekleyelim, gücü yettiğince de, enternasyonalizm gereği dünya halklarına vermek istediği bağımsızlık anlayışı sadece bir siyasi devlet oluşumuyla ilgili değildir. Biz siyasi devlet oluşumunu dışlamıyoruz bağımsızlık anlayışımız içinde. Ama her şeyi bundan ibaret de görmek istemiyoruz. Mustafa Kemal'in bu konuda da birtakım deyimleri vardır. Ama o devlet saplantısı içindedir. Bir devleti oldu mu, onu her şeyin yerine koyuyor. Tapıyor adeta devlete. Ve sonuçta, en bağımlı türden bir devlete dönüştü M. Kemal'in kurduğu devlet. Demek ki, devlete tapınmakla, aşırı devletçi olmakla bağımsızlık arasında fazla ilişki yoktur. Ve hatta zıddına da dönüşebilir. Çok aşırı devletçilik, her şeyi devletten görme kapıkulluğuna, kapıkulluğu da bağımlılığa götürebiliyor. Nitekim Türk örneği böyledir. Demek ki, halkını zihinsel ve moral yönden bağımsızlaştırman gerekiyor. Savaşan, mücadele eden bir halk durumuna getirmen gerekiyor. Bu anlamda biz halkımızı ideolojik ve moral yönden savaşan bir halk durumuna getirdiğimiz için tartışıyor, düşünüyoruz her gün. Ve Türk halkının önüne geçmiştir artık. Halkımız devrimci değerleri üzerine düşünüyor,

moral değerleri üzerine düşünüyor, tartışıyor ve eyleme geçiyor. Bu, bağımsızlıkta ne kadar ilerlediğimizi gösteriyor mu, gösteriyor. İkincisi, elbette ekonomik ve siyasi yönden de gelişme gerekir. Şimdi hemen ekonomik yönden tam bağımsız, siyasi yönden tam bağımsız bir devletimiz olmalı demiyorum. Ayrılıkçılık geliştirdi, Amerika'nın, Birleşmiş Milletlerin mandaterliğinde bir devlet kuruldu diyelim. Bize göre bu çok tartışmalı veya bizim açımızdan hemen aşılması gereken bir örnektir. Manda kurulursa, biz ikinci gün aşmaya çalışacağız onu. Bununla tatmin olamayız. İşte ayrılıkçılık budur: Kapatılmış bir küçük Kürt devleti. Biz Türkiye'den böyle bir devlet koparmak istemiyoruz aslında. Yani şimdi Türk burjuvazisi Irak'taki özerk bölge gibi bir bölgeyi bize hediye de etse, biz buna fazla itibar etmeyeceğiz.

Hiç itibar etmeyiz de demiyorsunuz galiba?

Öcalan: Hiç demiyorum. Mutlak anlamda demiyorum ama tercihimiz bu değildir. Biz şunu yapacağız: Kürtlerin ekonomik, sosyal, kültürel, moral, zihinsel, siyasal hatta askeri bağımsızlığına evet ama Türklerden birdenbire, her bakımdan kopmaya hayır.

Niye?

Öcalan: Niyesi var mı? Bizim amaçlarımıza hizmet etmez de ondan. Bağımsızlık amacımıza hizmet etmez her şeyden önce. Dar bir ayrılıkçılık, belki de Kürtleri daha köklü bir bağımlılığa götürebilir. Biz Türklerle birlikte bağımsızlığı biraz daha fazla geliştirebiliriz belki. Bu ihtimali niye gözardı edelim? Çoğu kişi, siz bile bunları düşünemiyorsunuz. Görüyorsunuz ki ben bunları, en büyük Kürt hareketini geliştiren bir partinin adına söylüyorum. Bunu bağımsızlığı çok iyi geliştirmek için söylüyorum.

Türkler Bizi Bıraksa, Biz Bırakmayacağız

Ben Türkiye aydın kamuoyunda varolan bütün kaygıları kendi süzgecimden geçirmeden size yansıtıyorum...

Öcalan: Şunu da söyleyebilirim. Türk aydını, Türk subayı, Türk siyasi elitinin konuya nasıl yaklaştığı beni fazla ilgilendirmez. Ben, gerçekleri çok yalınkat söylemeye baygınlığım, tutkunum. Bunları söylerken, Türklere işbirlikçilik etmek gibi bir meramımın olmadığını çok iyi bilirsiniz. Türkün resmi politikasına en amansız darbeyi biz indirmişiz. Fakat şunu da söylüyorum günü-

müz için. Türklerle işimiz olacak. Türkler bizi bırakmak istese, biz Türkleri bırakmayacağız.

Bunun sebebi Türklerle Kürtlerin ekonomik ve demografik entegrasyon içinde olmaları mı?

Öcalan: Onu dikkate alıyorum. O bir objektif zemindir. Zaten bunu görmemek mümkün değildir. Ama buraya bağlamıyorum esasında.

Siz ilk çıktığınızda konuyu böyle koymuyordunuz?

Öcalan: Böyleydi de, vurgulama yoktu, belki önce çıkarmıyorduk.

Son birbuçuk, iki senedir bunu vurguluyorsunuz...

Öcalan: Politik yönden büyük gelişme gösterdiğimiz içindir. İdeolojik özümüzde bu vardı aslında. Kemal Pir bir Türktü ama şunu söylüyordu: «Ben kendi halkımın kurtuluşunu Kürdistan halkının kurtuluşunda görüyorum. Bunu da PKK önderliğinde görüyorum. Ve benim tercihim küçük bir devlet kurmak da değildir. Veya ona hizmet etmek de değildir. Halklarımızın kurtuluşunu Ortadoğu federasyonunda görüyorum.» Ki doğrudur bize göre de. Bizim de temel aldığımız bir şiardır bu. Türk-Kürt ilişkilerini biraz tarihi olarak ele aldım. İlişki ve çelişki, uzlaşma ve çatışmaları ele aldım. Bunu sık sık işliyorum. Şunun için yapıyoruz bunu. Yani entegrasyon yalnız şimdi vardır demiyorum. Tarihi olarak oluşmuştur bu. Kürtler aleyhine çok kötü bir durum doğmuştur. Bu kesin. Kim yapmıştır bunu? Ben yalnız Evren ve Özal'ı sorumlu tutmam bundan. Hatta yalnız Atatürk'ü de sorumlu tutmam. İnönü'yü de sorumlu tutmam. Tarihi bir gelişmedir bu aslında. Her birinin ayrı ayrı rolleri vardır. Biz bunu düzeltmek istiyoruz. Kürtlüğün aleyhine giderek derinleşen bir uçurum açılmıştır. Bu uçurumu kapatmak istiyoruz. Yeni düzenlemeyle kastedtiğimiz olay budur. Devrimle ne kadar olur, reformla ne kadar olur? İkisine de kapıyı açık bırakıyorum. Devrimci şiddetle ne kadar aşılır, politikayla ne kadar aşılır? Bu sadece bize bağlı değil. Bu, daha çok Türk rejiminin özelliklerine bağlıdır. Türk liderliğinin durumuna bağlıdır.

Apo, «Birlik İstiyorum» Diye Taktik mi Yapıyor?

Birliği vurgulamanız konusunda kamuoyunda şüpheler var. De-

niyor ki, «Apo, taktik yapıyor. Apo, dar anlamıyla politika yapıyor. Türkleri etkilemek istiyor». Yani gerçek niyetlerini saklıyor deniliyor.

Öcalan: Acaba geniş açıdan nasıl politika yapmalıyız, o akıl hocaları hem bana, hem kendilerine göstersizler. Geniş politika inkar politikasıydı şimdiye kadar. Kürde hiç yer yok. Cumhuriyetin, Misakı Millinin sınırları dahilinde Kürt kelimesine bile yer yok. Geniş politika bu mudur? Kamuyonda böyle bir şey varsa... Kamuoyu demiyelim de, hence kamuoyunun bu konuda bilinci fazla gelişmemiştir. Bunu, aydınlar açısından değil, özellikle halk yığınları açısından belirtiyorum. Entelektüeller, askeri-sivil politik klik için söylemiyorum. Hayır, taktik amaçla yapmıyorum bu değerlendirmeleri. Şimdi düşünüyorum. Bakınız, size de pratik bir örnek vereyim. Hemen, birdenbire Kürtler ayrıldı Türklerden. Evet, sizin de belirttiğiniz gibi, 7 milyon Kürt Türkiye metropolleğinde. Orada milliyetçilik gelişti diyelim. Bizim bunların hepsini almamız gerekti. Nereye koyacağız bu 7 milyonu? Dev gibi bir sorundur bu. İkincisi, bankalarımız yok, paramız yok, ciddi herhangi bir altyapımız bile yok Kürdistan'da. Bir kumaş dokumasını bile kendimiz yapamayız. Birdenbire koştuk mu, çırılçıplak açığa kalırız. Ben size gerçekleri de çok yalınkat göstereyim. Hatta Kürtçeyle doğru dürüst okul açamayız. Belki de, uzun bir süre Türk okullarını kullanacağız.

Ama bugün bazı okullar kapanıyor sizin eylemlerinizi yüzünden.

Öcalan: Onlar fazla önemli değil. Öyle değerlendirmemek gerekir... Türkçeyi uzun süre eğitim dili, bilim dili olarak kullanacağız. Cezayirli Fransızcayı, 30 yıldır kurtulmuşlar ama kullanıyorlar. Hintliler, Pakistanlılar İngilizceyi halen kullanıyor. Afrika'da birçok devlet Fransızcayı halen kullanıyor. Öyle anlaşılıyor ki, biz de Türkçeyi biraz kullanacağız. Ben bunun Türk hayranı, Türkçe hayranı olduğum için söylemiyorum. Türkçeyle bilim daha iyi üretilir. Sosyal düzen, siyasal düzen, en azından bu aşamada, daha iyi sürdürülür. Kaç yıl gerekebilir? Tarih de veremem. Kahinlik yapmakla, tarihini önceden söylemekle bu meseleler halledilmez. Ne zaman Kürtçe biraz gelişir, Kürtçe ile insanlar okur, yazar, eğitim görür, bilim öğrenir, kültür özümser duruma gelince Kürtçenin payı artar, Türkçenin payı azalır. Fakat birdenbire Türkçenin payını kesersek, Kürtler cahil kalır. Ekonomi için de

bunları söyleyeyim. Yani «Apo taktik yapıyor» diyenlerin iddiasının gerçersizliğini açıklamak için söylüyorum. Birdenbire bağımsız olalım diyeceğim ama ekonomik olarak yaşamı yürütecek durumda değiliz. Türkiye ekonomisi Kürdistan'da öyle bir sömürge ekonomisi yaratmış ki, birdenbire kopmak demek, aç kalmak demektir. Çok şey Batı bölgelerinden geliyor biliyorsunuz. Ticari egemenlik, sınai egemenlik, diğer birçok ekonomik hakimiyet Türkiye'de yoğunlaşmıştır. Kürtler bile biliyorsunuz İstanbul'dadır. İş yapan sanayicisi, tüccarı Ege'dedir, Antalya'dadır, buna turizmi de ekledi Türkiye son zamanlarda. Bütün bunlar ne anlama gelir? Ekonomik yönden ben ilişkiyi kestim mi, bu, Kürtlerin aç kalması anlamına gelir. Demek ki, birdenbire bu da mümkün değildir. Zamana ihtiyaç gösterecektir. Kürdistan'da biraz ekonomi gelişir, Kürdistan kendi kendini doyuracak noktaya gelir... Nitekim, Yugoslavya'da, Sovyetlerde olan çözülme nedir? Biraz da budur. Küçük uluslar biraz kendine gelir, ilişkiler daha dengeli olur. İngiliz dominyonlarını ele alalım. Hepsi sömürgeydi önce. Daha sonra ekonomik yönden biraz geliştiler, İngiliz Uluslar Topluluğu oldular. Şimdi Sovyetler bu sancıyı çekiyor. Küçük uluslar biraz geliştiler. Şimdi Sovyet uluslar topluluğu doğacaktır bence. Türkler şimdi aşırı bir sömürgecilik uyguluyor. Kürtler bunu parçalayınca, yerine yavaş yavaş ekonomik gelişme, siyasi gelişme olunca, dil, kültür gelişmesi de olunca, ne olacak? Daha dengeli bir Kürt-Türk ilişkisi doğacak.

Sizin bu konudaki öneriniz nedir?

Öcalan: Mesela, eşit federasyonlar birliği, eşit cumhuriyetler birliği doğar. Ama benim, şimdi hemen bunu sağladım demem, yüzde yüz ayrılıkçılık, gerçekleri inkar etmek olur. Bu da bir taktik değil, bir icabiyattan, objektif koşulların zorlamasından ileri geliyor. Ben sonuna kadar bağımsızlıkçıyım, sonuna kadar Kürtlerin birleşmesinden yanayım. Ama Irak Kürtleriyle birleşme, hele İran Kürtleriyle birleşme daha da sancılı bir süreç olur. Türklerle birleşmeyi biraz daha kolay halledebiliriz ama Farslarla, Araplarla belki biraz daha zor gelişebilir. Ora Kürtleriyle Türkiye Kürtlerini birleştirmek, Türklerle eşit, özgür birliği gerçekleştirmekten daha zor gelişebilir. Bunlar objektif nedenlerden ötürü böyledir. Oranın hareketleri vardır, sınıf çıkarları vardır, siyasi yapısı vardır, dünya dengesi vardır. Bütün bunları dikkate almadan, «Kürtleri

birdenbire birleştireceğiz» demek, hayalcilik olur. Ama diğer yandan, bütün uluslarda olduğu gibi, işte Türklerin, bugün Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar varlar, birleşme, en azından dayanışma istekleri sözkonusuysa, ben buna Turancılık demiyorum, olumludur.

Türk Birliğinden Memnun Olurum

Türk birliğini olumlu mu buluyorsunuz?

Öcalan: Gayet tabii. Ekonomik çıkarlarını, kültürel çıkarlarını ya yakınlaştırmaları olumludur tabii. Niye olmasın?

Bir Türk solcusu kalksa, «ben bütün Türklerin gönüllü birliğini istiyorum» dese...

Öcalan: Uygundur. Türklerin, diğer halkların çıkarlarına tezat teşkil etmeyecek bir biçimde, gerçekten gönüllü, demokratik birliği olumludur. Size acayip geliyor ama benim gibi bir solcu için bu, olumludur. Belki, diyeceksiniz, «faşistler de böyle düşünüyor». Fakat, Türklerin ilişkilerinin gelişmesi olumludur. Ben bundan memnuniyet duyarım. Fakat, diğer halkların aleyhine olmayacak. Yayılmacılığa, diğer halkları ezmeye hizmet etmeyecek. Her parçanın, her Türk toplumunun ihtiyacına hizmet verecek tarzda ilişkiler elbette ki gelişmelidir.

Reel midir bu birlik ihtimali?

Öcalan: Mümkündür, genişir bu. Zenginliktir, her birisine zenginlik katar. Bir Azeri Türkünün bir Anadolu Türküne vereceği şeyler vardır. Bir Anadolu Türkünün de Azeri Türküne vereceği şeyler vardır. Özbek Türkünün Azeri Türküne vereceği şeyler vardır. Bunlar zenginlik yaratır kesinlikle. Gereklidir de, reeldir de.

Türkçeyi kullanmaya devam edeceğiz, hemen ayrılmayı düşünmüyoruz gibi şeyleri söylerken, diğer Kürtler tarafından, ideolojik olarak suçlanmaktan çekinmiyor musunuz? Kendi içinizde de bu konuda hiç eleştirilmiyor musunuz?

Öcalan: Yok. Ben bu anlamda bir politikacı değilim. Ben özgür bir politikacıyım. Türkiye'deki gerek resmi elit yapı için, gerek sol elit yapı için ideologluğum ne kadar zedelenir veya politik önderliğim ne kadar zorlanır gibi endişelerle politika yapmıyorum. Bizim politikacılıkta bu yaklaşımlarla da fazla sonuç alın-

maz. Politikada gerçekçilik, halkların çıkarlarını esas alan gerçekçilik en doğru yoldur. Bunları, PKK açılımlarını, bütün PKK'lı militanlara, taraftarlara bir özlem gibi, bir umut gibi gelen açılımları söylüyorum size. Kısaca, demek ki bunlar taktik değil. «Taktik» diyenler, objektif realiteye iyi baksınlar. Ama bundan da şu çıkmıyor. Ben Türklere uşaklık mı diyeyim, işbirlikçilik mi diyeyim, ki KDP'ler bunu böyle düşünebilir, bu otonomici görüşlerden çok farklıdır. Biz bir Türkün de uşak olmasını istemeyiz Amerika karşısında, Avrupa karşısında. İfade bir, «şöyle Avrupalaşacağız, Amerikanın bilmem nesi olacağız» deniyor. Bunları da yadsıyorum. Bunların da bağlılık türü olduğunu düşünüyorum. Türklerin yolu, Türk bağımsızlığının yolu Batıya uyduluktan geçmez. Türkiye'nin birçok ilişkisi bağımlılık türündedir, onur kırıcı durumdadır. Bunlara da karşıyız. Dolayısıyla bizim bağımsızlık anlayışımız, Türk bağımsızlığını da içerir. Aralarındaki ilişkiyi mutlaklaştırmıyorum ama gerçeklere dayalı bir eşitliği ve özgürlüğü esas almayı önemli görüyorum. Bu da, öyle programatik bir yaklaşım değildir. Özgürlük ilkesine işlerlik kazandırmak için gereklidir. Bir de, halkların karşılıklı çıkarlarına işlerlik kazandırmak için gereklidir. Taktik, maktik icabı olduğu için değildir. Benim politika yapmamda amansız bir gerçekçilik vardır. İlke olduğu kadar, gerçekçilik vardır. Bunların görülmesinin önemli olduğunu söylüyorum.

Türk solunu bir aydın olarak az-çok tanıdığımı zannediyorum. Onlarla da yüzyüze görüşmelerim oldu. Avrupa solculuğu ya da diğer ülke solculukları nasıldır, pek fazla inceleyemedim. Türk solunun bana göre önemli bir karakteristiği var. Anti-emperyalist olması, ideolojik olarak bunu vurgulamaya özen göstermesi. Türk solu, Kürt solunu da bu konuda önemli oranda etkilediği için, o sizin Marksist olduğunu kabul etmediğiniz Kürt gruplarında bu anti-emperyalist tavır uzun yıllar sürdü. Fakat son dönemde, hele son aylarda bir farklılık görülüyor. Özellikle Kuveyt krizinden sonra. İran ve Irak'taki Kürt örgütlerinde Amerika ve Avrupa ile ilişkilerde zaten farklı bir tutum vardı. Batıyla dirsek teması içinde olmaya dikkat ediyorlardı. Ben Türk solcularının eleştirisini aktarmak istiyorum. Bir tespit yapıyorlar. Şu anda Kürt hareketleri bir yol ayrımına geldi. Kürt örgütleri Batıyla birlikte olma ya da ona karşı durma, Amerika'yla

birlikte olma ya da ona karşı çıkma noktasında yol ayrımına geldi diyorlar. Birtakım gruplar Batıyla birlikte yürüyecekler, bazıları yürümeyecekler. Böyle bir yol ayrımından söz edebilir miyiz?

Öcalan: Bizim dışımızdaki Kürt hareketlerinin bağımlılığını biz eskiden beri söylüyoruz. Onların işbirlikçi olduğunu, Batı, ABD işbirlikçiliğinden tutalım, komşu devletlerin işbirlikçisi olduğunu söylüyorduk zaten. Şimdi bakınız, Saddam işbirlikçiliğine ilkesiz olarak gitmeleri tehlikesi bile var. Saddam önderliğindeki rejimle ne kadar eşit ve özgür temelde ilişki kuruyorlar? Tartışmak, açmak gerekir. Yine Türklerle ilişkilerini ne kadar bağımsız temelde ele almak istiyorlar bizim gibi? İran'la ilişkileri ne kadar sağlamdır, anlamak gerekir. Bana göre, bunlar eskiden beri bağımlıdır. Çoğu emperyalizmin sahasında gönüllü hareket etmek isteyen örgütlerdir. O kendisine «sosyalistim» diyen maskeliler de öyleydi. Avrupa'da şimdi arz endam ediyorlar. Onlar daha işbirlikçidirler ama işbirlikçiliği kavrayamayacak kadar cahildirler. Bu çok önemli. Emperyalizmin sahasında hareket ediyorlar ama sözümona anti-emperyalist geçiniyorlar. Bu, emperyalizmin kucağında oturup onun sakalını yormaya benzeyen bir anti-emperyalistliktir. Altını iyi çizerek bunu belirtiyorum. Tam kucağındalar. Sakalını sıvazlıyorlar. Buna da «mücadele ediyoruz» diyorlar. Biraz, Türk solcuları da öyledir yalnız. Bu anti-emperyalistlik değildir. Anti-emperyalistlik bir defa yaşam tarzı itibarıyla emperyalizmin değer yargılarından uzak durmayı içerir. Kendi ülkesini sevmeyi, yurtseverliktir bu, kendi halkıyla sıkı bağlar kurulmayı esas alır. Kendi halkına hor bakmamayı, kendi halkını dünyaya savurmamayı esas alır. Kendi halkının savaşçısı olmayı esas alır. Şimdiki solcu bence Türkmenden daha fazla Batı değer yargılarıyla yaşıyor.

Türkmen, Türk Solcusundan Daha Bağımsızdır

Anlayamadım...

Öcalan: Ben Türkmeni, hani o sizin MHP'lilerin esas aldığı Orta Anadolu, Toros Türkmenleri dediklerinizi Türkiye solcusundan daha fazla bağımsız sayıyorum. Ve daha ilgiye değer görüyorum. Türk solu, Avrupa koşullarında, doğusu da dahildir buna, Moskova merkezini de ilave edelim, daha fazla kişiliksizleştiril-

miştir, iğdiş edilmiştir.

Kime göre...

Öcalan: Türk solcusu Türkmene, Anadolu'nun normal, standart insanına göre, bağımsızlığını daha fazla yitirmiştir. Emperyalizmle çelişkisi aslında büyük oranda muğlaklık arz ediyor. Tutarlı bir anti-emperyalist değildir. Tutarlı bir anti-emperyalist olmak için... TKP 40 yıldır Moskova dehlizlerinde hareket eder. Bilmem sosyal demokratı Batı Avrupa'da her türlü uşaklığa öykünür. Bunların anti-emperyalistliği ciddi değildir. Ne TKP ekolü, ne sosyal demokrat işbirlikçi bile değil, bana göre uşaktır. Ha, Dev-Genç deneyimi falan vardır. Onlar iyiydi başlangıçta, ülkelerini iyi savunuyorlardı, ülkeleri için dövüşüyorlardı...

Türk solunun 960-70 dönemindeki sloganı «Bağımsız Türkiye» idi yalnız...

Öcalan: Evet, ben de «anti-emperyalist» diyorum. Tutarlılık vardı. Biz de o gelenekten geldik. Onlar şehit düştü. Asıldılar. Daha sonra mültecileşme var. Niye onları görmeyeceksiniz. Şimdi birçoğu Avrupa ile bütünleşme teorisi ve pratiği içindedir. Kendi halkları ile bağlantılarını kopardılar, demokrasi savaşımında bağlantılarını kopardılar. Hatta Türkiye'yi sevme ile bağlantılarını kopardılar. Bunda tutarlı anti-emperyalizm yoktur. Bu noktada küçük bir parantez açayım. Türk ulusunu ikiye ayırmak gerekir. Bir geleneksel, Anadolu'ya yerleşmiş ve ağırlıklı olarak da Türkmen dediğimiz yoksul kesim vardır. Tarihi olarak oluşmuştur. Mezhebi itibarıyla biraz Alevi ama dinle fazla ilgisi olmayan kesim var. Bir de, uzun yıllar, Osmanlı döneminden itibaren, özellikle fetihler peşinde Orta Avrupalara kadar gitmiş ve 100-150 yıldır da artık Balkanlardan Anadolu'ya doğru sökün eden, İstanbul'da, Marmara'da, Ege'de biraz yoğunlaşmış, fetihçi, biraz şöven ulusçu kesim var. Bu ikisi arasında ayırım var aslında. Bana göre sol, radikal, anti-emperyalist ve demokratik sol, Anadolu Türkmenine dayanmalıydı. Yüzyıllardan beri Anadolu ile yoğurulmuş Türkmenliğe dayanmalıydı. Demokrasinin tutarlılığı burada çıkardı ortaya. Yine anti-emperyalistliğin tutarlılığı, Anadolu insanının özelliklerine dayalı olarak ortaya çıkabilirdi. Bu, Türkiye'de işte, literatüre göre faşist diyelim biz de, onların kitle temeli haline geldi. Aslında MHP'nin kitle temeli olması gereken İstanbul sosyal-demokratlığı veya göçmen yığınları da, solun içinden çıktığı temel oldular. Bu, muazzam bir çapraşık durumdur aslında ve

dengelerin karışmasıdır. Yani birisine taban olması gereken diğere, ötekine taban olması gereken de öbürüne taban oluyor. Böyle bir karışıklık var. Bu düzelmeden Türkiye'de sağ-sol, anti-emperyalizm ve demokratlık sağlam ölçülere kavuşamaz.

Türk soluna ve sosyal demokratlarına Ege'yi ve Marmara'yı bırakın diye bir öneri getirmiyorsunuz herhalde?

Öcalan: Hayır, hayır. Bu, çıkmazdır. Bir Türk yazarı, sanırım Çetin Yetkin'in bir görüşüydü, orada biraz gerçeklik görüyorum, «Osmanlılaşma» der, «Türklerden uzaklaşmadır». Türklerden demiyelim de, Türklerden uzaklaşmadır. Türkmene düşmanlıktır. Yani yoksullaşan Türke düşmanlıktır Osmanlı.

Sınıfsal bir olay demek istiyorsunuz galiba...

Öcalan: Sınıfsal bir olaydır. Bunun üstünü Alevicilik-Sünnicilik örtmüştür. İşte, Yavuz 40 bin Türkmeni nasıl kuyuya doldurur, o bir sınıfsal çelişkidir aslında. Karamanoğlu Mehmet Bey'in Osmanlı merkezileşmesi sırasında öldürülmesi bir duraktır, bir dönemeçtir. Osmanlı merkeziliğine karşı, ki egemen sınıftır Osmanlı merkezi feodal devleti, bir kısım Türk öyle oluşurken, bunlar bence Türklükten de uzaklaştılar. Veya şöven Türklük veya biraz değişmiş Türklük gelişti. Çünkü Yeniçeriler devşirme bir ordudur. Çok çeşitli halklardan insanları devşirip oraya aldılar. Halis Türk, Türkmendir; Anadolu'da yoğunlaşan Türktür. Yoksuldu bunlar. Bunları askere de almazlar, gittikçe ordudan da dışlanırlar. Ulustan da dışlanırlar. Değişik bir ulus, değişik bir devlet, değişik bir sınıf egemenliği. Bunlar altta kalır. Bu Türkmenler günümüze kadar geliyor. Alevilik-Sünnilik öyle ciddi bir şey değildir. O ideolojik görüntüdür.

Orta Anadolu'da sadece MHP-MÇP olayı değil, bir de MSP-RP olgusu var ama...

Öcalan: Aynıdır. Fazla farklılık görmüyorum ben aralarında. RP ile MÇP farklılığı kişisel kaprislerle izah edilebilir. Birisi İslami lehçeye ağırlık veriyor, öbürü Türk lehçesine. Refah İslama yaslanarak aynı kesime ulaşmak istiyor, diğeri Türklüğü vurgulayarak. İkisi de, bence, bu tabana layık değildir. Bu tabanı daha çok anti-emperyalist, yurtsever, demokrat sol ele almalıydı. Sol bunu başaramamıştır. Şu anda Türk ulusuna hakim olan eliti de size söyleyeyim. Türk ulusuna hakim olan elit, asker ve sivil, ekonomide, siyasette, buna kültürü de dahil edelim, devşirmelerdendir. Ayıp olmasın ama...

Türk Ulusunun Orijinalitesini Arıyorum

Siz bizi bölmeye(!) çalışıyorsunuz..

Öcalan: Kesinlikle değil. Ben Türk ulusunun orijinalitesini arıyorum. Gerçek bir Türk liderliğinin nasıl olması gerektiği düşüncesi içindeyim. Türklerin liderliğinin ne kadar Türk olduğunu anlamak istiyorum.

İnsanın geldiği coğrafi mekan çok önemli değildir diye düşünüyorum...

Öcalan: Mühim değildir, doğru. Fakat çok azgın bir şovenizm, Türkçülük var. Kraldan daha çok kralcı, Türkten daha çok Türkçü olma durumu var. Yusuf Akçura'lar, Ziya Gökalp'ler, Anadolu Türkü değildir. Ziya Gökalp'in kökeninde Kürtlük var. Yusuf Akçura Rusya'dan gelmiştir. Ama bunlar Türkçülüğün babasıdır. Kendileri Türk olmayanlar nasıl Türklüğün babası oluyor? M. Kemal Selanik'ten gelmiştir. Kenan Evren Yugoslavya'dan gelmiştir. Bunlar, dönemlerine damgasını vuran Türk önderleridir. Özal der, «benim anamda Kürtlük olabilir».

Ama saf kan kimse yoktur...

Öcalan: Ben saf olsun demiyorum. Ama bütün bunlar bir eğilimi, trendi ifade ediyor.

Bu, şununla ilgili olabilir mi? Bir hakimiyet biçimi olarak değil de, kültürel bakımdan daha ileri sizin saydığınız merkezler...

Öcalan: Olabilir. Ekonomik yönden...

Siyasi uyanış daha önce başlamış, kapitalizm daha önce başlamış oralarda...

Öcalan: Kapitalizmle, milliyetçilikle erkenden temasa geçtiklerini ben de biliyorum. Ama bu, yoksul Anadolu köylülüğünün gerçekliğini dışılamamıza izin vermez. Çetin Yetkin'den(*) bahsettik. Bu yazarın araştırmaları yenidir. Hep baskı altında kalan, sömürü altında kalan Anadolu insanı vardır. Halen de vardır. Bugün bunlar Avrupa'nın ayak işlerinde çalıştırılıyor. Ama Bulgarlardan gelip, (gülerek) yani ben onlara da karşı değilim, kendime düşman yaratacak durumda değilim, fakat bir özelliği anlatmak istiyorum, işte onlar gelip kolayından iş sahibi oluyorlar. Anadolu Türkü de gidip çöpçü oluyor Almanların ayağı altında. Bu çelişkiyi göreceğiz. Bu, bir gerçektir. Türk ulusunun böyle bir özelliği

(*) Çetin Yetkin, **Türk Halk Hareketleri**, Say Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1984.

var. Ben Türk ulusunun bölünmesinden değil de, bir sınıtlaşmadan, dolayısıyla ulusal özelliklere rengini veren bir trendinden bahsediyorum. Bu bize de yansıyor. Neden yansıyor, biliyor musunuz?

Neden?

Öcalan: İyi bir Türk temsilciliği olsaydı, Türk değerlerini biraz daha kollayan birisi olsaydı, azgın şövenizmi uygulamazdı. Azgın şövenizmi uygulayanlar Balkanlardan gelenlerdir. Biraz da o sarışına çalanlardır...

Sizin teorinize göre, Demirel nerededir?

Öcalan: Onu biraz arayalım. O Osmanlıdır aslında... Alevilik bir siyasi olgu oldu mu, Osmanlıda ve Cumhuriyette? Alevilik biraz Türkmenlik kokar da, onun için söylüyorum. Aleviliği de esas alıyorum demiyorum. Türk ulusunun içindeki uşaklığın ve işbirlikçiliğin bile nasıl gelişkin olduğunu anlatmaya çalıştım. Bunu ulusal özelliklere bağlamak istedim. Ayrıyeten, solun, eğer tutarlı anti-emperyalist ise nasıl olması gerektiğini, hatta ulusal ve sosyal temelini nasıl ele alması gerektiğini söyledim. Ve Türk solunun silik bir kopyası olan Kürtlerin, solcu geçinseler bile, bırakalım anti-emperyalist olmayı, bir uydu kişilikten bile kurtulamayacağını, buna açıklık getirmek için bunları söylüyorum. Bilir misiniz, biz PKK'da bağımsızlık olayını kişisel düzeyde müthiş çözümlere tabi tutuyoruz. Bize şimdi bir Kürdistan da hediye etseler, bugün güneyde olduğu gibi, biz bunu hor göreceğiz. Diyeceksiniz, «yararlanırsınız». Doğru, yararlanmak ayrı bir şey, bir taktik meseledir. Fakat başkalarının bize biçtiği elbise, biçtiği ruh, biçtiği düşünce bizim değildir. O ruh, o düşünce, tanzimatlardan beri, daha önce İslamıkta da böyledir, aslında Türkün de zihni ve ruhu olmaması gerekir bize göre. Bağımsızlık bu değildir. Dolayısıyla bu Kürtlerin bağımsızlıkçı olduğunu, anti-emperyalist olduğunu söyleyemem. Çok çok uzaklar bizden.

Kürtlerde ABD Taraftarlığı Artacak

Yani, Türkiye kökenli Kürt örgütleri emperyalizm karşısındaki yol ayrımını çok önceden yaşadı. Bu, yeni bir olay değil diyorsunuz, öyle mi?

Öcalan: Tabii, tabii, Sadece Kürtler için değil, Türkler için de bu vardır.

*Bakanız ama, 1980'lerin başında, 1985'lerde gazeteci olarak çok Kürtle tartışma fırsatı buldum. O zaman hiç kimse şunu demiyordu: «Amerika bize bir devlet hediye ederse, niye hayır diyelim?» Ama şimdi toplantılarda, tartışmalarda bunu çok a-
çıkça savunan Kürtler var artık.*

Öcalan: O zaman biraz Sovyetleri istiyorlardı. Sosyalizm Sovyetlerle özdeşleşmişti. O yüzden Amerika'ya karşıydılar. Fakat Sovyetlere dayanmanın, Sovyet sosyalizmini esas alarak ABD'ye karşı durmanın anti-empyeralistlik olmadığı bugün anlaşılmıştır. TKP, Özal'ın Amerika'ya olduğundan daha bağımlıdır Sovyetlere. Özal'da bağımsızlık vardır ama TKP şefinde yoktur. Hem kendi ülkesinin bağımsızlığı için, hem de Sovyetlerle ilişkilerinde bağımsız değildir. Yani 1980 öncesi Sovyetlere dayanarak anti-Amerikancılık yapmak, anti-empyeralistlik yapmak değildi. Kendisi daha fazla bağımlıydı. Bunu görmek gerekir. 1980'den sonraki durum, özellikle Sovyetlerin biraz çözülmesinden sonra ortaya çıkan bağımlılık, daha önceden gizli bir şekilde var olan, ama Sovyetler çözülmediği için açığa çıkamayan bağımlılığın dışı vurmasıdır. Bu, Kürtlerde biraz daha belirgindir. Bunlar eskiden de belki potansiyel olarak böyleydiler (işbirlikçi), aktif olarak bu durumda değildiler. Şimdi potansiyel olmaktan çıkıp aktif hale geldiler. ABD bir gelse diye hepsi yalvarıyor. Ellerini öpecekler. Ben ABD'nin her şeyine karşıyım demiyorum. ABD'nin tekniğini, bilimini, halkını, karşıma almıyorum. ABD'nin her şeyi benim düşmanımdır demiyorum. ABD ile hiç ilişki kurulmaz demiyorum. Ama Amerikan yayılcılığına karşıyım. Bu konuda çok ilkeliyiz. Onurumuzu sonuna kadar koruduk. Bu, çok önemlidir. Eğer Türkiye sosyalizminde, Türkiye solcularında tutarlı bir anti-empyeralizm var idiyse, PKK'nın bunu gerçekten çok iyi bir miras olarak değerlendirdiğini sonuç olarak söyleyebilirim.

«Var idiyse» diye şartlı konuşuyorsunuz. Oysa vardı.

Öcalan: Evet, Denizleri, Mahirleri, ki bunlar hayatları ile kanıtladılar, büyük saygım var onlara, biz onların tarihi mirasını sürdürüyoruz, en iyi bir şekilde temsil etme şerefine sahibiz. Anti-empyeralistiği sonuna kadar götürme, bunu biraz daha ayakları üzerine oturtma, biraz daha ulusal, sosyal realiteye uyarlama şerefi PKK'ya aittir. Bence bunu artık kabul etmeniz gerekiyor.

ABD'nin bölgedeki varlığının ve gücünün artması, bu bir realite,

tamponla başlayıp güvenlik kuşağı, işte 36. paralelle gelişen siyasi şartlarda gerek Türkiye'deki Kürt siyasi hareketlerinde, gerekse diğer ülkelerdeki Kürt hareketleri içinde Batı taraftarlığının yaygınlaşacağı tespitine katılır mısınız?

Öcalan: Batı derken neyi kastediyorsunuz?

Avrupa'ya, Amerika'ya. Ben yine bazı Türk solcularının bir tespitini aktarayım size. Türkiye'de Amerikan taraftarı Kürt reformculuğu güç toplayacaktır diyorlar. Kristalize olacaklar, bir güç olarak siyasi arenaya çıkacaklardır deniyor.

Öcalan: Böyle gelişmeler daha şimdiden var. Kürtlerdeki işbirlikçilik eskiden İran'a bağımlıydı, Türkiye'ye bağımlıydı. Şimdi direkt ABD'ye bağlanacaklardır. Şimdi, en son, Şemdinli'deki İngiliz askerlerinin kaymakama yaptıklarını^(*) çözümlersek, ne sonuç çıkar? Kürtler artık daha fazla Amerikan ve İngiliz askerlerine bağlanmak istiyorlar. Türk askerlerinden hoşnut değiller. Yani Türklerden hoşnut değiller.

Türk kamyonununun bu konuda gösterdiği tepkiyi anlıyor musunuz?

Öcalan: Kürtler, bundan sonra, özellikle güney Kürtleri, buna İran'dakiler de dahil, ABD'den daha fazla siyasi garanti arayacaklardır. Birleşmiş Milletlerden, o da ABD demektir, siyasi garanti arayacaktır. Bu gelişme midir, gerileme midir, ayrı bir şeydir. Olumsuzdur bize göre de. ABD'den manda türü himaye aramak, 1920'lerde Türkiye'deki mandacılarla benzer.

Irak'ta çözüm için Birleşmiş Milletlerin garantisini aramak, Kürtler açısından çok da akılsızlık gibi gözüküyor bana...

Öcalan: Kötü olmayabilir. Fakat bir ulus kendisini BM'ye bağlamışsa, bence, kendi bağımsızlık yeteneğinin çok zayıf olduğunu kabul etmiş sayılır. Özgücüne dayanmak, daha tercih edilir olmalı. Biz halkın özgücüne dayalı özgürlüğü ve güvenliği esas alırız. Batı taraftarlığı geliyor mu diyorsunuz. Bu anlamda bence geliyor. Fakat şunu da unutmamak gerekir ki, bu bağımlılık türü daha önceden de vardı. İran'a bağımlıydılar. (Irak) KDP gizliden

(*) 1991 Nisan ayı sonunda Şemdinli Kaymakamı Erdoğan Ülker, İngiliz The Independent gazetesinde çıkan, «Türk askerleri Kürt mültecilere gelen yardımı yağmalıyor» şeklindeki haberle ilgili soruşturma yapmak için sınır bölgesine gittiğinde, İngiliz askerleri tarafından engellendi. Türkiye sınırları içinde meydana gelen bu olay, kamuoyunda büyük tepki yarattı. Hükümetin baskısı sonucu İngiliz birliği Irak'a gönderildi.

gizliye Türkiye'ye bağımlıydı aslında. Zaman zaman Irak'taki rejime bağılıydılar. Şimdi Irak rejimine de bağılanıyorlar. Saddam'a mı daha çok bağlanacaklar, ki 30 yıldır bu rejimle savaştıklarını söylüyorlar, Amerika'ya mı? Bana göre Saddam'a daha çok bağlanabilirler. Ama Amerika'ya da biraz bağılıdır. Yani bunlar baştan beri bağılıdır. Bir devletten kopup diğer devlete bağlanırlar. Ben size bir şeyi daha açıkça söyleyeyim. Bunların bağımsızlık ömürleri 24 saattir. (Molla Mustafa) Barzani'yi ele alalım. 1975 Anlaşması olduğunda 100 bin kişilik ordusu vardı. Bu 100 bin kişilik orduyla biz olsak, devlet bile kurardık. Sonuna kadar savaşılabildik. 24 saat içinde «bırakın silahları» dediği gibi, direnmek isteyenleri de katletti.

Yanlıı hatırlamıyorsam, I-KDP o zaman savaşmama kararı almııı değil mi?

Öcalan: Evet. 100 bin kişilik orduyu 24 saat içinde kendi elleri ile terhis ettiler. Ulusal kurtuluşçuluk tarihinde hiç böyle olay var mıdır? Bir de, o kadar güçlü oldukları dönemde kendi elleri ile yapıyorlar bunu. İşte son ayaklanmadaki durum. Saddam'ın iki askeri gözüküyor, pırr diye hepsi kaçıyor. Ne kadar bağımlı olduklarını gösterir bu. Onun için, Amerika'ya yanaşılar da, bağımlılık çok gelişecek demek yüzeysel olur. Gerçekte ABD'ye bağlanma, İngilizlere bağlanma bir ileri adımdır. Yani onlar için daha ileri bir bağımlılık türüdür. Biz ehveni şerci değiliz. Birisine göre diğerini beğenmiyoruz demiyorum ama daha geri bağlanma türleri vardır. Mesela, komşu ülkelere bağlanma. Türkiye'ye bağlanma, İran'a bağlanma daha geridir, Irak'a bağlanma daha geridir. BM'ye, dolayısıyla ABD'ye bağlanma belli oranda ileri bir bağlanmadır. Yani despot ve kötü bir kocadan daha demokrat bir kocaya bağlanmaktır. Ama yine de bağlanmaktır. Yine de karılığı kabul etmektir. Tercihimiz değildir. Fakat diğer bir eğilim de gelişecektir. Özgürlük eğilimi gelişecektir. Dolayısıyla bağımlılık zayıflayacak, özgürlük, bağımsızlık eğilimi güçlenecektir.

İşbirlikçi Kürt Partisine Şiddet de Uygularız

Siz Türkiye'de Kürtler arasında gelişecek Amerikan taraftarlığına karşı ne gibi somut politikalar uygulayacaksınız?

Öcalan: Tedbirlerimiz var. Biz Irak'takine, İran'dakine belki

fazla karışmayacağız. İdeolojik ve siyasi olarak buna karşı duracağız. Peşinen belirteyim, mücadelemiz de olacak. Belki şiddetli de olabilir. Ama Türkiye sözkonusu oldu mu daha fazla yapacağız. Biz hem Amerika'ya, biraz da Türkiye rejiminin desteğine dayanan, sadece Amerika değil, bence el altından Türk devleti de destekliyor, Türkiye'deki bu işbirlikçi eğilime savaş açacağız.

Nasıl?

Öcalan: Her yolla. İdeolojik savaş zaten var. Politik tecrit zaten var. Bir de şiddete büründürebiliriz. Bu, şimdiden sizin vasıtanızla yaptığımız bir uyarıdır.

Bu, bir tehdit mi?

Öcalan: Ciddi bir uyarıdır.

Politik mücadelede şiddet hiç tasvip etmediğim bir şey...

Öcalan: Bu, politik mücadele falan değildir. Bu, tehlikeli bir işbirlikçi hareketin bizzat devlet terörüne dayalı olarak geliştirilmesidir. ABD askerinin himayesinde geliştirilmesidir. Bu da, öyle siyasi bir mücadele değildir. Bize, teröre dayalı bir dayatmadır. Bu konuda Özal'ı uyarıyorum. Bu işbirlikçileri bize dayatırsa, kendisi zarar görür. Bu işbirlikçilere el altından örgüt kurdurulmasın. Daha önce Pişmanlık Yasasına^(*) göre bazı adamları bıraktı. Şimdi de bu Anti-Terör Yasası'yla birtakım düzenlemelere gitmek istiyor. Uyarıyorum Özal'ı. Yaparsa, toplumlarımız, halklarımız arasında geliştirmek istediğimiz diyaloga en büyük zararı bu politika verir. Bunlar kendi halkı ile ilişkileri olmayan, kendi halkına bir it kadar bile saygı göstermeyen adamlardır.

İsim verebilir misiniz?

Öcalan: Çok isim var. İt gibidirler. Kendi halkının kanını emiyordu bunlar. Ufacık bir saygıları bile yoktu. Zor günde bir selam bile vermediler, sahip bile çıkmadılar. Şimdi Kürtlük para ediyor diye bunlara parti kurdurmak, bunlara birtakım işler yaptırmak, düpedüz Kürt halkının başına, özellikle de PKK'nın ön-

(*) Pişmanlık Yasası diye bilinen yasa, ANAP hükümeti döneminde, 11 Haziran 1985 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi. «Suçların ve örgütün açığa çıkmasına yardımcı olanlara» çok yüksek oranda ceza indirimini getiriyordu. Yasa iki yıllık bir süre için çıktı. Bu süre içinde 439 kişi bu yasadan yararlanmak için başvurdu. Bunlardan 105'inin başvurusu reddedildi. Daha sonra yasanın süresi tekrar uzatıldı. 1 Ocak 1991 tarihi itibarıyla, «itiraflı»lardan 12'si, sol örgütler tarafından öldürüldü.

clk ettiği, büyük bir fedakarlık ve acıyla geliştirilen mücadeleye, sinsi yaklaşmaktır. Biraz politikadan anlarım, kl yutmam yani. Son derece açık ve aleni bir politika yürütmekten yanayım. Böyle dayatmalara karnım toktur. Bunları, Amerika destekliyor daha fazla. Ama el altından Türk devleti de destekliyor. Kaldı ki, nasıl Ankara'ya çağrıldığı, el altından nasıl yıllarca beslendiği, MİT dairelerinde bunlarla görüşmelerin nasıl yürütüldüğü, PKK'ya nasıl saldırtıldıkları biliniyor. Zaten bunların daha önceden komploları vardı. Bunların ne kadar devrimcinin, ne kadar PKK'lının ölümüne yol atıklarını ben biliyorum. Türk ordusunun son saldırılarında bunların nasıl görev aldıklarını da biliyorum ben. Nasıl kılavuzluk ettiklerini, ne kadar arkadaşımızı vurduklarını, nasıl köy korucusu haline geldiklerini biliyorum. Onun için bunlara siz siyasi mücadele yürütüyorlar demeyin. Bunlar vurucu timlerdir. Köy korucularıdır. Bunlar aşiret reislerinin himayesinde faaliyet yürütürler. Ucu biraz KDP'ye kadar gider dayanır. Yeni oluşumlar olabilir mi? Olabilir. Desteklenebilir. Amerika da biraz daha fazla destekler. Amerika'nın «Kürt meselesine evet, PKK'ya hayır» dediğini biliyorum. Hatta, «PKK'ya evet, Apo'ya hayır» dediğini de biliyorum. Bu konuda bazı çalışmaların parti içinde de yürütüldüğünü, PKK'ya da bu konuda bazı dayatmaların olduğunu biliyorum. «Silahıtan el ekin. Tamamen gelin Türkiye demokrasisi sınırları dahilinde hareket edin. Gelin bir Kürt TKP'si de siz olun» deniyor. Bu konuda bazı ahmak PKK'lılar, bazı hain PKK'lılar çıktı, çıkıyor. Bütün bunların rejim tarafından desteklendiğini de biliyorum.

Size Türkiye devleti ya da ABD tarafından bu konuda somut, açık bir teklif geldi mi?

Öcalan: Hayır gelmedi. Fakat PKK'yı yıpratma, tasfiye etme işinin el altından yürütüldüğüne eminim. Örnekler oktur. Cezaevinde vardır, Avrupa'da vardır, hatta dağdaki gerilla içinde bile vardır; sızmadır, dolaylı etkilemedir; KDP'dir, TKP'dir. Ama 15 Ağustos'tan (1984) sonra özellikle bunu destekliyorlar. Amerika'nın desteği çok açık bu konuda. «Kürt meselesine evet, PKK'ya evet, Apo'ya hayır» diyen PKK içindeki ihanet odakları, Avrupa tarafından, Türkiye tarafından desteklenen hainlerdir. Şimdi de bu tip akımlar vardır. İşte o bahsettiğiniz Amerikancı eğilim burada ifadesini bulur. Kapsamlıdır. PKK içinden tutun, dışındakilere

kadar gider. Güney Kürtlerinden tutun, Kuzey Kürtlerine kadar gider.

Ben şunu anlayamıyorum. Bir parti bir hareket sizden farklı politika uygulayabilir, hatta Batı taraftarı da olabilir. Bu, onun hain olduğu anlamına gelmez ki.

Öcalan: Hayır hayır! O ayrı...

İzin verirsiniz. Bir hareket siyasi mücadele yürüttüğü müddetçe, onunla mücadele siyasi olmak zorundadır. Kimseyi savunmuyorum. Genel plandaki ilkeyi koymak istiyorum.

Öcalan: Onlar ayrı.

Yani, kalkar birisi parti kurar.

Öcalan: O değil. Bunların yaptığı o değil. Bunların önüne konulan görev o değil. Pişmanlık Yasası'nı, Anti-Terör Yasası'nı inceleyip geliniz. Diyor ki, örgütünüzü çökertip gelin, size maas-tan tutun kimlik değiştirmeye kadar her şeyi veririz.

Benim tartıştığım o değil ki.

Öcalan: Bunlar parti kuruyor. Bahsettiğim bunlardır. Bunların da İstanbul'da, Ankara'larda nasıl parti kurduklarını biliyorum. Bunlar şike partilerdir. Bunlar provokasyon partileridir. Bunlar tasfiye partileridir. Avrupa'da Kürtlük yapmak isteyenler, PKK'yı bir oluşum olarak gören fakat kendisinde buna güç görmeyen bir kesim var. Benim bunlarla «ezeriz» falan gibi bir meselem yok. Fakat siz de biliyorsunuz ki, esas gelişen ve geliştirilmek istenenler bunlar değildir. Bunlara nefes de aldırılmıyor. Liberal bir Kürt partisi olsaydı bu bizim tercihimiz olurdu.

Ben zaten bu tür partileri sormuştum. Gelişecek olan bence bu. Öbüründen haberim bile yok. Pişmanlık Yasası'ndan faydalanıp hapisten çıkacak ve parti kuracak... İlk defa sizden duyuyorum.

Öcalan: Hayır hayır! İç içe olduklarını biliyorum. Bağlantıları geliyor. KDP, PKK'nın kökünü kuruturken, Türkiye KDP'si Amerikancıdır. Türkiye MİT'i sıkı sıkıya ilişkilidir.

Ben bilmem...

Öcalan: Ben biliyorum. Çok iyi biliyorum. Bunların kuracağı parti hayırlı bir parti değildir. Ben demiyorum, son zamanlarda parti kurmak isteyen Kürtlerin hepsi böyledir. Muhtemelen demokrat Kürt partileri...

Liberal Kürt partisi olur diyorsunuz. Bir Kürt ANAP'ı, bir Kürt

SHP'si...

Öcalan: Olur olur! Ama bunlar şunu çok iyi gözönüne getirirler ve bu meselenin tarihin gün yüzüne çıkarılmasının nasıl a-mansız bir savaşımı olduğunu bilirler ve bize en azından dostluk gösterirler değil mi?

SHP'yi Bütirdik

Ben Kürt-Türk ayrımı yapmadan söylüyorum. Herkes halkın karşısına çıkar ve halk kararını verir.

Öcalan: Biz SHP'ye neden karşı çıktık? PKK terörist örgütür, ezilmelidir dediği için karşı çıktık. Dolayısıyla Kürt meselesinde bakışını belirledi. İnönü'yü, Ecevit'i vurmamak. Ama bitti SHP Kürdistan'da. Bir şey olmaz, bu partiden hayır çıkmaz. Ecevit'ten de hayır çıkmaz. Yani burada çok iyi görmek gerekir. Biz onları, terörist ilan etmedik. Onlar da devleti üzerimize getiriyorlar. İnönü, ateş gücü yüksek helikopterlerle Kürdistanı dolaştı. Biz demedik ki, «sen niye teröristlik yapıyorsun?» Eğer gerçekten demokratsa SHP, Ecevit biraz kendi devletinin terörünü görebilmeli. Kürtlerin demokratik tarzda, siyasal tarzda politika yapma özgürlüğünü tanımalı. Kürt partilerinin doğmasını, Kürt meselesinin tartışılmasını bir ulus, bazında kabul etmeli. Bunlar yok. Tek devlet, tek ulus. Kürtler etnik topluluktur. Yarın bazı katakullilerle eritiriz. Şimdi bu politika, inkar politikasıdır. Bilmem, Kürt kültürü ulusal zenginliğimiz dese de, çok tehlikeli bir inkar politikasıdır. Bunlar bu politikayı terketmemişlerdir.

Tekrar Özal'a geldik...

Öcalan: Özal biraz aşmak istiyor. Onlar daha geriye çekmek istiyor.

Ama SHP'nin «Kürt Raporu» bugüne kadar Türk siyasi partilerinin attığı en ileri adımdır.

Öcalan: İçi boşaltılmış bir rapordur. Çünkü Kürtlere siyasi faaliyet özgürlüğü yoktur. Kürtlerin nüfus bazında örgütlenme özgürlüğü yoktur.

Özal da henüz bundan daha ileri bir şey söylemiş değil.

Öcalan: Ama Özal, en azından Kürtlerin ulus, halk olarak varlığını biraz daha açık söyledi. Mühim de değildir Özal'ın söylemesi. SHP, üniter devlet, tek ulus içinde Kürtlerin etnik zenginli-

ği diyor. Yani aşiretler türkü söyler, biraz kültürleri vardır, bu bir zenginliktir. Doğrudur, bu zenginlikten, Türk ulusu için alırsın, 50 yıldır, 100 yıldır yaptığın gibi biraz daha zenginleştirirsin. Sonuç, Kürtlerin tükenişidir. Bu, temelde kof ve tehlikeli bir politikadır. Düzeltmesi gereken bir politikadır. SHP bu politikaya sarıldı, hiç gelişmiyor. PKK'yı terörist ilan etti, hiç gelişmiyor. Demek istediğim, PKK'nın terörist olmadığı bugün iyi biliniyor. Bunu ABD'ye onaylatmakla, bu temelde mücadeleden vazgeçmiş sözümona Kürt örgütlerini PKK içinde de yaratmakla bir yere varılamayacağını gerçekten Türk demokratları, Türk siyasileri ve hatta Türk askerleri bilmek zorundadır.

Cizre'yi Türk Özel Timi Sayesinde Kazandık

Öcalan: ... Gerçekten siyasetin yolu Türkiye'de açılırsa, ki siz kendiniz biliyorsunuzdur, üç tane silahlı müdahale deneyimi yaşadınız, bazıları idamla sonuçlandı. 27 Mayıs'ta da, 12 Mart'ta da idamlar oldu. Bunların hepsi askeri rejimle ilgiliydi. 12 Eylül askeri müdahalesinin sonuçlarını halen yaşıyoruz. Bunlar dururken, ordunun gölgesi, etkisi politikayı bu kadar boğarken, idamlar yaparken hangi siyasi yöntemden bahsedebilirsiniz? Tek yol kalır: Ordu ile dalaşmak. Bizim de şimdi yaptığımız budur. Ordu, Türk siyasilerine demokrasiyi yapma imkanı tanımış mıdır? Türk siyasileri, ordunun tepkisini göz önüne getirmeden, ordunun demokrasi ve Kürt meselesinde temel yaklaşımını dikkate almadan bir adım atabilirler mi? Türk politikacılığı yoktur bana göre. Türk politikacılığı iliklerine kadar bağlıdır. Ordu vardır.

Mutlak bakıyorsunuz...

Öcalan: Mutlak bakmayabilirim. Sınırlı bağımlılık diyeyim ama bu bağımlılığı inkar edemezsiniz. Politikası ABD'ye bağlıdır, sermayeye de...

Bana göre ordunun Türk siyasi hayatındaki etkisi son dönemde azalıyor.

Öcalan: Son dönem ayrı, onu karıştırmayalım. ABD–tekelci–sermaye–ordu üçgeni Türk politikacılığının demokratlığının hızını kesiyor. Onun için demokrat olamıyorlar. Onun için siyasi görüşmeler yöntemine güçlü giremiyorlar.

Bütün söylediklerinizden her şeye rağmen, politik çözüm Türki-

ye'de daha bir mümkündür sonucunu çıkarabilir miyim?

Öcalan: Öyle değil de, şöyle demek daha uygundur. Türkiye bu meselenin siyasi yolla çözümlenmesine, askeri yoldan daha yatkındır. Yani, Türk-Kürt meselesinin çözülmesinde askeri yol her iki taraf için de zordur. Bizim için belki askeri yolla çözüme imkanı vardır ama Türkiye ordusu için yoktur. Eski dönemlerde olabiliirdi ama bu dönem için yoktur. Ben bu soruyu diğer röportajlarda da açtım. Dedim ki: Bizim askeri zorumuz iş yapıyor. Nasıl iş yapıyor? Ufak bir eylem bir alanı bize açıyor. Yüzlerce kişiyi kazandırıyor. Fakat Türkiye'nin özel timleri bir şehri komple Türkiye'ye karşı çıkarıyor. Yolladılar vurucu timleri Cizre'ye. Böyle acayip giyinmişler, (üst tarafları) çırılçıplak. Sözümona halkı korkutacaklar. Cizre'yi biz 50 yıl uğraşsaydık bu kadar yanımıza çekemezdik. Bunu açıkça söylerim. Yani terörü yoğunlaştırdılar. Özellikle gazeteci M. Ali Birand, ordunun sınırsız kullanılması güçlenmenize yol açtı, diyordu. Tamamen böyle olmasa da bir gerçekliğe dikkati çekiyor. Ordunun, yani zorun Türk siyasileri tarafından ölçsüz kullanılması, bu işkenceler, tutuklamalar halkın büyük bir akın halinde PKK'ya taraftar olmasına yol açtı. Cizre, Nusaybin bunun açık örnekleridir. Bütün Kürdistan'da bu geliyor. Yani Türkler için ordu seçeneği bence en az güvencikleri bir seçenektir. En azından bu aşamada bu böyledir. Belki Şeyh Sait, Seyit Rıza döneminde farklı netice alındı. İkincisi, bizim açımızdan, evet, çözüm mutlak anlamda askeri yolla, şiddet yoluyla olur demiyoruz ama gerçekten bu araçlarla sonuç alıyoruz. Şiddet yolu zordur, sancılıdır ama sonuç alıyor. Bundan da mutlaklaştırma çıkmıyor. Madem bununla geliyoruz, Türk ordusunu sonuna kadar bununla yıkacağız demiyorum ama Türkiye'nin ordu sopasını Kürdistan'da önemli oranda etkisizleştireceğiz. Bu, siyasi çözüm için imkanları artıracaktır. En son yine politika halledecektir. Görüşüm budur.

Hedef Ortadoğu Konfederasyonu

1991'deyiz. 2000 yılı için bir Ortadoğu panoraması çizebilir misiniz?

Öcalan: Bana göre Ortadoğu'daki merkez kaç dönemi sona erecek, merkezler birbirlerini çekmeye çalışacaktır. Son 200 yıl-

dan beri Ortadoğu halklarının kaderleri bağımlı iktidarlar tarafından parçalandı. İslam dönemindeki birlik bile dağıldı. Herbirinin bir yere bağlanma durumu ortaya çıktı. Ağa, şeyh, emirlikler, sultanlıklar biçiminde müthiş bir bağımlılaştırma süreci yaşandı. Dolayısıyla irade birliği, kültür birliği, çıkar birliği birçok alanda tarumar oldu. Ben bunun sonuna gelindiği kanısındayım. Bu son Körfez kriziyle ABD'nin ağırlığı arttı diyorsunuz. Belki görünüşte öyledir ama bana göre tersi bir süreç için için gelişiyor. Bir Avrupa Ortak Pazarı gelişiyor değil mi? Güney Amerika ülkeleri arasındaki birlik gelişiyor. Afrika Birliği var, Sovyet merkezli bir birlik vardı. Buna benzer bir birliğin artık Ortadoğu'da da gündeme gireceği açıktır.

2000 yılında Kürt meselesi çözülmüş olacak mı?

Öcalan: Ortadoğu'nun demokratik, özgür birliğinin gelişmesi, Kürtlerden ayrı zaten düşünülemez. Bana göre daha fazlası söz konusudur. Kürtler, Ortadoğu halklarının birliğinin gelişmesinde gerçekten demokratik bir köprü olabilir. Neden? Bir defa, Ortadoğu'daki üç temel ulus arasında parçalanmışlardır. Üç ulusta da demokrasi eğilimi zayıftır: Farslarda, Türklerde, Araplarda. Kürtler şimdi demokrasiye zorlayan kuvvet durumunda. Türkiye işte. İran da öyle. Kürtlerin demokrasiyi zorladığına dair veriler şimdiden çok fazla. Bu daha da hızlanacak. Dolayısıyla, özgürleşen ve demokratlaşan bir Kürdistan, İran'ı da, Türkiye'yi de, Arap alemini de demokrasiye çekecektir. Yani köprü rolü burada işliyor. Bir de genel çıkarlar, bu halkların hepsini birliğe zorluyor. İşte, daha dün karşılıklı ziyaretlerde Arap lideri diyor, «ilişkileri sıklaştıracacağız». İran lideri diyor, «ilişkileri sıklaştıracacağız», Türk lideri diyor «ilişkileri sıklaştıracacağız». Hepsinin gündeminde bir de Kürt meselesi var mı? Var. Bu şunu gösteriyor. 2000 yılına doğru gidişte Araplar, Farslar ve Türklerin aralarındaki birlik eğilimi, en azından önce ekonomik yönde, giderek demokratik, siyasi yönde gelişebilir. Fakat Kürtsüz bu olmaz. Kürtler bu birliğin içine kesin girecekler. Hem de demokratik öncü düzeyde gireceklerdir. Ve eğer nihai amaç bir Ortadoğu federasyonu ise, ki bu bizim tercihimizdir, bence Ortadoğu halklarının çıkarına uygun bir eğilimdir. Bir Sovyet federasyonu, bir İngiliz Milletler Topluluğu var biliyorsunuz. Niye tarihi ve coğrafi olarak birbirine bu kadar yakın, hatta dini ve kültürel olarak bu kadar benzer halkların bir federasyonu

gelişmesin? 2000 yılına doğru bu eğilim hız kazanacaktır. Türkiye bıraksın bu AET, Batı sevdasını.

Tekrar soruyorum. Kürt meselesi nasıl bir çözüme ulaşacak?

Öcalan: Bu yıllar, Kürt meselesinin çözülüş yıllarıdır. Bizim şöyle bir sloganımız vardır: 2000 yılına doğru bağımsız ve özgür bir Kürdistanı bu dünyaya yerleştirmek. Bu demektir ki, Ortadoğu halklarının gelişen birliği içinde Kürtlerin bağımsız, özgür varlığı da yer alacaktır. Türkiye kamuoyu da, siyasi ve askeri eliti de buna kendisini hazırlamalı. Irak işte hazırlıyor, İran da hazırlıyor. Hatta, Türkler bu konuda öncülük de edebilmeli. Doğrudur, Türkiye’de demokrasi biraz daha fazla gelişkindir. Devrimci demokrasi Türkiye’de daha fazla gelişebilir. O halde, gelin bu ilişkiyi öncü düzeye çıkartalım. Yani Kürt-Türk ilişkilerini Ortadoğu federasyonunun öncüsü yapalım. Bunun için de eşit ve özgür düzeyde Kürt-Türk ilişkileri yaratalım. Yani Kürt-Türk ilişkilerini demokratik tarzda halledelim. Bu halledildi mi, yani eşit ve özgür ilişkilere burada ulaşıldı mı, bu eşittir Ortadoğu’da öncü bir role gitmedir.

Sosyalistlerle Bir Seçim Bloku Kurmak İsteriz

Konuşmalarınızdan çıkardığımı kadarıyla Türkiye kökenli hiçbir Kürt örgütünü ile ittifakınız yok sizin. Bunu anladık. Ya Türk Marksist örgütleriyle bir ittifakınız var mı?

Öcalan: Değişik bir ittifak düzeyimiz vardır. Biz şimdi hepsini etkiliyoruz, etkileniyoruz da. Birçok Kürt oluşumu zaten bizim etkimiz altında. Ya tepki biçiminde, ya etki alanımızdadır. Aynı şey Türk sosyalistleri ve devrimci demokratları için de geçerlidir.

Etkileme konusu açık. Ben bunun adını koymanızı rica edeceğim.

Öcalan: Görüşmeler hepsiyle olur; Kürdüyle de olur, Türküyle de.

Kürt örgütleriyle görüşüyor musunuz?

Öcalan: Olur olur, sık sık görüşüyoruz. İsveç’te bile görüştü arkadaşlarımız. Arap örgütleriyle de, İran’la da görüşüyoruz. Görüşmelere ilkede kapalı değiliz. Ama pratikte iş yapar mı, ona göre bir ilgi derecemiz var.

Legal, yarı-legal, illegal çeşitli Türk sol örgütleri var. Bunlarla

bir koordinasyon düşünüyor musunuz?

Öcalan: Düşünülebilir.

Nasıl?

Öcalan: Mesela bir seçim bloku düşünülebilir. Bence, legal, yarı-legal Türk demokratları ve sosyalistleri ile bir blok geliştirilmelidir.

Konuşmanızdan, şu anda böyle bir girişim olmadığı sonucunu çıkarıyorum.

Öcalan: Yok. Bu konuda çağırırlarsa, desteğimizi sunarız. Seçim bloku olur bu, demokrasi bloku olur. Ben bunu tercih de ederim, öneririm de. SHP yerine, DYP ve ANAP yerine, Türkiye'de emek sarfetmiş, demokrasi için savaşmış güçlerin, reformisti de olur, devrimcisi de, legal de olur, illegal de... Bu son yasal düzenlemeleri de gözönüne getirecek, hepsinin uygun bir demokrasi ve seçim bloku içinde yer almalarının önemli olduğunu düşünüyorum. Böylece, demokrasinin güç kazanacağını söyleyebilirim ve biz de üzerimize düşeni yaparız.

Yani buradan bir seçim bloku çağırısı yapıyorsunuz, öyle mi?

Öcalan: Tabii, bir seçim bloku çağırısı yaptığımızı açıkça söyleyebilirim.

Seçimler yaklaştı. Siz seçimlerde hangi partiyi adres göstereceksiniz?

Öcalan: Etkimizi demokrasi için kullanmaya çalışacağız. Blok olayının gelişmesi bence önemli. Tek bir parti için şimdiden bir şey söylemek erkendir. Bence birçok demokratın bir seçim platformunda düzenleme yapması yerindedir. Çağırı önemlidir. Demokratlar, sosyalistler bu blok olayı üzerinde düşünmeli, seçimler öncesinde bir araya gelmeli, gerekirse listelerini hazırlamalı. Biz taraftarımız olsun ya da olmasın, demokrasiyi kim en iyi savunacaksa, gerçekten milyonlara ulaşmış kitlemizi bu temelde onları destekleyen bir güç haline getiririz.

Önümüzdeki seçime önem veriyorsunuz galiba.

Öcalan: Ağırlığımız arttığı, kitle temelimiz genişlediği için hiç şüphesiz biraz ilgi gösteriyoruz.

Meclise temsilci sokabilmeyi umuyor musunuz?

Öcalan: Daha şimdiden bizimle dostane geçinmek isteyen parlamenterler çoktur. Seçimlerde bunların sayısı da, niteliği de biraz gelişebilir. Tabii bunları herhalde destekleyeceğiz. Şu parti-

den olur, bu partiden olur. Blok olayı önemlidir. Ama bazı partileri biraz daha önemli oranda destekleyeceğiz. Biz burada darlığa düşmek istemiyoruz, Solun genel zararına olabilecek kusurlara yol açmak istemiyoruz. Legalini de, illegalini de, şiddet uygulayanını da, uygulamayanını da, hepsini ortak bir potada demokrasiye hizmet eder hale getirmede kendi gücümüzü doğru kullanmak istiyoruz. Mesele budur. Taktik yapmıyoruz.

Türk Sosyalistleri İdeolojide Radikal Ama

Biraz Türk sol örgütlerinden bahsedelim. Ad vererek değerlendirme yapabilir misiniz? Mesela, Dev-Sol'u nasıl görüyorsunuz?

Öcalan: Genel olarak Türkiye solunun kendini yenileyemediğinden bahsedebilirim. İdeolojik kalmışlardır. Bu yüzden mezhepsel bölünmelere uğradılar. Tutarlı bir politik gelişme yeteneği gösteremediler. Ayrılmaları da, bütünleşmeleri de sağlam politik temelde olmadı. Özellikle 1970'lerdeki çıkışı önemli olmakla birlikte, 12 Mart'ı başarılı aşamadılar. 12 Eylül karşısında yenilgiye düştüler. 12 Eylül sonrası daha da dağıldılar, zayıf düştüler. Savundukları tezler büyük oranda devrimci olmakla birlikte, radikal olmakla birlikte, pratikte uygun taktiklerle bunu geliştiremediler, yani pratik politika yeteneği gösteremediler.

Politika yeteneğini en çok hangi gruplarda görüyorsunuz?

Öcalan: Fazla yok.

Hiç mi yok?

Öcalan: Mesela, bazıları bazı şeyleri geliştiriyor. Mesela, Sosyalist Parti iyi çağırı yapıyor, iyi tespitler yapıyor, iyi hedefler de gösteriyor. Fakat buna denk gelen pratiği bir türlü geliştiremiyor. Dev-Sol, diyelim iyi eylem yapıyor, fakat politikaya hiç yansımıyor. Terörle politika arasındaki bağı kuramamışlardır. Bu konuda başarılı değiller. Mesela SVP (Sosyalist Vatan Partisi) ideolojik olarak Marksizme daha yatkın şeyler söylüyor. Kıvılcım oldu şimdi. Kıvılcım meseleleri gerçekten biraz daha radikal, biraz daha sosyalizme uygun çözümlenmelere tabi tutuyor. Sermaye çözümlenmesi, buna dayalı olarak demokrasi çözümlenmesi, ulusal sorun çözümlenmesi. Fakat gerçekten kendini pratikte örgütlülüğe kavuşturamıyor.

SVP'nin Türkiye'de bir gücü olduğunu zannetmiyorum.

Öcalan: Gücü yok, evet. Bir ideolojik grup olma noktasını bir türlü aşamıyor.

Sosyalist Birlik Partisi'ni (SBP) nasıl görüyorsunuz?

Öcalan: SBP'nin görüyorsunuz, TKP istediği kadar yönetim değiştirsin, merkez kursun, merkez dağıtsın, fazla yol alamayacağı anlaşılıyor. Politikada sınıfta kalmıştır. İcazetli olmaktan kurtulamamıştır. 1920'lerdeki Kemalizm kuyrukçuluğu, günümüzde Özal kuyrukçuluğuna dönüştü. Politikada bu haliyle özgün bir yer tutamaz. Ama bana göre genel demokrasi blokunun içinde yer alabilir. SBP de gerçekten politika yapamıyor. Kürt partileri de böyledir. Aynı durumu daha silik bir biçimde bizim partilerde görmek mümkündür.

Türkiye Kürt Grupları Politika Yapamıyor

Ben, Irak Kürt partilerini oldukça kıvrak gördüm.

Öcalan: Iraklıları demiyorum ben. Türkiye'dekileri söylüyorum.

Aynı şekilde Türkiye Kürt gruplarından TKSP ve Peşeng'i de politikaya yakın buldum.

Öcalan: Ama nerede? Avrupa'da mı, İsveç'te mi? Yansıması nerede?

Onları bu konuda yargulamak bana düşmez.

Öcalan: Yansımamışlardır. Politika bir pratik meseledir. Yansımayla belli olur. Politika ideolojik veya politik tartışma değildir. Politika mevcut devlet olayı içinde bir yer tutmaktır. Ya karşıtında, ya da içinde. Demirel ve İnönü politika yapıyorlar. Çünkü devletin etkilemesi içindedirler. Özal müthiş politika yapıyor, çünkü devletin başındadır. Ama Kemal Burkay İsveç'te çok şey söylemiş, politika üzerine büyük büyük tartışmış. Türkiye somutunda, Kürdistan somutunda esamesi okunmazsa, neye yazar? Politika pratik bir vakadır, olgudur. PKK politiktir, onlar değildir, ideolojiktirler. Bunu biraz bilmek lazım. Politika yapmak istiyorlar! Yapmak için ya kitle temelin olacak, ya da silahlı kuvvetlerin. Bunlarda ikisi de yok. Ama iyi yazıyorlar, iyi konuşuyorlar. Bu, politika yapmak anlamına gelmez. PKK'nın milyonluk kitlesi vardır. Etkiliyor. Özal'ı bile etkiliyor. Silahlı gücümüz vardır. Politikayı şiddetle etkiliyor. Onun için PKK politik bir partidir.

Tekrar Türkiye'nin somut siyasi hayatına dönelim. Türkiye'deki gazetelerin son 15 günlük arşivini bile tarasanız, şu 4 ana başlığı görürsünüz. Muhafif, muvafık bütün siyasiler ekonomideki sıkışıklıktan bahsediyor.

Öcalan: Bir...

Gündemden yıllardır inmeyen bir Kürt meselesi var. Son dönemde pek öne çıkarılmamakla birlikte İslamî hareket var. Bütün bunlara ek olarak bir de kabaran işçi hareketi söz konusu. Önümüzdeki bir yıl içinde bir genel seçim olacağını da hesaba katalım. Şimdi bu dört unsurun nerede birleşeceğini ve nasıl bir Türkiye üreteceğini düşünüyorsunuz? Hangi Türkiye'ye göre hazırlık yapıyorsunuz? Demokrasinin geliştiği bir Türkiye mi öngörüyorsunuz yoksa, bir kaza olacak Türkiye mi? Türkiye kendi iç dinamikleriyle sorunlarını azaltabilecek mi?

Öcalan: Bu sorunun tam göbeğindeyiz. Bir PKK var. Bir de gelişki, çatışma içinde olan durum vardır Türkiye'de. Bir defa süreç, ister militarizmin Türkiye'de daha da hakim olması biçiminde aksın, ister demokrasi gelişsin, biz ikisini de dikkate alan bir yapılanma içindeyiz. İkisini de karşılayacak durumdayız. Hatta, bana göre, sizin düşündüğünüz gibi, ne tam bir demokratik açılma olacak, ne de bir darbe. İkisi de olamaz. Daha değişik bir şey gelişecek. Biraz da günlük olarak mücadeleyle belirlenecektir. Eğer, bizim strateji, taktik yaklaşımlarımız gelişmesini sürdürürse, ne olur biliyor musunuz, demokrasi yolunda açılımlar gelişir, ordu biraz daha demokrasiye eğilim gösterir, politika biraz daha iş yapar. Ve o bahsettiğiniz işçi sınıfıdır, İslami sorundur, Kürt sorundur, biraz daha çözüm yoluna girmeye başlar. Sorunlar yine olur ama, biraz olgunlaşıp çözüme doğru giderler. Yok, mücadelelerimiz gerilerse biz biraz bu işleri götüremezsek, ordu eğilimi güç kazanabilir.

Size mi bağlı yani?

Öcalan: Gelişmeler şimdiden biraz böyle. Özal'ın durumu bile biraz bize bağlanmış gibi gözüküyor.

İşçi ve Marksizm Kelimelerini Fazla Kullanmayı Sevmiyorum

Marksist olduğunuzu iddia ediyorsunuz ama işçi hareketiyle ilgili hiçbir yaklaşımınız yok.

Öcalan: Olur mu? (Güldü).

Bu değerlendirmenizde ben işçiyi göremedim.

Öcalan: Kaba bir işçi politikası yapmıyorum. Zaten bana göre çok işçi kelimesi, çok sosyalizm kelimesi kullanmak, hatta çok Marksist-Leninist kelime kullanmak, pek hoşlanmadığım şeylerdir. Bana ne dersenez deyin, partimizin ismi «karker»dir (işçi). Sosyalizmin en güçlü temsilcisiyiz diyorum ama terim olarak hiç yoktur. Hoşlanmıyorum bu terimleri kullanmayı. Bana göre, ucuz işçi sınıfı ve sosyalizm edebiyatı Türkiye solunda çok yapıldı ve suyu çıktı. Onun yerine yapılması gereken daha değişiktir. Sosyalizmi kişiye içert. İşçi sınıfının da çıkarını politikaya içert. Çok laf edeceğine, sosyalist kişilik nedir, işçi sınıfı politikacılığı nedir, onu kanıtla. Türkiye solu bunu yapamıyor. Bol bol ismini söylüyor ama içeriğini dolduramıyor. Bunun için ben bu 1 Mayıs değerlendirmemde bile biraz «yaşasın sosyalizm ve işçi sınıfı» dedim ama, oraya geldiğimde sesim neredeyse kesiliyordu. Yani kısa bir benzetme için söylüyorum. Aslında konuşmamın büyük bir bölümü sosyalizmin sorunları ve önündeki engelleri nasıl aşacağıydı. Ama kelime itibariyle «yaşasın» bile demek istemedim. Neden? Çok yaşasın demişler, çok slogan atmışlar ama sosyalist kişiliği, işçi sınıfının gerçekten hümanist, gerçekten demokratik yaşamı için iş yapmamışlar. Reel sosyalizm bu konuda maalesef çok kötülükler yaptı. Bol bol işçi sınıfı adına diktatörlük, işçi sınıfı adına devlet, işçi sınıfı adına demokrasi demişler ama sonuçta olmamıştır.

Bakınız. Bundan 4-5 ay önce Türkiye'de müthiş bir işçi hareketi oldu: Zonguldak deneyi yaşandı. Hiçbir toplu sözleşme görüşmesi neredeyse grevsiz sonuçlanmıyor. Bir işçi hareketliliği söz konusu. Sizin ideolojik konumunuz gereği buraya birtakım atıflarda bulunmanız gerekirdi diye düşündüm.

Öcalan: İşçi sınıfı kendisini yalnız grevlerle değil, siyasi oluşumunu yaratarak da ifade etmeli. Taktiklerini belirlemeli. Evet, grevlerle bazı haklar geldi ama biliyorsunuz hayat nasıl pahalandı. İşçiler kaşıkla toplarken, kepçeyle kaybediyor. Hiç ona güvenmemeli. İşçi grev yaptı, bir şeyler aldı. Ama Özal kurnazdır, nasıl geri alacağını bilir. Sistem gelişmeli işçi sınıfı içinde. Siyasi kültürü, siyasi partisi, siyasi dinamizmi, kül yutmayan cinsinden tutarlı demokratizmi, tutarlı sosyalizmi gelişmeli. Bunları yapmadıkça, ben o işçi sınıfını ciddiye almam.

Bakanız, Zonguldak eyleminden sonra, geçmişte işveren kuruluşlarında üst düzey yöneticilik yapmış önemli bir işadamı ile görüştüm. «Eğer işçi Ankara'ya yürüseydi, Özal gidiyordu» dedi. Bence işçi hareketi önemli bir olay. Herkes dikkat etmeli.

Öcalan: İşçilerin Ankara'ya kadar gidemeyeceğini yürüyüşün ilk adımlarından bile çıkarmak zor değildi. Varsayımlar üzerine politika yapılmaz. Doğru. İşçi Çankaya'ya yürüseydi, tabii...

İşçinin Özal'ı «yıkmak» için gitmesi gerekmiyordu. Bir işçi ihtilalinden bahsetmiyorum. İşçinin Ankara'ya kadar yürümesinin siyasi sonucundan bahsediyorum.

Öcalan: Tamam, tamam, olabilir. Ama gidemezdi. Zonguldak'tan Ankara'ya kadar olan asfaltı işçilere kimse yürütmez. Ham hayalci olmayalım. Çok büyük güç gerektirir bu. Örgüt gerekir. Zonguldak'tan Ankara'ya olan asfaltı yürümek için yürek gerekir, fedakarlık gerekir, cesaret gerekir. Bunların hiçbiri yoktu. Gerçekçi olalım. İşçi sınıfını küçümsüyorum anlamına gelmez bu. İşçi sınıfı politikacısıyım ben. Amansız emekçi politikasını realize edenlerdenim. Ama ahmaklığı ve yüzeyselliği de görece kadar akıllıyım.

Özal İkinci Bir Doğu Yapabilir

Önümüzdeki bir, birbuçuk yıl içinde mutlaka bir genel seçim olacak. Anayasaya göre şart bu. Seçim sonunda nasıl bir siyasi tablo bekliyorsunuz? Özal'ın geleceğinin ne olacağıyla birlikte konuya yaklaşabilir misiniz?

Öcalan: Özal'ın bize olan dolaylı sinyallerinden de öyle anlaşılıyor ki, onun siyasi geleceği iki şeye bağlı: Muhalefetten daha tutarlı demokrat olacak, Kürt meselesinde adım atacak. Bu ikisini kavramışa benziyor. Özünde müsait olmasa da, kişilik itibariyle olsun, politik gelişme itibariyle olsun, yaşaması için mecbur bu konularda adım atmaya. Son Anayasa değişiklik tasarısıyla en azından düşünce tartışmasına açık olduğu anlaşılıyor.

Anayasa değil de, Ceza Yasası'ndaki 141-142 ve 163. maddelerin kaldırılmasını mı kastediyorsunuz?

Öcalan: Anayasayı da değiştirecek. Bir tartışma özgürlüğünün gereğine inandığı, tam olmasa da bazı adımlar atacağı görülüyor. Aynı şeyi Kürt meselesi için de yapabilir. Yapıyor da nitekim.

Bu iki şey Özal'ı ne kadar yaşatabilir? Şimdi burda taktik yapıyor Özal, çok inandığı için değil. Bu taktik onu giderek daha tutarlı olmaya itebilir mi? Bu konuda bir şey söylemek istemiyorum. Türkiye'de bazıları öyle yapıyor. Ya olumlu gösteriyor ya da olumsuz. Durum öyle değil. Özal, muhalefeti muhalefet olmaktan çıkarırsa ve tezlerini ellerinden alırsa, yaşayabilir. Ben bunu bir değerlendirmede şöyle ifade ettim: Eğer Özal kendini biraz liberalize ederse ve biz de siyasi yöntemleri devreye sokabilirsek, bir evrimleşme ve dolayısıyla Özal'ın bir yaşama şansı doğabilir. Yani muhalefetten daha fazla liberal olacak. Kürt meselesinde siyasi gelişmelere daha fazla ağırlık verecek, tutarlı olacak. Bu gücü gösterebilir mi? Ben bu konuda gösterir veya gösteremez demiyorum. Şartlı konuşuyorum. Gösterirse, Özal'ın iddiası diğer muhalefet partilerinden az olmaz.

Seçim sonucu ne olabilir?

Öcalan: Seçim sonucu için gerçekten bir şey söylemek istemiyorum. Ama Özal ikinci bir doğuş yapabilir. 1980 sonrası askerlere dayalı bir doğuş yaptı diyelim. 90'dan sonra ikinci bir doğuşu gerçekleştirebilir. Ben eskiden bunu öngörmüyordum. Fakat son gelişmelere bakarak bunu söylüyorum. Neden? Çünkü Demirel'i, Ecevit'i, İnönü'sü devletçi hepten. Ömrü çoktan tükenmiş politikaların propagandasını yapmaktan öteye gidemiyorlar. Türkiye toplumu bunu kaldırmaz.

Sizin bu konuşmalarınızdan sonra rakipleri Özal'a «Apocu»(!) demez mi?

Öcalan: Hayır, hayır! Ben Özal'la savaşıyorum. Özal bana göre, yürütülen özel savaşın ekonomik ve siyasi cephesini götürüyor. Çok açık konuşayım, hiç yanlış anlaşılmasın.

Ama Özal için oldukça olumlu değerlendirmeleriniz var.

Öcalan: Ben gerçekçiyim, biraz ayıp oluyor ama, Türk solcusu değilim. Ben bu değerlendirmeyi yapıyorum. Yani bakınız, Özal özel savaş mekanizmasının içindedir. Ama bir yol ağzına da gelmiştir. Niye gerçeklere gözümüzü kapatalım? İlla böyle olur demiyorum. Belki darbe ile gider, belki komplo ile gider, belki bu konulardaki ucuz taktikçiliğinin kurbanı olur. İhtiyat payı bırakıyorum. Ama bunlara rağmen, biraz derinliği olan politikaların içindedir. Niye bunu görmeyelim ki? Gördüm diye niye Özal'cı olayım ki? Özal'la en çok savaşan kişiyim. Bizim için özel yasalar

çıkarmış birisi. Ama bir konum içine girmişse, bir gelişmeye ilişkin bazı adımlar atıyorsa, ben miye, bilmem «bu, şeyin tekidir» diyeyim ki? Bir gerçeği saptamak, Özal'ın lehinde veya aleyhinde olmak demek değildir.

Siz de Özalist(!) konuşuyorsunuz.

Öcalan: Yok, Özalist konuşmuyorum. Ha, şu olabilir diyebilirsiniz. Özal politika yaptığı için, bu politikanın en üst düzeyde sorumlusu olduğu için böyle bir konumu var, inkar edemeyiz. Kürt meselesinde, bazı diğer meselelerde birtakım adımlar atıyor. Diyecüksünüz, PKK da bunu dikkate alıyor. Evet dikkate alacağım. Özal'ın bazı versiyonlarını dikkate aldığım için ben Özalıcı olmuyorum. Sadece politikada taktik yapıyorum. Yani muhalifimdir diye her şeyi kapkara, her şeyi müthiş olumsuz göstermek, herhalde iyi bir politikacılık örneği değildir. Özal, eğer Kürt meselesinde «sopa devri geçmiştir» diyorsa, «siyasi çözümler devreye sokulmalı», diyorsa, «buyursun» derim, «sen bir adım at. Ben 10 adım atayım».

Bu yüzden muhalifleriniz size «tavizci» suçlamasını yapmaz mı?

Öcalan: Bu, benim hiç de politik yönden taviz verdiğimi göstermez. Politikaya açık olduğumu gösterir. Bu, Özal'ı desteklediğimi göstermez, Özal'ın ne kadar ciddi olduğunu sınamaya davet eder. Sözü'nün doğru bir uygulayıcısı olması için onu adım atmaya davet eder. Böyle politika yaptığım için, bilemem, sol beni çok eleştirebilir. Bazıları öyle diyorlar: «Apo şöyle değişiyor, böyle değişiyor.» Ben bunları ucuz değerlendirme olarak görüyorum. Keşke Özal böyle biraz değişebilse. Bendeki değişikliği demeyeyim de, derinleşmeyi ve gelişmeye nasıl hizmet ettiğimi daha iyi görürsünüz. Güveniyorum da kendime. Ama savaşı da yürüttüğümü yine söyleyeyim. Savaşta her zaman amansız çatışmalar olduğu gibi, uzlaşmalar da olur. Uzlaşmalar da, en az savaştaki, çatışmalar kadar anlamlı ve sonuç alıcı duraklardır. Şimdi böyle olur da demiyorum. Bu son zamanlarda oldukça karıştırılmak isteniyor. Bazen aleyhime de kullanılmak isteniyor. Öyle yapmamak gerekir. Savaş ve uzlaşma olayı iç içedir. Şu anda savaş yürütüyorum. Onu da söyleyeyim.

Önümüzdeki İki Yılda Çok Şey Olabilir

1991'deyiz ve şu anda Mayıs ayındayız. Bölgedeki gelişmeleri iz-

liyorsunuzdur. Türkiye'deki gelişmeleri biliyorsunuzdur. Dünya siyasetini de izlemek durumundasınız. Yakın, bir-iki yıllık programınız nedir sizin? Neler öngörüyorsunuz? Neye göre hazırlanıyorunuz?

Öcalan: Meseleler oldukça gelişecek bu yıllarda. Biz meselelerin oldukça çözüme gittiğine inanıyoruz. Her şeyden önce önümüzdeki iki yıl içinde, yani 1992'ye göre bir uyarlamayı söylersem, Kürdistan'da Kürt halkının tarihi çözülüşü, yani feodalizmden ve sömürgecilikten çözülüşü başlamıştır. Gerilla buna öncülük ediyor. Gerilla açılmıştır. Derinliğine, genişliğine yayılıyor. Ruhi, moral yapısından tutalım, siyasi düşüncesine kadar büyük bir gelişimini görüyoruz özgürlükçü temelde. Bundan memnunuz. Bu gelişmeler daha da hızlanacaktır. Türkiye'de de bence demokrasi ve ulusal mesele konusunda çözülme başlamıştır. Siyasilerin iradesi dışında, hatta ordunun iradesi dışında Türkiye aydın yapısında, Türkiye halkında çözülme başlamıştır.

Olumlu anlamda söylüyorsunuz değil mi?

Öcalan: Olumlu, evet, meseleyi tartışıyor. Meseleyi artık hak ekseninde ele alıyor. Bunlar önemli gelişmelerdir ve bence son zamanlarda hız da kazanmıştır. Önümüzdeki iki yıl içinde daha da hız kazanacaktır. Ve öyle sanıyorum ki, 92'ye doğru geldiğimizde klasik politikayı savunan çok az Türk siyasi kalacaktır; resmisi, gayri resmisi. Hatta Türk ordusunun bile geleneksel inkar politikasını savunacağını, bunda ısrar edeceğini sanmıyorum. Tabii ki bunlar bizim mücadeleyi geliştirme durumumuza bağlıdır. Eğer bunlar doğru ise ve gelişmeler de bu yönde ise, önümüzdeki yıl içinde çok şey olacaktır. Ben demiyorum önümüzde iki yıl içinde ulusal sorun, demokrasi sorunu temelden çözümlenecektir. Hayır. Fakat çözüm için olanaklar çok artacaktır. Hatta siyasi görüşme yöntemleri bile devreye girebilir. İlla girecektir demiyorum ama olasılık yüksektir.

Umuthusunuz yani...

Öcalan: Umuttan da öteye, gelişmelerin hızı bu sonucu yaratabilir.

Buna hazır mısınız?

Öcalan: Biz her zaman görüşmeye hazırız.

Yani programınızla, taktiklerinizle hazır mısınız?

Öcalan: Biz her şeyimizle hazırız. Hazırlık düzeyimiz yüksektir. Biz, 70'lerde de Türklerle ilişkilerde diyaloga hazırдық. Türkiye sosyalistleri ile tartışıyorduk. Program düzeyinde de, eylem düzeyinde de tartıştık. Bütün bunlar bizim Türklerle ilişkilerde kapalı olmadığımızı, şöven olmadığımızı, enternasyonalist hareket ettiğimizi gösterir. Bugün resmi siyasi düzeye yani hükümet veya en üst düzeye kadar görüşme durumu ortaya çıkabilir deniliyor. Elbette ki, biz bunu da dikkate alırız. Eğer Türkiye halkının demokrasisinin gelişmesine hizmet ediyorsa, eğer bizim ulusal sorunu biraz daha sancısız halletmemize hizmet ediyorsa, biz ne diye inkar edeceğiz görüşmeyi? Ne diye karşı koyacağız, ne diye engel çıkaracağız önüne? Yeter ki biraz demokratik çözüm hem Türkiye'de, hem Kürtler'de, Kürdistan'da açılım kazansın.

Diyelim, sizin öngörülerinizin hepsi gerçekleşti...

Öcalan: Hayalci değilim, illa böyle olur demiyorum.

Ben buradan bir soru üretmek istiyorum. Bu takdirde siz yasallaşacak mısınız? Yasallaşmayı düşünüyor musunuz?

Öcalan: Yasallaşmanın biz daha şimdiden temellerini atmışız. Yalnız Kürtler için değil..

Yasal bir Kürt partisi kurmayı düşünüyor musunuz?

Öcalan: Türkiye'de kurulan sosyalist partiler de bizim mücadelelerimizle ilişkilidir. Yani ben Sosyalist Parti'yi, Sosyalist Birlik Partisi'ni biz kurduk demiyorum. Fakat, bunlar bizim mücadelemizin yan ürünleridir; kısmen tabii. Bunu inkar edemezsiniz. HEP kuruldu. HEP'in kuruluşuna bazı Kürt milletvekilleri öncülük ettiler. Onlar SHP'den, bize düşmanlık etmedikleri için atıldılar. Sonuçta, parti kurdular. Bizden etkilendi bu parti de. Taban olarak şimdi bizim yurtsever kitlemize dayanmaktan başka seçenekleri yoktur. Bu ne demektir? PKK, yasallaşmanın dinamik bir gücüdür. Olgulara dayanarak söylüyorum bunu.

Ama başka bir şey sordum...

Öcalan: PKK olarak diyorsunuz... Mevcut koşullarda bu zordur. Bu aşamada zor. Bunun için, her şeyden önce, Türkiye'nin resmi siyasetinin değişmesi gerekir. PKK bugün, savaş altında ve Türk rejimi açısından yargılanan bir harekettir. Bizim açımızdan da Türk resmi politikası savaşılan ve yargılanan bir politikadır. Çatışma yönü ağır basıyor. Bu aşamada bir uzlaşma, birbirlerini meşrû görme durumu yoktur. İşte bu tartışmaları, tabii ki, meşrû

kabul etmeleri için, biraz buna ortam hazırlamak için yapıyorum, kapalı olmadığımızı vurgulamak için geliştiriyorum. Yasalar vardır, Anayasa vardır her şeyden önce, Kürde tamamen kapalı olan. Hatta cumhuriyetin kendisi vardır, Kürde tamamen kapalı. Anayasası tamamen kapalı, partileri kapalı. Düşünce özgürlüğü alanı bile daha düne kadar kapalıydı. Şimdi düşünce özgürlüğü itibariyle Kürt gerçeği biraz kendini ifade edebilir. Belki biraz partilere yansiyabilir. Hatta devlete yansiyabilir ama bunlar henüz meşrû değil. Dolaylı yoldan oluyor biraz. Daha ilerleme olursa, Kürt ulus gerçeği kabul edilirse, Kürt ulus gerçeğine dayalı parti ve bu partilerin siyasi mücadelelerinde özgürlük sonuna kadar olursa, başka... Ve bir de, yurtturmaca olarak değil tabii. Tarihte örneklerini çok gördüğümüz gibi, zayıf dönemde fırsat veririm, paçayı kurtardığımda ezerim. Bu da aşıldıkça, bunun tedbirleri olacak tabii. Yani Türk devleti kendini yenileştirirse veya kendini reforma tabi tutarsa, ideolojik, siyasi yapı biraz kendini dönüşüme uğrattır- sa, hiç şüphesiz Kürtlerde de siyasi çözüm eğilimi gelişecektir. Meseleyi illa ki, sonuna kadar şiddetle halledelim değil, madem siyasi çözüm yolları ortaya çıkmıştır ve Türklerle ilişkileri siyasi yöntemle çözmek mümkündür, biz elbette bunu tercih ederiz.

Silahlı Mücadeleyi Tırmandıracağız

Silahu bırakır mısınız? Bir teklif yaptığımı zannetmeyiniz. Sadece soruyorum.

Öcalan: Bu bir teklif meselesi değil, kesinlikle bir oluşum meselesidir. Siz bana Türk devletindeki dönüşümlerin derecesini belirtiniz, ben de size silahlı mücadelenin derecesini söyleyeyim.

Ne kadar köfte, o kadar ekmek mi yani?

Öcalan: Çok açık söyleyeyim, şimdi silahlı mücadeleyi tırmandırıyorum. Bazıları zayıflatmak istiyor, benim eğilimim tırmandırmak maalesef. Cevap bu. (Gülerek) Fakat yarın siyasi yön- temi tırmandırırım. Şimdi siyasi yönleme biraz ilgi gösteriyorum. Yani vaktimi biraz ayırıyorum, biraz konuşuyorum. Yarın, bir bakarsınız, daha makul bir silahlı mücadeleyi esas alırım. Daha ör- gütlü, daha sorumlu, daha özgül hedeflere...

Şimdi sorumsuzluğu içine alıyor mu yani...

Öcalan: Biraz daha hedefleri uygun, yöntemleri uygun eylem-

ler. Şimdi tasvip etmediğim, bana göre hem az uygulanan, hem ters uygulanan birçok şiddet eylemleri var. Onu biraz daha sınırlandırırım. Mesela, Kürtlerin korunması. Amerika koruyacağına, bizim kuvvetler korusun Kürtleri değil mi?

Irak'takileri mi?

Öcalan: Irak meselesi değil. Kürtlerin birbirlerine karşı korunması vardır. Yani birçok korunma, emniyet sorunu vardır. Ne diye Türkiye jandarması Trakya'dan gelsin, dağ köyünü korusun, değil mi? O jandarma koruyamaz. Fukara gitsin, Anadolu'daki kendi köyünü korusun veya ailesini korusun. Ama dağdaki Kürt köyünü Kürt askeri, Kürt milisi korusun. Yani askeri güvenlik veya emniyet sorununu Kürtlerin kendilerinin üstlenmeleri gerekir. Bunun için elbette bir askeri kuvvet lazımdır. Bunu örnek olarak size sunuyorum. İlla böyle yapacağım demiyorum. Askeri düzenlemeler daha değişik ele alınır. Siyasi düzenleme, işte Kürt parlamentosu olur, Kürt partileri olur, Kürt milletvekilleri olur. Bunlar Türklerle bir federasyonu nasıl kurabiliriz, birlik nasıl olabilir, bunu daha özgür tartışırlar. Türkler buna açık, Kürtler buna biraz imkan hazırlamış, siyasi çözüm için faaliyet imkanı sonuna kadar var. İşte Anayasası da buna imkan sağlıyor. Partiler bunu kabul ediyor. Kürt halkı bu konuda, biraz olgunlaşmıştır. O zaman, haliyle siyasi yöntem ağırlık kazanacaktır. Ve elbette ki biz bunları dikkate alacağız. Mesele burada şu değildir: Biz PKK'yı yeneriz, ezeriz, ona bir şeyler dayatırız. Buna ben yokum. Bunu size söyleyeyim. Ve biz de illa Türkleri sonuna kadar askeri yolla imha edeceğiz ve bunun dışında hiçbir çözüm yolu yoktur demiyoruz. Böyle mutlaklaştırma eğilimlerine girmemeliyiz. Sakıncalıdır, halklara gerçekten zarar verir. Ve bu halkların tarihi de hence böyle olmaya müsait değildir. Aslında anlattıklarımın içerisinde olaylar, ilişkiler birbirine çok bağlı ele alınıyor. Onun için mesele bir yenme, yenilme meselesinden farklıdır. Ben bu kavramlara biraz daha açıklık getirmek istiyorum. Türkler tarih boyunca Kürtlerden aldıkları büyük desteği, büyük dayanışmayı saptırdılar ve çok kötü kullandılar. Bunu düzeltmeleri gerekir. Bunun için biz silahlı mücadeleyi şiddetlendireceğiz. Bu demek değildir ki, sonuna kadar Türk düşmanlığı, sonuna kadar Türklerle ortak hiçbir şey yapmayacağız. Bu, o anlama gelmiyor. Tersine halkların eşit, özgür ulusal, siyasal gelişmelerine yolu, yordamı açar.

Silahlı mücadeleyi urmandıracağız diyorsunuz. Ama, az önce

92 ve en geç 93'e ilişkin de siyasi yönden oldukça umutlu şeyler söylediniz. Bu, çelişki değil mi?

Öcalan: Çelişkili değil. Silahlı mücadele siyasetin yolunu açmak içindir, silahlı mücadele politik mücadelenin yoğunlaşmış ifadesidir. Klasik bir deyimdir bu. Biz silahlı politika yapmak zorundayız. İnanıyorum ki, silahlı mücadele politikanın yolunu açar. Silahlı mücadeleyi politikanın yolunu tıkamak amacıyla geliştirmiyoruz. Tam tersine biraz daha politika şarttır.

Türkiye'de politik bir çözümden genel olarak umutlu musunuz?

Öcalan: Türkiye'nin kendisi politakadan uzak. Askerlerin gölgesi altında politika üremiyor. Bizim Türkiye demokrasisine, Türkiye politikacılığına en büyük yararımız şuradadır: Askeri biraz püskürttük. Askerin, «kılıcı attık, her şeyi hallettik» zihniyetini yitirdi. Ve inanır mısınız bu, Türklere en büyük yardımımızdır; Türk demokratlarına, Türk siyasilerine, Demirellere, Ecevitlere en büyük yardımımızdır. Anlamamışlarsa, bana ne. Yani meseleler sopayla, kılıçla halledilmez. Generaller biraz politikaya inacaklar, demokrasiye inacaklar. Şimdi biraz inanmış gibi gözüküyorlar. Diyorlar, «söz siyasilerindir». Güzel. Bu noktaya gelmesinde katkımız olması bile iyi bir şeydir. Bunu da lütfen anlayınız...

Tamponla Saddam Dengelenecek, Kürtler Kontrol Edilecek

Sizinle yapılan en son röportajda^() Irak'ın kuzeyinde kurulması planlanan tampon bölge meselesi gündeme geldiğinde, «ne olacak, belli değil» gibilerden konuyu açık bırakmıştınız. Sanırım şimdi Batının, özellikle Amerika ve İngiltere'nin ne yapmak istediğine ilişkin veriler biraz daha çoğaldı. Görebildiğiniz kadarıyla Batı orada hangi senaryoyu uygulamaya koydu? Ne yapmak istiyor? Ve buna nasıl tutum alınmalı?*

Öcalan: Bana göre bu son tampon veya güvenlik bölgesi meselesi, birkaç nedene indirgenebilir. Gelişmeler Körfez kriziyle birlikte hızlandı. İlginç bir nokta. Batı, Kürdistan'ın en büyük parçası olan Türkiye kısmı için hiç oralı olmuyor. Fakat Irak parçası için oldukça hızlı davranıyor. Çıkartıyla biraz ilgili..

Çıkartıyla ilgili olduğu açık da, ne yapmak istiyor? Meselâ, orada siyasi bir varlık yaratmak gibi bir planı var mı?

(*) *Sabah*, Ramazan Öztürk'ün 19-21 Nisan 1991 tarihlerinde yayımlanan röportajı.

Öcalan: Bir defa, Körfez kriziyle birlikte petrolü güvenliğe almak için Irak'ın dizginlenmesi gerektiğini çok iyi biliyor. Onun için Saddam'ı yıkması gerekiyordu. Bu gerçekleşmedi. Yıksaydı, Şia «tehlikesi» geliyordu. Daha geniş bir Kürdistan devrimine yol açabilirdi. Yani kendisi için, zayıflatılmış Saddam, bir anlamda, ehveni şerdir. Bu nedenle Saddam'ın kalması makul görüldü. Suudi'nin de, Türkiye'nin de, biliyorsunuz, bugünlerde, en zor günlerde, Saddam'ın yıkılmaması gerektiği konusunda Bush'la temasları oldu. Kürtlerin denetim dışı kalması, Şia'nın Irak'ın güneyine hakim olması, Suudi için tehlikelidir. Ona da karşı çıktı. Dolayısıyla, Saddam'ın alternatifi bir general de bulunmadığına göre, kalsın denildi. Kalışı budur. Yalnız potansiyel bir tehlikedir Batı için. Belki şimdisi için tehlike değildir, tehlike olmaktan çıkarılmıştır. İlerisi için hâlâ tehlikelidir. Dolayısıyla dizginlenmesi için de burjuva demokrasisi sınırları dahilinde Kürtleri bir baskı ve denetim gücü olarak tutmak istiyorlar bence. Bunun için de Kürt özerkliği çok önemlidir. Saddam önderliğindeki Arap milliyetçiliğini durdurmak için Kürt dengesine ihtiyaç var. Kürtlerin tamamen erimesi, Saddam tarafından tasfiye edilmeleri dengeyi zorlar. Batının Irak için düşündüğü sonuçlar tehlikeye girebilir. Dolayısıyla Kürtleri güvenlik bölgesinde toplamanın, uzun vadede Saddam'ı dengelemek, Kürtleri Batı yanlısı bir kuvvet halinde tutmak, diğer ülkelerdeki Kürtleri de bu temelde denetim altına almak gibi amaçları var. Bunun için güvenlik bölgesine bu kadar ağırlık veriyorlar.

Kürtlere İkinci İsrail Rolü Verilmek İsteniyor

Bu oluşumlardan kısa vadede bir Kürt özerkliği çıkacak sonucuna varabilir miyiz?

Öcalan: Bu, tamamen dediğim çerçevede ifadesini bulur. Batı eğer isterse, çıkabilir.

İstiyor mu sizce?

Öcalan: Onlar her zaman çıkarları neyse, onu savunurlar.

Şu andaki çıkarları neyi gerektiriyor?

Öcalan: Kürtlerin bir baskı kuvveti olarak Irak'ta güç kazanmalarını isteyebilirler. Hele kendi denetimlerindeki örgüt veya kişilikler vasıtasıyla.

Bölgeye gelen Batılı kuvvetler kalıcı mı, geçici mi?

Öcalan: Batılıların buraya sadece insanı kaygılarla geldiğini düşünmek, hiç şüphesiz saflık olur. İşin içinde Türk ordusu da var. Yine burada Saddam'ın belli bir denetim altında tutulması esastır. Denetimi sağlıklı kurumlaşmalara bağladılar mı, Kürtleri veya Küri önderliklerini bu konuda iyi bekçi haline getirdiler mi kalmazlar. Yok, bundan kuşkuvarı oldukça, bahane bulup kalırlar. Bunun için, her şey denetim bölgesinde Kürtlerin ne kadar ehil işbirlikçiler durumuna gelip gelmeyeceğine bağlı ve Saddam üzerinde ne kadar baskı rolü oynayıp oynamayacaklarına bağlıdır. Belli bir süre kalırlar.

Yani siz, Irak Kürt önderliğine «ikinci İsrail» rolünü vermek istiyorlar mı demek istiyorsunuz?

Öcalan: Tabii, onlara biraz da buna benzer bir rol vermek istiyorlar. Arap alemini kuzeyden kemerleyecek, İsrail üzerindeki Arap tehlikesini hafifletecek bir rol niyetini sezmemek mümkün değildir.

Türkiye'nin tutumu ne olabilir?

Öcalan: Türkiye bunu desteklemek durumundadır.

Kendi aleyhine ama...

Öcalan: Olmaz.

Bunun Ankara'nın aleyhine olması lazım...

Öcalan: Sistem bunu gerektiriyor. Sistemin gücü Ankara'nın gücünden daha üstündür. Kürt özerkliğini Türk devleti bu aşamada destekleyecektir. Emperyalist mantık, dolayısıyla rejim de bu mantık içinde yer ettiğine göre, bunu böyle emrediyor.

Türkiye'ye bir şeyler vaadedilmiş olabilir mi?

Öcalan: Kürt bölgesi üzerinde, mesela petrol üzerinde, bunun ticaretinde Türkiye'ye vaadler verilmiş olabilir. Türkiye bundan kazançlı çıkabilir.

Irak'ta Türkiye Denetiminde Kürt Özerkliği

Hatta ben daha ileriye gideyim. Bir senaryo var, çok eski bir senaryo. İşte, Irak Kürtlerine önce özerklik verilecek, sonra Kürtler burada bir plebisit yapacak ve «biz Ankara ile birleşiyoruz» diyecekler. Yani federasyon olacak. Bu tür senaryolar ciddi mi sizce?

Öcalan: Musul ve Kerkük mişakı milli içindeydi zaten. Eğer, özellikle Türk kapitalizminin ihtiyaçları dayatarsa, petrol çok önemlidir. Bir de İsrail desteklerse, dolayısıyla Amerika desteklemek zorunda kalır, bunun bir başlangıcı olabilir.

Yani Irak'taki özerklik, Türk-Kürt federasyonunun başlangıcı olabilir mi?

Öcalan: Öyle demesek bile, Türkiye'nin gittikçe gelişen denetimi altında, Türkiye'nin nüfuz sahasında olabilir. Batının, Türkiye'nin nüfuz sahasını genişletme çabası biçiminde olabilir.

Saddam'a razı olmayan Batı, niye Türkiye'nin güçlenmesini istesin ki?

Öcalan: Fakat bir Kürt özerkliği de yaratır. Türkiye'yi de zayıflatır bu, zayıflatmasını bilir.

Kürt özerkliği, aynı zamanda Türkiye'yi de frenler mi demek istiyorsunuz?

Öcalan: Bana göre İsrail'in de bunda bir rolü olabilir. Batı yanlısı bir Kürt özerk bölgesi, Batı için Türkiye'yi frenler, Arapları frenler, İran'ı frenler. Bu açıdan Batı, Kürtlerin özerkliğine sevdalanacak gibime geliyor. Bu bölgeyi Türkiye'ye doğru, İran'a doğru yayacaklar. Tabii bu, Batının isteğidir. Bir de bizim tavrımız vardır.

Siz otonom bir Kürt varlığı yaratılmasına karşı mısınız?

Öcalan: Otonomi bizim talebimiz değildir. Fakat, otonomi madem dayatılan bir aşamadır, veri olarak kabul edip devrimin bundan nasıl yararlanacağına bakarız. Yani otonomi aşamasına gelmiş bir Kürdistan, devrime nasıl daha çok hizmet eder, bunun üzerinde dururuz. Fakat otonomi bizim ereğimiz ve tercihimiz değildir. Tam tersine, biz onunla çeşitli biçimlerde mücadele eder ve kendi anlayışımız doğrultusunda kullanmaya çalışırız.

Irak'tukiler Başlangıçta Doğru Hareket Ettiler

Irak'ta, Talabani ve Barzani'nin yerinde siz olsaydınız, Kuveyt krizi sırasında Amerika Irak'ı bombalarken ne yapardınız?

Öcalan: Doğru hareket ettiler. O dönemde Irak'ta isyan çıkarmamaları doğrudu. Şimdiki tavırları da, Saddam'la anlaşmaya çalışmaları, eğer gerillayı ihmal etmezlerse, tutarlı demokrasiyi ve Kürt ordulaşmasını kabul ettirirlerse, kendileri için en azından

ehveni şer bir tutumdur...

Şimdi sizin Irak'ın Kürt bölgesinde elemanlarınız olduğu biliniyor. Orada hem Batılı askerler var, hem de sizinkiler. Elemanlarınızın Batılı askerlere karşı tutumu ne olacak?

Öcalan: Bizim taktik bellidir. Bir savaş taktiğimiz var. Bu taktiğin sınırları dahilinde hareket edeceğiz. Eğer bize Türkiye saldırırsa, biz kendimizi savunacağız. Eğer Amerika saldırırsa, yine kendimizi savunacağız.

Amerikalılar, Batılılar saldırmadan siz harekete geçmeyeceksiniz, öyle mi?

Öcalan: Ne diye geçelim? Güç meselesidir. Fakat taktik bazı işler yapılabilir. Politik mücadeleye hizmet edecekse, biz onları zorlarız. Kürdistan'la oyun oynarlarsa, bozarız...

Saldırır mısınız?

Öcalan: Şimdi biz Türk birliklerine bile rastgele saldırmıyoruz. Bu, bir taktik meseledir. Ama fırsat bulsak, bazı birimlerini ne diye esir almalıyız? ABD'den taviz koparmak için.

Bu, taktiğinizi ifşa etme olmuyor mu?

Öcalan: Yani... Fırsat doğdu, bazı Amerikalı askerler PKK'yı tanımak isterlerse... İlla öldürürüz demiyorum yani. Gelip görsünler saflarımızı. Belki ABD o zaman bazı şeyleri hatırlar. Yani ABD fazla kalmaz. Kalsa da biz biraz şey ederiz...

Kalmaya devam ederlerse?

Öcalan: İşbirlikçileri korurlarsa, örneğin KDP gibilerini, çatır çatır gerekirse. Eğer parti (PKK) aleyhtarı bir tutumu ısrarla sürdürürlerse, gerçekten ABD'ye karşı da bazı şeyler düşünülebilir.

Saddam, ABD-Sovyet Dengesine Taş Koydu

Sizin Kuveyt krizinden sonraki açıklamalarınıza baktığımızda, Saddam'ı hayırhah görme, ona, deyim yerindeyse, kredi açmış olma hali söz konusu. Yanılıyor muyum?

Öcalan: Değil. Saddam'da benim gördüğüm olay şu: Bir Çavuşesko gibi, bir Jivkov^(*) gibi hemen meydanı terketmedi. Biraz ortamı sıcak tutması, ABD-Sovyet dengesine biraz taş koyması, ki Ortadoğu'da «yeni düzen»den bahsediyorlardı, kendi çiz-

(*) Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku ve Bulgar Devlet Başkanı Todor Jivkov, 1989 yılı sonunda iktidardan devrildiler.

gisinde oportünist değil de sonuna kadar dayanması, bu tutumuyla da Ortadoğu'da sıcak savaşın gelişmesine yol açması yüzünden biz Saddam'a bir değer biçtik. Yani destekledik veya Saddam'ı şöyle veya böyle çok olumlu gördük gibi değil de, Ortadoğu gerçeğinde statükoyu sarstığını söyledik. Statükoyu sarsması da, olumludur. Biz Saddam'ın demokrasi anlayışı, kişisel yönetimi için görüşlerimizi daha önce oldukça vurgulamıştık. Benimsediğimiz anlamına gelmez. Fakat Ortadoğu'da oynadığı politik rol de gözardı edilemez. Yani ya yanındayız ya çok karşındayız gibi değil de, onun gerçeğini kavramak ve bu temelde aşmayı bilmek diyoruz. Kaldı ki, Kürdistan'daki oluşumlar için takındığı tavrı, istemese ve iradesi dışında da olsa, çok önemli gelişmelere yol açtı. Benim bir görüşüm vardır. Körfez krizi sonrası, Kürdistan tarihinde yepyeni bir dönemdir. Bu dönemin oluşmasında Saddam'ın tavrı belirleyici bir rol oynadı.

Olumsuz tavrı ama...

Öcalan: İradesi dışında olumluluğu var. Kendi iradesi olumlu rol oynamak değildi. Kürtlere ne yaptığını biliyoruz. Fakat, iradesi dışında ortaya çıkan, ki öyle olacağı başından belliydi, Kürdistan'ı ön plana çıkarmadır. Gelişen de bu oldu.

Avrupa'da Her Ülkede Büromuz Var

Benim görebildiğim kadarıyla en küçük hareketler açısından bile diplomasi ön plana çıkıyor. Siz diplomasi yapıyor musunuz?

Öcalan: Fazla değil. Şöyle...

Yani devletlerarası diplomasi yapıyor, devletlerle ilişki kuruyor musunuz?

Öcalan: Biz Talabani gibi diplomasi yapmıyoruz. Talabani çok diplomasi yapıyor. Bizimki farklıdır. Bizimki, hareketi geliştirerek diplomasiye yol açmaktır. Yani diplomasiyi esas alarak hareketi ilerletmek değil. Biz hareketi geliştiriyoruz, diplomasi buna dayanarak bir yan ürün olarak ortaya çıkıyor. Bu, çok önemlidir. Arafat'ta her şey diplomasıdır. Talabani'de ağırlıklı yön diplomasıdır. Barzani en son her şeyi diplomasiye döktü...

Barzani diplomasi yapmıyor...

Öcalan: Şimdiki değil, eski Barzani'yi diyorum ben.

Molla Mustafa'yı yani..

Öcalan: Bugünkü bir işbölümüdür. Diplomasıyı Talabani'ye vermişler. Diplomasıye dayanarak yaşamak istiyorlar. Bizimki tam tersi...

Diplomasi yürütecek kadrolarınız var mı?

Öcalan: Mühim değil o kadar. Diplomasının imkanları ortaya çıktı mı, kadrolar kendiliğinden oluşur.

Bu söylediklerinizden, şöyle çok ahım şahım, esaslı bir diplomatik ilişkiye sahip olmadığınız sonucunu çıkarabilir miyim?

Öcalan: Diplomasıye pek baygın olmadığımı çıkarabilirsiniz. Meselâ, Kemal Burkay hareketi (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) bir hiçtir. Fakat, tip olarak, kravatından tut pantolonuna kadar diplomasıye göre ayarlama yapar. Komünist partiler eskiden öyleydi. Benimki tam tersi. Bıkıyorum adeta. Diploması benim için biraz angarya gibi...

Peki, soruyu tersinden sorayım. Cevap vermek zorunda değilsiniz. Hangi devletler sizinle diplomasıye geliştirmek istiyor?

Öcalan: Hiçbirisi bizimle diplomasıye geliştirmez.

Geçenlerde, yanılmıyorsam Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nun bir raporu yayınlandı. Kıbrıs Rum yönetiminin sizinle ilişki kurmaya çalıştığı ve kurduğu belirtiliyordu orada. Kısmen Yunanistan'ın olduğu söyleniyor. Suriye ile zaten tartışma konusu. Hatta Saddam'la ilişki kurduğunuz ileri sürülüyor...

Öcalan: Öyle mi yazıyor orada?

Hayır. Amerikan raporundan söz etmiyorum. Saddam'la ilişki kurduğunuz, Suriye ile ilişkili olduğunuz, İran'la, Kıbrıs Rum kesimiyle, kısmen Bulgaristan'la bağlarınız olduğu, böyle bir diplomatik faaliyet içinde olduğunuz genelde söylenir...

Öcalan: Yan ürün olarak öyle olasılıklar var. Diploması değil de, diplomatik olasılıklar diyelim. Kullanıp kullanmaması bize bağlı. İstesek geliştirebiliriz bütün bu alanları. Hatta bizi Almanlar da kabul eder, istesek Amerikalılar da kabul eder. Fakat öyle ağır hareket ediyoruz ki bu konuda. Onlar bekliyor, biz gidemiyoruz.

Sizin herhangi bir ülkede, Lübnan hariç, PKK markalı büronuz var mı?

Öcalan: Her yerde varız ama marka yapıştırmamışız, PKK tabelası asmamışız.

Nerelerde var?

Öcalan: İsteddiğiniz her yerde: Doğu, Batı ülkelerinin hemen hepsinde olabilir.

Yunanistan'da, İran'da...

Öcalan: Her tarafta...

Bağdat'ta var mı?

Öcalan: Türkiye'de de var.

Bağdat'ta var mı?

Öcalan: Irak'ta da var diyelim.

Irak'ın çeşitli bölgeleri bulunuyor. Bağdat'ta var mı?

Öcalan: Eğer bazı dostlarımız varsa, orada da var demektir.

Avrupa'nın bütün ülkelerinde büronuz var, öyle mi? Doğu Bloku'nda var mıydı? Mesela Bulgaristan'da...

Öcalan: Tabii... PKK'lılar her tarafta dolaşabilir.

Bürodan bahsediyorum...

Öcalan: Yok, biz bürolara itibar etmeyiz fazla. İlişki.. istersek çalışma. Fırsat yakalamışız, yani potansiyel diplomasi imkanı bizde çok fazla. Fakat kullanmıyoruz.

Almanlar, İngilizler İlişki Kurmak İstiyor

Talepte bulunuyorlar mı sizden?

Öcalan: Ağırdan alıyoruz. Türkiye biraz engelleme yapıyor, sözümona diplomatik yollardan. Bilmiyor ki, biz kendimiz ağırdan alıyoruz.

Niye ağırdan alıyorsunuz?

Öcalan: İçeriye ağırlık veriyoruz.

Türkiye'ye?

Öcalan: Kürdistan'daki iç mücadeleye ağırlık veriyoruz. Bir de diplomasiye bel bağladın mı, hareketi yan yatırırısın. Bu aşamada diplomasiye mümkün olduğunca az yer veriyoruz.

Amerika sizinle ilişki kurmak istedi mi?

Öcalan: İsteyebilir.

İstedi mi?

Öcalan: Almanların istediğini sanıyorum, Amerikalılar da isteyebilir.

Almanlar ne zaman istedi?

Öcalan: İstiyorlar. Sık sık isterler.

Yani Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan mı geliyor bu talep?

Öcalan: Elçilikler kanalıyla olabilir. PKK bu konuda ilişki üretebilir.

Prencip olarak kapalı değilsiniz, öyle mi?

Öcalan: Değiliz.

Amerika ile ilişki kurar mısınız?

Öcalan: Sorun değil. İlişki kurarız ama ne ilişkisidir? Örneğin, Amerika'nın politikalarını eleştirmek, geriletmek, hesap sormak için.

Siz onu etkilemeyi düşünüyorsunuz, o da sizi etkilemeyi düşünür.

Öcalan: Şimdilik zaten biraz böyle. Amerikan Dışişleri Bakanlığı bizimle ilgili rapor geliştirirken, etkilemek istiyor. Biz de onu eleştirirken etkilemek istiyoruz. Yan yana otursak da yapacağımız odur. O bize verip veriştirir, biz ona verip veriştiririz.

Fransa ve İngiltere'nin size tutumunda bir değişiklik var mı son dönemde?

Öcalan: İngilizler, belki, bana göre yeni bir şey içindeler.

Hazırlık?

Öcalan: Belki de yansıyabilir. Öyle anlaşılıyor ki, Kürt meselesinde öncülüğü İngilizler ele almak istiyor.

Benim izlenimlerim de o yönde.

Öcalan: İngilizler gelebilir... Unutmamak gerekir ki, Kürt meselesiyle uluslararası alanda en çok ilgilenen İngiltere'dir. Dolayısıyla İngiltere ilişkileri hızlandırabilir.

Soyyetlerden bir şey yok mu?

Öcalan: «Görmedim, duymadım, bilmiyorum.» Bu Sovyet oportünizminin şahanelerinden birisidir. Sanıyorum, reel sosyalizmi en çok ele verecek bir sorun da, Kürt sorunudur. Duymadım, görmedim, bilmiyorum. Çünkü çıkarına gelmiyor. Çıkarı da daha çok Kürdistan'ı yok sayanlara olan ilişkisidir. Dediğim gibi, reel sosyalizmin ne mal olduğunu ortaya çıkaracak en iyi olgulardan birisi de Kürdistan meselesidir.

Mustafa Kemal'le Benzer Yönlerimiz Var

Türk kamuoyunun hassas olduğu üç konu var. Türk'ün altını çizerek söylüyorum. Kemalizm meselesi, Sevr-Lozan ve bir de Türk milliyetçiliği konusu. Önce Kemalizmden başlayalım. Ko-

nuştuğum bütün Kürt grup ve partileri, Marksist, sosyal demokrat veya liberal, hiç farketmiyor, istisnasız, Kemalizmi neredeyse bir küfür kavramı olarak kullanıyor. Bu beni üzüyor ve kabul etmiyorum. Kemalizmin Kürt meselesindeki politikasını doğru bulmayabilir ve eleştirebilirsiniz. Bu, sizin hakkınızdır. Ama Mustafa Kemal, siz cılız da bulsanız, beğenmeseniz de, noksan da bulsanız, Türk milli kurtuluş savaşının önderidir. Siz hem Türk halkıyla birlikte bahsediyorsunuz, onun değerlerine saygıdan bahsediyorsunuz, ben bunun samimiyetine inanmak istiyorum, hem de Mustafa Kemal'i küfür derecesinde ele alıyorsunuz. Bu...

Öcalan: Size bu konuda daha çarpıcı bir şey söyleyeyim. Son zamanlarda basına yansımış. İbrahim Güçlü^(*) müdür, nedir, İsmail Beşikçi'ye mektup yazmış. Beni tanımlamaya çalışırken, «Kürtlerin Mustafa Kemal'i» diye eleştiriyor. Benim Mustafa Kemal'e özenmem, öykünmem diye bir sorun yok da, çarpıcı bir benzerlikten bahsediyor. Bunu (Mehmet Ali) Birand'a da bir ara söylemiştim. Atatürk'ün duygu, his ve politika üslubunda, yöntemlerinde aslında aykırılıklarımız fazladır. Ama çarpıcı bazı benzer yanların geliştiğini de farkettim.

Mesela...

Öcalan: Var.. politika yapma.. üslup.. böyle...

İyi politika yapıyor Atatürk değil mi?

Öcalan: Biliyorum politika yaptığını. Şimdikiler gibi değil tabii. Ulusal sorunla çok uğraştığı için midir veya öyle bir kişilik mi gerektiriyor, bilemiyorum ama benzerlikler var... Mustafa Kemal'i, kısaca, hepimizden daha iyi anladığımı, hatta duyumsadığımı kavriyorum. Özlemlerini, tutkularını, kişiliğinin yoğunluğunu kendi yoğunluğumla karşılaştırdım, kayda değer benzerlikler çıkıyor. Ulusal sorun karşısındaki ilkeli tutumu, çok yoğunca ilgileniş ve yürütüş tarzı ile benimki arasında çarpıcı benzerlikler var.

Yani siz Kürt Mustafa Kemal'i mi olmak istiyorsunuz?

Öcalan: Hayır, hiç öyle niyetim yok. Hoşlanmıyorum zaten de. Ama farklılıklar var... Ben sivil kökenliyim, asker kökenli, paşa kökenli değilim. Sıfırdan başladım bu işe. Tek bir nefer, tek bir

(*) Türkiye kökenli Kürt grubu Ala Rızgari'nin liderlerinden İbrahim Güçlü'nün mektubu, PKK'nın yayın organı *Serxwebun* dergisinin 31 Mart 1991 tarihli sayısında yayınlandı.

tabancam bile yoktu yola çıkarken. Mustafa Kemal kolordularını başladı işe. Yani tarihi, siyasi, askeri çok farklı durumlarda çıkıyoluz yola. Fakat sonuçta ulus sorununa yaklaşım, bir ulusun kurtuluş iradesi olabilir anlamında dikkate değer benzerlikler var. Bir bunu söyleyebilirim. İkincisi, Mustafa Kemal'i şu açıdan önemle eleştirmeliyim. Başlangıçta Kürtleri gördü, uygun politik yaklaşım da gösterdi. Akıllıca.. ama ikinci adımda inkar yoluna sapması, bir defa Kürtler açısından çok kötü bir dönemin başlangıcıdır... Kürdü tarih defterinden tümüyle silme girişimi tehlikelidir. Aslında başlangıç eğilimi bu değil demek istiyorum. O buna nasıl ulaştı? Kürdün inkarına yol açan tutuma nasıl yöneldi? Kimler bunda rol oynadı? İncelenmeye değer. Acaba, gerçekten bir Şeyh Sait hareketine karşı çıkışı, işte dini getirmek istiyor, Terakkiperver Fırkası(*) ile bağlantılı, arkasında İngilizler olabilir diye düşünüyor olabilir mi? Bu endişeler var. Veya korkusu bu olabilir diyelim Mustafa Kemal'in. Muhafızları ona (Şeyh Sait'e) dayanarak Mustafa Kemal'i ekarte mi edeceklerdi? İngilizler zaten Musul meselesi dolayısıyla sıkıştırmak istiyorlardı. Bu yüzden Kürtlerin inkarına gitmiş olabilir mi acaba?

Şimdi de mazeret mi arıyorsunuz?

Ocalan: Mazeret değil de, Mustafa Kemal'i bu inkar politikasına yöneltten nedenleri aramak gerektiği kanısındayım. Çünkü bir İngiliz tehlikesi, bir iç iktidar tehlikesi yüksekse, Kürtler de bu tehlikenin önemli bir sacayağı ise, onu yöneltir. Hem inkar, hem de katliam politikasına ağırlık verdirebilir. Yine bu yıllarda gelişen şovenizm vardır, faşizm vardır, bundan etkilendi sanıyorum. Mustafa Kemal'i o dönemin tarihi koşulları üzerinde düşünmemek gerekir. Tek parti olayında da... Bence uluslararası koşullardan şiddetle etkilenen birisidir. Mustafa Kemal, gerçek kişiliği içinde, aslında küçük bir memurun oğludur. Fakat asker siyasi kişiliği itibariyle devletçi, başından itibaren. Devletle düşünür, devletle iş yapar. Onun devlet düşüncesinde, devlet gücü dışında herhangi bir başka gücü düşünmesi, örgütü kurması diye bir eğilimi, özelliği yoktur. Biraz ondaki küçük memur, yoksul memur olma özelliği bastırılmıştır. Çok tali plana indirgenmiştir. Bu, biraz da

(*) Terakkiperver Parti 17 Kasım 1924'te kuruldu. Genel Başkanı Kazım Karabekir, İkinci Başkanı Rauf Orbay, Genel Sekreteri Ali Fuat Cebesoy'du. CHP'ye göre ekonomide daha liberal bir çizgi savunuyordu. Şeyh Sait isyanından sonra 3 Haziran 1925'te kapatıldı.

kompleksli bir durum yaratıyor gibime geliyor. Devletçi düşünür, devletçi yapar. Bunun dışında bir şeye imkan vermiyor. Bu da, olsa olsa Osmanlı kültürünün bir sonucudur.

Size göre sonuçta Mustafa Kemal'in artıları nu çok, eksileri mi?

Öcalan: Mustafa Kemal tarihi açıdan, dediğim gibi, çağın iç ve dış dengelerinden yararlanmıştı. Gerçekten Türk ulusu açısından bir değer ifade eder. Türk ulusçuluğunda bir dönemeçtir, bir aşamadır. Şimdi bunu böyle kabul etmek ayrı şeydir, onu her şeyin kökeni, önsözü, son sözü kabul etmek ayrı. Bana göre, hata nerede başladı? Bir Kürt meselesinde bile durumu ikirciklidir. Onun için anlattım biraz. Mustafa Kemal Kürtleri kabul ediyor, özerkliği bile düşünebiliyor. Fakat sonradan, koşullar nedeniyle inkar ediyor. Hangisi gerçek Mustafa Kemal'dir? Aslında tipik ikircikli oynayan birisidir. Veya çok pragmatik birisidir. Belki, günümüzde olsa Özal gibi davranır, Kürt meselesinde açılım yapardı. Yani şunu söylemek istiyorum. Mutlaklaştırmamak gerekiyor.

Ama ben bir bütün olarak Kürt hareketlerinin propaganda üslubunda, olaya yaklaşımında Mustafa Kemal'i çözümleyen, tahlil eden değil, yok sayan, onu reddeden tutumu ağır basar görüyorum. Doğru bulmuyorum bunu.

Öcalan: Propaganda itibariyle öyle olabilir. Ama siyasi değerlendirmem, söylediğim gibidir biraz. Son olarak, Mustafa Kemal kişiliğini veya politikasını Türk ulusçuluğu açısından tarihi bir dönemeç olarak değerlendirmeli. Ama onun söylediği her şeyi mutlaklaştırmamak gerekir. Peygamberlerin bile söylediği her şey mutlaklaştırılmazken, her şey çağına göre düşünülmeli derken, Mustafa Kemal'i bir tabu haline getirmek, ki Özal da son zamanlarda bunu söylüyor, doğru değildir ve Türk ulusuna hiçbir yarar getirmez.

Kemalist Milliyetçilik Devrini Tamamladı

Ben mutlaklaştırılması gerektiğini söylemiyorum. Mustafa Kemal tartışılmalı, fazlasıyla tartışılmalı. Üstelik Mustafa Kemal'i aşmak diye bir meselesi var Türk milliyetçiliğinin.

Öcalan: Bu, sizin sorunuz, Türklerin sorunu. Mustafa Kemal'in 1920'li, '30'lu yıllardaki konumunu tartışın, değerlendirin. Bunu, günümüzün dağ gibi sorunlarına cesaretli ve çözümleyici

yaklaşmak için yapmalısınız derim. Sadece Kürt meselesi için de bunu söylemiyorum. Mustafa Kemal bu yıllarda (1920 ve '30larda) gerekliydi ve önemli bir işlev gördü. Yani Kürtleri ezdiği halde ben bunları söylüyorum. Bir tarihin dönemeç halkasıdır. Ama şimdi kalkıp bunu günümüzde de aynen, statükocu bir tarzda sürdürmek, Türkleri dar bir elbise içinde boğmak demektir. 2000 yılına doğru giderken siz kaskatı Kemalizmde ısrarlı olursanız, gelişemezsiniz. Bu gövde bu elbise içine sığmaz. Çünkü Türkiye, 1920'lerin Türkiye'si değil. Dünya bir defa, 1920 döneminin dünyası değil. Bence Türklerin bundan sonraki kaderi, biraz da Kemalizmi tartışıp olumlu bir dönüşümü başarmalarına bağlıdır.

Kürt milliyetçiliği olduğu gibi, Türk milliyetçiliği olgusu da var. Sizin terminolojinize göre, biri ezen, diğeri ezilen ulusun milliyetçiliği. Siz PKK olarak faaliyetinizde, taktiklerinizi geliştirirken Türk milliyetçiliğini dikkate ne oranda alıyorsunuz? Daha doğrusu, dikkate alıyor musunuz?

Öcalan: Türklerin milliyetçiliği de belli dönemlerde ezilme özelliği gösterir. Ama çokça hakim ulus milliyetçiliği olma durumundadır. Türk milliyetçiliği, yine Kemalizmle bağlantılı olarak biraz abartılı diye nitelenebilir.

Şimdi öyle değil ama. Şimdi öylesine milliyetçiliği kimse pek savunmuyor.

Öcalan: Türk milliyetçiliği belki ideolojik düzeyde öyle değildir ama kurumlaşmıştır. Kişiliklere damgasını vurmuştur. Ve Türk milliyetçiliği bu anlamda bence...

1930'lardaki milliyetçiliği savunan yok şu anda...

Öcalan: Hiç mühim değil o. Türk milliyetçiliği şimdi kurumlaşmıştır derken, şunu kastediyorum. Doğal sonucuna ulaşmıştır. Türk milliyetçiliği yapacağı kadarını yapmıştır. İttihatçılık, Türk milliyetçiliğini geliştirdi. Yusuf Akçura, Ziya Gökalp v.s... İttihat ve Terakki, İkinci Meşrutiyet'le milliyetçiliği belli bir aşamaya, hatta iktidara getirdi. Mustafa Kemal onu daha da radikal bir uygulamaya tabi tuttu. DP (Demokrat Parti), AP (Adalet Partisi) dönemleri, hatta Ecevit'i de dahil edelim buna, bu milliyetçiliğe olgunluk dönemini yaşattılar. 12 Eylül'le birlikte bence bu milliyetçilik rolü itibarıyla oldukça olumsuz ve çözümsüzdür. Bu milliyetçilik, Osmanlıların çözülüş süreciyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde birleştiricilik, toparlayıcılık, devletçilik, ulusçu-

luk, bildiğimiz CHP'deki 6 ok işte, o programla belli bir rol oynadı. Dağılma vardı, Türk ulusu tehlike içindeydi... Burjuvazi çok az gelişmişti. Dolayısıyla şiddetli, o zaman biraz da şöven yönü olan milliyetçiliğin anlamı olabilirdi. Ama şimdi, Türkler ulus olarak gelişti; ekonomik düzeyde, siyasal düzeyde, hatta diplomaside çok gelişti. Böylesine gelişmiş bir Türkiye veya Türk ulusuna 1920'lerin, hatta 1900'lerin başındaki milliyetçilikle yönelim göstermek, bu milliyetçiliği sürdürmek, bence bağnazlıktır ve şu anda bu milliyetçilik hemen hemen bütün partilerce savunuluyor. Belki Özal biraz aşmak istiyor. Tutuculuğun en güçlü kaynağı bu milliyetçiliktir. Demirel'in, Ecevit'in, İnönü'nün tutuculuğunun kaynağı da budur. Onlar cumhuriyetin kuruluş döneminin, hatta Osmanlı'nın çöküşü döneminin milliyetçiliğine sarılıyorlar. Bu sarılış, Türkiye'yi yönetemez. Diyeceksiniz, onun yerine ne lazım? İki şey lazım. Bir, ya statükocu bir tarzda bu milliyetçilik, aynı zamanda Kemalizm sürdürülür. Ya da dönüşüme ihtiyaç duyulur. Dönüşüm esas alınır. Şu anda bence Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri, Türk milliyetçiliğinde veya Kemalizmde bir dönüşümü yaratma yeteneğinde olup olmamaktır. Bir dönüşümü eğer başarırırsanız, 2000 yılına doğru bir aşama yapabilirsiniz. İsrar edilirse, çatışmalar kızışır. Özal'ın anlamı biraz da burada ortaya çıkıyor. Özal bunu bence diğerlerinden daha fazla gördü. Bunu hasmımız olduğu halde söylüyorum. O, milliyetçiliğin -ki bu biraz tekelci devlettir, tekelliktir, işte o kamu iktisadi teşebbüsleridir- her bakımdan abartılı bir devlet demek olduğunu gördü. Bununla toplumun nefes alamaz duruma geldiğini gördü. Dolayısıyla bu milliyetçilik günümüzde bu haliyle sürerse, katmerli bir tutuculuktur. Özal'ın aşama yapması, bu milliyetçiliği aşmasına bağlı. O da bunu farketmiştir, yapmaya çalışıyor. Başarır mı, başaramaz mı, o ayrı mesele.

Sevr'i de, Lozan'ı da Aşacağız

Kürtler, Lozan Anlaşmasına karşı çıkıyorlar...

Öcalan: Sevr'i istiyorlar diyorsunuz...

İsteyenler var tabii. İleri bir adımdı diyenler var. Sizin bakışınız nedir? Tamam, Lozan'ı eleştirsin ama Sevr'i istemeyi anlamıyorum.

Öcalan: Lozan'ı eleştiririz. Sevr'i haydi haydiye eleştiririz. Bi-

zim model alacağımız anlaşma ne Sevr'dir, ne de Lozan. İkisini de aşan, 1920'lerde tutturulamayan halkların gerçekten ittifak anlaşmasını istiyoruz biz. Sevr, Kürt meselesinin emperyalizm koşullarında çözümüdür. Lozan emperyalizm ve Sovyet doğuşunun başlangıcında, Kürtleri dışlayarak, sadece Türkler lehine sağlanan bir çözümdür. Biz ne emperyalizm içi bir Sevr'i isteriz, işte bugün Irak'ta deneniyor, ne de tamamen Türk yanlısı veya ezici bir Türk üstünlüğüne dayalı bir Lozan isteriz. Ya ne isteriz? İkisi de bence egemen sınıflara dayanıyordu. Biz bunun yerine, halkların eşit özgürlüğüne dayalı bir ittifakı, bir uzlaşmayı isteriz. Bu, hiç şüphesiz Sevr'i de aşar, Lozan'ı da. Sosyal temel itibariyle halkların emekçilerini esas alır. Siyasi hedef olarak emperyalizm içi bir çözüm kabul etmez. Programatik düzeyde gerçekten hakların eşit ekonomik, siyasi ve sosyal haklarını öngörür. Ve bu anlaşma gündemdedir şimdi Türkiye'de. Biz biraz da üçüncü anlaşma üzerinde tartışıyoruz. Yani Türkiye siyasilerinin kulağı çınlasın. Siyasi anlaşmaya kendilerini hazır hale getirsinler. Yakında mütareke, ateşkes olduğunda üçüncü anlaşmaya kim oturacak? Sizin o Atatürk döneminde Tevfik Rüstü Araslar vardı, Bekir Samiler vardı sanıyorum... Bu üçüncü anlaşma için yavaş yavaş temsilcileri hazırlasınlar. Üçüncü anlaşmayı kim yapmak istiyor? Kesinlikle emperyalizmin denetiminde olmamalı, Güney Kürdistan'da, Irak'ta olduğu gibi. O ABD, İngiliz, Fransız askerleri olmasın. Siz getirdiniz o askerleri oraya. Çok tuhaf değil mi? Hem Sevr'e karşıyız diyorsunuz, Irak'ta Sevr oluyor diyorsunuz, ama diğer yandan o askerleri siz oraya getirdiniz. Bence bizi eleştirmekten çok kendinizi eleştirin. Dolayısıyla Sevr'i, Lozan'ı da aşan üçüncü bir anlaşma için, bu müttefik kuvvetlerinin gölgesi dışında, (mücadele etmeliyiz)...

(...)

- (*) Görüşmenin bu bölümündeki teyp kaydında da bir kopukluk var. Hatırlayabildiğim kadarıyla bu bölümde PKK içindeki kadın ve çocuklara yönelik eylemlerle «tasfiye»ler tartışıldı. Özellikle, Mardin-Siirt-Şırnak üçgeninde eylem yapan PKK timlerinin sorumlularından ve örgüt içinde kod adı «Hogur» olan militanın durumu ele alındı. Öcalan, 1987'deki köy baskınlarının sorumluluğunu bu militana yükledi. İtirazım üzerine, «sanıldığının tersine parti içinde her şeye hakim olmadığı» anlamına gelecek sözler söyledi. Öcalan, kendisine çok «sadık gözükten militanların, sonradan bir gecede tutum değiştirdiğini ileri sürdü. «Hogur» tipi militanları, İttihat ve Terakki'nin fedailerinden ve sonradan idam edilen Yakup Cemil'e benzetti.

Öcalan, Apo'yu Eleştirdi

Bütün komünist partilerin tarihinde buna benzer olaylar çok yaşandı. Dışarıdan karışıyorum ama kusura bakmayın, diğer sosyalistlerin söylediğini aktarmak istiyorum. Diyorlar ki, birdenbire eleştirinin, akşamdan sabaha dönmenin ilacı, birinci adamı eleştirebilme özgürlüğüdür. Birinci adamın her zaman eleştirilebildiği yerde 24 saatlik dönüşler olmaz. Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Sormak istiyorum size. PKK'da Apo'yu eleştirme özgürlüğü var mı?

Öcalan: Eleştiriler, bu benim için en büyük yardım olur. Ben onu 2000'e Doğru'ya^(*) söyledim. O kadar düşürülmüş bir tip ki, köle gibi tavır almaktan kurtulamıyor. Benim derdim eleştirilmek değil, eleştirilmemek. Benim derdim, köle gibi boyun eğmeleri. En çok gereksinme duyduğum şey, dozajı yüksek bir eleştiri geliştirebilmektir.

Ama ben sizin yayınlarınızda farklı görüşlere rastlayamıyorum. Hep parti önderliği, hep parti çizgisi...

Öcalan: Ya öyle yapıyorlar ya da kaçıyorlar. Bu, benim de sorunumdur. Kürtlerde eleştiri özgürlüğünü geliştirmek demek, daha dün dili yasaklı olan birisinin kalkıp da bülbül gibi konuşmasını istemek demektir. Onun için, Kürtler yeni yeni ağzını açmaya başlamışken...

Toplumunuzla mutlaka bağlantısı var da...

Öcalan: Ben toplum için söylüyorum, kendini tanımaz aydınlar için değil.

Sizdeki bu durum, bu tür radikal örgütlerin hepsinde olan bir hastalık. Lider eleştirilmez, lideri eleştiremezsiniz...

Öcalan: Şimdi liderin kurum olarak yüceltilmesi gereken yanları vardır. Nasıl ki, Atatürk'ün lider olarak Türkler için bazı önemli, değerli yanları varsa. Ben bile eleştirmem. Aslında ben oraya saldırmıyorum. Benim eleştirdiklerim abartmalı yönleridir, çağdışı kalmış yönleridir. Bir halk için birisi kutsalsa, o kutsal yanları eleştirmemeli. Şimdi, ben bugün varım, yarın yokum. Eleştirilmeyecek yanlarım var aslında. Fakat eleştirilecek yanlarım da

(*) 2000'e Doğru dergisinin 14-28 Nisan 1991 tarihli üç sayısındaki röportaj.

var. Bizde mesele, eleştirilmesi gereken yanları eleştirmemek, aslında değer biçilmesi gereken yanları da hakkıyla değerlendirmek şeklinde çıkıyor.

Sizde sorun böyle mi ortaya çıkıyor?

Öcalan: Böyle ortaya çıkıyor tamı tamına. Sonuna kadar bağlı kalınması gereken değerler var aslında. Onu esas alsınlar. Bir de, kesinlikle eleştiriyile düzeltilmesi gereken yanlar var. Oraya yönelmiyorlar.

Peki, bana, bir PKK mensubu olarak Genel Sekreteri (Abdullah Öcalan) eleştirir misiniz?

Öcalan: Ben kendimi hemen hemen toplumun, genel yaşadığı özelliklerinin bileşkesi durumuna getirmişim. Bu bileşke içinde çok zayıf yanlarım, törpülenmesi gereken yanlar olduğu kesindir.

Örnek verebilir misiniz?

Öcalan: Benim normal yaşamımda ulaşamadığım bir yığın şey var. Yani yapmam gerekip de yapamadığım.

Örnek rica ediyorum.

Öcalan: Birçok geri özellik var. Mesela kültürel yönden birçok oluşum içinde yer alamıyorum. Sosyal yaşam itibarıyla birçok oluşumun içinde bulunamıyorum. Hatta liderlik babında bile oldukça gelişmiş bir biçimlenmeyi bir türlü yaratamıyorum. Bütün bunlar kusur, eksiklik. Yapsam daha iyi olurdu ama yapamıyorum. Bir faniyiz biz de. Yeni, sağlam kadrolar yetiştirmeliydim, müthiş düzenler geliştirmeliydim. Mesela, Atatürk bu konuda biraz daha başarılı. Yani biraz daha acımasız, biraz daha biçime çok büyük önem veren biri. Kılık kıyafetiyle... Oldukça kurallı, oldukça acımasız. Benimki tam tersi. Herkes kendini paşa yerine koyuyor; benden daha fazla. Herkes kendini önder yerine koyuyor; benden daha fazla. Diyebilirim, bu konuda en aşırı demokratizmi ben uyguluyorum.

Lider Putlaştırması ve Önder İhtiyacı

Talabani'den PKK'yı değerlendirmesini istemiştin. Sizin yayın organlarınızdan Berxwedan ya da Serxwebun'u örnek gösterdi, «bir sayıda tam 27 tane Apo resmi vardı» dedi...

Öcalan: Onu ben de çok eleştirdim. Onlara, «yahu» dedim, «sen beni güç duruma düşürmek, bazılarının eline koz vermek i-

çin bunu yapmışsın.»

Ama PKK'da böyle bir iklim var demek ki.

Öcalan: Yapmış. Aslında sanıyorum onu yapan da pek bizi anlamak istediği için değil de, artık ya kafa karışıklığı ya da bir hafifliğin ürünü olarak yapıyor.

Talabani bunun çok yanlış olduğunu söyledi.

Öcalan: Gayet tabii, yanlış. Ben resme, büste asla yer vermek istemiyorum. Sık sık irdeliyorum, benim resimlerimi fazla kullanmayın diye. Ama şöyle karşılık veriyorlar. «Resim oldu mu çok işimize yarıyor. Daha kolay propaganda yapıyoruz.» Şimdi çok iyi anlıyorum ki, gerçekten milletin işini kolaylaştırdığım için resimlerim kullanılıyor. Mesela, «biji serox» (yaşasın başkan) deyip hızla birliğe yol açıyorlar. Ben bunu engelleyemem, çünkü halkın işine geliyor. Ama bana kalırsa, sıradan bir nefer gibi, fazla süs, fazla pohpohlamaya, fazla desteğe gelmeden çalışabilmeliyim. Şimdi ben hiçbir yere gidemiyorum. Gittiğim zaman, toplum bütünüyle ayağa kalkıyor. Çalışamıyorum, normal yaşantım bile bozuluyor. Toplum bu duruma gelmiş, ben ne yapabilirim! Bu, benim çok diktatör olduğum veya kendimi çok pohpohladığım anlamına gelmez. Toplum müthiş yapıyor bunu. Biraz da Kürt halkının bir özelliğidir bu. Sanıyorum, bir önderlik boşluğunun doldurulmasını talep ediyor. Bunu şimdilik benim şahsımla gidirmek istiyor. İşte, Türkiye toplumunun Atatürk ihtiyacı gibi canım.

Sizin şahsınızdan bağımsız olarak söylüyorum. Genelde her sosyal mücadelenin liderlere, sembollere ihtiyacı vardır. Bunu anlamak lazım. Ama bu ilerde, çok kabalaştırarak söyleyeceğim, Stalin'e yol açmaz mı?

Öcalan: Ben buna müsaade etmem.

Size bağlı değil bu.

Öcalan: Benim şu andaki konumum iyi. Kendimi asla putlaştırmam. Sevmiyorum çünkü. Bir de, ben gerçekten, sıfırdan bir hareket oluşturmasını bilen bir kişiyim. Putlaştırılmaya ihtiyacım yok.

Demokrasi Adacıları Yarattık

Demokrasiyi kendi pratiğinizde nasıl tespit ediyorsunuz?

Öcalan: Diktatörlükten nefret ederim. Kürtler için bir düzen ve otoritenin gereğine inanıyorum. Düzen ve otorite olacaktır.

Fakat bu, günümüzün demokrasilerini aşan bir demokratik temel de olacaktır. Kendimi putlaştırmayacağım kesin. Bir önder, başından itibaren büyük demokrasiyi direkt veya dolaylı sınırlarına dek nasıl yürütebilir? Muazzam bir çözüm gücü olacağıma inancım kesin. İlk çağlarda o çok öykünülen daha site demokrasilerinden tutalım, günümüzün en gelişmiş demokrasilerinin erdemini biraz görebilmiş, inanmış birisiyim. Kürtler dilsiz, kimliksiz bir halk iken, eylemlerimizle gerçekten bugün en geri yörelerimizde bile seçkin demokrasi örneklerini ortaya çıkarmaktan mutluluk duyduğumu söyleyebilirim. Devlet olduk demiyorum aslında. Fakat demokratik adacıklar, devletten daha önemli aşamalarıdır. Diktatörlükle alakası yok. 70 yaşındaki nineden 5 yaşındaki çocuğa kadar hepsi al (duvardaki Nusaybin'den bir yürüyüşün resmini göstererek) işte öyle yürüyorlar. Bunlar daha dün jandarma deyince saklanacak yer ararlardı. Şimdi onlar tanklara saldırıyorlar. Bu, büyük bir demokrasidir. Ben onlara güç veriyorum veya bizden güç alıyorlar. İşte kadınlarımız! Bunlar daha dün evlerinin eşliğinden adımlarını atamazlardı. Şimdi en önde yürüyorlar. Bu, büyük bir demokratlıktır. Bizzat bunun öncüsüyüz, hazırlayıcısıyız, yürütücüsüyüz, maddi ve manevi güç kaynağıyız. Durum böyle olunca, benim diktatörlük eğiliminde olduğumdan bahsetmek, sapıklıktır. Kaldı ki ben buna ihtiyaç da değilim.

Size göre diktatörlük nedir?

Öcalan: Diktatörlüğün tarifini çok kısaca yaparsak, demokrasi potansiyeli üzerine, bu burjuva demokrasisi olur, halk demokrasisi olur, mühim değil, çok dar bir azınlığın, bir cuntanın veya bir kişinin aşırı, haksız otoritesini, kural, yöntem tanımayarak yayması girişimidir.

Demokrasiyi ihtiyaç kavramıyla açıklayamıyorum. Stalin de çok güçlüydü ama putlaştırılmayı çok seviyordu.

Öcalan: Olabilir Stalin'in de diktatörlüğüne şu anlamda açıklık kazandırılabilir. Troçki'yi, Buharin'i, Zinovyev'i^(*) tasfiye etmeden de liderliğini götürebilirdi ve götürmeliydi. Doğrusu bu olacaktı.

Başka türlü gelişebilirdi sosyalizm belki o zaman...

(*) Her üçü de 1917 Ekim Devrimi'nde Bolşevik Partisi'nin önde gelen liderlerinden olan bu kişiler 1927-38 yılları arasında Stalin tarafından tasfiye edildiler. Troçki sürgüne gönderildi. Buharin Alman ajanı olduğu gerekçesiyle kurşuna dizildi.

Öcalan: Katılıyorum ona. Yine eleştirmeliydi, yine tasfiye etmeliydi ama bu, fiziksel tasfiyeye kadar gitmemeliydi. Hiç olmaz demiyorum, ancak bu kadar aşırı olmamalıydı. Şahıs otoritesi ile diktatörlüğü birbirinden ayırdeceğiz. Otoriterdir fakat müthiş demokrat olur.

İkisi nasıl bir araya gelebilir?

Öcalan: Olmaz olur mu? Demokrasi bir rejimdir, bir otorite olayıdır.

Kuralları vardır anlamında söylüyorsanız doğrudur ama...

Öcalan: Gayet tabii. Demokrasi kuralsızlık değildir. Herkesin borusunu öttürmesi demek değildir. Ve en güçlü yanı da, manevi yönü maddi yönünden, yani ahlaki, manevi otoritesi maddi otoritesinden daha ağır basmasıdır. Ve tercihimizdir. Şahıs diktatörlüğü, azınlık diktatörlüğü, cunta diktatörlüğü kaba kuvveti esas alır. Siyasi gücüne, manevi gücüne dayanmadan maddi gücüyle, haklı veya haksız, Stalin'in haklı yanları da var, her rakibi kestirme yoldan tasfiye etmeye yönelir. Bu diktatörlüğü anlıyorum ve tercih etmiyorum. Gücüm olduğu halde tercih etmiyorum. Bana en büyük kötülüğü yapanları bile yaşatmak için inanılmaz çaba gösteriyorum. Bütün bunları anlamak gerekir. Ve önemlidir. Bu konuda oldukça sağlıklı bir otorite ile demokrasinin nasıl birlikte yaşayabileceğini parti içinde kanıtladık. Dolayısıyla sıkıntım yok. Siz, aradaki sohbet sırasında, sosyalizm dünyada bu kadar gerilerken nasıl geliştiniz diye sormuştunuz. Ben onun cevabını şimdi veriyorum. Çok önemli bu. Eğer ben klasik komünist partisi olsaydım, eğer o partilerdeki şef, işte birinci sekreterler gibi olsaydım, bu durumda olabilir miydik? Elinde devlet olan partiler, Jivkovlar, Çavuşeskuhar mutlak egemen iken devrildiler. Hem de paldır küldür. Ben bu yıllarda nasıl böyle otoriter oldum?

Yani siz gelişmiş olmanızı, demokratlığınızın bir nişanesi olarak mı gösteriyorsunuz?

Öcalan: Kesinlikle öyle. Gerek komünist partilerdeki, gerek faşist partilerdeki şef, otorite eğiliminin tam zıddıyım. Çok otoriterim ama oralardaki şef yükselişlerinin de tam zıddıyım. Aslında bizim pratiğimiz üzerinde biraz iyi inceleme yapılsaydı, çok yeni şeyler geliştirdiğim görülecekti.

Çok kapalıyınız ama...

Öcalan: İncelenmeye ihtiyaç vardır. Onu söyleyeyim. Nasıl

demokrasiyi geliştirdiğimi bana sorunuz. Yani köleden bir hatip, ağzını açamaz bir kadından bir istek, arzu yaratmaya kadar neler geliştirdiğimi ben biliyorum. Kendini köleden öte görmeyen birisini nasıl kendisi olarak güç durumuna getirdiğimi bir bilseniz. Çok ağa, bir yerde anti-demokratik bir kişiyyi nasıl demokratik bir çizgiye çektiğimi bir bilseniz. Özal örneğini tekrar vermek istiyorum. Onun bile Kürt meselesine çekilişini inceleyiniz. Ben söylemiyorum, Demokrat dergisi yazıyor.^(*) «Gerillanın hiç mi etkisi yok» diyor, «Özal'ın Kürt meselesini kabul etmesinde». Belirleyicidir etkisi aşında. Özal'ı bile demokratik bir çizgiye çekmek, basit bir olay değlidir. Köleyi, Cizre'yi ayağa kaldırmak bu kadar basit değil. Bunların hepsi de bilinçli tarzda yapılıyor. Ben kamuoyundaki eleştirilere veya saptırmalara açıklık getirmek için bunu söylüyorum.

Sosyalizmin Çöküşü ve Tek Parti

Sosyalizmin, reel sosyalizmin başarısızlığı Marksist sol içinde ve dışında bazı çevreler tarafından tek parti yönetimine bağlanıyor. İlaç olarak da, çok partililik öneriliyor. Siz de sosyalizmin sorunlarını tartışıp düşünüyorsunuzdur. Siz tıkanmayı nasıl izah ediyorsunuz?

Öcalan: Bence tek parti—çok parti ölçütü yetersizdir.

Tek başına değil şilphesiz ama vurgu buraya yapılıyor...

Öcalan: Bir parti olur, içinde 40 parti gibi yaşanılır.

Bunun hiçbir güvencesi yok yalnız...

Öcalan: Var var. Yüzeysel şey sizi aldatmasın. Türkiye'de çok parti var ama bana göre, egemen olan tek bir ordu partisidir. Yani biraz işin muhtevasını açıklamaya çalışıyorum. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, sözümona tek partiydi değil mi? Maşallah, şimdi 300 parti doğmuş galiba. Ha bire de doğuyor. Ne o doğrudur, ne de bu. Yani ne Sovyetler Birliği'nin eski tek partililiğini ciddiye almak gerekiyor, ne de şimdiki çok particiliği. Türkiye zaman zaman ordunun mutlak anlamda tek particiliğine bağlanıyor. Ne onu ciddiye almak gerekir, ne de bugünkü çok particiliği. Bunlar bence biçimdir. Siz bu sorunu sosyalizmin başarısı bağlamında ele

(*) Öcalan, Demokrat dergisinin Mart 1991 sayısındaki yazıyı kastediyor.

alıyorsunuz. Tek partililik şüphesiz bir faktördür. Fakat esas belirleyici halka değil. Bana göre de, sosyalist demokraside çok parti olması iyi olabilir. Sosyalist modeli geliştirmede yarış eden partilere ortam açmak veya böyle bir çok partililiği sosyalist demokrasi içinde de düşünmek gerekir. Hele hele tek parti bir bürokratlar güruhunun çiftliği haline gelmişse, çok partililik kesin ilerleme nedenidir.

Bu son ölçünüz oldukça subjektif. Çok partililiğe izin verip vermemek, o sizin bürokratlar güruhu haline geldi dediğiniz partinin elindeyse, kendilerini yıkma şansını başkalarına kolay kolay vermezler.

Öcalan: Hayır, tam tersine. O partiye karşı mücadeleden bahsediyorum. Sosyalizm içinde çok parti-tek parti meselesi bence kilit bir mesele değildir. Sosyalizmin başarısızlığını başka yerde aramak gerekiyor. Daha doğrusu, ben buna reel sosyalizm diyorum. Sosyalizmin bir ütopya olarak, bilimsel yanı gittikçe ağır basan bir şeye dönüşmesini insanlığın tarihi kadar eski ve insanlığın kaderi kadar vazgeçilmez olarak değerlendiriyorum. Bence sosyalizm, insanların bir varlık olarak teşekkülüyle başlar ve insanlığın kaderiyle sonuçlanır. İnsanlığın kaderi nasıl sonuçlanırsa, sosyalizm de öyle sonuçlanır. Bana göre sosyalizm, toplumsal gelişmenin gittikçe bilimsel ifadeye kavuşmuş ütopyasıdır. Bu, her zaman vardır ve olacaktır.

Reel Sosyalizm Çözümsüz

Niye ilk geniş çaplı denemede başarısızlığa uğradı?

Öcalan: Buna reel sosyalizmin ciddi bir sarsıntısı, bunalımı ve çözülüşü diyelim. Tam yıkılışı demek, bence abartma olur. Yıkılsa da çok mu üzülürüm? Türkiye'de bazıları üzülüyor. Ben üzülmem, belki de sevinirim. Ama yıkılması da çok iyi olur demiyorum. Sonuçta, reel sosyalizmin ciddi bir bunalımı var ve ben bunu anlamlı buluyorum. Bunalım kaçınılmazdı. Bana göre, bu bunalım biraz çözümsüz.

Nasıl çözümsüz?

Öcalan: Yani daha alternatifini üretememiş. Fikri, programatik, siyasi ve örgütsel düzeyde üretememiş. Sovyetlerin temel sızıntısı budur. Bana göre, bunalım biraz daha ağırlaşacaktır. Hatta

çatışmalar da doğacaktır. Fakat sosyalizm bir çıkış da bulacaktır. Tekrar Ekim Devrimi (1917) öncesine dönülmeyecek. Ama düz yolda, eşsiz Sovyet ülkesi, komünizme ulaştık edebiyatı da yerle bir olacaktır. Bunun yerine, arada birçok düzelme başlayacaktır. Mesela, bu enternasyonalizmde, kapitalist ülkelerle ilişkilerde, geri bırakılan ülkelerle ilişkilerde, en önemlisi de daha geniş bir demokraside, hatta daha da önemlisi katı, kaba materyalist yaklaşımda değişmeler olacak, bunlar aşılacaktır. Ruhsal, moral değerlere daha fazla ağırlık verilecektir. Reel sosyalizm şimdi ekonomik bir insan oluşturmuş. Gözleri hep gıdadadır, dükkândadır. Bu insan modeli kalkacaktır. Bir defa, en büyük eksiklik buradadır. Yani ekonomik bir hayvan yaratmışlar. İnsanı sadece ekonomik bir hayvan olarak düşünmek, kapitalizmin de en temel saptırmalarından birisidir. Sosyalizm hiç böyle olmamalıydı. Bu, kapitalizmle bir yarıştı. İşte, kalkınmada kapitalist ülkeleri geçtik, aştık hatta. Bunlar tehlikeli yaklaşımlardır. Bence, üretimde kapitalizmi aşmakla sosyalizm olmayacaktır. Bunun kesin bir erek, sosyalizmin vazgeçilmez bir koşulu olduğunu da sanmıyorum. İnsanın midesini doyura doyura patlat. Bununla insanın kurtuluşa ulaşacağını da sanmıyorum. İnsan önemli oranda manevi değerlerle, ahlaki değerlerle, din de dahil, bezenmiş bir varlıktır. Bu, kesinlikle gözönüne getirilmedi. Çıplak, kaba ekonomik insan! Bu, tarihin büyük bir saptırma ve çürüme nedenlerinden birisidir. Aynen o Roma'daki, Pompei'deki gibi çürümeye yol açmıştır. Bundan dönülürse, çok şey kazanılır.

Yani siz, çok partililiği bu konuda bir ilaç olarak görmüyorsunuz.

Öcalan: Basit bir varyanttır.

Yalnız, çok partililikteki mantığı kavramak lazım galiba. Bir dar kastın, ekibin diktatörlüğünü önlemek için başka ekipleri de piyasada hazır tutmak lazım.

Öcalan: Ne malum, o büyük diktatörün kendi ajanlarını bu partilere yerleştirmedeği. Bunun sahtekarını da çıkarabilirler. İşte Boris Yeltsin-Mihail Gorbaçov. Hangisi iyi, ben hâlâ çıkaramadım yani. En çok demokrat geçinen Yeltsin mi tutarlıdır, yoksa Gorbaçov mu? Bu konuda hiçbir şey diyemiyorum. Biz bu reel sosyalizmin eleştirisine daha önceden yönelmiştik. Daha Gorbaçov ortaya çıkmadan, «bu komünist partiler ya kendilerini düzelt-

meli» diyordum, «ya da tasfiye olmalıdır». Daha sonra tasfiye süreçleri başladı. 1980 öncesinde de eleştirilerimiz vardı. Ben TKP'lilerin şahsında çözümsüz insanı gördüm. Normal vatandaştan daha tehlikeli insanı gördüm.

Sovyetleri Karşıya Alsaydık, Bizi Yaşatmazlardı

Bu görüşlerinizi hiç açıklamıyordunuz ama...

Öcalan: Ha, eleştirilerimiz vardı.

Sovyetler Birliğini son 3-4 yula kadar hiç eleştirmiyordunuz...

Öcalan: Aslında Sovyetleri eleştirmiyorduk ama pratiğimizle bunu yapıyorduk. Mesela, komünist partileriyle çatışmalarımız nedir? Bir politika yaptığımızı söyleyebilirsiniz. İhtiyatlılık vardı. Sovyetleri devlet olarak karşımıza alsaydık, belki bizi yaşatmazlardı.

Onların ne faydası oldu size?

Öcalan: Kelimenin tam anlamıyla politika yaptık. Fakat ideolojik ilkeye bağlılığımızı da koruduk. TKP ile bu kişiliklerini, bu tutumlarını korudukları müddetçe asla uzlaşmama tavrımızı sürdürdük. Reel sosyalizme karşı çıkışımızın en anlamlı biçimi, TKP gerçeğine karşı tutumumuzdur. Sovyetlerin denetim sahasında, 1980'lerde burası böyleydi, biz ne diye anti-Sovyetçilik yapalım? Belki zararımıza olurdu. Diyeceksiniz, ilkedden taviz mi verdiniz? Hayır vermedim. TKP'liler ne dediyse, kendimizi savunmaya aldık. Bu da bir ilkelere bağlı kalma tavrıdır. Bunlar önemli. İyi anlamak gerekir. 1985'lerin ortalarında açıldı eleştirilerimiz. Günümüzde de sosyalizmde en yürekli ve en çözümleyici yaklaşımları biz gösteriyoruz. PKK kendisini oldukça bağımsız temelde sosyalistleştirmiştir diyebilirim. Halen bunun üzerinde çok duruyoruz. PKK'nın içinde şöyle bir çözüme yol açmış olmaya yüksek değer biçiyoruz: Yaratıcı fikir, ilerleten politika, örnek kişilik yarış halindedir. Şefe bağlı, put gibi, şıpsevdi, şef kültürü içinde tamamen bürokratlaşmış, köleleşmiş tiplerin çıkmamasına da yüksek değer biçiyoruz. Bugün, dedim ya, Kürt halkı başını almış gidiyorsa, PKK içinde herkes kendisini neredeyse paşa yerine koyuyorsa, bunlar demokratik denetim içinde iyi şeylerdir. Herkes kendini büyük görüyor, herkes kendini yükselmiş olarak görüyor. Herkes kendini bir şey sanıyor. Bütün bunlar bence yaratıcı sosyalizmdir,

sosyalist demokrasidir. Ve hiçbir partide de bu yoktur. Bu örnek önemli.

Tek Parti de Olur, Çok Parti de

Başarıya ulaştığınızı varsayarak soruyorum. Sizin kuracağınız sistemde, daha şimdiden, çok parti olacak ya da olmayacak diye bir şey söyleyemiyorsunuz, öyle mi?

Öcalan: Tabii. PKK tek parti olarak mı kalacak, yoksa çok parti mi olacak, benim kesinlikle böyle bir sorunun yok...

İkisi de olabilir mi demek istiyorsunuz?

Öcalan: PKK parti olmaktan çıkabilir. Şöyle olabilir: PKK bir insanlık modeli yaratır, amacına ulaşır, tasfiye olur. O dönemin yeni bir gerçeğine dönüşür. PKK'yı PKK yapan, tarihin belli bir aşamasının özellikleridir. 1970'ler Türkiye'si, Kürdistanı, zorunlu bazı müdahalelerin yapılmasının gerektiği bir toplumdur. Ona öncülük, onun için taktikler, onun için militanlar gerekiyordu. Bu, diyelim amacına ulaştı. PKK kalır mı o zaman? Yeni bir dönem başlar, yeni bir parti doğar. Veya yeni partiler doğar. Birisi en iyisini getirir, dönemin ihtiyacını en iyi şekilde belirler, o ihtiyacı en iyi şekilde karşılar, bence o öncü parti olur. Öncü parti çıkıncaya kadar da birçok parti olur. Öncü parti layikiyle rolünü oynarsa, diğerlerini sürükler. Benim parti anlayışım böyledir. Partiler toplumun temel ihtiyaçlarına cevap verdiğinde, hele en ileri düzeyde veriyorsa, öncü parti kavramını kabul ediyorum. Toplumların birtakım ihtiyaçları vardır. Partilere bunun için ihtiyaç olur. Bu ihtiyacı karşılamak için birçok düşünce ve politika çıkar. Ama bunlar içinde birisi sıyrılır, öncülük edebilir, diğerlerini sürükler. Çok parti olur, az parti olur, tek parti olur, bu bence önemli değil.

Biraz önce kendi deneyinizin incelenmesi gerektiğinden bahsettiniz. Buna ilgi duyan var mı başka ülkelerdeki Marksist partilerden? Mesela, bir ara Türkiye'de Latin Amerika deneyi çok ilgi uyandırıyordu. Onun gibi.

Öcalan: Sanırım, gittikçe ilgiyle incelemeye çalışıyorlar. Herhalde bu ilgi bundan sonra artarak devam edecektir. PKK halen yaşadıklarının yüzde birini bile dışarıya yansıtmadı. PKK'nın hayli tartışmalı, hayli üzerinde durulacak bir hareket olduğuna e-

minim. Şimdiden buna biraz giriş yapılmıştır. Bundan sonra artan oranda devam edecektir.

Kültürden Önce Siyasi Temel Hazırlanmalı

Yaklaşık 15 yıllık bir siyasi pratiğiniz var. Bunun son 7 yılı ise silahlı mücadele içinde geçti. Başarılısınız, başarısızsınız, o ayrı tartışma konusu. Silahlı mücadele bir ateş çemberidir. Bunun içinden geçmek, insanda mutlaka birtakım değişmeler, dönüşümler yaratıyordur. Bu, ifadesini nerede bulur? Askerlikte, siyasette, ideolojide ifadesini bulur. Bunları bir tarafa koyuyorum. Bu konuda sizinle tartışabilecek durumda değilim. Ayrıca bir yargıya da varmak istemiyorum. Ama bir aydın olarak genelde Kürtlere, özelde sizin hareketinizin çevresine baktığımda bir kültürel cazibe, bir kültürel gelişme pek göremiyorum. Yani bu pratik başka şeylerde, örneğin resimde, müzikte, şiirde, edebiyatta yansımalar yaratmaz mıydı? Ama yok. Oldukça geri üstelik.

Öcalan: Aslında o sahanın farkındayım. Yoktur demeyelim de henüz bu sahalara yansımamasından bahsedebilirsiniz. Siyasi temelini hazırladığımız sosyal, kültürel ortam tek kelimeyle görkemlidir. Mesela, bir Rus toplumunun 1860'lardaki '70'lerdeki, hatta daha öncelerdeki durumunu gözönüne getirirsek, öyle bir sosyal, kültürel iklimin tam içinde olduğumuzu söyleyebilirim.

Bu soruyu gazeteci olarak değil de, bir Türk aydını olarak sordum size.

Öcalan: Yaşam bu anlamıyla dondurulmuştur biraz. Çok çıplak cevaplar verdim size. Kültürel yaşamı, sosyal yaşamı adeta buzdolabına kaldırmışız bozulmaması amacıyla. Daha uygun bir ortam oluştuğunda ekip güvertmek için. Kürtlerde gerçekten eğer ciddi bir kültürel ve sosyal yaşam olacaksa, bu, PKK'nın hazırladığı siyasi temel dışında pek olanaklı değildir. Belli bir siyasi özgürlük ortamı olmadan, ne kültürde gelişme olur, ne sosyal yaşamda, ne onurda, ne şerefte, ne yurtseverlikte, ne sevgide, ne yaşamda, ne de aşkta. Ben aşkı az mı izah ediyorum. Çarpıcıdır, size anlatayım. Sosyal yaşamı biraz da sevgi belirler. Parti bünyesinde sevgi dersleri vermeye başladım artık.

Erkeğin Gözü Kadını Ahıra Çekmekte

Militanlarınızın evlenmesine izin vermediğinize dair bir izlenim var bende.

Öcalan: Hayır. Şimdi benim en büyük sorunum şu: Mesela, sık sık soruyorum. Birbirlerinizi sevebilir misiniz?.. İnşallah bir gün bunun romanına yer vereceğim. Sanata biraz yön vermek istiyorum. Birbirlerini sevmesini bilmiyorlar... Genel olarak toplumda sevgisizlik, nefret, mecnunluk var... Kadın şimdiye kadar bizde çocuk doğurma aracı olmaktan öteye görülmedi. Çocuklar da, büyüsünler, eve bir şeyler kazandırsınlardan öteye bir mahluk sayılmadı.

Bence çok abartıyorsunuz.

Öcalan: Hayır.

Sevgi üstüne bir sürü türküleriniz var..

Öcalan: Ben size temel eğilimi söylüyorum. Onlar eskiden kalmazdır. Türküler 4 bin yıl öncesinden kalmazdır. Size günün geçerli yaşamından bahsediyorum... Irak'taki ailelerin son durumunu gördünüz. Bu, bir dramdır aslında. Kürdün namus anlayışıyla, sosyal yaşam anlayışı çok yakından bağlantılıdır. Peşmerge avraddından 24 saat ayrı kalsa yaşayamaz. Yaşayamadığı için, onun bütün ayaklanması 24 saatliktir. 24 saatte başardı başardı, başaramadıysa kalır. 1975'te böyledir, 1988'de böyledir, işte bugün 1991 Martında böyledir. Kültürle, sosyal yaşamla ilgilidir bu fecaat, bu trajedi. Siz de kalkmış, diyorsunuz ki, «sizde evlilik gelişmemiş» veya «bu konular kapalı». Ben de size söylüyorum. İşte peşmerge, en çok ayaklanmaya kalkışan güç. Sırf bu aile yapısının bir sonucu olarak, 9 çocukludur, şöyledir, böyledir, dağda üç yıl kalamaz. Kalamadığı için, ayaklanmayı aile içinde yapar. Kadını, çocuğu da bu işin içindedir. Bir defa, öyle 9-10 çocuklu peşmerge olmaz. Devlet hedef alır. Sonuç ortada... Bir Kürdü öldürsen ailesinden koparmazsın. Avrat der, çocuk der, başka bir şey söylemez. Parti saflarında bile, basit bir kadın tutkusu yüzünden kötü şeyler oldu... Delikanlı, köylü delikanlısı, köylü kıızı; gözü kara, bir şeye tutuldu mu, bir ülkeyi bile satar. Bir kadın 40 tanesini baştan çıkarır. Bütün bunları Kürt toplumunda da gözledim, parti içinde de.

Onun için mi evliliği teşvik etmiyorsunuz saflarınızda?

Öcalan: Gayet tabii. Size daha anlatabayım. Daha başka gözlemlerim de var. Erkek, kadını sevmesini bilmiyor. İlişki kurdu mu, ikinci gün ahıra çekmek istiyor. Sevgi, saygı ortamı kesin gelişmemiş. Ver bir kadını veya bir kızı, ikinci gün onu düşürmekten öteye, ahıra çekmekten öteye bir şey yapmaz bizim erkeklerimiz. Üçüncü plana atar. Saygısı hiç gelişmez. Sevgisi gelişmez. İşte Irak'ta Kürt kadınlarını gördünüz. Hak etmediği halde çok kötü bir ortamda yaşamakla yüzyüze kaldı. Bunlar Türk devleti kadar saldırmamız gereken gerici özelliklerdir. Sık sık şunu söylüyorum son zamanlarda. Ben çabamı yüzde 5 Türkiye ile mücadeleye yöneltiyorsam, yüzde 95 de kendi geriliklerimize. Çok önemlidir bu aşamada. Hele, mesele sosyal kurumlar, kültür oldu mu. Şimdi çok önemli perspektifler geliştiriyorum. Hareketimizde birçok kadını da dağa çıkardık. Yüzlercesi şimdi dağda. Umudum o ki, Kürtler burada biraz sevgiyi görür, hatta aşkı anlarlar. Kendi kişiliğimde bile, bazı böyle ilişkiler geliştirmek istediğimde, o kadar otoritem, o kadar kavrayışım olduğu halde, zor bela birkaç ilişkiye öncülük edebiliyorum. Size göre, bu kadınlar kendiliğinden mi katılıyor? Hayır. Bu kadınların katılması, çok amansız bir mücadelenin sonucunda mümkün oldu. Bir genç kızdan savaşan bir militan yaratmak, özellikle Kürtlerde öyle basit değildir. Türkiye'de bile o kadar kolay değilken. Dedim ya, umudum o ki, gelişmeler daha hızlanır, birbirini anlayan, kavrayan, saygı gösteren, gerçekten sevebilen insanlar doğar. Evliliği görüyorsunuz işte, daha 25 yaşına gelmemiş, 10 çocuğu var, hiçbir işi yok, hiçbir güvencesi yok; biz buna nasıl rıza gösteririz? Göstersem, ikinci gün ne gerillası kalır, ne de mücadelesi. 12 Eylül bunu bildiği için bütün kız ve erkekleri 15 yaşında evlendirdi. Onlardan hayır gelmiyor. Bu, büyük bir yaradır, büyük bir dramdır.

Kampta Karı-Koca Aynı Odada Kalmıyor

Çok aşırı bakmıyor musunuz?

Öcalan: Aslında, belki biraz aşırı olabilir.

Diyelim, sizin karı-koca iki tarafınız bu kampa gelse, ne yapıyorsunuz?

Öcalan: Gelebilirler. Varlar da, olmaz olurlar mı?

Nasıl bir hayat bekliyor onları burada?

Öcalan: O da eğitiliyor, o da.

Beraber kalabiliyorlar mı?

Burası askeri bir kamp. Bir defa, bir koğuştta 20 kişi kalıyor. Özel bir oda veremeyiz. Sağlık nedenlerim olmasa, ben bile özel odada kalmayı tercih etmem. Böyle bir ortam var. Kadını, erkeği buraya gelen askerliği göze alıyor.

Siz evliydiniz bir zamanlar. Sizin yaşantunuz nasıldı?

Öcalan: Kesinlikle ayrıcalıklı bir yaşantım yoktu. Bir de manevi ortam müsait değil. Yani askeri yaşamı, yoğunlaşmış bir siyasi yaşamı, normal sosyal yaşamdan ayrı tutmak gerekir. Bu, PKK'da bir ilke değil şüphesiz. şartların zorunlu bir sonucudur. Yoksa, gerçekten şu anda Kürtlerde gelişen sevgiyi türkülerde, gecelerde görüyorsunuz.. yine bizim siyasi faaliyetlerimizin bir sonucudur. Avrupa'da gördünüz, İstanbul'da gördünüz, katılmışsınız nevroz geçesine. Kadınlardan, orta sınıftan nasıl geldiklerinden bahsettiniz.^(*) Bunlar mücadelenin sonucudur.

Tekrar kültür konusuna dönelim isterseniz...

Öcalan: Bizde aile, müzik temel sosyal yaşam kurumları arasındadır. Onun dışında zaten Kürtlerin fazla sosyal, kültürel yaşamları sözkonusu değil; ailede geçer, müzikte geçer. Biraz PKK ile kendilerine geliyorlar. Bugün çoğu insan, «PKK saflarına onurlu bir yaşam için katılıyoruz» diyor. «Onurlu yaşam» dedikleri olay, biraz da PKK'nın siyasi atmosferinde vücut buluyor. Kadın, PKK'nın siyasi atmosferinde dilleniyor. Kürt erkeği biraz namus, onur kazanıyor. Bu da bence onurlu ve çekici bir kültürel yaşama yol açabilir. Ne çıkacaksa, buradan çıkacaktır.

Kürt Aydınlanmasının Kaynağı Siyasettir

Ben aydını olmayan, sağ ya da sol hiçbir siyasi hareket düşünmüyorum. Sizin kadrolarınızla ilgili, doğrudan pek bir gözlemim yok. Ama gözlemi olanların tespitinden hareketle bir soru sormak istiyorum. Sizde kadro düzeyinde aydın sayısının çok az olduğu ileri sürülüyor. Bu, aynı zamanda, biraz önce sorduğum, kültürel gelişmedeki geriliğin nedeni olarak ortaya konuyor.

Öcalan: Aydın azlığı, öğrenci gençlik azlığı zaruretlerden do-

(*) Sohbet arasında, İstanbul'da HEP'in düzenlediği nevroz gecesinde orta sınıf insanların, kadın, çocuk ailecek katıldığını söylemiştim.

layıdır. Bizim tercihimiz, daha çok aydın olmasıdır. Bizde aydın az gerçekten. Hele kaliteli aydın çok daha az. Teorisyen ve entelektüel az. Sıkıntı yaratıyor bu. Aşırı köylü öğelerin yoğunlaşması, hareketi çaptan düşürüyor. Hareketi nizam ve disiplinden düşürüyor. Bu, ciddi bir handikaptır. Aşmak için çabalar var üniversiteli çevrelerde, aydın ve entelektüel çevrelerde. Sanıyorum karşlanır. Üniversite çevrelerinden, aydınlardan PKK'ya yönelme hızlanmış. Bu noksanlığın hızla aşılacağı kanaatindeyim. Ayrıyeten, kendi pratiğimizde de giderek aydınlaşma geliyor. Birçok köylü okuyazarlığı öğrendiği gibi, partinin pratiği ile teorisyenlik düzeyine yükselenler var. Yani bu aydın boşluğu bir vakıa olmakla birlikte, doldurulmaya çalışılıyor.

Bir Kürt aydınlanması için kaynak olarak nerelere yöneleceksiniz? Miras olarak neye sarılacaksınız?

Öcalan: Bir Kürt aydınlanması, bir Kürt rönesansı var aslında. Bizim yaptığımız sadece bir ulusal kurtuluşçuluk değil, gerçek bir Kürt rönesansının temelini de atmaktır. PKK'yı bir de bu biçimiyle değerlendirmek gerekir. İleride tarih bizde boyutlanırken, bir Kürt rönesansından bahsedeceklerdir. Yaşadığımız bu 15 yılın etkileri büyük ve kapsamlı oldu. Kürt rönesansının kaynakları, siyasi mücadelenin kendisidir.

Sacade siyaset mi?

Öcalan: Siyasetin yarattığı militandır. Büyük direniş geleneğidir. Büyük fedakarlık, cesaret geleneğidir. Bunlar kesinlikle basit değildir. Ben öyle sanıyorum ki, Fransız Devrimi'ndeki rönesans kadar bir gelenek oluşturacaktır. Bu geleneğin Ortadoğu halklarına da vereceği çok şey olduğuna inanıyorum. Bu biraz da bizim o bahsettiğimiz kültürel gereksinimleri karşılamamıza bağlı. Eğer kültür alanına, sosyal alana, edebiyata yayarsak, bu aydınlanmanın etkileri Ortadoğu çapında olacaktır.

Apo Entelektüel Gıdasını Nereden Alıyor?

PKK hareketinin liderisiniz. Siz entelektüel gıdanızı nerelerden alıyorsunuz. Burada bir anlamda sosyal yaşantınız yok. Dünya ile çok az bağlantınız var. Direkt temas anlamında söylüyorum...

Öcalan: İlgi de duymuyorum...

Bunun sakıncası yok mu?

Öcalan: Sakıncaları olabilir. Kişi olarak PKK'nın işlerini aktif bir yoğunluk olarak, odaklaşmış biri olarak götürüyorum... Sosyal yaşama, hatta diplomatik ilişkilere kendimi adeta kapatmış durumdayım. Kelimenin tam anlamıyla.

Bir tek gazeteciler geliyor buraya.

Öcalan: Onlar bile sıkıyor. Bir görev, kamuoyuna karşı bir görev olduğu için yapıyorum.

Bir insan için, herhangi bir insan için bu tutumun faydalı olduğuna inanmıyorum.

Öcalan: Gazetecilerle teması bazı ihtiyaçlar giderilsin diye kabul ediyorum. Yani bir tutku değil. Bir televizyon ekibi benim için müthiş bir sıkıntı kaynağıdır. Bir diplomatik ilişki çok önemlidir aslında. Hele böylesi bir ortamda... Benim daha çok uğraştığım, aslında demin o cevaplarını aradığım sorulardır. Düşmüş kişiler, başarısız, yenilmiş tipler beni müthiş ilgilendiriyor. İnsanların doğasındaki değişikliğe daha çok ilgi duyuyorum. Benim karşımdaki tip, nefret edilmesi gereken tiptir. Benim karşımdaki tip, yerle bir etmem gereken tiptir... Bu, ilgimi hem yüksek düzeyde çekiyor, hem de bütün vaktimi alabiliyor. Bu, çok önemli. Ben insanla ilgileniyorum. Mesela Marks, Kapital'i yazar gibi ilgilenir, Lenin daha değişik ilgilenir, benim ilgileniş tarzım ise daha değişiktir. Bu, denilebilir ki, beni ayakta tutan en önemli etmendir. Bir kişinin çözümlenmesi ve kişilerin ilişkilerinin çözümlenmesi çok önemlidir...

Roman okur musunuz?

Öcalan: Yok. Hayatımızın kendisi, günlük olarak bir roman özelliğinde. Psikolojik roman desek, her gün bir tane yazılıyor. Film desek, her gün yaşanan bir filmidir... Halk da öyle. Mesela, İsmail Beşikçi yazmış bir mektubunda. «Her gün heyecan veriyor, coşku veriyor» diyor, «bu mücadele halka». Gerçekten, halkımız izlenimlere göre, gece-gündüz kahvelerde, evlerde benden daha fazla pür dikkat, «durumlar nasıl», «haberler nasıl», «görüntüler nasıl» takip ediyor. Tam bir şok üstüne şok olma durumu, tipik bir edebiyat dönemi, gerilim romanları okunur ya, toplum sanki gece-gündüz heyecanlı bir roman okuyor gibi bir psikoloji içinde... Parti içinde de aynı. Öyle inanıyorum ki, bundan sonraki gelişmeler daha iyi anlaşılacak ve önem kazanacak. Bunların kültür

alanına yansımadağı doğrudur. Fakat içeriğın olmadığı izlenimi yanlıştır. Güçlü bir içerik vardır. Sanat yoluyla, müzik, resim, özellikle de roman, hikâye, röportaj, anı türleriyle gittikçe kamuoyunu doyuracağını, besleyeceğini rahatlıkla söyleyebilirim.

Kürtler Arasında Gelişen İslam Değil

Sizin de tespit ettiğiniz gibi, Türkiye'de kapitalizmin gelişme seviyesi bu iki ülkeye göre daha ileri. Ama buna rağmen, Türkiye'deki Kürtler arasında İslamcı akım, İran ve Irak'takilere göre daha güçlü. Irak'ta Kürtler arasında en zayıf hareketlerden biri İslamcı parti. İran'da aynı şekilde. Neden Türkiye'de daha güçlü?

Öcalan: Hayır. Bu konuda izlenimleriniz yanlış.

Rakamı söyleyeyim size. 1973 seçimlerinden beri Güneydoğu'da MSP ve RP'nin aldığı oyların oranı yüzde 20 civarında.

Öcalan: Irak ve İran'daki Kürtler arasında geleneksel İslami yaşam daha etkindir.

Ben siyasi tercihten bahsediyorum.

Öcalan: Türkiye'dekinin siyasete yansımasını nasıl değerlendirebiliriz? Laikliğin Türkiye'de biraz müdahale ettiği İslami yaşamın geri çevrelerde tekrar sembolize edilmesi, siyasi parti adı altında yansıtılması olarak değerlendirilebilir. Bu, fazla anlamlı gelmemeli. Ben dinin gelişme kaydettiğini sanmıyorum. Dini çevrelerin bize ilgisi daha yüksek. Bir Mardin, dinin en güçlü olduğu yerlerdendir. Ama Mardin ezici bir biçimde PKK atmosferi altındadır, siyaseti altındadır. İmamları benden daha fazla PKK'cıdır. Öyle bir ilgi vardır. Bugün kalkıp da RP'nin geliştiğini söylemek mümkün değildir. PKK'nın ulaşmadığı yerlerde olabilir. Yani PKK'nın yol açtığı siyasal, ulusal akım, toplumun kendine has değerleriyle bağdaşması da gözönüne getirildiğinde, mutlak anlamda önderdir. RP şu boşluktan yararlandı. Onu da söyleyeyim. 12 Eylül dönemi Türkiye toplumunu daha değişik motiflerle bağlarken, Kürt toplumunda ulusal kurtuluşçu düşüncüyü engellemek için, bilinçli olarak, Suudilerin para desteğiyle birlikte, biraz daha dine sarılmayı teşvik etti. Biz de henüz topluma yansımamıştık. 1980-85 arası biraz böyledir. Bu dönemde RP'nin yüzde 25 gibi bir orana ulaştığı söylenebilir. Bizim

hareketteki çocukların bile özel tarikatlara alındığını biliyorum. Tarikatçılık çok gelişti. Genç yaşta evlilik çok yaygınlaştı. Spor türü şeyler çok gelişti. Arabesk müzik çok yayıldı. Bunlar biraz 12 Eylül'ün stabilize, pasifikasyona tabi tutma ameliyeleri olarak değerlendirilmeli. RP'nin İslamcılığı da bu çerçevede ele alınmalı. Bunu ben, 12 Eylül politikacılığının özgün bir biçimi olarak değerlendiriyorum. Yalnız RP gelişmedi, tarikatlar çığ gibi büyüdü. Nakşicilik çok gelişti. Nakşibendilik, bizzat Özal'ın mensup olduğu tarikattır.

12 Eylül'den sonra dinin desteklediği yolundaki respitinize bir aydın olarak katılabilirim. Ama, özellikle inceledim. İslamcılık bölgede 12 Eylül'den itibaren değil, 1973'lerden beri güçlü.

Öcalan: Kemalist ideoloji Kürdistan'da fazla gelişemiyor. Neden? Nedeni çok açık, Kürtleri inkar ediyor. O zaman Kemalizmin yerine ya Kürt milliyetçiliği veya ulusal kurtuluşçuluk gelişir ya da din ideolojisi. Başka bir ideolojiye de fazla bir yer yoktur.

1973 derken, bunun öncesinin olduğunu da dikkate almak lazım. Çünkü ilk defa İslamcı bir parti genel seçime 1973'te katılabildi.

Öcalan: Şeyh Sait bir Müslümandır ve Mustafa Kemal döneminde idam edildi. Bu şunu gösterir: O dönemin ayaklanmaları İslamla sembolize ediliyordu. Bu duygular bastırıldı. 12 Mart döneminde Kemalizm, Kürtler için daha da çekilmez bir durumdu. Elbette bir boşluk var. Ve bu boşluk doldurulmaya çalışılacak. Baskı altında bir toplum vardı. Bu baskıyı bence RP devletçi bir eğilim olarak değerlendirdi. Ben RP'nin muhalif olduğuna inanmıyorum. Onun, devletin yan bir kolu olarak, Kemalizmin tesir edemediği Kürtler üzerinde tesirli olmak üzere görevlendirilen bir parti olduğu şeklindeki iddiamı sürdürüyorum.

PKK, İslamcılardan Daha İslamcıdır

Bir Kürtçü-İslamcı hareket çıkabilir mi?

Öcalan: Hayır. Kürtçü-İslamcı hareket ortaya çıkmaz da, şöyle bir şey olabilir. İslam bir yaşam biçimidir. Aslında biraz anti-emperyalist özü de vardır. Biraz adaletli yanları da var. Yani mazlumu korur. Onun şeref anlayışına biraz bağlıdır. Yani kapita-

lizmin düşürdüğü kadar insanı düşürmez. Bu anlamda İslami özellik canlanabilir. Bu anlamda İslami özellik olumlu bir rol de oynayabilir. Nitekim İran'da oynamıştır. Bu temelde bir İslam, yaşamın laiklik adı altında aşırı deformasyonuna bir tepki olarak gelişebilir. Ben bunu gericilik olarak, anti-laiklik olarak da görmüyorum. PKK'da bunun çözümlenmesi sağlanmıştır. Çok olumlu buluyorum. Ve herhalde en yararlı katkılarımızdan birisi de budur demokrasiye. Aslında bunu, dini görüntü altında toplumsal değerlere, tarihi değerlere, hatta kendisinin insani değerlerine sahip çıkışı biçiminde değerlendiriyorum. Olumlu bir gelişmedir. İslamcılar, yeni İslamcılar bu konuda ne kadar dürüstler, ne kadar toplumsal ve tarihi değerlere bağlılar bilemiyorum. Eğer böyle iseler, iyidirler. Ama bu anlamda PKK onlardan daha fazla İslamcıdır. Bunu açıkça belirtiyim.

Anti-emperyalistlik anlamında mı söylüyorsunuz?

Öcalan: Anti-emperyalistlik.. toplumun tarihi değerlerine bağlı olma.. şöven olmama.. adaleti olma.. mazlumun yanında yer alma.. bu konularda diğerlerinden daha fazla Müslümanız.

Bu vurgulamayı yeni yapmıyorsunuz. Ben sizin 1989'un ortalarında yayınlanan bir yazınızı okudum.^() Orada şu tespiti yapıyordunuz: Ortadoğu'da komünist ya da Marksist hareketlerin başarılı olamayışının temel nedenlerinden biri, din karşısında aldığı yanlış tutumdur. Bu tespiti niye 10 sene önce değil de, o gün yaptınız?*

Öcalan: Kesinlikle Arap sahasında kaldığımız ve İran Devrimi'nden etkilendiğimiz biçiminde değil de, bunda 12 Eylül'ün dini kullanması önemli bir rol oynadı. Özellikle dinin saptırılarak kullanılmasının ne kadar tehlikeli olduğunu gördüm. İran Devrimi'nin etkisi şudur: İslamın anti-emperyalist temelde hâlâ rol oynayabileceğinin canlı bir timsalidir. Büyük bir motivasyon, siyasi hareketlilik yarattı. Araplarda dinin biraz değişik olduğunu da farkettiler. Bunlar etkileyici oldu. Bir de, benim durumum, klasik komünist partilerinin yaklaşımı gibi değildi. Ben saygılıydım dine. Din hocalarına «gericidirler», «gerici güruhtur» demiyordum. Bütün bunlar gözönüne getirildiğinde, 1989'lardaki bu vurgulamam anlaşılır bir şeydir. Bir de o dönemde, çok iyi biliyorsunuz, tarikatçılık had safhaya ulaştırılmıştı. Dinin saptırılması

(*) Sözkonusu yazı, PKK yayın organlarından *Serxwebun*'un 1989'daki 91-92. sayılarında yayımlandı.

ileri boyutlardaydı. Laiklik, tekrar, fazla sola hizmet etmeyecek bir biçimde hortlatılıyordu. Bunlara bir açıklık getirmek için o değerlendirmeyi yaptım.

Size göre anti-emperyalist olan bir İslamcı hareketle ittifak yapar mısınız?

Öcalan: Gayet tabii. O İslamcılar kendilerine güveniyorlarsa, gerçekten anti-emperyalist, gerçekten Müslüman, gerçekten tarihi temele saygılıysalar, gerçekten İslamı biraz anladık diyorsa, gelsinler, sonuna kadar mücadele birliği yapaalım. Bu da bir çağrıdır.

Bu çağırımı yaptığınıza göre, şu anda böyle bir ittifaka sahip değilsiniz, öyle mi?

Öcalan: Gelsinler o İslamcılar, ben onlara en büyük hizmeti yapayım. Şaşabilirsiniz ama ben İslamın kudretli bir yorumcusu ve uygulayıcısı olduğuma da inanıyorum. Fazla orucum, namazım yoktur. Çocukken namaz kıldık, oruç tuttuk. Fakat yine de Ortadoğu toplumlarının İslami orijinaliteye en yaşanılabilir, ilerlenebilir, kendini anti-emperyalist kılabilir, kenidini üretebilir yorumu, uygulaması PKK'nındır. İslamcılar gelsin, onlara öğreteyim.

O zaman size şu münasebetsiz soruyu sorayım. Tanrıya inanıyor musunuz?

Öcalan: Bu konudaki cevabım şu. Bu soruyu soruş tarzınızı çok çarpık görüyorum. Sorulmaması gereken bir soru olarak değerlendiriyorum. Benim manevi dünyam.. evren üzerinde düşünürüm. Einstein'ın (izafiyet) kuramını farkettiğimi söyleyebilirim. Hücre düzeni, yine astronomi düzeni nedir, onlarla da ilgiliyim. Zaman zaman düşünürüm. Bol bol yıldızlara bakarım...

Yıldızlarla aranızda bir engel yok da...

Öcalan: Doğanın oluşumuna ilgi duyuyorum. Bunun yanında materyalizmi çok iyi anlamaya çalışırım. İnsanın üzerinde çok durduğumu bilirsiniz. Bütün bunlarda Tanrı'nın yeri nedir? Herhalde bu soruya en gerçekçi cevaplardan birine ulaştığımız. Ulaşmasaydık, bu duruma gelemezdik.

Osmanlı Padişahları İncir Çekirdeğini Dolduramadı

Sizin o yazınızda doğru bulmadığım bir tespit daha vardı. «Türkler İslam uygarlığına hiçbir şey katmamışlardır, zarar vermişlerdir» gibi anti-Türk bir tutum vardı. Bana çok kaba

geldi bu tespit.

Öcalan: Ona açıklık kazandırayım. Ben Türkleri ikiye ayırdım biliyorsunuz. Siz belki, «bizim ulusu bölmeye, zayıf düşürmeye çalışıyorsunuz» dediniz ama işte bu soruya açıklık getirmek için bunu yaptım. Türkler Ortadoğu'ya, Anadolu'ya girerken hızlı bir sınıflaşma yaşıyordu. Egemen sömürücü kesim İslamı gerçekten dar sınıf çıkarları temelinde ele aldı. Daha çok da fetihçi tarzda yorumladı. Ben böyle bir İslamcılığa prim vermiyorum. Bu İslamcılığı eleştiriyorum. Bu, yayılmacı temelde İslamın kullanılışı da değil. Bunun için fazla ilerici, geliştirici değil. İslamın biraz devrimci bir yanı vardı, doğarken. Uygarlığı geliştiren bir yanı vardı. Onu aslında temsil etmedi. Bir bunu anlatmak istedim. İkincisi, Türklerin diğer yanının da feci ezildiğini, en az Kürtler kadar ezildiğini söylemek istedim. Türkmeni sınıflaşmada aşağıya saldılar, dağlara saldılar. Mezhep itibarıyla de daha çok Aleviliğe ve Şiaya saldılar. Azerilerin de hepsi Şiadır biliyorsunuz. Bu kesimi mazlum görüyorum. Tercihim onlardan yanadır. Bu ayrımı yapayım yani. Azeri veya Türkmen geleneği bana göre daha halkçıdır, daha fazla gerçek Türk veya halkçı Türk diyebileceğimiz kesimdir. Tarihi açıdan bir bu yorumu yapıyorum. Ayrıyeten, aynı şey biraz da bu Batı hayranlığı için vardır. Dikkatinizi çekmiştir belki, bir de bu yönden eleştiriyorum. İki yüzyıldır «Batı», «Batı».. Şimdi de «AET», «AET».. Bunun bir toplumu bir adım fazla geliştireceğine inanmıyorum. Bir halk dış kültürlerle aşırı bağlanarak, onlara özenerek kişilik bulamaz. Bu tahlil Türkleri küçük düşürmek değil, tam tersine kendi köklerine şovenistçe olmasa da, fazla menfaatçi olmasa da sahip çıkmalarını istemektir. Bu Türklere hakaret değil, bilakis saygılı yaklaşıldığını gösterir. Onların kendi kökenlerine dayanarak hem uluslaşmaya, hem de bağımsızlaşmaya ihtiyaç duyduğunu söylemem, benim de böyle görmem, Türk halkına, Türk ulusuna gerçekçi yaklaştığımı gösterir.

Ama sizin sözkonusu ettiğiniz dönemde Türkler, 600 yıl kadar yaşayan ve dünya tarihinin kaydettiği en uzun ömürlü imparatorluklardan birini yarattılar.

Öcalan: Bir sosyalist olarak beni hiç ilgilendirmez...

Ama bir imparatorluk kültürsüz ve medeniyetsiz de yaşayamaz ki...

Öcalan: Ben Osmanlı sultanlarının bütün pratiklerinin incir çekirdeğini doldurmadığı kanaatindeyim.

Bahsettiğiniz 50 yıllık bir Timur imparatorluğu değil, biliyor musunuz? Bir sultanın yükselişyle yükselen, ölümüyle biten bir imparatorluk değil Osmanlı.

Öcalan: Bana göre bu yükseliş, Türk halkı da dahil, halkları mengene gibi sıkıştırma ve özularını boşaltma görevi görmüştür. Geriye halkların posaları kalmıştır, Türk halkı da dahil. Ben bu tezimde ısrar ediyorum.

Bana Osmanlı hakim sınıflarını savundurtmayınız lütfen ama bütün olarak baktığımızda böyle bir realite var.

Öcalan: Ben Kürt halk gerçeği, Türk halk gerçeği başta olmak üzere, halk gerçeklerini esas alan bir politikanın sahibi olduğumu tekrarlamak isterim.

Sünni Kürtler, Alevi Kürtler

Kürtler arasında hem Alevi mezhebinden olanlar var, hem de Sünni. Benim görebildiğim kadarıyla PKK, Alevi mezhebenden Kürtlerin yaşadığı bölgelerde, Sünni bölgelerde olduğu kadar etkinlik gösteremiyor. Bunun sebebi nedir?

Öcalan: Aslında bir sentez var PKK'da. Bir defa, Alevi kitlesinin yaşadığı alanlar, boşaltılmış bölgelerdir. Nüfus gerçekten aşırı erozyona tabi tutulmuştur. Pazarcık Alevidir, burada kitle temelimiz güçlüdür. Bir Elbistan bile, bugün biraz el attık, hızlı biçimde parti etrafında birleşiyor. Yani biraz kitlenin olduğu Alevi yörelerde PKK gelişiyor. Örnek çok verebilirim. Zazalar için de denilebilir. Zazaların olduğu yerde de gelişiyor. Mesela, Bingöl'de hızlı gelişmeler yaşanıyor. PKK'da sentez var. Onu kısaca cevaplandırabilirim. Bu olumlu ve önemlidir hem de. Tarihi bir ihtiyacın giderilmesidir. PKK içindeki elit kadro veya entelektüel kadronun yarısından fazlası diyebilirim, Alevi kökenlidir. Ve hatta ağız laf yapan, biraz propaganda gücü olan ağırlıklı bölüm Alevidir. Savaşan kesim, özellikle entelektüel olmayan, Sünnidir. Bunların sağlıklı bir ittifakı geliyoruz. Biraz Cizre şimdi Alevileşmiştir ama –çünkü bu sorular da soruluyor son zamanlarda, PKK, işte Kürtleri Aleviliğe, Şialığa doğru yaklaşıyor deniyor– bunlar abartmadır. Fakat (duvardaki Cizreli

kadınların yürüyüşünden fotoğrafı göstererek) Cizre kadınının bugün işte bu hareket tarzı, tipik Alevi halkının hareket tarzıdır. Bunlar, halkımız arasında ulusal yönden de bir birlik yaratıldığını gösteriyor. Cizre kadını geleneksel olarak çok tutucudur ve dışarı adımını bile atamaz. Ama Alevi kadını biraz serbesttir. Daha rahat hareket eder. İşte bugün Cizre biraz Alevi halka yaklaşıyor. Alevi halkı da biraz Cizre'ye yaklaşıyor. O da nasıl? Entelektüelleyle, gençleriyle bu mücadelenin önemli oranda öncü kadrosu durumunda.

Bende şöyle bir izlenim kalmış. Tam anlatamayacağımı. Sanki siz bir yıl öncesine, iki yıl öncesine kadar Alevileri eleştiren bir tutumdaydınız. Yanlış mı hatırlıyorum?

Öcalan: Ben yalnız Dersim tipolojisi yaratmakla kalmadım. Bir Siirt tipolojisini yarattım. Bir Mardin tipolojisini yarattım. Botan tipolojisini yarattım. Bunu şunun için yaptım. Bizde bölge koşulları son derece etkilidir. Hatta Serhad yani Kars, Ağrı yöresi tipolojisini de yarattım. İnsan çözümlmelerini yaparken, bu bir ihtiyaçtır bizde, Alevi şekillenmesi şöyledir dedik, Mardin'deki Sünni şekillenme böyledir dedik. Tarihi boyunca gerici şekillenme nedir? Olumlu yönleri nedir bunun? Bunlardan yola çıkarak nasıl bir senteze ulaşabiliriz? Yani Alevinin de, Sünninin de, Kars'ın da, Ağrı'nın da, Urfa'nın da, Mardin'in de olumlu özellikleri nelerdir, bunları nasıl birleştirebiliriz? Atılması gereken olumsuzluklar nedir? Bölge çapında bu değerlendirmeleri yaptık. Sonuçta PKK'da bir sentez oluştu.

İstanbul için söyleyeceğim. Sanki Kürt kökenli Aleviler için Alevilik Kürtlüğünden önce geliyor. Yanılıyor muyum?

Öcalan: O bir yanılmadır. Aşılır sanıyorum.

Hayır, gözlemim doğru mu?

Öcalan: Alevilik önde gelir değil de, bir Seyit Rıza döneminde, Alişir döneminde Kürtlük hayli etkilidir. Koçgiri, Alevi bölgesidir. Kürtlüğe öncülük etmiştir bir süre. Bunlar çok önemlidir ama. Fakat daha sonra Kemalizmin, İnönü'nün, daha sonraki iktidarların Kürtlüğü ezip Aleviliği yaşatma politikaları sonucu, ulusal boyuttan kopuk bir Alevilik yaşam alanı buldu. Cumhuriyet tarihi boyunca bu teşvik edildi. Sonuç; doğrudur, Alevilik Kürtlüğün önüne geçirildi. Fakat başlangıçta Kürtlerde ulusallığı en çok geliştirenler Nuri Dersimi, Alişir, işte daha son-

raki Dersim aydınlarıydı. Bunlar Kürt ulusçuluğunun en önemli önderleriydiler. Sonradan değişti bu. Söylediğiniz bu durum doğrudur... Bence değişir. Bir saptırmanın ürünüdür. Türkiye Cumhuriyeti Kürtlüğü Alevi boyutundan soyutladı, hatta yasakladı. Dolayısıyla cumhuriyet sınırları içinde, cumhuriyetin kademelenmesinde büyümek için Kürtlükten vazgeçeceksin. Ne oldu? Kürtlükten vazgeçme, aşırı Aleviliğe sığınma.. O da böyle İstanbul'da özellikle, hatta Avrupa'da Alevi etkisinin ulusal etkinin, özelliğın önüne geçmesi gibi bir durumun doğmasına yol açtı. Bu yüzden tespitinize katılıyorum. Bunun hızla aşıldığını da belirtiyim. Yani Alevi özelliğiyle Kürt özelliğının ilerici bir tarzda sentezi gelişiyor.

Kürtler Evsahibi, Ermeniler Misafir

Tarihi olarak Ermeni talepleriyle sizin talep ettiğınız bölgeler örtüşüyor. Ermenilerin yayınladığı haritalarla sizlerin yayınladığı haritaları üst üste koyup bakıyorum. Büyük bir kısmı aynı. Başardığınızı varsayalım. Nasıl anlaşacaksınız?

Öcalan: Eğer Ermeniler boşalttıkları köylere gelmek isterlerse, onlara iyi bir misafirperverlik göstermemiz gerektiğine inanıyorum.

Ev sahibi biziz diyorsunuz...

Öcalan: Mevcut durum şimdi onu gösteriyor. Eski evlerine, şimdi daha çok bu topraklarda yoğunlaşan Kürtlerin engin hoşgörüsü ile ilgilerini sürdürebilirler. Çatışma biçiminde değil de, gerçekten anlaşarak, uzlaşarak gelmek istiyorlarsa gelsinler.

Bir Ermeni göçünü kabul ediyor musunuz?

Öcalan: Ermeni sınırları veya Ermeni ülkesi neresidir, Kürdistan neresidir dersiniz, tarihte tabii, gerçekten iç içedir. Yalnız bölgede bir tek Ermeni köyünün kalmadığı da bir gerçek. Bu tarihi bir sorundur. Tarihi soruna da, sanki çok politik bir soruymuş gibi cevap vermek de, biraz oportünizme düşmek olur. Benim de öyle bir niyetim yok. Fakat Ermeni halkını severiz. Ermeni halkı gelirse, ziyaret ederlerse, hatta kalmak isterlerse, onlara elimizden gelen misafirperverliği de sonuna kadar gösteririz. Bu soruya şimdilik böyle cevap vermeyi yeterli görüyorum.

Suriye'de Anti-Türk Temelde Kalmıyoruz

Suriye ile ilişkileriniz çok tartışılan bir konu. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öcalan: Bu da tamamen Arapların misafirperverliğinden kaynaklanıyor. Ama aynı zamanda Suriye'nin, özellikle Hafız Esat önderliğinin hem siyasiligi, hem de misafirperverliği temelinde kalıyoruz burada. Özellikle Türkiye'de düşünüldüğü gibi, kesinlikle Türkiye aleyhtarı, bütün amacıyla Türkiye'ye karşı dışarıdan komplo kurmak, bilmem Hatay meselesinden, GAP meselesinden ötürü burada kalma diye bir durum sözkonusu değildir. Suriye önderliği başlangıçta bizi bilmiyordu bile. 72 türlü örgüt vardır bu sahada. Biz bu örgütlerden sadece biriyiz. Suriye'nin anti-siyonist, anti-emperyalist konumu vardır. Bu konumu gereği birçok örgüt kalıyordu. Biz de kaldık. Fakat daha sonra biz gelişen örgüt olduk. Suriye de tabii ki siyasidir. Bir de ilkelere bağlıdır bence. Hem siyasi olmalarının, hem de ilkelere bağlılıklarının bir sonucu olarak burada kaldık. Anti-Türkiye temelinde, Türkiye'ye karşı komplo temelinde özel bir kalış değildir buradaki varlığımız. Bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim.

Sizin açınızdan böyle olabilir. Suriye açısından nedir durum acaba?

Öcalan: Suriye açısından da, öyle sanıyorum ki, böyledir. Yani Kürtleri dostluk politikası içinde tutmak, Hafız Esat önderliğinin konumu gereğidir. Irak Kürtlerine yaklaşımı da böyledir. Suriye Kürtlerine yaklaşımı da böyledir. Türkiye Kürtleriyle de, çeşitli nedenlerden ötürü, arasını bozmak istemez. Ne diye düşmanlık etsin? Çıkarı da değildir, gereği de yoktur. Öyle sanıyorum, en gerçekçi yaklaşımları da bu temeldedir. Ama ben de emin değilim gerçekten bu politakanın özü nedir? Uzun vadede ne yapmak istiyorlar? Bunu bilecek durumda değilim. Ama şimdiye kadarki durumuyla, Suriye, genelde anti-emperyalist, anti-siyonist ilke doğrultusunda kendi halkına da, Suriye Kürtlerine de dostça yaklaşımıyla, ki sınırlı bir dostluktur, onu da söyleyeyim, Kürt örgütleriyle, özellikle Irak Kürtleriyle kurduğu ilişkinin bir sonucu olarak, Türkiye ile de çelişkileri var, NATO ülkesidir, işte tarihi anlaşmazlıkları var biraz, onun da et-

kisiyle PKK'nın burada kalmasına fazla ses çıkarmamıştır.

Mehmet Ali Birand'ın en son buraya geldiğinde bahsettiği bir olay var. () Suriye'nin ABD'ye yakınlaşmasıyla bunun bir bağlantısı olabilir mi?*

Öcalan: Sanmıyorum. Genelde de belirttiğim gibi o konuda hata biraz bizimdi. Yasalara karşı zaman zaman güç durumda kalıyoruz. Bu, yakalanmalara da yol açıyor. Fakat o, Suriye Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'ye gidişine denk geldiği için yansıdı, anlamlı sayıldı. Özel bir tutuklama olduğuna ben halen kani değilim.

O haberi kim yansıttı? Siz mi yansıttınız?

Öcalan: Biz yansıtmadık. Kaynağını iyi bilemiyorum.

Özellikle yansıtılmışsa, mesaj değeri var o zaman.

Öcalan: Bu konuda emin değilim.

Buraya gelen ve bağlantısı olmayan bir Türk gazetecisi başka türlü nasıl öğrenir, Suriye Dışişleri Bakanlığı bunu özellikle sızdırmamışsa?

Öcalan: Şöyle yansıtabilir. Yani bizim yasalar geçerlidir. Bence, bizim yasalarımız Türkiye'ye karşı PKK'nın hareketlerini bağlar biçiminde bir mesajdır. Bu da bizim açımızdan anlaşılır bir şeydir. Suriye'nin Türkiye'ye karşı özel yasaları olmadığı gibi, Suriye yasalarını zorlayarak Türkiye'ye karşı faaliyet geliştirmek mümkün değildir. Yansıtılan mesaj budur. Ve yerindedir bana göre. Bunun için fazla da abartmıyorum, büyütüyorum.

Peki, gerektiğinde buradan gitmeye hazır mısınız?

Öcalan: Biz her zaman bunu ihtimal dahilinde görürüz. PKK gerçekten dışa bel bağlayarak kalmayı esas alan bir hareket olmadığı gibi, dostluğun da değerini çok iyi bilir. Yani bu Lübnan sahasında sınırlı kalmamızın anlamını en iyi bilen bir hareketiz. Ama gerektiğinde döneriz. Daha 1980'lerde biz ülkemize dönüş yaptık. Dönüşün yollarını açtık. Dolayısıyla yarın şartlar gerekli kılarsa, esasta ülkemizde yaşamayı ilke olarak kavramış ve uygulamasını da ileri düzeyde gerçekleştirmişiz. Bu açıdan da fazla ciddi bir sorumluz yoktur. Gerektiği kadar dışarda, gerektiği kadar içerde kalma gücünü göstermişiz. Olanaklarımız buna el veriyor.

(*) M. Ali Birand 21 Mart 1991 tarihli Milliyet'te yer alan haberinde, Abdullah Öcalan'ın, sınırı izinsiz geçtiği gerekçesiyle Suriye makamları tarafından geçici olarak gözetilene alındığını yazdı.

Doğu Perinçek ve Diğer Kürtler

Son bir soru. Bazı Kürt aydınlarının bir eleştirisi var. «Abdullah Öcalan» diyorlar, «Doğu Perinçek'e gösterdiği sıcaklığı niye diğer Kürt siyasilere göstermiyor».

Öcalan: Kim diyor onu?

Kürtlerden bazıları söyledi.

Öcalan: O aydınlar mı? Sahtekarlık yapıyorlar. Ben Doğu'yu yıllarca eleştirmiştim. Şimdi Doğu bize ilgi gösteriyor. Doğu, ta oradan kalkıp buraya gelmiş, biz bir-iki gün misafir etmişiz, çok mu? Ne mutlu Doğu'ya ki, 1989 ve 91'de, ta oralardan kalkıp buraya geldi. Cesaretle geldi, arkadaşlarla, bizimle konuşup gitti. Doğu bunu yapıyor da, bizim o çok eleştiren utanmazlar niye bir gün selâm yollamıyor? Biraz adil olmak gerekir değil mi? Benim Doğu'ya çok ilgi göstermemden değil, onun bize çok ilgi göstermesinden bahsetmek gerekir. Ve bu, daha saygıdeğer bir yaklaşımdır. Bunu soranlar kimdir? Biz kızılca kıyamette Kürtlerin tarihi kaderiyle uğraşırken, niye bir selâmı bizden esirgediler?

Bir mesajınız var mı?

Öcalan: Gerçekten kapsamlı ve derinlikli görüşme oldu. İnaniyorum ki, özellikle entelektüel çevre başta olmak üzere çeşitli çevrelere gerçekleri biraz daha yansıtacak bir görüşme oldu. Bu ihtiyacı gidermek için kendimi alabildiğine yansıttığıma inaniyorum. Bu temelde halkların ilişkileri şeffaflığa kavuşacaktır. Şeffaflık gereklidir. Onun için bu düşünce tartışması yararlıdır. Sizinle yaptığımız görüşme buna bir adım daha ilave etmiştir. Buna imkan hazırladığınız için teşekkür ediyorum.

Ben de teşekkür ediyorum.

SERHAD DICLE(*) (KÜRDİSTAN ÖNCÜ İŞÇİ PARTİSİ)

Serhad Dicle

1956'da Diyarbakır'da doğdu. Dört yıllık Konya-Akşehir Öğretmen Okulu'ndan mezun oldu. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Bitirmeden ayrılmak zorunda kaldı. 12 Eylül öncesinde Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 10. Bölgede eğitimci ve örgütlenme uzmanı olarak çalıştı. Çocukluğu Kürtçe dini eğitim veren medreselere yakın bir aile içinde geçtiği için, Kürt milliyetçisi fikirlerle çok genç yaşta tanıştı. Öğretmen okulu yıllarından itibaren de sosyalist fikirleri benimsemeye başladı. Dicle, kendi geçmişini anlatırken, «Türk siyasi sol örgütlerinde hiç yer almadım» diyor. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında T-KDP çevreleriyle yakın ilişkisi olduğunu söylüyor. Daha sonra 1975'te kurulan PPKK'ya katıldı. Halen bu örgütün genel sekreterliği görevini yürüten Dicle, Avrupa'da politik mülteci olarak yaşıyor.

PPKK (Kürdistan Öncü İşçi Partisi)

20-25 Nisan 1975'te Türkiye'de-KDP'nin önderlerinden Dr. Şiwan'ın (Sait Kırmızıtoprak) arkadaşları tarafından kuruldu. 1975'lerde adı kamuoyunda «Şiwancılar» olarak bilinen bu hareket, 1980'lerden itibaren «Pêşeng» (Öncü) olarak tanındı. Örgütün Kürtçe adı «Partiya Pêşeng a Karkirê Kurdistan» şeklindedir. PPKK, 1975'te kurulmakla birlikte, kendisini Dr. Şiwan tarafından 1969'da kurulan

(*) Dicle, sorulara yazılı olarak 31 Ekim 1989'da İsveç'ten cevap verdi.

Türkiye'de-KDP'nin devamı sayar. 12 Mart'tan sonra Sait Elçi'nin genel sekreterliğini yaptığı Türkiye-KDP ile Dr. Şıwan liderliğindeki Türkiye'de-KDP arasında sürüşme çıktı. Yaygın kabul gören bir iddiaya göre, Dr. Şıwan, Sait Elçi ve onun arkadaşı Mehemed Bego'yu Kuzey Irak'ta Barzani'lerin bölgesinde kurşuna dizdirdi (1971 Haziran başı). Barzani'nin Irak-KDP'si de bu olaydan sorumlu tuttuğu Dr. Şıwan, Çeko (Hikmet Buluttekin) ve Brüks (Hasan Yıkılmış) adlı üç Türkiye Kürdünü idam ettirdi. (Ancak Mesut Barzani son dönemde yaptığı açıklamalarda bu üç idamı kendilerinin değil, T-KDP'nin yaptığı ileri sürüyor.) Dr. Şıwan, Sait Elçi'nin tersine sosyalist bir çizgi geliştirmek istiyordu. Ona göre, «ulusal sorunun yanı sıra toprak sorunu ve diğer toplumsal adaletsizlikler de Kürdistan toplumunun çözüm bekleyen sorunlarıydı. Bu sorunları ancak Marksist-Leninistlerin yönetimindeki devrimci-yurtsever bir partinin öncülüğündeki mücadele çözebilirdi.» Dr. Şıwan ve arkadaşlarının ölümünden sonra onun, Türkiye'deki yönetici arkadaşları partiyi feshettiklerini açıkladılar. Ancak yurt dışındaki arkadaşları bunu onaylamadılar ve dışarıda faaliyetlerini sürdürdüler. Hatta merkez komitesi toplantısı adını verdikleri bir toplantıda yeni bir parti programı bile yapıldı. 20-25 Nisan 1975'te resmi bir toplantı düzenlendi. Programın bazı maddeleri değiştirilerek resmen T-KDP adıyla çalışmalara başlandı. Yeni oluşumda iki önemli değişiklik vardı. Örgüt, Türkiye Kürtleri için önceden otonomi isterken, kendi kaderini tayin hakkını ve esas olarak da bağımsızlığı benimsedi. Yani ayrı devlet kurma hakkını programına aldı. İkincisi de, kendisini işçi sınıfı partisi olarak niteledi. Yani sadece yöneticilerinin değil, tüm parti üyelerinin Marksizm-Leninizmi benimsemeleri öngörüldü. 1977'de örgütün adı Kürdistan İşçi Partisi (KİP) olarak değiştirildi. Fakat bu değişiklik kamuoyuna yansıtılmadı. Bu arada kamuoyunda «Apocular» olarak bilinen hareket de Kürdistan İşçi Partisi (PKK) adıyla ortaya çıkınca örgüt, KİP adını açıklayamaz durumda kaldı. Bu durum partinin ikinci kongresine kadar sürdü. 1983'teki bu kongrede örgütün adı PPKK (Partiya Pêşeng a Karkirê Kurdistan) olarak değiştirildi. Bu arada örgüt 1981'de bir bölünme yaşadı. Diğer grup hâlâ KİP adıyla faaliyetini sürdürüyor. PPKK, uluslararası sosyalist hareketteki bölünmede son birkaç yıla kadar Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne yakın bir çizgi izledi. Örgütün «Pêşeng» (Öncü) adlı bir merkez yayın organı var. PPKK kendisini «Kürdistan işçi sınıfının bilimsel sosyalizme

inanan partisi olarak» görüyor. Lider kadrosu halen Avrupa'da yaşıyor. Türkiye'de PKK'dan sonra Kürt aydınları arasında nisbeten varlığı bulunan iki Kürt hareketinden biridir (diğeri TKSP).

Paris Hem İyi, Hem de Zayıftı

Herkese sordum, size de yöneltim. Siz de baştan sonra kadar izlediniz. Paris Kürt konferansını nasıl buldunuz?

Dicle: Konferans kararlarının memnun olduğumuz ve olmadığımız yanları var. Konferans kararlarının siyasi tespitlere ilişkin bölümü, Kürt halkının gerçek durumunu ve istemlerini karşılamaktan oldukça uzak, geri düzeyde kararlardır. Karar her şeyden önce Kürtlerin dört ülke arasında parçalanmış bir ulus olduğu ve kendi kaderini tayin hakkına saygı gösterilmesi gerektiği gerçeğinden kaçınmış, Kürtlerin salt kimi insani ve kültürel haklarına, bu hakların desteklenmesine dikkat çekmekle yetinmiştir. Oysa, böylesine geri düzeydeki bir siyasi tespit, Kürt ulusal sorununun gerçekçi ve adil bir temelde çözümlenmesine zemin yaratamaz. Kürtler, toplam olarak 25 milyonu aşkın nüfusa sahip bir ulustur. Her ulus gibi onların da kendi kaderlerini serbestçe tayin etmelerine, toprakları üzerinde bağımsız, egemen ve özgür bir ulus olarak yaşamalarına saygı gösterilmelidir. Bu gerçek kabul edilmedikçe, Ortadoğu'ya kalıcı ve adil bir barış getirilemez. Bu uluslararası konferansta Kürtler siyasi partileriyle ve örgütleriyle resmen temsil edilmediler, örgüt yöneticileri kişi olarak çağrılıydılar. Bu da büyük bir olumsuzluktur ve Fransız hükümetinin, Kürtleri ezen devletlerle olan ekonomik, siyasi vb. ilişkilerinin biçimlendirdiği politikalarından kaynaklanıyor. Kürt Enstitüsü'nün duyarsızlık ve inisiyatifsizliği de bunda rol oynamıştır. Konferansın sevindirici yanı, onun ilk kez böylesine geniş çerçevede bir uluslararası konferans olması, ABD'den, Sovyetler Birliği'nden ve Avrupa'dan pekçok yabancı delegasyonun konferansa katılmasıdır. Konferansın sonuç belgesinin siyasi düzey düşüklüğüne karşın, delegelerin konuşmaları oldukça yüksek düzeyliydi. Aslında sonuç belgesi, konferansın düşüncelerini yansıtanın çok gerisinde kalmıştır.

Kararlar sizi tatmin etti mi?

Dicle: Bütün siyasi geriliğine rağmen sonuç belgesindeki üç

somut karara da büyük bir değer biçiyoruz. Bilindiği gibi bu üç nokta; (1) Kürt sorunuyla ilgili bir uluslararası parlamenterler grubunun oluşturulması, (2) diğer uluslararası platformlarda, Kürtleri gözlemci düzeyde temsil edebilecek ve Kürtlerden oluşacak bir komitenin oluşturulması ve (3) benzer çerçevede uluslararası bir konferansın Temmuz 1990'dan önce Stockholm'da yapılması önerileridir. Öngörülen ortak komiteyi ve İsveç toplantısını olumlu görüyoruz. Katılmamız gerekiyorsa katılacağız, prensip olarak katılmamamızı gerektirecek bir şey yok. Katılsak da, katılmasak da bu girişimleri destekleyeceğiz.

Diğer Kürt örgütlerine sordum. Bu yönde kararlar alınacağından haberimiz yoktu dediler. Kürtlerin dışında onlar adına bu tür kararlar oluşturulmasına ne diyorsunuz?

Dicle: Bu yönde kararlar alınacağından haberimiz yoktu. Kürtler dışında, onlar adına bu tür kararların alınması sorusuna gelince: Bilindiği gibi bu konferans Kürt örgütlerinin toplamış olduğu bir Kürt konferansı değil, uluslararası bir konferanstı. Uluslararası bir konferansı bir Kürt konferansı gösterme eğilimlerinin yanlışlığına dikkat çekmek gerekir. Uluslararası bir konferansa değişik ülkelerden delegeler geldiğine göre, elbette karar onlar tarafından oluşturulacaktır. Ancak konferansın olumsuzluğu, Kürtlerin siyasal düzeyde böyle bir konferansta temsil edilmemiş olmalarıdır. Uluslararası nitelikte ve hazırlayıcıları yabancılar bile olsa, konu Kürt sorunu olduğuna göre, hazırlık döneminde, konferans boyunca ve sonuç belgesi sırasında, Kürt halkının siyasal temsilcileriyle yakın bir diyalog içinde olunmalı, onların istem ve düşüncelerine öncelik verilmeliydi. Bu yapılmamıştır. Bu da biraz Kürt siyasal örgütlerinin kendi parçalanmışlıkları, programsızlıkları vs. gibi sorunlarla ilgilidir.

Batı, Bağımsız Kürdistan İstemiyor

Batılı ülkelerin bir «Kürt çözümü» oluşturmaya çalıştıkları söyleniyor. Siz buna katılıyor musunuz?

Dicle: Kürt sorunu da bütün ulusal ve toplumsal sorunlar gibi, uluslararası ilgi alanına giriyor. Her meselede olduğu gibi, bunda da çeşitli ülkelerin devlet çıkarları açısından bir yaklaşım ve çözüm peşinde koştukları söylenebilir. Amerika, İngiltere ve Fransa'nın

birlikte, diğ er Batılı ÷lkelere rağ men bir ç öz÷m peş inde koşt uklarına inanmıyorum. Tek tek her ÷lkenin özgül çıkarları ile Batının genel çıkarları çerçevesinde oluşturulmaya çalışılan bir denge yaklaşımından sö zedilebilir. Kaldı ki Amerikalıların, Fransızların, İngilizlerin ya da genel olarak Batının ç öz÷m önerileri, Kürt halkına duyulan sempati ve dayanış ma duygularından değı l, Türkiye, İ ran, Irak vs. gibi ÷lkelerle olan ekonomik, askeri ve siyasi hesaplarından kaynaklanıyor. Onların ç öz÷m önerilerinde öncelikli olan Kürt halkının değı l, onu ezen devletlerin kayırılmasıdır. Bu ÷lkeler, Ortadoğ u'daki çıkarlarına, ittifak ilişkilerine zarar verebilecek her oluşuma karşı dırlar. Ama 25 milyonu aş kın bir Kürt nüfusunu yok sayarak, herhangi bir çıkarın savunulamayacağını görüyor ve bunu, yakın müttefikleri olan Türkiye gibi devletlere de göstermeye çalışıyorlar. Batılı hükümetlerin tutumu bundan ö te bir yaklaşımla izah edilemez. Ö te yandan, bir de Batılı halkların, demokratik kamuoyunun, insan haklarından, barış ve demokrasiden yana olan kurumların tutumu var ki, onu hükümetlerin tutumundan tümüyle ayırdetmek gerekiyor. Onlar bir yandan Kürt halkının haklı davasını destekler, ona karşı sürdür÷len imha savaşına karşı çıkarılarken, diğ er yandan kendi hükümetleri üzerinde sorunun ç öz÷müne olumlu yaklaşımları için baskı unsuru oluyorlar. Batılı ÷lkeler Ortadoğ u'da haritaların değı ştirilmesine, çıkarlarını altüst edecek bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasına karşıdırlar. Bugünkü inkarcı ve imhacı statünün yürü yemeyeceğini de bildiklerinden, Kürt halkını boyunduruk altında tutan devletleri ikna ve memnun edecek bir kültürel ö zerklik ya da en çok otonomi çerçevesinde bir yaklaşımla benimsiyorlar. Bununla Kürt halkını da susturabileceklerini umuyorlar. Ama yanılıyorlar. Kürt toplumu da, Türkler, Araplar ve Farslar gibi bir ulustur. Onların istemi bir ulus oldukları gerçeğ inin görülmesi ve bağımsızlık ve egemenlik hakkı dahil tüm ulusal haklarının tanınmasıdır. Kürtler de Türklerle, Araplarla ve Farslarla eş it hakka sahip olmak istiyorlar. Ne daha eksik, ne daha fazla. Bu perspektifi benimseyen her ç öz÷m önerisi eninde sonunda iş levsiz kalmaya mahk÷mdur.

Sovyetlerin Kürt Politikasını Anlıyoruz Ama

Ş oyalist ÷lkelerin bugüne kadar izleyegeldikleri «Kürt politikası» sizi memnun ediyor mu? Sosyalist ÷lkelerin önümüzdeki dönemdeki tutumu ne yönde gelişebilir?

Dicle: Sosyalist ülkeler, uluslararası alanda, ulusların kendi kaderlerini tayin, halkların ve ülkelerin egemenlik haklarına sahip çıkmalarına, emperyalist ve sömürgeci boyunduruğa karşı halkları desteklemelerine rağmen Kürt sorununda bu tutumu ne geçmişte, ne de günümüzde göstermiş değiller. Onlar meseleye hep dar görüşlü bir devlet çıkarları anlayışıyla yanaştılar, ki bu tutum gerçekte sosyalist bir devletin devlet çıkarlarıyla bile bağdaşmaz. Sosyalist ülkelerin Kürt halkının mücadelesi karşısında sonsuza dek suskun ve kayıtsız kalabileceklerini sanıyorum. Özellikle sosyalist dünyadaki son muazzam yenileşme hareketlerinden sonra, hem kendi iç, hem de dış demokratik kamuoyunun baskısının ağırlığını üzerlerinde duyacaklar. Nitekim, daha şimdiden Kürt sorunu karşısında zorlanıyorlar. Ben önümüzdeki dönemde sosyalist ülkelerin tutumlarının Kürt sorunu karşısında olumlu yönde gelişeceğine inanıyorum.

Konferansta Sovyet delegasyonu başkanı Prof. Lazarev, «Sevr bir umuttu, Lozan bir iflas, Paris umudun dirilişi» diye konuştu, kararları destekledi. Bu, onun kişisel tutumu muydu? Sovyetler Kürt meselesinde Batıyla dirsek temasına geçti denilebilir mi?

Dicle: Sovyet delegasyonu adına konuşan Lezarev'in kendi ülkesinin tutumunu izah etmeye çalıştığına inanıyorum; söylenenler salt onun kişisel görüşleri değildi. Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'nun haritasını değiştirmeye çalışacak bir girişimi desteklemeye hazır olmadığını belirtmesi meçhulümüz değil. Sosyalist ülkelerin bugün karşı karşıya buldukları ulusal ve uluslararası düzeydeki sorunlar, uluslararası ilişkilerde, barış, silahsızlanma ve ekoloji konularında üstlendikleri görevlerin getirdiği ağır yükler, onları böylesi bir tutuma itiyor. Onları anlıyoruz, fakat görüşlerini paylaştığımız söyleyemeyiz. Onların, özerklik yolunda düşünce belirtirlerken, gerekçeleri Batılılarınkinden tümüyle farklıdır. Kürt halkı açısından, onun gücünün neye yetip yetmeyeceği açısından soruna yaklaşıyorlar. Bunu anlayışla karşılıyoruz. Çünkü esas olarak, bizzat Kürt halkının kendisi gücünün neye yetip neye yetmediğini kendi varlığı ve mücadelesiyle dosta da, düşmana da göstermek zorundadır. Kürt halkı bağımsızlıktan yana gücünü ve iradesini gösterdiğinde, sosyalist ülkelerin bunun karşısında durmaları mümkün değil. Karşı tutum, sosyalizmin doğasına aykırı olur.

Bağımsız, Birleşik Bir Devlet

Siz Kürt meselesinde nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?

Dicle: Biz Türkiye'nin bugünkü koşullarında, Türk egemen sınıflarının öteden beri izleye geldikleri boyunduruk, inkar ve imha politikası koşullarında, Kürt halkını kurtaracak olanın ayrılıp kendi bağımsız devletini kurması olduğuna inandığımız için bağımsızlıktan yana bir mücadele yürütüyoruz. Geçmişten bu yana partimizin politikası bu oldu.

Çözüm için hangi yöntemle ağırlık veriyorsunuz? Silaha mı, barışçı yola mı?

Dicle: Kürt halkının kurtuluşu yolunda partimiz silahlı mücadele dahil hiç bir mücadele biçim ve yöntemini mutlaklaştırmıyor. Barışçıl ve barışçıl olmayan, legal ve illegal, parlamento içi ve parlamento dışı her türlü mücadele yolu meşru ve gereklidir. Bunlardan hiçbirini ne abartmak ne de küçümsemek gerektiğine inanıyoruz. İçinde yaşadığımız bugünkü koşullarda halkımızın ulusal bilinç ve örgütlenme düzeyi, ülkedeki ve uluslararasıdaki güç dengeleri ve daha bir dizi nedenlerle silahlı mücadele taktiğini omuzlayıp başarıya götürebilecek koşulların oluşmadığı kanısındayız.

Bazı Kürt grupları, «bağımsız ve birleşik bir Kürt devleti»ni daha bugünden gündeme getiriyor. Sizin tutumunuz nedir? Siz diğer ülkelerde yaşayan Kürtlere önderlik iddiası taşıyor musunuz?

Dicle: Ülkeleri dört devlet arasında bölüşülmesine rağmen Kürtler tek bir ulusturlar. Her ulus gibi Kürtlerin de ülkelerini birleştirip bağımsız devletlerini kurmaları en doğal haklarıdır. Ama gerçekçi bir yaklaşım içinde olmak gerektiğini de biliyoruz. İrademiz dışında olmasına rağmen parçalanmışlık bir gerçekliktir ve bu, beraberinde gözönünde bulundurmamız gereken pekçok yeni olgu ve sorunu getirmiştir. Her parça ayrı bir egemen devlete karşı savaşıyor, mücadele her parçada farklı süreçler, farklı strateji ve taktikleri izliyor. Bağımsız ve birleşik Kürdistan bugün gündemde değil. Bu, ancak parçalar bağımsızlıklarını kazandıklarında gündeme gelebilecek bir konu. Biz parçalanmışlığın getirdiği realiteyi gözönünde bulundurduğumuzdan, Türkiye Kürdistanı dışındaki parçalara müdahale, oradaki örgütlerin politikalarına, içişlerine karışma gibi bir anlayışta değiliz. Ancak oraları ayrı bir ulus gibi de görmüyoruz. Her

parçanın mücadelesinin diğer parçaları olumlu ya da olumsuz yönde etkilediğini, bizi ezen devletlerin sadece kendi egemenlikleri altındaki parçayla değil, diğer parçalarla da yakından ilgilendiğini ve bu devletlerin Kürt halkının mücadelesine karşı işbirliği yaptıklarını biliyoruz. Buradan hareketle parçalar arasında daha bugünden bir dayanışma, işbirliği ve bir nevi ulusal bir otoritenin kurulması gereğine inanıyoruz.

Türkiye kökenli Kürt örgütlerinin tek bir parti çatısı altında birleşmesi doğrultusunda herhangi bir somut girişime katıldınız mı?

Dicle: Partimiz öteden beri Türkiye Kürdistanı'nda sosyalist hareketin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerektiğini savunuyor. Bu konuda kimi kez somut girişimlerimiz de oldu. TKSP ve KUK-SE ile ayrı ayrı birlik görüşmeleri yaptık geçmişte. TKSP ile bir sonuç alamamakla birlikte, KUK-SE ile ortak çabalarımız halen sürüyor. Partimiz, bugün de geniş perspektifli bir sosyalist birlik çabası içindedir. Bilimsel sosyalizme inanan, Kürt toplumunun nihai kurtuluşunu sosyalizmde gören tüm parti, örgüt ve kadroları geniş, kitlesel ve çoğulcu bir sosyalist parti içinde birleştirme, tüm Kürt sosyalistlerinin gündemindedir. Böyle bir partinin nasıl, hangi çerçevede ve kimlerle oluşturulabileceği çaba ve tartışmalarına partimiz aktif katılıyor. Sorunu hem kendi içimizde tartışıyor, hem de başka parti, örgüt ve kadrolar nezdinde girişimlerde bulunuyoruz.

Türk sol örgütleri gibi Kürt sol örgütleri de çok bölünmüş bir görünüm arz ediyor, neden?

Dicle: Türk sol örgütleri gibi Kürt sol örgütlerinin de bu kadar çok bölünmeye uğramış olmasının pek çok nedenleri var. Uzun, uzadıya bunlar üzerinde burada durmak mümkün değil. Ancak kısaca iki önemli ana nedeni saymak mümkün: (a) Kürt sol örgütlerinin uzun, tarihi bir mücadele deneyimine sahip bulunmamaları, deyim yerindeyse genç olmaları, olgunlaşmış kitleler içinde yerlerine oturmamış olmalarıdır. (b) Sosyalizmin ve sosyalist parti anlayışının dar, dogmatik ve sekter bir anlayışla kavranması, monolitik bir parti anlayışının bizde daha da kabalaştırılıp dogmatikleştirilerek benimsenmesidir. İdeoloji denen şeyi biz yanlış kavradık. Marksist ideolojik birliği, bazan öyle oldu ki biz masa üstünde ki bir sigara konusunda bile görüş birliği biçiminde anladık. Bu konuda görüş birliğini göremediğimizde ideolojik ayrılığımız var dedik ve bölün-

dük. Demokrasi ve merkeziyetçilik bizde çarpıtıldı. Çoğunluk azınlığa tahammül edemezken, azınlık çoğunluğu hazmedemedi. Her iki taraf da ya ben ya hiçbir şey anlayışına sarıldı. Böylesi anlayışlar doğaldır ki, her gün bir bölünmeyi getirdi. Ya da birlikte olabileceklerin, başından beri ayrı ortaya çıkmalarına yolaçtı. Sosyalist birliği savunurken, kanımca meseleye salt somut parçalanmışlık açısından değil, sosyalizmin ve sosyalist partinin prensip ve işleyişleri açısından da yaklaşmak gerekiyor.

Siz hangi Kültür örgütlerini sosyalist olarak niteliyorsunuz? Dolayısıyla hangileri ile ilerde tek bir çatı altında birleşebilirsiniz?

Dicle: Kimi konularda kendilerine katılmasam, yanlış olduklarına da inansam, bilimsel sosyalizme inanan, Kürdistan halkının nihai kurtuluşunu sosyalizmde gören ve bunun için mücadele eden tüm parti, örgüt ve kadroların sosyalist olduğuna inanıyorum. Bunların tümüyle tek bir parti çatısı altında birleşmeleri için herhangi ideolojik bir engel görmüyorum.

PKK'nın En Büyük Olumsuzluğu

PKK ile görüşüyor musunuz? Bu örgütü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dicle: PKK ideolojik, politik ve örgütsel yapısıyla, mücadele anlayışıyla bizden oldukça farklı bir örgüt. Onun en büyük olumsuzluğu, kendi dışındaki her örgüte, hatta kendi içinde farklı düşünelere hain damgası yapıştırması, onlara karşı düşmanlık politikası gütmesidir. PKK'nın demokratik bir anlayış çerçevesinde ideolojik mücadeleyi benimsemek yerine şiddete ve imhaya başvurması, ulusal kurtuluş mücadelemizi ciddi bir sorun, bunalım ve zaafı karşı karşıya bırakmıştır. Bu, onun diğer tüm örgütlerle işbirliği ve dayanışma olanaklarını ortadan kaldırmıştır. İşbirliği önünde engel görmemekle birlikte, onun silahlı mücadeleyi mutlaklaştırmasını ve özellikle sivil halka yönelik kimi yöntemlerini de doğru bulmuyoruz. Yukarıda saydığım nedenlerden dolayı PKK ile bugüne kadar görüşmemiz olmadı. Sorun aynı masaya oturup oturmama değil, düşmanca tutumlara son verme ve işbirliği, dayanışma ve ortak mücadele olanaklarının yaratılıp geliştirilmesi sorunudur. Başka örgütlere düşmanlık temelinde yaşama yerine, yanlışlığına inanılsa bile farklı parti ve örgütlerin, farklı düşüncelerin varlığına tahammül ve saygı gösterecek demokratik bir anlayış benimsendiğinde, partimiz herkesle işbir-

liği ve ortak m¼cadeleden yanadır.

Irak, İıran ve Suriye'deki K¼rt ¼rg¼tlerinden hangileriyle dostluk ilişkisi içindesiniz? Bunlardan hangilerini sosyalist olarak niteliyorsunuz? Kimlerle g¼birliđi yapabilirsiniz?

Dicle: Sosyalist olsun ya da olmasın, K¼rdistan'ın diğer parçalarındaki t¼m ¼rg¼tlerle dostluk ilişkileri, dayanışma ve işbirliği politikası içindeyiz.

İıran ve Irak'taki K¼rt ¼rg¼tlerinin Bağdat ve Tahran la kurdukları çapraz ittifak ilişkileri hep eleştirildi. Siz bu soruna nasıl bakıyorsunuz?

Dicle: Prensipten itibaren, d¼řman g¼ler arasındaki çelişkilerden yararlanmayı doğru g¼r¼yor. Ancak, bunun politik ve ¼rg¼tsel bağımsızlığımızı ortadan kaldıran, halkımızın ¼rg¼tsel ¼zg¼c¼ yerine, başkalarına dayanmamıza yol açan ilişkilere d¼n¼řmesini kesinlikle kabul edilemez bir tutum g¼r¼yorum. İıran ve Irak'taki yurtsever K¼rt partilerinin gerekçelerini anlayışla karşılasam bile, onların s¼z konusu ettiğim prensipler çerçevesinde bir ilişki içinde oldukları konusunda ikna olmuş değilim. Tarih boyunca yaşanan olaylar benim kanımın haklılığını ve yerinde liğini kanıtlamıştır. İıran-İırak savaşının ateşkesle sonuçlanması ardından gelen olaylar, herkesin g¼z¼ ¼n¼ndedir. Kaldı ki, yukarıdaki prensiplere uysa dahi, d¼řman g¼ler arasındaki çelişkilerden yararlanabilmeyi abartmak yanılığ olur. Hele hele onlara dayanma, b¼y¼k bir gaflet anlamına gelir. B¼y¼lesi bir handikapla karşı karşıya gelmeyi ¼nleyecek en doğru politika, K¼rt halkının ¼rg¼tsel m¼cadelesinin çok y¼nl¼ t¼m amaç ve biçimleriyle donanmış g¼c¼ne dayanmak ve egemen ulusun halk g¼leri, demokrasi g¼üleriyle ortak m¼cadele anlayışını ¼ne çıkarmaktır. K¼rt halkı, m¼cadelesinde İıran, Irak ve T¼rk devletine dayanacağı yerde T¼rk, Arap ve Fars halklarıyla ortak m¼cadeleyi esas almalıdır.

Siz de devlet d¼zeyinde başka ¼lkelerle bu t¼r yardımılaşma ilişkilerine girdiniz mi?

Dicle: Devlet d¼zeyinde hiçbir ilişkimiz olmadı. Biz esas olarak T¼rk halkıyla ortak m¼cadele anlayışını benimsiyoruz. Ve bunun m¼cadele yolumuzu aacağına inanıyoruz.

İıran, Irak ya da Suriye-L¼bnan'da hareketinize ait hiç kamp oldu mu? Veya buralardaki başka ¼rg¼tlerin kamplarında g¼ bulundurdunuz mu?

Dicle: Hayır.

Kürt-Türk Federasyonu

Size göre, Kürt meselesi önce hangi ülkede bir çözüme kavuşacak?

Dicle: Bunu şimdiden kestirmek oldukça zor. Ama gerçek kurtuluşta Türkiye Kürdistanı'nın daha büyük potansiyel avantajlara sahip olduğuna inanıyorum. Türkiye'nin NATO üyeliği mücadelemizi kolaylaştırmıyor, zorlaştırıyor. NATO, halklar sorununu açısından demokratik bir işlev görmüyor, saldırgan askeri bir pakt olarak halklara karşı düşmanca bir politika izliyor. Türkiye'de de demokrasiye düşmanlığı ve militarizmi körüklüyor. Öte yandan, Türkiye AT'ye girse de, girmese de, Kürt halkının başarıya ulaşmasında esas olacak onun kendi mücadelesi belirleyici olacak. Ama uluslararası ilişki ve dengelerin büyük önemini de gözardı etmemek gerekir. İran ve Irak'la karşılaştırdığımda, Türkiye'nin AT'ye üye olma sürecini, Türkiye Kürdistanı'ndaki mücadele açısından bir avantaj olarak görüyorum. Çünkü bu entegrasyon, kimi dezavantajları getirirse de, bizim Avrupa demokratik kamuoyunun baskısını Türkiye üzerinde daha yoğun hissettirebilmemize büyük olanaklar sağlıyor. AT yalnız emperyalist monopoller, onların hükümetleri anlamına gelmiyor. Avrupa halklarının yüzyıllık mücadelesiyle kazanılmış demokratik gelenek ve kurumlar da bu dünyanın bir parçasıdır. Hatta diğerlerinden daha önemlidir.

Zaman zaman ortalıkta bazı senaryolar dolaşır. İşte, bölgedeki diğer Kürtler, özellikle de Irak Kürtlerinin Türkiye ile birleşmesi ve bir federasyon kurulması gibi. Siz bu tip senaryoları gerçekçi ve olumlu buluyor musunuz?

Dicle: Ne yani, Türkiye kendi boyunduruğu altındaki Kürtlerin haklarını tanıdı da, şimdi Irak Kürdistanı'nı mı kurtaracak? Osmanlı hegemonyacılığı rüyasından bir türlü uyanamayanların sunduğu bir tür zehirli şeker olsa gerek bu. Türkiye, Irak Kürdistanı'na gölge etmesin de başka ihsan istemez. Kaldı ki, Kürt halkı birleşecekse, özgür iradesiyle birleşir, başkaları onu birleştirmez.

Tekrar birlik konusuna dönelim. Türk sol örgütleriyle ilişkiniz var mı? Genel olarak Türk sol örgütlerinin Kürt meselesine yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dicle: Biz Kürt halkının kurtuluş mücadelesi açısından Türk sol

Örgütlerini dost ve müttefik görüyoruz. İdeolojik bakış açılarımız kimilerine daha yakın, kimilerine daha uzak olsa bile ulusal sorun ve Türkiye'de demokrasi kavgası yolunda ittifaklar politikası açısından aralarında bir uzaklık, yakınlık tercihi yapmıyoruz. Bizim Kürdistan işçi ve emekçilerinin sosyalist partisi olarak kendi bağımsız ulusal politikamız var ve bu temelde tümüyle dostluk ve işbirliğinin gereğine inanıyoruz.

Türk sol örgütleriyle tek bir parti çatısı altında ya da cephede birleşebilir misiniz? Bu yönde girişimleriniz oldu mu?

Dicle: Biz Kürdistan'da bağımsız bir bilimsel sosyalist partinin gerek ve zorunluluğuna inandığımız için, Türk sol örgütleriyle tek bir parti çatısı altında birleşmenin gereğine inanmıyoruz. Ama Türkiye ve Kürdistan halklarının ortak mücadelesi çerçevesinde ortak bir cepheye katılmak, parti programımızın ana prensiplerinden biridir. Böylesi ortak bir cepheyi zorunlu görüyoruz.

GAP projesi, Kürt meselesiyle bağlantılı olarak çok tartışılıyor. Sizce GAP, Kürt meselesini nasıl etkileyecek?

Dicle: GAP yalnız Türkiye'nin değil, bölgenin bile en büyük projesidir. Kürdistan tarımının modernleştirilmesinde büyük bir rol oynayacağı gibi, üretilecek muazzam elektrik enerjisi sayesinde sanayi alanında da büyük bir hamleye yol açabilecektir. Bu olanaklar Kürdistan'da kullanıldığında, hem tarım, hem de sanayi alanında büyük bir gelişme sağlanabilir; geriliğe, yoksulluğa ve işsizliğe önemli bir oranda son verilebilir. Oysa Türk hükümeti, GAP projesine ülkemizin kalkındırılması açısından değil, onun ekonomik alanda Türkiye'ye daha fazla entegrasyonu ve kaynaklarımızın daha fazla sömürülmesi açısından bakıyor. Bu nedenle de GAP alanına giren bölgelerde köklü bir toprak reformuna yanaşmadığı gibi, var olan toprakları da köylülere değil, alarak Türkiye ve Avrupalı monopollere peşkeş çekiliyor. Bugünkü haliyle GAP, emperyalistlerin, Türk tekellerinin ve işbirlikçi büyük toprak sahiplerinin katmerli sömürü tuzağı oluyor. GAP projesinin böylesi amaçlar çerçevesinde hayata geçirilmesini benimsemek mümkün değil. Proje Kürdistan toprakları üzerindedir. Her şeyden önce Kürt halkına hizmet edebilecek bir anlayışla ele alınmalıdır. Avrupa ve Türk tekeli sermayesinin güdümünden çıkarılarak köklü bir toprak reformuyla ve projenin sonuçlarının bölgeye aktarılmasıyla bu sağlanabilir.

Devlet İslamı Destekliyor

Güneydoğu illerinde dinci parti (bugün RP, geçmişte MSP) yüzde 20-25 civarında bir oy desteğine sahip. Bunu neye bağlıyorsunuz? Dinci güçlerle ittifak yapabilir misiniz?

Dicle: Kürt halkının kendi özgür iradesine sahip olmadığı, kendi partilerinin seçimlere giremediği ve seçimlere girebilen tüm partilerin sömürgeci boyunduruğu temsil ettikleri koşullarda Türkçülük ve aşırı ırkçılık yaygaralarıyla değil de, dinsel duygularla halka yanaşmaya çalışan bir partinin göreceli fazla oy alması anlaşılabilir. Ayrıca, devletin resmi politikası bile şovenizmin iflas ettiği yerlerde dini duygularla Kürt halkını susturmayı, oyalamayı ya da bastırmayı deniyor. Devletin Kürdistan'da izlediği resmi politanın İslamcı yanı da bunda rol oynuyor. Kürdistan'daki İslami akımları ikiye ayırmak gerektiğine inanıyorum. Biri, devletin ulusal boyunduruğunu, zulüm ve zorbalığı sürdürmek için, direkt ya da dolaylı yollardan körüklediği akımdır, ki bu akıma karşı kararlıca savaşmak, onun, dini, sömürgeci politikaya alet eden çirkin yüzünü açığa çıkarmak gerekiyor. İkincisi de, bizzat devleti bile herkesten çok ürküten İslami akımdır, ki bu Kürt toplumunun geleneksel ilişkilerinden doğan, zulme ve zorbalığa karşı savaşımçı yanları olan bir akımdır. Bu akımın çoğu düşüncelerini paylaşmak mümkün olmamakla beraber, onun zulme ve zorbalığa karşı çıkan yanları desteklenmeli, bu alanda kendisiyle işbirliğine gidilmelidir.

Glasnost ve Perestroyka

Sosyalist ülkelerde başlatılan reform hareketini olumlu mu, olumsuz mu buluyorsunuz? Gorbaçov, Polonya, Macaristan aynı mı, yoksa farklı yöndeki gelişmeler mi?

Dicle: Sosyalist ülkelerdeki köklü yenileşme hareketlerini yalnız olumlu değil, zorunlu görüyorum. Sosyalizm dünya çapında ekonomik, politik ve ideolojik alanda köklü bir değişime, dogmatizm ve muhafazakârlıktan arınmaya gereksinim duyuyordu. Yalnız iki şeyi birbirine karıştırmamak gerekiyor. Genelde başlayan yenileşmeyi savunmak başka, yapılan her değişikliğe, ortaya atılan her düşünceye gözü kapalı «evet» demek başka bir şeydir. Örneğin ben, Sovyetler

Birliği ve Macaristan'daki siyasi reformlara olumlu yaklaşıyorum. Hatta kimi girişimleri yetersiz buluyorum. Ama aynı ülkelerdeki ekonomik reformlar çerçevesindeki özelleştirmeler karşısında (özellikle Macaristan'da) kaygılıyım. Bunları «sahipsiz hale gelmiş mülkiyete» karşı sosyalist mülkiyet arayışları gibi görme konusunda ikna olmuş değilim. Polonya'daki gelişmelerin de sosyalizme hizmet edebileceği kanısında fazla iyimser değilim. Yenileşmenin en olumlu yanlarından biri, onun dünya sosyalist hareketinde bir çoğulculuğu getirmiş olmasıdır. Bu nedenle, çoğulculuğu savunmak ama onun içinden çıkan her sesin doğru olduğu saplantısına düşmemek gerekiyor.

Reform denemelerine bakarak sosyalizm krizde, tıkanıdı diyebilir miyiz?

Dicle: Bence sosyalizm reformlardan önce zaten bir kriz ve tıkanma içine girmişti. Gerçekleşen atılımı, sosyalizmin krizden çıkış çabaları olarak görmek lazım. Siyasal anlamda sosyalizm tıkanmayı aşabileceğini gösteriyorken, ekonomik alanda bu henüz gösterilmiş sayılamaz.

Reel sosyalist denemelere 1980'den önce de şimdiki gibi mi bakıyordunuz?

Dicle: Sosyalist ülkelerdeki deneye 1980 öncesinde daha farklı bakıyordum. Bugünkü farklı yaklaşımım, 1980'den sonra sosyalist ülkelere yaptığım geziler ve özellikle Sovyetler Birliği'nde başlayan perestroyka ve glasnost hareketlerinden sonra belirdi.

Geçmişte Çin-Sovyet kamplaşmasında hangi tarafı daha haklı görüyordunuz? Bugünkü bakışınız nedir?

Dicle: Geçmişte Sovyetler Birliği'ni tümüyle haklı görüyordum. Bugün ipi koparmakta kimin daha çok haklı olduğu konusunda bir şey söyleyemesem de, iki ülkenin de büyük haksızlık içinde olduklarına inanıyorum. Onların bu tutumlarıyla hem kendi halklarına, hem dünya komünist hareketine, hem de ulusal kurtuluş, bağımsızlık, barış ve demokrasi hareketlerine zarar verdiklerine inanıyorum.

Siz nasıl bir sosyalist modeli savunuyorsunuz?

Dicle: Partimiz Kürt halkının nihai kurtuluşunun sosyalizmde gerçekleşeceğine inanıyor, bu perspektifle mücadele ediyor. Nasıl bir sosyalizm meselesine gelince; bu, sosyalist dünyadaki son gelişmelerin ışığında bizim ülkemizdeki sosyalist aydınlar arasında da

tartışılıyor. Partimiz de günümüzde bu tartışmanın içindedir. Benim görüşüm, ancak çok partili parlamenter sosyalist bir demokrasinin gerçek sosyalist bir toplumu inşa edebileceği yönündedir. Ancak böylesi bir sosyalizm bugüne kadar yeryüzünde varolan tüm burjuva ve sosyalist devletlerden daha ileri ve demokratik bir devlet düzeni getirebilir. Çok partili parlamenter sosyalist demokraside iktidarın seçimle devredilmesinden daha doğal bir şey olamaz. Bu olmadan demokrasiden bahsedilemez.

Reel Sosyalizm ve Milli Mesele

Sosyalizm milli meseleyi neden çözemedi?

Dicle: Sosyalizmin milli meseleyi hiç çözemediği söylenemez. Sosyalist devrimler Avrupa'nın gelişkin kapitalist ülkelerinde değil, geri Doğu Avrupa'da, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da halklar mozaığının alabildiğine iç içe geçtiği, uluslaşmanın geri, ulusal boyunduruk politikalarının son derece gaddar olduğu alanlarda gerçekleşti. Kimi yerlerde ortaçağ ilişkileri yaşanıyordu. Bir alfabeti bile olmayan göçebe toplumlar vardı. Böylesi yerlerde uluslaşma bilinci bile doğmamıştı. Sosyalizm önemli oranda ulusal boyunduruk politikalarına son verdi, uluslar, halklar ve azınlıklar kendi devletlerine, ulusal ve azınlık haklarına sahip oldular. Feodal ve kapitalist sömürüye son verildi. Gerici kurum ve düşüncelerle savaşında önemli başarılar kazanıldı. Bilim ve kültür alanlarında muazzam ilerlemeler oldu. Ayrıca sosyalist düşünceler, sömürge halklarının kurtuluş mücadelelerinde büyük bir ilham kaynağı oldu, zafere ulaşmalarında rol oynadı. Bütün bunların yanında, çözemediği pek çok sorunun olduğu da bugün ortada. Hatta gelinen çağdaş aşamada geçmişteki olumlu çözümler bile eskimiş, ulusal gereksinimlere cevap veremez duruma gelmiştir. Günümüze kadarki süreçte pratikte yapılan pek çok hata ve olumsuzluğun da sosyalist ülkelerdeki ulusal sorunu gündeme getirdiği söylenebilir. Marksist teorinin ulusal soruna ilişkin pek çok çözümünden sapmalar oldu, hatta tersi yapıldı. Başlangıçta halklara verilen kimi haklar sonradan geri alındı vs. Bir bu yanlış pratiğin getirdiği birikmiş sorunlar var, bir de bizzat Marksizmin soruna bugüne kadar getirdiği kaba ekonomist teorik yaklaşımların yetersizliği, yanlışlığı diye bir olguyla karşılaşıyoruz. Hatta geçmiş pratiğin kimi yanlışlıklarının bu kaba ekonomist yaklaşım-

lardan doğduğunu bile söyleyebiliriz. Bu sayede şovenizm, kendisini enternasyonalizmin ardına gizlemeyi başarırken, kimi bakımlardan da enternasyonalizm nihilizmi körükledi. Bütün deneyimler sosyalizmin hem teoride, hem de pratikte ulusal soruna yepyeni bir yaklaşım getirme zorunluluğuyla karşı karşıya olduğunu gösteriyor.

Gürcistan, Azerbaycan, Baltık cumhuriyetleri parlamentoları «biz artık bağımsız bir ülke olmak istiyoruz» diye karar alsalar, destekler misiniz? Gorbaçov bunları zorla engellemeye kalksa, tutumunuz ne olur?

Dicle: Bu cumhuriyetlerin, Sovyetler Birliği'nin aşırı merkeziyetçi yapısı ve yukarıda saydığım kimi nedenlerle, büyük bazı sorunlarla karşılaşmış olsalar bile esasında boyunduruk altında olmadıklarına, kendi ülkelerinin egemeni olduklarına inanıyorum. Bu durumda, herhangi bir dış emperyalist müdahale olmadan o ülkelerin parlamentoları kendi halklarının özgür iradeleriyle biz ayrılacağız deseler, yanlış ya da hata yaptıklarına inansam bile, bunun onların en doğal hakları olduğuna inanıyorum. Bu haklarına saygı gösterilmelidir ve serbest bırakılmalıdırlar. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına saygı bundan başka bir anlama gelmez. Gorbaçov ya da bir başkası bunlara zorla, tankla engel olmaya kalksa, bu zorbalığa karşı tutum alırım.

Geçmişte Sovyetlerin Macaristan ve Çekoslovakya'ya askeri müdahalesini, Afganistan'ı işgalini, Vietnam'ın Kamboçya'yı işgalini nasıl görüyordunuz?

Dicle: Geçmişte bu ülkelere yapılan askeri müdahaleleri bir işgal olarak değil, karşı-devrim ihracına karşı enternasyonal bir dayanışma gibi görüyordum. Macaristan ve Çekoslovakya konusunda bugün aynı rahatlıkta değilim. Afganistan ve Kamboçya konusunda ise işgal diyebilmek için halen de ikna olduğumu söyleyemem. Afganistan konusunda kimi ciddi yanlışların yapıldığına inansam bile... Fakat bir işgal gibi görsek de, görmesek de dış müdahalelerin o halkların yaşamında genellikle ciddi sorunlar doğurduğu, tahribatlara yol açtığı ve uzun vadede yarardan çok zarar verdiği ortada. Aslında müdahale ortamını yaratan emperyalist karşı devrim ihraçları ve doğrudan müdahaleleridir. Bu nedenle hem devrimin, hem de karşı devrimin ihraç edilemeyeceği, halkların kendi iradelerini özgürce belirleme hakkının her şeyin üzerinde olduğu prensibine sıkı sıkı sarılmak, hayatta bunu gerçekten uygulamak ve uluslararası tüm

olaylara da bağımsız bir gözle bakmak gerektiğine inanıyorum.

Bazı sol gruplar Stalin'i «devrimci» bile saymıyor. Siz nasıl bir değerlendirme içindesiniz?

Dicle: Stalin'i, bugüne kadar varolagelen reel sosyalizmin en kaba ve ilkel özelliklerini, doğu toplumunun despotizmi ile yoğurarak kişiliğinde somutlaştıran biri olarak görüyorum. O reel sosyalizmin dışında ele alınamaz. Tasvip edilemez bir kişilikti ama ne tek örnek ve ne de karşı devrimci idi. Sosyalizmin hatalarını salt onun kişiliğine bağlamak, büyük bir çarpıtma ve yeni bir Stalincilik olur. O zaman Mao'yu, Kim il Sung'u, sosyalist Avrupa'nın muhafazakar liderlerini anlamak olanaksızlaşır, bugünkü reformlar anlamsızlaşır. Bence Stalin Sovyetler'in Mao'su, Mao da Çin'in Stalinidir.

Kürt Meselesi ve Türk Siyasi Partileri

Kürt meselesinde Türk siyasi partilerinden hangileri daha açık bir tutum içinde?

Dicle: Burjuva siyasal partilerinin hiç birisinin Kürt ulusal sorununa gerçekçi çözüm yolunda bir yaklaşım getirme derdi yok. Tümü de «ulusal boyunduruğu en iyi nasıl sürdürürüz» konusunda politika üretiyorlar. Hata ulusal boyunduruk (yani onlar açısından Kürt sorunu) konusunda milli bir mutabakat içindedirler. Bu nedenle, şu ya da bu partiyi esnek değerlendirmek için herhangi bir belirti-şu ana kadar göremedik. Partiler konusunda değil ama parti liderleri konusunda bir şey söylemek gerekirse, bence Kürt sorunu karşısında en şoveni Ecevit, en muhafazakarı Demirel, en korkağı da İnönü'dür. Özal'a değinmeye gerek yok, o zaten her şeye «işbitiricilik» açısından bakıyor.

Türkiye nereye gidiyor?

Dicle: Türkiye aslında derin bir ekonomik ve siyasal bunalımın tam da girdabına düşmüş bulunuyor. Zaten son 20 yıldır bunalımdan çıkışı bir türlü beceremedi. Seksenli yılların ilk yarısında, 12 Eylül faşist darbesiyle burjuvazi, yükü işçi ve emekçilere, Kürt halkına yükleyerek bunalımı aşmaya çalıştı. Son 9-10 yılda önemli mesafeler de katetti. Fakat kaynağı yapısal olduğu için, kriz özellikle son iki yılda yeniden derinleşti. Enflasyon yüzde yüze tırmanışa geçti. İşsizlik ve yoksulluğun artışı zaten bir türlü durdurulamadı. Türkiye'nin dış borçları devası boyutlarda seyrediyor. İran-İrak savaşından dolayı

bir ölçüde kimi boşlukları kapamaya yarayan dış ticaret yeniden hayali olmaya ve döviz gelirleri salt yabancı ülkelerde çalışan işçilerin sırtında kalmaya başladı. Siyasî kriz de dorukta. Kürt halkına karşı açık bir sindirme, yok etme ve sürgün savaşı sürüyor. Bu yıl içinde Hakkari, Mardin, Siirt, Van ve diğer Kürt bölgelerinden zorla göç ettirilenlerin sayısı Bulgaristan'dan göç eden Türklerden daha fazla. Zindanlar yeniden Kürtlerle dolup taşıyor. Neredeyse her gün onlarca Kürt, asker kurşunuyla can veriyor. Fakat Kürt halkı bu açık savaşa boyun eğmiyor. Ulusal uyanış, köylülerin, işçilerin ve diğer emekçilerin boyunduruğa karşı mücadelesi yükseliyor. Türk ve Kürt işçilerinin geçen ilkbahardaki eylemleri(*), gelecek günler açısından ciddi bir uyarı niteliği taşıyordu. Burjuva siyasal sahnesindeki siyasal çıkmaz ortada. Halk desteğini büsbütün yitirmesine rağmen ANAP, iktidarı terk etmeye yanaşmıyor. Demokrasiye geçiyoruz, geçtik yaygaralarına rağmen demokratikleşme doğrultusunda ciddi hiç bir adım atılmadı. Muhalefet partileri bile bu sorunu gündemlerinden çıkardılar. Cumhurbaşkanlığına Özal gelsin mi, gelmesin mi oyunuyla uğraşıyorlar. Kısacası, tam ekonomik ve siyasî bir çıkmaz... Bunalımdan çıkılıp çıkılmayacağı, Türkiye sol ve demokrasi güçlerine, Kürt halkının ulusal demokratik mücadelesine bağlıdır. Aydınlık bir geleceğe doğru yola mı koyulacak ya da büsbütün karanlık bir döneme mi girilecek? Yakın gelecek için çok net bir şey söylenemezse bile, ben Kürt halkının ve Türkiye demokrasi hareketinin gücüne inanıyorum. Bu inanç, iyimserliğimi artırıyor. Geleceğe iyimser bakıyorum.

Türkiye'de yasal mücadele için bir hazırlığınız var mı? Buna imkan görüyor musunuz?

Türkiye'nin bugünkü koşullarında Kürt halkını gerçekten temsil edebilecek legal Kürt partilerinin kurulabileceklerine inanmıyorum. Türkiye'de Kürt ulusunun varlığı bile legallik kazanmadı. Gerçek legal Kürt partileri, Kürt halkı özgür iradesine sahip olduğu, kaderini eline aldığı zaman kurulacak. Ama Kürt ulusal demokratik hareketinin bir bütün olarak ve tek tek Kürt partilerinin, illegal

(*) 1989 yılı bahar aylarında Türkiye çapında çok yaygın işçi eylemleri görüldü. İşçiler toplu olarak viziteye çıkma, yalın ayak yürüme, yemek boykotu, saç kestirme, boşanmak için mahkemede toplu dava açma, alkışlı yürüyüş gibi barışçı protesto gösterilerinde bulundular. Bunlar, 12 Eylül'den sonra işçi sınıfının en geniş katılımlı eylemleri oldu.

mücadelenin yanısıra legal mücadeleden, Türkiye'deki demokratik mücadelenin kazanımlarından yararlanma diye bir sorunları olduğuna inanıyorum. Kürt ulusal hareketi legal her olanaktan yararlanmalıdır. Bu anlamda legal bir partiden de belki bahsedilebilir. Ama Kürt ulusal hareketinin legal mücadelesini salt bir legal parti ile sınırlandırmanın yarardan çok zarar vereceği kanısındayım. Sorun böyle düşünüldüğünde korkarım ki YTP (Yeni Türkiye Partisi) benzeri uzlaşmacı bir parti olayı çıksın ve kısa bir sürede iflas etsin. Meseleye Kürt halkının, onun topyekun ulusal hareketinin Türkiye'de meşrûluk ve yasallık kazanması açısından bakılmalıdır. Bu da parlamento içi ve dışı, yurt içi ve dışı örgütlü ve yığınsal bir hareketin oluşturulmasıyla ve legal partinin bu olayın sadece bir parçası gibi ele alınmasıyla olur. Bu durumda da değişik legal partiler yerine, geniş bir yurtsever demokrat legal parti yaklaşımını benimsemenin yararına inanıyorum.

Ankara-Kürt Diyaloğu Olumlu Fakat

(Serhad Dicle ile ikinci kez Mart 1991'de Stockholm'deki Kürt konferansı sırasında temas etme olanağı buldum. Diğer ülkelerden Kürt liderleri konferans bitiminde İsveç'ten hemen ayrılacakları için yüzyüze görüşmede ağırlığı bunlara verdim. Bu yüzden, diğer Türkiye Kürtleri gibi, Dicle ile de ikinci görüşmeyi yazılı soru-cevap şeklinde yaptık. Dicle'nin cevapları elime 22 Nisan 1991'de ulaştı.)

Irak Kürtlerinin Ankara ile ilişkiye geçmesini nasıl karşıladınız?

Dicle: Benim bildiğim, diyalog girişimi Irak Kürt örgütlerinden değil, Ankara hükümetinden geldi. Kürt örgütleri de buna olumlu bir karşılık verdiler. Girişim kimden gelmiş olursa olsun, görüşmenin yapılmış olmasını ihtiyatlı bir olumlulukla karşılıyorum. Olumluluğu, her iki tarafın tutumu açısından görmek gerekir. İhtiyatlılığım da, henüz bunun bir ilk adım olmasından ve Türk hükümetinin politikalarındaki değişmeyi ve gerçek niyetini tek bir adımla değerlendirmenin mümkün olmayacağı düşüncesinden geliyor. Özellikle Türkiye Kürdistanı'ndaki Kürtlere karşı Türk devletinin bir yandan iç ve dış kamuoyunu yanıltmak için başvurduğu göstermelik ve yanıltıcı tutumlar, öte yandan hâlâ terör ve baskı yoluyla sorunu çözme politikaları, Irak Kürtlerine karşı da kaygılarımın sürmesine

yol açıyor. Türkiye, Kürt sorunu konusunda istikrarlı bir olumluluğa yönelirse, bu hem Türk, hem Kürt halkları açısından, hem de Ortadoğu bakımından olumlu gelişmelere yol açar.

Ankara-Kürt diyalogunu nasıl öğrendiniz?

Dicle: Ankara ziyareti gerçekleştiikten sonra basından öğrendim.

Irak Kürt örgütleri Ankara görüşmeleri hakkında size bilgi verdi mi?

Dicle: Bize herhangi özel bir bilgi verilmedi. Ne biliyorsak, basından aldığımız bilgilerdir. Basından alınan bilgilerle de tatmin edici, sağlıklı bir yargıya varmak mümkün değil.

Siz de bu tür görüşmelere açık mısınız?

Dicle: Görüşme önerilerinin niteliğine bağlı. Eğer Kürtlerin ulusal haklarına kavuşmaları yolunda olumlu gelişmelere yol açarsa, görüşmemek için hiçbir sebep görmüyorum.

Türkiye'nin Kürt meselesinde reforma yönelmesi, PKK'yı nasıl etkiler?

Dicle: Bu, Türkiye'nin Kürt meselesinde yöneleceği reformların kapsam ve ciddiyetine bağlı. Türkiye, Kürt halkının varlığını, ulusal demokratik hak ve özgürlüklerini gerçekten kabul edecek köklü reformlar yapar da, hak aramanın önündeki baskı ve terör engellerini ortadan kaldırır, yalnız batıda değil, Kürdistan'da da demokratik ve özgür bir ortam hayat hakkı bulursa, PKK'nın da politikalarında şiddet yöntemlerinden barışçı yöntemlere dönüş yapabileceğine inanıyorum. Fakat Türkiye'nin böylesi reformlara yönelmeyi bir kenara bırakalım, tersi bir sertleşme politikası içinde olduğu, en son kabul edilen Anti-Terör Yasası'nda görüldü. (*) Resmi politika Kürtlerin varlığını ve yasal örgütlenmelerini reddediyor. Anti-Terör Yasası da, silaha başvurmasa bile, Kürt ulusal sorununa sahip çıkacak bütün yasal ve yasa dışı parti ve örgütleri terörist olarak damgalıyor. Bu yasa gerçekten uygulanırsa, bütün Kürtler terörist sayılacak.

(*) Ceza Yasası'nın 141-142 ve 163. maddelerini kaldıran, devlete karşı işlenen suçlarda daha az olmak üzere, 8 Nisan'a kadar işlenen suçların infazında yüzde 80 indirim getiren ama buna rağmen özellikle «bölücülük» diye nitelenen yayın ve fiillerde cezaları arttıran sözkonusu yasa 12 Nisan 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlandı.

Özal'ın Politikası Batıyla Bağlantılı

Özal'ın Kürt politikasıyla Batı, özellikle de ABD'nin Kürt politikası arasında bir bağlantı ya da koordinasyon olabilir mi? Kim kimi etkiliyordu?

Dicle: Özal'ın Kürt politikası ile Batının özellikle Amerika'nın Kürt politikası arasında çok sıkı ve çok yönlü bir koordinasyon ve işbirliğinin olduğu yadsınamaz. Her iki taraf da birbirini etkiliyor. Bütün çaba Kürt sorununa Türkiye'yi darıltmayacak ve özellikle çıkarlarını zedelemeyecek bir çözüm bulmaktır. Körfez savaşı nedeniyle Türkiye'nin Batı ve özellikle Amerika nezdinde önemi oldukça arttı. Özellikle Amerika'nın Kürt sorununu tamamiyle Türkiye'ye devrettiği, bu konuda hemen hemen tümüyle Türkiye'nin politikasını gözettiği söylenebilir. Hatta ben, Saddam'ın Irak Kürdistanı halkına karşı giriştiği son jenosid eylemi karşısında Bush'un ilk günlerde kayıtsız kalmasının Özal'ın telkinleriyle ilgili olduğu konusunda ciddi kuşklar taşıyorum. Kanımca ABD ve Batılılardan önce Özal, Kürt halkının iki hafta içinde gösterdiği olağanüstü başarıyı hazmedemedi, bu başarının kırılmasının yararlı olacağını düşündü ve bunu Amerika'da Bush'a da telkin etti. Türkiye'nin «önce kırılım, sonra birşeyler verilecekse bile biz verelim» siyaseti meşhurdur. Kanımca, ayaklanan Kürt halkı bu siyasetin kurbanı oldu.

Size göre Özal nasıl bir politikacı?

Dicle: Özal temsil ettiği sınıfların çıkarlarını yansıtmaya bakımdan bugünkü Türk liderlerinin tümünden daha gerçekçi bir politikacı. Pek çok tabuyu kırmak isteyen cesaretli bir adam. Fakat en önemlisi, oldukça pragmatist biri. Bu karakteri yararlar getirebileceği gibi, aşırı zararlar da verebilir. Bundan bugün yararlanmalı ama hiçbir zaman bel bağlanmamalıdır.

Türkiye'nin Kürt meselesinde politika değiştirmeye başlaması, sizi nasıl etkiler? Örneğin Türkiye'ye dönmek, yasal parti kurmak gibi yöntemler gündeminize girdi mi?

Dicle: Türkiye'nin Kürt meselesinde politikalarının olumlu ya da olumsuz yönde değişmesi, elbette ki bizim de politikalarımızı etkiler. Türkiye'ye, daha doğrusu ülkemiz Kürdistan'a dönmenin koşullarını yaratma ve legal bir Kürt partisi kurma, hatta bütün Kürt partilerinin legalleşmelerinin önündeki engelleri kaldırma mücadelesi, her zaman olduğu gibi bugün de gündemimizdedir.

Kürtler ve Anti-Emperyalizm

Amerika ve İngiltere, Kürt siyasi literatüründe bugüne kadar hep «emperyalist» olarak nitelendi. Ancak, Kuveyt krizinde hemen bütün Kürt örgütleri Bağdat yönetimine karşı Batılı ülkelerle dirsek temasında olmaya dikkat etti. Bu, Türkiye'deki bazı sol örgütler tarafından eleştirildi: «Bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı emperyalistlerle birlikte saf tutuldu» diye. Sizin değerlendirmeniz nedir?

Dicle: Kürt örgütleri Bağdat yönetimine karşı yalnız Batılı ülkelerle değil, hem Batılı, hem Doğulu, hem de Ortadoğulu ülkelerle ilişkiye geçmeye çalıştılar. Türkiye'yle de görüştüler. Savaş öncesinde Saddam'la görüşme önerisini bile yaptılar. Dünyada herkes için çok doğal olan bir tutumu Kürtler takındığında neden böylesine çarpıtılıyor ve cürüm imiş gibi gösteriliyor, anlayamıyorum. Kürtler, bugüne kadar İsrail'le bir ilişkiye geçmemiş olmalarına rağmen, İsrail'le ilişkiye geçiyorlar diye sanki zina işlemişler gibi suçlanıyorlar. Oysa, Filistinlilerin Türkiye'de konsolosluk düzeyinde büro açmış olmalarını herkes çok doğal karşılayabiliyor. Peki, emperyalizmle ilişkileri, başka ulusları boyunduruk altında tutmak bakımından Türkiye'nin İsrail'den ne farkı var? Hatta demokrasi ve ezilen ulusun haklarını tanıma bakımından İsrail çok daha ileri. Bu nedenle, Kürt hareketine yönelik bu tür suçlamalara artık Kürtlerin karnı tok. Bunlar dostluğun değil, düşmanlığın ya da hiç olmazsa artniyet ve önyargıların ürünü.

Irak'ta, Kerkük-Musul bölgesinde Türkler de yaşıyor. Ankara'nın Irak'ta bir Arap-Kürt-Türk federasyonu istediği biliniyor. Sizin kafanızdaki Irak'ta federe Türk devletine yer var mı?

Dicle: Federal bir Irak Cumhuriyeti çerçevesinde federal bir Türk devletinin gerçekçi bir öneri olduğuna inanmıyorum. Ama otonom bir Türk bölgesinin oluşturulabileceğini ve Türklerle diğer tüm ulusal ve dinsel azınlıkların ulusal demokratik, dinsel, mezhep sel ve insani haklarının garanti altına alınabileceğini düşünüyorum.

Irak'ta kurulacak Kürt otonom bölgesinin ileride Türkiye'ye bağlanacağı yönünde senaryolar var. Ciddi mi sizce?

Dicle: Böylesi bir senaryonun varlığına inanmıyorum. Kısa e-rimde bunu mümkün de görmüyorum.

Sosyalizm Son Kısıntılarını Tüketiyor

Önceki görüşmemizin üzerinden yaklaşık birbuçuk yıl geçti. Bu arada dünyada çok muazzam değişimler yaşandı. Doğu Avrupa çözüldü. Bugün artık sosyalist bir sistemden söz edilmiyor. Sosyalizm bitti mi?

Dicle: Eğer kastınız, 70 yıl boyunca varolan sosyalizm ve ona temel olan teorilerse, bu sosyalizmin artık yeryüzünde son kısıntılarını da tüketmekte olduğu söylenebilir. Perestroyka ve glasnost hareketi yeni başladığı zaman, şahsen, yaşayan sosyalizmin kendi içinde bir yenileşme hareketini başlatabileceğine ve yeni bir alternatif çıkarabileceğine inanıyordum. Fakat yanıldım. 70 yıllık sosyalizm, etkisindeki alan ve potansiyelleri öylesine kısırlaştırmış ki, bir yenileşme alternatifi bile çıkarabilecek güçte değil. Bu nedenle hem ömrünü tüketmekte olan sosyalizme, hem de kapitalizme alternatiflerin Batı dünyası entelektüellerinin arayışları sonucunda çıkacağı kanısı güçlü bende. Kapitalizmin insanlığın nihai kurtuluşunu gerçekleştirecek bir düzen olmadığı gibi, onun sorunlarına cevap verecek yeteneğe de sahip bulunmadığı inancımı hiçbir zaman yitirmedim. İnsanlığın baskısız, sömürsüz ve özgür bir dünya yaratma idealleri de hiçbir zaman sönmedi. Bu anlamda sosyalizm ölmedi, ölmeyecek. Dünyanın geleceğe yönelik yolunu aydınlatan bir meşale olmakta devam edecek.

Sosyalist ülkelerde kitleler niçin ayağa kalktı? Kapitalizm için mi?

Dicle: Sosyalist ülkelerde kitleler, adı sosyalizm ya da komünizm olan kahredici diktatörlük düzenine, onun özgürce düşünme ve davranmayı ortadan kaldıran boğuculuğuna, refah ve mutluluk yerine geriliği, olanaksızlığı, deyim yerindeyse sefaleti paylaştıran varlığına karşı ayaklandılar. Kitleler bilinçli olarak kapitalizmi tercih etmedi. Ama onların yaşadıkları sosyalizm onlara öylesine illallah ettirdi ki, yılanı bile sarılır oldular.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler sizin temel politikalarınızda değişiklik yarattı mı?

Dicle: Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler düşüncelerimde çok büyük değişikliklere neden oldu. Sosyalizme olan inancımı yitirmedim ama eski sosyalist anlayıştan bende eser kalmadı. Kuşkusuz bunda,

Ortadoğu'da, özellikle Kürdistan'da yaşanan gelişmelerin de büyük payı var.

Türk Solunun Kürt Politikası Yok

Son bir yıl içinde ittifak politikanızda bir değişiklik oldu mu?

Dicle: Hayır.

Diğer Kürt örgütleriyle birlik ya da ittifak konusunda son görüşmemizden bu yana farklı bir gelişme ortaya çıktı mı?

Dicle: Tümüyle değil ama sosyalizme inandığını söyleyen tüm parti, örgüt ve kadroların tek bir parti çatısı altında birleşmesi gerektiğine inanıyorum. Eski Maoocu, Sovyetçi, Arnavutçu, Troçkist, orta yolcu v.b. diye adlandırılan kesimlerin tümünün dogmatizmden uzak, çoğulcu, demokratik ve bilimsel yöntemleri benimseyen bir sosyalizm anlayışıyla bir araya gelmelerinin en sağlıklı yol olacağına inanıyorum. Bu anlayış çerçevesinde kimi parti, örgüt ve kadrolarla birlik için bazı girişimlerimiz oldu. Fakat yeni bir anlayış doğrultusunda olgunlaşma süreci biz Kürtlerde öylesine yavaş gidiyor ki, maalesef bunu ileri ve kalıcı adımlara dönüştüremedik.

PKK ile son dönemdeki ilişkilerinizde bir değişme meydana geldi mi?

Dicle: Ne yazık ki, hâlâ da PKK ile diğer Kürt örgütleri arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir yakınlaşmasından söz edemiyoruz. PKK'nın ilişki ve zaman zaman işbirliği içinde olduğu örgütlere karşı bile ne zaman, nasıl bir tutum içinde olacağı bilinmiyor. Bir gün dedikleri, ertesi gün dediklerine uymuyor. Fakat her şeye karşın, hiç olmazsa geçmişte PKK'nın sebep olduğu örgütlerarası çatışmaların bile bugün olmaması, oldukça olumlu bir gelişmedir. PKK olumlu ve sağlıklı bir yaklaşım içinde olursa, yakınlaşma ve işbirliği ortamı da kısa sürede doğabilir.

Türk sol örgütlerin Kürt meselesindeki son tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dicle: Kürt sorununu karmaşıklaştırmak, provoke etmek için binbir türlü hile ve plana başvuran Sosyalist Parti (SP) çevresinden başka Türk solunun doğru dürüstü bir yana, bir Kürt politikasına sahip olduğunu söylemek bile oldukça zor.

Siz nihai olarak bütün Kürtlerin tek devlet çatısı altında birleşmesini savunuyorsunuz. Sovyetler Birliği'ndeki Türk cumhuriyetlerin-

de de son dönemde yoğun gelişmeler yaşıyor. Türk solcuları da, «biz sonuçta dünyadaki bütün Türklerin birleşmesini istiyoruz» dese, sizin tutumunuz ne olur?

Dicle: Prensip olarak başka milletlere yönelik hegemonyacı bir politikayı hedeflemeyen ve gönüllü, demokratik bir iradeye dayanan birliği kim gerçekleştirmek isterse istesin, buna karşı çıkmamak lazım. Dünya Türklerinin birliği emellerinin ise, bu prensip doğrultusunda olduğu söylenemez. Coğrafi ve tarihi ayrılık ve farklılıklar da böylesi bir politikanın realistikten çok uzak olduğunu gösteriyor. Kürtler ise, çok yakın geçmişte ülkeleri suni sınırlarla parçalanmış mazlum bir ulustur. Birlik talebi onların en doğal haklarıdır. Vietnam'ın, Yemen'in ya da Almanya'nın birlik talebi kadar doğaldır.

Bir genel seçimde Türkiye'deki yasal sosyalist partilerden hangisini desteklersiniz?

Dicle: Koşulsuz hiçbirini desteklemem. SP'ye hiç oy vermem. HEP olmazsa belki SBP'ye (Sosyalist Birlik Partisi) oy veririm. Üçünden birini tercih etmek zorunda kalsam, HEP'e oy veririm.

HEP'in Kürt meselesine ilişkin politikasını temelde nasıl buluyorsunuz?

Dicle: HEP'in yerine oturmuş, istikrarlı bir Kürt politikasına sahip olduğunu sanmıyorum.

RUŞEN ARSLAN(*)
(RIZGARI-KÜRDİSTAN KURTULUŞ PARTİSİ)

Ruşen Arslan

1944'te Muş'ta doğdu. İlk, orta ve liseyi Muş'ta bitirdi. 1967'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Serbest avukatlık ve DİSK'e bağlı bazı sendikaların hukuk danışmanlığını yaptı. 1964'ten itibaren sosyalist fikirleri benimsemeye başladığını söylüyor. 1965'te TIP'e üye oldu. 12 Mart'tan sonra kapatıldığında TIP'in Muş İl Başkanı idi. Üniversite öğrenciliği sırasında Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü Başkanlığı yaptı. 1970-71 ve 1973'te, sırasıyla, askerliği sırasında astsubay ve ailelerini direnişe teşvik, ilk TIP'in 1970'deki son genel kurulunda «halklar tasarısı» üzerinde yaptığı konuşmadan ve 12 Mart sıkıyönetim mahkemelerinde yaptığı savunmalardan dolayı kısa süreli hapislikleri oldu. En son Rızgarî davasından Ekim 1979'da tutuklandı. 10 yıllık ağır hapis cezasını 2 Şubat 1985'te tamamlayarak tahliye oldu. Tahliyesinden 10 gün sonra Bitlis Ağır Ceza Mahkemesi tarafından tekrar «hükümete hakaret ve Kürtçülük propagandası» suçlarından 3 yıl ağır hapse mahkum edildi. 1986'da Türkiye'den ayrılıp Avrupa'ya gitti. Evli ve iki çocuk babası. Halen Avrupa ülkelerinde mülteci olarak yaşıyor.

KKP (Kürdistan Kurtuluş Partisi)

Kamuoyunda adı daha çok Rızgarî olarak bilinen örgütün kökleri, 1975'te kurulan Komal Yayınevi'ne dayanır. Komal Yayınevi,

(*) Ruşen Arslan sorularıma cevabını 14 Kasım 1989'da yazılı olarak verdi.

1970 öncesinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) içinde bulunan, 12 Mart döneminde yargılanan ve 1974 affıyla salıverilen bazı Kürt aydınları tarafından kuruldu. Yayınevi Kürt tarihi, Kürt kültürü üzerine önemli kitaplar yayınladı. Bu ekip, 1976 Mart sonundan itibaren Rızgari (Kurtuluş) dergisini yayınlamaya başladı. Grup 1978 sonlarında ilk bölünmesini yaşadı. Ayrılan grup Ala Rızgari (Kurtuluş Bayrağı) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Diğer Kürt ve Türk sol grupları gibi Rızgari de, 12 Eylül döneminde büyük darbe yedi. Birçok yöneticisi hapse atıldı. 1987'de Rêxistina Rızgariya Kurdistan (Kürdistan Kurtuluş Hareketi) adını aldı. 1988'de ise Partiya Rızgariya Kurdistan (Kürdistan Kurtuluş Partisi) adıyla partiye dönüştüğünü ilan etti. Merkez yayın organı olarak Rızgari'yi ve yine kendi ifadeleriyle, özerk kitle yayını olarak da Kurdistan Press i çıkartıyorlar. Bugün dergicilik, gazetecilik, kültürel faaliyet ve entelektüel çalışmaya önem vermesiyle tanınır.

DDKO: Yarım Yüzyıl Sonra İlk Yasal Örgüt

Asıl sorulara geçmeden önce, bize biraz Rızgari hareketinin hangi sürecin ürünü olarak ortaya çıktığı konusunu anlatır mısınız? Siz nasıl bir ortamın, hangi iklimin ürünüsünüz?

Arslan: 1960'lı yıllar, sosyalist düşüncenin Türkiye ve Kürdistan'da yaygınlaşıp kitleleştiği yıllardır. Ulusal ezilmişliğinden dolayı üniversitedeki Kürt gençliği ve aydınlar, sosyalist düşüncelere daha da yakınlık duydular. O dönem Kürt sosyalistlerinin tamamına yakın bir kısmı TİP içinde örgütlenmişlerdi. Parti içinde «Doğular Grubu» adı altında grupsal davranış gösteriyorlardı. Bu dönemi Kuzey Kürdistan –Kürdistan'ın Türkiye'nin resmi sınırları içindeki parçası– için aydınlanma çağı diye niteleyebiliriz... Bilimsel sosyalizm, dünya devrimci hareketi, ulusal sorun üzerinde hızla bilgilenme dönemi yaşandı. Bu arada Türk «solu»nu ve geçmişini bilinçle irdelemeye başladık. Türk «solu»nun Kemalizmin kuyruğuna yapışmış sosyal-şoven yapısı ile karşılaşınca, irkilip arayışa koyulduk.

1970 öncesinde Türk solunda «sosyalist devrim» mi, «milli demokratik devrim» (MDD) mi tartışmaları yaygındı. Sizler nasıl tutum aldınız?

Arslan: Kürt sosyalistleri, Türk ordusuna devrimci bir misyon

veren, baş sloganları «ordu-geçlik elele, milli cephe» olan MDD kesiminin karşısında kendiliğinden yer aldı. Kendisine defalarca katliam uygulamış Türk ordusu ile ittifak, Kürt halkı için düşünüle-meyecek bir öneriydi.

Bu arada Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) kuruldu...

Arslan: 1960'ın son yıllarında TİP içindeki Kürt gençliğinin yönetimle çelişkileri, «Doğulu delegeler» arasında zayıf da olsa ayrışma başlamıştı. TİP yönetimiyle çelişkileri başlayan sosyalist Kürt gençliği, yurtsever-demokrat Kürt gençleriyle birlikte Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı (DDKO) kurdular. DDKO'lar, yurtsever-demokrat Kürt gençliği ile sosyalist Kürt gençliğinin ortak bir paydada bulunduğu demokratik kitle örgütüydü. Ankara ve İstanbul'da gençliğe, Kürdistan'da ise geniş halk tabanına dayanıyordu. DDKO'lar 1925'deki Takriri Sükun Kanunu'ndan sonra kurulmuş ilk legal Kürt örgütüydü. DDKO'ların ömrü kısa oldu. 1969'da kurulan DDKO'lar 1970'te kapatılmaya ve kurucuları ile yöneticileri tutuklanmaya başladılar. 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleden sonra tümü kapatılıp tespit edilen yönetici ve üyeleri sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı.

12 Mart'tan sonra nasıl bir süreç başladı?

Arslan: 12 Mart yargılamaları ve cezaevi süreci, Kürt solunun ayrışmaya başladığı süreçtir. İşte bu ayrışma süreci içinde bir kısım DDKO üyesi arkadaşın oluşturduğu «Ocak Komünü», Rızgari siyasi hareketinin ilk çekirdeğidir. Ocak Komünü'nün özelliği, Kürt sorununu daha kararlılıkla savunan kişilerin bir araya gelmeleriyle oluşmuş olmasıdır.

1974 affından sonra ne yaptınız?

Arslan: 1974 affı ile tüm Ocak Komünü üyeleri tahliye oldular. Komal Yayınevi 1975'te kuruldu. 1976 Nevrozunda da Rızgari dergisi yayın hayatına başladı. Böylece DDKO'lardan süzülen kadroların oluşturduğu Rızgari siyasi hareketi yaratılmış oldu.

Paris Konferansına Neden Katılmadık?

1970'lerden günümüze doğru gelelim. Paris'te yapılan Kürt konferansına hemen bütün Kürt hareketlerinden isimler katıldı. Bilebildiğim kadarıyla siz yoktunuz. Neden katılmadınız?

Arslan: Konferansa Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesi için-

de olan her örgütten kişi ya da kişiler davet edilmişti. Rızgari'den de çağırılı olan bendim. Ben de örgütümün kararı üzerine katılmadım. Katılmayışımın nedenlerine gelince. Kürdistan'daki ulusal kurtuluş mücadelesinin temel öğelerinin, ayırım yapmaksızın, siyasal örgüt ve hareketler olduğuna inanıyorum. Sorunu temelde siyasal bir olay olarak görüyorum. Bunun için çağrının siyasal organizasyonlardan tek tek kişilere değil, bizzat organizasyonlara yapılması gerekirdi. Paris Kürt Enstitüsü yetkilileri, «siyasi bir kuruluş olmadığımız, siyasal çalışma yapmadığımız için Kürt siyasi kuruluşlarını çağırıyoruz» diye beyanda bulunmuşlardı. Konferansın konusu ne olursa olsun, özü ve sonuçları itibariyle siyasaldır. Onun için bu gerekçede inandırıcılık bulmak olanaksızdır. Öte yandan, Paris Kürt Enstitüsü'nün kuruluşundan bu yana aldığı en büyük eleştiri, «Kürt siyasi örgütlerini hiçe saymak, örgütsüzlüğü teşvik ve buna karşın, siyasal çalışma yapmıyoruz maskesi altında Kürt ulusunun kurtuluş mücadelesinin temsilciliğine soyunmak»tır. Konferansın hazırlanış ve yürütülüş biçimi, bu eleştirinin ne denli haklı olduğunu kanıtlamaktadır. Özcesi, işin öznesi durumundaki siyasal örgütlerin, figüran düzeyinde işin nesnesi durumuna düşürüldüğünü ve yine kişi olarak çağırılıp örgütsel kişiliğimizi bir yana itip kişi olarak katılmanın ince oportünizm olduğunu gördüğümüzden, konferansa katılmadık.

Konferansın düzenlenmesinde Fransa önemli rol oynadı. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: Dünyadaki bütün büyük siyasal olayların çözümünde belli devlet veya devletler görev alır. Örneğin, Filistin sorununun çözümünde İsveç'e böyle bir rol yüklendiği gözlemlendi. Kanımca, Fransa, Kürt sorununun çözümüne ya kendisi aday ya da işbölümü gereği çözüm için öne çıkarılmak isteniyor. Fransız devletinin konferanstaki ilgi ve etkinliğini buna bağlıyorum. Ulusal kurtuluş mücadelesi içindeki güçler, olayları nesnel değerlendirmek, sorunlara biliçli çözümler getirmek zorundadır. Hangi devlet olursa olsun, siyasal sorunlara kendi çıkarlarına göre yaklaşır, çıkarı doğrultusunda yönlendirmeye çalışır. Biz de aynı şekilde davranmak zorundayız. Örneğin, bu sorunda olduğu gibi, Fransa'nın Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesinin mimarlarından biri olduğunu ve sömürgeci Türkiye Cumhuriyeti ile emperyalist pakt olan NATO'daki ortaklıklarını gözdardı edemeyiz. Bu belirlemelerimle, uluslararası ilişkilerden soyutlanmayı önerdiğim sanılmasın. Kürtlerin çok yönlü fakat

kişilikli ilişkilere ihtiyacı var. Yeter ki ulusal kurtuluş mücadelemizin temel çıkarları ve kişilikli siyasal ilişki ölçüsünden uzaklaşılmasın. Paris'teki konferansta bunun gözetildiğini ne yazık ki kabul edemeyiz.

Batının Niyeti Geri Bir Kültürel Özerklik

Kürt meselesinde Batılı ülkelerin son yıllarda hareketlendiği görülüyor. Nedir Batılı ülkelerin amacı? Nasıl bir çözüme göre hazırlık yapıyorlar.

Arslan: Dünya, ardarda iki emperyalist paylaşım savaşı, İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra da yıllar boyu süren soğuk savaşı yaşadı. Tüm bunlar dünya halklarını yorgun ve takatsiz bıraktı. Dünyanın bir dinginlik dönemine ihtiyacı var. Nüfuz yarışı içindeki emperyalist pakt ile Sovyetler Birliği arasında dünyada bir dinginlik dönemi yaşanması konusunda anlayış (konsensus) oluşmuş durumda. Tabii bu ülkelerin iç sorunları, ardarda zaferle sonuçlanan bağımsızlık mücadeleleri, barış ve demokrasi güçlerinin gittikçe gelişmesi, konsensusun oluşmasında önemli etkenlerdir. Nitekim, iki yıllık gibi kısa bir zaman dilimi içinde, dünyanın kanayan yaraları ardı ardına sarılmaya başlandı. Birçok sorun ya çözüldü ya da çözüm yoluna kondu. İlk akla gelenler; Vietnam-Kamboçya, Afganistan, Pakistan, İran-Irak arasındaki savaşın durdurulması, Lübnan İç Savaşı, Filistin, Kıbrıs, Polonya, Namibya, Çad, Mozambik, Orta ve Güney Amerika v.b... Dünya tarihi, bunca çok ve karmaşık sorunun birden çözüm yoluna konulmasına tanık olmamıştır. Elbette ki, Kürt sorunu da dinginlik ihtiyacı nedeniyle çözüme(!) kavuşturulmak zorundadır. Bana göre, dünyanın en önemli ve en karmaşık sorunu Kürt sorunudur. Öyle ki, sorun NATO üyelerini, Sovyet Blokuna dahil devletlerin tümü ile Ortadoğu'daki devletlerin tümünü birinci elden ilgilendiriyor. Kürdistan'ın bir parçası NATO'ya üye T.C. nin sömürgesi. Dolayısıyla NATO'nun egemenlik sınırları içinde. Amerika, İngiltere ve Fransa'nın ilgisinin ve çözüm arayışının kaynağını burada aramak gerek. Hemen hemen bir yüzyılı kapsayan, en olumsuz koşullara karşın azimle sürdürülen Kürt ulusunun kurtuluş mücadelesinin istemedikleri bir sonuca ulaşmasını istemiyorlar. İnkâr ve imha üzerine kurulu mevcut uygulamanın devamı da olanaksız. Bu nedenle isteklerine uygun bir çözüm ve arayış içindeler. İstedik-

leri çözümün ibresi, siyasal konjonktüre bağlı olarak, mevcut sınırlar içinde bir kısım kültürel haklar ile kültürel özerklik arasında gezilecektir. T.C.nin resmi sınırları içindeki parça için tercihleri, Kürt halkının varlığının tanınması, bazı kültürel haklar -kültürel özerklik değil- verilmesi yönünde olacaktır.

Sosyalist ülkelerin Kürt meselesine bakışları nasıl bir seyir izledi?

Arslan: Gerçekten «sosyalist» devletler, Kürt sorununa sosyalist ideolojinin penceresinden değil, kendi devlet çıkarlarının penceresinden bakmak istiyor. Belirleyici olan da Sovyetler Birliği'dir. Sovyetler Birliği ise, Türkiye, Irak ve Suriye'de istikrar yani statükonun devamından yanadır. Yakın dönem için siyasal görüşlerinde bir değişiklik belirtisi görülüyor. Öyle ki, Sovyetler Birliği Halepçe katliamını kınamamanın ayıbını halen üzerinde taşıyor.

Sovyet delegasyonu başkanı Prof. Lazarev'in konferansta konuşması ilginçti. Batılı ülkelerle hemen hemen aynı tutumu paylaştı. Sovyetler Kürt meselesinde Batı ile dirsek temasına geçti denilebilir mi?

Arslan: Lazarev'in Sovyetlerden gelen üç delege adına konuştuğunu sanıyorum. Sovyetler Kürt sorununda hep ihtiyatlı davranmışlardır. Irak ve Suriye ile olan ittifakları, Türkiye ile yakın ilişkisi, Batıdan önce siyasal özerklik görüşüne angaje olduğunu kamuoyuna açıklamasına engeldir. Bununla birlikte, Batı ile dirsek teması içinde olabilirler.

Çözümün Adı ve Yöntemi

Çözüm için sizin programınızdaki proje nedir? Yani siz nasıl bir çözüm öneriyorsunuz Kürt meselesinde?

Arslan: Bizim Kürt sorununa çözüm önerimiz; «Bağımsız, Birleşik, Demokratik Kürdistan»dır. Sorunun uzun vadede bu yönde çözüleceğine inanıyoruz. Bu, hemen bugünden yarına çözülecek bir sorun değil. Mücadelenin hedefini belirlemesi, güçlerin birleştirilmesini sağlaması ve mücadelenin ağırlığının en çabuk sonuç alınacak parçaya kaydırılması açısından önemlidir. Ülkemiz, bizim taraf olmadığımız ve kendimizi bağlı saymadığımız Lozan emperyalist bölüşüm antlaşması ile bölünmüştür. Şimdi de tampon bölgeler yoluyla ulusumuz bölünmek isteniyor. Ulusal kurtuluş mücadelelerinde ülke ve ulus bütünlüğü önemli olgulardır. Bağımsız, birleşik, demok-

ratik Kürdistan'ı bugünden mücadelenin gündemine getirmesek, sorun, Kürdistan'ı sömürgeleştiren dört devletin birer iç sorunu olarak kalacak, «özerklikle yetinmemizi» öneren akıl hocaları çoğalacaktır. Eğer T.C. resmi sınırları dışındaki mücadele veren güçleri bombalıyor ve Irak, Türkiye'nin resmi sınırları içinde takip yapıyorsa, bağımsız, birleşik, demokratik Kürdistan gündemde demektir. Bugün sömürgecileri rahatlatan en önemli husus, ulusal kurtuluş mücadelesi veren Kürt örgütlerinin çoğunun bu gerçeğin farkında olmayışlarıdır.

Çözüm için barışçı yola mı, silahlı yönetime mi ağırlık veriyorsunuz?

Arslan: Çözümün yönteminde mücadelenin yöneldiği güç belli oluyor. Elbette ki barışçı yöntemler Kürt halkının da tercihidir. Ama sömürgeci devletler Kürt halkına barışçı seçenek bırakmamışlar ki... Kürt ulusu, özgürlük ve bağımsızlığı uğruna uzun ve kanlı bir savaşı göze almak zorundadır. Yüz yıldır özgürlük mücadelesi için silahını elinden bırakmamış bir halk için, silahlı mücadelenin şartları var demektir. Ulusal kurtuluş mücadelesinde bütün yöntemler sonuna kadar kullanılacaktır.

Kürt Örgütlerini Bölen İki Olgu

Kürt örgütleri de Türk sol örgütleri gibi sık sık bölünme yaşamış. Bunun nedenlerini nasıl açıklıyorsunuz?

Arslan: Kürdistan'da sosyalist düşünce akımı 25 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ki, hiç de uzun bir zaman sayılmaz. Üstelik dünyada sosyalist kamplaşmanın başladığı bir dönemde sosyalist düşüncelerle tanıştı. Kürdistan'daki sosyalist hareketin, dünyadaki kamplaşmadan etkilenmemesi düşünülemezdi. Kürt solunda da bölünme bir gerçek. Ben, bölünmede iki nedenin daha ağırlıkta olduğuna inanıyorum. Birincisi; 1974-75 yılları, Kuzey Kürdistan'daki bugünkü birçok örgüt ve siyasi hareketlerin çoğunun ortaya çıktığı sürecin başlangıcıdır. Sürecin başlangıcında Kürt sosyalistlerinin birlikte çıkış yapmalarını engelleyen ideolojik saflaşmalar yoktu. Aradaki çelişkiler aşılabilir türdendi. Ayrı ayrı çıkış, ister istemez ayrı oluşun gerekçelendirilmesini gerekli(!) kıldı. Böylece ideolojik saflaşmalar, teorik savrulmalar başladı. Diyebilirim ki, Rızgari dışında teorik ve ideolojik açıdan istikrar gösteren siyasal hareket olmadı. İkinci bir

neden de, yanlışlığı günümüzde kanıtlanmış uluslararası «sosyalist» kamplaşmanın olduğu gibi Kürdistan'a taşınmasıyla büyük enerji ve zaman kaybına uğranılmış olmasıdır. Eğer bu enerji Kürdistan devrimi üzerine yoğunlaştırılmış olsaydı, epeyce yol alınmış olunacaktı. Bilebildiğim kadarıyla Kuzey Kürdistan'daki siyasi hareketlerden, dünyadaki kamplaşmayı yanlış gördüğü için taraf olmayan tek siyasi hareket Rızgari idi. Ama o günlerde Moskova, Pekin ya da Tiran'a bağlı olmayana geçit yoktu... İşin bir de toplumsal psikoloji ile ilgili yanı vardır. Nedense hiç gündeme getirilmez. Ortadoğu toplumları sorunlara ak-kara mantığı ile yanaşmayı gelenekselleştirmiştir. Belki de kolayına geldiği içindir. Diyalektik düşünceye ters olan bu tutum, ne yazık ki, sosyalistleri de etkilemiş. Arada gri tonlar, dışımızda da doğrular bulunabileceğini kabullenemiyoruz. Onun için, bizden az da olsa değişik düşünen birini düşman görme (belki abartmalı bir deyim olacak) kolaylığına sapıyor, dergahtan atıyoruz. Ayrılıklardaki ağır sancı, gruplar arasında öldürmeye varan çatışmalar başka nasıl açıklanır?

Diğer Kürt gruplarıyla birlik için somut girişimleriniz var mı?

Arslan: Günümüzdeki sosyalist mücadele, birlik yanlarının öne çıkarılıp geliştirilmesini, dışımızda da gerçeklerin bulunabileceğine alıştığımız, ayrı düşüncelerde olsak bile, devamlı diyalog içinde bulunacağımız bir değişikliği bizden bekliyor. Bunu bir temenni olarak değil, zorunluluk olarak görüyorum. Türk ve Kürt solunda böyle bir değişimin başlamış olduğunu görmek sevindiricidir. Sosyalistlerin siyasal birliği her sosyalistin tercihidir. Yakın bir gelecekte şu ya da bu örgütün tek çatı altında bir araya gelebilmesi konusunda bir şey diyemem. Sosyalistlerin siyasal birliğinin mevcutların yan yana gelişile değil, süreç içinde ulusal kurtuluş mücadelesinin içinden fişkiracağına inanıyorum. Kürdistan'daki ulusal kurtuluş mücadelesinin siyasal çehresi, sağlam ve kalıcı birliklerin yaratılacağı esaslı bir değişikliğe gebedir. Günümüz Kürdistan'ı böyle bir sürecin başlangıcını yaşıyor.

Kürt Örgütleriyle İlişkiler

PKK hakkındaki değerlendirmeniz nedir?

Arslan: PKK, ulusal kurtuluş mücadelesi içinde yanlış ve doğruları ile bir ögedir. Onun Türk sömürgeciliğine yönelen mücade-

sini ulusal kurtuluş mücadelemizin ortak bir kazanımı olarak değerlendiriyorum. Diğer Kürt siyasal hareketlerine ve kadrolarına yönelen tavrını, sömürgeci Suriye devleti ile olan ilişkilerini eleştiriyorum. Günümüz devrimci hareketinde, lider tapınmasıyla bir yere varılmayacağına inanıyorum. PKK'nin yenilmemesi gerekiyor. Şu anda Kuzey Kürdistan'da silahlı mücadele veren en güçlü örgüt. Yenilgisi Kürt halkı için daha fazla baskı ve katliam getirecektir. Ne yazık ki, PKK halen bunun farkında değil. Sömürgecilere karşı en geniş ittifakların yaratılması gerektiği bir dönemde ters ve dağıtıcı rol oynuyor. Yalçın Küçük'ün deyimiyle «Apo, devrim değil adeta, kendini kanıtlamak» istiyor.

PKK ile bir masaya oturur musunuz?

Arslan: Rızgari, Kürt ulusunun kurtuluş mücadelesini ilerletecek her örgütle masaya oturmaya açıktır.

Diğer ülkelerdeki Kürt örgütleriyle ilişkileriniz nasıldır? Hangileri ile ittifak ilişkisi içindediniz?

Arslan: Kürdistan'ın diğer parçalarındaki Kürt örgütleriyle yakın dostluk ilişkilerimiz vardır. Rızgari, bağımsız, birleşik, demokratik Kürdistan'ın, tüm Kürdistan'ı kapsayan bir ulusal kurtuluş cephesi eliyle gerçekleştirileceğine inandığından, bütün parçalardaki Kürt örgütleriyle yakın dostluk ve ittifak ilişkilerini programının gereği sayıyor.

Çelişkilerden Yararlanmak Ayrı, Angaje Olmak Ayrı

İran ve Irak Kürtlerinin, diğer devletlerle çapraz ittifak ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: Ulusal kurtuluş mücadelesi veren Kürt örgütlerinin, Kürdistan'ı sömürgeleştiren devletler arasındaki çelişkilerden yararlanması ayrı, angaje olmaları ayrı şeydir. Biz, angaje olayını şiddetle reddediyoruz. Nitekim, bunu en yakından tatmış olan Irak-Kürdistan Demokrat Partisi, 1975 yenilgisinden sonraki yeni stratejisini saptadığı konferansta şu belirlemeyi yaptı: «Kürt ihtilalinin her şeyden önce kendi öznel güçlerine, yani halk güçlerine ve ekonomik ve sosyal alanda da temel olarak Kürt köylü kitlelerine dayanması gerekir... Ayrıca Irak Kürdistanı'nı çevreleyen ülkelerin hükümetlerinden de tam olarak bağımsız olunması gerekir. Onların uzanan

dostluk eli, gelecekte hareketi ortadan kaldırmayı amaçlayan manevranın başlangıcı olacaktır...»^(*) Buna ekleyecek sözümüz yok. Ancak, Kürdistan'ın her parçasındaki ulusal kurtuluş mücadelesinin en büyük destekçisinin, diğer parçalardaki Kürt halkı olduğu bir gerçektir. Sömürgeci devletler bu gerçeğin farkına vardıkları içindir ki, tampon bölgelerle ulusu da bölmeye kalkıyorlar. Ulusal kurtuluş mücadelesinde bağımsız bir çizgi izleyebilmek için, Kürdistan'daki bütün ulusal kurtuluş potansiyeline emir ve kumanda edebilecek, potansiyeli harekete geçirebilecek Kürdistan ulusal kurtuluş cephesi ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Türkiye'nin Farklılığı

Kürt meselesinin çözümünde bölge ülkelerini kayaslar mısınız?

Arslan: Mevcut NATO ittifakı ve T.C.nin ileride AT üyeliği, bağımsızlık mücadelemizi olumsuz etkileyecektir. Mücadelenin hangi parçada önce başarıya ulaşacağı kestirilemez. Fakat Kürdistan'daki devrimin merkezi, Türkiye parçasına kaymıştır.

Amerikan kaynaklı olduğu ileri sürülen bir senaryo var: Irak Kürtlerinin Türkiye ile birleşmesi ve bir federasyon kurması. Siz bu tip senaryoları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: Irak Kürtlerinin Türkiye ile birleşerek federasyon oluşturmaları, TC'nin gönlünde yatan fantazidir.

Diyelim amacınıza eriştiniz. Nasıl bir rejim istiyorsunuz?

Arslan: Reel sosyalizmin yanlışlarından arınmış sosyalist bir Kürdistan'dan yanayım. Gerçek sosyalizmin uygulandığı bir yönetimin çekinecek hiçbir şeyi olamaz. Çok partililik ve sosyalist çoğulculuk tercihimdir. Toplumun her yönetim kademesinde seçim esas olmalıdır. Seçim, iktidarın demokratik yolla devrini de içerir.

Türk sol örgütleri ile ilişkiniz var mı? Türk solunun Kürt meselesindeki tutumunu nasıl görüyorsunuz?

Arslan: Türk «solu» içindeki hareketlerin çoğu ile ilişkilerimiz var. Kürt sorununda eskiye oranla değiştikleri bir gerçek. Ama, Marksist öğretinin gerektiği formasyona henüz ulaşmış değiller. Somut siyasi hareketler hakkında görüş belirlemeyi gereksiz buluyorum.

(*) Irak Kürdistan Demokrat Partisi Yeni Stratejisi, Üçüncü Dünya Yayınları, S. 158.

*Türk solu ile tek parti çatısı altında bir araya gelebilir misiniz?
Veya bir cephe kurabilir misiniz?*

Bağımsız örgütlenme, bizim ayırt edici özelliklerimizden biridir. Mutlaklaştırmamakla birlikte Türk sol örgütleriyle birlikte örgütlenmeyi olanaksız görüyorum. T.C. Kürt ulusunu sömürgeci boyunduruk altında tutan, Türk işçi sınıfını ve emekçi katmanları sömüren tekeli burjuvazinin temsilcisi, Kürt ve Türk halklarının ortak düşmanıdır. Ortak düşmana karşı mücadelede ittifak bir gerektir. İttifak, güç ve eylem birliklerinden cepheye kadar geniş bir yelpazeyi içerir. Yeter ki, Kürt ulusunun kendi kaderini özgürce belirleme hakkına gerçekten saygılı olunsun.

Kürt meselesinde Türkiye'deki büyük siyasi partilerden hangilerini daha esnek buluyorsunuz?

Arslan: ANAP, SHP, DYP, DSP, RP sömürgeci Türk burjuva partileridir. Hiçbirini Kürt sorununda esnek bir tutum içinde görmüyorum.

T.C. Kürtlere İslamı Uygun Görüyor

Güneydoğu'da İslamcı partinin (geçmişte MSP, bugün RP) yüzde 20 civarında oy gücüne sahip bulunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: MSP, RP gibi partiler ya da benzer görüşleri paylaşan illegal dini akımlar için önemli olan İslam ümmetinden olma ve gönüllerinde yatan da İslamın tek bayrak altında toplanmasıdır. Onlar için yalnızca din ve Allah uğruna mücadele vardır. Felsefeleri, vatandaşları Müslüman olan bir devlete karşı ulusal kurtuluş mücadelesi verilmesine yer vermez. Bir yerde, ulusal kurtuluş mücadelesine karşı panzehirdir. T.C. bu tür dini akımların Türkiye'de değil ama Kürdistan'da egemen olmasını istiyor ve gelişmesini destekliyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki dini kurumlara büyük baskılar yapılır ve birçoğu kapatılırken, Kürdistan'daki dini kurumlara dokunulmamıştır. Şeyhlik ve dedelik gibi kurumların, işbirlikçi nitelikleri karşısında nüfuzlarının korunmasına çaba gösterilmiştir. 1955 yılında Menderes'in Başbakan olarak Muş'a geldiğinde, Norşên'e gidip Şeyh Mahsum'un elini öptüğü söylendi. Yalan ya da doğru olduğunu bilmiyorum. Buna benzer şeylerin yaşandığı da bir gerçek. Kürdistan'da eskisi kadar olmamakla birlikte şeyh, seyit ve

dedelerin halen nüfuzu var. Dini nüfuz sanrı ve tevdü topluma ait bu kurum mensupları, günümüzde etkinliklerini din partileri içinde sağlıyorlar. Bu tür partiler aracılığı ile yönetime katılıyor, iktidar olmanın siyasal ve ekonomik imkanlarından yararlanıyorlar. Bir konuyu ayırt etmek gerekiyor. MSP ve RP gibi partiler, Müslümanların Sünni kesiminin dini akımlarını temsil ediyorlar. Bu nedenle Alevi dedelerinin ya da seyitlerinin bu partilerde yer alması ya da destek vermesi düşünülemez. Sizin «Güneydoğu» dediğiniz Kürdistan bölgesinde partilerin daha etkin olması, o bölgede Sünni Kürt halkının daha çoğunlukta olmasındandır. Özetlersek, şeyhlik kurumunun halen belli ölçüde etkinliğini sürdürmesi, dini partiler aracılığı ile şeyhlerin iktidara ortak olmaksaki çıkarları, T.C.nin Kürdistan'daki sömürgeci statüsünün devamı için dini akımları desteklemekteki çıkarı, MSP gibi partilerin güç kazanmasına neden oluyor. Dini akımlara dayalı partilerin, Kürdistan'daki ulusal kurtuluş mücadelesini engelleme fonksiyonları olmasa, T.C. Türkiye'de bu tür partilere hayat hakkı tanımazdı.

Türkiye nereye gidiyor? Bir krizden mi çıkıyor, bir krize mi giriyor?

Arslan: Türkiye, Kürt sorununu gerçekçi bir çözüme ulaştıramadığı sürece krizden çıkamayacaktır. Elbette ki, Türkiye'nin içinde bulunduğu çıkmazın tek nedeni Kürt sorunu değildir. Ancak, birinci neden durumundadır. Eğer bütçesinin üçte birini yutan bir asker ve polis gücüne ihtiyaç duyuyor, Kürt halkı da yararlanır diye kendi halkından demokratik hak ve özgürlükleri esirgeme zorunluluğunu duyuyorsa, boğazına kadar krizin içinde demektir. Şayet krizden kastınız yine bir askeri darbe ise, Kürt sorunu açısından önemsemiyorum. Zaten T.C. gücünün yettiğince Kürt halkı üzerinde baskı ve katliam uygulamaktadır. Fazlasını yapmaya gücü elvermeyecektir. Kürt halkının sömürgeci boyunduruktan başka kaybedecek şeyi yoktur. Röportaj vesilesiyle kardeş Türk halkına seslenmek isterim. Kürt sorununun çözümünde en önemli görev ona düşmektedir. Kürt ulusunun sömürgeci boyunduruk altında tutulmasından zerrece çıkarı yoktur. Bundan tek çıkarı olan «hasbahçe» sınıfıdır. Hasbahçe sınıfı, çıkarlarının devamı için iki halkı birbirine kırdırmaktan çekinmeyecektir. Türk halkı, Kürt halkının haklı ve meşrû mücadelesinde kendi burjuvazisinin yanında yer almayı reddetmelidir. Her fırsatta iktidar üzerinde baskı yaratarak, sorunun iki halkın kardeşliği ve barışçıl temelde çözülmesini sağlamaya çalışmalıdır.

Sosyalist Ülkelerdeki Gelişmeler

Sosyalist ülkelerdeki reform girişimlerine nasıl yaklaşıyorsunuz?

Arslan: Soruna ak-kara mantığı ile yanaşılmamalıdır. Reformların olumlu ve olumsuz yanları var. Ölumlu yanı açıktır. Geçmiş «sosyalist» uygulamanın yanlışlığını tespit ve itiraf da başlıbaşına büyük bir kazançtır. Ancak, «yeniden yapılanma» derken sorunun özüne yaklaşılmıyor. Kapitalist işletmeciliğe dönüş ile sorunun çözüleceğine inanmıyorum. Sorunun çözümü bürokratizmi gerçekten ortadan kaldırmakla olur. Bu da üretici sınıfın üretim sonuçlarını kontrol etmesi, daha açık deyişle bölüşüm ve artı-değer üzerinde söz sahibi olmasıyla mümkün olacaktır. Sovyetler, Macaristan ve Polonya'daki reformları bu yönde görmüyorum.

Sosyalizmi tıkanı diyebilir miyiz?

Arslan: «Sosyalist» devletlerde gelişen olaylar sosyalizmin değil, aksine sosyalizmi ucubeleştirilmiş yönetimlerin tıkanıklığıdır. Bu ucubelikten ancak, sosyalizmin yaratıcı özünün uygulanması ile çıkılabilir.

Sosyalizmin milli meseleyi de çözemediği yönündeki tespitlere katılır mısınız?

Arslan: Ulusal sorun, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, hakkıyla uygulanırsa çözülebilir. Başlangıçta buna, özellikle ayrılma isteklerine itibar edilmediği, birliğin silah zoruyla sağlandığı uygulamalar var. Gürcistan bunun tipik bir örneğidir. Öte yandan ulusların topluca cezalandırıldığı, sürgüne gönderildiği uygulamalar var. Ekim Devrimi 72 yıllık uygulamaya karşın, Sovyetler Birliği'ni oluşturan ulusların hak eşitliğini sağlayamamıştır. Halen Ruslar egemen ulus statüsündedirler. Baltık devletlerinin ilhakını, Bulgaristan'da Türklere yapılanları, Romanya'nın Macarları sürgüne gönderişini sosyalist teoride bulmak mümkün değildir.

Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetler, birlikten ayrılma kararı alsalar, siz bunu haklı görüp destekler misiniz?

Arslan: Sovyetler Birliği'ni oluşturan ulusların kendi kaderlerini bağımsızlık yönünde tayin etmeye hakları vardır. Şayet kaderlerini bu yönde tayin etmek isterlerse, sosyalizm açısından buna karşı çıkılmaz. Aksi durum, Kürt solunun kendini inkarı olur. Şayet birlikte devrim yapılırsa, bu kez Türk «solu» aynı gerekçeyle Kürt

ulusunun ayrılıp bağımsız devlet kurma hakkına karşı çıkacaktır. Çünkü, tamamına yakın kısmı, Kürt sorununun çözümünü devrim sonrasına bırakan programa sahiptir.

Sovyetlerin Macaristan ve Çekoslovakya gibi ülkelere müdahale etmesini, Afganistan'ı işgalini geçmişte nasıl görüyordunuz, şimdi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Arslan: Ben devrimin bir halkın kendi dinamiklerine dayanarak ve onun belirleyiciliğinde gerçekleşeceğine inanıyorum. Devrim ihraç edilemiyor. Kızıl ordunun işgal ettiği ülkelerde yönetime getirdiği komünist partilerin 40 yıllık iktidarından sonra işçiler ellerinde haç olduğu halde papazların arkasından yürüyorlarsa, komünist partiler birer birer kendi elleriyle iktidarlarına son vermek zorunda kalıyorlarsa, Macaristan, Çekoslovakya, Afganistan ve Vietnam'ın işgalinin bir anlam ifade etmeyeceği kendiliğinden ortaya çıkar.

Stalin eleştirilerinde siz neredesiniz?

Arslan: Stalin'i Troçkist bir Kürt grubu dışında ilk kez eleştiren Kürt siyasi hareketi Rızgari'dir. Sosyalizmin anasını ağlatacak derecede deforme ettiği bir gerçek. Yine de ak-kara mantığıyla yanaşılmasından yana değilim. Mao, Troçki ve Enver Hoca da olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.

GAP'ın İki Yönlü Etkisi

Yillardır Doğu ve Güneydoğu'dan Batı Anadolu'daki büyük kentlere muazzam bir göç yaşıyor. Bu, Kürt sorununu nasıl etkiler?

Arslan: Türkiye, açık ve gizli hesapları içinde, Kürt sorununu çözmeye umudunu iki şeye bağlamıştır. Birincisi, baskı yoluyla Kürt halkını batıya göçe zorlamak, ikincisi de GAP projesini hayata geçirmektir. T.C.nin Kürdistan'da uyguladığı sömürgeci baskılar yüzünden halk batıya göç etmek zorunda kalıyor. Özellikle son yıllarda, köylerin zorla boşaltılması ve baskı dozajının artırılmasıyla, zorunlu göçte de artış olmuştur. Öyle ki, Çukurova gibi bölgelerde Kürt nüfusu çoğunluğa geçmiştir. T.C.nin amacı, yapabildiği kadarıyla, Kürtleri vatanlarından koparıp Kürt sorununu küllenmeye bırakmaktır. Elbette ki, kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası nedeniyle, her zaman Batıdaki gelişmiş bölgelere doğal seyir içinde göç oluyordu. Günümüzdeki göç ise, siyasal ağırlıklı ve zora dayalıdır. Mecburi iskan yasalarının uygulandığı dönemler dahil, Kürdistan'dan böyle

büyük bir göç yaşanmamıştır. Bunun sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçlarına Türk devletinin hazır olması gerekir. Batıdaki muazzam kolonileşme, Kürt köylüsünün proleterleşme sürecine girmesini, hızla bilinçlenmesini, ulusal bilincin yanında sınıf bilinciyle de donanmasını getiriyor. Batıdaki Kürt kolonisi içinde yurtseverlik duygularının yüksek olduğu öteden beri bilinir. Bunu ta 18. yüzyılda sürgün edilmişlerde de görebilirsiniz. Batı illerinden Kürt kimliği ile milletvekili, mahalli yöneticilerin seçilebilmesi bunun göstergesidir. Batıdaki Kürt kolonileri, Kürt ulusunun kurtuluş mücadelesi için muazzam bir potansiyel oluşturuyor. Ulusal kurtuluş mücadelesi bu hazır potansiyeli harekete geçirmek zorundadır. T.C. sömürgeciliği Kürdistan'da katliam uygularken, «arka bahçesinde» rahat edemeyecektir. Sürgün ve zoraki göçlerin hesabını vereceği, pişmanlık duyacağı günleri birlikte yaşayacağız.

Ya GAP Projesi. Kürt sorununu bu büyük proje nasıl etkileyebilir?

Arslan: T.C. ve bütün sömürgeci burjuva partileri, Kürt sorununun çözümünde GAP'tan keramet bekliyorlar. Bu beklenti, Kürt sorununu «geri kalmışık ve bölgelerarası dengesizlik» olarak gören kaba ekonomizmdir. Kürdistan'ın geri kalmışlığı ve Türkiye ile arasında kalkınma açısından uçurum olduğu gerçek. Ama, sorun yalnızca bu değil ki... Sorun, bir ülkenin parçalanmış ve bir ulusun sömürgeleştirilmiş olmasıdır. Çözümü de parçalanmış ülkesinin birleştirilmesi, özgür ve bağımsız yaşamasıdır. Sorun siyasadır. Siyasal sorunlara ancak, doğru siyasal yaklaşımlarla çözüm getirilebilir. T.C. için GAP boş bir umuttur.

Ama GAP'ın kaçınılmaz ekonomik ve sosyal sonuçları olmayacak mı?

Arslan: GAP'ın uygulandığı alan içinde kaçınılmaz olarak sermaye ve işçi sınıfı yoğunlaşması olacaktır. Bu, kapitalist ilişkilerin daha da gelişmesini ve sınıf çelişkilerinin hızlanmasını sağlayacaktır. Üretimin sonuçlarını ne üreten işçi sınıfı ve ne de var olmadığı için, yasal bir Kürt siyasal otoritesi denetleyebilecektir. Yaratılan artı-değer, tekelci Türk burjuvazisini ve bölgede yatırım yapacak uluslararası tekelleri zenginleştirecektir. GAP'ın bölgede büyük ekonomik ve sosyal değişimler yaratacağı muhakkak. Ama, GAP bölgesinin dahi ekonomik sorunlarını çözemeyecektir. Gelişmiş ve sanayileşmiş bölgelerin sorunları daha karmaşık, ihtiyaçları daha büyük oluyor. T.C. Batıdaki gelişmiş bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamaya

öncelik verecektir. GAP'ı elinden çıkarmamak korkusuyla bütçesinin üçte birini yutan ordu ve polisini daha da güçlendirme ihtiyacını duyacaktır. Türkiye'nin bugünkü dış borcu 50 milyar dolar. Alacaklıların yakasına yapışacağı günler uzak değildir. Peki, tüm bunlar nereden karşılanacak? T.C.nin yakın gelecekte GAP'tan başka ekonomik güvencesi var mıdır? Nasıl Keban'da üretilen elektrikten en son Kürt halkı yararlanmışsa, GAP'da da aynısı olacaktır. GAP, sömürgeci T.C.nin ayağına dolanacak kalın bir zincirdir. Ekonomik entegrasyon ve sömürgeci ekonomik kaynaklardan tam yararlanabilme ihtiyacı, onu böylesine büyük bir yatırıma itiyor. Ortaya yoğunlaşmış bir emek ve giderek bölge(!) sömürsü çıkacaktır. Kürt halkı «çifte kavrulmuşluğunun» bilincine daha çabuk varacak, ulusal ve sosyal kurtuluşu için mücadeleye dört elle sarılacaktır...

FERHAT AYDIN(*)
(TÜRKİYE-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Ferhat Aydın

1955'te Bingöl ili Dişbudak köyünde doğdu. Diyarbakır Tıp Fakültesi 3. sınıfında okurken, Diyarbakır 7. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın isteği üzerine 15 Ocak 1981'de öğrencilik hayatına son verildi. Evli ve bir çocuk babasıdır. Halen Avrupa'da politik mülteci olarak yaşıyor.

T-KDP (Türkiye- Kürdistan Demokrat Partisi)

Partinin ilk kuruluş hazırlıkları «49'lar»(**) olayına kadar dayanır (1959). Partiyi kuran kadroların İran, Irak, Suriye, Lübnan ve Avrupa'daki Kürt siyasi örgütleri ve önde gelen liderleri ile yakın ilişkileri vardı. 1961'de Irak'ta başlayan Kürt silahlı hareketi bazı Türkiye kökenli Kürtleri de etkiledi. Irak-KDP ile yakın ilişkileri olan bazı kişiler (Faik Bucak, Sait Elçi, Ömer Turan v.s. gibi) Silopi'de bir KDP Eşgüdüm Komitesi kurdular (1961). Daha sonra T-KDP'yi örgütlediler. (1965). Böylece T-KDP, Türkiye'de 1950'lerden sonra kurulan ilk Kürt siyasi hareketi oldu. Sonradan kurulacak diğer Kürt siyasi hareketlerinin hemen hepsi Türk solunun içinden çıkmalarına rağmen, T-KDP ve ondan doğan KUK, bu gelenekten ayrıdır. Bu iki örgüt, Irak Kürt hareketi geleneğinin Türkiye'deki temsilcileri oldular. T-KDP milliyetçi ve demokrat bir programa sahiptir.

1965'teki ilk kuruluş kongresinde genel sekreterliğe Avukat Faik Bucak (1919-1966) seçildi. Bucak, kısa bir süre sonra şüpheli bir

(*) Ferhat Aydın, soruları 23 Nisan 1991'de yazılı olarak cevapladı.

(**) 1959'da yapılan tutuklamalar için «Türkiye kronoloji»ye bakınız.

şekilde öldürüldü (6 Temmuz 1966). Yerine Sait Elçi getirildi. Elçi, «49'lar» (1959) ve «23'ler» (1963)^(*) olaylarında da yer almış bir isimdi.

T-KDP daha çok köylülük içinde örgütlenmeye ağırlık verdi. Irak Kürt hareketine yardım etti. Seçimlerde sosyalist TIP'i destekledi. Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın kurulmasında rolü oldu. 28 Ocak 1968'de T-KDP'ye karşı ilk tutuklama operasyonu yapıldı. Bazı yöneticileri hakkında Antalya Ağır Ceza Mahkemesi'nde «T-KDP'yi kurmak ve yönetmek» iddiasıyla dava açıldı. Bir yıla mahkum olan Elçi, Şubat 1969'da cezaevinden çıktı. 12 Mart döneminde de bazı kadroları yargılandı, ceza aldı.

Parti, kadrolarının bir kısmını Irak'ın Kürt bölgesine gönderdi (1969). Bunlar arasında Dr. Sait Kırmızıtoprak da vardı (Dr. Şiwan). Dr. Şiwan da «49'lar» ve «23'ler» olaylarında yer almış bir isimdi. Ancak, Elçi'nin «milliyetçi» çizgisine göre «sol» bir çizgi savunuyordu. Bir süre sonra Dr. Şiwan «Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi» adıyla başka bir parti kurdu. İki parti arasındaki isim farkı sadece «de»den ibaretti.

Böylece T-KDP fiilen bölünmüş oldu. Elçi, sorunları görüşmek üzere Suriye üzerinden, Barzanilerin denetimindeki Irak Kürt bölgesine gitti (Mayıs 1971). Yanında Mehemed Bego da vardı. Irak'taki Ocla Miro bölgesinde Dr. Şiwan ile buluştu. Dr. Şiwan tarafından her ikisi de kurşuna dizilerek öldürüldü (1971 Haziran başı). Irak-KDP, bu olaydan sorumlu tuttuğu Dr. Şiwan, Çeko ve Brüks'u idam etti.^(**)

Bu karşılıklı idamlardan sonra T-KDP bunalıma düştü. 1973'e kadar başsız kaldı. 1975'e kadar olan dönemde T-KDP üzerinde Irak-KDP'nin ciddi bir etkinliği vardı. Parti yönetimi bütünüyle «milliyetçi» çizgi izleyenlerin elindeydi. Ancak 1975'te yapılan II. Kongre'de durum kısmen değişti. Türkiye'de genelde sol hareketin güçlenmesi ve Irak Kürt hareketinin yenilmesinin de etkisiyle parti içinde «sol» kanat tekrar bir varlık kazandı. Kongrede her iki kanat arasında bir uzlaşma oldu.

T-KDP'de asıl ciddi bölünme 1977'deki III. Kongre'de yaşandı. Parti'nin «sol» kanadı Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) adıyla

(*) Bak. «Türkiye kronolojisi».

(**) Ancak I-KDP lideri Mesut Barzani, Dr. Şiwan ve arkadaşlarını kendilerinin değil, T-KDP'nin yargılayıp idam ettiğini ileri sürüyor. Bak. I-KDP bölümü.

la yeni bir örgüt oluşturdu. Ancak KUK, kendisini T-KDP'den ayrılmış saymadı. Partinin mirasçısı ve devamı olduğunu söyledi.

Bu bölünme T-KDP'yi büyük oranda zayıflattı. 1986'da KUK'ta yeni bir bölünme oldu. KUK adını kullanmaya devam iki kanattan biri ile T-KDP birleşti (1991).

KUK İle Tekrar Birleştik

Dünyada muazzam değişimler yaşıyor. Bugün artık sosyalist bir sistemden söz bile edilmiyor. Ne oldu? Sosyalizm bitti mi? Sosyalist ülkelerde kitleler niçin ayağa kalktı? Kapitalizm için mi?

Aydın: Sosyalizmin bitip bitmediği bugünden söylenemez. Kesin olan şu ki, sosyalist sistem diye bilinen Doğu Avrupa'daki diktatörlük yönetimleri son buldu. Geçmişte lanetlenen Batı Avrupa, kurtuluş umudu olarak görülmekte. Bu devletlerin çoğu, NATO, AT gibi kuruluşlara üye olabilmek için sıraya girmiş durumdadırlar. Kitlelerin ayaklanması ise, kapitalizm uğruna yapılan bir «devrim» ya da «karşı devrim» olarak belirlenemez. Kitleler aç oldukları için, hürriyet istedikleri için ayaklandılar.

Aydın: Bu gelişmeler sizin temel politikalarınızda değişikliğe yol açtı mı?

Aydın: Biz sosyalist bir parti olmadığımız gibi, sosyalist diye bilinen ülkelerin politikasını da hiç savunmadık. Hatta, Irak Kürt ulusal hareketine karşı sürekli Saddam'ın liderliğindeki faşist BA-AS diktatörlüğünü desteklemelerinden dolayı onlara karşı tavır belirlemiştik. Bu itibarla, T-KDP'nin bu ülkelerdeki değişikliklerden dolayı politika değiştirmesi söz konusu değildir. Ancak bu ülkeleri ideolojik olarak savunan Kürt sol siyasetlerinin, bugün döndükleri çizgiyi daha bir olgunlaştırmak için, biz yumuşamanın yayılmasını savunuyoruz.

Nasıl bir ittifak politikası izliyorsunuz?

Aydın: İttifak politikamız iki yönlü ele alınabilir. Birincisi, Kürt yurtsever sınıf ve tabakaları mensuplarının bir tek partide örgütlenmeleri, eğer bu mümkün değilse (bugün için böyledir), sınıfları temsil ettiklerini savunan partilerle ulusal kurtuluş için ittifak.

Diğer Kürt örgütleriyle tek partide birleşmek için yeni girişimleriniz var mı?

Aydın: Bir müddet önce KUK-hareketi ile 1977 yılında bozulan parti birliğimizi yeniden sağladık. Durum bir bildiri ile kamuoyuna duyuruldu. Daha başka girişimlerimiz de vardır ve olacaktır.

PKK'yı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aydın: PKK da bir örgüttür.

Türk Örgütlerinden Nasihat Değil Destek Bekliyoruz

Türk sol örgütlerinin son dönemde Kürt meselesine ilişkin politikasını genelde nasıl buluyorsunuz?

Aydın: Özellikle belirtmek istediğimiz bir husus var. Saddam'ın Kuvyet'i işgali ile başlayan Ortadoğu krizinde, Türk sol örgütleri, Türk faşist örgütleri, Türk sosyal-«demokrat» örgütleri, Türk Müslüman örgütleri ve Türk liberal partilerinin bir kanadı birleşerek -emperyalizme karşı çıkışı adı altında Saddam'ı elbirliği ile desteklediler. Bize karşı kullanılan kimyasal gaz jenosidini unuttular. Savaştan sonra ise, bütün kinini Kürt milleti üstüne kusan faşist BAAS diktatörlüğüne karşı sessizliklerini koruyorlar. Bu aşamada kendilerinden, nasihat yerine destek bekliyoruz.

Türk solcuları, Kürtlerin yapacağı gibi, «biz sonuçta dünyadaki bütün Türklerin birleşmesini istiyoruz» dese, sizin tutumunuz ne olur?

Aydın: «Bütün ülkelerdeki Kürtlerin birliği» ile, kendi tarihi ve coğrafik toprakları üzerinde yaşayan Kürtlerin birliğini savunmak, farklı farklı şeylerdir. Biz T-KDP olarak, kendi tarihi-coğrafik toprakları üzerinde yaşayan ve hatta bu topraklar üzerinde nüfusun çoğunluğunu oluşturan Kürtlerin birliğinden yanayız, bunu savunuyoruz. İsveç'te, Çin'de, ABD'de veya İstanbul'da yaşayan Kürtlerin birliğini savunmuyoruz. Bütün dünyadaki Türklerin birliği fikri zaten Turancılar tarafından savunuluyor. Türk solu da böyle bir tutum içine girer mi? Bu onların sorunları.

Bir genel seçimde yasal sosyalist partilerden hangisini desteklersiniz?

Aydın: İlle de sosyalist partilerden birini destekleyeceğiz diye bir programımız yok. Seçim dönemlerinde herhangi bir parti des-

la yeni bir örgüt oluşturdu. Ancak KUK, kendisini T-KDP'den ayrılmış saymadı. Partinin mirasçısı ve devamı olduğunu söyledi.

Bu bölünme T-KDP'yi büyük oranda zayıflattı. 1986'da KUK'ta yeni bir bölünme oldu. KUK adını kullanmaya devam iki kanattan biri ile T-KDP birleşti (1991).

KUK İle Tekrar Birleştik

Dünyada muazzam değişimler yaşanıyor. Bugün artık sosyalist bir sistemden söz bile edilmiyor. Ne oldu? Sosyalizm bitti mi? Sosyalist ülkelerde kitleler niçin ayağa kalktı? Kapitalizm için mi?

Aydın: Sosyalizmin bitip bitmediği bugünden söylenemez. Kesin olan şu ki, sosyalist sistem diye bilinen Doğu Avrupa'daki diktatörlük yönetimleri son buldu. Geçmişte lanetlenen Batı Avrupa, kurtuluş umudu olarak görülmekte. Bu devletlerin çoğu, NATO, AT gibi kuruluşlara üye olabilmek için sıraya girmiş durumdadırlar. Kitlelerin ayaklanması ise, kapitalizm uğruna yapılan bir «devrim» ya da «karşı devrim» olarak belirlenemez. Kitleler aç oldukları için, hürriyet istedikleri için ayaklandılar.

Aydın: Bu gelişmeler sizin temel politikalarınızda değişikliğe yol açtı mı?

Aydın: Biz sosyalist bir parti olmadığımız gibi, sosyalist diye bilinen ülkelerin politikasını da hiç savunmadık. Hatta, Irak Kürt ulusal hareketine karşı sürekli Saddam'ın liderliğindeki faşist BA-AS diktatörlüğünü desteklemelerinden dolayı onlara karşı tavır belirlemiştik. Bu itibarla, T-KDP'nin bu ülkelerdeki değişikliklerden dolayı politika değiştirmesi söz konusu değildir. Ancak bu ülkeleri ideolojik olarak savunan Kürt sol siyasetlerinin, bugün döndükleri çizgiyi daha bir olgunlaştırmak için, biz yumuşamanın yayılmasını savunuyoruz.

Nasıl bir ittifak politikası izliyorsunuz?

Aydın: İttifak politikamız iki yönlü ele alınabilir. Birincisi, Kürt yurtsever sınıf ve tabakaları mensuplarının bir tek partide örgütlenmeleri, eğer bu mümkün değilse (bugün için böyledir), sınıfları temsil ettiklerini savunan partilerle ulusal kurtuluş için ittifak.

Diğer Kürt örgütleriyle tek partide birleşmek için yeni girişimleriniz var mı?

Aydın: Bir müddet önce KUK-hareketi ile 1977 yılında bozulan parti birliğimizi yeniden sağladık. Durum bir bildiri ile kamuoyuna duyuruldu. Daha başka girişimlerimiz de vardır ve olacaktır.

PKK'ı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aydın: PKK da bir örgüttür.

Türk Örgütlerinden Nasihat Değil Destek Bekliyoruz

Türk sol örgütlerinin son dönemde Kürt meselesine ilişkin politikasını genelde nasıl buluyorsunuz?

Aydın: Özellikle belirtmek istediğimiz bir husus var. Saddam'ın Kuvyet'i işgali ile başlayan Ortadoğu krizinde, Türk sol örgütleri, Türk faşist örgütleri, Türk sosyal-«demokrat» örgütleri, Türk Müslüman örgütleri ve Türk liberal partilerinin bir kanadı birleşerek -emperyalizme karşı çıkışı adı altında Saddam'ı elbirliği ile desteklediler. Bize karşı kullanılan kimyasal gaz jenosidini unuttular. Savaştan sonra ise, bütün kinini Kürt milleti üstüne kusan faşist BAAS diktatörlüğüne karşı sessizliklerini koruyorlar. Bu aşamada kendilerinden, nasihat yerine destek bekliyoruz.

Türk solcuları, Kürtlerin yaptığı gibi, «biz sonuçta dünyadaki bütün Türklerin birleşmesini istiyoruz» dese, sizin tutumunuz ne olur?

Aydın: «Bütün ülkelerdeki Kürtlerin birliği» ile, kendi tarihi ve coğrafik toprakları üzerinde yaşayan Kürtlerin birliğini savunmak, farklı farklı şeylerdir. Biz T-KDP olarak, kendi tarihi-coğrafik toprakları üzerinde yaşayan ve hatta bu topraklar üzerinde nüfusun çoğunluğunu oluşturan Kürtlerin birliğinden yanayız, bunu savunuyoruz. İsveç'te, Çin'de, ABD'de veya İstanbul'da yaşayan Kürtlerin birliğini savunmuyoruz. Bütün dünyadaki Türklerin birliği fikri zaten Turancılar tarafından savunuluyor. Türk solu da böyle bir tutum içine girer mi? Bu onların sorunları.

Bir genel seçimde yasal sosyalist partilerden hangisini desteklersiniz?

Aydın: İlle de sosyalist partilerden birini destekleyeceğiz diye bir programımız yok. Seçim dönemlerinde herhangi bir parti des-

teklenebilir ya da tarafsız kalınabilir. Bunu şartlar belirler ve şartların gereği geçici bir davranıştır.

HEP'in Kürt meselesine ilişkin politikasını temelde nasıl buluyorsunuz?

Aydın: Biz T-KDP olarak HEP'in ortaya çıkışını, yalnız Kürt solu için değil, aynı zamanda da SHP'nin solundaki demokrasi güçleri olan Türk demokratları açısından da talihsizlik olarak değerlendiriyoruz. Bu, biraz 12 Mart Muhtırasından sonra kapatılan TİP'e alternatif olarak oluşturulmaya çalışılan 1973 sonrası sosyalist partilere benziyor. Umarız, HEP, içinde bulunduğu çıkmazı bir an önce fark edip gerekli tedbirleri alır.

Emperyalizm Sadece Ekonomide Kaldı

Kuveyt krizinde hemen bütün Kürt örgütleri Bağdat yönetimine karşı Batılı ülkelerle dirsek temasında olmaya dikkat etti. Bu, Türkiye'deki bazı sol örgütler tarafından eleştirildi: «Bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı emperyalistlerle birlikte saf tutuldu» diye. Sizin değerlendirmeniz nedir?

Aydın: Günümüzde «emperyalizm» kavramı 1-2 sene önce-
sindeki klasik anlamını yitirmiş bulunmaktadır. Bugün literatürde emperyalizm, sadece ekonomik güç belirlemesi için kullanılıyor. Sanırız, doğrusu da budur. Artık, emperyalizm denilince, NATO işgal oldukları, asimilasyon, anti-sosyalist savaş v.s. konular akla gelmiyor. Kürt örgütleri haklı olarak, Saddam'a karşı savaşan ABD liderliğindeki BM kuvvetlerine sempati ile baktılar. Irak'ın oluşturduğu korkunç savaş gücünün tasfiyesi, yalnız Kürtlerin değil, bölgedeki demokrasi güçlerinin de tamamının menfaatindedir. Türk solcularının, Kürtleri, bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı emperyalizm ile saf tutmakla suçlamak yerine, bir Üçüncü Dünya ülkesi dedikleri faşist BAAS iktidarına karşı savaşan ve en azından bir Üçüncü Dünya ülkesi olmak isteyen Kürt milletini desteklemeleri gerekmektedir. Aksi takdirde, mazlum bir millete karşı soykırım suçunu -kimyasal gazlar dahil- her türlü silahla işleyen Saddam rejimiyle birlikte saf tutmuş olurlar. Eğer Saddam'ın kanlı ellerini sıkamak kendilerine utanç veriyorsa, bizi yani Kürt milletini desteklemek zorundadırlar.

Ankara'nın Irak'ta Arap-Kürt-Türk federasyonu istediği bilini-

yor. Sizin kafanızdaki Irak'ta Türk federe devletine yer var mı?

Aydın: Irak'ta, Kürt bölgelerinde yaklaşık 250-300.000 Türkmenin yaşadığı bilinmektedir. 1970 Mart anlaşmasından sonra Başkan Barzani, Türkmenler için o günün koşullarında 153 adet Türkçe eğitim yapan okul açtırmıştı. Bunlar 1975 yenilgisinden sonra Saddam diktatörlüğü tarafından kapatıldı. Irak'ta yaşayan Türkmenlerin azınlık haklarının korunması, dil ve kültürlerinin geliştirilmesi en doğru çözümdür. Ankara'nın Arap-Kürt-Türk federasyonu tezi pek gerçekçi değil. Türkmenlerden daha büyük çoğunlukta olan Asurilerin de, o topraklarda yaşadıkları unutulmamalı.

Bir senaryo var: Türkiye, Amerika ve Kürtler anlaşsın. Irak'ta önce bir Kürt federe devleti kurulacak. Ardından federe devlet Türkiye'ye bağlanacak diye. Bu mümkün mü?

Aydın: Devletlerin alınıp satıldığı bir ortamda her şey mümkün. Diğer taraftan Irak, bugün tüm dünyanın gözleri önünde Kürtleri katlediyor. Bu insanlık suçuna karşı, maalesef dünya gerekli tepkiyi göstermiyor. Oysa, bu barbarlığa «dur!» denilip gereği yapılmalı. Bu yüzden senaryoları bir tarafa bırakıp olguları konuşsak daha yerinde olur.

Batılılar Harita Değişsin İstemiyorlar

Batılı ülkeler Kürt sorununda nasıl bir çözüm empoze etmek istiyor?

Aydın: Batı Avrupa ülkeleri ve ABD, Kürtleri Ortadoğu'da mevcut dengeyi ve haritayı değiştirebilir bir güç olarak görmektedirler. Bu güç, kendi varlığını dünyaya artan bir oranla hissettirmektedir. Diğer taraftan Varşova Paketi'nin dağılması, Batı ülkelerinin geçmişte denge açısından duyduğu endişeleri ortadan kaldırmıştır. İran'daki İslam devriminin bölgeyi derinden etkilemesi ve Kürt nüfusunun % 98'inin Müslüman olması, Batı açısından çok önemli bir olaydır. Kürtler, çok güç şartlarda kaldıkları takdirde İran'daki Şii-Müslüman yönetimle kararlı işbirliğine gidebilirler. Böyle bir işbirliği Kürdistan'da çok kolay organize edilebilir bir işbirliğidir. Batı dünyası mevcut dengeyi ve haritaya zarar veremeyecek çözümleri empoze etmek istiyor. Biz, T-KDP olarak bu çözüm önerilerinin ancak ve ancak demokratik ve güçlü sivil yöne-

timlerin varlığıyla mümkün olabileceği kanaatindeyiz.

Sosyalist ülkelerin Kürt meselesindeki tutumlarından memnun muydunuz?

Aydın: Biz sürekli şunu söyledik: «Batının Kürt sorunu diye bir problemi yoktur. Onların problemi, tek ihraç ürünleri olan silahlarını satın alabilecek bir general bulmaktır». Bunu özellikle Irak'ta 1958 yılından bu yana başarıyla sürdürdüler. Hatta o kadar ileri gittiler ki, 1988 yılında Saddam'ın kullanıldığını kabul ettiği kimyasal gaz katliamını, emperyalistlerin «ajanı» Kürtlerin yalanıdır diye savundular. Sosyalist ülkeler sürekli Kürt meselesinin çözümüne karşı çıktılar. Ortadoğudaki bir demokratikleşme hareketinin SSCB'yi direkt etkileyeceğinden korktular.

Sizin programınızda Kürt meselesine en doğru çözüm olarak ne öneriliyor?

Aydın: Kürt sorununda en doğru ve kalıcı tek çözüm: Kürt milletinin kendi ulusal, insanlık haklarının kullanım hakkını kayıtsız ve koşulsuz olarak elde etmesidir.

İttifak Politikamız

Hangi Türk sol örgütleriyle güçbirliği yapabilirsiniz?

Aydın: Sol ya da sağ, Kürt milletinin ulusal ve insanlık haklarını kayıtsız ve koşulsuz kullanımından yana olan her örgütle işbirliği yapabiliriz.

Kürt meselesinin çözümünde silahlı yöntem mi, barışçı yöntem mi ağırlık veriyorsunuz?

Aydın: Mücadelede yöntemler tarafların tutumlarına göre belirlenir. Tek taraflı politikalar çözüm üretmekten uzaktır.

«Bağımsız ve birleşik bir Kürt devleti» sizce bugünün meselesi mi?

Aydın: Bağımsız ve birleşik Kürt devleti her zamanın sorunudur.

Diğer ülkelerdeki Kürt örgütlerinden hangileri ile dostluk ilişkileriniz oldu?

Aydın: Bütün Kürt örgütlerini dost olarak değerlendiriyoruz.

Talabani ve Barzani İran ile, İran Kürt örgütleri ise Saddam yönetimi ile ilişki içindeydi. Bazı Kürt örgütleri bu tür ilişkiler

için, «Kürt hareketleri kendi ülkelerindeki muhalefet ile birleşmek yerine, bulunduğu ülkenin rakibi devletle ilişki kurmayı temel aldığı için yeniliyor» diyor. Siz ne diyorsunuz?

Aydın: Kürt partilerinin örgütlü oldukları devletlerdeki muhalefet Kürt sorununa ne kadar sahip çıktı? Genelde legal ve illegal partilerin programlarına bakıldığında, en iyilerinin bile, «bizim Kürt halkının hakları konusundaki isteklerimiz» diye başlayan önşartlı yaklaşımlara sahip oldukları görülür. Buna rağmen, Kürt partileri bölgelerindeki muhalefet gruplarına daima önem vermişlerdir, hatta bu önem gereğinden fazla da olmuştur. Çünkü, muhalefetin ana unsuru Kürtlerin kendilerinden oluşmaktadır. Devletlerle ilişkilere gelince. Bu konunun muhalefet kavramı ile hiç ilişkisi yok. Bir noktadan sonra bu tür ilişkiler, zorunluluğun gereği olarak doğuyor.

Sosyalizm milli meseleyi neden çözemedi?

Aydın: Komünistler milli meseleyi «ezilen ulusun komünistleri birlikten yana olmak zorundadırlar» önşartıyla çözmeye çalıştılar. Bu önşart gereği, sorunun çözüm anında hiç kimse milleti muhatap almak ve fikrini sormak ihtiyacını hissetmedi. Muhatap komünistlerdi ve onların görevi, yukarıda da belirttiğimiz gibi, önceden tespit edilmişti. Böyle bir yaklaşımdan başarı beklemek, biraz hayalciliğe kaçır diyoruz.

Sosyalist ülkelerdeki reform girişimlerini olumlu buluyor musunuz?

Aydın: Sosyalist ülkelerden geriye hiçbir şey kalmadı. Reformlara gelince, umarız başarılılar.

Kürt meselesinin çözümünde bölge ülkelerini kıyaslayabilir misiniz?

Aydın: Kürt meselesinin çözümünde Türkiye, İran, Irak ve Suriye'yi hiçbir şekilde kıyaslayamazsınız. Bu devletlerin her birinde Kürt sorununa yaklaşım farklılıklarının yanında, farklı yönetim biçimleri ve farklı uluslararası ilişkiler mevcuttur. Örneğin: Türkiye NATO üyesi, Avrupa Konseyi üyesidir ve AT üyesi olmak istiyor. Helsinki nihai belgesine imza koymuş bir ülke. Bütün bunların yanında Kürt olmak, Türkiye'de hâlâ suç. İran'da eskiden beri Kürt varlığı kabul edildiği gibi, Kürtçe yayın yapan radyo da mevcut. Bugün TV Kürtçe yayın yapıyor. Bir başka önemli etmen, devletleri oluşturan kuvvetlerin dağılımı farkıdır. Suriye'de

iktidar Alevi'ler, Irak'ta ise faşist bir diktatörlük tarafından kullanılmaktadır.

Özal'dan Başka Çaba Sarfeden Yok

Türkiye'nin AT ve ABD ile ilişkileri Kürt meselesini nasıl etkiliyor?

Aydın: Türkiye'nin AT ve ABD ile ilişkileri, Batı dünyasında büyük rahatsızlıklara neden oluyor. Batı'nın çok önem verdiği insan hakları, sürekli ayaklar altında. Batı, kendi parlamentosunun üyesi olan bir Türkiye'yi insan haklarına yaraşır bir davranış içerisinde görmek istiyor. Maalesef, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı hariç hiçbir kurumda, Kürt sorununa çözüm için bir çaba sarfedilmiyor.

Kürt meselesinde Türkiye'deki partilerin -SHP, ANAP, DYP, DSP, RP- tutumunu nasıl buluyorsunuz?

Aydın: Biz Türkiye'deki partilerin tamamının Kürt sorununda birbirlerine yakın yaklaşımlara sahip oldukları düşüncesindeyiz. Yaklaşımları, devletin resmi politikası ile paralellik ve uyum içerisindedir. Arada bir yaptıkları çıkışlar, seçim dönemlerindeki oy hesaplarına dayanmaktadır.

GAP projesi Kürt meselesini nasıl etkileyecek?

Aydın: Dileğimiz, projenin, bölgeye beklenen zenginliği getirmesidir. Eğer GAP bölgeye bekleneni getirebilirse, bu Kürt ulusal hareketini olumlu yönde etkileyecektir.

Güneydoğu'da dinci partinin % 20-25 oyu var. Bu sizin din politikanızı nasıl etkiliyor?

Aydın: İslami hareket Türkiye'nin geçmişinde olduğu gibi, geleceğinde de olacaktır. Kürt milletinin İslam ile bir problemi yok. Nüfusun % 98'i Müslüman. Biz T-KDP olarak Kürt milletinin partisiyiz.

Ankara-Kürt Diyalogu Çok Önemli Değil

Irak Kürt örgütlerinin Ankara ile ilişkiye geçmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aydın: Biz, Ankara'nın Irak'taki Kürt örgütlerini resmen tanımamasını pek olağanüstü bir olay olarak değerlendirmiyoruz.

1975'ten bu yana gerek kamuoyuna açık ve gerekse kapalı değerlendirmelerin Ankara tarafından yapıldığı biliniyordu. Hatta, 1978 yaz başlarında Ankara ile diyalogun kurulmaya çalışıldığı da bilinen bir olay. Konu, basına bile aksetmişti. 1988'deki kimyasal gaz katliamlarından sonra Ankara, Kürtleri «mülteci» olarak almakla, Kürt varlığını zımnen kabullenmişti. Bugün yapılan, işin yalnızca resmileştirilmesidir.

Bu diyalogun Kürt meselesine ve Ortadoğu'ya etkileri neler olur?

Aydın: Bu diyalogun Kürt meselesinde ya da Ortadoğu'da büyük değişim yaratacak bir etkiye sahip olduğu kanaatinde değiliz. Diğer taraftan, Ankara'nın Kürt varlığını resmen kabullenmesini, Ankara'nın geleceği açısından çok önemli bir adım olarak görüyoruz.

Türkiye'nin Kürt meselesinde reforma yönelmesinin ilk muhtemel sonuçları neler olabilir?

Aydın: Türkiye'nin, Kürt meselesinde reforma yöneldiği fikrinize katılmıyoruz. Yapılanlar, tamamıyla Sayın Cumhurbaşkanı Özal'ın kişiliği çerçevesinde yapılmaktadır. Parlamento, hükümet v.s. kurumlar konuya ya tamamen duyarsız ya da sessiz kalmayı yeğlemektedirler. Muhalefet partileri konu ile ilgili olarak Sayın Cumhurbaşkanı Özal'ı, «vatani bölmeye» sebep olabilecek girişimlerde bulunmakla suçlamaktadırlar. Bu tavır, 1923'lerden bu yana sürdürülen resmi devlet politikasının hâlâ değişmediğinin ifadesidir. Çünkü, muhalefet partilerinin Kemalist kanadı, sürekli 1923 geleneğini sürdürdüğünü iddia etmektedir. Böyle bir ortamda, «reform» sözcüğünü kullanmak için vaktin henüz çok erken olduğunu düşünüyoruz.

Ankara'nın yeni politikası PKK'yı nasıl etkiler?

Aydın: Meydana gelen gelişmelerin başka örgütleri nasıl etkilediğine gelince; bunun en iyi onlar tarafından cevaplandırılacağı kanaatindeyiz.

Ankara ile Irak Kürt örgütleri arasındaki diyalogu nasıl öğrendiniz?

Aydın: Biz diyalogun nasıl öğrenildiğinin önemli olmadığı, asıl önemli olanın diyalogun kapsamı ve sonuçları olduğu kanısındayız.

Irak Kürt örgütleri, Ankara temasları hakkında size bilgi verdi mi?

Aydın: Şimdiye kadar olan gelişmeler açıkça gösteriyor ki, ne Ankara, ne de Irak Kürdistanı'nı temsil eden örgütler görüşmelerin kapsamını kamuoyundan saklayacak bir tutum içinde değildirler. Görüşmelerin tam bir gizlilik içinde yürütülmesi, Ankara'daki bazı «güç» ve «mihrakların» Kürtlerden ve Kürt kelimesinden duyduğu rahatsızlıktan kaynaklanıyordu.

Size Ankara'dan bu yönde görüşme önerileri gelse, tutumunuz ne olur?

Aydın: Ankara'dan böyle bir öneri beklemek için vakit henüz çok erken. Ayrıca, Ankara'da parlamentonun mutlak egemenliği sağlanmadan ve sivil iktidarın, devletin bütün kurumlarına haki-miyeti sağlanmadan böyle bir teklifin olabirliğine inanmıyoruz. Bildiğiniz gibi, devlet kurumlarının tamamı açık ya da gizliden «Kemalist militarizmin» denetimindedir. Kemalistler, DSP ve SHP vasıtasıyla sürekli Kürt sorununun çözümüne karşı olduklarını ifade etmektedirler. Diğer taraftan bir çözüm önermeye ya da önerilen çözümlere katılmaya istekli değildir. RP'nin temsil ettiği Müslümanlar ise tam bir ikilem içersindedirler. ANAP içindeki milliyetçi–mukadesatçı kesim soruna karşıdır. Sayın Cumhurbaşkanının bu ortamda böyle bir öneri getirebilecek kadar güçlü olduğunu sanmıyoruz.

Özal'ın Kürt Politikasının Kaynağı

Özal'ın Kürt politikası ile Batı, özellikle Amerika arasında nasıl bir koordinasyon var? Kim kimi etkiliyor ya da belirliyor?

Aydın: NATO üyesi olan Türkiye'nin, bu teşkilatın üyesi diğer ülkelerin bilgisi dışında Kürt sorununa bir çözüm arayışı içersine gireceğini varsaymıyoruz. Çünkü, Kürt sorunu Ortadoğu'daki istikrar ve denge sorunlarının anahtar olayıdır. Bugün Sayın Özal'ın yürüttüğü politika, 1964–Amerikan Planı ile uyum içersindedir. 1964'deki plan, Kemalist generallerin tepkisini aşamamıştı. Bugün yapılmak istenilenlerin de Kemalist generalleri açacağı pek olası görmüyoruz.

Özal'ı bir siyasi lider olarak değerlendirmeye kalksanız, nasıl bir portre çizersiniz?

Aydın: Sayın Özal bir Anadolu politikacısıdır. Halkın talep ve özlemlerini bilen birisidir. Ankara'da egemenlik hakkına sahip

bir parlamento görmek istiyor. Diğer liderlerle arasında bir benzerlik kurmak zor.

Özal, Kürt sorununda nereye kadar ilerleyebilir?

Aydın: Kürt sorununa gelince, Sayın Özal, Kürtlerin desteğini sağlamadan daha ileriye gidemez. Bu da Kürt siyasi hareketlerini muhatap olarak görmesine bağlıdır. Biraz önce belirttiğimiz gibi, mevcut güç dengelerine göre Sayın Özal, Kürtlerin tam desteği dışında fazla güçlü görünmemektedir. T-KDP olarak Sayın Özal'ın ancak Kürt milletini temsilen Kürt partilerinden alacağı destek oranında başarılı olabileceği kanaatindeyiz. Aksi takdirde şu söylenebilir: Sayın Özal gidebileceği yere ilk günden varmıştır.

Türkiye'nin Kürt meselesinde politika değiştirmeye yönelmesi sizin politikanızı nasıl etkiliyor?

Aydın: Türkiye'nin mevcut politikasını bırakıp demokratik bir politika üretmeye yönelmesi, ancak ve ancak demokratik-parlamentar sistemin devlete hakim kılınmasıyla mümkündür. Bu, mevcut Anayasa ve diğer ceza yasalarının tamamıyla iptal edilmesine bağlıdır. İkinci adım olarak, idari yapılanmada köklü değişikliklerin yapılması zorunluluktur. Başkanlık- ya da yarı başkanlık sistemi, en azından askerlerin sivil egemenliğini kabulleri için bir ilk adımdır. Bütün bunlar yapılmadan Türkiye'nin Kürt meselesinde politika değiştirebileceğini sanmak yanlıştır.

Türkiye'ye ne zaman döneceksiniz?

Aydın: Biz, T-KDP olarak ülkemizi hiç terk etmedik. Ülke-mizde ve halkımızla birlikteyiz. Ülkeye dönmek gibi bir sorunu-muz yok.

Yasal parti düşünüyor musunuz?

Aydın: Yasal bir Kürt partisinin kurulması için mevcut Anayasasının tamamının değişmesi, parlamentonun veya hükümetin özel bir karar alması gerekiyor.

KEMAL BURKAY(*) (TÜRKİYE KÜRDİSTANI SOSYALİST PARTİSİ)

Kemal Burkay

1937'de Tunceli'nin Mazgirt ilçesi Kızılkale köyünde bir yoksul köylü ailesinin çocuğu olarak doğdu. Dicle Öğretmen Okulu'ndan sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1960). Önce Elazığ, sonra Tunceli, ardından da Ankara'da avukatlık yaptı. 1958'den beri sosyalist fikirleri benimser. 1965'te TİP'e üye oldu. İl başkanlığından merkez yürütme kurulu üyeliğine kadar çeşitli görevlerde bulundu. İlk kez 1966'da Yeni Akış dergisinde çıkan bir yazısından dolayı 4 ay tutuklu kaldı. Ardından dönemin ünlü tiyatro topluluğu Halk Oyuncuları'nın Tunceli'de oynadığı Pir Sultan Abdal adlı oyun sahnelenirken çıkan olaylarda Tunceli'de tutuklandı (1969). 12 Mart'tan sonra hem TİP, hem de DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) davasında yargılandı. 1975 Ocak ayında yasa dışı Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'ni kurdu ve ilk genel sekreteri oldu. Bu görevini sürdürüyor. 1980 Nisan ayında yurt dışına çıktı. 12 Eylül'den sonra Avrupa'da yaşamaya başladı. Halen Avrupa'da yaşıyor. Evli ve 5 çocukludur. İngilizce bilir.

TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi)

Partiya Sosyalist a Kurdistan a Tırkiyê, 1975 yılı Ocak ayı sonunda kuruldu. Başta lideri Kemal Burkay olmak üzere önde gelen kadroları, 1971 öncesinde TİP içindeki «Doğulular Grubu» adlı kanatta yer alıyordu. Partinin kuruluşu kamuoyuna açıklanmadı. Ç-

(*) Bu görüşme, Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

İşmalarını daha çok legal araçlarla sürdürdü. Özgürlük Yolu ve Roja Welat (Yurt Güneşi) adlı dergileri yayınladı. Birinci Kongresi, 1980 yılı başında Ankara'da yapıldı. Çin-Sovyet kutuplaşmasında Sovyet tezlerini benimsedi. Milli meselede kendi kaderini tayin hakkını savundu. «Ayrı devlet» fikrini savunmasına rağmen, «şartlara göre federasyon da olur» tezini ileri sürdü. «Federasyon»a daha çok açık kapı bırakma tutumuyla diğer bütün Kürt örgütlerinden farklı bir politika izliyor. 12 Eylül öncesinde daha çok Diyarbakır, Ağrı ve Tunceli illerinde taraftar buldu. TİP geleneğinden etkilenen bir hareket olması yüzünden de yasal çalışmaya diğer Kürt gruplarından daha fazla önem verdi. 1977'de, bağımsız olarak Diyarbakır Belediye Başkanlığı seçimini kazanan Mehdi Zana, o zaman bu grubun görüşlerini benimsiyordu. 12 Eylül'den sonra Türkiye'deki faaliyeti önemli oranda azaldı. Batı Avrupa'da Türkiye'den giden işçiler ve aydınlar arasında çalışmaya önem verdi. Avrupa'daki Komkar adlı kitle örgütü bu partiye yakın olarak bilinir. TKSP de birkaç kez bölünme geçirdi. Önce Diyarbakır Belediye Başkanı Mehdi Zana bu hareketten koptu. Sonra Kürdistan Halk Partisi ve Pêkanin (Eylem) (1979) adlı iki ayrılma daha oldu. Daha sonra bu iki grup 1988'de Parhez adıyla birleştiriler. Fakat 1989'da tekrar ayrılarak yine eski adlarını aldılar. Bu arada TKSP'den ayrılan bir başka kesim de 1986'da oluşturulan Tevgera Sosyalista Kürdistan adlı örgüte katıldı. TKSP, 1960-70 döneminde sosyalist mücadeleye katılan Kürt aydınlarının yönetiminde ağırlık taşıdığı bir örgüttür. Türk sosyalist gruplarıyla da iyi ilişkiler içinde olmaya önem verir. Körfez krizinde, Irak'ın Kuveyt'i işgaline de, Batılıların savaşı başlatmasına da karşı çıktı. Sorunun diplomatik yollarla çözülmesini savundu.

Fransa Denge Kurmaya Çalıştı

Sorularıma önce yakın bir olaydan başlamak istiyorum. Kemal Bey, Paris Konferansı'nı izlediniz. Sonuçtan memnun musunuz?

Burkay: Bir bütün olarak düşünürsek, konferansı olumlu buluyorum. Bir kere, değişik parçalardaki Kürt örgütlerinden geniş bir katılım oldu. Ayrıca, Kürt halkının birlikte yaşadığı halkların ilerici temsilcilerinden de önemli bir katılım vardı. Yine Batıdaki Kürt halkının dostları önemli oranda konferansta yer aldı. Konfe-

rans, Kürt sorununun uluslararası düzeyde giderek daha geniş yankı yaptığını gösterdi. Bu bakımdan, geleceğe yönelik bir iyimserlik havası yarattı. Bütün bunları gözönüne alarak konferansın başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Ama bence eksiklikler de vardı. Kararlar daha çok düzenleyicilerin görüşleri çerçevesinde belirlendi. Yani kararlarda Kürt örgütlerinin veyahut da bizzat Kürt temsilcilerinin katkısı az oldu.

Türkiye KDP'yi hariç tutarsak, Türkiye'deki en eski Kürt örgütlerinden birisiniz. Lütfen açık cevap veriniz. Konferans öncesinde size, «şu yönde karar tasarıları sunacağız» diye bilgi verildi mi?

Burkay: Hayır.

Konferans sırasında bu yönde bir danışma yapıldı mı?

Burkay: Konferansa sunulacak kararları biz ancak sunulduğu zaman gördük.

Konferans bittikten sonra bütün Kürt örgütleri kendi aranızda özel bir toplantı yaptınız. Türkiye'den, İran'dan, Irak'tan ve Suriye'den diğer Kürt örgütlerinin haberi var mıymış?

Burkay: Hayır, kimsenin haberi yokmuş.

Bunu neye yoruyorsunuz?

Biliyorsunuz, konferansı Paris Kürt Enstitüsü ile ona destek veren Fransa Özgürlükler Vakfı düzenledi. Fransız devletinin, hükümetinin konferansı desteklediği açık. Dolayısıyla bu konferans-
ta Fransa'ya karşı tepkiler, sert tepkiler gelmemesi için dikkat ettiler. Yani Fransa'nın çıkarlarına zarar vermemesi için dikkatli davrandılar. Bu nedenle de, sonuç bildirgesini daha çok kendilerinin Kürt sorununa bakış açısıyla sınırlı tuttular. Bu, bir yönüyle anlaşılır bir şey. Kürt halkının politik temsilcilerinin bakışı ve programlarındaki çözümle, Batılıların, hatta Batıdaki kimi demokratik çevrelerin bakış açıları arasındaki farklılıklar var.

Batı Ne Demek İstiyor?

Konferansı siz de izlediniz, bir şey dikkatimi çekti. Kararların sunulduğu ikinci günün akşamına kadar benim yorumum şuydu. Toplantının adını «Kürt konferansı» değil de «insan hakları konferansı» gibi bir şey koysalardı, bunu İstanbul'da yapmak da mümkündü. Çünkü iki gün boyunca insan hakları, kültür ve ta-

rih tartışıldı. Fakat kararlarda her şey değişti. Batılı çevrelerin inisiyatifinde ciddi politik kararlar alındı. Baulular bölge ülkelerine, «Kürtlere otonomi verin» mi demek istiyor?

Burkay: Belki otonominin adını telaffuz etmediler ama sonuçlardan öyle düşünüldüğü çıkarılabilir. Konferansta yapılan tartışmalar, sizin deyiminizle çok ürkütücü olmasa da, ki benim gözlemim de o yönde, bu tür toplantıların Türkiye'de yapılabilmesinin henüz koşulları yok. Oysa sorun Batıda, Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da artık tek tek kişilerin tavrını aşan ve bir ölçüde hükümetlerin politikasını yansıtan düzeye ulaştı. Biliyorsunuz, Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı ve bir üyesi de konferansa katıldı, konuşma yaptı. Bunu nasıl açıklayabilirsiniz? Kürt halkının ulusal mücadelesinin bugün vardığı bir boyut var. 25 milyonu aşan bir kitle. Hem coğrafi genişlik olarak, hem de tarihsel geçmişi bakımından önemli bir sorun... Kürtlerin mücadelesi, şu aşamada henüz bir devlet kurabilecek düzeye varmış olmakla birlikte, dünyanın ilgisiz kalamayacağı kadar da gelişti. Hatta dünyanın ilgisi, mücadelenin boyutlarından geride. Afrika'da, Ortadoğu'da veya bir başka bölgede çok daha küçük boyutlu mücadeleler, dünya kamuoyunda daha fazla yankılanıyor.

Karar tasarıları okunduktan sonra birtakım düzeltmeler yapıldı. Fransa Özgürlükler Vakfı Genel Sekreteri, adı Doueb'di galiba, oturumu yönetiyordu. İstedığı öneriyi benimsedi, istemediğini tartışmasız reddetti. Yani inisiyatif tamamen Batıların elindeydi. Bu sizi rahatsız etmedi mi?

Burkay: Karar tasarısı Fransızca okundu.

Ama anında Türkçeye çeviriliyordu.

Burkay: Çevrildi ama müdahale olanağı olmadı. Yani dediğim gibi, konferansı düzenleyenlerin kendi görüşleri olarak sunuldu tasarılar. Oylama filan da yapılmadı.

Ama sonuç bildirgesi, konferansın kararı diye açıklandı, Fransa'nın görüşü olarak değil.

Burkay: Öyle açıklandı ama tasarılar delegelerin tartışması-na, oyuna sunulmadı. Bu bizim de eleştirdiğimiz bir şey.

Konferans Demokratik İşlemedi

Söz isteyebilirdiniz. Irak'tan, Saddam yanlısı iki Kürt temsilci-

nin konuşturulmak istenmesine pekâlâ hepimiz tepki gösterdiniz.

Burkay: Konferansın genel havasını bozmak istemedik, bir. Yani konferansı güç duruma düşürmekten kaçındık. Çünkü, dediğim gibi konferans Kürt sorununa hizmet etti. Bütünüyle aldığımız zaman bu böyle. Ama kararların önceden tasarı olarak iletilmeyişi, görüşlerimizin alınmayışi ve tartışma fırsatı verilmeyişi ciddi bir eksiklikti. Batılı demokratik konferansların demokratik işleyiş tarzıyla bağdaştıramadık.

Batılılar hiç demokratik değildi orda.

Burkay: Konferansı düzenleyenlerin, Kürt Enstitüsü'nün de bence bunda payı var... Diyelim, bunu protesto edebilirdik. Ama konferansı öylesine güç duruma düşürmek istemedik, yanlış olurdu.

Konferansta bir Doğu Perinçek'in yaptığı konuşma, herhangi bir Kürt temsilciden beklenebilirdi.

Burkay: Perinçek'in yaptığı konuşmada katıldığım, katılmadığım noktalar var. Ama genel olarak konuşmasını olumsuz buldum.

Niçin?

Burkay: Şu nedenle. Konferans genel olarak Kürt davasına hizmet etti.

O da öyle söylemedi mi?

Burkay: Konferans Kürtler yerine karar aldı filan diye düşünmemek gerekir. Kararlar, kendilerinin benimsediği çerçeveyi ortaya koydu. O çerçevenin dışına çıkamazlardı. İkincisi de, Batılıların Kürt meselesiyle ilgilenmiş olmalarını sırf emperyalizmin bir tutumu olarak görmemek lazım. Çünkü Batıda demokratik güçler de var.

Ama orada devletler vardı.

Burkay: Devletler resmen yoktu.

Nasıl olur? Fransa'dan bir bakan ve cumhurbaşkanının eşi, İngiltere'den parlamento İnsan Hakları Komisyonu Başkanı, Amerikadan Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı ve bir üyesi katıldı. Yani temsil düzeyi hayli yüksekti.

Burkay: Geçmişte bir alışkanlık vardı. Amerikalılar yahut Amerikan egemen çevrelerinde insanlar bir şeyle ilgilenirse, bu mutlaka emperyalizmin oyunu olarak görülürdü. Böyle düşünme-

mek gerekir. Şimdi Filistin konusunda Amerikalılar artık sadece Yahudiler gibi düşünmüyorlar. Yani bir denge oluşturmak zorundalar. Başka türlü dünya politikası yürümez. İngiliz lordları TBKP liderlerinin de serbest bırakılmasını istiyor ama bu, onların komünist oldukları anlamına gelmiyor. Kaldı ki, Kürt sorunu çok farklı. Yani Amerikalılar, hatta senatörleri de, sürekli olarak Kürt sorununda Türkiye'yi desteklemeye mecbur değiller. Tamam, NATO içinde birlikteler, Türkiye ile bir ittifakları var. Ama Türkiye'de insan haklarının böyle pervasızca çiğnenmesine, bir halkın böylesine ezilmesine ve yok sayılması politikasına Amerikalılardan veya başkalarından sürekli nasıl destek beklenebilir? Yani, bir insan hakları politikası devletlerin politikasını zorluyor. En tutucu devletleri bile etkiliyor. Uluslararası bir güç haline geliyor insan haklarının savunulması; insan haklarını savunan kişilerin, örgütlerin kamuoyundaki etkinliği.

Yöntem İçin Enstitüyü Eleştireceğiz

Tekrar inisiyatif sorununa dönmek istiyorum. Siz dediniz ki, kararların oluşturulmasında bize haber verilmedi. Paris Kürt Enstitüsü, bütün Kürt örgütlerinden habersiz bunu nasıl yapabilir? Bu gücü nereden alıyor?

Burkay: Enstitü bunu kendi adına yapıyor, çünkü o bir Kürt kuruluşu. Ama Kürt hareketinin bütününü temsil eden bir kuruluş değil tabii. Fransa Özgürlükler Vakfı ile birlikte düzenlemişler. Sonuçların da istedikleri çerçeveyi aşmasını önlemek istemişler. Ne hakla yapıldı dememek gerekiyor?

Bugün sizin hoşunuza giden kararlar alınmış olabilir. Ya bu yol olursa. Yarın sizin hoşunuza gitmeyecek kararlar da alabilirler, değil mi?

Burkay: Alınan kararların tümüyle hoşumuza gittiğini söylemedim.

Genelde olumlu ve ileri bir adım demediniz mi?

Burkay: Evet.

İşte onu söylüyorum. Enstitü, yarın sizin hoşunuza gitmeyecek kararların alınmasında kendisini yetkili sayamaz mı?

Burkay: Biz olumlu çalışmalarını destekliyoruz. Katılmadıklarımızı da eleştiririz.

Konferanstaki tutumunu eleştirdiniz mi?

Burkay: Bunu yöneticilerine ileticeğiz. Yalnız ben değil, öteki Kürt örgütleri de konuyu değerlendirdiler. Eksiklikleri, enstitü ile konuşacaklar. Ciddi eksikliklerden bir tanesi de budur. Yani bu kararların bir olup bitti gibi geçirilmesi, görüşlerimizin alınmaması, tartışılmaması. Bu konuları konuştuk, ileticeğiz kendilerine.

Onlar kararları tebliğ ettiler, sizler ise tebellüğ ettiniz.

Burkay: (Gülerek) Biz tebellüğ ettik. Biz sadece bilgilendik. Dolayısıyla bunlar bizim kararlarımız değil. Ama olumlu, katıldığımız tarafları var.

Ortak Kürt Örgütü Gerekli

Toplantıda, 1990 yılının Temmuzunda İsveç'te ikinci bir konferans yapılacağı duyuruldu. Bir de, Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsü tanınacak ortak bir Kürt örgütünden bahsedildi. Siz prensip olarak böyle bir örgüte katılmayı düşünüyor musunuz?

Burkay: Geçmişten beri bizim partimiz de, Kürtleri uluslararası düzeyde temsil edebilecek, ya da onun mücadelesini dünya kamuoyuna yansıtabilecek, Birleşmiş Milletler'de temsil de dahil, bu konudaki sınırları zorlayacak ortak bir örgüt düşünüyordu. Bu nasıl olabilir? Filistinlilerin Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) modeli mi, bir ulusal kongre şeklinde mi ya da bir başka biçimde mi olur, tartışılabilir. Böylesi örgütlerin oluşturulmasına biz prensip olarak karşı değiliz.

Konferansta bir şey daha dikkatimi çekti. Türkiye'den gelenlerin sayısı, diğer ülkelerden katılanların sayısından fazlaydı. Yanılıyor muyum?

Burkay: Doğru. Bu, her şeye rağmen Türkiye'de demokratik bir kamuoyunun bulunmasına, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerine bağlı. Bir Irak için bu olanaksızdı. Irak konferansta konuşmak üzere ancak kendisine bağlı iki unsuru gönderdi. Türkiye'den gelenlerin fazla olması, yurt dışında Türkiye Kürtleri kolonisinin geniş bulunmasıyla da ilgili.

Irak'ta Kürtlere otonomi verilmiş. İçeriği tartışılabilir. İran'da Kürt varlığı kabul ediliyor. Yanılmıyorsam, Tahran Radyosu Kürtçe yayın da yapıyor. Türkiye ise, iki ülkeden farklı bir tutum

izliyor. Ama buna rağmen en büyük katılım Türkiye'den. Gazeteciler, 8 tane parlamenter, sol örgüt temsilcileri...

Burkay: Dedim ya, Türkiye'de işçi sınıfından, aydınlardan, gençlikten ve Kürt halkından gelen demokratik bir muhalefet var. Bu muhalefet kalıpları zorluyor, mevcut elbiseyi zorluyor. Yani bu olguyu Türk devletinin demokratikliğinin bir ölçüsü olarak almamak lazım.

PKK Çağırılmadı

Konferanstan sonra bütün Kürt örgütleri özel bir toplantı yaptılar. Sakancası yoksa, ne yönde kararlar alındığını açıklayabilir misiniz?

Burkay: Karar alınmadı. Daha çok görüş alışverişi yapıldı. Elbette farklı eğilimler ortaya çıktı. Zaten Kürt yurtsever örgütlerinin ortak çalışmaları var.

İttifak sağlandı mı?

Burkay: Şunu söyleyebilirim: Kürt örgütleri arasında, eskisinden çok farklı olarak, geniş kapsamlı bir diyalog süreci yaşanıyor. Yıllar önce birbirleriyle çekişen, çatışan örgütler, şimdi ortak amaçlar için bir araya gelmeye çalışıyor.

Bu özel toplantıya herkes çağırıldı mıydı?

Burkay: Genelde kimse boykot edilmedi, kimse boykot etmedi.

Örneğin, PKK katıldı mı?

Burkay: Hayır, gelmedi. Yani çağırılmamıştı.

Niye?

Burkay: Sanıyorum, bu aşamada henüz bunun koşulları yoktu.

Onlar mı gelmek istemedi, yoksa siz mi karşı çıktınız?

Burkay: Toplantılara PKK katılsın ya da katılmasın diye bir tartışma olmadı. Bir araya gelebilenler, haberleşen örgütler orada toplandık. Yani çoğunluk, büyük çoğunlukta ama olmayanlar da vardı. Biz kendimiz bir çağırı yapmadık, diğerlerinin de yapıp yapmadığını bilmiyorum.

Batının Tutumu Ne Yönde Gelişebilir?

Bilebildiğim kadarıyla Batılı ülkeler Kürt sorununda, bölge ülkeleriyle ilişkilerine daha çok önem veriyorlardı. Ama şimdi bir değişme seziliyor. Siz ne görüyorsunuz?

Burkay: Evet, kanaatimce Batının Kürt sorununda yeni bir politika oluşturmaya başlaması, son iki-üç yılın olayı. Ondan önce bir politikaları yok muydu? Vardı. Ama bu, daha çok, dediğiniz gibi, sessizlikle geçiştirme politikasıydı. Şimdi durum değişiyor. Nedenlerine gelince. 1975 yenilgisinden sonra Kürtler arasında güçlü bir anti-emperyalist dalga gelişti. Bunda Amerika'nın Barzani'yi yalnız bırakması, bir bakıma oyuna getirmesi, desteğini çekmesiyle hareketin yenilgiye uğramasının rolü var. Batıya, emperyalist ülkelere karşı güvensizliği güçlendirdi bu sonuç. Kürt hareketlerinin sola kaymasına neden oldu. O dönem, aynı zamanda, Kürt hareketlerinin Türkiye'de bir yükselme yaşadığı yıllardı. Türkiye Kürtleri arasında sol, tek alternatif durumuna geldi. Bundan İran ve Irak'taki Kürt hareketleri de etkilendi. Gelişmenin Batılıları düşündürmemesi, ürkütmemesi mümkün değil. Böylesi bir Kürt hareketi bölgede Amerika'nın ve diğer Batılı ülkelerin çıkarlarına her zaman zarar verebilirdi. İkincisi de, her ülke geleceğe yönelik hesap yapar. 25 milyonluk bir halkın hep böyle zincirli kalmayacağını görüyorlar. Devleti olmasa bile bu halk, şimdi bile bir güç durumunda. Kürtleri bütünüyle küstürmemek, en azından dirsek temasına gelmek istiyorlar. Ayrıca, çözülmeden kalacak bu sorun, dünyanın başını daha büyük ölçüde ağrıtabilir. Geçmişte bir Filistin örneği var. Kürtler şimdi bir teröre yönelmiş olmasa bile...

Batı bundan ürküyor mu demek istiyorsunuz?

Burkay: Olabilir. Filistin hareketi bir dönem bütün Avrupa'ya, bütün Batıya sıçradı. Şiddet eylemleri, Kürt hareketlerinin de gündemine gelebilir. Yani bu soruna bir çözüm bulunmadığı zaman, bu yaranın daha da işleme ve Batının başının bu yönde de ağrıtılması mümkün. Çözülmemiş, ciddi bir milli sorun var. Batı bunu düşünmek zorunda. Batı da, Doğu da bunu düşünmek zorunda.

Batının Etkisi ve Dünyadaki Yumuşama

Dünyada bloklar arası yumuşamaya bağlı olarak bütün bölgesel sorunların çözümü gündeme geldi. Bunun da etkisi var mı?

Burkay: Kuşkusuz. Yani son 2-3 yıl içerisinde özellikle Batılıların yeni bir politika oluşturmaya başlamasında bunun da rolü görülüyor.

Kürt meselesi, Türkiye-AT ilişkilerini nasıl etkileyecek? AT, «Kürtlere özerklik vermeden ben seni tam üyeliğe alamam» der mi? Avrupa'nın tutumu buraya kadar ilerler mi?

Burkay: Avrupa elbette Kürt meselesindeki gelişmeleri gözönüne alacaktır. Kürt sorunu Türkiye'nin AT içinde yer alıp almasını etkileyecektir. Hem insan hakları olarak da önemli bir sorun. Biraz önceki sorularınızı cevaplarken, bu yönü belirtmeyi unuttum. Yani Batının Kürt sorununda yeni bir politika oluşturmaya başlamasında, insan haklarına duyarlı demokratik kamuoyunun etkisini dikkate almak gerekiyor.

Hükümetler kendi kamuoylarının baskısını hissediyor mu diyor-sunuz?

Burkay: Tabii. Son 10-15 yıl içerisinde Kürt hareketinin Batıdaki çalışmaları yoğunlaştı. Yani Batıda bir Kürt işçi kitlesinin olması, göçmenlerin gelmesi, politik mülteciler, bunların politik ve kültürel örgütleri, buradaki demokratik güçlerle diyalog, kamuoyu ile diyalog, Kürt sorununu tartışma gündemine getirdi. Artık birçok demokratik parti, sol parti, basın Kürt sorunuyla ilgileniyor. İnanınız, ben 1974'te de yurt dışına çıkmıştım. O zaman Kürt sorununu bilen çok azdı. Konudan dar bir aydın kesim haberdardı. Şimdi öyle değil. Artık halk da biliyor. Yani Kürt sorunu artık Batıda hem insan hakları açısından, hem de uluslararası bir sorun olarak önem taşıyor. Bu yüzden, çözülmeyen bir Kürt sorunu, AT içinde sürekli baş ağrısı olacaktır.

AT'nin, tam üyelik sürecinde Türkiye'yi Kürtlere birtakım haklar vermeye zorlayacağını mı söylemek istiyorsunuz?

Burkay: Elbette, şimdiden görülüyor bu. Batı mevcut sınırlar içinde bir çözüm istiyor. Biliyorsunuz, Amerikan Dışişleri Bakanlığı geçen yıl bir açıklama yaptı ve «mevcut sınırlar içerisinde insani bir çözüm»den bahsetti. Bu, Paris Konferansı'na bile yansdı. Konferansı Fransız devletinin politikası olarak düşünebiliriz.

Yansıyan o. İkinci Enternasyonal çevreleri, Avrupalı liberaller, hatta muhafazakârların ortak tutumu haline geliyor bu. Yani «sınırlar değişmesin ama kültürel haklar, otonomi tanınmalı» diyorlar. Kimisi kültürel haklar diyor, insan hakları diyor, kimisi de otonomi. Nüanslar var.

Otonomiye daha çok kimler savunuyor?

Burkay: Bunlar henüz net değil. Açık terimler kullanmaktan da şimdilik kaçınıyorlar. Ama bir çerçeve koyuyorlar. O çerçeve de, mevcut sınırlar içinde sorunun çözülmesi. Bu, insan hakları ve kültürel haklardan bölgesel özerkliğe, otonomiye kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsıyor.

Batı Bağımsız Devlet İstemiyor

Bugünkü şartlarda, Amerika ve Avrupa, Ortadoğu'da bağımsız bir Kürt devletine «evet» diyebilir mi?

Burkay: Şu anda öyle bir istemleri yok. Bu yöndeki talepleri desteklemiyorlar da.

Gerçek niyetleri bu mu?

Burkay: Konu niyetlere değil, çıkarlara bağlı. Uluslararası durum, Ortadoğu haritasının değiştirilmesini pek olanaklı kılmıyor. Biz Kürtler bunun farkındayız. Dolayısıyla, Batılıların bağımsız bir Kürt devleti kurmayı kendi çıkarlarına uygun bulabileceklerini sanmıyoruz. Yani bugün dile getirdikleri görüşler, onların gerçek niyetlerini yansıtıyor. Ama devlet politikaları değişmez değildir. Uzun vadede baktığımız zaman, Ortadoğu'da bir Kürt devletinin kurulması, başka devletlerin çıkarlarına niye zararlı olsun ki? Ayrıca, dünyada çok devlet kuruldu onların istemediği. Hatta bu, sömürgecilik sisteminin yıkılması pahasına oldu. Emperyalistlerin çıkarlarına zarar verdi. Ama onlar bu devletlere alıştılar, yeni türden ilişkiler kurdular.

Ancak, teşvik etmezler diyorsunuz, değil mi?

Burkay: Elbette. Kürtlerin bağımsız bir devlet kurması onların derdi değil ki. Türkiye'de bu konuda tam tersi düşünenler var. «Bu işin arkasında Amerika, filan var» deniyor. Amerika, niye illa bir Kürt devleti istesin? Ha, bir zamanlar Kürt devletinin kurulmaması onların çıkarıydı. Nitekim parçaladılar. Gerçekçi olalım. Hep söylendi, «Kürt sorununda İngilizlerin parmağı var» diye. Ama gerçek tarihe bakalım. İngilizler, Kürt hareketine çok bü-

yük darbeler vurdular. Bu gerçekleri de görelim. Fransızlar, Şeyh Sait hareketini bastırması için Türk ordusuna yardım ettiler, sınırı güneyden kuşattılar.

Sosyalist Ülkelerin Tavrı Yetersizdi

Kemal Bey, çok dikkatli cevap vermek isteyeceğinizi zannettiğim bir hususu sormak istiyorum. Başta Sovyetler Birliği, sosyalist ülkelerin Kürt meselesine bakışları nasıldı?

Burkay: Zaman zaman olumlu, zaman zaman olumsuz.

Esas bilançoda ne yazıyor?

Burkay: Bence olumsuz.

Niye?

Burkay: Bakınız, ben sosyalistim ve sosyalist ülkeleri de destekliyorum. Ve bana göre dostluklar gelip geçici değil. Yani dostlukları uzun vadeli düşünüyoruz.

İşte, sosyalist ülkelerin tavrı neden olumsuz?

Burkay: Bu, biraz Ortadoğu'daki güçler dengesinden kaynaklanan bir durum. Yani sosyalist ülkeler Kürt halkına karşı oldukları için değil. Bana göre, sosyalist ülkeler Kürt halkının özgür olmasını samimi olarak istiyorlar. Ama dediğim gibi, bölgesel dengeler vardı.

Ne zaman olumlu tutum aldılar?

Burkay: Örneğin, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında Sovyetler Birliği'nin olumlu katkısı vardı. Ama savaş sonrasında Kızılordu çekilmek zorundaydı İran'dan. Yani Yunanistan nasıl Batıya bırakıldıysa, İran da öyle bırakıldı. Ama Sovyetler bırakmak istemiyorlardı, besbelli. Yine, Kürt halkına düşman değillerdi ama Mustafa Kemal'i desteklemeleri gerekiyordu.

Siz olsaydınız ne yapardınız?

Burkay: Gerçekçi politika neyse, onu izlerdim.

Yani Sovyetler gibi mi tutum alırdınız?

Burkay: Kürt hareketinden yana çok açık ve net bir destek veremedikleri için anlıyorum onları. Ama gönlüm razı değil buna.

Bazı Kürt temsilcileri, «sosyalist ülkeler Kürt meselesine sosyalist ideolojinin penceresinden değil de, kendi devlet çıkarları penceresinden baktı» diyor. Siz bu özetelemeye katılır mısınız?

Burkay: Bana göre de öyle. Ben sosyalizmin genel çıkarlarını anlıyorum. Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist sistemin genel çıkarları-

rı, sosyalizmin genel çıkarları, dünyanın şu veya bu yerindeki küçük çıkarlara feda edilemez. Bu doğru. Ama kanımca, sosyalist ülkelerin Kürt sorununda izledikleri politika bunun da ötesinde oldu. Yani prensipte kendilerine düşeni yapmadılar.

Sovyet İç Politikası ve Kürtler

Bilebildiğim kadarıyla Sovyetler Birliği, Halepçe olayını kınamadı. Konferansta konuşan Bayan Sakharov, «benim ülkemde kamuoyunun yüze 1'i bile bilmez Kürt meselesini» dedi. Ama Batılı kamuoyu biliyor. Bunu da mu devlet çıkarlarıyla izah edeceksiniz?

Burkay: Şüphesiz bunu çok olumsuz bir politika olarak değerlendiriyorum. Yani Sovyetler Birliği'nin çıkarları bunu gerektirmiyordu. Gerçekten Irak'ta olup bitenler, Halepçe, kimyasal silah olayı Sovyet basın yayın organlarına yansımada gereği gibi. Orada bilim adamlarının, hatta politikacıların, önde gelen birçok politikacının bile gelişmelerden haberdar olmadığını öğreniyoruz. Merkez komite düzeyinde yöneticilerin bile haberi yok bunlardan.

Sovyetlerin bugünkü tutumunu nasıl buluyorsunuz?

Burkay: Önce şunu belirteyim. Sovyetler Birliği, kimi yanlış uygulamalara uğrasalar da, Kürtlerin nisbeten özgür yaşadıkları bir ülkedir.

Ama orada da 1937'de sürgün oluyor. Prof. Nadir Nadirov anlatır. ()*

Burkay: Anlıyorum. Yanlış uygulamalar orada da olmuş. Ama o dönemde bile Kürtlerin tümü sürülmedi. Örneğin, Yezidi Kürtlere dokunulmadı. Sürgün, Azerbaycan'daki Müslüman Kürtlere uygulanan yanlış bir politikaydı.

Bugün Sovyetlerin politikasında bir değişme yok mu?

Burkay: Ortadoğu'daki genel Kürt sorununa yönelik politikalarında henüz bir atılım yok. Yani o eski çekimserlik devam ediyor hâlâ. Batının gerisindeler diyebiliriz.

Konferansın son gününde, Moskova Şarkiyat Enstitüsü Direktörü Lazarev bir konuşma yaptı. Kararları desteklediklerini belirtti ve otonomiye savundu. Görebildiğim kadarıyla Sovyetler

(*) 14-15 Ekim 1989'da Paris'teki Kürt konferansına Sovyet heyeti içinde katılan Kürt asıllı Prof. Nadirov, SSCB'deki Kürtlerin durumuna ilişkin bir konuşma yaptı.

Birliği, Kürt meselesinde Batılılarla birlikte hareket etmek istiyor. Aralarında bir dirsek temasından söz edebilir miyiz?

Burkay: Konferansla ilgili organik bir dirsek temasına girip girmediklerini bilmiyorum. Yalnız, benim de gözlemediğim ve sizin de farkettiğiniz gibi, Lazarev'in konuşması programa sonradan kondu. Başlangıçta yoktu.

Lazarev'in konuşmasını Sovyet devletinin politikasından ayrı düşünmek mümkün mü?

Burkay: Değil tabii.

Sovyetler Birliği bugüne kadar Kürt meselesinde Türkiye'yi karşıya almamaya çok özen gösterirdi. Oysa Lazarev konuşmasında bütün Kürtler açısından, yani sadece Irak'la ilgili değil, özerkliği gündeme getirdi. Bu bakımdan konuşması çok anlamlıydı.

Burkay: Evet anlamlıydı. Ama Ortadoğu'daki çıkar dengeleri Sovyetleri bu konuda aktif politika izlemekten alıkoydu hep. Son gelişmeleri olumlu görüyorum. Yani Sovyetlerde de, Batıdaki gelişmelere paralel olarak, Kürt sorununu çözme yönünde bir tutum geliyor. Yani Batılılar ile sosyalist ülkeler arasında, diyelim ki ABD ile Sovyetler arasında, Kürt sorununda ortak bir tutum alınmasının koşulları geliyor. Bu, sorunun çözümünde ciddi bir kolaylık sağlayabilir. Ha, şu da önemli. Soruna barışçı yollardan bir çözüm bulunması, üzerinde birleşilen bir başka ortak nokta. Ama mevcut devlet sınırlarının değişmesi pahasına değil.

Parti olarak iktidardaki komünist partilerle ilişkiniz vardır. Kürt meselesindeki politikalarına ilişkin eleştirilerinizi kendilerine iletiniz mi?

Burkay: Belli diyaloglarımız var. Eleştirilerimiz yayın organlarımıza da yansıdı. Şimdi bizzat yurt dışında bir parti konferansı toplama hazırlığımız var. Buraya sunulmak üzere bazı tezler hazırladım. Eleştirilerimizi orada da dile getirdim. Yani diyalogumuz olduğu zamanlar eleştirilerimizi söylüyoruz. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin Moskova'daki 70. kuruluş yıldönümü törenlerine katılmışım...

Evet, hatırlıyorum. Türkiye'den Kürtleri temsilen iki kişi katılmıştı değil mi?

Burkay: Evet, iki kişi katılmıştık. (*) Ama Sol Birlik adına katıldık. Sol Birlik'te başkaları da var.

Sizin eleştirilerinize karşı tutumları ne oluyor?

Burkay: Bizim diyaloglarımız dostçadır.

Yani size hak veriyorlar mı?

Burkay: Önemli olan, politikalara neyin yansıdığıdır.

Yani kişisel olarak hak veriyorlar, öyle mi?

Burkay: Demin de söyledim. Sosyalist ülkeler Kürt halkının meşrû istemlerine elbette karşı değil. Bunu ifade de ediyorlar.

Bizim Tercihimiz Federasyon

Kürt meselesinde siz nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?

Burkay: Biz önce kendi kaderini tayin hakkını savunuyoruz. Bugünkü şartlarda bu ne anlama geliyor? Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı son bulmalı ve bu halk nasıl bir devlet içerisinde yaşayacağını kendisi seçmeli diyoruz. Bize göre bu, iki şekilde olabilir. Ya Kürtler ayrılır kendi devletlerini kurarlar, Kürt halkının iradesine bağlı bu. Yahut da Türk halkıyla bir federasyon içinde yaşamayı seçerler. Yani iki cumhuriyetli, eşit bir federasyon oluştururlar.

Siz hangisini tercih edersiniz?

Burkay: Biz eğer koşulları varsa, federasyonu tercih ederiz.

Bugün neyin propagandasını yapıyorsunuz?

Burkay: Bugünkü şartlarda federasyon mu, bağımsız devlet mi demek için somut bir öneri getirmenin koşulları yok.

Ağırlığı hangisine veriyorsunuz?

Burkay: Gerçekleşme bakımından şu anda ikisi de güç. Yani tarihsel koşullar henüz ayrı, bağımsız bir devlet kurmak yahut eşit haklara sahip iki cumhuriyetli bir federasyon oluşturmak için henüz olgun değil. Çözüm henüz kendisine dayatmadı. Çözümlerden hangisini tercih edeceğimiz konusu, gelişmelere bağlı. Biz de biliyoruz, Ortadoğu'da dört devletin birden haritasını değiştirmenin zor olduğunu. Eğer Türkiye devrimci hareketi ile Kürt ulusal güçleri arasında iyi bir dayanışma sağlanabilse, Türkiye'de gerçekten ciddi bir demokratikleşme gerçekleştirilse, biz iki cumhuriyetli bir

(*) Törenlere katılan diğer Kürt solcusu, Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK ya da bilinen adıyla Peşeng) Genel Sekreteri Serhad Dicle idi.

federasyonu tercih ederiz. Yani bunu sağlayabiliriz diye düşünüyorum.

Bazı Kürt grupları birleşik «Kürdistan şiarını» savunuyor. Siz buna nasıl bakıyorsunuz?

Burkay: Bizim böyle güncel bir sloganımız yok. Bu ancak tarihsel olarak öne çıkarılabilir. Ama biz bağımsız, birleşik, hatta sosyalist Kürdistan diye bir slogan atmıyoruz. Bize göre, bu aşamada gerçekçi değil.

Yani sosyalizm sizin ilk hedefiniz değil mi?

Burkay: Elbette. O ikinci aşamada olacak bir şey. Önce milli mesele çözülmeli ve demokratik bir toplum kurulmalı. Yani devrimi Türkiye halkı ile birlikte yapacaksak da böyle, kendi başımıza kalsak da böyle olmalı.

Yani siz parti olarak bütün ülkelerdeki Kürtlere önderlik iddiasında değilsiniz, öyle mi?

Burkay: Evet, biz Türkiye Kürdistanı içinde mücadele veren bir partiyiz. Dört parçada tek örgüt gibi yanlış anlayışlara katılmıyoruz. Öteki parçaların iç işlerine karışamayız. Biz öteki parçalardaki Kürt örgütleri ile ancak dayanışma içinde oluruz. Ha, gelecekte ne olur? Onu bilemem. Gelecek çok çeşitli alternatifler sunabilir bize. Ama önümüzde, yakın zamanda Türkiye'de demokratik bir toplumun gerçekleşmesi şansı var. Eğer Türk ve Kürt halkı el ele verirse, bunu başarabilir. Bu, Kürt sorununun çözümü bakımından da, Türk halkı bakımından da iyi olur. Yani kan dökülmeden, daha az acı çekerek, her iki toplumun daha az kayıpla gerçekleştireceği bir şey bu. Bu arada şunu da belirteyim. Biz Kürdistan'ın dört parçaya bölündüğünü biliyoruz. Elbette bu sınırlar bizim rızamızla çizilmedi. Dolayısıyla, bu anlamda mevcut sınırları meşrû görmüyoruz. Fakat bugünkü realiteyi de yok sayamayız.

Şimdi Türkiye'de Umuduyum

Size göre Kürt meselesi önce hani ülkede çözümlenme şansına sahip?

Burkay: Birkaç yıl öncesi ile bugün arasında bir fark var. Birkaç yıl önce Irak'ta umut yüksekti. Gelişmeler Irak'ta iki halkın eşit birliğini getirebilirdi. Ne yazık ki bu gerçekleşmedi. İran'da da şahlık yıkıldıktan sonra bir olanak çıktı ortaya. Ama o da tamamlanamadı. Eğer İran'da şahlık yıkıldıktan sonra iktidar

molllaarın eline değil de demokratik gclere geçseydi, Kürt sorunu barışı yoldan üzülebilir. İnan zaten çok uluslu bir lke. Farmlar ve Kürtlerden aka Azeriler, Beluciler hatta Araplar var. Demokratik bir federasyon oluşturulabilir, Yugoslavya gibi. Kürtlerin mücadelesi de bu aşamada bağımsız bir devlet kurmayı yahut otonomiye garanti etmiyor en azından. Bugün ise, Türkiye'-de bir Şans var. Yani Türk devleti, temel politika olarak, Kürt halkını yok saymasına rağmen, hatta bugünkü baskılar Irak, İnan ve Suriye'den çok ağır olmasına rağmen. Kanımca Türkiye'de bu ülkelerden farklı olarak gcl bir demokratik birikim var. Yani sırf askeri darbelere, sırf hukuk sistemindeki yasaklara bakıp bir hüküm vermemek gerekir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de demokrasiye getirebilecek yani onun güvencesi olabilecek önemli gcler var. İŞi sınıfı hareketi var. Aydın hareketi var. Batıyla ilişkilerinin de buna etkisi söz konusu. Yani Türkiye'nin öteki ülkelere göre daha fazla sanayileŐmesi, Batı ile ilişkileri, demokratik geleneğin ve kurumların oluşmasında zorlayıcı oluyor. Onun için ben Türkiye'de bugünkü yasaķı durumun geçici olduğunu ve önümüzdeki yıllarda demokrasi güclerinin mutlaka ağır basacağını, bunun önemli değişiklikler getireceğini sanıyorum. Batı ile ilişkiler de, belirleyici olmasa bile, bunu hızlandırabilir. Tabii, bu süreçte belirleyici olan i dinamiklerdir.

Sizin saydığınız olgular, aynı zamanda birliğin dinamikleri değil mi?

Burkay: Ben her iki halkın yan yana yaŐayabileceđi inancındayım. Sosyalist bir insan olarak Sovyetler Birliği'nin birliğini nasıl korumasından yanaysam, Türk ve Kürt halkının da birlikte yaŐayabileceđine inanıyorum.

Zaten bütün dünyadaki gelişmeler sonuçta ayrışma yönünde değil de, birleşme yönünde olmuyor mu?

Burkay: Evet. Bugün Avrupa'da olanın yarın Ortadoğu'da olmayacağını kim söyleyebilir? Bence, Ortadoğu'da ve aka yerlerde de olacaktı bu. Uluslar birbirlerine yaklaşıyor.

Bir Amerikan Senaryosu

Türkiye'de zaman zaman bir senaryo dolaşır ortalıkta. Amerikan kaynaklı olduğu söylenir. Buna göre, bütün Kürtlerle Türki-

ye'nin bir federasyon kurması. Daha çok Irak Kürtlerine yönelik bir senaryo bu. Ne dersiniz buna?

Burkay: Zaman zaman bizim de kulağımıza geliyor bunlar. Ama güçlü bir eğilim ve politika olarak gözükmüyor. Türkiye'ye böyle şeylerin tavsiye edildiğini basından biliyoruz. Biz halklar arasındaki ilişkilerin emperyalist çevrelerce veya şurda-burda yazılmış senaryolara göre değil, gerçekten adalet ölçülerine göre, kardeşçe gerçekleşmesini istiyoruz. Yani Arap halkının veya İran'ın zararına, Türkiye'deki egemen sınıfların yararına çözümler peşinde değiliz biz. Biz halklar arasında kardeşçe ilişkiler kurulmasını istiyoruz. Gelecekte ne olabilir? Bir tane mi, yoksa birkaç tane mi Kürt devleti kurulur? Şartların ne getireceğini bilemeyiz. Gelecek için şimdiden hüküm vermek, geleceğe ipotek koymak olur. Belki çok ilerde Türkiye-İran-İrak arasında sınırlar önemini kaybeder. Belki bir Ortadoğu Ortak Pazarı kurulur... Önemli olan halkların özgür olması.

Bazı Kürt sözcüleri, «biz Türkiye'den ayrılmak istemiyoruz. Eşit ve kardeşçe yaşamak istiyoruz» diyorlar. Siz de bir anlamda bu görüşe katılıyorsunuz. Türkiye'de bazı çevreler ise bu tutumu «taktik» olarak görüyor, «asıl ayrılma niyetlerini saklıyorlar» diye değerlendiriyor. Siz ne diyorsunuz?

Burkay: Ben taktik icabı olduğunu sanmıyorum. Yani Kürt örgütlerinin, partilerinin çoğu «bağımsızlık» diyor. Ama birtakım insanlar da samimi olarak, «Kürtler eşit haklara sahip olurlarsa, Türkiye'den ayrılmazlar. Biz de ayrılmaktan yana değiliz» şeklinde düşünüyorlar.

Diğer Kürt Örgütlerinin Durumu

Türk solunda olduğu gibi Kürt solu da pekçok grup ve partiye bölündü. Bölünmüşlüğü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Burkay: Kürt solu da, Türk solu gibi, geçmişte bir hayli bölünmeye uğradı. Birçok örgüt çıktı ortaya. Bunda uluslararası sosyalist hareketteki, Türkiye solundaki bölünmelerin yansımaları ve etkisi oldu. Ama Kürtlerin kendi sınıfsal zemininden kaynaklanan nedenler de var. Bundan sonra ne olur? Her şeyi bugünden kestirmek zor. Ama birleşme çabaları, en azından o yönde çabalar, istemler ve diyaloglar var. Biz de, prensip olarak, benzer program-

ları benimsemiş sol unsurların tek örgüt çatısı altında birleşmesinden yanayız.

Örneğin kimler? Siz kimlerle ilk planda birleşmeyi mümkün görüyorsunuz?

Burkay: İsim belirtmek istemiyorum. Çünkü, şu aşamada öylesi bir birlik çalışması içinde değiliz. Ben, prensip olarak karşı değiliz diyorum. Ama birlik sorunu, yurt dışında, oturup görüşmelerle çözülecek bir konu değil. Grup liderlerinin bir araya gelip konuşmaları da birlik sorununu çözemez.

Birliğin zemini giderek genişliyor mu, yoksa daralıyor mu?

Burkay: Kürtler arasında birlikte çalışmanın zemini günden güne güçleniyor. Bu arada, yeni olmamasına rağmen, Sol Birlik konusunda bazı girişimler var. Dediğim gibi bu, yurt içindeki mücadelenin güçlenmesine, gelişme doğrultusuna bağlı.

PKK'dan Hangi Noktalarda Farklıyız?

PKK'yı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Burkay: PKK ile aramızda hem ideolojik, hem de yöntemler bakımından farklılıklar var. Stratejik ve taktik anlayış konusunda da farklar bulunuyor.

Örneğin, hangi noktalarda mutabık değilsiniz?

Burkay: PKK, biliyorsunuz, çıktığı günden beri kendi dışındaki örgütleri, Kürt örgütlerini yok sayıyor, düşman görüyor hatta. Biz bunu yanlış buluyoruz. Kendi dışımızdaki Türk olsun, Kürt olsun bütün yurtsever örgütlerin, sol örgütlerin en geniş birliğinden yanayız.

Türk sol örgütleri ile birlikten neyi kastediyorsunuz?

Burkay: Anti-emperyalist, demokratik bir cephede bir araya gelmeyi.

Türk sol örgütleriyle tek partide birleşiriz demiyorsunuz, öyle mi?

Burkay: Zaten Kürt örgütleriyle birlik derken de, tek parti demedim. Birlikten kastım, cephe. Kürt solunda yurtsever hareket olarak birçok örgüt var. Ha, bunlar içerisinde birleşebilenler birleşir tabii. Ötekiler cephe kurmalı.

PKK'ya dönelim tekrar. Başka hangi noktada ayrılıyorsunuz PKK'dan.

Burkay: İkincisi de yöntem konusunda. PKK ortaya çıktığı günden beri şiddeti her zaman başvurulması gereken temel mücadele biçimi olarak gördü. Biz o kanıda değiliz. Biz politik mücadeleyi temel olarak alıyoruz.

PKK, «silahlı mücadele de politik mücadelenin bir biçimidir» diyor...

Burkay: Silahlı mücadele politik mücadelenin uzantısıdır. Ama tümü değildir ve her zaman başvurulacak bir yöntem olamaz. Devrimci partilerin tarihinde hep böyle oldu. Biz sınıfsal mücadelede olsun, ulusal kurtuluş mücadelesinde olsun silahlı mücadeleyi reddetmiyoruz. Eğer haklarımız verilmiyorsa, eğer üzerimizde zulüm, sömürü varsa, örgütlenmemiz yasaklanıyorsa, bunlara karşı çıkmak bizim hakkımız. Bize karşı şiddet uygulanıyorsa, buna şiddetle karşılık vermek elbette hakkımızdır. Haklı olmak başka bir şey ama şiddete her zaman başvurmanın doğru bir amaç olup olmadığı başka bir şeydir.

Size göre bugün şiddete başvurmanın koşulları var mı?

Burkay: Şöyle ele alalım meseleyi isterseniz: Bugün silahlı mücadeleye girişmenin zamanı mı? İşte bu noktada bizim görüş farkımız var. Örneğin biz, 12 Eylül öncesinde bireysel şiddet olaylarına karşıydık. Şurada, burada polis öldürülmesini, yahut insanların birbirini karşılıklı avlamasını yanlış buluyorduk. Bize göre, siyasi mücadele olgunlaşmadan bu tür şiddet eylemleri yarar getirmez. Hem bizi kitlelerden koparır, hem de kördövüşü yaratır. Nitekim, geçmişte bunun zararları oldu. İş, aşiret çatışmalarına döndü. Hilvan'da, Siverek'te sol örgütler arasında olan çatışmalar biliniyor. 12 Eylül öncesinde terörü tırmandırmak isteyen güçlerin işine yaradı bunlar. Yani cuntayı getirmek isteyen güçlere. Solun, yurtsever güçlerin uyanık olması gerekiyordu. Kanımca PKK bu uyanıklığı gösteremedi. Neden gösteremedi, bu ayrı bir konu. Niyeti ne olursa olsun, çok ciddi yanlışlıklar yaptı ve çok ciddi zararlar verdi. 12 Eylül sonrasında, 1984'te PKK eylemleri patlak verdiği zaman, biz o zaman da 11 örgütle birlikte açıklama yaptık. Ki bunlar arasında Suriyeli örgütler de vardı. Biz bu eylemleri zamansız ve maceracı olarak niteledik ve «Kürt halkına zarar verecek» dedik. Kanımızca eylemler zamansızdı. Biz, silahlı mücadele için hâlâ zamanın uygun olmadığı kanısındayız.

Sizin gibi düşünen Kürt örgütlerine PKK şöyle karşılık veriyor:

«Zamansız denilen eylemlerimiz giderek kitle desteği kazanıyor. İkincisi, Türkiye'deki asimilasyon politikasını tersine çevirdik. Kürt sorununun Türkiye ve dünya kamuoyuna duyurulmasında eylemlerimizin büyük rolü oldu.» Ne dersiniz bunlara?

Burkay: PKK eylemlerinin Kürt sorununun Türkiye'de ve dünyada duyurulmasında elbet payı oldu, olmadı demiyorum, bu bir. Ama sorunun Türk ve dünya kamuoyuna malolmasını sırf PKK eylemlerinin sonucu olarak görmek veya göstermek yanlış olur. Zira, 12 Eylül öncesinde de Kürt sorununun duyulması için Kürt hareketinin çok ciddi çalışmaları vardı. Örneğin, bizim çıkardığımız Özgürlük Yolu dergisi 10 bin basıyordu. PKK'nın bir yayın organı yoktu kitlelere yönelik. Çıkardığımız Roja Welat (Yurt Güneşi) gazetesi 30-40 bin basıyor ve dağılıyordu. Bunun yanı sıra seçimlere katıldık. Diyarbakır Belediye Başkanlığı'nı, sonradan bizden ayrılan, Mehdi Zana kazandı. Ama seçimlere bizim adayımız olarak girdi. Ağrı'da bizim adayımız girdi ve kazandı. Şunu söylüyordum. Yani PKK'nın bu dönemdeki eylemlerini biz haksız görmüyoruz, meşrû buluyoruz. Ama bize göre zamansız. Bu ikisi arasındaki farkı görmek lazım. Kürt halkına yönelik çok büyük bir terör ve baskı var. Onun için, insanlar silaha sarıldık diye onları suçlamamak lazım. PKK, biz veya bir başkası silaha sarıldığımız zaman haksız olmayız. Ama biz sonuç alabilir miyiz, alamaz mıyız diye bakıyoruz. Sonuç almak lazım. Bu eylemler ne getirecek, ne götürecektir? Kârı ne, zararı ne? Bunların hesabını iyi yapmak gerekiyor. Politik örgütlerin bunun hesabını iyi yapması lazım. Kanımca PKK bu konuda iyi hesap yapmıyor. Bu eylemler Kürt halkına da ciddi zararlar veriyor.

PKK Nereye Gidiyor?

PKK'nın tutumlarında giderek bir değişme seziyor musunuz?

Burkay: Bilemiyorum. Yani şu an öyle bir değişiklik görmüyorum. Ama temenni ediyorum. PKK diğer Kürt örgütleriyle daha dostane ilişkiler kurmalı.

Son 1,5-2 senedir Kürt örgütleriyle PKK arasında bir çatışma olduğunu duymadım.

Burkay: Doğru. Bu konuda bizim sorumlu tutumumuzun büyük payı oldu sanıyorum.

PKK'nın da en azından buna uyduğunu söyleyebilir misiniz?

Burkay: PKK'dan şu aşamada öyle fiili saldırılar gelmedi.

PKK ile bir masaya oturur musunuz?

Burkay: Bunun koşulları var. Bunun için asgari güven duygusunun olması gerekiyor. Yani en azından bizi düşman görmemele-ri, bunu deklare etmeleri gerekiyor.

Yani özeleştiriyapınlar mı demek istiyorsunuz?

Burkay: PKK bundan sonra tavrını düzeltse, bu da bir tutum farkıdır. Yani PKK'nın oturup bize karşı «günahkârlığını», «büyük suçlar işlediğini» ilan etmesini beklemiyoruz. Bizim için önemli olan ilişkilerin iyi bir yönde gelişmesidir. Biz bu yönde çaba gösteriyoruz. Bu bakımdan sekte ve dayatıcı değiliz.

PKK ile görüşmeleriniz oldu mu?

Burkay: Son yıllarda olmadı. Ama 12 Eylül'den sonra birkaç kez görüştük. Abdullah Öcalan ile görüştük. O zaman kendilerinden istediğimiz şu oldu. «Geçmişte çok ciddi hatalar yaptınız. Bunlar aşiret çatışmalarına, örgütler arasında kördövüşüne yol açtı. Bireysel terör olayları cuntayı getirmek isteyenlere yaradı. Örgütler arasında düşmanlık duyguları yarattı. Halk, sol ve yurtsever örgütlere güvenini yitirdi. Bu konularda bir açıklama yapın, kendi tabanınızı şartlanmadan kurtarın.» Bize cevapları, «biz bunu yapacağız, bir konferans toplayacağız» şeklinde oldu. Konferansı toplayıp bazı şeyler söylediler. Ama son derece sınırlı kaldı. Yine eski yaptıklarını savundular. Bu durumda onlarla diyalogumuz sürmedi.

*Geçen sene PKK-Talabani ittifakı kuruldu. Tam o günlerde Kürdistan Press'te sizin partinizle PKK arasında Kuzey Irak'ta görüşmeler yapılacağı haberi çıktı. Neydi bu olay?**

Burkay: Doğru değil. Basında çıktı ama doğru değil. Kürdistan Press'teki haber yanlıştı. Talabani bizim görüşmemizi istedi. Ama Kuzey Irak'ta benim veya başka bir arkadaşımızın partiyi temsilen PKK ile görüştüğü doğru değildi. Haberin yanlışlığını Talabani'nin kendisi de açıkladı zaten. Talabani elbet bizim de, öteki Kürt örgütlerinin de PKK ile görüşmesini istedi, bir dönem aracılık yapmaya çalıştı.

Görüşmeyi kim reddetti?

(*) PKK-YNK (Talabani) ittifakı, 19 Mayıs 1988'de açıklandı. Bu konuda, PKK tarafından reddedilen ilk haber, yine Kürdistan Press'in 25 Aralık 1987 tarihli 29. sayısında yazıldı. Aynı haberde PKK ile TKSP arasında da görüşmeler yapılacağı iddia edildi.

Burkay: Meselâ, biz reddettik. PKK ile görüşebilmemiz için politikalarında belli düzelmeler olması gerekiyor. Bizim arkadaşlarımıza karşı çok ciddi cinayetler işlendi, saldırılar oldu. Şimdi biz PKK ile oturup neyi konuşacağız? Yani en azından PKK'ın politikasında belli düzelmeler olduğunu görmemiz gerekiyor. Örneğin, bizi düşman olarak görmemeli.

Türk Solu İle Birlik Bu Aşamada Mümkün Değil

Türk ve Kürt sol örgütleri tek bir parti çatısı altında birleşebilir mi?

Burkay: Bu, koşullara bağlı. Geleceğe yönelik olarak bu konuda bir ipotek koymak istemiyorum. Kapıyı da kapatmaktan yana değilim. Çünkü geçmişte birlikte çalıştık, TİP'te. Ama sonradan yollar ayrıldı. Şimdi aradaki mesafe oldukça açıldı. Türk solu ile Kürt solunun tekrar aynı çatı altında birlikteliğini sağlamak oldukça güç görünüyor. Ama dedim ya, bu, gelişmelere bağlı yine de.

Temasta olduğunuz, birlik görüşmesi yaptığınız Türk sol örgütü var mı?

Burkay: Yok.

Ben olduğumu duydum. Yanlış mı?

Burkay: Bir dönemde, 12 Eylül öncesinde, hatta 12 Eylül sonrasında TSİP'li arkadaşlardan öneri geldi. Düşündükleri sosyalist birlik içerisinde bizim de yer alabileceğimizi söylediler. Ama biz parti olarak buna hazır değildik. Bu yüzden görüşmelere girmedik. Bu aşamada koşullarının olmadığını düşünüyoruz.

Türk sol örgütlerinden hangisi Kürt meselesine size göre daha olumlu yaklaşıyor?

Burkay: Bir sınıflandırma yapmak istemem. Ama Türkiye Marksist solunda gördüğümüz örgütlerin hemen hepsi şimdi Kürt sorununda olumlu tutum alıyor. Nüanslar da olsa tümü, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını savunuyor. Buna karşı çıkan, şoven tutum içerisinde olan sol örgüt yok.

Tevger Ne Yaptı?

22 Haziran 1988'de kuruluşunu ilan ettiğiniz Tevger size göre amaçlarını yerine getirebiliyor mu?

Burkay: Tevger'in önüne koyduğu amaçlar uzun vadeli ve büyük. Şu anda yapabildiklerimiz ise sınırlı.

Sizin cephe örgütünüzün bir çekirdeği olarak mı düşünüldü?

Burkay: Biz onu cephe olarak adlandırmıyoruz ama cephe yolunda bir adım, bir güçbirliği, işbirliği hareketi, bir ittifak hareketi diyebiliriz. Ama henüz cephe diye nitelemiyoruz. Kuruluşundan bu yana neler yapabildikleri ayrı bir konu. Ancak esas olarak olumlu çalışmalar yaptı.

Neyi sağladı Tevger?

Burkay: Kürt yurtsever örgütleri arasında yeni ve olumlu bir geleneğin ilk adımlarını oluşturdu en azından. Bu önemli. Çünkü yıllar yılı Kürt hareketi hep dağılık kalmış. Güçbirliği, cephe yönündeki çabalar sonuç vermemiş. Dolayısıyla irili-ufaklı 8 örgütle böyle bir birliğin başlaması, ortak yayın ve eylemlerin gerçekleşmesi, sürmesi, ki bunun yankıları daha şimdiden yurt içinde de görülüyor, olumlu. Sanıyorum daha büyük adımlar, böyle küçük adımların atılması ve gelişmesiyle mümkün olur.

Irak, İran ve Suriye'deki Kürt örgütleriyle ilişkiniz var mı?

Burkay: Bizim Irak, İran ve Suriye'deki belli başlı Kürt örgütlerinin tümüyle iyi ilişkilerimiz var. Örneğin İran-KDP, Irak'ta Yekiti (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ile. Barzani, daha doğrusu Irak-KDP ile ilişkilerimiz bir ara soğuk ve kopuktu. Ama onlarla da şimdi çok iyi ve dostça ilişkilerimiz var. Ayrıca Irak'ta kurulan Kürdistanî Cephe ile bir bütün olarak ilişkimiz sürüyor. Suriye'deki parti ve liderleriyle de ilişkilerimiz iyi.

Suriye'dekiler legal mi?

Burkay: Yarı legal sayılır. Onlar açıkça politik çalışma yapmıyorlar ama üzerlerindeki devlet baskısı da o kadar ağır değil. Yani devlet onların varlığına katlanıyor ama açık ve geniş bir çalışma yapmalarına da fırsat vermiyor.

Barzani ve Talabani ile ilişkiniz olduğunu söylediniz. Irak ya da İran'da sizin de kamplarınız var mı?

Burkay: Bizim oralarda kamplarımız yani silahlı üslerimiz yok. Ama oralarda insanlarımız var. Yani İran ve Irak Kürdistanı'nda. Bizim onlarla dostluk ilişkilerimizi sürdürüyorlar ve bölgede bizi temsil ediyorlar. Ayrıca, bölgeden bize bilgi ulaştırıyorlar.

Kürtlerin Çapraz İttifak Politikaları

Kürt hareketlerinin kurduğu çapraz ilişkiler ve ittifak politikasıyla ilgili şöyle bir eleştiri var: «Irak Kürtleri İran'la, İran Kürtleri Irak'la işbirliği yapıyor. PKK örneğinde olduğu gibi Türkiye kökenli Kürt hareketleri de Suriye ile. Kürt hareketlerinin yenilgiye uğramasında bu tür ittifak politikalarının rolü büyük.» Sizin değerlendirmeniz ne yönde? Bu tür ittifaklar ne getiriyor, ne götürüyor?

Burkay: Ne yazık ki Kürt hareketinin durumu, örgütleri bu tür ilişkiler kurmaya zorluyor. Yani Kürdistan'ın diğer bir parçasını elinde tutan ve orada Kürt hareketini bastırmak için her şeyi yapan ve elbette bağımsız bir Kürt devleti istemeyen bu tür devletlerle diyaloga, ilişkiye girmeye, onlardan yardım almaya şartlar zorluyor. Kürdistan'ın dört parçaya ayrılmış ve etrafının çevrili olmasından kaynaklanıyor bu.

Mazur mu görüyorsunuz yani?

Burkay: Şunu kabul ediyorum. Gerek sınıfsal, gerekse de ulusal kurtuluş mücadelesinde karşı taraf (düşman güçler) arasındaki çelişkilerden yararlanılabilir. Ama ipleri onlara kaptırmamak koşuluyla. Kurtuluş mücadelesini onların desteğine dayandırmaya kalkışmama koşuluyla. Bu ilişkilerin Kürt hareketine ciddi zararlar verdiği kanısındayım. Stratejik olarak bu ilişkilerin getirdiğinden çok götürdüğüne inanıyorum. Ama biz onların durumunu bir ölçüde anlayışla da karşılıyoruz. Yani orada bir silahlı mücadele yürütmek zorundalar ve bunu yürütmek için de belli üs bölgelerine, geçiş yollarına ihtiyaçları var. Bir taraf İran'dan, diğer taraf Irak'tan destek aldığı halde, her iki ülkedeki Kürt hareketini kukla bir hareket olarak görmüyoruz. Yurtsever hareketlerdir bunlar. Kürt halkının kurtuluşu için savaşıyorlar, bu açık. Diğer taraftan da, bu ilişkiler uzun vadede düşünüldüğünde zarar veriyor. Bence Kürt hareketini bu durumdan kurtarmak lazım.

Bazı Kürt sözcüleri hatalı ittifak politikası sonucu Irak'taki Kürt hareketinin 1975'te ve 1988'de iki defa yenildiğini söylüyor. Siz ne dersiniz?

Burkay: Dediğim gibi, biz bu konular üzerinde en çok titizlikle duran ve uyarıcı olan bir örgütüz. Çelişkilerden yararlanma-

ya evet ama ipleri kaptırmamalı.

Kürt hareketinin ittifak politikasının Irak'ta ve İran'da halk üzerinde olumsuz etkisi olmuyor mu? Düşünün, iki ülke 9 yıl savaştı. Kendi içlerinden bazı gruplar «düşman» sayılan ülke ile işbirliği yaptı. Bu, halkta ciddi psikolojik dirençler oluşturmaz mı?

Burkay: Zaten biz daha değişik, kapsamlı ve uzun vadeli bir strateji izliyoruz. Biz diyoruz ki, kitlelere güvenmek lazım. Yani kitlelerin öncü politik örgütlenmesi, silahlı mücadele her şey demek değil. Kürtler sürekli savaştılar. 100 yıldan fazladır savaşıyorlar. Demin siz PKK olayında da sordunuz; işte bunu gözönüne almak lazım. PKK'nın şu andaki gerilla eylemleri, Irak'taki, İran'daki gerilla hareketinin geçmişteki boyutlarının yanında hiç kalıyor. Oralarda sayılar 15-20 bin, zaman zaman 40 bine ulaşan çok büyük bir gerilla hareketi yaratıldı. Büyük bir kitle hareketi, kurtarılmış bölgeler ve hatta uluslararası prestij sağlandı. Bütün bunlar gözönüne alındığı zaman, PKK'nın bugünkü seviyesi çok cılız kalır. Oradaki hareketler buna rağmen sonuç alamadı. Önemli kayıplar oldu. Bu nedenle işi silahlı mücadele veya esas olarak silahlı mücadele olarak görmemek, politik mücadeleyi temel almak lazım. Ben inanıyorum ki, 25 milyonluk bir halk tutsak edilemez. Bu kitle kendisini kurtarır, politik bakımdan iyi örgütlü ve bilinçli olduğu zaman. Bu nedenle, kitlelerin örgütlenmesi, harekete geçirilmesi ve siyasi mücadele en başta gelmeli diyoruz.

Siz ittifak için gözünüzü nereye çeviriyorsunuz?

Burkay: Kürt halkının etrafı çevrili, bunu gözönüne almalıyız. Etrafımız, Kürdistan'ı bölüşmüş olan devletlerce denetleniyor. Bu çemberi nasıl kırabiliriz? Bunu birlikte yaşadığımız halkların devrimci, demokratik güçleriyle dayanışma halinde kırabiliriz. Yani Türkiye'de Türk halkının, Irak'ta Arap halkının, İran'da İran halkının. Bunun koşulları vardır. Bu konuda umutsuz değiliz. Onun için biz Türkiye'de Türk halkının devrimci ve demokratik güçleriyle dayanışmaya hayati önem veriyoruz. Biz her iki halkın kaderinin birbirine bağlı olduğuna inanıyoruz. Bu birlik olmadıkça, Kürt halkının kurtuluşu çok güçtür, çok büyük bedel ödemek gerekir. Bu birlik olmadıkça, Türkiye'de demokrasinin olması da çok güçtür. Dolayısıyla biz bu birliği hayati, yani stratejik görüyoruz. Bizim için birlik taktik bir sorun değildir. Biz inanıyoruz ki,

bu birlik ve dayanışma süreci içinde Kürt ve Türk halkı arasında sevgi ve dayanışma bağları güçlenecek. Ulusal egoizmleri yeneceğiz.

İttifak konusuna uluslararası planda nasıl yaklaşıyorsunuz?

Burkay: Stratejimizin diğer bir yönü de şu: Biz uluslararası demokrasi barış güçlerinin harekete geçirilmesine büyük önem veriyoruz. Amaca ulaşmak için sırf Kürdistan'da savaşmak veya Türk ve Kürt halkının mücadelesi yetmiyor. Dış destekler, demokrasi, güçlerinin desteği de önemli. Biz elbette şu veya bu devletten kurtuluş beklemiyoruz. Yahut bir büyük devletin desteğiyle özgür olacağız demiyoruz. Kurtuluş, kendi mücadelemize bağlıdır.

Siz mücadele yönteminde silahı red mi ediyorsunuz?

Burkay: Yöntem meselesine gelince. Mücadele yöntemi ve araçların seçimi sadece bize bağlı değildir. Biz, Türk ve Kürt halkı arasında kan dökülmesini istemiyoruz. Biz, savaşın halklara verdiği büyük acıları biliyoruz. Demokratik, barışçı yollardan sorunun çözümünden yanayız. Ama dedim ya, bu sadece bize bağlı değil. Mücadele araçlarının seçimini çoğu zaman karşı taraf dayatıyor. Örneğin Irak'ın, İran'ın ve Türk devletinin kullandığı araç terördür. Ne yazık ki, yıllardır böyle. O halde terör aracını önlemek, aynı zamanda her iki halkın demokratik güçlerine bağlı. Yani biz şuna saplanmıyoruz: İlla silah kullanıp kurtuluşumuza ulaşacağız. Hayır, biz bunu tercih etmiyoruz. Ama mecbur kalırsak, ona da başvuracağız. Şiddet aracını ortadan kaldırmak, Türkiye'deki demokrasi güçlerine bağlı.

Sevr mi, Lozan mı?

Nihai amacınızı söylediniz. Ama ara çözümler gündeme gelirse, tutumunuz ne olur?

Burkay: Programımız, amaçlarımız açık. Biz Kürt halkının kaderini özgürce belirlemesi, yani tam özgür olmasından yanayız; vesayeti kabul etmiyoruz. Küçük bir azınlık değiliz. Bölgemiz küçük değil. Yani sorunun çözümü şudur: Ya ayrılıp bağımsız devlet kurmalıyız her halk gibi. Ya da Türkiye'de Türk halkı ile eşit, demokratik haklara sahip bir cumhuriyet kurulmalı; bugün Kıbrıs için istendiği gibi. Ayrıntılara girmiyoruz. Ama Kıbrıs'ta Rum ve

Türk halkı iki bölgede, eşit haklara sahip demokratik bir federasyon oluştursun diyoruz. Bunu Kürtler ve Türkler arasında niye yapmayalım? Bu mümkün. Bizim asgari talebimiz budur. Ama şu var. Elbette bu bir süreçtir, bir günde olmayacaktır. Süreç içinde Kürt halkına bazı haklar tanınacak olursa, biz buna «hayır» demeyiz. Örneğin, Kürt halkının varlığının kabul edilmesi, sorunun özgürce tartışılması, kendi dili ile özgürce yayın yapabilmesi, hatta kendi dilinde okullar açılması bile önemlidir. Bunlar tek tek ve birlikte büyük önem taşıyorlar. Kürt halkı üzerindeki terör politikasının son bulması da önemlidir. Bundan hem Türk, hem de Kürt halkı kazançlı çıkacaktır. Yani boşu boşuna kan dökülmesi, iki halkın acı çekmesi, ulusal kaynakların heder olması önlenir. O zaman demokratik bir süreç içinde sorunun çözümü kolaylaşır.

Konferansta Sovyet delegasyonu başkanı Lazarev, «Sevr bir umuttu, Lozan bir iflas, Paris ise umudun yeniden yeşermesidir» dedi. Açık söyleyeyim, emperyalist bir paylaşım anlaşması olan Sevr'in «umut» olarak sunulması bana sempatik gelmedi. Siz nasıl gördünüz?

Burkay: Kürtler için böyledir, dedi. Yani Sevr, Kürtler bakımından bir umut. Eğer kendinizi Kürtlerin yerine koyarsanız, onların durumunu gözönüne alırsanız, Sevr'in neden «umut» olduğunu anlarsınız. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması, emperyalizmin Anadolu'ya hücum etmesi, akbabalar gibi bir parça koparmaya çalışmaları için bir yönüdür. Ama Ermeniler ve Kürtler açısından, yani yüzlerce yıldır başkalarının boyunduruğu altında yaşamış ve artık 20. yüzyılın başlangıcında ulusal haklar ve bağımsızlık isteyen halklar için ise başka bir yönü var. Onlar için bağımsız bir devlet, hatta otonom bir statü kazanma olanağı taşıyorsa, bu önemlidir, «umut» olarak adlandırılmasını makul karşılamak gerekir. Biz emperyalizmin yayılma ve Anadolu'yu parçalama politikasına karşıyız, onaylamıyoruz. Nitekim Kürtler Maraş'ta, Antep'te Fransızlara, İngilizlere karşı savaştılar...

Sevr'i bayrak edinmediler ama.

Burkay: O farklı. Bazen insanlar kendileri için ne istediklerini bilmeyebilirler. Yani insanlar Lozan nedir, Sevr nedir, bunların farkında olmayabilirler. Ortada farklı bir durum var. Fransız-

za karşı, İngilize karşı savaşıyor; çünkü bir yabancı buralara girsin istemiyor. Bu sırada, örneğin Mahmud Berzenci(*) Irak'ta Kürt hükümeti kurmaya çalıştı. İngilize, Fransıza karşı dövdüştükten sonra Kürtler, bir bakıyorsunuz Şeyh Sait zamanında bağımsızlık için ayağa kalktı. Yani sonuç olarak şu: Yabancıya karşı birlikte savaşa evet ama bu, Kürt devleti istemiyorum anlamına gelmiyor.

Atatürk'ün önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'nı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Burkay: Emperyalist işgale karşı olduğu kadarıyla olumlu buluyorum elbette. Bunda kuşku yok. Her zaman da böyle düşün-dük. Mustafa Kemal'in bu konudaki liderliği de olumludur. Ama bizim açımızdan bir başka yönü daha var. Kurtuluş Savaşı sonun-da Kürtlere ulusal, demokratik haklar tanınmadı. Kürtlerin hakla-rı gaspedildi.

GAP Ne Getirip Ne Götürecek?

GAP'ın, devletin Kürt meselesindeki temel politika araçların-dan biri olduğu söylenir. Sizce GAP'ın Kürt meselesindeki etki-leri ne yönde olacak?

Burkay: Türk devletinin GAP'tan bekledikleri açık. Her şey-Jen önce ekonomik bir poroje. Büyük enerji üretimi bekliyor. Su-lama projesi aynı zamanda. Projenin temelinde ekonomik çıkarlar yatıyor. Tabii işin sosyal yönü var.

Entegrasyonu hızlandıracağı söyleniyor...

Burkay: Öyle deniyor. Hatta GAP, bölgedeki sorunları da çözecek diye bir iddiaları var. Bu, yanlış. Biz GAP'a karşı değiliz. Orada barajlar kurulmasına, bölgenin sulamaya açılmasına karşı değiliz. Bunlar olumlu şeyler. Ama yetmiyor. Bir toprak devrimi yapılmazsa, Kürt köylüsü bundan faydalanmış olmaz. Toprak devrimi yapılmazsa, sulama, ardından kapitalist çiftliklerin gelişmesi, köylülerin bölgeden göçünü hızlandırır. Kürt halkının hakları ta-nınmadığı sürece GAP bile sorunu çözemez. GAP'ın bölgeyi ka-pitalist pazara açacağı söyleniyor. Kürt sorunu, pazar meselesi de-ğil ki. Eğer öyle olsaydı, şimdi Sovyetlerde ulusal sorunun olma-ması gerekirdi. Çünkü pazar bakımından orada bir kaynaşma var aslında.

(*) Bak. Irak kronoloji.

Türkiye'ye dönme ve yasal mücadele konusunda iyimser misiniz?

Burkay: TKSP olarak şu koşullarda Türkiye'de legal çalışma olanağı görmüyoruz. Yakın vadede de olacağını sanmıyorum. Bu konuda pek hayalci değilim. Örneğin, TBKP'li arkadaşların partilerini legal olarak kurmak için duydukları iyimserliği biz kendi partimiz için duymuyoruz. Benim durumumda bulunan yönetici arkadaşların kısa sürede Türkiye'ye dönebileceklerini de sanmıyorum; henüz bunun olanakları yok. Ama Türkiye'de legal çalışma, yarı-legal çalışma olanakları giderek artıyor. Biz de parti olarak bundan yararlanıyoruz; çalışıyoruz da. Şimdi dönmeye kalksak, hapisaneye dönmüş oluruz. Bunun da bir yararı olduğunu sanmıyorum. Kadrolarımız o kadar çok olsa, bir bölümünü hapisaneye belki yollarız. Ancak şimdi bile Türkiye'de insanlarımız var, çalışmamız sürüyor. Sansasyonel olmasa bile, çalışmalar devam ediyor.

Bulgar Türkleri ve Yayılmacılık

Bulgar yönetiminin bu ülkedeki Türklere yönelik baskı politikası için ne diyorsunuz?

Burkay: Ulusal sorunla ilgili bizim görüşlerimiz açık. Diğer taraftan, Bulgar Türkleri meselesinin nasıl ortaya çıktığını unutmamak lazım. Yani bu sorunu İngilizlerle Amerikalılar büyüttüler. Türkiye hiç farkında bile değildi. Amerika adeta zorladı. Özal girmek istemiyordu bu konuya, onu zorladılar. Özal, «başımıza yeni bir iş açmayalım» diye düşünüyordu. Türkiye, Bulgaristan'daki Türkleri başından beri sosyalizme karşı kullanma politikası izledi. Bence bunun Bulgar Türklerine zararı oldu. Demirel'in şöyle bir açıklaması var: «Biz o sorunu gündeme getirmedik. Oradaki Türklerin Türkiye'ye gelmesini istemiyorduk. Bizim Balkanlara yönelik bir Türk politikamız var.» ANAP çevrelerinden de «oradaki Türkler bizim için çok önemli. 21. yüzyıl Türk yüzyılı olacaktır» gibi açıklamaları var. Yani hâlâ yayılmacı ve hegemonyacı bir politikanın aracı yapmak istiyorlar oradaki Türkleri.

Bu söylediklerinizin hepsi doğru olabilir. Ama bu, oradaki Türklerin meşrû haklarını ortadan kaldırmaz ki.

Burkay: Olabilir. Bizim sırtımızda o kadar çok yük var ki, daha fazlasını yüklemeyiniz.

Sizi hiç de tutarlı görmüyorum. Siz Kürtler için en azından dil, kültürel haklar istiyorsunuz. Ama başka bir ülkedeki bir halkın bu hakları gasbedilince, sessiz kalyorsunuz. Biliyor musunuz, Bulgaristan'da Nâzım Hikmet'in Türkçe kitapları şimdi yasak? Bu nasıl sosyalizm?

Burkay: Konuyu iki yönüyle ele almak gerekiyor. Bizim için zor bir konu. Biz Türkiye'de büyük bir ulusal baskı altındayız ve üstümüzde o kadar çok yük var ki. Şimdi buna Bulgaristan'daki Türkler sorununu eklemek istemiyoruz. Türkiye bir yandan Kürtlere şoven baskı yapıyor, diğer taraftan da Bulgaristan'daki Türklerin haklarından bahsediyor.

Sizin söylediğiniz, Bulgaristan'ın oradaki Türklere baskı yapmasını mazur gösterir mi?

Burkay: Biz elbette hakların gasbedilmesini yanlış buluyoruz. Genelde söylüyorsunuz. Özel olarak Bulgaristan konusunda niye konuşmak istemiyorsunuz?

Burkay: Bulgaristan'daki bazı uygulamaları biz de yanlış buluyoruz. Bunlar olmayabilirdi. İhtiyaç da yoktu bence. Sosyalizme zarar vermiştir isim değiştirme, sünnet yasağı gibi olaylar...

Sosyalist Ülkelerdeki Reformlar

Konu sosyalist ülkelerden açılmışken, sorayım. Reform girişimlerini nasıl buluyorsunuz?

Burkay: Sürecin daha başındayız. Olaylar tabii ki hızlı geliyor. Onun için temkinli davranıyoruz. Acele hüküm vermekten kaçınıyoruz. Ama bu süreci anlamaya da çalışıyoruz ve belli ölçülerde görüşlerimizi dile getiriyoruz da. Yeniden yapılanma ve açıklık sürecini olumlu bulduğumuzu söyleyebilirim. Hatta bunun geciktiği kanısındayız. Açıklık sürecini bütün olarak destekliyoruz. Toplum rahat tartışmalı, bunun mekanizmaları oluşturulmalı, basın özgür olmalı, düşünceler özgürce dile getirilmeli, insanlar özgürce örgütlenmeli, çoğulculuk olmalı.

Sizin anladığınız çoğulculuğa çok parti de dahil mi?

Burkay: Koşullara göre biz ona da karşı değiliz.

Ama, «70 yıllık pratik gösterdi ki, tek parti ile olmuyor» şeklinde düşünüyor bazıları.

Burkay: Sovyetlerin, sosyalist ülkelerin durumları biraz farklı.

Çok partililik derken, oralarda, Batıdaki anlamda karşıt sınıflardan söz edilemez kanımca. Yani 70 yıl süren sosyalizm uygulaması sonucunda farklı bir durum, farklı bir sosyal yapı çıktı ortaya. Düşünce, örgütlenme özgürlüğü olmalı diyorum. Ama çok parti için, şimdilik, geleceğe yönelik bir taahhütte bulunamıyorum. Önerici olamıyorum. Bu konuda sosyalizmin çıkarlarını önde tutmak gerek. Çünkü, sosyalist sistem hâlâ emperyalizmin kuşatması altında. İnsanların sosyalizme yönelmesi, başlangıçta bizim umduğumuz seviyede olmuyor, mekanik bir biçimde olmuyor. İnsanlar bazen, uluslararası koşullar, yanlış uygulamalar veya sosyalizm yeterince başarılı olmadığı için geriye doğru da koşuyorlar. Başka toplumlarda bunun örneğini görüyoruz. Örneğin, İran'da insanların bir baskı rejiminden başka bir baskı rejimine, Ortaçağ koşullarına koşmaları gibi. Kaldı ki, Doğu Avrupa ülkelerinde halk demokrasisi denilen yönetimlerin nasıl iktidara geldiğini biliyoruz. Yani faşizm yenildi, Kızılordu ilerledi ve sol unsurları hükümet yaptı.

Yani kendi iç dinamiği ile değil diyorsunuz.

Burkay: Çoğunda öyle. İç dinamiğin, sınıflar kavgasının sonucu değil. Yani işçi sınıfının kapitalistleri yenilgiye uğratarak iktidarı ele alması biçiminde olmadı oralarda. Ama o günün koşullarında acaba yanlış mı oldu, bu tartışılabilir. Bunlar tekrar kapitalizme mi bırakılsaydı? Yani Kızılordu Berlin'e kadar gelmişken, faşizme o kadar kurban vermişken, aksi mi yapılmalıydı? Bütün bunlar tartışılabilir. Ama bu ülkelerde sosyalizme, sosyalist iktidara muhalefetin uzun süre canlı kaldığını, bunun Batıdan beslendiğini unutmamak gerekir. Ama bir Demokratik Almanya'nın durumu çok farklı.

Niçin farklı?

Burkay: Batıda bir başka Alman devleti var. Demokratik Almanya'dan ayrılıp Batıya iltica eden kişinin başka bir topluma gitme zorunluğu yok. Kendi ulusunun bir parçasının içine gidiyor.

Ama sosyalistlerin iç dinamiğe dayanarak iktidara geldiği ülkelerde de benzer sorunlar yaşanıyor. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Burkay: Tümüyle aynı değil.

Esas olarak aynı değil mi?

Burkay: Ortak noktalar var, farklı noktalar var. Sanıyorum Sovyetler ve Çin'le ilgili, hatta diğer sosyalist ülkelerde olup bitenlerle ilgili olarak Batı basınının bakış açısı biraz abartmalı. Bu-

nun örneğini Afganistan'da yaşadık. Sovyet birlikleri geri çekilince Kabil'in hemen düşeceği iddia ediliyordu. Biz bile endişeliydik. Böyle olmadığı görüldü.

Polonya ve Macaristan'daki gelişmeleri nasıl görüyorsunuz?

Burkay: Her ikisini de olumsuz buluyorum. Macaristan'da, çok partililik adına, işçi sınıfı partisi adını taşıyan bir partinin bunu değiştirmesini, Batıdaki sözde sosyal demokrat çizgiye yönelmesini geri bir adım olarak görüyorum.

İleri adım eskinin devamı mı olacaktı?

Burkay: Hayır eskinin devamı değil. Sosyalist sistem içerisinde çözüm aranmalı.

Yapılanlar çözüm denemeleri değil mi?

Burkay: Sosyalist ülkelerde yanlışlar yapılmışsa geçmişte, sosyalist demokrasi konusunda yanlışlar yapılmışsa, ki yapıldığını biliyoruz, örneğin, Stalin döneminde yapıldığını biliyoruz, o zaman sosyalist demokrasiyi genişletmek gerekiyor. Bunun yolları var.

Parti Değil Sovyet İktidarı Düşünülmüyordu

Nedir bu yol?

Burkay: Biraz önce çok partililikten bahsettiniz. Aslında Lenin döneminde düşünülen partinin öncülüğüydü, partinin iktidarı değil. İktidar, tersine Sovyetlerde olacaktı. Sovyetler ise halk temsilcilerinden oluşuyor. Yani emekçilerden, işçi, asker, köylü temsilcilerinden. Sonradan düşünüldüğü gibi gelişmedi olaylar.

Ama daha Lenin zamanında işler ters bir gelişme gösterdi. Lenin'in ilk şiarı, «bütün iktidar Sovyetlere» idi. Sonra bu, «bütün iktidar partiye» olarak değiştirildi.

Burkay: Bütün iktidar partiye denmişse, yanlıştır. Sovyetlerde öyle olmadığını biliyorum. Lenin döneminde «bütün iktidar Sovyetlere» dendi ve Lenin Sovyetlere büyük önem veriyordu. Sonraki gelişmeler yanlış olabilir. Bunun nedenleri tartışılır. Yani Sovyetler niçin fonksiyonlarını yitirdiler? Sendikalar, gençlik örgütleri ve diğer kitle örgütleri aynı şekilde...

İşte bunların içi neden boşaltıldı?

Burkay: Anlıyorum. Bunların giderek güçlenmesi gerekiyordu. Yani halkın yönetime katılması, sosyalist demokrasinin gelişmesi... Bunlar önemliydi. Bunlar gerçekleşmediyse, parti her şeyi

tekeline aldıysa, bu giderek merkez komitesinde ve tek kişide toplandıysa zaman zaman, çok yanlış gelişmelerdi. Hatta bu birçok devrimcinin, birçok ilerici insanın, aydının hayatına mal olduysa. Şunu unutmamak gerekiyor. Devrimler, tarihteki devrimler pek kansız olmadılar. Kansız, evrimci gelişmeler de oldu belki zaman zaman. Ama devrimlerin de kendine göre bir gerçeği var. Örneğin, Fransız Devrimi'ni ele alalım.

Ama sosyalizmdeki tıkanmalar, bizzat en üst düzeydeki sorumluları tarafından, örneğin Gorbaçov tarafından ifade ediliyor. Ben onları aktarıyorum size. Gorbaçov kendi sistemini sizden daha sert eleştiriyor Kemal Bey? Ben şunu öğrenmek istiyorum. Çoğunluğun temsilcisi olduğunu iddia eden sosyalistler neden çok partiden çekinsin?

Burkay: Demokrasiyi çok partiye indirgememek lazım.

İndirgeniyorum. Demokrasiyi çok partililiğin yanı sıra sivil toplum örgütleri manzumesi olarak görüyorum.

Burkay: Prensipte çok partililiğe karşı değilim. Ama tarihi koşulları ve her ülkenin kendine özgü durumunu da göz önüne almak gerekir diyorum. Benim için şekil değil, ilke önemli. Devrimin ve sosyalizmin çıkarlarını, bu aynı zamanda halkın çıkarlarıdır, önde tutmak gerekiyor. Devrimi yaptığının hemen ertesi günü, «buyurun gelin, herkes, karşı devrimciler de, düşmanlarımız da buyurun gelin, partilerinizi kurun» diyemezsiniz. Hiç kimse dememiştir bunu. Burjuvazi krallara bunu söylemedi. Tam tersine kafasını kesti onların. Yahut da onları tehlikesiz semboller haline getirdi. Ama tehlikeli yerlerde onların kafasını koparmakta hiç tereddüt etmedi. Bakınız, ben sosyalist bir insanım. Niye? Sömürüyü ortadan kaldıracığı, gerçek eşitliği sağlayacağı için. Bu, elbette sabahtan akşama olacak bir şey değil. Hatta 70 yıllık deney gösterdi ki, bu iş öyle hızlı yürümüyor. Birçok noktada yanıldığımızı görüyoruz. Ama şu noktada yanıldığımız kanısında değilim. Yani sosyalizmin insanın geleceği olduğu konusunda. İkincisi, bütün olumsuzluklarına rağmen, sosyalizm Sovyetler Birliği'nde, Çin'de bütün eksikliklerine ve yanlışlarına rağmen kazanım olmuştur. Bu ülkeler için de, dünya için de kazanım olmuştur. Sosyalizm olmasaydı Sovyet halkları bugün daha ileri bir seviyede mi olacaktı? Hiç sanmıyorum. Orta Asya halklarının nereden nereye geldiğine bir bakalım. Çin'e bakalım.

Doğu Avrupa ülkeleri için aynı şeyleri söyleyebilir misiniz? Onların Batı ile arasındaki fark açılmadı mı?

Burkay: O konuda fark yok diye iddia etmiyorum. Ama var da diyemiyorum. Bu konuda belki düşünmem lazım. Bunun nedenleri tartışılabilir.

1980 Öncesinde Sosyalist Ülkelere Bakış

1980 öncesinde sosyalist ülkelerdeki sorunlara nasıl bakıyordunuz? Şimdiki gibi mi düşünüyordunuz?

Burkay: 80 öncesinde bizim de dikkatimizi çeken şeyler vardı. Yani olumsuz şeyler. Örneğin, merkez komitesi kararlarının, merkez komitesi genel sekreterleri açıklamalarının adeta kutsal görülmesi bize ters geliyordu. Zaman zaman yönetimler değiştiğinde, hemen ağızın değişmesi de. Bunlar gerçekçi bir tartışma ortamı ve düşünce özgürlüğü ile bağdaşmıyordu.

Ne zaman farkettiler bunları?

Burkay: Sınırlı da olsa yazılarımızda sözkonusu ettik. Örneğin, «Sosyal Emperyalizm Sorunu ve Türkiye'de Maocu Akım» dişi oldu. Bu yazının girişinde, kendimize göre bazı yanlışlar olduğunu söyledik. Ama bizim tanık olduğumuz olgular sınırlıydı. Sosyalist ülkelerde uzun süre kalmış değildik. 80 sonrasında yurt dışına çıktığımızda belki bazı sosyalist ülkelere uğradık ama bir konuk gibi. Biliyorsunuz, konukların görebildikleri ve konuşabildikleri şeyler de çok sınırlı olur. Dolayısıyla sosyalist ülkelerde gerçek durum ne, kitlelerin durumu nasıl, partinin kitlelerle ilişkileri ne ölçüde iyi ya da ters düşmüş, bunları iyi bilebilecek durumda değildik. Doğrusunu söylemek gerekirse, biz o dönemde anti-kömunist propagandaya karşı Kürt sosyalistleri olarak savunma görevimizi yerine getirmeye çalışıyorduk. Maoculuk, Sovyetlere karşı tüm ölçüleri aşan, gerçekçi olmayan, düşmanca bir propaganda yürütüyordu.

Sovyet çizgisine yakınlık duyanlar da Çin'e ve Mao'ya karşı aynı şeyi yapmıyor muydu?

Burkay: Sanıyorum biraz farklıydı. Örneğin biz, başlangıçta Çin'e karşı düşmanca bir tutum almadık. Hasmane bir tutuma girmedik. Maocu görüş çok yanlış noktalara vardıkdan sonra, biz de tavrı koyduk. Hatta başlarda, «Çin-SSCB arasında bu tür tartış-

malarda taraf olmak bizim işimiz değil» diyordum. Ama sonuçta, 1977'de Maoculuğa karşı kesin tutum aldık.

Sosyalist ülkelerdeki reform denemelerinin hangisinde daha umutlusunuz?

Burkay: Biz süreci izliyoruz. Açıklık adına maceraya, kapitalizme yönelmemek kaydıyla, onun yolunu açmamak koşuluyla reform girişimlerini destekliyoruz. Ama Polonya ve Macaristan'ı macera olarak görüyoruz. Dayanışma Sendikası'nın amacı, açık ki, kapitalizme yönelik. Macaristan'da gelişmeler daha hızlı. Sosyalizm bizzat parti eliyle tasfiye ediliyor. Belli ki partideki adamlar komünist falan değillerdi.

Bir komünist parti yıllardır iktidarda, içinden birtakım adamlar çıkıyor ve partiyi feshediyor. Leninizme hayır diyorlar. Nasıl oluyor bu?

Burkay: Tabii, biz bunları komünist partisi falan sanıyorduk. Bu noktada yanlışlığımızı görüyoruz. İçinde mutlaka komünist unsurlar vardı. Gerçekten yürekli komünistler olduğuna kuşku yok. Ama belli ki, 1945'ten sonra iktidarı adeta bedava bulmuş komünist partisine girmek için bir hücum oluyor. Bu, sosyalist ülkelerde genel olarak görülüyor.

Ama Çin'de, Sovyetler'de, Polonya'da, Doğu Almanya ve Macaristan'da yüzbinler ayağa kalktı demokrasi diye. Bunlar kapitalizmi mi istiyorlar?

Burkay: Bu, muhalefet içindeki herkesin kapitalizmi istediği anlamına gelmez. Ama kapitalizmi isteyen unsurlar bulunduğunu da bilmek gerekiyor. Hatta, bunlar muhalefeti örgütleme ve yönetme olanağını da bulabilirler. Nitekim Polonya'da bu oldu.

Sovyetlerin Askeri Müdahaleleri

1956'da Macaristan'a, 1968'de Çekoslovakya ve 1979'da Afganistan'a askeri müdahaleler yapıldı. Sizin bu konuda geçmişteki tutumunuz ne idi, bugün nasıl bakıyorsunuz?

Burkay: Çekoslovakya olayını ben geçmişte gerekli bulmuşum, şimdi de aynı görüşteyim. Bana göre devrimin korunması biçiminde bir olay o. Bu, Doğu Avrupa ülkelerinin daha hızlı bir çözülüşünü getirebilirdi. Eğer bir çözülme olacaksa, bu tam bir kopmaya, çözülmeye, kapitalizme varacaksa, o dönemde bunun

başlaması olacaktı. Nitekim, kimileri bunun sosyalist sistem içinde bir reform ve demokrasi için olduğunu söyledi. Sovyet müdahalesini hegemonyacı bir tutum olarak niteledi. Ama gerçeğin öyle olmadığı bugünkü olaylardan da anlaşılıyor. 1956'da Macaristan'daki olayların da neyi hedeflediği şimdi daha iyi anlaşılıyor. Yani onun bir karşı-devrimci hareket olduğunu.

Siz bunu Macar halkından daha iyi mi bileceksiniz?

Burkay: Şimdi, Macar halkı diyorsunuz ama bir de İran halkının tutumu var. Halkın çoğunluğunun eyleminin her zaman ileriden yana olduğunu kim söyleyebilir? İran'da gördük ki, kitle hareketi geriye yöneldi.

Peki Afganistan ve Kamboçya için ne diyorsunuz?

Burkay: Kamboçya'daki durum son derece açık. Yani sosyalizm adı altında hunharca bir uygulama oldu Pol Pot döneminde.

Afganistan için değerlendirmeniz nedir?

Burkay: Ben devrimci bir insanım. Toplumun ilerici yönde değiştirilmesinden yanayım. Tarih karşısında tarafsız değilim. Afganistan olayını da öyle değerlendiriyorum. Bunun bir müdahale olduğu açık. Sovyetler oraya askerlerini gönderdi. Ama Amerika'nın Granada'ya, Lübnan'a asker çıkarmasından iki nedenle farklı. Birincisi, Sovyetleri Afganistan hükümeti çağırdı. Yani meşrû hükümetin bir dayanışma istemi var. İç olaylar karşısında bir hükümetin dışarıdan yardım istemesi ve bunun sonucu yapılacak her müdahale haklı olur mu diye sorabilirsiniz. Her olayı ayrıca değerlendirmek gerekir. Eğer o müdahale, tarihi ilerici yönde etkileyecekse...

İleri ve gerinin ölçüsünü kim tayin edecek?

Burkay: Bizim ölçümüz o. Şekli olarak bakmıyoruz. Tarihsel olarak ilerici yönde rol oynuyor. Bana göre mücahit denen gerici unsurların yaptığı, ulusal kurtuluş savaşı değil. Onlar tarihi olduğu yerde tutmaya çalışıyorlar. Toplumu Ortaçağ düzeni içinde tutmak istiyorlar.

Biraz tarihe gidelim. Sanıyorum 1919'larda İngilizler Afganistan'a girmek istedi. Afgan Kralı'nın önderliğinde Afgan halkı İngilizleri kovdu. Afgan güçleri bugünküne göre daha feodaldiler. İngilizler de feodalizme göre daha ilerde olan kapitalizmi temsil ediyorlardı. Ama Lenin kalktı, Afgan Kralı'nu destekledi. Yanılıyor muyum?

Burkay: Emperyalizm feodalizme göre de daha gerici. Yani bir kere halkları zincire vuran bir sistem. Emperyalizme karşı bir eylem feodal birisinden de gelse, desteklenmesi gerekiyor.

Biraz önce, Sovyetler Birliği'nin Kürt meselesine sosyalizmin penceresinden değil de kendi devlet çıkarları penceresinden baktığını söylediniz. Genelde devlet çıkarlarını böylesine ön planda tutan bir devlet acaba Afganistan'a sosyalizm için mi, yoksa kendisi için mi gitti?

Burkay: Onların niyeti ayrı bir konu. Hatta şunu söyleyeyim. Bizim Afgan müdahalesini ilerencilik açısından, devrime yararı bakımından savunduğumuz bir dönemde ben bir açıklama hatırlıyorum. Bir Sovyet generali demişti ki, «bizim kendi güvenliğimiz için gerekiyordu bu.» O yanlış bir şey. Bugün de aynı kanıdayım. O sayın general ile bizim görüşümüz farklı.

O müdahalenin niçin yapıldığını Sovyet generalinden daha iyi bilebilir misiniz?

Burkay: Ben ondan iyi bildiğim kanısındayım. Yani Sovyet generali olmak, mutlaka devrim ve enternasyonalizm konusunda çok açık bir kafaya sahip olmak anlamına gelmiyor. Afganistan'a yapılan müdahale, oradaki devrimin savunulması bakımından yararlı olmuştur.

Siz yarın yasal çalışma olanağı bulup Türkiye'ye dönseniz. Türkiye'de dışarıdan tankla, topla desteklenen bir rejim kuracağınızı, zorda kaldığınızda yabancı güçleri yardıma çağıracağınızı söyler misiniz?

Burkay: O duruma düşmek istemem.

Zorda kaldığınızı varsayalım.

Burkay: Afganistan yönetimi kanımca hata yaptı, ciddi hatalar yaptı. Devrimi halkla birlikte yapmak gerekiyor. Yani toplumdaki güçler dengesini hesaba katmak gerekiyor. Halka rağmen, kitleleri kazanmadan, yeterince güç biriktirmeden maceralara girişmemek gerekiyor. Üstelik ben, daha baştan, ulusal kurtuluş hareketi içinde, demokratik devrim içerisinde çoğulculuğu koruyarak sosyalizme doğru yürümenin doğru olacağı kanısındayım. Biz demokrasiyi daha baştan gerçekleştirmeliyiz. Eğer halk bizi istemiyorsa, gitmeliyiz. Şu var, eğer karşıtlarımız zora, teröre başvuruyorlarsa, biz başvurmamalıyız.

Sosyalizm ve Milli Mesele

Sosyalizm milli meselenin çözümünde başarılı olabildi mi?

Burkay: Sosyalizm milli meseleyi çözmeye ana hatları ile başarılı oldu diye düşünüyorum. Sovyetler Birliği'nde olup bitenlere bakarak, «sosyalizm milli meseleyi çözemedi» diyenler var. Olayı başından itibaren bir bütün olarak görmek gerekir. Birçok tutsak ulus örgütlendi ve özgürlüğüne kavuştu. O güne kadar kendi dillerini kullanamayan, yönetiminde hiçbir payı olmayan, sömürge durumunda bulunan birçok ulus nereden nereye geldi, ona bakmak lazım. Ha, şimdi olup bitenler nedir? Bunlar üzerinde biz de düşünüyoruz. Sorun bir yönüyle ekonomik gelişmeyle ilgili. Ulusal sorunun sırf ilkesel olarak hukuk kurallarına göre çözümü, birtakım ilişkilerin yaratılması, yasalarla güvenceye alınması yetmiyor. O zamana kadar geri durumda olan Sovyet ulusları kültürel ve ekonomik bakımdan önemli bir gelişme gösterdiler. Bu, onlardaki ulusal bilinci de geliştirdi. Perestroyka ile de bunlar ortaya çıktı.

Bugün Batıya bakıyoruz, benzer sorunlar pek yok. Batı Avrupa ülkeleri tek Avrupa devletine doğru geliyor. Doğal bir süreç yaşanıyor. Neden sosyalizm böyle doğal bir süreç yaratamadı?

Burkay: Batıda olan şey, bir bakıma ekonomik gelişmenin ve halklar arasındaki kültürel+sosyal ilişkilerin kendiliğinden yarattığı bir süreç. Sovyetler'de ise bu, merkezi devletin denetiminde gerçekleşti. Yani doğal sürecin yaşanması, bir bakıma sınırlı kaldı. Şu aşamada ulusal istemler ve buna bağlı çekişmeler öne çıktı. Bu da ister istemez ulusal egoizmler yaratıyor. Örneğin Azerilerle Ermeniler arasındaki ulusal çatışmayı ben çok yadırgıyorum. Olumlu bulmuyorum. Belli ki bunlar arasında ulusların kardeşliği, enternasyonalizm konusunda ilişkiler yeterince güçlenmemiş.

Sovyet Halkları Ayrılmak İsterse

Peki, yarın Azerbaycan parlamentosu toplansa, «biz Sovyet federasyonundan ayrılıyor» dese, siz Kemal Burkay olarak buna ne dersiniz?

Burkay: Yüreğim bunu doğru bulmaz, üzülürüm.

Üzölmek ayrı. Destekler misiniz, yoksa karşı mı çıkarsınız?

Burkay: Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gereğince, Sovyet uluslarından eğer ayrılmak istiyorlarsa, ayrılırlar. Halklar kendi kaderlerini özgürce belirlemeli. Eğer Sovyetler Birliği ile birlikte yaşamak istemiyorlarsa, ayrılabilirler.

Eğer Sovyet tankları bunu engellemek isterlerse...

Burkay: Sovyet tanklarının girmesini yanlış bulurum.

Siz Sovyet uluslarının ayrılma hakkını savunuyorsunuz. Buna müdahaleye karşı çıkıyorsunuz. Ama geçmişte Çekoslovakya ve Macaristan'a yapılan müdahaleleri destekliyorsunuz, bu çelişki değil mi?

Burkay: Farklı şeyler. Devrim Doğu Avrupa ülkelerinde tazeydi, biliyorsunuz. Bir de dönemi hesaba katmak gerekiyor.

Şu anda Polonya ve Macaristan'da olanlar, 1968'de Çekoslovakya'da olanlardan daha mı hafifti?

Burkay: Olayları tarihsel koşulları içinde düşünmek lazım. Eğer 1960'larda o müdahaleler olmasaydı, Doğu Avrupa kaybedilebilirdi. Dünya durumunda şimdi farklı bir şey var. Yumuşama sürecine girildi. Bu süreç de müdahaleyi gereksiz kılıyor. Sosyalizmin kendisi ciddi bir tehlike altında değil. Atom silahlarını kullanma tehlikesi... Geçmişte kullanılabilirdi. Ama bugün Doğu Avrupa ülkeleri sosyalist olmasa bile atom silahlarını kullanma tehlikesi kalmadı. Yani Sovyetler Birliği'nin etrafında böyle bir kuşağa ihtiyacı kalmadı... Tekrar söyleyeyim. Bugün bile herhangi bir ülkedeki devrimci yönetim, devrim tehlikeye girdiğinde, Sovyetler'den yardım isterse, bunu yine yanlış bulmam. Ama Sovyet halkları kendi özgür iradeleri ile ayrılmak isterse, elbette ayrılır. Yani ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile devrimin savunulması farklı şeylerdir.

Ankara-Kürt Diyalogu Gerçekçi Bir Adımdır

(TKSP Genel Sekreteri Kemal Burkay ile Mart 1991'de İsveç'te bir görüşme daha yaptık. Burkay, bu kez soruları yazılı olarak cevapladı)

Geçtiğimiz günlerde gerçekleşen görüşmelerle Ankara ile Kürtler arasında bir anlamda resmi bir diyalog başladı. Bunun Ortadoğu ve Kürt meselesine etkileri neler olabilir?

Burkay: Irak Kürt hareketi liderlerinin Türkiye ile diyalogu-

nu, ilkesel olarak, iki taraf açısından da olumlu buluyorum. Bu görüşme, Irak Kürt ulusal hareketinin Türkiye tarafından resmen tanınması anlamına geliyor. Bu, Kürt hareketi için bir kazanımdır. Ama aynı zamanda, Kürt halkına karşı 70 yıldır inkar ve terör politikası izleyen Türkiye açısından da, gerçekçi bir adımdır. Ancak görüşmeler, Türkiye bakımından henüz bir başlangıçtır. Kürt sorununa, bölgedeki gelişmelere ve bizzat Türkiye'nin kendi durumuna olumlu biçimde yansımaları, Türkiye'nin ne ölçüde gerçekçi, cesur, içtenlikli olacağına bağlı. Diğer bir deyişle bu ilk adımı izleyecek adımlar önemli. Türkiye bakımından Kürt sorununa gerçekçi ve olumlu bir yaklaşım ise, her şeyden önce, Türkiye'de Kürt sorununun çözümü için gerekli adımları atabilmeye bağlıdır. 70 yıllık inkar ve terör politikasının bu sorunu çözmeye yetmediği, aksine onu daha da büyüttüğü, Türkiye'ye ciddi zararlar verdiği ortada. Başını kuma gömmeyen, aklı başında her insan bunu görebilir. Ancak, Kürt halkı üzerindeki terör sürmekte. Halkımıza henüz en basit kültürel haklar bile tanınmamıştır. Unutulmasın ki, Türkiye bu alanda Irak'ın bile çok gerisindedir. Orada eskiden beri Kürt diliyle eğitim, radyo ve televizyon yayını, Kürtçe basın var. Bu nedenle, kendi ülkesinde Kürt sorununun çözümü için ciddi adımlar atmayan Türkiye'nin, öteki parçalardaki Kürt hareketiyle ilişkileri güven verici olamaz. Bu ilişkilerde küçük hesapların ağır bastığını sanıyorum. Öyle anlaşılıyor ki Türk yönetimi de, bu tür ilişkilerle Kürt hareketine yön vermeye, Kürtleri komşu ülkelere ve kendi Kürt hareketine karşı bir koz olarak kullanmaya çalışıyor. Irak ve İran'ın yıllardır yaptıkları gibi. Ne var ki bu, ne ülkede, ne de bölgede sorunları çözemez; olsa olsa onları daha da içinden çıkılmaz hale getirir. Irak-İran ilişkilerinin bulunduğu durum ortada. Sonuç olarak, bu tür görüşmeler gerekli ve doğal ise de, Kürt hareketi sözkonusu niyet ve çabalara karşı da dikkatli olmalıdır.

PKK'nın durumu da var. Türkiye'de Kürt meselesinde atılacak reformcu adımlar PKK'yı nasıl etkiler?

Burkay: Türkiye, Kürt sorununda henüz bir reforma yönelmedi. Bu alanda reform, ancak şiddet politikasını tümüyle terk etmek ve Kürt halkının haklarını tanımakla mümkündür. Yani Kürtlerle yan yana, eşit statüde yaşamayı öğrenmek gerek. Kürt sorunu salt bir PKK sorunu değil. Bugün yığınları saran Kürt ulu-

sal mücadelesini yaratan, Kürt halkının içinde bulunduğu eşitsiz durum ve baskı ortamıdır. Bu durum değiştiği, Kürt halkı haklarına kavuştuğu, özgür olduğu zaman, karşı şiddete de gerek kalmayacak, halklarımız yan yana, barış içinde yaşayabilecektir.

Ankara-Kürt diyalogunun gerçekleştiğini nasıl öğrendiniz? Birçok insan gibi gazetelerden mi, yoksa önceden mi?

Burkay: Bu ziyareti Özal'ın açıklamasından öğrendik, daha önce bilgimiz yoktu.

Irak Kürt örgütleri görüşmeler hakkında size önceden bilgi vermediler mi?

Burkay: Hayır vermediler.

Ankara size de böyle görüşme önerisinde bulunsa, kabul eder misiniz?

Burkay: Biz Kürt halkının özgürlüğü için mücadele ediyoruz ve muhatabımız da Türk hükümetidir. Çatışan tarafların görüşmesi de doğaldır. Sorunlar ancak görüşmelerle çözülür. Ama şu anda bizim bir görüşme isteğimiz yok. Böyle bir istekte bulunmak için uygun bir ortam olmalı. Oysa böyle bir ortam yok. Türk yönetimi bizim istemlerimizi, programımızı biliyor. Ama o, istemlere «evet» demek şurda kalsın, varlığımıza bile tahammül edemiyor; hâlâ baskı ve terör yoluyla sonuç almaya çalışıyor. Demek ki, bir görüşme sürecine girmek için Türk yönetiminin politikasında temel değişiklikler olması gerekiyor. O, şimdiye kadar Kürt halkına yaptığı haksızlığı kabul etmeli, haklarımızı tanımaya istekli olduğunu belirtmeli. Ancak o zaman, sorunun barışçı ve demokratik çözümü için, kapalı kapılar ardında değil ama kamuoyu önünde görüşürüz.

Özal'ın izlemeye başladığı Kürt politikası üzerinde çeşitli tartışmalar var. Kimi bunun «Amerikan politikası» olduğu inancında. Bazıları ise farklı değerlendiriyor. Size göre, Kürt politikasında kim kimi etkiliyor ya da belirliyor?

Burkay: Bir etkileşim olması doğaldır ve bence, Kürt sorununda karşılıklı bir etkileşim var. Kürt sorunu, salt insan hakları yönüyle de olsa, Batı'yı ve ABD'yi ilgilendiriyor. Ama bir ulusal sorun olarak da ilgilendirir. Kürtler de, şu anda bir devletleri olmasa bile, bir güçtür ve bu sorun, çözülmediği sürece herkesin başını ağrıtır. Bu nedenle Batı'nın ve ABD'nin bu konuda Türk hükümetine bazı tavsiyelerde bulunmaları doğaldır. Türkiye bunla-

rı hesaba katmak zorunda. Eğer, «ben dünyaya boşverir, bildiğimi okurum» diyen varsa, kendi kendini aldatıyor. Ama Türkiye de Batı'yı etkiliyor. Yıllardır NATO üyeliğini bu doğrultuda kullandı. Batılılar Türkiye'yi desteklediler ve Kürt konusunda çoğu zaman susmayı tercih ettiler. Hâlâ da sesleri zayıftır. Nitekim, son Körfez krizi sırasında, Batılıların ısrarla «Irak'ın parçalanmasına ve bir Kürt devletinin kurulmasına karşı olduklarını» söylemeleri, Türkiye'nin, İran'ın ve tüm öteki «ilgililerin» duyarlığı yüzündendir.. Özal'ın politikası da budur. Bu anlamda, karşılıklı etkiden oluşan bir denge var.

Özal, Ecevit ve İnönü'den Daha Cesur

Özal nasıl bir lider?

Burkay: Özal pragmatik ve hırslı bir lider; şekilci değil; çok hızlı manevra yapıyor ve kendisinden önceki cumhurbaşkanlarından da, şu andaki öteki burjuva partileri liderlerinden de oldukça farklı bir kişilik. Hem laik Batıya, hem İslam dünyasına, hem Marksist sola, hem bozkurt taifesine mavi boncuklar dağıtıyor. Kürt sorununda belli şartlanmışlıkları kırma yönündeki adımları da bu yararçı tutumdan geliyor. Cumhurbaşkanı olarak Kürtlerin varlığını dile getirmesi, Irak Kürt liderleriyle görüşmeyi sağlaması, Kürt sorunu konusunda bunca şartlanmış, Kürt düşmanlığını ulusal politika haline getirmiş bir ülkede gözüpük adımlardır.

Özal'ı diğer Türk liderleriyle kıyaslayacak olsanız, neleri ön plana çıkartırsınız?

Burkay: Özal, bu konuda, çağdaş ve demokrat geçinen Ecevit'ten de, İnönü'den de daha cesur. Kürt sorunu burjuva liderler bakımından da bir turnusol kâğıdı gibi. Ecevit en tutucu ve şoven konumlarda. Kafasındaki kalıpları kıramıyor; çifte standart kullanıyor ve kendi kendisini bile aldatıyor. İnönü ürkek, ama yine de, «Güneydoğu Raporu»nda olduğu gibi belli adımlar atabiliyor. Demirel'e gelince, o da pragmatik ama demokrasi konusunda tam bir ikiyüzlü. Kürt sorununda ise kararlı bir şoven. Onun ne Kürt, ne de Türk halkına sunabileceği hiçbir yenilik yoktur. Onun ve Ecevit'in hâlâ politika sahnesinde olmaları toplum açısından bir talihsizliktir. Demirel ve Ecevit'in Kürt sorunu konusundaki bu tutumları, onların daha yurtsever olduğunu değil, daha şoven ve

tutucu olduğunu gösteriyor.

Özal Kürt meselesinde nereye kadar adımlar atabilir?

Burkay: Özal'ın Kürt sorusunda «nereye kadar» gidebileceğini bilemem. Bu, bir yönüyle ülkedeki güçler dengesine –çünkü olaylar yönetimi zorluyor– bir yönüyle de bizzat Özal'ın kaderine bağlı. Özal şimdiye kadar eleştiri toplayan çok şey yaptı, «gelecekleri» çeşitli biçimlerde çiğnedi; ama bu sonuncusu, Kürtler konusunda söyledikleri, yıllardır Kürt düşmanlığıyla şartlanmış kafaları ve yürekleri ayağa kaldırdı. Militarist çevrelerden basındaki kimi «ilerici» kalemlere, Ecevit'ten Türkeş'e kadar herkes koro halinde ayağa kalktı, kelle istiyor! Hem Özal, hem onlar açısından ilginç ve gülünç bir durum. Demek, gerçekleri yok saymak toplumları ne durumlara düşürüyor.

Türkiye'nin Kürt politikasını değiştirmeye başlaması, parti olarak sizi nasıl etkiler? Türkiye'ye dönmek, yasal parti kurmak gibi adımlar gündeme gelir mi?

Burkay: Türkiye'nin Kürt politikasında henüz küçük bir değişiklik var, o da, şu anda «Türkiye'nin» mi, yoksa «Özal'ın» mı, tartışma götürür.. Devletin Kürdistan'daki uygulamalarında ve Kürt halkının durumunda daha bir şey değişmedi. Biz Türk hükümetinin, Kürt halkının varlığının kabulüne, haklarının tanınmasına, baskıların kaldırılmasına yönelik her adımını olumlu karşılarız. Eğer inkar ve terör politikası son bulur ve sorun tam bir serbestlik içinde tartışılabilirse, eğer Kürtler bakımından da düşünme ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engeller kalkarsa, o zaman Kürt hareketinin mücadele biçimleri de değişecektir. Demokratik, barışçı yöntemler önem kazanacaktır. Şimdi böyle bir demokratik ortam yok. Dolayısıyla bizim Türkiye'ye dönme koşullarımız da yok. Türkiye'ye, zindana girmek ya da susmak için dönmek istemeyiz. Ben ve benim durumumdaki kişiler, kendi programımız doğrultusunda serbestçe örgütlenip yasal bir parti biçiminde halkın karşısına çıkabileceksek döneriz. Oysa şimdi o koşullar yok ve biz olması için çaba gösteriyoruz.

Kürt Meselesi ve Anti-Emperyalizm

Amerika ve İngiltere için Kürt örgütleri de genellikle «emperyalist» sıfatını kullanır. Ancak Körfez krizi sırasında hemen bütün

Kürt örgütleri Bağdat'a karşı Batılı ülkelerle dirsek teması içinde olmaya dikkat etti. Bunu Türk sol örgütlerinden bazıları, «bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı emperyalistlerle birlikte saf tutuldu» diye eleştirdi. Sizin değerlendirmeleriniz nedir?

Burkay: Kuveyt krizinde tüm Kürt örgütleri Batılı ülkelerle «dirsek teması» içinde olmaya çaba göstermediler. Örneğin, Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'nin tutumu çok açık. Biz Kuveyt'in işgaline karşı çıktık ama Batıların başlattıkları savaşa da. Biz ekonomik ambargo ve diplomatik yöntemlerle sonuç alınmasından yanaydık. Gerek partimizin açıklamalarından, gerek benim Körfez krizi üzerine yazılarımdan (bunlar *Riya Azadi*'de ve Türkiye'de yayınlanmakta olan *Deng* dergisinde çıktılar), bizim Bağdat diktatörlüğü ile petrol için savaşan Batılılar arasında taraf tutmadığımız bellidir. TEVGER'in de tutumu buydu. Hatta, biz-zat Irak Kürdistanı Cephesi, o zaman, «bu bizim savaşımız değil, niçin savaşalım?» dedi. Dolayısıyla Kürtler için, «emperyalizmle birlikte saf tuttular» suçlaması çok ucuz, haksız bir suçlamadır. Ama bazıları, anti-emperyalizm adına, «bir Üçüncü Dünya ülkesi olan» Irak'ın desteklenmesi gerektiğini söylediler. Bu, çok sakat bir mantık. Üçüncü Dünyada da ne iğrenç rejimler var. Irak rejimi böylesine kanlı, halk düşmanı, iğrenç bir rejim. Kaldı ki, onun işgal ettiği Kuveyt de bir «Üçüncü Dünya» ülkesidir. Irak halkının kendisi Saddam'dan yana değildi, cepheye gönüllü gitmedi ve savaşmadı. Bu rejimin Kürt halkına yaptıklarını ise sağır sultan bile biliyor. Kürt halkı kendi düşmanını, bu hunhar rejimi destekleyemezdi. Kürt halkından Saddam'a destek isteyenler, akıllarını peynir ekmekle yemiş olsalar gerek. Ya da bu kişiler bizi budala sanıyorlar.

Irak'ta Türkmenler de yaşıyor. Ankara'nın, Irak'ta bir Arap-Kürt-Türk federasyonu kurulmasını istediği yetkililer tarafından bile açıklandı. Size göre, Iraklı Türkmenlere nasıl bir statü verilmeli?

Burkay: Irak'ta iki ulus yaşıyor: Araplar ve Kürtler. Bir Arap-Kürt federasyonu doğaldır. Kerkük yöresinde bir Türkmen azınlığı da var. Kerkük, Kürdistan sınırları içindedir. Biz bu Türkmen azınlığına da haklarının tanınmasından yanayız. Örneğin, belli bir yörede çoğunluğu oluşturuyorlarsa, yerel özerklik verilmeli. Çoğunluk oluşturmasalar bile, tüm yurttaşlık haklarının yanı sıra, kültürel haklar tanınmalı.

Iraklı Kürtlerin Ankara'yla Birleştirilmesi Senaryosu

Bugünlerde senaryodan geçilmiyor. Biri de şöyle: Türkiye, Amerika ve Kürtler anlaşsın. Irak'ta önce bir Kürt federe devleti kurulacak. Ardından bu Kürt federe devleti Türkiye'ye bağlanacak. Bu mümkün mü?

Burkay: Herkesin kendine göre senaryoları olabilir ve vardır. Ama ulusların hakları şunun ya da bunun niyet ve çıkarlarına göre değil, uluslararası ilkelere göre belirlenmeli. Irak'ta Kürt halkı Arap halkıyla bir federasyonu seçerse, bu kendi bileceği iş. Ama bu federe devlet Türkiye'ye ne diye bağlansın? Kürtlerin bunu istemeleri için ne gibi bir neden var? Türkiye sınırları Kürtler için çok mu çekici? Yoksa bu tür senaryoları yapanlar, Irak Kürdistanı halkımızın da Türkiye'deki terör ve işkence çarkını yaşamaya pek istekli olduğunu mu sanıyorlar? Üstelik, yağmurdan tam kurtulmuşken, doluya doğru koşturmak akla yatkın mı? Türkiye Kürdistanı'nda da federe bir Kürt cumhuriyeti kurulursa, o başka. Özgür ve demokratik toplumlar çekici olur ve ancak böylesi birliklerin yaşama şansı vardır. Ancak Türkiye'nin böyle bir senaryosu yoktur sanırım.

Önceki görüşmemizden bu yana yaklaşık bir buçuk yıl geçti. Dünyada çok büyük değişimler oldu. Doğu Avrupa çözüldü. Bugün artık sosyalist sistemden söz etmek mümkün değil. Niyet böyle oldu?

Burkay: Önceki görüşmemizde, sosyalist toplumlardaki uygulama ve gerçek durum konusunda bilgilerimizin az olduğunu, bu nedenle, geçmiş dönemde birçok konuda yanıltığımızı söylemiştim. Son 1,5 yılın gelişmeleri, bakış ufkumuzu daha da genişletti. Konu geniş. Özetle şunu söyleyeyim ki, Stalin dönemindeki, bizzat devrimcileri ve sıradan masum halkı da içine alan terör, devrimi savunma ihtiyaçlarının çok ötesine geçmiş ve sosyalizme çok büyük zararlar vermiştir. O günden bu yana, «işçi sınıfı partisi»nin fetiş haline getirilmesi, liderlerin putlaştırılması tartışma ortamını yok etmiş, düşün ve kültür hayatında kısırlığa yol açmış, kitleleri sessizliğe itmiş, partinin yığınlardan kopmasına, sosyalist ideallere yabancılaşmaya neden olmuştur. Bu durum sosyalizmin kuruluş sürecini olumsuz biçimde etkilemiştir. Ama sosyalizmin

bugün içine düştüğü bunalımın tüm sorumluluğunu Stalin'e, hatta «Stalinizme» yüklemek yanlış olur kanısındayım. Son 70 yıllık uygulamayı, başarısızlıkları objektif biçimde ve çok yönlü tartışmak gerekir. Üretim araçlarının toplumsallaştırılmasında ölçü geniş mi tutuldu, çok mu acele edildi? Tek parti yönetimi Stalinizme kaçınılmaz olarak varır mı? Halkın denetimini sağlayacak, yönetimin yozlaşmasını önleyecek mekanizmalar nasıl oluşturulmalı? Diğer bir deyişle, lafta değil ama gerçekte ne yapmalı ki, sosyalist demokrasi burjuva demokrasisinden daha yetkin olsun? Ekonomik alanda da, nasıl bir düzenleme getirilmeli ki, sosyalist ekonomi hızlı gelişebilsin, kapitalist ekonomiyle yarışabilsin? Sosyalistler bu soruların cevaplarını bulmak zorundadırlar ve biz kendimiz de bu sorunlara kafa yoruyoruz.

Sosyalist ülkelerdeki insanlar niçin ayağa kalktı, kapitalizm için mi? Sosyalizm bitti mi?

Burkay: Sosyalizm ciddi bir bunalım geçiriyor. Yine de, geleceğe yönelik olarak iyimserim. Doğu Avrupa'da olanlar bir geriye dönüştür. Sovyetler'de de bu yönde bir gidiş var. Ama insanlık tarihi bakımından bu geçicidir. Gelecekte sosyalizmi çok daha geniş boyutlu bir yükselişin beklediği kanısındayım. Geleceğin sosyalizmin olduğu konusunda hiçbir kuşuk yok. İnsana ve gelişmeye inanan, sömürüye ve adaletsizliğe karşı olan hiç kimse başka türlü düşünemez. Biz, sosyalizmin karşılaştığı sorunlar ne denli ciddi olursa olsun, bunlara sosyalist toplum çerçevesinde çözümler bulunmasından yanayız. Ancak, sözde bu niyetlerle başlayan perestroyka süreci, kısa sürede çığırından çıktı, sosyalizmin reddine vardı, kapitalizme yöneldi. Ya kaptan Gorbaçov böyle olacağını baştan biliyordu, sol gösterip sağ vurdu ya da dümeni elinden kaçırdı. Her ikisi de kötü. Sosyalizm, reform adına bir maceraya sürüklendi, elindeki mevzilerin büyük bölümünü yitirdi. Koca Sovyetler Birliği bir anda Batılı kapitalistlere avuç açan, itibarsız bir ülke durumuna düştü. Sosyalizm büyük darbe yedi. Oysa, bugün karşılaştığı sorunlara karşılık, sosyalizm, Büyük Ekim Devrimi'nden bu yana insanlığın yaşamında olumlu yönde çok önemli değişikliklere yol açtı. Sosyalist ülkelerde ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dev kazanımlar sağlandı. Şimdi ise reform adına toplum yaşamı alt-üst edilmiş, kapitalizm, bir dönem için de olsa, rakipsiz kılınmıştır.

Doğu Avrupa'ya Sosyalizm Kızılordu'yla Geldi

Sosyalist ülkelerde bir reform ihtiyacı yok muydu?

Burkay: Yanlışlık, açıklık ve yenilenmede değil, bunun yöntemindedir. Dördüklü tencerenin kapağı birden bire açıldı. Adım adım ve programlı gidilmedi. Mevziler hovardaca terkedildi. Doğu Avrupa'da sosyalist iktidarlar, bazı istisnaların dışında, sınıf savaşının ürünü olarak değil, savaş sonu koşullarında Kızılordu'nun gücüyle geldi. Yönetici konumuna gelen partiler iktidarı hazırda buldular, yönetmeye hazır değillerdi. Kitleleri yeni duruma alıştırmak da zor bir işti. Batının propagandası etkili oldu. Sosyalist uygulamanın yanlışları ise bunu daha da kolaylaştırdı. Kitlelerin tepkisi anlaşılır bir şeydir. Onların alternatif olarak Batıya, kapitalizme yönelmeleri de. Ne var ki, bu ileri bir yönelme değil. Onlar kapitalizmi bir kez daha keşfedecekler ve onun bir cennet sunmadığını anlayacaklar. İbrenin yeniden sola kayacağı dönem gelecek.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler sizin temel politikalarınızda bir değişikliğe neden oldu mu?

Burkay: Olup bitenlerden elbet dersler çıkarıyoruz ve bu, gereklidir. Temel politikalara gelince. Partimizin yakın hedefi, asgari programı, ulusal demokratik devrimdir. Yani özgür ve demokratik bir toplum. Bunu değiştirmemiz için bir neden yok. Bunu izleyecek hedefimiz sosyalizmdir. Onu da değiştirmek için hiçbir neden yok. Bizim sosyalizme inancımız sarsılmadı. Ama bunun kısa sürede gerçekleşmeyeceğini anlıyoruz. Ayrıca, gerek sosyalist devriminin gerçekleşme biçimlerini, gerek daha sonrasını, sosyalizmin kuruluş sürecini ve sosyalist demokrasiye ilişkin olarak nasıl bir yöntem izlememiz gerektiğini, yaşananların ışığında yeniden değerlendirmemiz gerekir. Önümüzdeki dönemde parti olarak bu konuları daha geniş tartışacağız, sonuçlar çıkaracağız.

İttifak ve Cephe Politikamız Değişmedi

Dünyadaki gelişmeler sizin dışarıdaki ittifak politikalarınıza nasıl yansdı? Bir değişiklik oldu mu?

Burkay: Dünya, sosyalist sistem-emperyalist sistem biçiminde iki kutuplu olmaktan çıkıyor. Kuşkusuz emperyalizm, akşamdan

sabaha, dünya yüzünden kaybolmadı. Sosyalizm de yediği darbele-
re rağmen, tüm eksikleri ve hunalımıyla birlikte toplum sistemi
olarak vardır. Ancak son gelişmelerle birlikte soğuk savaş geri
plana düştü. İki sistemin sert çatışmasından doğan aşırı gerginlik,
artık yok. Ulusal kurtuluş hareketlerine, sosyalist devrimlere des-
tek veren merkezler de... Biz düne kadar sosyalist ülkeleri ulusla-
rarası alanda birinci dereceden müttefik sayıyorduk. O günkü ko-
şullarda doğruydur. Ama şimdi durum değişmiştir ve bu değişme,
ideolojik tespitlere de ister istemez yansımaktır. Bunun ötesinde,
bizim ulusal ve uluslararası planda dost, müttefik olarak gör-
düğümüz güçlerde bir değişiklik yoktur.

İçerideki ittifak politikanızda bir farklılık oluştu mu?

Burkay: Ulusal planda geniş cepheyi öneriyorduk. Buna ulu-
sal burjuvazi de dahildi. Bugün de öyledir. Türkiye işçi sınıfını ve
tüm olarak Türkiye demokrasi güçlerini stratejik dostumuz sayı-
yorduk. Bugün de öyle. Yine uluslararası planda işçi hareketini,
barışsever, demokrat ve hümaniter güçleri dost sayıyorduk. Bugün
de öyledir.

*Ya Türkiye kökenli diğer Kürt örgütleriyle birlik konusunda yeni
girişimleriniz ya da gelişmeler sökonusu mu?*

Burkay: Şu anda böyle bir girişim içinde değiliz. Ama ulusal
güçlerin eylem birliği, koşullara göre bir ulusal cephe dün günde-
mimizde vardı, bugün de vardır.

*PKK ile diğer Kürt örgütleri arasındaki ilişkilerin son 1-2 yıl
içinde giderek sıcaklaştığı görülüyor. Sizin açınızdan durum ne-
dir?*

Burkay: TKSP olarak veya içinde yer aldığımız TEVGER o-
larak PKK ile ikili ilişkilerimiz bugün de yoktur. Ama PKK'ya
karşı düşmanca bir tutumumuz yok. Biz, Kürt örgütlerini kendi ara-
larında çatıştırmak isteyenlere fırsat vermemek için sorumlu dav-
randık; kimi oyunları boşa çıkardık. PKK, bize ve öteki yurtsever
örgütlere karşı geçmişteki saldırgan tutumu tümüyle terk ettiğini
gösterir ve güven verici olursa, onunla ilişkilerimiz düzelebilir.
Biz bunu istiyoruz.

*Türk sol örgütlerinin Kürt meselesine yaklaşımı son dönemde
ne yönde bir gelişme gösterdi?*

Burkay: Marksist solun tutumu olumluydu, bugün de öyledir.
Bir değişiklik veya yenilik olmadığı kanısındayım. Sosyal demok-

ratları ise, kimileri gibi, soldan sayamıyorum.

Kürtlerin Birliği-Türklerin Birliği

Siz, diğer Kürt örgütleri gibi, bütün ülkelerdeki Kürtlerin birliğini savunuyorsunuz. Nihai amacınız bu. Sovyetler Birliği'ndeki Türk cumhuriyetlerinde önemli gelişmeler yaşıyor. Size göre, Türk solcuları, «biz sonuçta dünyadaki bütün Türklerin birleşmesini istiyoruz» deseler, sizin tutumunuz ne olur?

Burkay: Bu ikisi farklı şeylerdir. Sorun salt Kürt ya da Türk olmak değil. Kürdistan, Kürt halkının rızası hilafına, zorla bölünmüş bir ülke. Tel örgülerle, mayınlarla, ordularla korunan yapay sınırlar aynı aşiretleri, hatta aileleri bile bölmüştür. Kürdistan'ın coğrafi bütünlüğü var. Dört parçadan Kürt halkının ortak tarihi, dili, kültürü, ekonomik çıkarları var. Bölünen tek bir ülke ve tek bir ulustur. Bunun içindir ki, Kürdistan'ın ve Kürt halkının birliğini savunmak, Kuzey-Güney Vietnam'ın, Kuzey-Güney Kore'nin, Doğu-Batı Almanya'nın birliğini savunmak kadar doğaldır. Hatta onların bazısında sistem farkı vardı ve var. Kürtlerde bu da yok. Sovyetler'deki «Türk» dediğiniz cumhuriyetler ise, bir kere tümüyle «Türk» değil. Onlar, birbirlerinden ayrı coğrafyalarda oturuyorlar. Kökenleri bir olsa bile -Almanlarla İsveçli ve Norveçlilerin de kökenleri birdir, dilleri de Kırgızca'nın veya Özbekçe'nin Türkçe'ye yakınlığından çok daha yakındır!- aradan yüzyıllar, binyıllar geçmiş; tarihler ayrılmış; dil-kültür çok farklılaşmış. Ekonomik ilişkilere gelince. Türkmenistan ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler Libya ile Türkiye arasında olandan daha sıkı değil. Dolayısıyla, sözünü ettiğiniz halklar bakımından tek ülke ya da tek ulus sorunu yok. Bunlar ayrı ülkeler ve ayrı uluslar. Bunlar rızaları olmadan, zorla bölünmüş ülkeler ve uluslar değil. Aralarında mayın tarlaları, telörgüler yok. Bu nedenle, onların birliğinden söz etmek *Turancılıktır*. Bu ırkçı, yayılmacı bir görüştür. Türk solcuları bugüne dek bu tür görüşleri savunmadılar; bunlar Türk ırkçılarının görüşleridir. Kaldı ki, Kürdistan'ın birliği sorunu bizim de şu anda gündemimizde değil. Bu, geleceğe ait bir sorundur. Kürdistan'ın birden fazla parçası özgürleştiği zaman birlik sorunu gündeme gelebilir diyoruz. Bu da doğaldır sanırım. Niçin özgür Kürtler aralarına sınır çeksinler? Biz hatta, geleceğe yönelik

olarak farklı uluslar arasında bile sınırların kalkmasından yanayız. Türk halkıyla bir federasyonu bugünden savunmuyoruz. Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun birliğini istememizden daha doğal ne olabilir?

Önümüzdeki bir, bir buçuk yıl içinde Türkiye'de bir genel seçim olacak. Türkiye'deki yasal sosyalist partilerden hangisini destekleyeceksiniz?

Burkay: Genel seçimdeki politikamızı yetkili organlar belirler. Bu konuda görüş belirtmek erken.

HEP'in Kürt meselesine ilişkin politikasını temelde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Burkay: Olumlu buluyorum.

MEHDİ ZANA(*) (BAĞIMSIZ)

Mehdi Zana

20 Aralık 1940'ta Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde doğdu. 9 çocuklu bir ailenin oğludur. Babası bir ara Silvan Belediye Başkanlığı yaptı. İlkokuldan sonra okumadı. Politikayla, yanında terzilik öğrendiği ve uzun yıllar birlikte çalıştığı Niyazi (Tatlıcı) Usta'nın terzi dükkânında tanıştı. 1963'te TİP Silvan ilçe örgütünün kuruluşunda sayman olarak görev aldı. Daha sonra ilçe başkanlığı da yaptı. TİP içindeki görüş ayrılıklarında Mehmet Ali Aybar'la birlikte hareket etti. 1969'da TİP'den milletvekili adayı oldu ama kazanamadı. Yine 1969'da Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın (DDKO) kuruluşunda bulundu. 12 Mart muhtırasından (1971) önce 3 Mart'ta tutuklandı. Yargılandı. 4 yıla mahkum oldu. 30 Nisan 1975'te TİP'in ikinci kez kuruluşunda görev aldı. Yine aynı yıl içinde Kemal Burkay'ın liderliğini yaptığı Özgürlük Yolu hareketine katıldı. 12 Aralık 1977'deki yerel seçimlerde bağımsız olarak Diyarbakır Belediye Başkanlığı'nı kazandı. Katılma oranının yüzde 30 olduğu seçimlerde (yaklaşık) Zana 7 bin, CHP 4 bin, TİP 4 bin, AP 2 bin, MSP ise 1500 kadar oy aldı. Seçimlerden sonra Özgürlük Yolu çizgisinden ayrıldı ve o günden bu yana gruplar dışı kalmaya özen gösterdi. 12 Eylül hareketinden sonra 24 Eylül 1980'de İstanbul'da gözaltına alındı. Özgürlük Yolu hareketine üye olmaktan 24 yıl (1983), mahkemede slogan atmaktan 7 yıl 8 ay, gazetelere suç içeren açıklama yapmaktan da 4 yıl hapse mahkum oldu. İnfaz Yasası (ya da Anti-Terör Yasası) ile birlikte serbest bırakıldı (13 Nisan 1991). Evli ve iki çocuk babası olan Zana'nın «Bekle Diyarbakır» adlı bir de kitabı yayınlandı.

Köyden Kente Akın Var

Önce geçmiş olsun diyorum.

Zana: Teşekkür ederim.

İçerden yeni çıkmış kimselere genellikle sorduğum bir soruyu size de soracağımı. On yıldır içerdediniz. Dışarıya çıktığınızda, politik, sosyal, ailevi, arkadaşlık ilişkileri bakımından ilk dikkatinizi çeken farklılıklar ne oldu? Bu sorumu, politikadan çok, biraz hayata dair şeyler için soruyorum.

Zana: Ben daha önce birkaç şey söylemek istiyorum. Biz içerideyken, çıkan arkadaşların mektuplarında bazı yakınmalara rastlıyorduk. «Dışarıda insani ilişkiler kalmamış, dostluklar yok, insanlar birbirlerine çay bile ismarlamamak için yüz çeviriyorlar, genel olarak toplumda bir yabancılaşma var» gibi şeyler yazıyorlardı. Ama ben böyle şeylerle karşılaşmadım. Örneğin, geçmişte sıcak ilişkilerimin olduğu insanlarla arama bir mesafe girdiğine tanık olmadım. Ama başka insanlar için bunun böyle olmadığını da farkettiğimi söylemeliyim. Sonra, bir serzeniş var; yaşamda büyük değişiklikler olmuş. Teknolojik gelişmelerin sağladığı biçimsel bir ilerleme olmasına rağmen, genel olarak yaşam düzeyinde bir gerileme var. Eskiden peynir ve zeytinin olduğu bir sofrada, bugün bu ikisinden birinin bulunmadığını görüyoruz. Ama varlıklı olanlar da göze çarpmıyor değil. Diğer yandan, müthiş bir nüfus artışı farkediliyor, daha doğrusu köyden kente akının daha bir hızlandığı görülüyor.

On yıl içinde hemen farkedilecek kadar nüfusta öyle büyük bir farklılık gözleniyor mu?

Zana: Korkunç bir farklılık gözlenebiliyor. Örneğin, Diyarbakır'da eskiden gezerken insana rastlayamadığımız semtler vardı. Ama geçenlerde bir gün çarşıya çıktım. Eski sokaklar şimdi çarşı haline gelmiş. Vitrinler parıl parıl, caddeler kalabalık ve adım atamıyorsunuz. Bu durum beni şaşırttı doğrusu. Bu kadar olacağını tahmin etmiyordum.

Peki, politik insan tanımını yapmadan baktığınızda, insan iliş-

(*) Zana ile bu görüşme 12 Mayıs 1991'de İstanbul'da yapıldı.

İlişkileri nasıl bugün? Örneğin bugün bir incelmeye mi, yoksa bir kabalaşmayla mı karşılaştınız?

Zana: İnsanın insandan uzaklaştığını gördüm. Bunda tabii yaşamda artan zorlukların etkisi var. Bizim toplumun kendine has insani ilişkileri vardır. Bizim insani ilişkilerimizde, dostluk ve arkadaşlık ilişkilerimizde en temel öğelerden biri, bir şeyleri başkasına ikram etmektir. Bu, yalnız bizde vardır demiyorum. Başta Ortadoğu olmak üzere, Müslüman ülkelerin yapısında buna rastlamak mümkün. Eskiden yaşam koşulları bu kadar kötü olmadığı için, insanlar ikramda bulunabiliyorlardı. Aslında 20 yıl kadar önce daha Silvan'dayken de farketmiştim bunu. Kendimden örnek vereyim: Parti çalışmaları sırasında, Silvan'a gelen köylüleri rahatlıkla lokantalara götürüyorduk, yemek yedirip çay içirebiliyorduk. O zamanlar Diyarbakır'a geliş-gidişlerimde oradaki arkadaşların bazılarında bu yakınlığı görmediğimde de onları yanlış yorumluyor, niye böyle uzak davranıyorlar diye serzenişte bulunuyordum. Bu kez biz Diyarbakır'a yerleştikten sonra, aynı değişimi kendimde gördüm. Çünkü yaşam koşulları değişmişti. Ben Silvan'da iken annem-babam beni besliyordu, evde yatıp kalkıyordum ve dükkândan elde ettiğim kazancım bana harçlık olarak kalıyordu. Bu nedenle, rahatlıkla ikramda bulunabiliyordum. Ama Diyarbakır'a geldiğimde, oradaki koşulların buna imkan vermediğini kendim de gördüm.

Siyaset Feodalizmi Çözüyor

Yani yoksulluk, feodalizmden kalma bazı güzel hasletleri erozyona mı uğrattı?

Zana: Tabii.

Güneydoğu bölgesi, hâlâ feodal ilişkilerin yaşandığı, feodal kültürel değerlerin en yaygın olduğu yerlerinden biri olarak bilinir. On yıldan sonra, bölgedeki feodal değerlerde aşınma, parçalanma ne düzeyde?

Zana: Çok, hem de pek çok.

Yani karı-koca ilişkilerine, akraba ilişkilerine, aşiret içi ilişkilere yansımış mı çözülmeye?

Zana: Hepsinde var. Müthiş bir ilerleme gözüküyor. Diyarbakır'daki konuşmaları izledikten sonra, diyebilirim ki, yüzde ikiyüz

bir farklılaşma var.

Bu aşınmayı yaratan sizce siyasi gelişmeler mi, yoksa maddi yaşam koşullarındaki değişme midir?

Zana: Genel olarak, bu tür durumlarda bu ikisi birlikte et- kide bulunurlar. Ama Kürdistan'daki değişimde ağır basan, siyaset olmuştur, kanısındayım.

Ama az önce göç olgusuna dikkat çektiniz. Göç olgusu da ekonomik sürecin bir sonucudur. Köyün besleyememesi ve şehrin çekmesi... Bu iki kutup arasında işleyen mekanizmadan doğuyor göç...

Zana: Genel olarak düşündüğümüzde, bu söyledikleriniz doğru. Ama Kürdistan'a gelince, burada uygulanan baskıların da göçü etkilediğini görmeliyiz. Köylü şöyle der: Jandarma bana köyde beş dipçik vuruyorsa, şehirde ancak bir tane vurabilir.

Göç ekonomik nedenli değil mi yani?

Zana: Ekonomik nedenler de önemli, ama Kürdistan'da belirleyici olan, kırsal alandaki baskılardır. Şehirlere son zaman- lardaki aşırı göç, bundan kaynaklanıyor. Daha önce, yani on yıl önce, kapitalist gelişme belli bir düzeye gelmişti zaten. Tarımdaki makineleşme, karasabanın yerini çoktan almıştı. Traktörlerin ve diğer tarım makinelerinin doğurduğu kırsal alandaki işsizlik sonucu, zaten köyü terkedeceklerin büyük kısmı şehre göçmüştü. Bu son on yıldaki siyasi durum, gelen ağır baskılar, hızlı göçün asıl nedenini oluşturdu.

Tekrar başa dönelim. Sonuç olarak genelde şimdi, dışardaki insan ilişkilerinden memnun musunuz, değil misiniz?

Zana: Dediğim gibi, kendi açımdan, kişisel olarak mem- nunum. Ama bana gelen pekçok mektuptan anladığım kadarıyla, dışarıya çıkan arkadaşların genelde sorunları var. Buradan da, genel olarak böyle bir sorunun olduğunu çıkarıyorum.

Gruplar Dışı Kalmayı Savunmuyorum Ama

Anlıyorum. Şimdi politik sorulara geçmek istiyorum. Siz es- kiden Özgürlük Yolu'nun siyasi görüşlerini savunan bir kişi olarak bilinirdiniz. Sonradan, bildiğim kadarıyla, bu görüşlerinizi terkettiniz ve şu an herhangi bir görüşe mensup değilsiniz. Özgürlük Yolu'ndan neden ayrıldığınızdan çok, şu an

neden gruplar dışı olduğunuz merak ediliyor. Neden gruplar dışısınız?

Zana: Ben. Özgürlük Yolu'nun düşüncelerinden çok, Özgürlük Yolu'nun kadroları itibariyle bir şey yapamayacağı kanaatine vardım.

Ne zaman oldu bu?

Zana: Daha önceden başlamıştı ama 1978 sonlarına doğru ilişkilerimiz kesildi.

Yani belediye başkanı...

Zana: ...olduktan sonra. Bağımsız oluşumun sebebine gelince. Koşullar beni bağımsız kıldı. Yani bağımsızlığı tercih edişimden değil. Biraz değişik bir mücadele anlayışım vardır. Bir mevzi almıştım ve bu mevziyi genel devrimci hareket adına almıştım; yoksa ben Özgürlük Yolu adayı değildim. Ben ortaya bağımsız çıktım. Konuşmalarında tüm devrimcilere seslenerek, «ben böyle biriyim, eğer başka bir adayınız varsa ben aday olmam» dedim. Aslında aday olmuyordum ama kimse cesaret edemiyordu. Bense, halkta bir şeyler olduğunu bildiğimden, «gelin aday olun, sizi kazandıralım» diyordum. Çok arkadaşa gittik; okumuş, avukat, doktor arkadaşlara... Ama kimse cesaret edemiyordu. Ondan sonra ben aday oldum. Bütün devrimcilere, bütün fraksiyonlara seslenerek dedim ki, «bütün defterleri kapayın. Ben bu doğrultuda bir adayım ve bu doğrultuda belediyeyi yürüteceğim, beni destekleyin.» Beni desteklediler. Özgürlük Yolu'ndan olduğum için, elbette Özgürlük Yolu'nun ağırlığı vardı. Çünkü adaylığım konusunda karar verilmiş ve destek sözü almıştım. Ama çalışma yapan tabanda, bütün gruplardan insanlar bulunuyordu. Çeşitli gruplar çeşitli adayları destekledikleri halde, tabanlarında beni destekleyenler de vardı.

Özgürlük Yolu'ndan, esas olarak politikalarına itirazdan dolayı değil de, kadro olarak bu politikaları taşıyacak bir yapı arzetmediği gerekçesiyle 1978 sonlarında ayrıldığınızı söylediniz. Ondan sonra onüç yıl geçti. Yanlış anlaşılmasın ama onüç yıl bir politikacının yerini seçmesi için yeterli gibi geliyor bana. Niye beklediniz? Fırsat mı kolluyorsunuz?

Zana: Hayır. Mücadelenin gereği, böylesini yararlı gördüğüm için bu çizgideyim. Ama bu, sonuna kadar da böyle gidecek anlamını taşıyor. Bağımsız kalmamın bir diğer nedeni, bu geçen

sürede cezaevindeydim. Bir başka fraksiyona girmemin veya yeni bir şey yaratmamın koşulları yoktu. Şu an bu durumumla, halkıma daha yararlı olacağım inancındayım.

Herkes Bir Şeyler Yapmaya Çalışıyor

Peki, cezaevinden gelişmeleri izleyemiyor muydunuz?

Zana: İzliyordum. Adım adım izliyordum. Bütün gelişmeleri, fraksiyonların neler yapmaya çalıştıklarını izliyordum. Bu arada Kürt örgütlerinin dışındakileri de izleyebiliyordum.

Gördüğünüz kadarıyla, belli başlı birkaç Kürt grubunu değerlendirir misiniz?

Zana: Bu sıra Kürt halkı sıcak bir mücadele içindedir. Bu nedenle, bu konuda bir şeyler söylememin yararlı olmayacağı inancındayım.

Hiç olmazsa bazı ipuçları veremez misiniz? Nasıl görüyorsunuz Kürt gruplarının gelişmesini?

Zana: Herkes, halihazırda, sevabıyla günahıyla bir şeyler yapma çabası içerisinde. Tabii, birtakım aksaklıklar var. Bu arada, taban kaybedenler varken, bunun yanında sıcak bir mücadele, gerilla mücadelesi verenler de var. Bazı kesimler, Avrupa'da mücadele etmeyi kendilerine şiar edenip o doğrultuda hareket etmektedirler. Ama bunlar nereye kadar giderler, bunu artık zaman tayin eder. Pek çok grup bitmeye yakındır ama fiziki yokoluş elbette başka bir şeydir. Yine bir bakarsınız, bunlar bir dönüşüm kaydedip atılımlar yaparak gelişebilirler. Ben bu konuda sekte bir tutuma sahip değilim. Birilerini itmekten yana değilim. Ben kendi yaşamımda çok gördüm. Yüzde yüz hain gözüyle baktığımız insanların sonradan çok büyük atılımlar yaptığını gördük. Yine çok kahraman bildiğimiz insanların, çok rezaletler yarattığına da şahit olduk.

Kendinizi hangi çizgiye yakın hissediyorsunuz diye sorsam, cevap verebilir misiniz?

Zana: Çoğu liderler her şeyi söylüyor. Ama ben Kürt halkının mücadelesine kendimi adamışım. Bilindiği gibi, hasım tarafların birbirine karşı geliştirdikleri tedbirler vardır. Bu konuda ben, aynı yöntemlerle mukabeleden yanayım. Gerekli tedbirleri almazsan kaybedersin.

Politikayı Bırakmadım ki

Politikaya devam edecek misiniz?

Zana: Tabii. Zaten içindeyim.

Yanılmıyorsanız, 141 ve 142'den mahkûm oldunuz. Bu maddeler kalktığı için yasal olarak sizin politika yapma hakkınız doğdu mu bilmiyorum.

Zana: Hukuken bu olanak var. Ama bir şeylere adaylık, milletvekili olmak gibi şeyleri kendim sevmiyorum. Bu tür görevleri tasvip ederim. Buralara da sahip çıkmak, aday göstermek lazım ama ben sevmiyorum. Rahat konuşabilmek için adaylıktan yana değilim.

Olayın hukuki yanını biraz açar mısınız?

Zana: Anayasının 14. maddesine göre, siyasi mahkûmlar, af gelse de bu haktan yararlanamıyorlar. Ama gelen yasa bu durumu ortadan kaldırıyor.

Bir belediye başkanlığı seçiminde veya milletvekili seçiminde size tekrar bir rol önerilse, kabul eder misiniz?

Zana: Ben şahsen taraftar değilim. Ama, mesela bu sabah bir ağabeyimiz bir şeyler söyledi: «Sen böyle diyorsun ama seni oraya halk getirdi. 12 Eylül faşizmi ise seni oradan aldı. Bu halk seni oraya iade ettiği zaman, 'yok' diyemezsin. Ama gidersin, sonra da istifa edersin, o ayrı bir konudur.» Bu sözler kafamı kurcaladı. Daha önceleri, işin bu yanını hesaplamamıştım. Eğer böyle bir görev uygun düşerse, mücadelenin bir gereği olarak ve halkın jestine cevap alması için böyle bir şeye boyun eğebilirim.

Milletvekilliği şeklinde mi, yoksa belediye başkanlığı şeklinde mi?

Zana: Artık nasıl uygun görülürse.

Kürt Hareketi Rayına Oturdu.

Bölgede şimdi Kürt sorunuyla ilgili olarak olağanüstü gelişmeler var. Son üç aylık dönem içinde müthiş zikzaklar oldu. Bir yükseldi, bir bozguna uğradı, tekrar farklı bir durum ortaya çıktı ve bir süre sonra ne olacağını, doğrusu, kimse kestiremiyor.

Bütün bu gelişmelere baktığınızda, Kürt meselesi genel olarak nereye gidiyor? Kürt problemi hangi yöne doğru evriliyor?

Zana: Evvela bu «zikzaklar» deyimine katılmıyorum. Kürt halkının mücadelesi kurtuluş rayına oturmuştur.

«Zikzak»ı şu anlamda kullandım: Bir başarıya gitti, bir yenildi.

Zana: Bu bir yenilgi değil. Başarıya doğru gitmeye devam ediyor. Savaşta, bütün alanlarda sendelemeler olur. Bunlar yenilgi değildir. Bu, mücadele sırasında hasımların taktik olarak bazı mevzilerden geriye çekilmesi veya taktik düzeyde bazı değişiklikler yapmasıdır. Bugün Kürt hareketi her gün boyut kazanmaktadır. Kurtuluşa doğru adım adım ilerliyor. Önemli olan, hareketin sağlıklı bir raya oturmasıdır. Şimdi, Kürt halkının mücadelesi sağlıklı bir raya oturmuştur. Burada sonuç, karşı taraflar ve Kürt halkı arasındaki mücadeleye bağlıdır.

Şu anda hangi ülkeden umutlusunuz?

Zana: Irak'taki parçadan.

Niye?

Zana: Irak'taki hareketin bir tarihi, bir geleneği vardır. Daha önceki mücadeleyi saymasak bile, otuz yıldır sıcak savaş içinde olan bir halk var orada. Bu halk dağlarda ot yiyerek, otuz-kırk bini geçmeyen peşmergesiyle savaşıyor. Şimdi yüzbinlerce silahlı peşmergesi vardır. Bu, otuz senelik mücadelenin vermiş olduğu bir deneyim vardır.

Irak'ta, 1970'de buna benzer bir durum yaşandı. Bağdat hükümetiyle Kürtler antlaşma yaptılar. O günün şartlarına göre hayli ileri bir özerklik antlaşması imzalandı. Ama hükümet sonradan bunu pekâlâ rafa kaldıracıldı. Ben başka Kürt kesimleriyle, aydınlarıyla görüşüğümde şu tespiti yapmışlardı: «Evet, bugün Irak'ta kâğıt üzerindeki yasal kazanımlar en ileri durumda gözüküyor. Ama bölgedeki en gelişmiş ülke durumunda bulunan, demokrasisi onlarla kıyaslandığında daha ileri olan Türkiye'deki durum bizi daha bir umutlandırıyor. Türkiye'de bir kazanım olduğu zaman buradan geriye gidilmez, çünkü toplumsal dinamiklere dayanıyor, yani sahip çıkılıyor. Ama Irak'ta her şey bir anda verilebilir ve ertesi sabah da geri alınabilir.» Siz bunları dikkate almıyor musunuz?

Zana: Bunları dikkate alıyorum ama Türkiye henüz ona hazır değildir. Irak'ta Türkiye'den daha önce bir şeyler olacaktır.

Ayrıca, şimdi Irak'ta ne Kürtler eskisi gibidir, ne de Irak Hükümeti.

Bu olayı ne zamandan beri eskisinden farklı görüyorsunuz?

Zana: Körfez savaşının neden olduğu bazı etkenler vardır: Irak hükümeti darbe yemiştir. Irak halkı bilinç bakımından bir şeyler kazanmıştır. Dış güçlerin yarattığı tahribatlar vardır. Saddam'ın yaralanmış kahramanlığı vardır.

Irak'ta Kürtler Yenilmedi

Bu kadar yıpranmış bir Saddam'a karşı bile, oradaki Kürt hareketinin askeri bir yenilgiye uğraması...

Zana: Askeri bir yenilgi yok...

Nasıl olmaz? İki milyon kişi niye o zaman dağlara sığındı?

Zana: Askeri yenilgi ayrı bir şeydir, halk kitlelerinin paniğe kapılıp yollara düşmesi ayrı bir konudur.

Ama olayı en iyi izleyen gazetecilerden biri de bendim. Askeri olarak yenildiler, Mehdi Bey. İsterseniz bunun tartışmasını yapmayalım. Ben bu yenilginin nedenlerini sormak istiyorum.

Zana: Bir şehri terkedip saklanmak yenilgi değildir. Oradaki hareket, mevcut Kürt örgütlerinin inisiyatifi dışında gelişen bir hareketti. Yılların insanoğlunda yarattığı birikimlerin patlamasıydı. Örgütler feveran eden halkı kontrol altına alamadı.

Anlayamadım. Şimdi siz yenilginin nedenlerini mi açıklıyorsunuz, yoksa orada bir yenilginin olmadığını mu söylemek istiyorsunuz?

Zana: Benim bakış açım farklıdır. Yenilgi terketmek demektir, teslim bayrağı çekmektir. Tamam mağlup oldum, bittim, demektir. Oysa orada bir hareket var.

Ben, Irak'taki hareket bitti demiyorum. Bir hareketin tamamen bitmesi ayrı bir şey, ama muharebelerden birinden yenik çıkması ayrı bir şey. Kürtler, 31 Mart'a kadar merkezi hükümetle hiç görüşmeksizin kendi meselelerini kendilerinin çözecekleri gibi bir iddiaya sahiptiler. 30 Mart'ta Barzani'yle konuştum. Geçici hükümetin nasıl kurulacağını tartışıyorduk. Ama 31 Mart'ta bütün şehirleri terkederek dağlara vurdular. Bu, bir askeri yenilgidir. Siz hangi gerekçeyi gösterirseniz gösterin, bu bir yenilgidir.

Zana: Bence orada bir tek hata var. Hata, örgütlerin karşılaştıkları olayı başından hesaplamamalarından kaynaklanıyor. Yani

halk kitlelerinin birtakım hareketlere girebileceklerine hazırlıklı olmamalarıdır.

Kendiliğinden patlayan bir ayaklanma mıydı diyorsunuz?

Zana: Tabii. Bu son harekette, «caş» dediğimiz, yani daha önce hükümetle işbirliği içinde olan kesimler vardır ve bunların sayısı yüzbinlerdedir.

Şimdi şöyle sorayım. Siz şu anda Irak'taki harekettten ne bekliyorsunuz? Sizce Irak'taki Kürt hareketinin gündeminde şimdi ne var? Saddam ile yapılan görüşmelerden umutlu musunuz?

Zana: Ben işin içinde olmadığım için bir şey söyleyemem ama...

Saddam'la görüşmeleri destekliyor musunuz?

Zana: Sorun, Saddam meselesi değil, sorun Irak iledir. Saddam devlet başkanıdır ve adam diyor ki, buyrun oturup konuşalım. Bu bir dipolomatik olaydır, sonuçta birisiyle oturup konuşacaksınız. Artık burada Saddam sözkonusu değil, Irak halkı sözkonusudur. Irak halkı onu temsilci gösteriyorsa, onu devlet başkanı görüyorsa, elbette onunla görüşeceksiniz.

Sizin gördüğünüz kadarıyla Irak'taki Kürt hareketi liderleri Saddam'la görüşmeleri Batı'nın bilgisi dahilinde mi, yoksa Batı'ya rağmen mi yürütüyorlar?

Zana: İnsan bu tür şeyleri kesin bilemez ama Batı'nın haberi olabilir.

Batı Konusunda İki Eğilim

Bölgedeki bütün Kürt hareketlerinde şöyle bir durum gelişti. Bir kısmı Batı'yla dirsek teması içinde, yaklaşım birliği içinde bir şeyler yapılacağı inancında. Bir kısmı, hatta bu, PKK'dan ibaret geliyor bana, -belki çok marjinal düzeyde bazı profesyoneller de PKK'nın tutumunu paylaşıyordur belli oranda-, tam tersine, Irak'ta emperyalizmin getireceği çözümü, çözüm değildir; emperyalizm kimseye yurt, vatan hediye etmez, bölge halklarının ve halkımızın kurtuluşu emperyalizmle ntücadeleden geçer, diyorlar. Sizin bu konudaki yaklaşımınız ne?

Zana: Benim yaklaşımım açıktır. Her zaman söylerim. Kendi politikama hiç kimseyi sokmam. Yani Kürt halkı kendi politikasında yabancı parmağına izin verdiği zaman kaybeder.

Ama Kürt halkının herkesle temasa geçme hakkı vardır. Ancak o ilişkiler kendi mücadelelerini yönlendirecekse, başarı sağlanamaz.

Bu genel bir söylem, bana somut tutum lazımı. Bu somut durumda siz hangi tarafı haklı buluyorsunuz?

Zana: Ben kendimi haklı buluyorum. Bütün dünyayla dostça ilişkilere, yardım ilişkilerine girmekten yanayım. Ama kendi politikama da kimseyi sokmam.

Şu anda olan nedir?

Zana: Irak Kürt hareketinin kendi iç politikalarına Batılıları sokup sokmadıklarını kesin bilmiyorum. Eğer sokmamışlarsa, bu temaslarını uygun görüyorum. ABD ve müttefiklerin orada açtıkları kamplar, oradaki silahlı mücadeleyi engellemiyorsa yararlıdır, ama engelleyecekse zararlıdır.

Batı ne yapmak istiyor?

Zana: Batı, kendi çıkarının yanındadır.

Bu, çok açık bir şeydir.

Zana: Tabii. Batılılar çok yönlü oynuyor. Zaten başarıları da bundan ileri geliyor. Bütün ihtimalleri dikkate alıyorlar, hangisi ağır basarsa, ona yöneliyorlar. Batı kendi çıkarlarını düşünür. Kürtlere adalet de getirebilir, özerklik de getirebilir, satabilir de.

Bugün Batı'nın gündemine bağımsız bir Kürt devleti girdi mi sizce?

Zana: Batının gündeminde her zaman vardı bu.

Şu an ön plana aldığı bir gündem maddesi mi?

Zana: Kesin bir şey söylemiyorum şimdi. Ama yine tekrarlayayım. Çıkarları onu nereye çekerse, oraya gider. Bugün Batının gündeminde bağımsızlık da vardır, özerklik de vardır, imha etmek de vardır.

Peki şu an Batının çıkarı nerededir?

Zana: Şu an Batının çıkarı Araplardadır. Kürtler bu sıra ona pek kâr getirmez.

Yani üç aşağı, beş yukarı statikonun devanı mı?

Zana: Evet durum onu gösteriyor.

Önümüzde bir seçim var. Yasal hakkınızı da kazandığınızı varsayalım. ANAP size millervekilliği adaylığı teklif etse, ne yaparsınız?

Zana: Ne ANAP teklif eder ve ne de ben kabul ederim. ANAP benim niteliğimi biliyor, ben de ANAP'inkini. Sadece

ANAP'ı değil, DYP'yi de kabul etmem.

SHP'yi?

Zana: Onu da kabul etmem.

HEP?

Zana: HEP'i düşünebilirim.

Özal Gelmiş Geçmiş En Akıllı Türk Politikacısı

Peki Özal'ı nasıl görüyorsunuz?

Zana: Özal için, şimdiye kadar gelmiş geçmiş Türk politikacıların en akıllısı diyebilirim. Kendi davasının adamıdır. Sermayenin adamıdır ve o kafayla hareket ediyor.

İnönü kimin adamıdır?

Zana: İnönü politikacı değildir. İnönü, benim kanımca, etrafındaki bazı güçlerin etkisi altında kalıyor. Kişinin yanındaki kadrolar önemlidir. Kanımca, 12 Eylül her ihtimali düşünerek mevcut partilere sermayenin adamlarını yerleştirmiştir.

Türkiye'de gelecek hangi partidir?

Zana: Gelecekte koalisyon görüyorum.

Özal bitti mi size göre?

Zana: ANAP bu şekliyle bitmiştir ama Özal için demiyorum. Özal'ı ANAP'tan ayrı düşünmek lazım.

Niye? ANAP kimin politikalarını uyguluyor ki? Yoksa, sadece Kürt politikasına dayanarak mı böyle konuşuyorsunuz?

Zana: Doğru. Ağırlıklı olarak öyle: Kürt politikasından dolayı bugün Kürtlerin Özal'a sempaticileri artmıştır.

ANAP Doğu ve Güneydoğu'dan oy alır mı?

Zana: ANAP oy alamaz ama bugün üç kişi cumhurbaşkanlığına adaylığını koysa, eminim Özal ağır basacaktır. Konuştuğum herkes, Özal'ın daha rahat olduğunu, daha gerçekçi olduğunu söylüyor.

Peki size göre, Türkiye'de Kürtlerle Türkler arasındaki mesafe açılıyor mu?

Zana: Açılmış. Biliyorsunuz, yaşanan olaylar... Bir örnek vereyim. Geçende, Kadıköy'de bir ailenin kızı benim yaşam öykümü okumuş, sonra kitabı arkadaşlara vermiş. Arkadaşları sonra gelip, «bunlar yalan. Biz böyle işkence yapmayız. Siz birbirinize yapmışsınız. İftira atıyorsunuz» demişler. Tabii, kötü

şeyleri kimse kabul etmez. Ha, işte demek ki, Kürt ve Türk halkı bu kötülüklerden yana değil. Mevcut iktidarların, daha doğrusu faşizan güçlerin Türk ordusuyla doğrudan yaratmış olduğu baskılar, vahşetler, belli birtakım düşmanlıklar yaratmıştır. Bunu inkâr edemeyiz. Ama bunun tamiri her zaman mümkündür. Yedi, sekiz yüz yıldır bu insanlar birlikte yaşayıp kaynaşmışlar. Bunun yolu böyle değildir. Ben mahkemelerde Kürt ve Türk halkları eşit koşullarda yaşasın ve ben bundan yanayım da dedim. Okumuş insanlar bile bu düşünceyle alay ediyorlar. Zaten Türkiye'deki okuma düzeyi bir talihsizliktir. Çünkü insanlar bağımsız düşünemiyorlar. Bu, Türkiye için çok kötü bir durum. Anlayış düzeyi feci geri. Alay ediyor. Kendince, işte zavallı bir adam konuşuyor diyor. Ondan sonraki savunmamda ben de şöyle dedim: «Artık hiçbir kuvvet Kürt ve Türk halkını bir araya getiremez. Ve hiçbir kuvvet Kürt halkının kurtuluş mücadelesini durduramaz. Ne tanklar, ne askerler, ne de uçaklar... Belki çok sayıda ölüme sebebiyet verilecektir ama Kürt halkı mutlaka hedeflediğini başaracaktır. Geride kalan ölümler, gelecek nesillerin bizleri lanetlemesine neden olacaktır. Gelin, buna meydan vermeyelim. Ne siz ve ne de biz kan dökelim. Sorunu beraberce çözelim ve gelecek nesiller bize küfretmesinler.

Ayrılık mı, Eşitlik mi?

Mehdi Bey, siz «ayrılık» mu diyorsunuz, yoksa «eşitlik» mi? Bu soruya cevap vermeyebilirsiniz.

Zana: Benim savunmalarımda da geçiyor. Zaten belirtmişim; Kürt halkının ayrı yaşayacağı, hiçbir kuvvetin bunu önlemeyeceğini. Savunmamda, «artık ayrılmayı önleyemezsiniz» demiştim. Ben şahsen beraber yaşanmasından yanayım ama böyle olacağına inanmıyorum. Ayrılır, tekrar birleşir, ona bir şey diyemem. Türk halkının da çabası olması lazım. Solda ve aydın kesimlerde bazı çabalar görüyoruz gerçi. Mesela İsmail Beşikçi... Yalnız bu son on-oniki senedir sol, darbe yedi, çocukların bazıları kaçtı, bazıları içerde. Yavaş yavaş toparlanıyorlar ama biraz zaman istiyor.

Türk solunun Kürt meselesine bakışı nasıldır?

Zana: Güzeldir. Büyük mesafe katetmiştir. Bu, bizi sevindiriyor.

Peki, genel olarak Türk aydınlarının Kürt meselesine bakışı

nasıldır?

Zana: Az da olsa gelişme katediliyor.

Bana bir örnek verebilir misiniz? Tüm dünyada, Üçüncü Dünya ülkeleri arasında, kendi Kürtlerine Türk aydınlarından daha olumlu yaklaşan bir aydın tabakasına sahip bir devlet var mı?

Zana: Fransa var.

Üçüncü Dünyadan bahsediyorum. Kendi milli meselesinde Türk aydınlarından daha olumlu yaklaşımda bulunan bir Üçüncü Dünya ülkesi gösteriniz bana.

Zana: Pakistan'da oldu. Bangladeş olayında, birtakım kesimler onlardan yana tavır sergilediler.

Ama orada kanlı olaylar oldu.

Zana: Olmadı demiyorum zaten. Ama orada Bangladeşlilerin tarafını tutanlar da oldu. Ama Ortadoğu'ya baktığınızda Türkiye'de olduğu düzeyde bir başka ülke yoktur.

Peki bunun altını niye çizmiyorsunuz?

Zana: Söylüyoruz. Mesela, demin Türk solundaki gelişimden bahsettim. Bu bizi mutlu ediyor.

Bunu yeterince vurguladığınız kanaatinde değilim. Sadece solcular içinde değil, solcu olmayan aydınlar arasında da bu konuda oldukça demokratik bir bakış var.

Zana: Vardır. Doğrudur. Zaten aramızdaki konuşmalarda bunu ifade ediyoruz. Elimizdeki imkanlar kısıtlı olduğundan belki bunu dışarıya yansıtmıyoruz. Örneğin, cezaevindeyken, Irak'taki gibi bir Halepçe katliamının Türkiye'de olamayacağını söylemişimdir. Ama diğer yandan, Çevrimli(*) olayı gibi olaylar yine de bizi düşündürüyor. Yine de ben, Türk halkının Halepçe gibi bir olaya izin vermeyeceği inancındayım.

Ben, İran-İrak savaşından hemen sonra Bağdat'a gittim. Şu 1988'deki Kürt göçü olduktan sonra. Helikopterlerle, yıktıkları Kürt köylerinin üzerinden geçerken, Iraklı Arap subaylar bize bunları gösterip, «bak, bak ne güzel yıkmışız» diyorlardı. Yani bunun, kendileri için bir ayıp olduğunun bile farkında değillerdi. Saklar insan bunu. Bana gösteriyor, «bak» diyor. Türkiye bu konuda çok farklı.

Zana: Taha Yasin Ramazan da açıkladı. «Halepçe'yi bomba-

(*) Çevrimli köyündeki katliam için. resmi yetkililer «PKK yaptı» derken. örgüt bunu yalanladı.

lamayıp ne yapacaktık?» dedi. Bir başbakan bunu söyleyebiliyor orada. Türkiye'de belki bazı insanlar kendi başlarına birtakım şeyler yaparlar. Ama ben şuna inanıyorum, Türk halkının böyle şeylere karşı çıkacağına, sokaklara döküleceğine inanıyorum. Onun için, mesela, Ülke gazetesindeki bir yazımda, 'daha çok sokaklara çıkın, bağırın, yapışın yakalarına, biz kardeşiz, izin vermeyin deyin' diye yazdım. Bir Türkiye ile Irak, İran ve Suriye aynı değildir.

Son bir söz?

Zana: Türk halkına tekrar sesleneceğim. Bu kardeşliğimizi bozmayalım. Asırlardan beri birbirimize alışmışız, gelin birbirimizi kurtaralım.

IRAK

IRAK

Kronoloji

- 1918 Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden İngiltere Irak'ı işgal etti. Süleymaniye kenti Belediye Başkanı Şeyh *Mahmud Berzenci*'yi Kürt bölgesine genel vali olarak atadı. İngiltere, bu aşamada, Kerkük petrolü yüzünden Kürtlerle yakınlaşmaya ve iyi geçinmeye çalışıyordu. Şeyh *Mahmud*, Kerkük'ü işgal eden İngiliz komutana, birçok Kürt lider tarafından imzalanmış bir yazı göndererek, İngilizlerin himayesinde Kürtlere özerklik verilmesini istedi (7 Nisan). İngiliz Binbaşı *E. W. C. Noel*, Süleymaniye'ye geldi. Kürt liderlerle bir toplantı yaptı ve İngiliz Hükümeti adına Şeyh *Mahmud*'un Güney «Kürdistan Emiri» tayin edildiğini ilan etti (16 Kasım).
- 1919 Şeyh *Mahmud*, İran'ın Avroman ve Merivan aşiretleri ile birleşerek Süleymaniye'deki İngilizleri tutuklattı ve bağımsızlığını ilan etti (22 Mayıs). Aynı yılın Haziran ayında direniş kırıldı. Şeyh *Mahmud* tutuklanarak Bağdat'a götürüldü. Yargılandı.
- 1922 İngilizler, Musul meselesinde Türkiye'ye karşı yararlanmak için Şeyh *Mahmud*'un sürgünden dönmesine izin verdiler. Burada, kendi başkanlığında, 7 bakandan oluşan bir hükümet kurdu (10 Ekim). Kendi adına posta pulu bastırıldı.
- 1923 İngiltere ile Irak hükümeti arasında anlaşma imzalandı (30 Nisan). İngiltere Şeyh *Mahmud*'un hükümetini ortadan kaldırmaya ve Irak'ı, ilhak etmeye karar verdi. Askeri hareket başladı.

- 1924 Irak ordu birlikleri, İngiliz hava kuvvetlerinin desteğinde Süleymaniye'ye girdi (19 Temmuz).
- 1930 İngiltere Irak'a bağımsızlık verdi (30 Haziran). *Şeyh Mahmud* tekrar ayaklandı (Kasım). Süleymaniye kentini aldı. Irak ordusu isyanı bastırdı. *Şeyh Mahmud* tutuklandı. Güneyde zorunlu ikamete tabi tutuldu. 1941'e kadar burada kaldı. 9 Ekim 1956'da Bağdat'ta öldü.
- 1931 Bu kez de, başlarında *Şeyh Ahmed* olduğu halde Bahdinan bölgesindeki *Barzan* aşireti ayaklandı.
- 1933 Yine İngiliz hava kuvvetlerinin desteğini alan Irak hükümet kuvvetleri Barzan aşiretinin isyanını bastırdı. Başlarında *Şeyh Ahmed* olduğu halde *Barzan* aşireti, Şemdinli'nin Ziti bölgesinden Türkiye'ye sığındı. Sığınanlar arasında *Şeyh Ahmed*'in kardeşleri *Mustafa* ve *Mehmet Süddik Barzani* de vardı. Üç kardeş önce Yüksekova'ya, oradan da Eskişehir'e götürüldüler.
- 1934 Irak hükümetinden alınan güvenceden sonra, başta liderleri, Barzan aşireti Irak'a iade edildi. Önce tutuklandılar. Sonra *Mustafa Barzani* 1943'e kadar Süleymaniye'de gözetim altında tutuldu.
- 1939 Süleymaniye'de, *Şeyh Mahmud*'un eski yardımcılarından *Prof. Refik Hilmi* başkanlığında gizli *Hêvi* (Umut) örgütü kuruldu.
- 1943 *Molla Mustafa Barzani*, sürgünde bulunduğu Süleymaniye'den kaçıp kuzeydeki Barzan bölgesine geldi. Irak karakollarına saldırılar başlattı. Etrafında hızla büyük bir güç topladı. Üzerine gönderilen hükümet kuvvetlerini arka arkaya yenilgiye uğrattı. Bağdat'taki *Nuri Sait* hükümeti *Barzani* ile anlaşma yolu aradı. Kürtlerin isteklerinden bir kısmı kabul edildi.
- 1944 Hükümetin taviz vermesinden cesaretlenen *Barzani* taleplerini artırdı. Bunun üzerine, «Irak'ın toprak bütünlüğü elden gidiyor» diye düşünenlerin baskısı ile hükümet sert tedbirler içeren bir karar aldı (16 Ocak). Kuzeyde hem isyan sürüyor, hem hükümetle temaslar devam ediyordu. Bu arada hapisteki *Şeyh Ahmed* de serbest bırakıldı. Büyük ağabey dini, *Molla Mustafa* ise siyasi ve askeri lider olarak fiili bir otorite kurdular.

- İranlı Kürtler tarafından Nisan 1943'te kuulan *Komela Jiyaneweyê Kurd*'un (Kürdistan Diriliş Topluluğu) Irak'taki üyeleri *Rızgarî* (Kurtuluş) Partisi'ni kurdu.
- 1945 Kürtlere 1944 yılı Şubat ayı öncesindeki eylemler için af çıkarıldı (Mart). Ancak Mergesor bölgesinde isyan tekrar başladı (Nisan). Bölgeye hükümet birlikleri sevk edildi. İngiliz uçakları yine hükümet lehine isyana müdahale etti. Barzaniler büyük kayıplar verdi. Ayrıca İngilizler Zibari, Berwari, Dostki ve Şereffani gibi aşiretlerin de desteğini sağladı. *Barzani* 10 bine yakın aşiret mensubu ile birlikte, artık Kürtlerin denetiminde bulunan İran'ın Mahabad bölgesine geçti (Kasım).
- 1946 İran Kürtleri Mahabad'da bir özerk «Kürt Cumhuriyeti» ilan etti (22 Ocak). Cumhurbaşkanı olarak *Kadı Muhammed* seçildi.
Rızgarî Partisi, *Şoreş* ve bazı örgütlerin birleşmesiyle *Irak Kürdistan Demokrat Partisi* (Partî Demokratî Kurdistanê-Iraq) kuruldu. Başkanlığa *Molla Mustafa Barzani* getirildi (16 Ağustos).
Mahabad Cumhuriyeti lideri *Kadı Muhammed* ve diğer önde gelen yöneticiler tutuklandı (21 Aralık).
- 1947 Mahabadlı Kürt liderler idam edildi (31 Mart).
Barzani ve yanındaki 500 peşmergesi İran-İrak-Türkiye sınırından Sovyetler Birliği'ne iltica etmek için yola çıktı (27 Mayıs). *Barzani* ve yanındakiler 52 gün sonra Sovyetlere iltica etti (15 Haziran).
- 1958 General *Abdulkerim Kasım*, *Haşimi* monarşisini bir askeri darbe ile devirdi ve Bağdat'ta iktidarı ele geçirdi (14 Temmuz).
Mustafa Barzani, 11 yıl kaldığı Sovyetler Birliği'nden Irak'a döndü (7 Ekim). Yanında kadın ve çocuklar dahil 855 kişi vardı.
- 1959 *KDP*'nin günlük yayın organı *Xebat* (Mücadele) ve *Azadi* yayın hayatına başladı (3 Nisan).
- 1960 *KDP* programını General *Kasım*'a sundu (9 Ocak). Otonomi istedi. *KDP*, «Kürdistan'daki kötü durumla» ilgili General *Kasım*'a başvurdu (30 Temmuz).
- 1961 Bağdat hükümeti, *KDP*'nin 14 şubmesini kapattı (6 Eylül).

Hükümet birlikleri Irak Kürt bölgesine saldırıya geçti (11 Eylül.) Böylece, *Barzani*'nin önderliğinde ve bugün de süren mücadele başlamış oldu.

1963 *Abdüselam Arif* ve *Baas Partisi*, General *Kasım* iktidarını devirdi (8 Şubat).

KDP, bu kez *Baas* hükümetine bir memorandum sundu (24 Nisan). Yine Irak bütünlüğü içinde otonomi isteniyordu.

Ateşkes bozuldu ve yeni askeri saldırılar başladı (10 Temmuz). 45 gün sürecek ve Kürtlerin galibiyeti ile sonuçlanacak ünlü *Metina Dağı* savaşı başladı (28 Ağustos). Irak ordusu geri çekildi.

Abdüselam Arif, *Baas*'çıları saf dışı etti ve iktidarı tek başına ele geçirdi (18 Kasım).

1964 *Barzani-Arif* görüşmesi sonucunda ateşkes ilan edildi (10 Şubat). Bu olay üzerine *KDP* Politbürosu'nda ayrılık başgösterdi. *Celal Talabani* ve *İbrahim Ahmed*, ateşkesin parti yönetimine danışılmadan imzalandığını ileri sürerek *Molla Mustafa Barzani*'yi eleştirmeye başladı.

KDP 6. kongresi toplandı (1-7 Temmuz). *Barzani* tekrar Genel Başkanlığa seçildi. Eski politbüro üyelerine de partiye dönme çağırısı yapıldı. Ancak, Genel Sekreter *İbrahim Ahmed* ve *Celal Talabani*, 1000 kadar peşmerge ile birlikte İran'a sığındı. Sovyet *Pravda* gazetesi, *İ. Ahmed*'i ve arkadaşlarını eleştiren ve onları kongre kararlarına uymaya çağıran bir yazı yayınladı (8 Ağustos).

KDP, 29 Eylül'de «İhtilalci Halk Kongresi» adıyla bir konferans topladı. Asıl çalışmalarını 9-17 Ekim tarihlerinde yapan konferansta, parlamento niteliğinde 63 kişiden oluşan bir İhtilal Kumanda Konseyi kuruldu. 18 kişilik de Yürütme Komitesi oluşturuldu. Bir nevi bakanlar kuruluydu bu. *Barzani*, konferans toplantı halindeyken, 11 Ekim'de Bağdat yönetimine sert bir memorandum daha verdi.

1966 *Barzani* hükümete yeni bir memorandum sundu (31 Ocak.)

Hükümet yeni bir askeri saldırı başlattı (1 Mayıs).

Ateşkes ilan edildi (29 Haziran).

İran'dan dönen *İ. Ahmed* ve *C. Talabani* güçleri ile *Barzani* güçleri arasında çatışmalar oldu. (Mayıs)

Muhalifler Timar'da *KDP* adına bir kongre topladılar (28

Ağustos-2 Eylül).

KDP'nin 7. Kongresi toplandı (20 Kasım).

1968 Hükümet darbesi sonucu *Baas* Partisi yönetimi ele geçirdi (17 Temmuz). Darbe içinde darbe oldu ve Hasan el Bekr, *Baas*'çılarla birlikte yönetime el koydu (31 Temmuz).

1969 Yeni yönetimin Kürtlere yönelik askeri girişimi yine sonuçsuz kaldı.

1970 *Baas* yönetimi, KDP tarafından 1963 ve 1966 memorandumlarında öne sürülen talepleri kabul etti ve ünlü «*Otonomi anlaşması*» imzalandı (11 Mart). Anlaşmadan sonra KDP'den ayrılmış olan *Talabani* ve arkadaşları tekrar partiye döndüler.

1974 Bağdat hükümeti, 1970 Anlaşmasının gerisinde bir otonomi yasası çıkardı (11 Mart). 2 maddelik kanunun birinci maddesi aynen şöyle diyordu: «*Kanun çerçevesinde Kürtlere, çoğunlukta oldukları bölgelerde özerklik verilecek.*» KDP yasayı eleştirdi (12 Mart).

Irak'ta savaş yeniden başladı (28 Mart).

1975 İran *Şah*'i ile Irak'ın ikinci adamı *Saddam Hüseyin*, *Cezayir*'de bir anlaşma imzaladı (6 Mart). *Şah*, Irak Kürtlerine verdiği yardımı kesmeyi kabul etti. Irak da, Şattülarap'ta sınırın, suyun tam orta noktasından geçmesine razı oldu. Bağdat hükümeti Kürtlere teslim olmaları için 16 günlük bir süre tanıdı. KDP Politbürosu bir bildiri yayınlayarak önlerinde Irak'a teslim olmak ve İran'a sığınmak gibi iki yol olduğunu belirtti. İran'a sığınmaya karar verildi. *Barzani* ve bazı önder kadrolar İran'a sığınırken, bazıları da Bağdat hükümetine teslim oldu. Bazıları da Türkiye ve Suriye'ye sığındılar. Irak Kürt hareketi, tarihinin en büyük darbelelerinden birini yedi.

Yenilgiyi takip eden günlerde *Celal Talabani*'nin önderliğinde Kürdistan Yurtseverler Birliği (Yekitiya Niştimanî Kurdistan-YNK) kuruldu (Haziran).

1976 *Barzani*'nin önderliğindeki KDP yeniden örgütlenmeye başladı. Daha önceden tekrar Irak'a geçen bazı kadrolar. KDP-Geçici Komite'yi kurdular. Silahlı mücadele tekrar başladı (26 Mayıs).

1978 Irak'taki iki önemli Kürt hareketi arasındaki çekişme, kanlı

çatışmaya kadar vardı. Irak Kürt bölgesindeki Soran'dan kalkıp Suriye'ye gitmek üzere yola çıkan 800 kişilik bir YNK birliği, Türkiye'de, Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde KDP'ye yakın Türkiye Kürdü aşiretler tarafından saldırılara uğradı. Bir iddiaya göre, Türkiye'de «Şuwanc»lar olarak bilinen grup *Talabani*'ye, birliğin Suriye'ye salimen geçirileceği konusunda güvence vermişti. Saldırılarda 400 ile 800 arasında YNK peşmergesinin öldüğü iddia edildi. Türk askeri güçlerinin olayı yakından izlemeleri ve hiç müdahalede bulunmamaları da olayın bir başka ilginç yanındır (Mayıs sonu). Bu olaydan sonra iki parti arasındaki ilişkiler daha da gerginleşti. Soran bölgesinde güçlü olan YNK buraya KDP'yi, Bahdinin bölgesinde hakim olan KDP ise bölgeye YNK'yi sokmamaya başladı.

1979 KDP lideri *Molla Mustafa Barzani* (doğum 1902) öldü (1 Mart). Yerine *Mesut Barzani* seçildi.

1980 İran-İrak arasında savaş başladı (22 Eylül).

İrak muhalefet güçlerinden bir kısmı CUD'u (*Ulusal Demokratik Cephe*) kurdu (28 Kasım). Bu cephede I-KDP, *İrak Komünist Partisi*, *İrak-Kürdistan Sosyalist Partisi* (I-KSP), *Kürt Sosyalist Partisi* (PASOK diye bilinir) vardı. YNK'nın ağırlığı oluşturduğu CEWQED'de ise *Arap Sosyalist Partisi*, Suriye yanlısı *Baas'*çılar, *İraklı Demokratlar Topluluğu* gibi örgütler yer aldı (Aralık).

1983 Libya'nın girişimiyle Iraklı muhalif Kürt ve Arap 19 örgüt bir toplantı yaptı. Ortak bir cephe için anlaşmalarını açıkladılar (Şubat). Ancak Şam'a dönünce bu birlik daha doğmadan dağıldı.

Bu Kez YNK ile IKP arasında Pıştışan'da çatışmalar çıktı (Mayıs.)

I-KDP ile PKK, bir dayanışma protokolü imzaladı (Temmuz).

Bu yılın sonuna doğru YNK, Bağdat hükümetiyle görüşmeler başladı.

1984 Görüşmeler bu yıl da sürdü. Gerek CUD, gerekse CEWQED'deki örgütler YNK'yi eleştirmeye başladılar. YNK ile aynı cephe içindeki bazı örgütler CUD'a geçti.

1985 Bağdat-YNK görüşmeleri bir sonuca varmadan kesildi. Bu-

nun üzerine muhalif güçler YNK ile tekrar bağ kurdu. Bu yıl YNK da, başta KDP, diğer muhalif Kürt örgütleri gibi İran yönetimiyle ilişki kurdu.

1986 YNK, I-KSP ve PASOK ortak bir bildiri yayınladılar (Mayıs). Bu yılın yazında KDP ile YNK arasında temaslar sıklaştı. Sonunda bir bildiri yayınlayarak güçbirliği yapmaya karar verdiklerini açıkladılar (7-8 Kasım).

1987 KDP Politbüro üyesi İdris Barzani öldü (31 Ocak). I-KDP Politbürosu, PKK ile imzalanan dayanışma protokolünü lağvettiğini açıkladı (Nisan).

1988 Saddam yönetimi Irak Kürt bölgesindeki Halepçe kentine kimyasal silah attı. 5000 kadar sivil öldü (16 Mart). YNK ile PKK arasında ittifak protokolü imzalandı (1 Mayıs.)

Geçen yıl Temmuz ayında 5 Kürt örgütü arasında başlayan ittifak görüşmeleri sonuçlandı. Irak Komünist Partisi'nin de katılımıyla Irak'ta Kürdistan Cephe kuruldu (Mayıs). Cepheye katılan örgütler şöyle: *Irak-Kürdistan Demokrat Partisi* (Partî Demokratî Kurdistan-Iraq)-lideri *Mesut Barzani*; *Kürdistan Yurtseverler Birliği* (Yekîtiya Niştimanî Kurdistan)-lideri *Celal Talabani*; *Kürdistan Demokratik Halk Partisi* (Partiyê Gelê Demokratî Kurdistan)-lideri *Sami Abdulrahman*; *Kürt Sosyalist Partisi* (Partiyê Sosyalistê Kurd-PASOK)-lideri *Mülazım Kerim*; *Irak-Kürdistan Sosyalist Partisi* (Partiya Sosyalistê Kurdistan-Iraq)-lideri *Resul Mamend*; *Irak Komünist Partisi* (Partiya Komünist ya I-raq)-lideri *Aziz Akravi*.

İran, *BM Güvenlik Konseyi*'nin Körfez'de ateşkes yapılmasını öngören 598 sayılı kararını kabul etti (18 Temmuz). Irak kararı daha önceden kabul ettiğini açıklamıştı.

İki gün sonra ateşkes yürürlüğe girdi. BM Barışgücü askerleri İran-İrak sınırına yerleştirildi (20 Ağustos). Irak hükümet kuvvetleri Kürt bölgesinde büyük bir askeri hareket başlattı. Kimyasal silah korkusuyla onbinlerce sivil Kürt, Türkiye ve İran sınırlarına doğru kaçtı. 60 bin kadarı Türkiye'ye, 200 bin civarındaki insan da İran'a sığındı (Temmuz-Ağustos).

1989 Paris'te uluslararası önemli isimlerin de katıldığı, hemen bü-

tün Kürt örgütleri liderlerinin ismen davet edildiği bir Kürt konferansı yapıldı. Konferansı, Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın eşi *Danielle Mitterrand*'ın başkanlığını yürüttüğü *Fransa Özgürlükler Vakfı* ile *Paris Kürt Enstitüsü* ortaklaşa organize etti. Konferansta *Birleşmiş Milletler*'de bir Kürt özel oturumu düzenlenmesi, Kürtleri uluslararası platformlarda temsil edecek ortak bir «çatı» örgüt kurulması çağrısı yapıldı. (14-15 Ekim).

1990 Irak, öteden beri üzerinde hak ettiği Kuveyt'i işgal etti (2 Ağustos).

BM Güvenlik Konseyi, Irak'a ticari ve askeri ambargo uygulaması kararını 13-0 kabul etti (6 Ağustos).

Petrol boru hattını kapatan Türkiye başta olmak üzere hemen bütün ülkeler amborgoya katıldı (7 Ağustos).

Irak, Kuveyt'i ilhak ettiğini açıkladı (8 Ağustos).

Irak, 8 yıl süren savaş boyunca İran'dan ele geçirdiği toprakları boşaltacağını ve İranlı esirleri tek tarafları olarak serbest bırakacağını açıkladı. Ayrıca, Şattülarap su yolunda sınırı tayin eden 1975 Cezayir Anlaşması'nı tanıdığını bildirdi (15 Ağustos).

BM Güvenlik Konseyi, Irak'a Kuveyt'ten çekilmesi için 15 Ocak 1991'e kadar süre tanıdı (29 Kasım).

1991 Amerika'nın liderliğindeki Batılı ülkeler koalisyonu sabaha karşı 01.30'da Irak mevzilerine karşı yoğun bir hava bombardımanı başlattı (17 Ocak).

Tarihin en güçlü hava bombardımanlarına sahne olan Körfez savaşı 38 gün sonra, Irak'ın teslim olmasıyla sonuçlandı. Silahlar, Türkiye saati ile 07.00'den itibaren sustu (28 Şubat). Irak savaş tazminatı ödemeyi de kabul etti. Kürt ayaklanması başladı (2 Mart).

Irak'ta *Partiya Azadiya Kurdistan* adıyla yeni bir parti kuruldu. Yeni parti, PKK'nın çizgisine benzer bir politika savunuyor (Mart).

YNK lideri *Celal Talabani* ile eski bakanlardan ve KDP yöneticilerinden *Muhsin Dizayi* gizlice Ankara'ya gelip başta Dışişleri Bakanı *Tugay Özçeri* olmak üzere 4 yüksek seviyeli Türk bürokrati ile görüştü (8 Mart). *Turgut Özal* bu görüşmeyi Moskova ziyareti sırasında uçakta açıkladı (11 Mart).

Irak'ta *Saddam*'a muhalif Kürt, Arap ve Türkmen örgütleri Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta geçici hükümet konusunu görüşmek üzere toplandı (10-12 Mart). Toplantıya 23 kadar muhalif örgütten 350'ye yakın delege katıldı. Toplantıda bazı ilke kararları alınmasına rağmen anlaşma sağlanamadı. Ayaklanmadan sonraki yaklaşık 20 günde Kürt kuvvetleri Irak Kürdistanı'nın yüzde 95'inde denetimi sağladılar (25 Mart): Ancak bu tarihten sonra *Saddam* kuvvetleri karşı saldırıya geçti. Özellikle helikopterler Kürt kuvvetlerinin geriletmesinde büyük rol oynadı. Kürt, Türkmen, Arap, Ermeni, Keldani ve Asuri yüzbinlerce sivil *Saddam* kuvvetlerinin yine kimyasal silah kullanacağı korkusuyla şehirleri terkedip Türkiye ve İran sınırına doğru kaçmaya başladı. Önce Kerkük, Erbil ve Duhok kentleri, ardından başta Süleymaniye, önemli diğer bütün kentler hükümet kuvvetlerini eline geçti. 31 Mart'ta kitlevi karakter kazanan bozgun ve kaçış sonucu, bir haftalık süre içinde, Türkiye'ye 500 bin, İran'a da 1 milyon civarında sivil insan sığındı. 500 bin kadarı da Türkiye-İran sınırına yakın bölgelerde beklemeye başladı. Türkiye ve Fransa'nın çağrısı ile *BM Güvenlik Konseyi*, büyük çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu mültecilere insani yardım yapılması kararı aldı (668 sayılı karar). Türkiye Cumhurbaşkanı *Turgut Özal*'ın ortaya attığı tampon bölge ve sınırda mülteciler için barınma kampları kurulması önerisi önce İngiltere, ardından Amerika ve Fransa tarafından da desteklendi. ABD'nin önderliğindeki Batılı ülkeler, Türkiye üzerinden Irak'a asker göndererek, önce Zaho'da olmak üzere Irak'ın kuzeyinde mülteciler için barınma kampları kurmayı başladı. Amerika, *Saddam* yönetimine, Musul'un 30 km. kadar güneyinden geçen 36. paralelin kuzeyinde askeri harekatta bulunma yasağı getirdi. YNK lideri *Celal Talabani*, I-KDP'den *Şirvan İdris Barzani*, Kürdistan Sosyalist Partisi lideri *Resul Mamend* ve Kürdistan Demokratik Halk Partisi lideri *Sami Abdülrahman*'dan oluşan Kürt heyeti ile *Saddam Hüseyin* arasındaki görüşmelerde ilke anlaşmasına varıldığı açıklandı. Açıklamaya göre, *Saddam* yönetimi 11 Mart 1970 tarihli otonomi anlaşmasının şartlarını yerine getirmeyi kabul etti (24 Nisan.)

Mesut Barzani liderliğindeki Kürt heyeti Bağdat'ta iki hafta süren pazarlık yürüttü. Sonunda Kürtlerin de ortak olacağı bir koalisyon hükümeti kurulması; çok partili sisteme geçilmesi; serbest seçimler yapılması; Baas Partisi'nin devletten ayrılması, basına özgürlük tanınması; yasama yürütme, yargı organlarının birbirinden ayrılması; peşmergelerin Irak ordusuna katılması; ülkeden kaçanlara af çıkarılması konusunda anlaşma sağlandığı açıklandı (18 Mayıs). Ancak bu anlaşma henüz imzalanmadı. Kürt otonom bölgesinin sınırları ise henüz belli olmadı.

MESUT BARZANİ (İRAK-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Mesut Barzani

16 Ağustos 1946'da doğdu. (*) 1961'de peşmerge oldu. 1963'te ise, I-KDP'ye üye olarak kabul edildi. 8. Kongrede partinin merkez komite üyeliğine seçildi (1970). Babası Mustafa Barzani'nin ölümünden sonra, 9. Kongrede de parti başkanlığına getirildi (1979). Halen bu görevini sürdüren Barzani, 5 Iraklı Kürt örgütünün kurduğu (Mayıs 1988) Kürdistan Cephe'nin de liderliğini yapmaktadır. Barzani, cephe lideri olarak Mayıs 1991'de Bağdat'ta Saddam Hüseyin'le yürütülen özerklik görüşmelerinde Kürt heyetine başkanlık etti. Evli olan Barzani Arapça, Farsça ve İngilizce bilmektedir.

I-KDP (Irak-Kürdistan Demokrat Partisi)

16 Ağustos 1946'da kuruldu. Irak Kürtleri, diğer ülkelerdekilere göre siyasi bakımdan daha tecrübeli idiler. Irak'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuşuyla birlikte Iraklı Kürtler, sık sık ayaklandılar. Bu ayaklanmalarda genellikle Şeyh Mahmud Berzenci ön planda oldu. 1939'da Süleymaniye kentinde, Şeyh Mahmud'un eski yardımcılarından Prof. Refik Hilmi'nin başkanlığında toplanan bir grup Kürt, gizli Hêvi (Umut) örgütünü kurdular. Lider kadrosunu aydın-

(*) Köylü karakterini hâlâ koruyan Kürtler arasında doğum gününün kesin olarak kaydedilmesi, sık görülen bir olay değildir. Bu yüzden, Mesut Barzani'nin «16 Ağustos» diye verilen doğum günü tarihine ihtiyatlı bakmak gerekir. Hele bu tarih, I-KDP'nin de kuruluş günü (16 Ağustos 1946) ise.

ların oluştuğu Hêvi milliyetçi bir örgünü. Bu arada, Süleymaniye de sürgünde bulunan Molla Mustafa Barzani, kaçarak Türkiye sınırına yakın Barzan bölgesine geldi (1943). Başlattığı isyan Kürtler arasında taraftar topladı. Hükümet kuvvetlerinin seferi üzerine Barzani, 10 bine yakın aşiret mensubu ile birlikte İran sınırları içindeki Mahabad Kürt bölgesine geçti (Kasım 1945).

Öte yandan Nisan 1943'te İran'da kurulan Komela Jiyaneweyê Kurd'un (Kürt Direniş Topluluğu) Irak'taki üyeleri Rızgarî (Kurtuluş) Partisi'ni kurdular. Hevî örgütünün tabanı bu partiye katıldı. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi (22 Ocak 1946) ve İran-KDP örneği, Irak Kürtlerini daha geniş tabanlı, birleşik bir parti kurmaya sevketti. Rızgarî, Şoreş (Devrim) ve diğer bazı örgütlerin birleşmesiyle Irak-Kürt Demokrat Partisi (Partî Demokrati Kurd-Iraq) kuruldu (16 Ağustos 1946). Başkanlığa Barzani, sekreterliğine ise Hamza Abdullah getirildi. Partinin adı 3. Kongresinde Irak-Kürdistan Demokrat Partisi (Partî Demokrati Kurdistan-Iraq) olarak değiştirildi.

I-KDP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Mahabad Cumhuriyeti yıkıldı. Barzani de yanındaki 500 kadar peşmerge ile birlikte Sovyetlere sığındı (15 Haziran 1947). Bu tarihten itibaren I-KDP ancak şehirlî aydınlar arasında siyasi faaliyet yürütebildi. Daha çok solcu aydınları etrafında toplayan örgünü, 1958'e kadar Süleymaniyeli solcu bir avukat olan İbrahim Ahmet yönetti.

Abdülkerim Kasım'ın darbesinden sonra (14 Temmuz 1958) Mustafa Barzani, 11 yıl kaldığı Sovyetler Birliği'nden ülkesine döndü (7 Ekim 1958). Yeni dönemin getirdiği özgürlük havasıyla I-KDP'nin yasal çalışmasına izin verildi (9 Ocak 1960). Resmî makamlara bildirilen partinin kurucu üyeleri şunlardı: Mustafa Barzani, İbrahim Ahmet, Ömer Mustafa, Ali Abdullah, Nuri Şaweys, Hilmi Ali Şerif, Şemseddin Müftî, Molla Abdullah İsmail, İsmail Arif, Salih Abdullah Efendi.

Talepleri kabul edilmeyince, Barzani önderliğindeki KDP silahlı direniş hareketini başlattı (11 Eylül 1961). O gün başlayan Irak Kürtlerinin silahlı hareketi bugün de sürüyor.

I-KDP saflarında sol kanat aydınların (Celal Talabani ve İbrahim Ahmet) muhalefeti 1964'te iyice su yüzüne çıktı. Barzani'nin «kişisel» diye niteledikleri yönetimini eleştiren Talabani ve arkadaşları partiden koptular. Bu durum, zaman zaman tekrar birlik

sağlanmakla birlikte 1975'e kadar sürdü. 1975 yenilgisinden sonra I-KDP bölündü. Talabani ve arkadaşları Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni (Yekitiya Nîştîmani Kurdistan) kurdular. Yine bu süreç içinde KDP'nin eski genel sekreterlerinden Dr. Mahmut Osman (Kürt Sosyalist Partisi-PASOK) ve Sami Abdülrahman (Kürdistan Demokratik Halk Partisi) ayrıılıp kendi örgütlerini kurdular.

I-KDP, 1975 yenilgisinden sonra bir ara dağılır gibi oldu. 1976 başlarında tekrar toparlanma ve yeniden örgütlenme gündeme getirildi ve I-KDP Geçici Komite kuruldu. Irak'ta tekrar silahlı mücadele başlattı (26 Mayıs 1976). Mustafa Barzani'nin ölümünden (1 Mart 1979) sonra I-KDP'nin başına oğlu Mesut Barzani getirildi. Partiyi halen Mesut Barzani yönetiyor.

I-KDP, Irak'taki en büyük Kürt örgütüdür. Başından itibaren Kürt milliyetçisi bir programa sahiptir. Ancak, 1975 yenilgisinden sonra programına Marksizan fikirleri de dahil etti. Daha çok kırsal kesimde etkili olan I-KDP, genelde bir «köylü partisi» olarak bilinir. Irak'ın Türkiye sınır şeridindeki Kürt aşiretler, I-KDP'nin geleneksel tabanını oluşturur. Silahlı mücadelenin başlatıldığı 1961'den günümüze, Irak'ın Türkiye sınırına bitişik 15-20 km derinliğindeki alan, genellikle I-KDP'nin denetiminde kaldı. Bu yüzden, sözkonusu bölge Türkiye kamuoyunda «tampon bölge» diye bilinir.

I-KDP başından itibaren «otonomi» için mücadele ettiğini ilan etti. Temel sloganı, «Irak'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi»dir. Ancak 1975'ten itibaren «kendi kaderini tayin hakkı»nu öne çıkarmaya ve bu hakkın içinde «ayrılma hakkı»nın da bulunduğunu vurgulamaya özen gösteriyor. Buna bağlı olarak bütün Kürtlerin birliği fikrini de işliyor. Fakat açık ittifak ilişkisi içinde olduğu İran yönetiminin ve «iyi geçinmeye çalıştığı» sıkça belirtilen Kürt yönetiminin tepkisini çekmemek için, «bizim mücadelemiz Irak'la sınırlıdır» demeye de özen gösteriyor.

I-KDP, sosyalist Kürt örgütleri ve aydınları tarafından «aşiret partisi» olmakla da eleştiriliyor. Bunlar, I-KDP'nin Kürtler arasında varlığını hâlâ koruyan aşiret ilişkilerini tasfiye etmeye çalışmak yerine bunlara dayandığını, dolayısıyla feodal kurumların sürmesine hizmet ettiğini ileri sürüyorlar. Ve bundan, «I-KDP modern bir parti olmadığı için Irak Kürt hareketi böyle hep 'yenilgiye uğruyor» sonucunu çıkarıyorlar.

Ancak, bütün bu eleştirilere rağmen, hangi temelde olursa

olsun, son ayaklanma da dahil, Irak Kürtleri arasında en itibarlı partinin hâlâ I-KDP olduğu, pek çok çevrenin paylaştığı bir görüştür.

Bugün Otonomi Diyoruz

(I-KDP lideri Mesut Barzani ile 30 Mart 1991'de Irak'ın Kürt bölgesindeki Selahattin kentinde bir görüşme yaptım. Askeri durum oldukça kritik bir aşamada seyrettiği için kapsamlı bir görüşme olmadı. Ancak güncel meselelerle ilgili soruları sorabildim. Bilindiği gibi, Kürtlerin bozgun halinde geri çekilmesi de zaten 31 Mart'ta başladı. Bu yüzden, KDP liderinin temel bazı sorunlardaki görüşlerini, daha önce Kürdistan Press'te yayınlanan söyleşilerden özetleyerek aktarıyorum.)

1975 Cezayir Anlaşması'dan sonra I-KDP'nin tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Barzani: 1975 Cezayir Antlaşması sonrasındaki tutumumuz, duygusal değil de gerçekçi açıdan değerlendirilince, partinin doğru tutumu ortaya çıkar. O günkü uluslararası güçler dengesinde, dört yanımız bir ateş çemberi ile kuşatılmıştı. Bir var olma ya da yok olma sorunu ile karşı karşıya kalmıştık. Askeri olmasa da, siyasi-diplomatik açıdan bu böyle idi. Gelişim göstermiştir ki, 1975 yılında partinin aldığı geriye çekilme kararı doğrudur. Filistinli önemli bir yetkili –ismi önemli de değil– «önce ben de Kürtlerin savaşmasından yanaydım ama yapılan protokolü görünce, ben de Barzani'nin doğru karar verdiğine ve tavrın doğru olduğuna inandım» demişti.

Bugün «otonomi» şiarıyla mücadele ediyorsunuz. Sizce bu bir taktik midir?

Barzani: Kürdistan, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, rızası hilafına emperyalist güçlerce parçalandı. Partimiz de, Irak Kürdistanı'ndaki parçanın mücadelesini omuzlayıp yürüttü. Mücadelemizin vardığı aşamadaki slogan açıktır: «Kürdistan'a gerçek otonomi, Irak'a demokrasi». Lakin, Irak Kürdistanı'ndaki mücadelemiz, genelde Kürt hareketinin de bir parçasıdır. Ve elbette Kürt ulusunun da, diğer tüm uluslar gibi kendi meşrû haklarını elde etmesi vazgeçilmez hakkıdır. Bu genelde, nasıl ve hangi aşamalar-

dan geçerek gerçekleşecektir? Bunu, süreç ve mücadelenin gelişim yönü belirleyecektir.

Mücadelenizin sosyalizme yönelmesi sözkonusu mu?

Barzani: Devrimimizin doğasını, geleceğini ve gelişimini asla sınırlamıyoruz. Geleceğimizi ve gelişimimizi halkın mücadelesi ve istemleri belirleyecektir.

KDP'nin Örgütlenme Modeli

Nasıl bir örgütlenme modeliniz var?

Barzani: Irak hükümeti, Irak Kürdistanı'nı idari açıdan 5 bölge valiliğine ayırmıştır (Duhok, Musul, Erbil, Kerkük ve Süleymaniye/Diana). Biz öncelikle bunu dikkate alıyoruz. Kurtarılmış ve işgal altındaki bölgelerde «Lak»^(*) idare taksimatıyla örgütleniyoruz. Örneğin Duhok-Musul Lak 1'e, Hewler (Erbil) Lak 2'ye, Kerkük Lak 3'e, Süleymaniye Lak 4'e, Diana ise Lak 3 ve 4'e bağlıdır. Lak örgütlenmeleri, geneliyle bölgelerin idare ve örgütlenmesinden sorumludur. Bunun altındaki kazalarda ise yerel komiteler vardır. Ayrıca her birimde siyasal, mali, askeri, yayın-propaganda seksiyonları mevcuttur. Bunların altında köy komiteleri vardır. Tüm bu birimler seçimle iş başına gelir. Bağlayıcı idari sorumlulukları vardır. Her Lak örgütlenmesinin bir genel sorumlusu vardır. Genel olarak, iç örgütlenmeleriyle onlar, genel yürütme ve yaşamayı oluştururlar. Bunlar Merkez Komite'ye karşı sorumludur. Bu sorumluluklar ise, 3 ayda bir Politbüro'ca denetlenir. Otoritemizin genel işleyişi budur. Mantığı ise devrimci demokrasidir. Partimizin askeri gücünü oluşturan peşmerge örgütlenmesinden başka, bir de yerel halk milisleri örgütlenmesi mevcuttur.

İç ve Dış İttifaklar

CUD (Ulusal Demokratik Cephe) ve YNK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ile ittifakınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

Barzani: 28 Kasım 1980'de ve o dönemin şartlarında oluşturulan CUD, çok önemli ve ileri bir adımdır. Bugün de öyledir. Partimiz CUD'a gerekli önemi vermektedir. CUD, mücadelenin geneline ivme kazandıran önemli bir mevzidir. YNK ile ittifakımıza gelince. Bu, gerçekten de değer verdiğimiz önemli bir olaydır.

(*) «Lak» Kürtçede «bölge» anlamına gelir.

İran'la ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Barzani: İran İslam Cumhuriyeti ile ilişkilerimiz, İran Devrimi öncesi Humeyni İran dışındayken temelleri atılıp oluşturulan bir ilişkidir. Yani, İran Şahlığının yıkılmasından öncelere dayanır. İran Şahlığının yıkılması, Kürt hareketleri açısından sevindirici siyasal bir duruma yol açtı... İran Devrimi'nin anti-Amerikancı yapısı ve halkçı özellikler taşımasından dolayı, İran Devrimi ile dostluk ilişkileri oluşturduk. Partimizin 9. Kongresi'nde İran İslam Cumhuriyeti ile güçlü ilişkiler oluşturma kararı aldık. Elbette İran ile ilişkilerimiz parti olarak bizim bağımsız tavır ve politikamızı belirlemez. İlişkilerimizin çerçevesini karşılıklı saygı ve ortak düşmanımız olan ABD'ye ve Saddam rejimine karşı mücadele oluşturmaktadır. Biz, İran ile dostluk ilişkilerimizin Irak halklarının ve Kürt hareketinin savaşımına ivme kazandırdığını düşünüyoruz. Daha önce Irak ve Irak Kürdistanı'ndaki muhalefet güçlerinin, bizim bu tavır ve düşüncemiz hakkında eleştirileri vardı. Lakin seneler sonra bugün yaşam, bizi eleştiren güçlerin büyük bir kesiminin de çizgimize gelmesiyle, bizi doğrulamıştır.

Kürt Sorunu ve Türkiye

Türkiye'nin Kürt sorunu karşısındaki tutumunu nasıl görüyorsunuz?

Barzani: Türk rejiminin tavrı, Kürt sorununun varlığını bile kabullenmeme noktasındadır. Ve elbette çok yanlıştır. Tarihe, gerçeklere ve kaçınılmazlıklara karşıdır. Aynı zamanda, Türkiye'nin gerçek ve demokratik çıkarlarına karşı gerici bir tutumdur.

Türkiye «Kuzey Irak'a» iki kez müdahale etti. Sonuçları ne oldu?

Barzani: Türkiye, Irak Kürdistanı'na 2 kez uçakları, 1 kez de karadan müdahale etti. Bir kere de sınıra kuvvet yığdı ama gelmedi. Her seferinde kullandıkları gerekçe, «PKK kamplarının varlığı» ve Irak'la aralarında olan 40 kilometrelik sınır güvenlik anlaşmasının varlığıdır^(*) Öncelikle, bizim denetimimizdeki alanda PKK'nın kampları yoktu. Tıpkı, sınırın 40 kilometrelik alanında Irak otoritesinin olmadığı gibi. Bu durumda Türkiye nasıl olur da,

(*) Türkiye ile Irak arasındaki sınır anlaşmasına göre, her iki ülke sıcak takip amacıyla, birbirlerinin sınırları içinde 40 km'ye kadar sınırlı askeri hareket yapabiliyordu. Bu anlaşma 1988'de iptal edildi.

olmayan şeylerin «gerçeklerine» dayanarak müdahalesini gerçekleştirebilir? Tekrar ediyorum, 40 kilometrelik sınır anlaşması geçersizdir. Çünkü, bu alanda Irak otoritesi değil, biz varız. Biz saldırılar karşısında meşrû haklarımızı savunduk. Biz, Türkiye'ye değil, Irak'taki Baas rejimine karşı savaşıyoruz. Ayrıca, kendisine karşı savaşmadığımız Türkiye'nin bizim topraklarımıza karşı saldırıya bir hakkı olmadığına dikkatleri çekiyoruz. Bizim Türkiye'nin iç sorunlarına bir müdahalemiz sözkonusu olmamalıdır.

Türkiye'nin Kerkük ve Musul'la ilgili niyetleri için ne diyorsunuz?

Barzani: Benim görüşüme göre bu hayallerin tümü bir rüyadır. Şayet böyle bir şey olur da, bu müdahale gerçekleşirse, bu uluslararası bir sorun olur ve ciddi boyutlar kazanır. Tabii, bu demek değildir ki, Türk gericiliği böyle bir şey istemiyor. Ama böyle bir şeye cüret edebileceklerini zannetmiyorum. Şayet Türkiye böyle bir şeye kalkışırsa, biz de sonuna kadar meşrû haklarımızı savunuruz.

PKK ile İttifakı Neden Bozduk?

Türkiye'deki Kürt hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Barzani: Türkiye'deki Kürt devrimci hareketi, sorumluluklarının bilincinde davranarak, mevcut durumun sağlıklı bir tahlilini yapmalıdır. Ayrıca birlik sorununa hassasiyetle eğilmelidir.

PKK ile geçenlerde bozduğunuz ittifakın nedenleri hakkında bize bilgi verebilir misiniz?

Barzani: PKK ile geçmişte bir ittifak ve dayanışma protokolümüz vardı. Bu, doğrudur. Öncelikle şunu belirtiyim. Bizim için her zaman bir övünç kaynağıdır ki, biz kanımız pahasına kurtarılmış alanları her Kürt mücadelecisinin kalesi olarak onlara açtık. PKK ile de, ittifakımızı bu mantıkla ve gerekçelerle imzaladık. Karşılıklı anlayış, saygı, öneri, eleştiri ve bilgilendirme şartlarını içeren protokolü, PKK'nın sorumsuz davranışları sarı ve sabote etti. Örneğin PKK, Irak Kürdistanı'nda halktan kişileri katletti. Aynı biçimde, yine Irak Kürdistanı'nda kendi arkadaşlarını (Resul ve diğerlerini) öldürdü. Irak Komünist Partisi'ne saldırdı. IKP'nin PKK'lıları imhasını biz engelledik. Ayrıca, Türkiye Kürdistanı'nda onlara yardımcı olmaları için tanıştırdığımız dostlarımıza saldırdı

ve onlardan kimilerini öldürdü. Bunların yanında, bir de şu çok önemlidir: Bizim elimize PKK'nın bir belgesi geçti. Bu belgede PKK, birtakım provokasyonlar gerçekleştirip TC'nin Irak Kürdistanı'na saldırı zeminini hazırlamayı hedeflediğini belirtiyordu. Bu nedenle, kendi önlerinde engel olarak gördükleri I-KDP gücünün böyle bir müdahale karşısında tasfiyeye uğrayarak, doğabilecek bir boşluğu PKK'nın dolduracağı ve alternatif olabileceği belirtiliyordu. Bundan başka, bizim TC'nin askeri ve gerici konumlarını hedef alan PKK eylemlerine diyeceğimiz bir şey yoktur. Ama, savunmasız sivil halkın, çocuk, kadın ve ihtiyarların PKK'ca terörist yöntemlerle katledilmesi, bizim tarafımızdan kabul edilebilir bir durum değildir. Bu tutum ve taktikleri Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin haklı ve onurlu prestijini lekeliyor ve mücadeleyi gölgeyor. Öte yandan, bir de PKK'nın kitle içinde ve kamuoyu nezdinde bize yönelttiği seviyesiz ve asılsız «suç»lamalar vardır ki, bunların üzerinde durmak bile istemiyorum. Biz bu ve benzeri gerekçelerle, tahammül sınırımızı aştığından, protokolü lağvettik.^(*) Tüm bunlar PKK'yı düşman bir güç ilan ettiğimiz anlamına gelmez. Ama artık bundan böyle PKK'nın denetimimiz altındaki bölgelerde varolabilmesi, asla olası değildir. Son bir nokta daha. Avrupa devrimci-demokratik kamuoyu PKK'nın terörü ile Kürt hareketi arasındaki temelli farkı görmeli ve Kürdistanı ulusal kurtuluş mücadelesi ile PKK'yı asla özdeşleştirmemelidir.

(*) KDP ile PKK arasındaki dayanışma protokolü 1983 Temmuzunda imzalandı. Irak-KDP Politbüro'su Nisan 1987'de yayınladığı bir açıklama ile protokolü lağvettiğini açıkladı. Açıklama metni aynen şöyle: «1- Protokolde belirtilen prensiplere göre, bölgedeki gelişmelerle stratejik, politik ve diğer meselelerle ilgili olarak partimiz bilgilendirilmemiştir. 2- Pratiğe ilişkin taktikler ve ortak çalışmalarla ilgili partimizin komiteleri bilgilendirilmemiştir. 3- Partimizin politik çizgisine destek olunmamış, ülke dışında çalışmalarda yardım edilmemiştir. 4- Bir dizi sorun ortaya çıkarılmış, kurtarılmış bölgelerde yaratılan hadiselerle, özellikle sınır boylarındaki güçlere, onların sempatanlarına, silahlı birliklere, özel olarak CUD (Ulusal Demokratik Cephe) güçlerine ve Iraklı güçlere karşı problem yaratılmıştır. 5- CUD'un en üst organının aldığı kararlara kulak asılmamış ve bu kararlar yerine getirilmemiştir. 6- Geçmişten şimdiye kadar partimizin önderliğine, partimizin siyasetine ve partimizin dostlarına karşı saldırgan bir tutum izledikleri açıktır. 7- Gerek ülkede ve gerekse yurt dışında yapılan terörist çalışmalar ve insanları tasfiye ederek ortadan kaldırma eylemleri ve bu eylemlere neden olan anlayışları, insanlığa ve demokrasiye karşıdır ve Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesine denk düşmemektedir. Bütün alanlarda ve bütün seviyelerde, tüm parti örgütlerini ve devrimin kurumlarını alınan kararları tatbik etmeye çağırıyoruz.»

Bölgedeki komünist partilerin ve Sovyetlerin Kürt sorununa yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Barzani: Ortadoğu'daki komünist partilerin Kürt sorunu ile ilgili görüş ve tutumları tümüyle birbirleriyle uyum içinde değil. Bazıları ulusların kaderlerini tayin hakkını programlarına koymuşlar. Pratikleri konusundaki detayları ise, siz onlardan sorun. Kürt ulusu, Sovyetler Birliği'ni ise dostu olarak kabul ediyor.

Dr. Şıwan'ı T-KDP İdam Etti

Dr. Şıwan, Brüksel ve Çeko olayını nasıl görüyorsunuz?

Barzani: Anlayamıyorum. Neden bu konuda biz sürekli ve kasıtlı olarak tarafımız gibi gösterilmekteyiz? Şu bir gerçektir. Biz bu konuya kesinlikle taraf olmadık. Olayı yakinen biliyorum. Dr. Şıwan, Irak Kürdistanı'na 1969'larda gelmişti. Onu, Türkiye-KDP'nin onayı ile yanımıza gelen bir misafir olarak ağırlamıştık. Bir parti sorumlusu ve yurtsever olarak kendisine her türlü ilgiyi, yardım ve saygıyı göstermiştik. 11 Mart 1970 otonomi antlaşması sonrası, T-KDP, bizden Irak Kürdistanı'nda bir kongre yapmak için yardım isteminde bulundu. Biz de bunu kabul ettik. Kongre delegeleri süreç içinde yanımıza geldiler. Lakin, uzun bir süre geçtiği halde Sait Elçi görünürde yoktu. Dr. Şıwan da onu, Çeko ve Brüksel'le birlikte «gerici» olduğu iddiasıyla öldürüyor -Sait'i ve yanındaki bir arkadaşını-. Bir ay sonra partimiz olaylardan haberdar oldu. Haberi veren T-KDP'li bir arkadaştı. Daha sonra T-KDP bizden resmi olarak, politbüro ve merkez komite üyeleri nezdinde, Dr. Şıwan'ın yargılanıp ondan hesap sorulmasını, aksi takdirde I-KDP'yi sorumlu tutacaklarını bildirdi. Bundan sonra Dr. Şıwan'ı biz değil, T-KDP yargılayıp ölüm cezasına çarptırdı. Dr. Şıwan da yargılamada Sait Elçi'yi öldürdüğünü kabul etti. Kanımca, Sait Elçi uzun yıllar mücadele etmiş büyük bir yurtseverdi. Bu fedakar insanı Dr. Şıwan'ın katletmesi affedilmez bir hata idi.

Kürdistan Press, 16. 10. 1987, sayı 24 (16)

1975 ile 1988 Birbirinden Çok Farklıdır

(Iran-İrak Savaşı bitip Irak'taki Kürt hareketi tekrar yenilgiye

uğradığında Mesut Barzani durumu nasıl değerlendiriyordu? Bunu, yine Kürdistan Press'teki bir röportajdan aktaralım.)

Irak tekrar kurtarılmış alanları işgal etti. 1975 yenilgisi ile bu durumun aynı olduğunu söyleyebilir miyiz?

Barzani: Bir kere, bugün ile 1975 arasında çok büyük bir fark var. Birincisi 13 yıllık bir fark. Yani zaman farkı. 13 yılı azımsamamak gerekir. İki devlet arasında yapılan 1975 Cezayir Anlaşması, Kürt halkının yenilgisine neden oldu. Bu da başka bir farktır. Yalnız bu fark, Kürt halkının lehine olan bir fark değildir. Şu an ise devletler arası bir savaş sözkonusudur. 1975'te hareketimiz askeri yönden değil, siyasi yönden yenilmiştir. Bugün ise durum böyle değil. Bugün siyasal açıdan durumumuz güçlüdür. Ayrıca, 1975'te hiçbir dosta sahip değilken, bugün birçok dosta sahibiz. Irak muhalafetinin tümü bizi desteklemektedir. 1975'te Kürdistan üzerine çöken karanlık bugün yoktur. Ancak bugün, askeri alanda can kaybımız, acımız eskiye nazaran daha fazladır.

İran-İrak arasındaki ateşkes, İran'la ilişkilerinizde bir değişikliğe yol açtı mı?

Barzani: Hiçbir değişiklik olmamıştır.

Türkiye'ye geçmek zorunda kalan mültecilerden (peşmergeler) dolayı partiniz ile Türkiye arasında herhangi bir ilişki oldu mu?

Barzani: Kesinlikle hayır. Hatta Türk hükümeti mültecileri ziyaret edecek parti heyetinin gitmesine izin vermedi. Bizim sorunumuz Türkiye ile değildir. Dolayısıyla Türkiye ile ilişkiye geçmemizi gerektiren bir neden yok. Sadece mülteciler sorunu var. Biz Türkiye'nin Kızıl Haç ve diğer uluslararası kuruluşların mültecilere yapmak istediği yardımları engellememesini ümit ediyoruz. Bunun dışında ne bizim Türkiye'nin içinde bir işimiz var, ne de onların bizimle.

Kürdistan Press, 19-26 Ocak 1989, sayı 57-58.

Ayaklanmamıza Kimse Yardım Etmiyor

(Barzani ile bu görüşmemiz, Kürt bozgunundan yaklaşık 15 saat kadar önce 30 Mart 1991'de Selahattin kentinde gerçekleşti. Tedirgin olduğu anlaşılan, fakat sakin gözükmeğe çalışan Barzani ile, zaman kısıtlı olduğu için, daha çok güncel konular üzerinde konuştuk.)

Irak'taki ayaklanmanın üzerinden neredeyse bir ay geçti. Birçok şehirde duruma hakim olduğunuz görülüyor. Dışardan, özellikle Batı'dan beklediğiniz yardımlar geliyor mu?

Barzani: Hayır. Biliyorsunuz, bu hükümetten (Saddam yönetimi) razı olmayanlar sadece Kürtler değildir. Güneyde de Şiiler ayaklandı. Ama bugüne kadar kimseden yardım gelmedi.

Bütün dünya, Batının Kürtlere birtakım sözler verdiği inancında. Siz ise, «bugüne kadar hiç yardım almadık» diyorsunuz. Neden, beklenen yardımlar gelmiyor?

Barzani: Kürtler, önceden kimseyle angajmana girmediler. Kimseye bir taahhütte bulunmadılar. Biz birtakım sözler aldığımız için değil, kendi haklarımız için mücadele ediyoruz. Ama bütün dünyadan insanî yardım beklemek de hakkımız.

Siz, «kimse ile angajmana girmedik» diyorsunuz. Ama Kürdistanî Cephe yöneticilerinden Dr. Mahmut Osman, önceki gün Paris'te yaptığı basın toplantısında, «Batı bizi ayaklanmaya teşvik etti. Şimdi ise yalnız bıraktı» yönünde açıklamalar yaptı. Bu, ne anlama geliyor?

Barzani: Batı, yapması gerekeni yapmadı.

Bir söylentiye göre, Saddam, eski bir Kürt bakanı uzlaşma sağlamak amacıyla size göndermiş. Doğru mu bu? ()*

Barzani: Bu konuda bir şey söylemek istemiyorum.

Bilebildiğim kadarıyla, Iraklı Kürtler, bir anlaşma için Saddam'ın düşürülmesini şart koşuyorlardı. Şimdi vaz mı geçtiniz?

Barzani: Bağdat'ta kimin oturduğu değil, bizim haklarımız önemli. Biz gerçek otonomiye aldıktan sonra merkezi hükümetin kimin elinde bulunduğu sorun olmaz.

Ankara Yardım Sözü Verdi

Talabani ve Dizayî Ankara'ya geldi. İki Kürt liderin Ankara'

(*) Sonradan, Barzani'nin karargahından bir ilgiliden öğrendiğime göre, Saddam ile Kürtler arasındaki arabuluculuğu Mükerrerem Talabani yapıyor. Celal Talabani'nin de mensubu bulunduğu Talabani aşiretinin lideri konumunda bulunan Mükerrerem Talabani, geçmişte bir Bağdat hükümetinde Sulama Bakanlığı görevindeydi. Bir ara Komünist Parti'de yöneticilik de yapan Mükerrerem Talabani, son yıllarda Bağdat-Kürt çekişmesinde aktif tutum almıyor. Yine öğrendiğime göre, Barzani ile görüşme yaptığımız 30 Mart'ta Mükerrerem Talabani, konuştuğumuz salonun hemen yanındaki odalardan birinde bulunuyormuş.

dan, en azından insani yardım sözü aldığı ileri sürüldü. Ankara bu sözünü yerine getiriyor mu?

Barzani: Benim de bildiğime göre, Ankara bize insani yardım sözü verdi. Ancak, şu ana kadar hiçbir yardım görmedik.

Cumhurbaşkanı Özal, Amerika seyahati sırasında, «biz hem Araplara, hem de Kürtlere insani yardım yapacağız» diye açıklamaya yaptı...

Barzani: Dedim ya, şimdiye kadar hiçbir şey görmedik.

Biraz önce, yabancı gazetecilerle konuşurken, Kerkük Saddam'ın eline geçerse, petrol boru hattını bombalarız dediniz. Molla Mustafa Barzani zamanından beri Türkiye ile ilişkilere titizlik gösteren bir partisiniz. Türkiye'nin petrol boru hattıyla ilgili hassasiyeti biliniyor. Türkiye'nin tepkisini hesaba kattınız mı?

Barzani: Biz Türkiye ile dost olmak istiyoruz. Bu yüzden Türkiye'ye zarar gelsin istemeyiz. Ama bu bir savaştır. Mecbur bırakılırsak, boru hattını bombalarız. Petrol milletin malıdır. Milli servettir. Onun tahrip edilmesi bizim de içimize sinmez. Ama bu savaşta bir halkın kaderi sözkonusu. Ayrıca, boru hattı Irak toprağı içindedir ve Irak'ın iç meselesidir.

Tekrar Ankara-Kürt diyaloguna dönmek istiyorum. Türkiye kökenli bazı Marksist çevreler, Ankara görüşmelerinde Türkiye Kürt hareketi üzerinde, özellikle PKK üzerinde pazarlık yapıldığı inancında. Böyle bir pazarlık oldu mu?

Barzani: Hayır, böyle bir pazarlığa girilmedi. Türkiye Kürtleri Türkiye'nin iç meselesidir. Biz karışmayız.

Diyelim Kuzey Irak'ta otonom Kürt yönetimi kuruldu. PKK bu bölgeye gelmek isterse, sizin tutumunuz ne olur?

Barzani: PKK şimdiye kadar gelmemiştir. Bizim durumumuz da henüz belli değildir. Yine de, gelmek isteyen herkes için bazı şartlarımız vardır. Bölgemize gelenler keyifleri istediğı gibi hareket edemez. Bizim koyacağımız kurallara uymak zorundadırlar.

Türkmenlere Kültürel Özerklik

Irak'ta otonomi kazanırsanız, burada yaşayan Türkmenlerin siyasi statüsü ne olacak?

Barzani: Türkmenler, Kürtlerin sahip olduğu bütün haklara

sahip bulunacak.

«Bütün haklar» ifadesi, eğer tanınlanmazsa, çok muğlak. Türkiye'de Kürt haklarını savunanlara, bazı ilgililer, «işte, Kürtler Türklerin kullandığı bütün haklara sahip» diyor. Gayri resmi de olsa, kültürel özerklik önerilerine bazı Kürt çevreleri, «coğrafi temelde olmazsa olmaz» diye karşı çıkıyorlar. Aynı şekilde, Irak'ta Türkmenler için coğrafi bir özerklikten söz edilebilecek mi?

Barzani: Herkes yerinde yaşamaya devam edecek. Türkmenler de Kürtler gibi her türlü kültürel hakları kullanabilecek. Siyasi hakları olacak. Yani partiler kurabilecek. Ama siyasi bir bölge ayrılması gerekmiyor.

Sizin tanıdığınızı söylediğiniz haklar, coğrafi bir özerklikle garanti altına alınmayacaksa, nasıl uygulanacak? Bunların uygulanacağını teminatı nedir?

Barzani: Bizim sözümüz teminattır.

«Sözüm senettir» yaklaşımı Türkiye'de aşınmış bir anlayıştır. Genellikle ödenmesi düşünülmeyen borçlar için verilir bu senetler. Sizininki farklı olacağı ne malum?

Barzani: Biz Türkmenlerin haklarını, yeni değil, çoktandır programımıza almışız.

Türkmenler şimdi kimden yana?

Barzani: Kurtardığımız bölgede Türkmenlerle Kürtlerin bir farkı yoktur. Birlikteyiz.

Türkiye'ye Karşı Değiliz

Son dönemde Avrupa ve Amerikan gazetelerinde sıkça dile getirilen bir senaryodan söz etmek istiyorum. Diyorlar ki, «Kürtler Kuzey Irak'ta otonomi kazanacaklar, sonra Türkiye ile birleşip federasyona gidecekler». Bu tür senaryoların kaynağı nedir? Ciddi mi bunlar?

Barzani: Biz Türkiye'ye karşı değiliz. Ama Güney Kürdistan, bugün Irak'ın bir parçasıdır. Ve biz çözümü Irak sınırları içinde arıyoruz.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı nasıl görüyorsunuz?

Barzani: Türkiye'deki diğer liderlerden daha ileride olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'de, babanız Molla Mustafa Barzani'ye atfedilen bir söy-

.lenti vardır. Onun size, «Türkiye ile iyi geçinin» diye vasiyette bulunduğu söylenir. Aslı var mı bunun?

Barzani: O, sadece Türklerle değil, Araplarla, Farslarla da iyi geçinmemizi vasiyet etti.

Klasik bir soru. Türkiye kamuoyuna, hükümetine bir mesajınız olacak mı?

Barzani: Bütün dünyadan olduğu gibi, Türkiye'den de insani yardım bekliyoruz. Ayrıca, Diyarbakır'da kamplarda bulunan peşmergelerin gelebilmesi için yolun açılmasını istiyoruz.

HOŞIYAR ZIBARİ(*)
(IRAK-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Hoşiyar Zibari

1953'te Irak'ta doğdu. Yüksek öğrenimini İngiltere'de sosyoloji üzerine yaptı. 1970'ten beri politik mücadele içinde. Irak-Kürdistan Demokrat Partisi Politbüro üyesi. Aynı zaman hem Irak-KDP, hem de Irak Kürdistanı Cephe'nin Avrupa sözcüsü.

Silaha İhtiyacımız Yok

Irak'a bir bütün olarak 6 ayı aşkın bir süredir ekonomik ambargo uyguluyor. Ambargodan, şimdi Kürtlerin denetiminde bulunan bölge de etkilenmiştir. Özellikle yiyecek sorununu nasıl çözeceksiniz?

Zibari: Mesut Barzani ile görüşüm. Şimdi bölgede iki sorun olduğunu söyledi. Bir gıda, iki ilaç sorunu. Bunlar İran ve Türkiye üzerinden geliyor ama yeterli değil.

Türkiye'den hangi yolla geliyor? Resmi kanaldan mı, yoksa kaçak olarak mı?

Zibari: Türkiye'den resmi yoldan bir yardım gelmiyor. Ancak başka yoldan gelen mallara da resmi makamlar engel olmuyor.

Türkiye'den yardım isteğinde bulundunuz mu?

Zibari: Türkiye'ye başvurduk. En azından, diğer ülkelerden gelecek yardımların geçmesi için sınırı açmasını istedik. Henüz resmi bir cevap alamadık.

Irak'ın kuzeyini denetim altına aldığınız anlaşılıyor. Diyelim ki,

(*) Görüşme 17 Mart 1991'de İsveç'te yapıldı.

Bağdat ile bir otonomi anlaşması gecikti. O zaman siz kuzeyde bir devlet gibi hareket edeceksiniz. Bir programınız var mı? Petrol için şöyle, ticaret için böyle hareket edilecek gibi...

Zibari: Daha önceden de açıkladığımız gibi bizim gayemiz bağımsız bir Kürdistan değil. Merkezi bir hükümet kuruluncaya kadar bölgemizi idare edeceğiz. Bu arada şunu da belirtmekte fayda görüyorum. Silah bakımından askeri durumumuz çok iyi. Tanktan helikoptere kadar her türlü silahımız var. Saddam'ın ordusundan ele geçirdik.^(*)

Uçağınız var mı?

Zibari: Uçağımız yok ama dediğim gibi artık helikopter sahibiyiz. Ancak pilotumuz olmadığı için kullanamıyoruz.

Ne kadar silahlı gücünüz var şu anda?

Zibari: Daha önce merkezi hükümetle işbirliği yapan ve bizim «caş» diye adlandırdığımız bütün güçler tekrar Kürt hareketinin emrine girdi. Sadece Kürtler değil Keldaniler ve Asuriler de bizimle birlikte.

Keldani ve Asurilerle ilişkiniz belli bir statüye bağlı mı?

Zibari: Asuriler resmen Kürt Cephesi'nde temsil ediliyor.

Türkmenlere Kültürel Özeklik

Irak'taki Kürt bölgesinde Türkmenler de yaşıyor. Onlarla ilişkiniz nasıl? Türkmenler de Kürt Cephesi'ne katıldı mı?

Zibari: Türkmenler de isterlerse cephemizin kapısı onlara açıktır.

Kürtler şimdi Bağdat yönetimi ile savaşıyor. Türkmenler kimden yana?

Zibari: Türkmenlerle Kürtler arasındaki insani ilişkiler çok iyi durumda. Ancak, siyasi ve örgütsel düzeyde Irak'ta ilişki henüz kurulmadı. Çünkü Türkmenlerin bu tür bir örgütlenmesi yoktu.^(**)

(*) Irak'a gittiğimde Zibari'nin açıklamalarının oldukça iyimser olduğunu gördüm. Evet, Saddam kuvvetlerinden, tank dahil, pek çok silah kalmıştı. Ancak, ufak-tefek bazı parçaların eksikliğinden dolayı bunlar çalışmıyordu. Ayrıca, eğitilmiş personel olmadığı için çalışan tanklar bile etkili kullanılamıyordu. Aslında peşmergenin kullandığı en etkili silah, sadece Kalaşnikov idi.

(**) Gerçekten Irak'ta bulunduğum süre içinde bir Türkmen örgütüne ve «ben Türkmen örgütü üyesiyim» diyen tek bir insana rastlamadım.

Geçmişte, daha doğrusu 1960'lardan bugüne Kürtlerle Türkmenler arasında hiç çatışma oldu mu?

Zibari: Baas Partisi 1970'lerde bizimle Türkmenleri karşı karşıya getirmeyi çok istedi. Bizi birbirimize düşürmeye çok çalıştı. Ama iki taraf da bu oyuna gelmedi.

Sizin «Güney Kürdistan» diye nitelediğiniz bölgede Türkmenler de yaşıyor. Türkmenlerin statüsü ne olacak?

Zibari: Biz Irak Kürtleri olarak, Türkmenlerin kültürel ve siyasi bakımdan kendi kaderini tayin hakkından yanayız. Kuracağımız otonom bölgede Türkmenlerin de resmi olarak temsil edilmesini istiyoruz. (Bu arada Zibari'nin yanındaki bir başka Kürt söze girdi ve «İran-İrak Savaşı sırasında Irak ordusu saflarında çarpışmak istemeyen Türkmenler Kürtlerin yanına kaçıyordu» diye bilgi verdi.) Bağdat yönetimi Kürt milli kimliğini tanıdı ancak aynı hakkı Türkmenlerden esirgedi. Bir Arabın, bir Kürdün nüfus cüzdanında hangi millettten olduğu yazılıdır. Ancak, Türkmenler için bu hak yoktur.

Şunu hâlâ anlayamadım. Türkmenlere Kürt otonom bölgesi içinde nasıl bir statü vermeyi düşünüyorsunuz? Coğrafi bir özerklik mi, yoksa sadece kültürel özerklik mi?

Zibari: Türkmenlerin de Kürtler gibi her türlü kültürel ve siyasi hakkı olacak. Lakin, Türkmenler Kürt bölgesi içinde bir azınlıktır. Coğrafi temelde bir otonomi verilecek kadar sayısal çoğunlukları yoktur. Kürtler için de benzer zorluklar vardır. Biz Irak'ta 4 milyon olduğumuz halde ayrı bir devlet kurmayı düşünmüyoruz. Zaten Türkmenler sadece iki şehirde yaşıyorlar. Bunların önemli bir kısmını da Saddam güneye sürdü.

Size göre Irak'ta ne kadar Türkmen var?

Zibari: Kesin sayı belli değil. Irak'ta 200 bin ile 500 bin arasında Türkmen yaşadığı tahmin ediliyor.

Türk-Kürt Federasyonu

Sanırım, son dönemde şu soruyla çok sık karşılaştınız. Bir senaryodan söz ediliyor. ABD'nin Irak Kürtleri ile Türkiye'nin bir federasyonda birleşmesini istediği ileri sürülüyor. Ciddi mi bu senaryo?

Zibari: Türk-Kürt federasyonu konusunda bugüne kadar bize resmi bir bilgi gelmiş değil. Sadece gazetelerde yazılıyor. Bizim kanaatimize göre bu, gerçekleşmesi zor bir düşüncedir. Zannediyoruz ki, Türkiye de böyle bir federasyona razı olmaz.

Neden razı olmasın? Türkiye'de bazı çevreler bu senaryodan iştahla bahsediyor.

Zibari: Birçok güçlük var. Türkiye sınırları içinde 12-15 milyon Kürt yaşıyor. Türkiye bugüne kadar onların varlığını bile kabul etmiş değil. Nüfus açısından bakacak olursak, Türkiye'nin Kürt nüfusuna 4 milyon daha eklenmiş olacak. Irak Kürdistanı'nda 30 yıldan beri süren silahlı bir mücadele var. Büyük bir tecrübe birikimi oluştu. Türkiye kolay kolay bunu kendi sınırları içine taşımak istemez. Bugün Ortadoğu'da sınırların değişmesi de mümkün görünmüyor. En son Körfez savaşının gerekçesi de, Irak tarafından sınırların değiştirilmek istenmesiydi. Amerika ve Avrupa ülkelerinin bu plana razı olacaklarını da sanmıyorum.

Öyleyse, nereden çıktı bu senaryo?

Zibari: Türk gazeteleri yazıyor.

Hayır, yabancı basında bu konuda çok haber-yorum yer aldı. Hatta İsveç gazetesi Dagens Nyheter'in bugünkü sayısında da benzer bir yazı var.

Zibari: Dış basında yer alan bu tür yazıların kaynağı Türk basınıdır.

Geçen yıl Paris'te Talabani ile bir görüşme yapmıştım. Talabani bana «Türkiye federasyona razı olsun, Kerkük ve Musul'u tek kurşun atmadan biz kendimiz getirelim» demişti. Yani bu, sadece Türkiye kaynaklı bir senaryoya benzemiyor.

Zibari: Talabani öyle söylemiş olabilir. Ama bu onu bağlar. Kürdistanı Cephe'nin görüşü farklıdır. Biz gerçek bir demokrasi içinde Irak'ta otonomi istiyoruz. Bunu Irak muhalefetine de söyledik. Ayrıca, Türkiye'den de bize bugüne kadar resmi bir teklif gelmiş değil.

Türkiye Neden Politika Değiştirdi?

Türkiye uzun yıllar Kürtlerin varlığını tanımadı. Sonra birdenbire Iraklı Kürt liderleri Ankara'ya davet etti. PKK olayı yeni ortaya çıkmadı. Iraklı Kürtler 30 yıldır silahlı mücadele veriyordu. Türkiye hangi etkenler yüzünden tutum değiştirdi?

Zibari: Nedenleri pek çoktur. Bir kere İran, Irak ve Türkiye'de Kürt hareketi artık belli bir seviyeye geldi. Bunu kimse görmezlikten gelemez. Dünyada çok büyük değişiklikler yaşanıyor. Örneğin, Doğu

Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki demokratikleşme doğrultusunda ki gelişmeler. Eğer Türkiye, böyle bir dönemde 12 milyonluk bir halkın dilini yasaklamaya devam ederse, demokrat olduğuna kimseyi inandıramaz. Türkiye'nin bugüne kadar sürdürdüğü politika devetkuşu politikasıydı. Kuveyt krizi, bölgede istikrar ve barışın ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Kürt sorunu çözülmeden bunun mümkün olmadığı da anlaşılmaya başlandı. Bir de Türkiye, Müslüman ülkeler içinde iktisadi, siyasi ve demokratik bakımdan en gelişmiş ülke. Bu gelişmelere daha fazla sırtını dönemezdi.

Talabani ve Dizayi'nin Ankara'ya davet edilmiş olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Zibari: İki temsilcimizin Ankara'ya davet edilmesi, her şeyden önce bizim için kıvanç verici bir şeydir. Umut ederiz ki, bu tür temaslar devam eder.

Daveti ilk öğrendiğinizde şaşkırdınız mı?

Zibari: Hayır, beklenen bir gelişmeydi.

Ankara'da neyin pazarlığı yapıldı?

Zibari: Pazarlık sözkonusu değil. Biz de, Ankara da kendi görüşlerimizi karşılıklı söyledik.

Özal, «Irak'ta federal bir Kürt devletine razı değiliz» diyordu. Ne oldu da Türkiye federasyona «evet» demeye başladı?

Zibari: Ortadaki meselelerin bir tek görüşmede çözülmesi mümkün değil. Biz sadece, demokratik bir Irak'ta Kürtlerin otonomi haklarına kavuşması gerektiğini söyledik.

Türkiye'deki Kürtler gündeme gelmedi mi?

Zibari: Biz Türkiye Kürtleri için konuşma hakkına sahip değiliz. Onların kendi örgütleri var.

Irak'ta otonom Kürt devleti kuruldu diyelim. İleride PKK bu bölgede ikamet etmek istese, sizin tutumunuz ne olur?

Zibari: PKK'nın Güney Kürdistan'a gelmesi mümkündür. Ancak bizim siyasetimiz açıktır. PKK'nın Türkiye'ye yönelik faaliyet göstermesine izin vermeyiz. Ayrıca PKK'nın Güney Kürdistan'a gelmesine gerek de yok. Onlar zaten Türkiye'de varlar.

Ortadoğu'da Arap-Türk-Kürt-Fars Federasyonu

Suriyeli Kürt liderlerden Salah Bedrettin, Ortadoğu'daki bütün halkların katılacağı bir federasyonu nihai çözüm olarak gördüğü-

nü söyledi. () Bunun için Suriye, İran, Irak, Türkiye ve Kürtlerin bir araya gelebileceğini söyledi. Bu fikrin gerçekçilik derecesi nedir?*

Zibari: Saydığınız ülkelerin hepsinde Kürtler yaşıyor. Kürt meselesi de belli bir çözüme kavuşturulmak zorunda. Herkesin çözüm için kendi görüşü var. Biz farklı düşünüyoruz. Her parçadaki Kürt halkı kendi merkezi hükümetiyle oturup görüşmeli. Otonomi mi istiyor, başka bir çözüm tarzı mı peşinde, kendisi karar vermeli. Savaşla, kan dökmekle bu işlerin çok uzun süreceği ve acılı olacağı kanaatindeyiz. Biz önceliği bu aşamada buna veriyoruz.

Sormadan edemeyeceğim. Tekrar Ankara görüşmelerine dönmek istiyorum. Deniyor ki, Türkiye, Ankara görüşmelerinde Irak Kürtlerine federal devleti verdi, ancak karşılığında da PKK'yı aldı. Ne dersiniz?

Zibari: Öyle bir şey yok. Nasıl PKK, Irak'ta bizim iç işlerimize karışamazsa, biz de PKK'nın işine karışamayız.

Irak Kürt örgütleri, oldum olası, politikada daha ustadır. Şimdi, Özal'ın başlattığı anlaşılan «Kürt reformu» karşısında Türkiye kökenli Kürt örgütlerini hazırlıklı görüyor musunuz? Türkiye kökenli Kürt örgütleri yeni döneme uygun politikalar geliştirecek kapasiteye sahip mi?

Zibari: Kanaatimce, Türkiyeli Kürt örgütleri Özal'ın adımlarını iyi etüt etmeli ve olumlu cevap vermeli. Tecrübeler, önerdiğimiz yolun doğruluğunu gösteriyor. Güney Afrika'yı ele alalım. Siyahlar, verilen reformları kabul ettiler ve her geçen gün yeni mevziler kazandılar. Şimdi Güney Afrika'da ırk ayrımı bütünüyle kalkmış olmasa bile, epey mesafe alındığı açık.

Türkiye'de gelişmelerin hızı ne olabilir?

Zibari: Türkiye farklı bir ülke. Demokratik kurumlar var. Çok partili serbest seçimler yapılabilir. Böyle bir ülkede reformlarla önemli kazanımlar elde edilebilir. Irak'ta biz de aynı haklara sahip bulunsaydık, durumumuz şimdi çok daha ileri seviyede olabilirdi.

Türkiye'de Kürt meselesinin çözümü sancısız gerçekleşebilir mi?

Zibari: Eğer Türkiye gerçekten samimi ve ciddi ise, bir göz boyama yapılmıyorsa, Kürt meselesinin çözümünün sancısız ilerlemesi mümkündür.

Bana, politikacı ve insan olarak Özal'ın portresini çizebilir misiniz?

(*) Bak. Suriye bölümü.

Zibari: Özal, Türk yönetim geleneğinden ayrı bir tutum ortaya koydu. Deyim yerindeyse, yeni bir parantez açtı. Türkiye'nin geleceğiyle ilgili olarak, uzakgörüşlü olduğunu ortaya koydu. Tepki göreceğini bilmesine rağmen, Kürt meselesini açıkça gündeme getirdi.

Türkiye kamuoyuna bir mesajınız olacak mı?

Zibari: Kürt halkı, gerek Türkiye'de, gerekse Irak'ta çok uzun yıllardan beri Türklerle birlikte yaşıyor. İki halk arasında ciddi bir düşmanlık olmadı, aralarına kan girmede. Türkiye'deki Kürt sorununun çözüleceğini umut ediyoruz. Ama Kürt sorunu, Türkiye'deki bazı çevrelerin göstermek istediği gibi ekonomik bir sorun değildir. Bir milliyet meselesidir. Türkiye'deki Kürt meselesinin çözülmesinden biz Irak Kürtleri çok memnun kalacağız, bu her iki halkın da yararına olacaktır.

Dr. MAHMUT OŞMAN(*)
(İRAK-KÜRDİSTAN SOSYALİST PARTİSİ)

Dr. Mahmut Osman

1937'de Irak'ta Süleymaniye'de doğdu. Tıp doktorudur. 1953'ten beri mücadelenin içinde. 14 yıl aralıksız Irak-KDP'nin Merkez Komite üyeliğinde bulundu. Daha sonra Kürdistan Sosyalist Partisi'nde yer aldı. Partinin manevi lideri konumundadır. Halen Irak Kürdistanı Cephe Yürütme Kurulu üyesidir. Talabani ile birlikte Cephenin dış ilişkilerini sürdürüyor. Suriye'nin başkenti Şam'da yaşıyor.

I-KSP (Irak-Kürdistan Sosyalist Partisi)

Irak-KDP'den ayrılanlar tarafından kuruldu. Kendi ifadelerine göre demokratik bir sosyalizmden (Marksist değil) yana. I-KSP (Partiya Sosyalistê Kurdistan-Irak), Kürtlerin dört parçaya bölündüğünü savunur ve kendi kaderini tayin hakkı için mücadele ettiğini belirtir. Her parçadaki Kürt hareketinin diğerleriyle dayanışma içinde, öncelikle kendi ülkesi için karar vermesi gerektiğini programına aldı. Parti daha çok Soran bölgesindeki Süleymaniye çevresinde faaliyet gösteriyor. Irak'ta ki üçüncü büyük Kürt hareketidir. Partinin şimdiki lideri (1991) Resul Mamend'dir.

Tahran'la İttifak Politikası'na Karşıyım

Önce Irak'tan başlayalım. Siz Irak'ta neyin mücadelesini veriyorsunuz? Hedefiniz ne?

(*) Görüşme Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

Osman: Her parçadaki Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkını kazanmasını istiyoruz.

Diyelim bu hakkı Irak'ta kazandınız. Bunu ne yönde kullanmak istersiniz, ayrılma mı, yoksa birlik yönünde mi?

Osman: Konuya sadece Irak sınırları çerçevesinde yaklaşacak olursak, federal ve demokratik bir cumhuriyet istediğimizi söyleyebilirim. En aşağı bu olmalı.

Aslında, daha önceden bildiklerimi de hesaba katınca, sizin tutumunuzu, «gönlümüz bağımsızlıktan yana ama biz federasyona da razıyız» diye özetleyebilir miyim?

Osman: Biz şimdi gerçek bir otonomi, yani federasyon talep ediyoruz.

Kürdistan Sosyalist Partisi'nin Barzani ile Talabani'nin partilerinden farkı ne?

Osman: Aslında pek farkı yok.

Öyleyse niye ayrısınız?

Osman: Bu, partinin değil, benim kişisel görüşüm. 37 senedir bu mücadelenin içindeyim. 6-7 tane reis var. Bunlar birleşmiyor. Bana göre büyük farkları yok.

Siz bunları örgütünüze de söylüyor musunuz?

Osman: Söylediklerimi yazabilirsiniz. -

Sizi atmazlar mı?

Osman: Zaten şimdi hepimiz bir örgüt gibiyiz. Irak'ta Kürt hareketleri Kürdistan Cephe'de birlik yaptılar.

Ne zamandan beri böyle düşünüyorsunuz?

Osman: 1977'den beri bunları düşünür, bunları söylerim. 1977'de benim kendi grubum vardı. Baktım birçok grup çıktı ortaya. Birbirlerini vuruyorlar. Ben hemen kendi grubumu dağıtıp Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne girdim. Yani Talabani'nin örgütüne. Bana göre Irak Kürtleri arasında birbirine yakın görüşte 8-9 partinin bulunması bir demokrasi göstergesi değil, rahatsızlık işaretidir.

Irak'taki Kürt hareketinin son yenilgisinde onun İran'la ittifak politikasının bir rolü var mı?

Osman: Ben 1975'teki birinci yenilgiden beri İran'la ittifak politikasına karşı çıkıyorum. Bize fayda yerine zarar verdiği açık. Hem de ayıptır.

Bu görüşlerinizi İran-İrak savaşı bittikten sonra Barzani ve Talabani'ye de söylediniz mi?

Osman: Ben kendim bu ittifak politikası içinde yer almadım. Sorumluluğuna ortak olmadım. Kendilerine görüşümü söyleyince de, «bu bir taktiktir» diyorlar. Bana göre güçlü ile güçsüz arasındaki taktik bir ilişkide her zaman güçlü olan kazanır. Zaten taktik ilişki stratejik bağımlılığa dönüştü.

Liderlerin karşı devletlere yaslanma politikasını peşmergeler, Kürt halkı nasıl karşılıyor?

Osman: Vallahi halk hiç memnun değil.

Talabani ve Barzani ittifak politikası için şimdi ne diyorlar?

Osman: Bunu kendilerine sorunuz.

Siz de Suriye'de kalıyorsunuz...

Osman: Ben Suriye'de sadece kalıyorum. İngiltere'den mülteci-lik hakkı istedim, vermediler. Arapça çocuklar için de yakındı. Suriye'yi tercih ettim. Şunu belirtmek isterim. Eğer Suriye Kürtleri destekliyorsa, önce kendi içindeki Kürtlerin haklarını vermeli. Aynı şekilde, İran yönetimi Kürtleri gerçekten seviyorsa, orada yaşayan Kürtlere baskıdan vazgeçmeli. Irak için de durum aynıdır. Ama Kürt hareketlerinin durumunu da anlamak lazım. Coğrafya bir yerde mecbur bırakıyor. Bu konuda bir sınır çizmek mümkün. Kürt hareketlerinin karşı devletlerle ilişkileri, oradaki Kürtlere zarar vermemeli. Mesela, Irak-Kürdistan Demokrat Partisi, gitti İran-KDP ile sürtüşmeye girdi. PKK'nın durumunu ele alalım. Eğer Suriye ile ittifaka girmişse, bunun sınırını iyi tayin etmeli. Türkiye ile Suriye arasında Fırat'tan kaynaklanan çelişkinin sınırını aşmamalı. Bu çelişkiyi taşıyabileceğinden fazla zorlamamalı. Suriye Kürtlere zarar vermemeli. Diyelim, Bulgaristan şimdi Kürtlere yaklaşmak istiyor. Bunun oradaki Tüklere zarar vermemesine dikkat etmeliyiz.

Bulgaristan Türkiye Kürtlerine Yanaşmak İstiyor

Bulgaristan şimdi Kürt örgütlerine açık davetiye mi çıkarıyor?

Osman: Tabii. Daha çok Türkiye Kürtlerine yaklaşmak istiyor. Ama Bulgaristan'ın tutumu Türkiye'ninkinden daha kötü. İnsanların adını değiştiriyor, Aziz'i Vladimir yapıyor.

PKK'nın Suriye'yle ilişkileri, Barzani ve Talabani'nin İran'la, İran Kürtlerinin de Irak'la ilişkilerini aynı mı görüyorsunuz?

Osman: Muhtevası aynı. Pek fark yok. Bir tek fark var: Suriye, Türkiye Kürtleri açısından büyük tehlike arz ediyor. Tekrar söyle-

yeyim: Kürtler açısından birinci planda olması gereken, diğer parçalar-
lardaki Kürt hareketleri ile dayanışmadır. Devletler arasındaki çelişki-
den faydalanmak tali olmalıdır. Ayrıca, devletler arasındaki çelişki-
den faydalanacağım derken, çok dikkatli davranmak gerekiyor. Başlangıçta çok ufak yardım alırsınız. Sonra, bir de bakmışsınız
ki, stratejik bir ilişkiye dönüşmüş.

*Irak'taki Kürt hareketinin bu ülkedeki diğer muhalefet hareketleri
ile ilişkileri de bir başka eleştiri konusu. Kürt hareketinin Irak
muhalefeti ile güçbirliği yapmakta yetenekli davranmadığı ileri
sürülüyor. Ne dersiniz?*

Osman: Güçbirliği yapmaya çalışıyoruz. Fakat Irak muhalefeti
o kadar çok darbe yedi ki, çok zayıf. Birçoğu da dışarıda.

Türkiye Avrupa Ülkesi Sayılır

Türkiye'deki Kürt gruplarını nasıl değerlendiriyorsunuz.

Osman: Şartlar, Türkiye'de bir Kürt hareketinin güçlenmesi
için çok elverişli. Kürt hareketinin önünde Türkiye'de üç yol var:
Parlamenter ve demokratik yol. Bu, giderek öne çıkıyor. İkincisi,
basın-yayın imkanı. Üçüncüsü, silahlı mücadele. Kürt hareketi bu üç
mücadele biçimi arasında organik ve dengeli bir bağ kurabilirse, son
derece güçlenir. Bu üç yolu birden aynı hareket kullanmasa bile,
aralarında dirsek teması olması gerektiğini düşünüyorum. Birbirle-
rini dışlamasınlar.

Hangi ülkede daha umutlusunuz?

Osman: Türkiye'den umutluyum. Hep söylenir, ben de belirte-
yim. Bir kere nüfusumuz diğer parçalara göre daha çok. İkincisi
Türkiye bir Avrupa ülkesi sayılır. İran ve Irak'a benzemiyor.

*Size göre Türkiye'deki Kürt hareketi önüne nasıl bir hedef koyma-
lı? Bağımsızlık mı, otonomi mi?*

Osman: Bunu kendileri bilir.

Türkiye'de barışçı bir çözüm ihtimali var mı?

Osman: Mümkündür. Ama buna Türkiye Kürtleri karar verir.
Aslında biz her yerde barışçı çözümü tercih ederiz. Haklarımız ve-
rtilse, biz silah âşığı değiliz.

Türkiye'ye hiç geldiniz mi?

Osman: Gaziantep, Urfa, Kars gibi illeri gördüm.

Size göre en gelişmiş Kürt topluluğu hangi ülkede?

Osman: Bu sorunuza Irak'ta diye cevap verebilirim. Fakat son dönemde hepsinin canına okundu.

Türk solunun Kürt meselesindeki tutumunu nasıl buluyorsunuz?

Osman: Eskiden Kürt meselesiyle pek ilgilenmiyorlardı. Ama şimdi bu ilginin giderek arttığını ve olumlu yönde geliştiğini söyleyebilirim. Ama doğrusu bilemiyorum, bütün dünya bahsetmeye başladığı için mi, yoksa gerçekten meseleyi prensipte kavradıkları için mi? Ancak Türk solu ile ilişkilerimiz iyi.

Kürtler Taktikte İyi, Stratejide Kötüdür

Siz Suriye'de kalıyorsunuz. PKK hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Osman: Apo'yu tanıyorum. Kendisiyle görüşüyorum da. Görüşüm kadariyle halk onları destekliyor. Suriye Kürtleri arasında da geniş sempatisi var.

Ya Irak Kürtleri destekliyor mu?

Osman: Çok fazla olmasa bile, Irak Kürtleri arasında da sempatisi var.

PKK'nın genel stratejisi üzerinde bir değerlendirmeniz var mı?

Osman: Bunu Apo'nun kendisine sorunuz. Ama genelde Kürt taktikte iyidir ama stratejide kötüdür.

Irak'ta görünür bir gelecekte ne olacak? Ne bekliyorsunuz?

Osman: Kısa dönemde bu, daha çok Irak hükümetinin siyasetine bağlı. Açıktır ki, şimdi bir ateşkes yapılması yararlı olur. Ama Saddam, bu iş bitti havasına girip baskıyı artırır, yanılır. 1975'te de aynı yanılığa düştü. Fakat biz 9 ay sonra mücadeleye tekrar başladık.

Paris konferansı kararlarından memnun musunuz?

Osman: Fransa'nın Irak'la ilişkilerini düşünün. Ben kararlar itibariyle bu sonucu bile beklemiyordum.

Konferans kararlarından size daha önce haber verildi mi?

Osman: Hayır bildirilmedi. Yalnız şunu biliyorduk ki, mesele insani ve kültürel boyutlarıyla ele alınacak. Bir hususu daha belirtiyim. Konferansı Kürtler düzenlemiş olsaydı, alınan kararları kesinlikle kabul etmezdim.

Neden?

Osman: Kararların temelinde kendi kaderini tayin ilkesi yok. Oysa, bizim mücadelemiz bunun içindir. Ayrıca kararda, kimyasal

silahların kınanması isteniyor ama Irak'ın adı bile geçmiyor.

Konferansta bir ortak Kürt örgütü kurulması öngörüldü. Siz böyle bir örgüte katılır mısınız?

Osman: Böyle bir şey Kürt örgütlerine önerilecek. Biz Kürtler adına tek sesin çıkmasını isteriz. Hele Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsü kazanılacaksa.

Batı, Sovyetler dahil büyük devletler Kürt meselesinde ne yapmak istiyor?

Osman: Mevcut sınırlar içinde bir çözüm peşindeler. Kürtlerin, içinde yaşadıkları devletlerle görüşmeler yoluyla meseleyi çözmesini istiyorlar. Ama haritanın değişmesine karşılar.

Size göre niye?

Osman: Çünkü büyük devletlerin Türkiye, İran ve Irak'la, buna ek olarak 22 Arap devletiyle ilişkileri ve çıkarları var. Irak dediğiniz zaman 22 Arap devletini de hesaba katmanız gerekir. Hiç kimsenin Kürtlerin hatırı için 25 devleti kendisine düşman etmeye niyeti yok.

Ankara Görüşmeleri Kürt Cephesi'ni Bağlamaz

(Dr. Mahmut Osman ile ikinci görüşmemiz Mart 1991'de Stoc-kholm'de gerçekleşti.)

Sayın Osman, Ankara görüşmelerinden memnun musunuz?

Osman: Ankara temasları Irak Kürt Cephesi'ni bağlamıyor.

Nasıl olur? Iraklı 5 Kürt örgütü 4-5 yıldır «Irak Kürt Cephesi» olarak birlikte hareket etmiyor musunuz?

Osman: Kürt Cephesi devam ediyor. Ancak, Ankara görüşmeleri sadece Barzani ile Talabani'nin fikridir. Onların partileri destekliyor. Ankara'dan görüşme teklifi geldiğinde biz karşı çıktık.

Bildiğim kadarıyla Irak Kürtleri yıllardan beri Türk hükümetleriyle temas kurabilmek, diyalog kapısını aralayabilmek için çok istekliydi. İşte istediğiniz oldu. Neye itiraz ettiğinizi anlayamadım.

Osman: Ben diyaloga karşı değilim. Karşı olduğum, Türkiye Kürtleri üzerinde pazarlık yapılmasıdır.

Pazarlık yapıldığını neye dayandırıyorsunuz?

Osman: Eğer bir hükümet Kürtlere iyilik yapmak istiyorsa, buna önce kendi Kürtlerinden başlamalı. Ankara'nın Kürt politikası değişmişse, bunu bize karşı tutumunda değil, Türkiye Kürtlerine

yönelik politikasında göstermeli.

Özal'ın politikasını destekleyen bazı Kürt çevreleri, «her şey birden bire olmaz. Özal'a biraz zaman tanımak gerekir» diyor...

Osman: Birdenbire olmayacağını ben de biliyorum. Ancak bir noktaya dikkatinizi çekerim. Özal bu görüşmeyi, ciddi bir hiçbir sonuca varmadığı halde kendisi açıkladı. Oysa, bildiğim kadarıyla, bazı somut sonuçlar ortaya çıkıncaya kadar görüşmenin açıklanması kararlaştırılmıştı. Bu, Özal'ın niyetinde ciddi olmadığını gösteriyor. Özal Şah'ın politikasını güdüyor. İran Şahı da kendi Kürtlerine bomba yağdırırken, Irak Kürtlerine destek veriyordu. Geçmişte acı tecrübelerimiz oldu. Tahran'la diyalog halindeyiz diye, İran Kürtlerinden katlettiğimiz oldu. Şimdi tarihin kötü bir şekilde tekrerrütmesinden endişe ederim.

Madem ki, görüşmeyi gizli tutma kararı alınmıştı? Özal neden açıkladı size göre?

Osman: Özal'ın iki amacı olduğunu sanıyorum. Birincisi, Irak Kürtleri ile Türkiye Kürtlerini ve örgütlerini karşı karşıya getirmekti. İkincisi de, Türkiye'deki Kürt kamuoyunda güç ve prestij kazanmak istedi. Buna ihtiyacı var. Çünkü iç politikada Özal'ın zayıf olduğu görülüyor.

Başka senaryolar da var. Örneğin, Amerika'nın Irak Kürt bölgesi ile Türkiye'nin bir federasyonda birleşmesini istediği ileri sürülüyor...

Osman: Özal ile Amerika arasında üst seviyede ne gibi pazarlıklar yürütülüyor, bilemem. Ancak, ABD'nin bugünkü koşullarda Kürtlere gerekli ilgi ve önemi göstermediği kanaatindeyim.

Celal Talabani ve Muhsin Dizayi Ankara'ya girmeden önce Kürt Cephesi üyesi diğer örgütlere bilgi vermedi mi? Haberinizi yok muydu bundan?

Osman: Yok, haberimiz vardı. Ankara-Kürt diyalogu yeni değildir. Temaslar, sanıldığı gibi Kuveyt krizinden sonra değil, bir yıl önce başladı. İlk yüzyüze temas da bir ay önce Kamran İnan'ın gönderdiği bir yetkili ile Londra'da yapıldı.^(*) İnan, yaptığı bir açıklama ile bunu reddetti. En son Ankara'dan davet geldiğinde biz Türkiye Kürt örgütlerinin onayı alınmadan görüşme yapılmamasını istedik. Talabani, «ben gerekli yerlere iletteceğim» dedi. Ancak, şimdi

(*) İnan, yaptığı bir açıklama ile bunu reddetti.

anlıyorum ki, haber verilmemiş. (*) 4-5 gün önce Şam'da PKK lideri Apo (Abdullah Öcalan) ile konuştum. Çok kızgındı. Bizim sırtımızdan pazarlık yapıldı diye düşünüyor. Amerika ile Özal'ın PKK'yı bu şekilde tasfiye etmeyi planladığına inanıyor.

Görüşmeye Barzani niye gelmedi?

Osman: Aslında Ankara'ya Barzani ile Talabani birlikte gidecekti. İlk plan böyleydi. Sanırım Irak Kürdistanı'ndaki silahlı mücadeledenin durumu Barzani'nin orada kalmasını gerektirdi.

Türkmenlere Coğrafi Otonomi

Burada yabancı basın ve TV kuruluşlarının en çok ilgi gösterdiği kişilerden birisiniz. Ne söylüyorsunuz onlara?

Osman: Birinci olarak, Irak'taki gelişmeleri, hükümetin zayıflığını ve Kürt direnişini anlatıyorum. İkincisi, Irak'taki direnişin sadece Kürtlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda Arapların da Saddam'a karşı mücadele verdiğini, bütün Irak halklarının rejimi yıkmak için savaştığını söylüyorum.

Irak'ta Türkmenler de yaşıyor. Kurulmasını düşündüğünüz demokratik yönetimde Türkmenlerin yeri ne olacak?

Osman: Kurulacak yeni Irak'ta Türkmenler de yer alacaklardır. Nitekim, biliyorsunuz, Beyrut'taki toplantıya onların temsilcileri de katıldı ve sonuçta çıkan bildiriye imzalarını attılar. Irak'ta şu an İslamcıların, Şiilerin ve Kürtlerin politik örgütleri var. Bugün biz Irak'taki bütün rejim karşıtlarının katılacağı bir yıllık geçici bir hükümetin kurulması gerektiğini düşünüyoruz. Bu bir yıl sonunda, serbest seçimlere gidilecek. Seçimlere herkes kendi siyasi partisiyle katılabilecek. Böylece her kesim parlamentoda temsil olanağı bulacak.

Yeni düzende bir Arap bölgesi, bir Kürt bölgesi olacak mı? Bu arada Türkmenlere de coğrafi temelde bir bölge kurma hakkı tanınacak mı?

Osman: Biz Kürdistan için otonomi istiyoruz. Bu coğrafi bölge-

(*) Dr. Mahmut Osman, görüşmeden PKK'nın haberi yoktu diyor. Ancak, Stockholm konferansı sırasında bir bildiri dağıtan PKK, Ankara görüşmeleri için kendilerine önceden haber verildiğini açıkladı. TKSP, Peşeng ve Rızgari, «bize haber verilmedi» diye açıklama yaptılar. Ala Rızgari'nin bir yöneticisi, «Talabani'nin Ankara'ya gideceğini biliyordum» dedi, özel görüşmemizde.

de Kürtler, Asuriler, Ermeniler ve Türkmenler de yaşıyor. Buradaki otonomi sadece Kürtler için olmayacak. Bugünkü görüşmelerimizde Kürdistan otonom bölgesi içinde birlikte yaşıama konusunu konuşuyoruz. Eğer kabul ederlerse birlikte oluruz. Şayet etmezlerse, onların ayrı bir bölgeye sahip olmalarına da karşı çıkamayız. Biz halkların iradesine karşı değiliz. Biz hürriyeti kendimiz için istediğimiz gibi, başkaları için de istiyoruz. Ama bugünkü siyasetimiz, Kürtlerin, Asurilerin ve Türkmenlerin birlikte olmaları yönündedir. Eğer istemezlerse, onların tercihine saygılı davranırız. Biz hiçbir zaman zora başvurmak istemeyiz. Geçmişte, 1970-74 yılları arasında Türkmenler tercihlerini merkezi hükümetten yana koydular. Sonuçta zarar gördüler; sürüldüler ve ağır baskıya maruz kaldılar.

Irak'ta ne kadar Türkmen yaşıyor?

Osman: Kesin istatistikler yok ama bir milyondan fazla oldukları söyleniyor.

SAMİ ABDULRAHMAN(*)
(KÜRDİSTAN DEMOKRATİK HALK PARTİSİ)

Sami Abdulrahman

1932'de Irak'ta doğdu. 1957'de İngiltere'de Manchester Elektrik Fakültesi'ni bitirdi. 1963'ten beri peşmerge olarak mücadele ettiğini söylüyor. Başından itibaren Molla Mustafa Barzani'nin liderliğini yaptığı Irak-Kürdistan Demokrat Partisi içinde yer aldı. Bu partinin genel sekreterliğini yaptı. 1970'te Irak'ta otonomi ilan edildiğinde, Irak hükümetinde Kürdistan İşleri Bakanı oldu. Otonomi ile verilen sözler yerine gelmeyince, 1974'te bakanlıktan ayrıldı ve savaş tekrar başladı. 1975'te İran Şahu ile Saddam Hüseyin arasında imzalanan Cezayir Anlaşması'ndan (1975) sonra Irak Kürt hareketi yenildi. Sami Abdulrahman 1976'da oluşturulan Irak-KDP Geçici Komite üyeliğine getirildi. 1979 sonunda KDP'den ayrıldı. Kürdistan Demokratik Halk Partisi'ni (Partiya Gelê Demokratî Kurdistan-PDGK) kurdu.

KDHP (Kürdistan Demokratik Halk Partisi)

Uzun yıllar Irak-KDP içinde yer alan Sami Abdulrahman ve arkadaşları 1979'da ayrılarak KDHP'yi (Partiya Gelê Demokratî Kurdistan) kurdular. Abdulrahman, 1976'da yeniden örgütlenen I-KDP'nin genel sekreterliği görevine getirilmişti. Kendilerini I-KDP'nin daha solunda bir parti olarak niteliyorlar. 1988'de kurulan Kürdistanî Cephe içindedir. Kendi kaderini tayin hakkı ilkesini savunuyor. Fakat Irak'ta federasyondan yana bir politika izliyor.

*) '1 görüşme 18 Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

İran'la İttifakımız Zorunludur

1979'da Irak-KDP'den ayrıldınız. Neydi farklılıklarınız?

Abdulrahman: Şimdi bunlar tarih oldu. Üzerinde durmak istemiyorum. Bugün Barzani ve Talabani ile aynı cephe, Kürdistanî Cephe içinde birlikteyiz. Eskiye göre, bizi birleştiren noktalar ayrı noktalarından daha çok diyebilirim.

1975'te Şah ile Saddam anlaşta. Irak'taki Kürt hareketi büyük bir yenilgiye uğradı. 1988'de İran-İrak savaşı bitti, yine büyük darbe yediniz. Siz bu iki olgudan ne gibi sonuçlar çıkarıyorsunuz?

Abdulrahman: 1975 yenilgisi Irak'taki Kürt hareketini 9 ay susturabilirdi. 1976'da silahlı mücadele tekrar başladı. 1988'de Irak-İran savaşı bitince Kürt hareketi darbe yedi ama hiç durmadı. Mücadelemiz sürüyor. Geriledi ama durmadı.

Asıl şunu sormak istiyorum. Kürt hareketi niye bu kadar dış faktörlere ve ittifaklarına bağımlı?

Abdulrahman: Eğer hareketimiz sizin dediğiniz gibi dış faktörlere ve güçlere bağımlı olsaydı, mücadele sürüyor olmazdı. Şüphesiz dış faktörlerin bir rolü var. Ama Kürt hareketi bağımsız bir kişiliğe sahiptir.

Son yenilginizde, Irak Kürtlerinin Tahran'la, İran Kürtlerinin de Bağdat'la ittifak politikasının hiç rolü yok mu? Bazı Iraklı Kürt sözcüler, ittifak politikasına fazlasıyla önem vermelerinin hatalı olduğunu söylüyor. Siz ne diyorsunuz?

Abdulrahman: Böyle söylemişlerse bu, kendilerini bağlar. Biz İran'la, ona bel bağlayacak derecede sıkı bir ittifaka girmedik. Ama halkımıza, peşmergelerimize yiyecek ve ilaç temin etmek için bile olsa ya Türkiye, ya da İran üzerinden bir yol lazım. Hasta ve yaralılarımızı kabul edecek bir ülke lazım. Bizim İran'la ilişkilerimiz sadece bu gerçeğe dayanıyor. Başka bir boyutu yok.

Diğer Kürt hareketleri için de aynı şeyi söyleyebilir misiniz?

Abdulrahman: Hayır. Ben sadece Kürdistan Demokratik Halk Partisi için konuşabilirim. Diğerleri için ise, kendilerine sorunuz.

Peki, partinize bağlı peşmergeler şimdi hangi ülkede?

Abdulrahman: Irak içindedir. Mücadele veriyorlar. İran'da

bulunanlar ise savaşçı değil, sivil insanlarımızdır.

Kürtlerin ittifak politikasını değerlendirmede hiç de açık sözlü değilsiniz.

Abdulrahman: Ben partimizin politikasını özetledim. Ama Şimdi Irak'ta bir Kürdistanı Cephe var. Benden, cephe içindeki diğer partileri yabancı bir gazeteciye eleştirmemi bekleyemezsiniz. Birliğimizi korumamız lazım.

Önce Yaşadığımız Halkla Birlik

Parti olarak Irak'ta ne istiyorsunuz? Çözüm öneriniz nedir?

Abulrahman: Biz önce kendi kaderini tayin hakkını istiyoruz. Büyük olsun, küçük olsun dünyadaki bütün halkların bu hakka sahip olduğunu, olması gerektiğini düşünüyoruz. İkincisi de, Kürtlerin ve Arapların eşit olarak yaşayacağı federal, demokratik bir Irak'ı tercih ettiğimizi söylüyoruz. Bu hakları sadece Kürtler için değil, Türkmenler ve Asuriler için de istiyoruz. Ayrıca biz Suriye, İran ve Türkiye'deki Kürtlerin durumuna da büyük önem veriyoruz. Ama oralardaki Kürtlerin ne yapacağına biz karışamayız, kendileri karar verir. Biz onlarla ancak dayanışma içinde olmaya özen gösteririz.

Irak'taki Kürdistanı Cephe'nin «bağımsız, birleşik Kürdistan» diye bir sloganı yok mu?

Abdulrahman: Cephe, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını savunuyor ama faaliyet alanı Irak'tır. Diğer parçalar için program öneremeyiz. Biz, Kürtlerin her ülkede birlikte yaşadığı halkların ilericileri ve demokratları ile dayanışma içinde olmasına, bu halklarla birleşmesine büyük önem veriyoruz.

Biraz önce bunu sormak istemiştim. Sizin İran'la ittifak politikanız acaba Irak'taki Arap köylüsü ve işçisi tarafından nasıl karşılandı, hiç düşündünüz mü? Onun gözünüzde Irak Kürtleri, 8-9 yıl savaştıkları bir «düşman»la gidip işbirliği yapmış olmadı mı?

Abdulrahman: İttifak politikamız Arap halkı üzerinde değil, Saddam üzerinde kötü etki yapar. Tek tek Arap işçisi ve köylüsü üzerinde nasıl etki yaptığı konusu tartışılabilir. Ancak Saddam'a muhalif Arap güçlerle gayet iyi ilişkilerimiz var. Kürt hareketi, Irak'taki Arap muhalif güçlerle ortak bir cephe kurma çalışmasını

daha geçen yıl başlattı. Platform oluşturuldu.

Gözlemlerim sizin söylediklerinize pek uymuyor. 1988 Eylül ayında, başta Bağdat, birçok Irak kentini dolaştım; uluslararası bir gazeteci grubu ile birlikte. Kuzeyde Kürt köyleri yıkılmıştı; kimyasal silah kullanılmıştı; insanlar öldürülmüştü ama Arap kentlerinde yaprak bile kınuldamıyordu. Tepki yoktu. Bu, sizin ittifak politikanızın ters sonuçlarından biri olarak değerlendirilemez mi?

Abdulrahman: Bağdat ve şehirler hükümetin kesin kontrolü altındadır. İnsanlar ya susmak, ya da konuşunca hapse girmek seçenekleriyle karşı karşıyadır.

Kürt Meselesi Batının Gündeminde

Paris konferansı, Kürt meselesinin Batının gündemine girdiğini gösteriyor. Batı ne istiyor, nasıl bir çözüm düşünüyor?

Abdulrahman: Dünya kamuoyu, özellikle Avrupa kamuoyu Kürt halkının içinde bulunduğu durumu görmeye başladı. Kamuoyunda, bu meseleye çözüm bulunması yönünde gelişen bir eğilim var. Bu, hükümetleri de etkiliyor. Avrupa kamuoyu, Kürt meselesine kanla değil, makul ve siyasi bir çözüm bulunmasını istiyor. Hükümetler düzeyinde açık ve net bir çözüm önerisi yok. Kamboçya, Güney Afrika, Afganistan, Filistin gibi bütün bölgesel meselelerde bloklar arası bir yakınlaşma ve yumuşama var. Bu meselelerin çözülmesi isteniyor. Kürt meselesi de yavaş yavaş bloklar arası yumuşamanın yörüngesine ve ortak çözüm aranması aşamasına girdi. Şurası açıktır ki, bizi baskı altında tutan dört devlet, Kürtlerin toprak talebine «evet» demeyecektir. Kürtlerin bu alanda başarı kazanmasına razı olacakları şüpheli. Ama başka bir açık gerçek de şu: Kürtlerin kültürel, demokratik ve milli haklarından yoksun yaşamaları da artık mümkün değil. Bize ne kendimizi yönetme, ne de mevcut hükümete katılma hakkı veriliyor. Türkiye' de olduğu gibi bazı yerlerde varlığımız bile inkar ediliyor.

Türk yetkilileri, «bizde ayırım yok. Türkiye'de Kürtler millervekili, general, bakan, başbakan, hatta cumhurbaşkanı bile olabilirler. Sizin bakışınız nasıl?

Abdulrahman: Doğru, oluyorlar. Ama «biz babadan, dededen beri Türküz» demeleri şartıyla.

Size göre Kürt meselesi önce nerede çözüme kavuşacak?

Abdulrahman: Her parçanın şartları şüphesiz farklıdır. Ben Kürt meselesinin birlikte yaşadığımız halklarla beraber çözülebileceğine inanıyorum. Devletimiz olsa dahi biz burada, bu halklarla birlikte yaşamak zorundayız. Bu anlamda, çözüm de sözkonusu halklarla birlikte bulunmalı. Belli bir dönemde Irak Kürdistanı'nın sorunları çözüm yoluna girmiş gibi gözüküyordu. Ama sonra halkımıza karşı kimyasal silah kullanıldı. Bugünün şartlarında Kürtler için tünelin sonundaki ışığı Türkiye'de görüyorum.

Neden?

Abdulrahman: birincisi, Türkiye Avrupa ile entegrasyon hedefini önüne koydu. Avrupa'nın ise buna iki şartı var: Ekonominin geliştirilmesi ve halkın refah düzeyinin yükseltilmesi, en az Yunanistan ve Portekiz seviyesine gelmesi. Yoksa 60 milyon kişinin Avrupa'ya işçi olarak akın etmesinden korkuyorlar. İkinci şart, tam ve ciddi bir demokrasi. Tam demokrasi sağlanınca, Kürtlerin belli bazı hakları da verilmiş olacaktır. Bilmem, siz kabul eder misiniz, Avrupa bir de Kürt kültürel haklarının verilmesi şartını koşuyor. Kürtler belli kültürel ve demokratik haklarına kavuşursa, Türklerle barış içinde birlikte yaşayabilir, ben buna inanıyorum.

Siz genelde Kürt meselesinin çözümünde hangi yönetime ağırlık veriyorsunuz. Barışçı mı, silahlı mı? Barışçı çözüm nerede daha mümkün?

Abdulrahman: Ben 1963'ten beri peşmergeyim. Şunu söyleyebilirim ki, biz Kürtler silaha aşık değiliz. Mesele, bizi ezen hükümetlerin tavrına bağlıdır. Haklarımız verilirse, biz silah taraftarı değiliz. Hangi parçada barışçı çözümün mümkün olduğu sorusunun cevabı ise, hayli zor.

İran, Suriye ve Türkiye'deki Kürt parti ve grupları için ne düşünüyorsunuz?

Abdulrahman: Genelde diğer Kürt siyasi hareketleri için konuşmak istemiyorum.

PKK için bir değerlendirme yapabilir misiniz?

Abdulrahman: Hayır, konuşmak istemiyorum.

Paris'te Sonuç Önemli, İnisiyatif Değil

Paris konferansında dikkatimi bir şey çekti. Diğer Kürt sözcülerine olduğu gibi size de sormak istiyorum. İnisiyatifin Fransızlar vasıtasıyla Batılılar elinde bulunması, sizce doğru bir şey miydi?

Abdulrahman: Kusura bakmayınız, görüşünüzü paylaşmıyorum. Her şeyden önce konferans, Kürtler üzerine devlet konferansıydı. Uluslararası bir organizasyondur. Kürtler dışında çeşitli devletlerden temsilcilerin katılması önemliydi. Konferans başından sonuna Kürt halkının çıkarlarını savundu. Madem ki halkımızın yararına, inisiyatifin kimde olduğu fazla önemli değil. Ayrıca düzenlemede Paris Kürt Enstitüsü'nün merkezi bir rolü vardı. Hatta, esas rol ondaydı.

Size katılmıyorum. Ben için prensibindeyim. Benim için bir şey yapılacaksa, bu alanda son söz sahibi olabilmeliyim. Yanıtıyor muyum?

Abdulrahman: Konferans Kürtler arası bir çalışma değildi. Kürtler üzerine, fakat uluslararası bir konferanstı. Tekrar belirteyim, alınan kararların hepsi Kürt halkının yararındaydı.

Toplantı öncesinde size, diğer Iraklı Kürt örgütlerine, sonuçta bu yönde kararlar alınacağı duyuruldu ve fikriniz soruldu mu?

Abdulrahman: Önceden bildirilmedi. Fakat şurası açıktır ki, Kürt halkının aleyhine bir karar alınmak istenseydi, biz karşı çıkardık. Zaten, Paris Konferansı için Fransa'ya teşekkür ediyoruz. İlk defa ikiyüzlü diplomasinin sınırları dışına çıkıldı.

Sosyalist Ülkeler ve Kürtler

Sosyalist ülkelerin Kürt meselesine yaklaşımları bugüne kadar yeterli miydi?

Abdulrahman: Her şeyden önce, Paris konferansına Sovyetler'den Kürt meselesini bilen bir heyet geldi. Şurası kesindir ki, sosyalist bir ülke olan Sovyetler Birliği'nden beklentilerimiz daha fazladır. Kürt halkının uğradığı baskılara karşı daha fazla duyarlı olmasını bekliyoruz.

Sovyetlerin geçmiş tutumu nasıldı?

Abdulrahman: 1958'den 1972'ye kadar Sovyetler Kürt hare-

ketini destekledi. Bu açık ve maddi bir destektir. 1974-75'de Sovyetlerle ilişkiler koptu. Bu tarihten itibaren ise Sovyetler, tarafsız taraf politikası göttü.

Orneğin, Halepçe'ye kimyasal bomba atılmasını kınamadılar, değil mi?

Abdulrahman: Evet. Kürt halkı için bu olumlu bir tutum değildir. Bunu olumlu bulmadığımızı Sovyetler Birliği'ne bildirdik de.

Sovyetler Birliği'nin tutumunda Kürtler açısından bir iyileşme seziyor ya da bekliyor musunuz?

Abdulrahman: Kürt meselesi başlangıçta bir bloklar arası konu değildi. Bugün uluslararası arenada tartışılan bir meseledir. Haklı bir dava olarak görülüyor. Ve biz bu haklı davanın Amerikan ya da Sovyet karşıtı olmasını istemiyoruz.

İslamiyet ve Milli Mesele

Önümüzdeki dönemde Kürt hareketine hangi ideoloji ve siyaset damgasını vuracak? İslamcı, milliyetçi, Marksist; hangisi?

Abdulrahman: Hiçbiri. Özgürlük politikası kazanacak.

Yani hangi nür partiler daha etkili olacak demek istiyorum.

Abdulrahman: Biz de diğer milletler gibiyiz. Bizim de marksistlerimiz, sosyalistlerimiz ve demokratlarımız, çok az miktarda dincilerimiz var. Bütün bu görüşlerin taraftarları da var şüphesiz. Kürt hareketinin dinamiği, işçisinden ağasına kadar özgürlükçü olmasıdır.

İran'la ittifak, Kürt hareketi içinde İslami akımı güçlendirdi mi?

Abdulrahman: Kürt halkı Müslümandır. Fakat bizdeki İslamiyet Tanrıya yöneliktir; namaz ve oruç gibi. Siyasi İslamiyet yoktur bizde. Varsa bile sınırları çok küçüktür. Bu partilerde bile asıl dinamik din değil, milliliktir.

Bir mesajınız olacak mı?

Abdulrahman: Olmaz mı? Ben halkların kardeşliğine, bir arada yaşayabilmelerine inanıyorum. Özellikle de Kürt, Türk, Arap ve Fars halklarının birlikte yaşayacaklarına inanıyorum. Türkler kültürlü ve eski bir halktır. Kürt halkının meselelerini çözmesi sadece kendi derdi olmamalı. Türk aydınları, demokratları ve halkı da bu çözüm arayışına katılmalı.

Türk solunun Kürt meselesine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz?

Abdulrahman: Genelde olumlu fakat eksiktir. Görüşlerini daha açık ve korkusuzca ortaya koyabilmeli Türk solu ve demokratları. «Bu mesele sadece Kürtlerin değil, bizim de meselemizdir» diyebilmeliler. Bunu yaparlarsa, Türkiye'ye gerçekten hizmet etmiş olurlar. Tersinden bakalım. Saddam'ın Irak'a kötülüğünü hiçbir dış sömürgeci yapmadı.

CELAL TALABANİ(*)
(KÜRDİSTAN YURTSEVERLER BİRLİĞİ)

Celal Talabani

1934'te Irak'ın kuzeyindeki Süleymaniye'nin bir köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu Koy sancak'ta, liseyi Kerkük'te bitirdi. Ardından Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Genç yaşta iken politikaya atıldı. İlkokulun 6. ve son sınıfında iken, Kürt Öğrenciler Demeği'nin kurulmasında görev aldı. Çok genç yaşta Irak-KDP'ye (o dönemdeki adı Irak Kürtleri Demokrat Partisi) üye oldu (1947). Kürdistan Demokrat Gençler Örgütü'nün kurulmasına katkıda bulundu. Önce I-KDP'nin merkez komite (1953), ardından politbüro üyeliğine (1954) seçildi. 1958 ihtilaline kadar illegal çalıştı. İhtilalden hemen sonra gençlik ve öğrenci festivaline katılmak için Moskova'ya gitti ve orada Mustafa Barzani ile görüştü (1958). Askerliğini subay olarak yapıp bitirdikten sonra, siyasi ve Kürtçe gazete olan «Kürdistan»ın başyazarlığını üstlendi. Ayrıca, parti yayın organı Xebat'a (Mücadele) de yazılar yazıyordu. I-KDP silahlı mücadeleyi başlatınca (Eylül 1961), peşmerge güçlerinin sorumluluğunu yürüttü. O dönemin önemli peşmerge gücü «Rızgari» güçlerinden sorumlu oldu. General Kasım iktidarı devrilip (1963) ateşkes ilan edilince, hükümetle görüşmeleri yürüten Kürt heyetine başkanlık etti. Aynı heyetin başında, Cemal Abdülnasır ve Ahmet Bin Bella ile görüşmek için Mısır ve Çezayir'e gitti. 1964'te hükümetle görüşmeler yapan Kürt heyeti içinde bulundu. Ancak Barzani'nin görüşlerine karşı çıktığı için anlaşmayı imzalamadı (10 Şubat). 1959'daki 4. Kongrede I-KDP Genel Sekreteri seçilen İbrahim Ahmet'le birlikte Barzani'den ayrılıp İran'a gitti (8

(*) Görüşme. Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

Ağustos 1964). İki yıl sonra tekrar Irak'a döndüler. Zaman zaman Barzani kuvvetleriyle de çatışmaya girerek 1970'e kadar bu tutumlarını sürdürdüler. Bu arada Cezayir'de toplanan Arap sosyalist partileri toplantısına katılarak iki tebliğ sundu. Bağdat'ta «Elnur», Süleymaniye'de «Rızgari» (Kurtuluş) adlı dergilerin çıkarılmasına katkıda bulundu, yazılar yazdı (1969). 1970'te Talabani ve arkadaşları tekrar KDP'ye döndüler. Bunu, kendi ifadesiyle şöyle anlatır: «1970 yılında Barzani'nin istemi üzerine kendisini ziyaret ettim. Bu ziyarette, iki partiyi yeniden birleştirme konusunda anlaşmaya vardık. Biz, partimizin adını değiştirmiş, Kürdistan Devrim Partisi adını almıştık.» Talabani I-KDP'ye döndü, ancak 1972'ye kadar bir görev verilmeyerek pasif bir durumda bekletildi. 1972-73'lerde Kahire'ye gidip bir süre orada bulundu. Daha sonra Filistinlilerle birlikte çalıştı. Onlara askeri eğitim alanında yardımcı oldu. Bu arada Lübnan'da «Kürt Devrimi» diye bir dergi çıkardı. 1974'te Bağdat yönetimi ile Kürtler arasında savaş başlayınca, tekrar Irak'taki Kürt bölgesine döndü. 1975 yönelişiyle birlikte Talabani'nin yolu Barzanilerden büsbütün ayrıldı. Daha önce etrafındaki gençlerle birlikte kurduğu Kemelayê Rençberanê Kurdistan (Kürdistan Emekçiler Topluluğu) adlı gizli bir örgüt zaten kurmuştu. Yenilginin hemen ardından Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni (Yekîtiya Nîştîmani Kurdistan) oluşturdu ve genel sekreterliğine seçildi. Halen aynı görevi sürdürüyor. İbrahim Ahmet'in kızı ile evli bulunan Talabani İngilizce, Farsça ve Arapça bilir.

KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği)

İran Şahı Rıza Pehlevi ile Irak yönetiminin, o dönemdeki ikinci adamı Saddam Hüseyin, iki ülke arasındaki Şattülrap su yolu konusundaki anlaşmazlığı gidermek üzere Cezayir'de bir anlaşma imzaladılar (6 Mart 1975). Irak yönetimi bu konuda İran'a taviz verdi. İran da, buna karşılık olarak, Irak Kürtlerine yapmakta olduğu yardımı kesti. Bunun üzerine Irak Kürt hareketi büyük bir darbe yedi. Irak Kürt hareketini tartışmasız bir şekilde yöneten Irak-Kürdistan Demokrat Partisi dağılma durumuna geldi. 1960'ların başlarından beri Barzani yönetimine karşı muhalefet eden ve bir ara partiden de ayrılmış bulunan Celal Talabani, kendi örgütünü kurmak için harekete geçti. Talabani ve çevresi, önce Kürdistan Yurtseverler Birliği-Oluşum Komitesi'ni kurdular (1 Haziran 1975). Bu ara, KDP eski yöneticilerinden Ali Askeri,

Ömer Mustafa ve Resul Mamend Kürdistan Sosyalist Hareketi'ni (KSH) kurdular. Kürdistan Emekçiler Topluluğu (Komela) Nur Şirvan'ın yönetimindeki Kürdistan Marksist-Leninistleri Örgütü ile de ilişkiye geçildi. Bir dizi görüşme ve toplantıdan sonra bu örgütler, aralarında bir cephe kurmak üzere anlaşılarda (1-2 Haziran 1977). Örgütün adı Kürdistan Yurtseverler Birliği (Yekîtiya Nîştîmani Kurdistan) oldu. Bunun üzerine Talabani'nin 1975'te örgütlediği Kürdistan Yurtseverler Birliği-Oluşum Komitesi, yeni kurulan cephe ile isim benzerliğinden dolayı adını Genel Hat (Xeta Giştî) şeklinde değiştirdi. KYB'nin Genel Sekreterliği görevini başından beri Talabani yapmaktadır. KYB, 1988 Mayıs başında Iraklı 5 Kürt örgütü ile birlikte Kürdistan Cephe'yi kurduklarını açıkladı. KYB Irak'taki ikinci büyük Kürt örgütüdür. Irak-KDP, kırsal kesimde ve özellikle Türkiye sınırına yakın Bahdînan diye adlandırılan bölgede (Zaho, Duhok, Amediya) güçlü iken, KYB ise Soran muntakasında (Erbil, Süleymaniye, Selahattin) etkin durumda. I-KDP köylü ve eşraf karakterli bir parti olarak tanınırken, KYB şehirli Kürt halkın ve özellikle aydınların toplandığı bir örgüt görünümünde. KYB ayrıca, Kürtçenin en gelişmiş yazı dili olan Sorani lehçesinin konuşulduğu bölgelerde etkili olduğu için, örgüt kademeleri kültürel bakımdan daha gelişkin olarak biliniyor. KYB, içinde sosyalistler ya da Marksistler de bulunmasına rağmen, sosyal demokrat partidir. Zaten KYB, sosyal demokrat partilerin oluşturduğu Sosyalist Enternasyonal'e de üyedir.

Paris Konferansı Bir İlk Adımdır

Paris'teki Kürt konferansından ve alınan kararlardan memnun musunuz?

Talabani: Kürtlerle ilgili dünyaca tanınmış isimlerin katıldığı uluslararası bir konferans ilk defa oluyor. Yani ilk adım. Yine ilk defa dört parçadan bütün Kürt örgütleri, PKK dahil, birlikte oturdular. Ayrıca, kararların içinde iyi şeyler de var. Örneğin, Birleşmiş Milletlere Saharov'un mektubunun gönderilmesi, BM'de özel bir Kürt oturumu düzenlenmesi ve yine Kürtlere BM'de gözlemci statüsü tanınması gibi.

Olumsuz yanı yok muydu?

Talabani: Vardı tabii. Fransız Dışişleri Bakanlığı konferansın

Önemini biraz azaltmak istedi. Bir Iraklı çaşı(*) konuşurmak istedi-ler...

Irak Kürdistanı Özerk Parlamento Başkanını...

Talabani: Evet. Ayrıca konferansın organizasyonu pek iyi değıldi. Kürt dostu dünyada ünlü birçok isim çağırılmamıştı. Kürtler ise gereğinden fazla çağırılmıştı. Sadece örgütler değil de, birçok başka isim de vardı. Irak Kürdistanı'ndan çağırılanlar azdı. Sanki buranın önemini hafifletmek istiyorlardı. Bir ayrımcılık görüldü. Oysa Irak Kürdistanı bugün bir jenosidle karşı karşıya ve bu yüzden diğer parçalardan daha çok öneme sahip. Paris Kürt Enstitüsü, Fransa Dışişleri ile birlikte hareket ederek şu anda Irak Kürdistanı'nda var olan durumu karartmaya çalıştı.

Bu konferansta Kürt Enstitüsü'nün konumu neydi?

Talabani: Kürt Enstitüsü Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın istediğı doğrutuda hareket etti.

Başka ne gibi olumsuzluklar tespit ettiniz?

Talabani: Kararlar hakkında bize tartışma olanağı verilmedi. Konferansta bu yönde kararlar alınacağı Iraklı Kürt örgütlerine duyurulmuş muydu?

Talabani: Hayır.

Türkiye'den, İran'dan, Suriye'den gelenlere de duyurulmamış. Neden böyle yapıldı?

Talabani: Bunu Kürt Enstitüsü'nün Başkanı Kendal Nezan'a sorunuz.

Sordum, cevabını bekliyorum. Peki, demokrasi konusunda iddialı olan Fransa nasıl oldu da, her şeyi böyle inisiyatifinde topladı?

Talabani: Konferansta da söyledim. Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın ikiyüzlü bir siyaseti var. Bir taraftan Irak'a silah satıyorlar, diğer taraftan da insani bir yüzle Kürtlere yaklaşmak istiyorlar.

Kürt örgütleri neden kendi inisiyatifleri ile değil de, yabancı bir hükümetin inisiyatifli ile bir araya geldiler?

Talabani: Bir kere uluslararası bir konferanstı. Kendi türünde ilkti. Cumhurbaşkanı Mitterrand'ın da sempatisine sahipti. Eşi de

(*) Çaş: Kelime anlamı «eşek sıpası». Ancak işbirlikçi, hain anlamında kullanılıyor. Talabani burada Paris konferansının ikinci gününde oturum başkanlığı yapan Fransız Bakan Bernard Kouchner'in, Bağdat yanlısı Kürt özerk bölgesi temsilcisini salona alıp söz vermek istemesini hatırlatıyor. Kürtlerin yoğun protestoları üzerine hükümet yanlısı Kürt salona bile alınmadı.

çalışmalarda vardı. Bizim bildiğimize göre, Dışişleri Bakanlığı, Madam Mitterrand'ın da, Bakan Bernard Kouchner'in de konferansta bulunmasını istemedi. Bu ikisi ancak Cumhurbaşkanı Mitterrand'ın onayı ile katılabildi.

Dışişleri Bakanlığı'nın karşı çıktığını söylediniz. Bu bir tahmin mi, yoksa bilgiye dayanarak mı söylüyorsunuz?

Talabani: Kaynağını söyleyemem ama bilgiye dayanıyor. Bu anlamda, Madam Mitterrand'ın ve bakanın gelmesini teşekkürle karşılıyoruz. Örneğin, eski Dışişleri Bakanı Claude Cheysson'ın gelmesini engelleyebildiler.

Batı Ne İstiyor?

Batılı hükümetlerde Kürtlerin lehine belirgin bir tutum değişikliği olduğundan söz edilebilir mi?

Talabani: Evet, Batılıların tutumunda olumlu bir değişiklik var. Fakat gerektiği seviyede değil?

Batının tutumu neden değişti?

Talabani: Pekçok sebebi var. Bir kere, Kürdistan'ın her parçasında Kürt ulusu mücadele ediyor. Bunun önemli bir etkisi var. Kürtlerin asimile edilemeyeceğini Kürt mücadelesi gösterdi. Türkiye en büyük örnek. Kürtlerin asimile edileceği sanılıyordu. 65 yıl sonra bunun olmadığı görüldü. Dikkat edin, Türkiye parlamentosunda Kürt meselesinden bahseden Mehmet Ali Eren, Diyarbakır'dan değil, İstanbul'dan milletvekili seçildi. Batılılar durumu inceliyor, ileride ne olacağını biliyorlar. Ayrıca, Batı, çıkarları açısından Ortadoğu'da istikrar istiyor. Kürt meselesi çözülmeden Ortadoğu'da istikrar olmayacağını görüyorlar. Bir sebep de, Kürt nüfusu hızla artıyor. Bu yüzyılın sonuna kadar 35-40 milyona yaklaşacak. Buna gözyummak mümkün değil. Önemli bir sebep de, Batı dünyası ile sosyalist dünya arasındaki gelişmenin yeni bir biçim alması. Batı, sosyalist dünyanın iç zaaflarını iyi gördü. İnsan hakları ve demokrasi açısından yükleniyor. Macaristan'daki, Polonya'daki insan haklarından bahseden, gündeme getiren Batı, Kürtlere arkasını dönemez. Bir de, bugün kapitalizm, çıkarları gereği artık diktatörlükler istemiyor. Üçüncü Dünya ülkelerinde refah seviyesinin biraz yükselmesi Batının işine geliyor. Batının ürettiği malları alabilsinler diye. Ayrıca, Avrupa Topluluğu'na girmek isteyen Türkiye'ye Batının iki şartı var:

Ekonominin geliştirilmesi ve demokrasi. Kürt meselesine bir çözüm bulunması da demokrasinin içinde. Bir de Şah'ın gitmesi, Batının Kürt meselesiyle doğrudan yüzyüze gelmesine neden oldu. Şah, Batının Kürtlerle doğrudan ilişki kurmasını hep engelliyordu. Örneğin, Amerika Kürtlerden bahsedemiyordu. Diyorlardı ki, «Şah bizim dostumuz».

Ama 1975'e kadar Amerika Şah üzerinden Kürtlere yardım ediyordu...

Talabani: Ama Şah'ın istediği kadar. Şah istemediği zaman da kesildi... Tekrar konuya dönelim. Ayrıca Kürtler diplomasi alanında da mücadele vermeye başladı. Kürtler artık Amerikan Kongresi'ne, Avrupa Parlamentosu'na gidip konuşabiliyor. Sosyal demokrat partilerle ilişki kuruyor. Kürt meselesinin enternasyonalize olmasında şüphesiz Halepçe olayının da büyük rolü var. Dikkatle belirtmek istediğim bir neden de, Batı, Kürt teröründen çekiniyor. Avrupa'da 1 milyon kadar Kürt var. Eğer Kürt meselesi bir çözüme kavuşmazsa, Kürtler de Batı'da Ermeniler gibi teröre başlayabilir diye çekiniyorlar.

Bu bir tehdit mi?

Talabani: Tehdit değil, bir gerçek. Son olarak da şunu belirtmek isterim. Dünyada insan haklarına ve demokrasiye verilen önem güçleniyor. Bu da Kürt meselesine olumlu etki yapıyor. İtalya'da komünistlerin, Avrupa'da sosyal demokratların gücü az değil. Kürt meselesinin gündeme gelmesini bütün bu sebeplerle birlikte düşünmek lazım.

Batı nasıl bir çözüm düşünüyor?

Talabani: Batı, mevcut sınırların korunmasını istiyor. Bu sınırlar içinde Kürtlere birtakım hakların verilmesinden yanalar.

Siz buna razı mısınız?

Talabani: Hiç olmamasından iyi. Birisinden 100 dinar alacağım varsa, bunun 60'ını tahsil etmem mümkünse, buna neden hayır diyeyim? Fakat bunun Kürt meselesini çözeceğine inanmıyoruz. Kürt meselesi, ulusun kendi kaderini tayin hakkı meselesidir.

Amerika'ya Niçin Gütti?

Geçen yıl, Kürdistan Press'de yayınlanan bir röportajınızı okudum. Orada diyardunuz ki, «Ben önce Moskova'nın kapısını çalarım.

Bir şey alamazsam, Avrupa başkentlerine giderim. Buralardan da bir şey çıkaramazsam, Washington'un kapısını çalarım.» 1988 ilkbaharında Washington'a gittiniz. Önceki başvurulardan bir sonuç alamadığınız için mi Amerika'ya gittiniz?

Talabani: Bir kere, o sözümün başını söyleyeyim. Ben ilk önce Çin'in kapısını çalarım demiştim... Neyse... Moskova'nın kapısını çaldım. «Kim var orada» dediler. Adımızı söyledik. «Bir dahaki sefere gelin» dediler. Avrupa fena değildi. Amerika en iyisiydi.

En iyi kabulü Amerika mı gösterdi?

Talabani: Evet, Avrupa'dan da iyiydi. Irak çok baskı yaptı, Amerikan Dışişleri benimle görüşmesin diye. Ve ilk kez de, CIA'nın alttan ilişki kurmaya çalışmasının dışında, Amerika Kürtlerle siyasi ilişki kurmuş oldu.

Daha önce CIA, Kürtlerle ilişki kurmaya çalışıyor muydu?

Talabani: Bir zamanlar istedi. Ama biz hiç ilgilenmedik. Biz açık ve siyasi ilişkiden yanayız.

Görüşmelerinizde Amerika'dan ne istediniz, onlar ne verdiler?

Talabani: Bizi dinlemelerini istedik. Ve niye böylesine bize karşı olduklarını öğrenmek istedik. Amerika'nın bize karşı siyasetinde bir değişiklik olabilir mi, olamaz mı, onu anlamaya çalıştık. Çıkardığımız sonuç, şu anda Amerika bize düşman değil. Ve Amerika ile Sovyetlerin, var olan sınırlar içinde Kürt meselesinin çözülmesini istediğini gördük.

Açıkça otonomiye telaffuz ettiler mi?

Talabani: Ben orada ısrarla ulusun kendi kaderini tayin hakkından bahsettim.

Hayır, onlar ne söylediler?

Talabani: Ben, İnsan Hakları Evrensel Bildirisini hâlâ kabul ediyor musunuz, dedim. «Evet» karşılığını verdiler. Orada ulusların kendi kaderini tayin hakkı yazıyor diye hatırlattım. «Evet ama bunu var olan sınırlar içinde kabul ediyoruz» dediler.

Amerika'ya bütün Kürtler adına mı, yoksa Irak Kürtleri adına mı gittiniz?

Talabani: Irak Kürtleri adına gittim ama bütün Kürtlerden bahsettim. Ama asıl yetkim, Kürdistan Yurtseverler Birliği adına konuşmaktı.

Amerikalılar sadece Irak Kürtlerinin durumuyla ilgili mi görüş açtıkları, yoksa bütün Kürtler için mi?

Talabani: Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda sadece Irak Kürtlerinin durumu konuşuldu. Ve tabii İran-İrak savaşı görüşüldü. Dışişlerinin yanı sıra Beyaz Saray'dan, Pentagon'dan temsilcilerin katıldığı açık toplantıda ise genel Kürt meselesi üzerinde durduk.

Türkiye'deki Kürtlerle ilgili sorular soruldu mu?

Talabani: Evet. Örneğin, PKK'yı sordular.

Amerika PKK'ya nasıl bakıyor?

Talabani: Terörist olarak. Hatta bize, «niye onunla dayanışma halindesiniz» diyorlar.

Sovyetler de Otonomi Diyor

Paris'teki konferansa katılan Sovyet heyetinin başkanı, Moskova Şarkiyat Enstitüsü Direktörü Lazarev, açıkça «otonomiden yana-yız» dedi. Bilebildiğim kadarıyla, Sovyetler Birliği, uluslararası bir toplantıda ilk defa otonomiden söz etti. Bu tutum değişikliği neden?

Talabani: Bize göre Sovyetlerde de değişiklik var. Ama otonomiyi 60'lı yıllarda da söylüyorlardı.

Ama sadece Irak için. Diğer ülkeler için böylesine açık tutum koymuyorlardı.

Talabani: Doğru, şimdi hepsi için söylüyorlar. Amerika'sı, Sovyetler'i, İngiliz'i, Fransız'ı, hepsi, dünyadaki yumuşamanın da bir sonucu olarak, artık hep «otonomi» diyorlar. Yine yumuşamanın bir sonucu olarak, büyük güçler siyasi çözüm istiyorlar. Filistin, Afganistan, Kamboçya, Lübnan, Eritre, Polisaryo, Nikaragua, Salvador, hepsiyle ilgili.

Kürt meselesinde Sovyetlerin biraz Batının katarına takıldığı görülüyor. Yanıtıyor muyum?

Talabani: Sovyetlerin şimdi iç sorunları var. Bir de, Sovyetlerin de kendi içinde Kürt sorunu olduğunu unutmayın.

Eski bir Maocusunuz. Sosyalizm milli meseleyi çözebildi mi? Daha doğrusu neden çözemedi?

Talabani: Bana göre sosyalizmin kuruluşunda bu konuda ciddi bir hata yapıldı. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı işletilmedi, kağıt üzerinde kaldı. Proletaryanın dayanışması adına küçük ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına izin verilmedi. 1955'te Çin'deydim. Ta o zaman hissettim ki, bunların milli meseledeki politikaları,

ezilen ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına uygun değil. Sosyalizm adına, var olan eski sınırların korunması yolu tutuldu. Oysa eski sınırlar küçük ulusların haklarının gasbedilmesi temelinde kurulmuştu. Marksistlerin bu sınırları parçalaması gerekiyordu. Çin'in şu andaki politikası bütün dünyadaki var olan sınırların aynen korunmasıdır.

Lenin aynı şeyi yapmadı mı? Bir tek istisna Finlandiya.

Talabani: Polonya da var.

Polonya kendi gücüyle aldı bunu.

Talabani: Ama ayrıldıklarında Lenin bu ülkeyi işgale kalkışmadı. Finlandiya'nın bağımsızlığı için imza verdi. Lenin bu konuda çok katı değildi. Bir de yazdıkları çok açık. Lenin «kendi kaderini tayin hakkı» derken «siyasi bağımsızlığı» kastediyordu.

Sovyet Halkları Ayrılmak İsterse

Sovyetler Birliği içinde yaşayan çeşitli halklar bugün ayrılmaya kalksa, örneğin Baltık ya da Kafkasya halkları; Gorbaçov da bunu engellemek istese, siz kimden yana olursunuz?

Talabani: Biz ezilen ulusların kendi kaderini tayin etmesinden yanayız. Ayrıca, Sovyet anayasasında da bu hak yazılıdır. Biz bağımsız bir örgütüz. Kendimize özgü siyasetlerimiz vardır. Ve bu konuda zaman zaman Çin ile de, Sovyetler ile de farklı tutumlar almışızdır. Gerektiğinde eleştirmekten geri kalmadık.

Öyleyse, geçmişte yaşanan bir Çekoslovakya ve Macaristan'a müdahaleye, Afganistan'ın işgaline nasıl tutum almıştınız?

Talabani: Hepsine karşı çıktık. Bunlar haksızdır ve yanlıştır. Mesela, Bulgaristan'ın buradaki Türklere tavrı haksızdır. Bunu da söylüyoruz. Biz biliyoruz ki Türk burjuvazisi Bulgar Türklerini savunurken ikiyüzlülük yapıyor. Ama bu, Ahmed'in İvan olmasını haklı göstermez ki.

Haydi, Bulgaristan'ın avukatlığını yapayım. «Türk burjuvazisi bizim vatandaşlarımızı kışkırtıyor, onun için bu önlemlere başvurduk» diyorlar.

Talabani: Türk devleti bazı kışkırtmalar yapmış olabilir. Ama bunun bir tek ilacı vardır: O da, kendi içindeki herkese özgürlük vermek.

Özal Temsilci Gönderdi

Tekrar Irak'a dönelim. Siz baştan beri otonomiye savundunuz. Yenilgiden sonra bu politikanız değişti mi? Mesela, artık bağımsızlık mı diyorsunuz?

Talabani: Yenildiğimiz konusunda sizinle hemfikir değilim. Her devrimde ilerleme ve gerileme aşamaları vardır. Peşmergeleri-miz hâlâ mücadele alanındadır. Şehirlerde örgütlenmelerimiz sürüyor. Ha, düşmanın askeri anlamda bir ilerleme kaydettiğini söylemek mümkün. Ama siyasi olarak, dünyanın gözünde biz öndeyiz. İran Kürtlerinin kurtarılmış alanları, Irak Kürdistanı'ndadır. İran'da ey-lemleri sürüyor. Biz de 5 senedir İran Kürdistanı'ndayız. Irak'ta mücadeleimize devam ediyoruz.

İşte, şimdi siz ne istiyorsunuz? Otonomi mi, bağımsızlık mı?

Talabani: Asgari ve azami programımızda bir değişiklik yok. Asgari programımız otonomidir. Azami programımız ise, kendi ka-derini tayin hakkıdır. Güçler dengesine göre birini seçeriz.

Ya bağımsızlık?

Talabani: Biz, kendi kaderini tayin hakkı diyoruz. Bu hakkı kazandıktan sonra otonomi de, bağımsızlık da isteyebiliriz. Eğer Irak demokratik ve özgür bir ülke olursa, yine federasyondan yanayız. Eğer Türkiye demokratik, federatif bir ülke olursa, biz Musul vilayeti olarak kendimiz gelirimiz Türkiye'ye. Bunu Özal'ın gönderdiği iki kişiye de söyledik.

Ne zaman oldu bu?

Talabani: İki sene kadar önce. Eğer böyle değil de, Kerkük-Mu-sul'u işgal etmek için gelerseniz, Vietnam'la karşılaşırsınız dedik.

Gelenler kimdi?

Talabani: Onu söyleyemem.

Özel kişiler miydi, yoksa resmi devlet görevlileri miydi?

Talabani: Resmi kişilerdi.

Bu kişiler Irak'a mı geldiler.

Talabani: Bunu da söyleyemem.

Türkiye size nasıl bir cevap verdi?

Talabani: Gelen kişiler dediler ki, «biz size cevap vereceğiz». Ama bir ses çıkmadı.

Gelen kişiler sizin lideri olduğunuz Kürdistan Yurtseverler Birliği

(KYB) ile mi, yoksa Kürdistanı Cephe'yle mi görüşmek için gelmişlerdi?

Talabani: KYB'ye geldiler. Barzani'nin içinde bulunduğu Kürdistanı Cephe de bu görüşteydi.

O zaman sınıra yakın olduğu için Türkiye, Barzani ile daha yakın temastaydı. Bu teklif Barzani'ye de gitmiş olabilir mi?

Talabani: Bilmiyorum.

Siz, Özal'ın temsilcilerinin geldiğinden diğer Kürt örgütlerine bahsettiniz mi?

Talabani: Evet.

Ne karşılık verdiler?

Talabani: Onlar da uygun buldu.

Özal Nabız Yokladı

Sizin anladığınız kadarıyla Özal'ın amacı neydi?

Talabani: Nabız yoklamak istiyordu.

Temsilcilerin geldiğini söylediğiniz zaman, Türkiye'de Kerkük senaryolarının çokça tartışıldığı bir döneme denk geliyordu galiba.

Talabani: Evet. O zaman Körfez savaşındaki gelişmeler dolayısıyla Irak'ın yıkılması sözkonusuydu. İran ilerliyordu. Türkiye'nin gelip Kerkük'e, Musul'a girmesi tartışılıyordu. Özal ekonomist olduğu için petrole çok önem veriyordu.

Bu senaryo hayli eski. Hatta Amerikan patentli olduğu, Amerika'nın bu senaryoyu bir biçimde yedekte tuttuğu söylenir.

Talabani: Şunu bir kere akılda tutmak lazım. Hangi devlet kendi içindeki Kürtlere haklarını verirse, eşitlik sağlarsa, diğer parçalardaki Kürtlerin ilgisini çeker. Orası bir çekim merkezi olur. Meselâ, Irak demokratik ve federal bir ülke olursa, diğer üç parçadaki Kürtler yüzlerini buraya çevireceklerdir. Türkiye sorunu demokratik bir şekilde çözdüğü zaman ise, Türkiye'ye döneceklerdir.

Size göre, demokratik bir çözüm hangi ülkede daha mümkün?

Talabani: Bugünkü şartlarda demokratik bir çözüm Türkiye'de mümkün görünüyor. Ama Irak'a da az ihtimal veriyor değilim. Irak'ta da büyük değişiklikler olacağını tahmin ediyorum. Saddam bir kişidir. Başına bir şey gelirse, mesela helikopteri düşerse, çok şey değişir.

Türkiye konusuna gelelim. Türkiye'nin Batı ile, Avrupa Topluluğu

ile ilişkileri Kürt meselesine nasıl etki yapıyor?

Talabani: İki türlü etkisi var. Birincisi, Amerika'nın tavrı. Amerika, Türkiye'nin bugünkü haliyle güçlü bir devlet olmasını istiyor. Amerika, Kürt sorununu kendi sınırları içinde halleden bir Türkiye'nin daha güçlü olacağını düşünüyor. Bu, Amerika'nın çıkarlarına da uygun düşüyor. Amerika'nın kafası, Kürt meselesinde, Türkiye'deki militaristlerden daha açık. Daha uzak görüşlü. Amerika 21. yüzyılın siyasetini görüyor. Sizin generalleriniz ise, kendi çıkarlarına hangisi uygun, bilmiyorlar. Hala 1930'larda yaşıyorlar. İkincisi de Avrupa'nın etkisi. Türkiye Avrupa'ya, Avrupa da Türkiye'ye muhtaç. Avrupa, İspanya'nın Bask ve Katalan sorununu hallettiği gibi, Türkiye'nin de Kürt meselesini çözmesini bekliyor. Bana göre Türklerin akli buna yatacak.

Türkiye'de bir İspanyol modeli mümkün mü?

Talabani: Mümkündür. Şu militarist güçlerin elleri biraz kısalsa, demokratik güçler biraz daha ilerlerse, çözüm yoluna girilir. Mesela SHP. Resmi politikasına göre Kürt yok. Avrupa'ya iki milletvekili gelince hemen disiplin kurullarını çalıştırmaya başlıyor. Ama İnönü, İkinci Enternasyonal'in toplantısında beni görünce, «sizin milletinizden bazılarını tanıyorum» dedi. Ben de dedim ki, «sizin yanınızda 15 milyonumuz var». Erdal İnönü, en son Enternasyonal toplantısında Doktor Kasımlı ile de görüştü. Aslında Özal da, İnönü de, Ecevit ve Demirel de, kendi başlarına kalınca «Kürt var» diyorlar. İş resmi politikaya gelince diyorlar «hayır». Ama Türkiye'de «Kürt meselesi çözülsün» diyen insanların sayısı gittikçe artıyor. Bunu görmek lazım. Özgürlükçü ve demokratik olan hiç kimse artık gözünü kapatamaz bu meseleye. Türkiye'de Kürt meselesinde ne kadar adım atılırsa, demokrasi konusunda da o kadar adım atılır.

Saddam Yönetimi ve Çözüm

Irak'ta Saddamı yönetimi başta iken bir çözüm umuyor musunuz?

Talabani: Gerçek bir çözümden bahsediyorsanız, hayır. Ama çözüm için adımlar atılabilir. Bu konuda görüşmelere başlamaya hazır olduğumuzu konferansta da açıkladım.

Şu anda Kuzey Irak'ta denetiminizde bulunan bir alan kaldı mı?

Talabani: Evet var. Şu anda da kavgamız sürüyor. Gelerseniz, buyurun götürelim. Dolakoga isminde bir vadi var. 42 gündür Irak

devleti burayı ele geçirmek istiyor ama başaramıyor. Benim kendi üssüm de orada.

Üssünüzün Dolakoga da olduğunu yazabilir miyim?

Talabani: Hiç önemli değil. Saddam zaten biliyor.

Şimdi ne kadar peşmergeyi seferber edebiliyorsunuz?

Talabani: Eğer istersek 20-30 bin peşmergeyi seferber edebiliriz. Fakat biz şimdi, değişen şartlar dolayısıyla, sayıya değil kaliteye önem veriyoruz. Kuvvetlerimizin eğitime yöneldik. 1989'da yaklaşık 950 peşmerge özel eğitimden geçirildi. Sonuçta 5 bin kişi özel eğitimden geçirilmiş olacak. Biz istersek peşmerge çok. Ama bunların hepsini besleyecek kadar paramız yok. İmkanımız olduğu zaman istediğimiz kadarını çağırabilecek durumdayız. Biz kitlemize hakim durumdayız. Irak Kürdistanı'nda özgür seçim olsa, Kürdistanı Cephe yüzde 95 oy alır.

İran Ve Irak'la İttifak Politikası

Diğer Kürt örgütleri, özellikle Türkiye kökenli Kürt sol örgütleri, İran ve daha çok Irak'taki partilerin ittifak politikasını eleştiriyorlar. Diyorlar ki, «Talabani ve Barzani İran yönetimiyle, Kasımla da Irak yönetimiyle ittifak yaptı. Zaten yenilginin nedeni de budur». Siz kendi ittifak politikanızla ilgili bir değerlendirme yaptınız mı? Ne götürdü, ne getirdi bu politikanız?

Talabani: Her politikanın zararları ve yararları var. Bu yüzden, İran Kürtlerinin Irak'la, Irak Kürtlerinin de İran'la ilişkilerinin kendilerine hem zararı, hem de faydası oldu. Devletler arası çelişkiden faydalanmak, yalnız Kürtlerin yaptığı bir şey değil. Eritre'de de, Afganistan'da da böyle oluyor. Kamboçya'da Kızıl Khemerler Tayland'la ilişki kurdu. Polisaryo Cezayir'le dayanışma içine girdi. Ayrıca, Kürtlerin haklarını elinden alan devletler birbirleri ile her türlü ilişkiyi kuruyor. Türkiye'nin hem Irak, hem de İran'la ilişkileri var. Geçmişte Şah ile Irak yönetimi işbirliği yaptı. Biz bir kere ilişki kurduğumuzda karşımızdakiler bunu büyütüyor. Hatta dostlarımız da böyle yapıyor. Dünyada jeopolitik dayatmalar var. Jeopolitik şartları kendi keyfinize göre seçemiyorsunuz. Mesela biz İranlılara «dost» demiyoruz, «hısım» diyoruz. Çünkü hısımı, yani akrabaları siz kendiniz seçemiyorsunuz, şartlar dayatıyor onu. Oysa, dost seçimini kendiniz yaparsınız. Bir kere Dr. Kasımla'ya sordular, «Tala-

bani senin dostun mu, kardeşin mi» diye. Dedi ki, «kardeşim». Bunun üzerine, «ilişkiniz bu kadar iyi mi» dediler. O, «hayır. Talabani'yi kardeş olarak ben seçmedim, şartlar getirdi» karşılığını verdi. Öylesine coğrafi bir konumdayız ki, karşımızdakiler bize hiçbir yol bırakmamışlar. Meselâ, bizi, KYB'yi ele alalım. Irak-İran Savaşı'nın başında, 1983'lerde biz Irak'la ateşkes yapmak istedik. Hatta geçici bir çözüme bile razı olabileceğimizi söyledik. Irak her şeyi reddetti. Kimyasal silah kullandı. Irak kimyasal silahı ilk kez Halepçe'de kullanmadı. 1986 ve 1987'de de bunun örnekleri yaşandı... Sonuçta biz Irak yeniliyor dendiği zaman bile görüşme yanlısı olduk.

Mesela, 1987'nin sonunda, 1988'in başında Irak'a görüşme önerisinde bulundunuz mu?

Talabani: Evet.

Filistin Örneği İzlenebilir Mi?

Bazı Kürt sözcüler, Irak'taki Kürt hareketini şehirleri ihmal etmikle, barışçı mücadele yollarını kullanmamakla eleştiriyor. Bunlar, Kürt hareketinin Filistin halkının intifada şeklinde ortaya çıkan mücadelesini örnek alması gerektiğini söylüyorlar. Siz Irak'taki mücadele açısından, Filistin intifadasından ne gibi sonuçlar çıkardınız?

Talabani: Irak, İsrail değil. Demokratik bir ülke hiç değil. Filistin intifadası bir yılı aştı. Ölen Filistinlilerin sayısı 400'ü biraz geçiyor. Ama biz de geçtiğimiz yıllarda 40 bin kişilik Bingurt kentinde Kürt halkı su istiyoruz diye topluca harekete geçti. Dikkat ediniz, özgürlük değil su istediler. Binlercesi öldürüldü. Burada barışçı mücadele nasıl mümkün olacak? Ama 1985'ten beri biz de şehirlerde mücadeleyi geliştirmenin yollarını araştırıyoruz. Ancak Türkiye'de intifada mümkün. Silahlı mücadeleye karşı değilim. Fakat Türkiye'de barışçı ve devrimci bir siyasi mücadeleyi tercih ederim. Çünkü Türkiye'nin yüzü demokrasiye dönük.

Peki, İran'la ittifak politikanızın size hiç zararı olmadı mı?

Talabani: Oldu. Dünya kamuoyunun gözünde mesele İran-İrak savaşının bir parçası olarak görüldü. Ve bu savaşın Irak Kürdistanı'na taşınması, bizim için büyük sorunlar doğurdu. İran, Kürt meselesini kendi elindeki bir kart gibi sunmak istedi.

Olaya sıradan Arap köylüsü, işçisi açısından bakalım. Sizin ittifak

politikanız onlar üzerinde olumsuz etki yapmadı mı? Siz Irak'ta demokratik bir çözümü gerçekten istiyorsanız, Arap halkı da ikna etmek diye bir göreviniz yok mu?

Talabani: Bence tesir eder ama bizim lehimize. Çünkü, Irak, Arapların çoğu Şiidir. İran'a sempaticileri var.

Ama İran-İrak savaşı bir kere daha gösterdi ki, millet bilinci mezhep bilincinin önündedir. Arap nüfusun çoğunluğu Şii olmasına rağmen, Irak savaşta dayanabildi.

Talabani: Savaşta Amerika, Sovyetler, İngiltere ve Fransa gibi bütün ülkeler Irak'ı destekledi.

Ama onlar para ve silah verdiler, bunları kullanacak insan göndermediler...

Talabani: Savaş silahlar kazandı. Kimyasal silahlar kazandı. Misal vereyim, Şiiler kesinlikle İran'la savaşmadılar. 50 bin Şii Arap askeri İran tarafına geçip Irak'a karşı savaştlar. 20 bin de savaş esiri vardı. Şu anda yarım milyon Irak Şiisi dışarıdadır ve ona karşıdır. Üst düzey Iraklı subaylar arasında bir tek bile Şii yoktur. Irak bu savaşta Sünni Araplara dayandı. Şii askerleri ise zorla savaşın içine çekti. Dikkat edin, orduların gerçekten karşı karşıya geldiği hiçbir savaşta Irak kazanamadı. 1983'ten beri ve biyolojik ve kimyasal silah kullandı.

İslamiyet ve Milli Mesele

Yine Kürdistan Press de yayımlanan bir röportajınızda İslamiyetin kavmiyetçiliği, şovenizmi reddettiğini, bu anlamda milliyetler meselesinde çözümcü olabileceğini söylemişsiniz. Oysa, şimdi İran İslam Cumhuriyeti'nde de Kürtler «haklarımızı verin» diye mücadele ediyor. İran yöneticileri İslama uygun davranmadığı için mi, yoksa uygun davrandıkları halde mi böyle oluyor?

Talabani: Sosyalizm Sovyetler Birliği'nde nasıl uygulanmışsa, İslam da İran'da öyle uygulanıyor. Mesela, Türkiye'de İslamiyet olsaydı kimse bize «dağlı Türk» demezdi. Osmanlı döneminde bizi kimse böyle nitelemedi.

Türkiye'nin İslam cumhuriyeti mi, yoksa demokratik bir ülke mi olmasını tercih edersiniz?

Talabani: Demokratik cumhuriyet olmasını isterdim. Ancak, İslam cumhuriyeti şimdiki Kemalist cumhuriyetten daha iyi olurdu.

Türkiye Kürt Örgütleriyle İlişkiler

PKK dışında ittifak halinde olduğunuz Türkiye kökenli Kürt örgütü var mı?

Talabani: Hepsiyle ilişkimiz var.

Siz geçen yıl PKK ile ittifak protokolü imzaladınız^(). Oysa PKK yayın organı Serxwebun sizin için «İngiliz ve Fransız emperyalizminin işbirlikçisi» diye yazdı. Nasıl oluyor bu?*

Talabani: Ben PKK'nın bu tür tavırlarına pek fazla önem vermiyorum. Bunlar çocukluk hastalıkları. Ben PKK'nın hep iyi yolda gitmesini, akıllanmasını, olgunlaşmasını isterim. Bize bin kere de küfretse, önemli değil.

Bu görüşlerinizi Abdullah Öcalan'a söylediniz mi?

Talabani: Evet. Dizgi hatası, matbaa hatası olmuş, ben hiç bilmiyorum dedi. Biz onların olgun olmayan hallerine bakmayız. Bir stratejimiz var, ona göre gideriz. Stratejimiz de, bütün Kürt hareketleri ile dost olmaktır. Bu tür ithamları bir tek Apo yazmadı ki. Geçmişte Kawa da yazdı, Aydınlık da yazdı. Rızgari ve KUK da yazdı.

Size göre PKK ne yönde bir gelişme gösterir?

Talabani: İki şeye bağlı. Birincisi Türkiye'nin siyasetine. Eğer Türkiye demokrasiye doğru gelişirse, Apo'nun gücü aşağı iner. Türkiye şovenist ve baskıcı yolu tutarsa, Apo'nun gücü yükselir. Türkiye'de iki tane Kürt gücü var. Eğer Türkiye'deki PKK dışındaki diğer Kürt güçleri mücadele içinde yer alırlarsa, Apo'nun gücü yine düşer. Eğer öyle olmazsa, Apo hep kalır. Kürt halkı özgürlüğe susamıştır. Türk hükümeti de hep, «Kürtler dağlı Türkler» demeye devam ederse, kim o hükümete karşı savaşırsa, Kürtler onu destekler. Size bir hatıramı anlatayım. Suriye'de bir Kürt dostum var. Ailesi Türkiye'de. Büyük bir ağa. Bir gün Suriye'ye geldi. Arkadaşım sordu, «Amca sen kimi destekliyorsun» Ağanın cevabı, «vallah, ben PKK'yı destekliyorum». oldu. Yeğeni dedi ki, «ama o komünist». Ağa, «o önemli değil. Mücadele ediyor ya» dedi... Eğer Apo olgunlaşırsa, diğer Kürt güçleriyle işbirliği yaparsa, terörizm kokusu gelen bazı eylemlerinden vazgeçerse, çok iyi olur ve güçlenir.

PKK da bu değişme ve gelişme yeteneği var mı?

(*) YNK-PKK ittifak protokolü 1 Mayıs 1988'de Şam'da imzalandı.

Talabani: Çok karamsar değilim. Apo da bir insan ve genç. Değişebilir. Bugünlerde Apo ile bir daha konuşacağım. Tekrar fikirlerimizi söyleyeceğim.

Sizin PKK'ya eleştiriniz iki noktada toplanıyordu. Birincisi kadın ve çocuklara yönelik eylemleri. İkincisi de, diğer Kürt gruplarına saldırması. Bunun dışında bir eleştiriniz var mı?

Talabani: Esas iki eleştirimiz bunlardır. Bir eleştirimiz daha var. PKK içinde bir tek şahsın, Apo'nun, bu derece putlaştırılmasını doğru bulmuyoruz. Bu bizim tarzımız değildir. Yayın organlarının birinde saydık, tam 27 tane Apo resmi var. Molla Mustafa Barzani'de bile böyle değildi.

Sizin PKK ile ittifak politikanız, Irak'taki Kürdistanı Cephe içindeki partiler tarafından, örneğin Barzani'nin lideri olduğu Kürdistan Demokrat Partisi tarafından nasıl karşılandı?

Talabani: Hepsi, «tamam, iyidir ama Apo sözünde durmaz. İstikrarlı tutum almaz. Apo işine geldiği müddetçe sizinle ilişki kurar, sonra pişman eder» dediler.

PKK İle İttifak ve Türkiyeyle İlişkiler

Görebildiğim kadarıyla gerek siz, gerekse Mesut Barzani Türkiye'ye ilişkin konularda dikkatli ve titizsiniz. PKK ile ittifak protokolünü imzalarken, bunun Türkiye'de yaratacağı tepkiyi hesaba kattınız mı? En azından Türkiye ile muhtemel ilişkilerinize olumsuz etki yapmaz mı?

Talabani: Biz KYB olarak, PKK ile ilişkimize, Türk hükümetiyle ilişkimizden öncelik veririz. PKK, imzaladığımız protokole uyduğu müddetçe, Türk hükümeti ne derse desin, biz ilişkilerimizi sürdürürüz. Ayrıca, PKK Kürt değil de başka bir ulustan olsaydı bile yine aynı tutumu alırdık. Meselâ, Türkiye'de bir Doğu Perinçek'le kuracağımız ilişki, Özal'la ilişkimizden daha önemlidir. Yani gerçek bir demokrat ve sosyalist hareketle ilişki kurmayı, devletle ilişkiye yeğleriz.

Hazır, yeri gelmişken sorayım. Türk sol örgütleriyle ilişkiniz var mı?

Talabani: Türk sol örgütlerinin hemen hepsiyle ilişkimiz var. İlginç. Peki, Türk sol örgütlerinin Kürt meselesindeki tutumlarını nasıl buluyorsunuz?

Talabani: İyî yönde gelişiyor. Türk solu Kemalizmden gittikçe kurtuluyor.

Türkiye'de İnönü, Özal, Demirel, Ecevit, Erbakan gibi siyasi liderlerden hangileri Kürt meselesinde daha esnek gözüküyor?

Talabani: Hiçbirinin şu andaki tavrından memnun değilim. İlerisi için konuşacak olursak, şunları söyleyebilirim. Erbakan İslamcıdır, bu yüzden Kemalizmden daha ileri tutum almak zorunda. SHP, demokrasi diyor. Bu yönüyle diğerlerinden ileri tutum alabilir. Mesela, Kürt lafını kullanmakta Demirel diğerlerinden daha önde. Ama şimdiden kesin bir şey söylemek de mümkün değil. Hangisi demokrasiye yatkınsa, onun tutumu iyi olacak diyebilirim.

Özal'ın cumhurbaşkanlığını tercih eder misiniz?

Talabani: Bir askere karşı Özal'ın, Özal'a karşı bir sosyalistin, mesela Doğu Perinçek'in, ya da demokratın, mesela Mehmet Ali Birand'ın cumhurbaşkanı olmasını isteriz.

Gap Ne Getirecek?

Türkiye'deki GAP projesini biliyor musunuz?

Talabani: Biliyorum.

GAP, size göre Kürt meselesini nasıl etkileyecek?

Talabani: Bir kere, Kürt bölgesine yapılan bir yatırım olduğu için iyi bir şey. Kürtler kıyamete kadar yoksul mu kalacak? Bırakın çorak ovalar yeşersin, refah artsın. Reformlar her zaman kötü değildir. Bazen gerekli ve iyidir. Ayrıca Türkiye-Suriye, Türkiye-Irak arasında çelişmeye neden olacak.

Kürt meselesine etkisini sormuştum.

Talabani: Meseleyi çözmez. Tek bir projenin buna gücü yetmez. Size yaşadığımız günlerden misal vereyim. Demokratik Almanya'yı ele alalım. Burada yaşayan insanlar aç değil, açıkta değil. Yaşam standardı hiç de geri sayılmaz. Hatta eğitim ve sağlıkta Batıdan ileri olduğunu bile söyleyebiliriz. Berlin duvarını açın, kaç kişi kalır acaba? Niye? Özgürlük yok. İnsanla hayvanın en büyük farkı işte bu. Hayvanın karnı doyuyorsa, problem yoktur. İnsanların sorunu sadece ekmek ve evle çözülmüyor. Milli duygular da derin duygulardır. Yaşam düzeyi yükselen insan, milli duyguları güçlenen insandır. Bu yüzden GAP bizim için çok iyidir.

GAP'ın içerde entegrasyonu hızlandıracağı belirtiliyor.

Talabani: Ben entegrasyona, Kürtlerle Türklerin birlikte ve iyi yaşamasına karşı değilim ki, Kürtlerle Türkler arasındaki bütün ilişkilerin kopmasını savunayım. Eşitlik ve kardeşlik temelinde birlik istiyorum. Eşitlik ve kardeşlik olursa, bana göre ayrılık niye! 1000 yıllık ortak bir tarihimiz var. Bir kalemde silip atamayız onu. Bu Özal'ın, Evren'in ve Apo'nun iradesine karşı bir başka gerçektir. Bu tarihi gerçek, Celal Talabani'nin sözüyle de değişmez. Yüzlerce yıldır yan yana yaşıyoruz. Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar biz beraberdik. İkisi de İslam ve Sünnidir. Ortak yanlarımız çok. Ayrılığı yaratan, Kürtlerin sömürge olmasıdır. Arkadaşça, kardeşçe beraberlikler iyidir.

Hiç Türkiye'ye geldiniz mi?

Talabani: 1977'de gittim. İstanbul'dan otomobille ta İran sınırına kadar geçtim. Diyarbakır, Elazığ, Sivas ve Van illerini gördüm.

Sizin ekleyeceğiniz bir şey var mı?

Talabani: Türkiye kamuoyuna bir çağrım var. Geçmişe bir göz atınsınlar. Biz Türkler ve Kürtler yüzlerce yıl kardeştik. Onlarca savaşta Kürt ve Türk kanı birlikte aktı. Biz Türkler için çok iyi bir kardeştik. Cumhuriyetin kurulmasında da elimizden geleni yaptık. Yunan ve diğer yabancı emperyalist güçlerin çıkarılmasında biz de savaştık. Türklerin bağımsızlığı için biz de kan döktük. Onlar da bizim özgürlüğümüz için yardım etsinler. Ben Kenan Evren'e bu görüşlerimi mektupla iletmiştim. Türkler biz vefalıyız, yiğidiz derler. Emperyalizmin, İngiliz Lawrence'in önderliğinde Türklere karşı savaşan Şerif Hüseyin'in torunlarına (Ürdün Kralını kastediyor) Türkiye'ye geldiği zaman neden kırmızı halı seriyorsunuz? Niye Yunan'ın İzmir'den, emperyalistlerin Maraş ve Antep'ten çıkarılmasında canını veren Kürtlerin torunlarına kırmızı idam ipini layık görüyorsunuz? Bu mu vefakârlık? Bana göre Türk milleti yiğitliğe, mertliğe, vefaya karşı olan tutumlara izin vermemeli. Şu asimilasyon ve sürgün politikası üzerinde birazcık da olsa düşünmeli. 65 yılın sonucu ne oldu? Niye hem Türklere, hem de Kürtlere zarar veren bu siyasette ısrar edilsin? Eski kardeşlik siyasetinin getirdiği yararları düşünmenin günü gelmedi mi acaba? Türkiye kamuoyunun Kürtler ve Türkler için yararlı yolu tutacağını umuyorum. Bundan umutluyum da.

Amerika'ya Niçin Gittim?

(Kuveyt krizi, Ortadoğu'daki Kürt sorununu tekrar gündemin üst sıralarına çıkardı. Bu ortamda, Irak Kürdistanı Cephe'nin Dışişleri Sorumlusu Celal Talabani Amerika'ya gitti. Ağustos 1990'daki ziyaretle ilgili Kürdistan Press'te yer alan söyleşiyi özetleyerek aktarıyorum.)

ABD ziyaretiniz, davet üzerine mi gerçekleşti?

Talabani: ABD'ye kendim gittim. Ziyaretle ilgili herhangi bir davet almamıştım.

Bazı gazetelerde ABD'deki temaslarınız sonucunda herhangi bir şey elde edemediğinize ilişkin haberler çıktı. Bu haberlerin gerçeklik payı var mı?

Talabani: Bu ziyaretimde istediklerimi elde ettim.

ABD'nin Kürtlere ilişkin bugünkü düşüncesi nedir?

Talabani: Amerika Kürt sorununda geçmişte sahip olduğu düşüncelere bugün de sahip. Bu düşünce de, Kürtlerin yaşadıkları devletlerin siyasi bütünlüğü içinde insani, siyasi ve demokratik haklarına kavuşmaları gerektiği yönündedir... Yani ABD, bağımsız bir Kürdistan kurulmasını istemiyor.

ABD'nin anlayışı, Kürt sorununu otonomi veya federasyona yakın bir şekilde çözmek mi oluyor?

Talabani: ABD otonomi, federasyon veya başka bir formun gerçekleştirilmesini Kürtlerin mücadelelerine ve birlikte yaşadıkları halkların tavırlarına bağlı ele alıyor.

Kuveyt Krizi Kürtlere Yaradı

Kuveyt krizi Kürt hareketini nasıl etkileyebilir?

Talabani: Kuveyt'in işgali ve ilhaki Irak'ın gerçek yüzünü Araplara tanıtmış oldu. Araplar, Irak'ı saldırgan yanıyla tanııyordu. Tanyanlar da ona karşı bir tavır alamıyordu... Bugün Araplar ve dünya artık Irak'tan bahsederken Kürtlerden, Halepçe katliamından, kimyasal silah saldırılarından bahsediyor. Arap basınında Halepçe jenosidinin resimleri ilk kez yayınlanıyor.

Kuveyt krizi Kürt hareketine pozitif bir etki mi yaptı?

Talabani: Evet, oldukça pozitif bir etki yaptı. Geçmişte Cemal

Abdülnasır döneminde Kürtlere yapılan ve sonradan kesilen Arap yardımı ve desteği, yeniden gündemleşmiş bulunuyor. Irak'ın Kuveyt'i işgali Arap alevinin Kürtlere siyasi, manevi ve diğer alanlarda destek ve dayanışma kapılarını açmasına neden oldu.

Bölge devletleri dışında kalan ülkelerden siyasi, mali ve askeri destek alma imkanlarınız var mı?

Talabani: Biz Kürdistanı Cephe olarak, her şeyden önce dünyadan siyasi destek istiyoruz. Siyasi destek yanında insani ve maddî destek de istiyoruz. Hiçbir yerden askeri destek isteğimiz olmadı. Şimdilik askeri bir desteğe ihtiyaç duymuyoruz. Ortadoğu ve Avrupa'dan siyasi, manevi ve bir mali destek bulma koşulları olgunlaşmış bulunuyor.

Irak'a Askeri Harekât Düşünmüyoruz

Irak'a karşı askeri harekât için ne tür bir hazırlık içindediniz?

Talabani: Şimdilik Irak'a karşı geniş bir askeri hareket başlatmayı düşünmüyoruz.

Neden?

Talabani: Biz güçlerimizi hazır bir konumda bulundurmaya uygun buluyoruz. Bugün Irak, dış bir saldırı tehdidi ile karşı karşıya bulunuyor. Irak'ın dış saldırı tehdidi altında bulunduğu bir sırada peşmerge güçlerimizi devreye sokmak istemiyoruz.

Körfez'de bulunan Batılı ülkeler Irak'a saldırıya geçerse, sizin tutumunuz ne olur?

Talabani: Biz ona da hazırız. Peşmerge güçlerimiz savaşa hazırdır. Yüzlerce peşmergeimiz yoğun bir şekilde Irak Kürdistanı'nın iç bölgelerinde mevzilenmeye çalışıyor. Ancak bu güçlerimiz şu anda bir askeri eylem içinde değiller. Askeri hareketin şartlarının oluşması beklentisi içindeyiz.

Irak kimyasal silah kullanırsa, peşmerge güçlerinizi koruyacak araçlara sahip misiniz?

Talabani: Peşmerge güçlerimiz artık gaz maskeleri ile donatılmış bulunuyor.

Amacımız Irak Muhalefet Cephesini Oluşturmak

Bugün cephenizin dış ilişkilerdeki temel faaliyeti hangi alandadır?

Talabani: Saddam'a alternatif geniş tabanlı bir Irak muhalefet

cephesi oluşturmaya çalışıyoruz. Irak İslamcı güçlerini, Arap ulusalcılarını, demokratik muhalefeti ve komünistleri kapsayan geniş tabanlı bu cephe aynı zamanda Saddam'ın alternatifidir de.

Bu konuda somut adımlar atabildiniz mi?

Talabani: Evet, ben de bu cephe toplantılarına katılmak üzere Şam'da bulunuyorum. Bütün muhalefet güçlerinin katıldığı cephe oluşturma çalışmalarımız yoğun bir şekilde devam ediyor. Bir hafta içinde çalışmalarımızın sonuç vereceğini umut ediyorum.

Cephe çalışmanıza Suriye nasıl bakıyor?

Talabani: Suriye'nin siyasi çizgisini destekleyen (Irak) Baas Partisi de bu cephe içinde bizimle birlikte yer alıyor.

Sizce Saddam gidici mi?

Talabani: Saddam artık gidicidir. Durumu oldukça kötü. Bugün var olan baskılar devam ederse, Saddam iktidarda kalamaz. Çünkü Irak'ta şimdiden yokluk ve açlık başgöstermiş bulunuyor. Ordu korku ve moral çöküntüsü içinde. Irak askeri ve resmi aygıtlarında büyük bir korku ve telaş oluşmuş bulunuyor.

Savaş halinde Türkiye'nin Irak'a saldırma ihtimalini de gözönüne alıyor musunuz?

Talabani: Evet, biz Türkiye'nin saldırı ihtimali olduğunu düşünüyoruz. Kürdistan Cephe adına resmi bir şekilde bütün Arap ülkelerine, Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya Türkiye'nin Kürdistan'a girmesini kabul etmeyeceğimizi bildirdik.

Kürdistan Press, 26.9.1990, sayı 84

ABD'nin Yanında Savaşa Girmeyiz

(17 Ocak 1991'de gece yarısı Kuveyt Savaşı başladı. O sırada Şam'da bulunan Talabani'yi telefonla aradım. Sorularımı gibi cevapları da kısayd.)

Biliyorsunuz savaş başladı. Kürt Cephesi kuvvetleri savaşa girecek mi?

Talabani: Hayır, şimdi savaşa girmeyi düşünmüyoruz. Peşmerge savaşmıyor ama savaşa hazırdır. Ne zaman ki, Kürdistan Cephe emir verir, peşmerge o zaman savaşa girer.

Ama savaş sürüyor. Siz somut bir adım atmıyacak mısınız?

Talabani: Biz ABD-İngiliz ve Fransız birlikleriyle birlikte savaş girmeyiz. Ama onlara karşı da dövüşmeyiz. Bizim kendi mücadelemiz var.

Amerika'dan peşmergelerin savaşa girmesi yönünde bir davet ya da öneri aldınız mı?

Talabani: Davet alsak da, almasak da onların yanında savaşa girmeyi düşünmüyoruz. Kürdistanı Cephe, Irak muhalefet hareketinin bir parçasıdır. Bu muhalefet hareketini Saddam'a alternatif haline getirmeye ve bir koalisyon hükümeti kurmaya çalışıyoruz.

Irak parçalanırsa, bağımsız bir devlet kurmayı düşünüyor musunuz?

Talabani: Şu anda bağımsız bir devlet öngörmüyoruz. Irak muhalefeti içindeyiz. Hedefimiz demokratik ve federatif bir Irak'tır.

Cumhurbaşkanı Özal, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletine izin vermeyeceğini ısrarla vurguluyor...

Talabani: Cumhurbaşkanı Özal, bir devlet adamıdır. Şu anda Kürt karşıtı bir politika izliyor. Irak sınırına yığılan Türk ordusunun hedefi Kürtlerdir. Özal'ın bu derece Kürt karşıtı olmaması gerekiyor. Kürt karşıtı tavır almak, Türkiye'nin yararına değildir. Eğer Özal üzerimize gelirse, biz de Türkiye'deki kardeşlerimize yardım etmek mecburiyetinde kalırız.

Türkiye'nin Irak'a Giriş Niyetine Bakarız

(Savaşın ikinci haftasının sonunda Talabani, Kürt Haber Ajansı ANK'ya bir açıklama daha yaptı. 2 Şubat 1991'de tarafıma faksla iletilen açıklamada Talabani, savaş konusunda önceki tutumlarını tekrarladi, «bugünkü koşullarda Irak ordusu ile savaşmama düşüncesindeyiz. Amacımız, zamanı geldiğinde peşmerge güçlerimiz ve halkımızla birlikte kendi topraklarımıza sahip çıkmaktır» dedi. Talabani'nin açıklamasında dikkati çeken diğer hususlar ise şöyle.)

● Irak'ın Türkiye, İran ve Suriye arasında nüfuz alanları temelinde bölüneceği yolundaki yorumlar hayalidir. İran ve Suriye, Saddam karşıtı muhalefet cephesini destekliyor.

● (ABD desteğinde Irak'ın Kürt bölgesine girecek Türkiye'nin burada kendisine bağlı bir federasyon oluşturacağı, Irak Kürt Cephesi'nin de bu plan gereği Türkiye ile ilişki içinde olduğu haberleri hakkında ise şöyle konuştu.) Bu iddia kesinlikle doğru değildir. Eğer Türkiye'nin amacı işgal ve talan olursa, buna karşı bütün gücümüzle savaşırız. Yok eğer Türkiye başka bir amaçla buna yönelirse, biz de

duruma göre tavır saptarız. (*)

• (Türkiye'de Kürtçe yasağının kaldırılması girişimiyle ilgili olarak) Kürtçe yasağının kaldırılmasının bu dönemde gündemleşmesi birtakım iç ve dış nedenlere bağlı. Türkiye, kendini Irak, Suriye ve Türkiye Kürtlerine sempatik göstermek istiyor. Türkiye'de Kürtlerin varlığını kabul ederek, Saddam sonrası Irak'ta Irak Kürtleriyle diyalog kurup bu parçaları kendi denetiminde birleştirmek istiyor. Bunu gerçekleştiremese bile, Irak Kürtleri ile iyi ilişkiler kurmak istiyor. Bütün bunlarla beraber Kürt sorununda belli adımlar atmayan bir Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na da girmesi mümkün değil. Doğu Avrupa'daki değişimler, NATO üyesi ülkelerdeki rejimlerin niteliği gibi koşullar da Türkiye'nin demokratikleşme yönünde adım atmasını zorunlu kılıyor. Türkiye'nin demokratikleşmesi de Kürt sorununun çözümünden geçiyor. (Yasağın kaldırılması) Sonradan Kürtlerin varlığını dahi inkâra yönelen manevraya benzemeyecekse, olumlu bir adımdır. Yok, bu salt bir oyunsa, çok tehlikelidir.

Özal Zeki ve Güçlü Bir Politikacı

• Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal zeki ve güçlü bir politikacı. Türkiye'deki 12 milyon Kürdün varlığının inkârının mümkün olmadığını kavramış bulunuyor. Sayın Turgut Özal'a selamlarımızı iletiyoruz. Sayın Özal, güçlü ve istikrarlı bir Türkiye yaratmak istiyorsa, demokratik, federal bir Türkiye yönünde adımlar atmalıdır. Türkiye'de Kürtlere federatif haklar tanınmalıdır. Son günlerde Kürt dilinin resmen tanınması yönünde atılmak istenen adım olumlu, demokratik ve insani bir adımdır. Türkiye'nin Kürt milletinin varlığını resmen kabul etmesi ve bir federasyonu gerçekleştirmesi halinde İran, Irak ve Suriye Kürdistanı halkı Türkiye'ye sempati ile bakar.

Kürt Haber Ajansı (ANK), 2.1.1991

(Talabani ile ikinci kez 26 Mart 1991'de Irak'ın Kürt bölgesindeki Zaho kentinde görüşme fırsatı buldum. Talabani, gazeteci Mehmet Ali Birand'ın kendisiyle Türk televizyonunda yayınlanmak üzere bir röportaj yaptığını, röportajın yayınlanacağı 1 Nisan dan

(*) Talabani'nin bu açıklaması. Türkiye ile Irak Kürtleri arasında birtakım pazarlıklar yapıldığı yolundaki iddiaları o günlerde daha da güçlendirdi.

önce hiçbir Türk gazetecisine açıklama yapmama sözü verdiğini söyledi. Birkaç gün içinde geçici hükümet konusunun ele alınacağı muhalefet toplantısına katılmak üzere Erbil'de olacağını, orada geniş bir görüşme yapabileceğimizi belirtti. Zaho'daki bu görüşmede, yayınlanmamak üzere, sadece geçici hükümet konusundaki düşüncesini açıkladı ve bu konuda fazla iyimser olmadığını söyledi. Ancak, 31 Mart'ta başlayan Kürt bozgunu yüzünden Talabani ile Erbil randevusu gerçekleşmedi. Bu yüzden Birand'ın, 1 Nisan 1991 tarihli Milliyet'te yayınlanan röportajını özetleyerek buraya alıyorum.)

Bağımsızlık Peşinde Değiliz

(Irak'ın Kuzeyinde) Kontrolü elinize aldığınıza göre, bundan sonra ne yapacaksınız? Otonomi mi, amacınız nedir?

Talabani: İstesek bağımsızlığımızı ilan edebiliriz. Ancak bunu istemiyoruz. Hedefimiz Araplar, Türkmenler ve Kürtlerin oluşturacakları bir federasyon kurmak. Otonomimizi kazanmak, temel haklarımızı elde etmektir. İşte bu çerçevede geçici bir hükümet kuracağız, ardından da seçimleri yapacağız. Bütün bunları da Irak'ı bölmeden, demokratik bir Irak devletinin içinde gerçekleştireceğiz.

Bağımsızlığı, etrafınızdaki diğer ülkelerin tepkisini çekmekten korktuğunuz için mi istemiyorsunuz?

Talabani: Bu, bir rüyadır. Aynı zamanda gerçekçi bir hedef de değil. Birçok nedenleri var. Bir defa, Ortadoğu'da sınırları değiştiremezsiniz. Uluslararası ortam böyle bir şey istemiyor. Üstelik, bizim halkımız da henüz buna hazır değil. Diğer nedeni, kendi aramızda tek bir hedef etrafında anlaşma yok. İran ve Irak'takiler otonomi istiyor. Örneğin Suriye'dekiler sadece kültürel haklarla yetinmiyorlar. Üstelik bağımsızlık pratik değil, ulaşılmaz, imkansız, gerçekçi değil. Bizim gibi insanlar gerçekçi olmak zorundadırlar. Biz hayalperestlik yapamayız.

Ankara Bizi Anlayışla Karşıladı

Bu arada bir sürpriz Ankara ziyaretiniz oldu... Neden Türkiye sizin için o kadar önemli? Neden diyalog için ısrar ettiniz?

Talabani: Türkiye biçim açımızdan çok önemli bir ülkedir, büyüktür. Ayrıca, Türkiye, Kuzey Irak'ta bizim yıllardır sürdürdüğü-

müz mücadeleyi etkiler ve önemli engeller koyardı. Biz amacımızı anlatıp Türkiye'nin muhalefetini kaldırmak istedik.

Somut olarak ne istediniz ve ne elde ettiniz?

Talabani: Her şeyden önce Türkiye'nin gerçek amacımızı, niyetlerimizi, Irak diktatörlüğüne karşı mücadelemizi anlamasını istiyorduk. Ankara ile ilişkilerimizi normalleştirme ve geliştirmeyi arzuluyorduk. Anlayışla karşılandık. Görüştüğümüz dostlar, tutumumuzu ve ne istediğimizi, neyin mücadelesini yaptığımızı anladılar. Türkiye'ye karşı bir tehlike olmadığımız, Türkiye'nin güvenliğini hiçbir şekilde tehdit etmediğimiz konusunda kendilerini ikna edebildik sanıyorum. Politik ve moral destek aldık. Bir heyet davet etmelerini istedik, olumlu karşıladılar. Türk hükümeti ile Irak'taki Kürt hareketi arasında bir ortak dostluk zemini oluşturuldu sanıyorum.

Ankara'da iken Türk yetkililere bölücü terör örgütü PKK ile ilişkilerinizi ve bunlara bakışınızı anlatınız. Ancak sonradan bazı demeçlerinizde daha esnek sözler sarfettiniz. Bu konu Türk kamuoyu için son derece önemli. Şimdi herkes sizin PKK'ya bakışınızı öğrenmek istiyor. Nedir temel tutumunuz?

Talabani: Türk dostlarımıza ne dedikse, demeçlerde de aynıyı tekrarladık. Bu, Türkiye'nin bir iç sorunudur ve biz Türkiye'nin iç işlerine karışmayız. PKK ile ilişkilerimiz hep inişli çıkışlı olmuştur. Kimi zaman normal, kimi zaman çok gerilimli olmuştur. Aynı kökenden geldiğimiz için zaman zaman temas etmek, bir görüş alışverişinde bulunmak zorundayız. Ancak bu durum, onlarla tam anlaşma içinde olduğumuz anlamına gelmez. Ne taktiklerimiz, ne de sloganlarımız benziyor. Mesela biz bir federasyon, demokratik bir rejim istiyoruz, onların görüşleri başka. Irak'ta daima barışçı ve siyasi bir çözüm peşinde koştuk. Onlar ise gerilla savaşı yapıyor.

Tekrar karşılaştığınız zaman PKK liderine ne diyeceksiniz? Türk toplumunun bu kanlı eylemlerden, cinayetlerden artık bıktığını, bu şekilde hiçbir şey kazanamayacağını ve durdurması gerektiğini söyleyecek misiniz?

Talabani: Ben, nerede olursa olsun mücadelelerin demokrasi, insan hakları içinde ve kabul edilebilir taktiklerle, sloganlarla sürdürülmesinden yanayım. Terörizmle değil, insan haklarını çiğneyerek değil, birlikte yaşadığımız halklarla tarihsel ilişkilere zarar

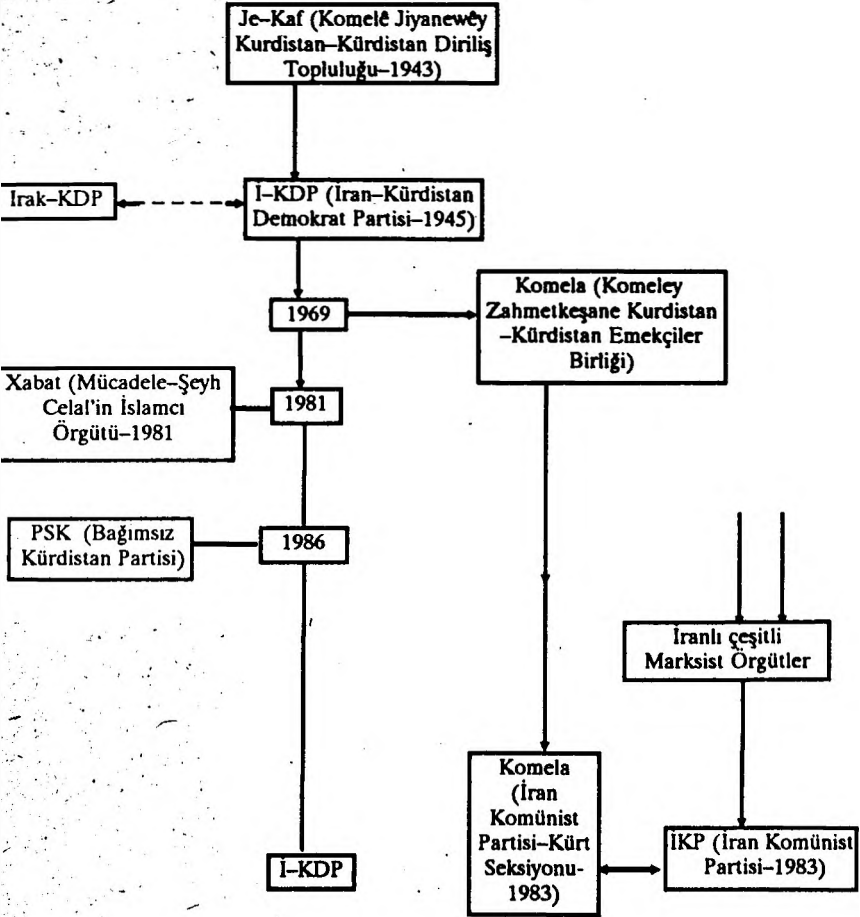
vererek değil. Onlara da yeni bir Türkiye ile karşılaştığımı söyleyeceğim. Benim tutumum budur.

PKK, Kuzey Irak'ta sizin kontrolnzdeki bölgelere yerleşip oradan harektlarda bulunsa, izin verecek misiniz?

Talabani: Eğer siyasi mülteci olarak gelip orada yaşamak isterlerse, hoş gelirler. Ancak bizim tutumumuz çok açıktır. Kuzey Irak, İran veya Suriye'ye karşı kullanılamaz. Buna izin veremeyiz.

İRAN

İran Kürt Örgütleri Soyağacı

İRAN

Kronoloji

- 1639 Osmanlı İmparatorluğu ile İran Şahlığı arasında *Kasrı Şirin Anlaşması* imzalandı. Anlaşma ile Kürtlerin yaşadığı bölgenin bir kısmı İran, bir kısmı da Osmanlı sınırları içinde kaldı. Bu tarihten sonra, milli nitelikte değil de aşiret ayaklanması niteliğinde de olsa, İran yönetimine karşı 1818, 1820, 1822 ve 1825'te birçok Kürt isyanı meydana geldi.
- 1816-1839 *Mir Muhammed* önderliğindeki ayaklanmanın etkisi İran Azerbaycanı'na kadar yayıldı.
- 1843-1846 *Bedirvan Bey*'in isyanının etkisi Mahabad ve Urumiye'ye kadar ulaştı ve *Ardelen* aşiretinin de desteğini aldı. Yine Osmanlı sınırları içindeki Şemdinli'de yaşayan *Şeyh Ubeydullah*, 1880'lerde İran Kürtleri arasında bir ayaklanma başlattı. Tebriz'e kadar ilerledi. Şah seferberlik ilan ederek *Şeyh Ubeydullah*'ı püskürtebildi.
- 1905 *Kadı Fettah*, Sakız, Mahabad ve Kirmanşah'ta isyan etti.
- 1906 Şah bir anayasa ilan ederek meşruti monarşiye geçildiğini ilan etmek zorunda kaldı. İlk ulusal danışma meclisi toplandı.
- 1908 İran'da petrol bulundu. Anglo-Persian Oil Company (APONC) kuruldu.
- 1912 Kürtler *Simko* ve *Abdurrezzak*'ın önderliğinde *Gihandin (Yetiştirme)* adlı bir örgüt kurdular. İki lider arasındaki anlaşmazlık yüzünden örgüt 1914'te dağıldı.
- 1914 *Simko*, 3 bin kişilik bir kuvvetle Ruslara karşı ayaklandı.

- 1918 İran Kürtleri Birinci Dünya Savaşı sona erip *Sevr Anlaşması*'na göre bir Kürt devleti kurulması gündeme gelince harekete geçtiler. *Simko*, 6 bin kadar silahlı Hristiyan kumanda eden Asurluların lideri *XIX. Şem'un*'u bir suikastte öldürttü (3 Mart). Bundan sonraki üç yıl içinde *Simko*, Urumiye'den Mahabad'a kadar olan bölgede otoritesini hem İran'a, hem de İngilizlere kabul ettirdi.
- 1920 *Hudo* adlı çobanın isyanı.
- 1921 İran «Kazak Tugayı» subaylarından *Rıza Han*, bir darbeyle ordunun başına geçti. Yeni kurulan hükümette Savaş Bakanı oldu (21 Şubat).
Sovyet-İran Dostluk Anlaşması imzalandı (26 Şubat).
Simko kuvvetleri Mahabad'a saldırdı ve orada bulunan 600 İran jandarmasını ve Amerikan misyonerler heyeti üyelerini imha etti.
- 1925 *Rıza Han*, *Kaçar Hanedanı*'nı devirdi ve kendi şahlığını ilan etti. Nisan 1926'da taç giydi.
- 1926 Kürtler, *Serdar Reşit* önderliğinde Rewanser'de ayaklandı.
- 1930 *Simko*, kendisi için çıkarılan aftan sonra gittiği Eşneviye'de İran tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü.
Celali Kürtleri, Mako'da *Ferzende* önderliğinde ayaklandı.
- 1937-39 «İran Kürdistanı Özgürlükçü Partisi»nin faaliyet yılları.
- 1941 İran'ın kuzeyini Ruslar, güneyini de İngilizler işgal etti (25 Ağustos).
Rıza Şah, oğlu *Muhammed Rıza* lehine tahttan çekildi (16 Eylül).
30 kadar İranlı Kürt lider, Sovyetlerin davetlisi olarak Bakü'ye gitti.
- 1942 *Tudeh (Kitle Partisi)* kuruldu. *Zafer* adlı bir gazete yayınlamaya başladı. Gazetenin başyazarı, parti kurucularından *Ebulkasım Escedi*'ydi. Parti 1944'te parlamentoya 8 temsilci sokmayı başardı (30 Ocak).
Mahabad'da bir grup Kürt ileri geleni, Irak Kürt hareketinin de destek ve tavsiyesi ile *Komelê* örgütünü kurdu. Örgütün tam adı «*Komelê Jiyaneweyê Kurdistan*» (*Kürdistan Diriliş Topluluğu*) idi. İlk toplantıda *Nişîman (Vatan)* adlı bir dergi çıkarılmasına karar verildi. Örgüt ilk iki kelimesinin kısaltılmış harfleri olan *JK*'den dolayı *Je-*

Kaf olarak da bilinir (16 Eylül).

1943 İlk geniş üye toplantısını yapan *Komelê* örgütü, bir merkez komite seçti (Nisan).

1944 İran *Komelê* örgütü, *Muhammed Emin Şerefi*'yi, karşılıklı yardımlaşma ve gelecekteki çalışmaların koordinasyonu için Irak *Hêvi* örgütüyle görüşmelerde bulunmak üzere Kerkük'e gönderdi. Aynı yıl içinde Irak ve Suriye'den Kürt temsilciler de görüşmeler yapmak amacıyla Mahabad'a geldi (Mart).

İran «*Komelê*» örgütü, Irak Kürtlerinin de yardımıyla bir «*milli Kürt bayrağı*» hazırladı. Üç şeritli bu bayrakta üstteki kırmızı, ortadaki beyaz, en alttaki şerit de yeşil renkli olarak belirlendi. Bayrağın ortasında güneş ve iki yanında birer başak, arkasında da dağ bulunuyordu (Mayıs).

İran-İrak-Türkiye sınırlarının birleştiği Dılanbor Dağı'nda üç ülkeden gelen Kürt temsilciler bir toplantı yaptılar. Toplantıda oybirliğiyle dayanışma kararı alındı. Bu konuda bir de «*Peymana Sêsinor*» (Üç Sınır Anlaşması) diye bilinen bir anlaşma imzaladılar (Ağustos).

Aynı yıl Beyrut'ta hazırlanan bir de «*Kürdistan haritası*» bastırdılar.

Kadı Muhammed, *Komelê* örgütüne üye olmayı kabul etti (Ekim).

1945 Mahabad'da *Komelê* örgütü üyeleri, milliyetçi mesajların verildiği *Daykê Niştiman (Ana Vatan)* adlı operayı sahneye koydular. Opera, aylarca sahnelendi ve yöredeki Kürtler üzerinde sarsıcı bir etki yaptı (Mart). Sözkonusu opera Temmuz'dan sonra Sovyet denetimi altındaki Kürt bölgelerinde de sahnelendi.

Tudeh Partisi'ne bağlı Azeri silahlı birlikler, Sovyet denetimi altındaki bölgede bulunan Tebriz'de hükümet binalarını işgal etti. Sovyetlerin uyarısı üzerine geri adım attılar (Ağustos).

Azerbaycan *Tudeh Partisi*, adını *Azerbaycan Demokrat Partisi* olarak değiştirdi (3 Eylül).

Kadı Muhammed başkanlığındaki bir Kürt heyeti Sovyet Azerbaycanı'nın başkenti Bakü'ye gitti. Burada Başbakan *Cafer Bagirof* la görüştü. Kürtler bağımsız devlet kurmak

için Sovyetlerden yardım istedi. *Bagirof* da, İran'ın Fars, Gilan, Azeri ve Kürtlerden meydana gelen bir federal devlet olması gerektiğini söyledi. Ama bu aşamada Kürtlerin Azerbaycan çerçevesi içinde bir özerklikle yetinmelerini tavsiye etti. *Kadı Muhammed*, Azerbaycan dışında bir özerklik için kararlı olduklarını söyledi. *Bagirof* ayrıca «*Komelê*»nin adının *Kürdistan Demokrat Partisi* olarak değiştirilmesini önerdi (Eylül).

Sovyetler Birliği, Mahabad'da *Kürdistan-Sovyet Kültür Derneği* adlı bir dernek kurdu (Eylül).

Komelê, adını *Kürdistan Demokrat Partisi* olarak değiştirdi. 106 Kürt liderin katıldığı toplantı şu bildiriye yayınladı: «Kürt halkı şimdi, dünyanın faşizmden kurtulmuş olmasından yararlanmak ve Atlantik Anlaşması'nın getirdiği taahhütlerde kendi katkısının da bulunmasını istemektedir. Kürt halkının Rıza Şah tarafından inkâr edilen anayasal ve insani haklardan başka bir isteği yoktur.» Örgütün adı değişmekle birlikte merkez komite ve tüzük aynen kaldı. Örgüt, özerk yönetim isteyen bir program benimsedi (Ekim).

Tebriz'de toplanan 101 üyeli *Azerbaycan Ulusal Meclisi*, Azerbaycan'ın özerkliğini ilan etti (12 Aralık).

Mahabad'daki adliye binası, Kürt göstericiler tarafından işgal edildi (17 Aralık).

Tebriz'deki İngiliz konsolosu ile görüşen bir Kürt heyeti ilan etmeye hazırlandıkları özerklik için destek istedi. İngilizler hiç de cesaret verici olmadılar (Aralık sonu).

1946 *Kadı Muhammed*, Mahabad'da *Kürt Özerk Cumhuriyeti*'ni ilan etti (22 Ocak). Yeni cumhuriyet *Kadı Muhammed*'i cumhurbaşkanlığına seçti. Bakanlar Kurulu ise şöyle belirlendi: *Hacı Baba Şeyh* (başbakan), *Muhammed Hüseyin Seyfî Kadı* (savaş), *Menaf Kerimi* (eğitim), *Muhammed Emin Muini* (içişleri), *Seyid Muhammed Eyubiyani* (sağlık), *Abdurrahman İlhanzade* (dışişleri), *Aga İlhanzade* (ulaştırma), *Ahmet İlahi* (ekonomi), *Halil Hüsrevi* (çalışma), *Kerim Ahmediyan* (posta), *Hacı Mustafa Davudi* (ticaret), *Molla Hüseyin Mecdi* (adalet), *Muhammed Velizade* (tarım) (10 Şubat).

Sovyetlerin Azeri ve Kürt girişimlerini desteklemesinden rahatsız olan İngilizler, Sovyetlere bir protesto notası vererek, 29 Ocak 1942 tarihli anlaşmaya uygun olarak Sovyet birliklerinin İran'dan çekilmesini istedi (4 Mart). Ardından Amerika da aynı yönde bir nota verdi (6 Mart). Sovyetler bu notaları cevapsız bıraktı. İran'daki birliklerini daha da takviye etti. Amerika, Sovyetlere, İran'dan çekilmesi için bir nota daha verdi (9 Mart).

Sovyetlerin Birleşmiş Millet'lerdeki delegesi *Andrei Gromiko*, Sovyet birliklerinin 5-6 hafta içinde İran'dan çekileceklerini açıkladı (26 Mart).

İran ve Sovyet temsilcileri, Sovyetlerin en geç 6 Mayıs'a kadar İran'dan çekilmelerini öngören bir anlaşma imzaladı (4 Nisan).

Azerbaycan ve Kürt özerk bölgeleri yöneticileri, aralarındaki anlaşmazlıkları görüşmek üzere Tebriz'de toplandılar. Sonunda Kürt-Azeri Dostluk Anlaşması imzalandı. İki taraf da kendi bölgelerinde yaşayan Kürt ve Azeri azınlıkların demokratik haklarını garanti etti (23 Nisan).

600 kişilik bir İran Askeri birliği ilk kez Mahabad'a doğru sefer düzenledi. Barzani komutasındaki Kürt kuvvetleri bu birliği Kahrabad köyü yakınında yenilgiye uğrattı (24 Nisan).

Son Sovyet birlikleri de İran'ı terketti (9 Mayıs).

Mahabad birlikleri bir İran keşif birliğini daha yenilgiye uğrattı (20 Mayıs).

İran Azerbaycanı Başbakanı Cafer Peşvari, görüşmeler yapmak için Tahran'a gitti (28 Nisan). Uzun süren görüşmelerden sonra İran Başbakanı *Ahmet Kıvamussaltana* görüşmelerin kesilmesinde bütün sorumluluğun Azeri heyetinde olduğunu ileri sürdü (14 Mayıs). Bu görüşmeler, kaderi Azerbaycan'la ortak olduğu için Kürtleri de yakından ilgilendiriyordu.

Kürt kuvvetleri ile hükümet askerleri arasında bir ateşkes anlaşması imzalandı (3 Mayıs).

İran birlikleri Mameşeh Dağı'nda mevzilenmiş Kürt kuvvetlerine saldırdı ve gerilettiler (15 Mayıs).

İran Azerbaycanı ile Tahran yönetimi arasında anlaşma

imzalandı. Buna göre, Azerbaycan yeniden İran'ın birliğine döndü. Tahran da Tebriz'deki yasama organını yöresel meclis olarak tanıdı (13 Haziran).

Herki ve Şıkakan aşiretlerine bağlı Kürt süvariler Türkiye-İran-Sovyetler Birliği arasındaki üçlü sınıra yakın Maku ve Hoy şehrine saldırdı. Azerbaycan ordusu karşılık verince, Kürtler çekildi (19 Temmuz).

Kadı Muhammed, görüşmelerde bulunmak üzere Tahran'a gitti. Başbakan *Kıvamussaltana* ve Genelkurmay Başkanı *Razmara* ile görüştü. Tahran yönetimi bütün İran Kürt bölgelerinin «İstan» diye adlandırılan tek bir eyalette toplanmasını ve başında merkezi hükümet tarafından atanacak bir genel vali bulunmasını önerdi. Tahran, Kürtlere, Azerilerin statüsünü öneriyordu. *Kadı Muhammed* kabul eğilimindeydi. Ancak Sovyet elçiliği, bunun Azerbaycan'a ihanet anlamına geleceğini ileri sürerek Sovyetlerin bunu kabul etmesinin mümkün olmadığını söyledi. Kesin bir sonuca varılmadan *Kadı Muhammed* döndü (Ağustos başı). İran hükümetinde değişiklik yapıldı. Hükümete 3 komünist (*Tudeh*) bakan alındı (2 Ağustos).

Rüzgâr tersine döndü. Hükümet ileri gelen bazı komünist liderleri tutuklatmaya başladı (20 Ağustos).

Tudeh'in 100 kadar militanı tutuklandı (Kasım).

Tahran yönetimi Azeri ve Kürt bölgelerine kuvvet göndereceğini açıkladı. ABD'nin Tahran Büyükelçisi *Allen*, «İran hükümetinin ülkenin her tarafına güvenlik kuvvetleri göndermeyi düşündüğü yolundaki açıklaması, bana göre doğru ve normal bir karardır» dedi (27 Kasım).

Kadı Muhammed «savaş konseyi»ni topladı. Tahran'a direnme kararı alındı (5 Aralık).

Solcular, Tebriz'de bir bildiri ile Azeri halkı direnişe çağırıldılar. Ancak tersi bir tutum ortaya çıktı. Halk solculara saldırdı (11 Aralık).

İran ordusu Tebriz'e girdi (13 Aralık).

Mahabad'da tam bir şaşkınlık meydana geldi. Çoğunluğun eğilimi direnmek değildi. Birçok lider Irak ya da SSCB'ye sığınmanın yolunu arıyordu. *Kadı Muhammed*'e de kaçma önerildi. O, halka birlikte kalacağını söyleyerek bunları

reddetti. *Kadı Muhammed*'in bu tutumu pekçok kişinin gitmekten vazgeçmesine neden oldu (14 Aralık).

Kadı Muhammed ve bazı liderler direnmemeye karar verdiler. *Barzaniler* direnme yanlısı bir tutum benimsediler. *Kadı Muhammed* ve kurmayı, çatışmayı önlemeye çalıştı (16 Aralık).

Daha sonra *Barzani* ile İranlı general *Hümayuni* bir görüşme yaptı. *Barzani*, Irak'a dönmek istediklerini söyledi. *Barzani* ve heyeti görüşmeler yapmak için Tahran'a hareket etti (21 Aralık). Aynı gün *Kadı Muhammed* ve *İ-KDP Merkez Komite* üyeleri tutuklandı. Tahran'da bir ay süre kalan *Barzani* sonunda Hemedan yakınlarındaki Elvendi dağlık bölgesine iskan edilmeyi kabul etti. Ancak Mahabad'a dönünce Nexede'yi terketmek istemediklerini söyledi. Daha sonra çarpışarak Irak sınırına doğru çekilmeye başladı.

1947 *Barzaniler* iki koldan Irak'a döndüler (17-18 Nisan).

Mahabad Özerk Kürt Cumhuriyeti'nin kurucusu *Kadı Muhammed*, kardeşi *Sadri Kadı* ve *Muhammed Seyfi Kadı* idam edildi (31 Mart).

Daha sonra Kürt ileri gelenlerden 28 kişi yargılandı. 2-15 yıl arası değişen hapis cezalarına çarptırıldı. 15 kişi ise başka ülkelere kaçtı.

Beş Kürt lider daha idam edildi (7 Nisan.)

1949 İran Meclisi, İngiltere ile olan petrol anlaşmasını, İran'a ayrılan payı az bulduğu için onaylamayı reddetti (28 Aralık).

1951 *Şah*, *Musaddık*'ı başbakanlığa getirmek zorunda kaldı (28 Nisan).

İran Meclisi petrolü millileştirdi (30 Nisan).

1952 *Musaddıkçı Milli Cephe* seçimlerde büyük başarı kazandı (Mayıs).

Bokan köylüleri direnişe geçti.

1953 *Musaddık*, *Şah*'ı tahttan çekilmeye zorladı. *Şah* bunu kabul edip Roma'ya kaçtı (Şubat).

General *Zahidi* komutasındaki ordu darbe ile *Musaddık*'ı devirdi (19 Ağustos). Üç gün sonra *Şah* Roma'dan döndü.

1956 Kirmanşah'ta isyan girişimi oldu.

- Şah*, ünlü polis teşkilatı *SAVAK*'ı kurdurdu.
- 1963 *Şah*'ın «*Ak Devrim*» programına karşı gösterilerde 2 bin kişi öldü. *Humeyni* tutuklandı.
- 1964 *Humeyni* yurt dışına sürgüne gönderildi. Bir süre Bursa'da sürgün hayatı yaşayan *Humeyni* daha sonra Irak'a geçti. (4 Kasım).
- 1967 İran-KDP önderliğinde 18 ay süren bir silahlı direniş yaşandı.
- 1969 *Komela* adıyla bir Kürt örgütü kuruldu.
- 1970 Üç muhalif grup, Halkın Fedaileri adıyla birleşti. Örgüt silahlı mücadele çizgisi izledi.
- 1971 *Musaddık* taraftarı *Milli Cephe* üyesi 9 aydın tarafından *Halkın Mücahitleri* adlı yeni bir örgüt kuruldu. Örgüt, İrandaki yabancı şirketlerin binalarını bombalamak, banka soymak, Amerikalı ve «işbirlikçi» İranlıları öldürmek şeklindeki eylemlerini başlattı.
- 1977 Kapatılmış olan *İran Yazarlar Birliği*'nin 40 üyesi, Başbakan *Huveyda*'ya bir mektup yazdılar. Birliğin yeniden açılmasını, fikir ve basın özgürlüğünün sağlanmasını istediler (13 Haziran). Bu, sanki bir kıvılcım oldu. *Milli Cephe*, *Şah*'ı anayasaya uymaya çağırırdı (19 Haziran). Ünlü Tahran çarşısı esnafının yürüyüşünde «*kahrolsun Şah*» sloganı atıldı (6 Ağustos).
- 1978 *İttilat* gazetesinde *Humeyni*'yi karalayan bir yazı çıktı. Bunun üzerine Kum kentinde gösteriler başladı. Hükümet gösterileri bastırmak istedi. 200 kişi öldü (7 Ocak). Abadan'daki sinema yangınında 477 kişi yanarak öldü. Bu, İran'daki anti-*Şah* gösterileri iyice yaygınlaştırdı (Ağustos). *Humeyni* Irak'tan Paris'e gitti. İslam Devrimi'ni oradan yönetmeye başladı (16 Ekim). Eski *Musaddıkçı Şahpur Bahtiyar*, *Şah* tarafından başbakanlığa atandı (31 Aralık).
- 1979 *Şah Rıza Pehlevi* İran'ı terketti. Böylece 2 bin 500 yıllık İran monarşisi sona erdi (16 Ocak). *Humeyni*, 15 yıllık sürgün hayatından sonra İslam Devrimi'nin lideri olarak İran'a döndü (1 Şubat). Başbakan *Şahpur Bahtiyar* İran'dan kaçtı (12 Şubat). *Halkın Fedaileri*'nin önderlik ettiği Türkmen ayaklanması

başladı. Türkmenler *Şah* yandaşlarının elindeki toprakların dağıtılmasını ve kendi dillerini özgürce kullanmayı talep ettiler (26 Mart).

İslam Cumhuriyeti kurulması konusunda referandum yapıldı. Kürtler, *Musaddıkçı Milli Cephe, Solcu Birlik* ve *Halkın Fedaileri* boykot çağırısı yaptı. Resmi yetkililere göre 20 milyon evet, 140 bin hayır oyu verildi.

Muhalefet seçimlere hile karıştırıldığını iddia etti (30 Mart).

Humeyni kuvvetleri, Kürt kenti Marivan'a girip stratejik yerleri tutmaya başladı (6 Temmuz).

İslami yönetim *İran-KDP*'yi yasadışı ilan etti (19 Ağustos). ABD Elçiliği'ni basan İranlı öğrenciler, 66 görevliyi rehİN aldılar (4 Kasım).

Şeyh İzzettin Hüseyini, İ-KDP, Komela ve kendi adına imzalanmış 8 maddelik bir özerklik talebini hükümete verdi. Hükümet bazı istekleri kabul etti (Kasım).

Velayeti Fakih sistemini getiren yani her şeyi *imam*'ın emrine veren anayasa halk oyuna sunuldu ve kabul edildi. Başta Kürt örgütleri ve diğer muhalif örgütler bu oylamayı da boykot etti (1 Aralık).

Beni Sadr, oyların yüzde 72'sini alarak cumhurbaşkanı seçildi. Muhalefet *Beni Sadr*'ı destekledi (Şubat).

Pek çok Kürt kentinde ayaklanma başladı (14 Şubat).

Ayetullah Telegani Kürt bölgesini ziyaret etti ve sınırlı bir özerklik vaadetti (22 Mart).

1980 ABD'nin elçilikteki rehİneleri kurtarmak için gönderdiği helikopterler ve uçak, *Tabas* çölünde kum fırtınasından etkisiz hale geldi (24 Nisan).

Resmi dairelerde çalışan kadınlara İslami giyim kurallarına uyma şartı getirildi (4 Temmuz).

Devrik İran Şahı *Rıza Pehlevi*, sürgünde sığındığı Mısır'da kanserden öldü (27 Temmuz).

Irak, İran'a saldırdı. Böylece, 8 yıllık savaş başladı (22 Eylül).

1981 ABD elçilik görevlileri serbest bırakıldı (20 Ocak).

Humeyni, Beni Sadr'ın görevinden alındığını açıkladı. *Beni Sadr*, İran'dan kaçarak Fransa'ya sığındı (22 Haziran).

- Ali Recai* Devlet Başkanı seçildi (24 Haziran).
Halkın Mücahitleri'nin düzenlediği sabotajda *Humeyni* yönetiminin ileri gelenlerinden 84 kişi öldü (27 Haziran).
Cumhurbaşkanı *Recai* ve Başbakan *Cevad Bahonar* da bir suikastte öldürüldü (30 Ağustos).
Şeyh Celal'in önderliğindeki bir grup *İ-KDP*'den ayrıldı ve *Xabat*'ı (Mücadele) kurdu.
- 1982 *Ali Hamaney* Cumhurbaşkanı seçildi (2 Ocak).
- 1983 Üç grubun birleşmesiyle (Komela dahil) *İran Komünist Partisi* kuruldu.
- 1984 Dört yıl süren bir iç mücadeleden sonra İranlı Kürt peşmergelerin elindeki bütün «kurtarılmış» bölgeler Tahran yönetiminin eline geçti.
- 1986 Emir Gazi liderliğindeki bir grup *İ-KDP*'den ayrıldı ve Bağımsız Kürdistan Partisi'ni kurdu.
- 1988 İran, daha önce ısrarla reddettiği, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 598 sayılı ateşkes kararını kabul ettiğini açıkladı (18 Temmuz).
İran-İrak Savaşı'nda ateşkes fiilen yürürlüğe girdi (20 Temmuz).
- 1989 *İmam Humeyni* öldü (4 Haziran).
İ-KDP Genel Sekreteri *Dr. Abdurrahman Kasımlo*, Avusturya'nın başkenti Viyana'da İran yönetimi temsilcileri ile görüşme yaparken iki yardımcısı ile birlikte öldürüldü (13 Temmuz).

ŞEYH İZZETTİN HÜSEYİN(*) (İRAN KÜRTLERİ DİNİ LİDERİ)

Şeyh İzzettin Hüseyini

1922'de doğdu. Dini bakımdan alim bir aileden geliyor. Seyiddir. Bilindiği gibi, İslam inancında bu unvan, Hz. Ali soyundan gelenlere verilir. Mahabad ve Boka'n'daki medreselerde 35 yıl kadar dini eğitim gördü. Mezhebi tebligatta bulundu. Kendi ifadesine göre, iki şey için çalıştı: «Birincisi, İslam dinini mezhepçilik ve tarikatçılıktan temizlemek. İkincisi de, parçalanmış ve hakkı yenmiş Kürtlerin mücadelesine katkı yapmak.» İslam Devrimi'nden sonra Humeyni'ye karşı İran Kürtlerinin mücadelesinde sembol bir kişilik olarak öne çıktı. Evlidir. Eşi sağdır. Biri kız 8 çocuğu var.

Mollaların Gücünü Hesaplayamadık

Türkiye kamuoyu adınızı 12 yıldır duyuyor. Sizinle konuşma fırsatı bulabildiğime gerçekten memnunum. Biraz 10-15 yıl öncesine gideceğim. İran İslam Devrimi'nde Humeyni ile ittifak yaptınız. Amacınız neydi?

Hüseyini: Şah'ın düşürülmesi içindi. Rejime muhalefet edenler devrim sırasında ittifak yaparlar.

Devrimden sonra İran'da, bugünkü rejimin kurulacağını bilmiyor muydunuz?

Hüseyini: Bizim ittifakımız Şah'a karşıydı. Devrimden sonra Şii bir iktidar kurulacağını tasavvur dahi etmedik. Biz bir güçbirliği yaptık. Humeyni aslında bir simgeydi. Onun yanında her fikirden,

(*) Görüşme Mart 1991'de İsveç'te yapıldı.

her çevreden insan vardı. Marksistler, Kürtler, Musaddık taraftarları, Fedain, Mücahidin, herkes Şah'a karşı birleşmiştik.

Yani siz, Şah yıkıldıktan sonra İran'da şeriat yönetimi kurulacağını bilmiyor muydunuz?

Hüseyini: Biz mollaların o kudrette olacaklarını, tek başlarına iktidara gelebileceklerini hesaplayamadık. Biz İslami değil çok partili, demokratik bir yönetim istiyorduk. Zaten bizim İran Kürdistanı'nda ayaklandığımız ilk günden itibaren kendi sloganlarımız, kendi şiarlarımız vardı. Tahran'daki hiçbir slogan bizde geçerli değildi (burada, çevirmenliğimizi yapan Kürt, o dönemde İran Kürdistanı'nda atılan sloganlara örnek olarak «Biji hezê Soranî/Mam Celal Talabani-Yaşasın Soranların gücü/ve Celal Talabani» şeklindeki sözleri verdi). Bizim sloganlarımız hep otonomi; dini, mezhebi ve siyasi özgürlükler üzerineydi.

Şah'a karşı muhalefette başı mollalar çekmiyor muydu?

Hüseyini: Tahran'da, İran'ın diğer yerlerinde muhalefetin başını dini önderlerin çektiği doğrudur. Ancak Kürdistan'da böyle değildi. Biz milli ve siyasi taleplerle ortaya çıkmıştık.

Humeyni size otonomi sözü vermiş miydi?

Hüseyini: Humeyni işe ilk günden hileyle başladı. Hiçbir zaman açık konuşmadı. Herkesin kendine taraf çekebileceği şeyler söylüyordu. Meselâ, Humeyni bir şey söylüyor, Marksistler, «tamam» diyordu, «bu benim karşı çıkmayacağım bir slogan». Milli Cephe'nin ya da Musaddık'ın taraftarları da, «tamam, bu bize yakın» diye düşünüyordu.

Örneğin, Humeyni ne söylüyordu?

Hüseyini: «Ben İslamı kurtaracağım» diyordu her şeyden önce. «Herkes dini vecibelerini özgürce yerine getirecek» diyordu. Bu, farklı İslam mezheplerinin bulunduğu İran için önemli bir güvencydi. Biliyorsunuz İran'da, Farıslar Şii, Kürtler ise Sünni mezhebindedir. Yani Humeyni, «dini kurtaracağım» dedikçe, biz Kürtler bundan, mezhep özgürlüğünü anladık. Özgürlük (azadi) kavramından ise, Kürtlere otonomi verileceği sonucunu çıkardık.

Humeyni'nin Yakasından Tutum

Peki, Humeyni ile yolunuz ne zaman ayrıldı?

Hüseyini: Aslında yolumuzun ayrılmasından söz edemeyiz. Çün-

kü, şimdi olduğu gibi, biz o zaman da kendi yolumuzda ilerliyorduk. Başından beri, «İran'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi» diyorduk. Humeyni de başlangıçta buna hiç karşı çıkmıyordu. Sonradan tutum değiştiren biz değil, Humeyni oldu.

İşte bu farklılık ne zaman su yüzüne çıktı?

Hüseyini: Devrimin ilk 8-9 aylık döneminde iktidar Humeyni'nin elinde değildi. Bir iktidar boşluğu vardı ve bütün İran ayakta-ydı. Peyker'in, Fedain'in, Tudeh'in, Musaddıkçılarının, Kürtlerin; herkesin iktidar üzerinde söz hakkı vardı.

Bardağı taşıran son damla ne oldu?

Hüseyini: Humeyni ile ilk kopuşumuz, onun İslami cumhuriyet teklifini referanduma sunmak istemesiyle başladı.^(*) Ben, bunun üzerine, «referanduma katılmayın, oy vermeyin» çağırısı yaptım. Mollalar dışındaki siyasi partiler beni destekledi. O sıra, Humeyni Kürdistan'a karşı kesin bir tavır almamıştı ve Dr. Kasımlu (İ-KDP lideri) ve heyeti Humeyni ile görüşmeler yapmak üzere Tahran'da idiler. Humeyni kararından vazgeçmiyordu. Bu yüzden Kürt heyeti benim çağrım üzerine Kürdistan'a geri döndü.

İslam cumhuriyeti önerisine neden karşı çıktınız?

Hüseyini: Biz baştan beri dini bir idare istemiyorduk. Bundan bir süre sonra Humeyni beni davet etti. 1980 yılı baharıydı. Tahran üzerinden Kum'a gideceğiz. «Uçak yok» deyip bizi Tahran'da oyalıyor ve soğuk davranıyorlardı. Akılları sıra bizi bekleterek küçük düşürmek istiyorlardı. Bu durum Kürdistan'da duyuldu ve mitingler yapılmaya başlandı. Eylemler üzerine beni hemen Kum'a götürmek zorunda kaldılar.

Görüşmenizde Humeyni'den ne istediniz?

Hüseyini: Birinci isteğimiz, tabii ki, otonomi oldu. İkincisi de, eğer İslami bir cumhuriyet kurulacaksa da, bunun mezhep farkını ortaya koymadan yapılmasını istedim. Anayasaya «İslam cumhuriyetinin mezhebi Şiadır» diye yazmayın dedim.

Humeyni ne karşılık verdi?

Hüseyini: Yine açık konuşmadı. Yuvarlak laflar etti. Otonomi konusunda ne «karşılız» dedi, ne de «veririz». Kürdistan üzerindeki baskılardan söz açtığımda, her türlü sömürüye karşı olduklarını ve

(*) Bu referandum 30 Mart 1979'da yapıldı ve halkın ezici bir çoğunluğu İslam cumhuriyetine «evet» dedi.

sömürünün tüm biçimlerini kaldıracaklarını söyledi. Görüşmenin sonunda, ben kalkarken yakamdan tuttu ve «Kürdistan'ın emniyetini sizden istiyorum» dedi. Ben de onun yakasından tuttum ve «verin bize otonomi, biz de Kürdistan'daki emniyeti sağlarız» diye cevapladım.

Silaha ne zaman sarıldınız?

Hüseyini: Görüşmeden döndükten bir süre sonra, baktık ki, Humeyni, dediklerinin hiçbirini yapmıyor. Şunu da hemen belirtiyim; kavgayı biz başlatmadık. Zaten o sıralar, güçlü bir merkezi otorite de yoktu. Kürdistan'da otorite ise Kürtlerin elindeydi. 1980 yazının sonuna doğru Humeyni bir fetva vererek bizi kafir ilan edip cihat çağırısı yaptı. Kürdistan'ı tekrar ele geçirmek için onlar saldırıya geçince, biz de karşılık vermek zorunda kaldık.

Sözkonusu çarpışmalarda Kürt tarafında hangi güçler yer aldı? Lider kimdi?

Hüseyini: Komela, İran Kürdistan Demokrat Partisi ve Şeyh Celal güçleri çarpıştılar. Ama ortak bir kumanda yoktu. İran bizim bu dağınıklığımızdan çok yararlandı.

İran-İrak savaşı boyunca siz Saddam'la ilişki içindeyken, öte yandan Barzani ve Talabani de Tahran'la dirsek temasındaydı. Bu, Kürtler arasında da çok eleştirilen bir politika. Bu tür ilişkileri siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hüseyini: İran-İrak savaşı sırasında Saddam ile İran karşıtlığı temelinde bir ilişkimiz oldu. Ama biz bunu yaparken, Irak'taki Kürt gruplarını haberdar ediyorduk ve bu ilişki çok sınırlı bir düzeydeydi. Şunu söylemek isterim ki, sözkonusu durumlarda, genel olarak, bu tür bir ilişki tek yanlı bağımlılığa bürünmüyorsa, normaldir. Eğer, siz bir silahlı mücadele yürütüyorsanız ve her tarafınız düşmanla çevriliyse, bir taraftan bir kapı açmanız gerekir.

Kürtlerde Tarikatların Etkisi Azaldı

Bu arada, Şii Kürtler de var. Onlarla ilişkileriniz nasıl?

Hüseyini: Bizim davamız milli bir davadır. O nedenle, bütün Kürtlere yakınlık duyuyoruz.

Sünni Kürtler arasında tarikat olgusu ne durumda? Hangi tarikatlar var ve bunlar arasında güçlü olanlar hangileri?

Hüseyini: Kürdistan'da kadim, güçlü tarikat Nakşibendiliktir.

Bu, bizde de, Irak'ta da böyledir. Ama şimdi, 50 yıl önce olduğu gibi tarikatların etkinliği pek yok. Halkımız Müslüman ve elbette camilere gidiyor. Ama tarikatlar siyasi ve dini bir otorite odağı teşkil etmiyor artık.

Fakat, siz de bir şeyh değil misiniz?

Hüseyini: Benim için İslam akidesi ve Kuran vardır. Adımdaki «şeyh» unvanı, dini bilgidimden geliyor. Yoksa, mistik bir önderlikten dolayı değil.

Kürdistan dağlarında kadınlar çarşaf giymiyorlar mı?

Hüseyini: Kesinlikle hayır.

Ama bu, İslama aykırı değil mi?

Hüseyini: Hayır. Çarşaf, İslamda bir zorunluluk değildir; el ve yüzün açıkta olması yasaklanmamıştır. İnsan fıtratına uygun bir din olan İslam, tesettürle ancak kadının teşhirciliğini önlemek ister. Başka bir deyişle, gerçek İslam, bu konuda Tahran ile Avrupa arasında orta bir yeri gösterir.

Son yıllarda sadece Şiiiler arasında değil, bütün İslam aleminde radikal İslama doğru bir eğilim görülüyor. Sizce bunun sebebi nedir?

Hüseyini: Bunun kaynağında materyalizme tepki yatıyor. Materyalizmle bir çıkmaza giren insanlar, çıkışı dinde arıyorlar. Bana sorarsanız, ben herkesin Müslüman olmasını isterim. Ancak bunun zorla gerçekleştirilmesine karşıyım. Çağımız artık din ve devlet işlerinin içiçeliğini kaldırmıyor. İlk halifeler döneminde devlet, hükümet ve idareciler İslamın hizmetinde idiler. Sonraları devlet İslamı kullanmaya başladı. Örneğin, Osmanlı-Safevi çekişmesinde, insanları mezhep değiştirmeye zorladılar, çok kan döküldü. Yine bugün Tahran rejimi öyle bir davranış içine girdi ki, artık insanlar dinden bıkmaya başladılar. Tersine bir örnek olarak da, Sovyetlerde 70 yıl boyunca sürdürülen din karşıtı politikaları ve bunların iflasını gösterebiliriz. Bunlara bakarak, devletin din işlerine karışmasının yanlış olduğunu ve dine de zarar verdiğini söyleyebiliriz. Devletin inançlara müdahale etmemesi, insanların dinlerini gerçekten ve doğru biçimde benimsemesini sağlar. Sonuç olarak biz, laik ve demokratik bir rejimden yanayız.

Sosyalizm için ne düşünüyorsunuz?

Hüseyini: Materyalizme ve komünizme pek inancım yok. Bana gayri tabii geliyor. Benim inancıma göre, şu bilinen kapitalizm de

tercih edilecek bir şey değil. İnançımıza göre, devlet, sermaye, her şey halkın hizmetinde olmalı.

Azerilerle İlişkilerimiz İyidir

Sizce İran İslam Cumhuriyeti bugün nereye gidiyor?

Hüseyni: İslam Devrimi'nin üzerinden çok az zaman geçmesine rağmen, rejim kök salmış durumda ve güçlü. Ancak bu böyle sürmeyecek ve bir gün çökecektir.

İran'daki Azeri Türkleriyle ilişkileriniz hangi düzeyde? Kendiniz için istediğiniz otonomiyi onlar için de öngörüyor musunuz?

Hüseyni: Azerilerle ilişkilerimiz çok iyidir. Çünkü onlar da eziliyorlar. Biz, Afrika'daki siyahlardan Filistinlilere kadar bütün dünya halklarına yakınlık duyuyoruz. Dünya zalimler ve mazlumlar dünyasıdır. Biz mazlumların yanındayız. İran'a gelince; biz kendimiz için ne istiyorsak, İran'daki diğer halklar için de onu öngörüyoruz. Gönlümüz, hepsinin özgürlüğüne kavuşmasından yanadır.

Türkiye'deki gelişmeler sizin oradan nasıl gözüküyor?

Hüseyni: Eleştirilerimiz de olmasına rağmen, Türkiye'deki gelişmelerden memnunluk duyuyoruz. Kürtlere haklar tanınması bizi sevindirir. Türk halkı da Sünni Müslüman. Bu yakınlık varken, niye Türkler ve Kürtler kavga içinde olsunlar?

Şiiler de Müslüman. Ayrıca, merkezi devletle çelişkileri olan Azeriler Şii. Bunun yanında Alevi Kürtler de var Türkiye'de. Bu durumda Türklerin ve Kürtlerin Sünni olmasını neden vurgulama ihtiyacı duydunuz?

Hüseyni: Özgürlük, demokrasi, sosyal adalet ve sosyal refah... Bunlar benim için önemlidir. Bunların sağlanması için dini ve mezhebi farkları engel görmüyorum. Nitekim, Şii olan Azerilerin bizimle ilişkileri daha yoğundur. Hıristiyanların, hatta ateistlerin de haklarına saygılıyım. Türk halkının Sünni olduğunu söyleyerek, zaten görülen bir yakınlığı daha da vurgulamak istedim.

Özal'ı nasıl buluyorsunuz?

Hüseyni: Özal insanı umutlandıran şeyler söylüyor. Bugünkü şartlar, M. Kemal zamanından farklı olduğu için, insan iyi şeyler yapacağını ümit ediyor. Yine de onun söylediklerine ihtiyatlı yaklaşıyoruz. Biz ne İran, ne Irak ve ne de Türkiye'de insanların birbirlerini öldürmelerini istiyoruz. Zaten, ölen insanların çoğu yoksul.

Niye bu yoksullar birbirine düşün, birbirlerini öldürsün? Aynı dilleri konuşsalar da bunların hepsi insandır ve kardeştir. Niye bir Türk, Türklük adına gidip Kürdün hakkını yesin? Niye bir Arap, Arap olarak gidip Kürdün hakkını elinden alsın? Örneğin Kerkük'te azınlık olan Türkmenler var. Niye bu insanlar komşuları Kürtlerden çekinsinler?

Kerkük'teki Türkmenlere otonomi verilmesine taraftar mısınız?

Hüseyini: Biz bütün insanların özgürlüklerinden yanayız. Bütün insanların hakları verilmeli. Bu bizim hak verici konumda olduğumuz anlamına gelmesin. Hak haktır ve hak zaten herkesindir. Ben hak veriyorum diyenler, yalan söylerler ve demokrat değillerdir böylere.

Özal'a bir mesajınız var mı?

Hüseyini: Hayır. Ama Kürtleri ezen dört devletin liderlerine şunu söylemek isterim: 70 yıldır süren baskı, işkence ve soykırım politikalarının sonunun olmadığı ortadadır. Kürtlerin meşrû haklarının tanınması ve diğer halklarla tam eşitlik temelinde, barış içinde yan yana yaşamaları en doğru yoldur.

«Yan yana» demekle neyi kastediyorsunuz?

Hüseyini: Kürtlerin kendilerini özgür hissetmeleri ve diğer halklarla eşit haklar temelinde ilişkide bulunmalarını kastediyorum. Bu, ayrı devlet kurma olabilir, federal bir yapı olabilir. Ama sonuç olarak Kürtlere milli hakları verilmeli.

Kürtlerin yaşadığı dört parçanın birleştirilmesi ve sonra da bir tek devletle federasyona gidilmesi fikri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Hüseyini: Ortada henüz hiçbir şey yokken, böyle faraziyeler üzerinde konuşmak doğru olmaz kanısındayım.

Hangi ülkeden umutlusunuz?

Hüseyini: Irak'taki parçadan.

Ama orada her şey bir anda tersine dönebilir. Bunun yanında atılan adımların geriye alınması zor olan bir Türkiye var.

Hüseyini: Irak'ta birşeyler oluyor diye bunu söylüyorum. Diğer parçalarda böylesi bir durum sözkonusu değil. Aslına bakarsanız, Türkiye'de siyasi bilinç yeterince olgun olsaydı eğer, Kürtlerin çoğu burada yaşadığından, burada verilecek hakların diğer Kürtlerin sempatisini çekeceği görülebilirdi. Ancak, maalesef böyle bir siyasi bilinç yok.

Dr. ABDURRAHMAN KASIMLO
(İRAN-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Dr. Abdurrahman Kasımlı

22 Aralık 1930'da zengin bir ailenin çocuğu olarak Urumiye kentinde doğdu. Babası, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluş çalışmalarında bulunduğu için, politikayla çok erken yaşlarda tanıştı. Urumiye de «Kürdistan Demokrat Gençler Birliği»ni kurarak ilk örgütsel deneyini yaşadı (1945). Mahabad Kürt Cumhuriyeti yıkıldıktan sonra öğrenimine devam etmek için önce Tahran'a, ardından Paris'e gitti. Paris'te «Avrupa Kürt Öğrenciler Derneği» kurdu. Şah aleyhtarı gösterilere katıldığı için İran yönetiminin baskısı üzerine Paris'ten ayrıldı. «Uluslararası Öğrenciler Birliği»nin bursu ile öğrenimine devam etmek amacı ile Prag'a yerleşti. Toplum ve siyasal bilimler dalında öğrenimini tamamlayarak İran'a döndü (1954). Tahran'da bir süre kaldıktan sonra Mahabad'a geçti. Parti çalışmalarını yürütmeye başladı. Bir askeri darbe ile Musaddık yeni devrildiği için baskıya yüzünden illegal yaşadı. Bu sırada İ-KDP merkez organı «Kürdistan»ı gizli olarak yayınladı. Irak'taki askeri darbeden (1958) sonra Kasımlı bu ülkeye geçti. Burada İran Kürt hareketini canlandırma çalışmalarına katıldı. Irak-KDP ile aralarında anlaşmazlık çıkınca, Kasımlı, Irak hükümetinin kararıyla bu ülkeyi terketti (1961). Prag Üniversitesi'nde ekonomi dalında doktora yaptı (1962). Üniversitede 1968'e kadar ekonomi dersleri verdi. Bu sırada çok sayıda makalesi ve çalışması yayınlandı. Kitaplarından en ünlüsü, birkaç dile çevrilen, «Kürdistan ve Kürtler»dir. «Prag Baharı»nın ezilmesinden sonra Fransa'ya gitmek zorunda kaldı. Paris'te Sorbon Üniversitesi'nde çalıştı (1970-78). Bağdat yönetiminin Irak Kürtlerine

özerklik veren anlaşmaya imza atmasından sonra (11 Mart 1970), tekrar Irak'a geldi. Parti örgütlerini canlandırma çalışmalarında bulundu. Merkez Komiteye girdi (1970). Ardından 3. Kongre'de (1973), genel sekreterliğe seçildi. Ondan sonraki bütün kongrelerde aynı görevini sürdürdü. 1978'de Şah'ın düşmesinden önce İran'a döndü. İslam Cumhuriyeti Danışma Meclisine seçildi. Avusturya'nın başkenti Viyana'da Tahran yönetimi temsilcileri ile görüşme yaparken bir suikastte öldürüldü (13 Temmuz 1989). İ-KDP olaydan İran yönetimini sorumlu tuttu. Evli ve iki çocuk babası olan Kasımlı, Türkçe dahil, 6 yabancı dil biliyordu. Cenazesi, Paris'teki ünlü Père La chaise mezarlığına gömüldü.

İ-KDP (İran-Kürdistan Demokrat Partisi)

İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin İran'ı aralarında paylayıp işgal ettiği ve bu yüzden merkezi otoritenin zayıfladığı bir dönemde kuruldu. Önce, «Komelê Jiyaneweyê Kurdistan» (Kürdistan Diriliş Topluluğu) adıyla kuruldu (16 Eylül 1945). Örgüt, adının ilk iki kelimesinin kısaltılmış şekli olan JK'dan dolayı «Je-Kaf» olarak da tanındı. Ekim 1946'da adını Kürdistan Demokrat Partisi olarak değiştirdi. Mahabad Özerk Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşuna önderlik etti (22 Ocak 1946). Özerk cumhuriyetin yöneticilerinin önce tutuklanması (21 Aralık), ardından da idam edilmeleriyle (31 Mart 1947) büyük bir darbe yedi. Uzun yıllar kendisini toparlayamadı. Musaddık'ın başbakanlığı döneminde (1951-53) tekrar faaliyetinde bir canlanma oldu. Zehidi'nin askeri darbesinden sonra iyice yeraltına geçti. 1967-68'de 18 ay süren bir silahlı direniş örgütledi. Asıl canlanma ise, İran İslam Devrimi'nden itibaren görüldü. Ancak, İslami devriminin ilk günlerinden itibaren Humeyni yönetimiyle karşı karşıya kaldı. Tahran yönetimi, İ-KDP'nin talep ettiği özerkliğe razı olmadı. İ-KDP gerek 30 Mart 1979'daki İslami cumhuriyetin kurulmasıyla ilgili referandumu, gerekse 1 Aralık 1979'daki anayasa referandumunu, diğer muhalefet partileriyle birlikte boykot etti. 1979'un 19 Ağustosunda yasadışı ilan edildi. Sonbahardan itibaren, belli aralıklarla Tahran yönetimine karşı silahlı mücadele yürütüldü. Bir ara İran'ın Kürt bölgelerinin kırsal alanı Kürt kuvvetlerinin denetimine geçti. Ancak, 1984'e kadar süren bir askeri operasyon sonunda İ-KDP bütün «kurtarılmış» alanları kaybetti. Bu arada, 1983'te kurulan İran Komünist Partisi'nin Kürt seksiyonu

haline dönüşen Komela örgütü ile de silahlı çatışmaya kadar varan anlaşmazlıkları oldu. Son dönemde bu anlaşmazlık çözümlendi. İ-KDP, zaman zaman silaha sarılmasına rağmen, «ilimlı» ve «esnek» bir örgüt olarak tanınır. Temel şiarı, «İran'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi»dir. İçinde her eğilimden ve her sınıftan insan bulunur. Klasik tanımlamaya göre sosyal demokrat bir parti olarak nitelenebilir. Zaten, İ-KDP, Avrupalı sosyal demokrat partilerin oluşturduğu Sosyalist Enternasyonal toplantılarına katılan bir örgüttür. İ-KDP'nin 1989'da Viyana'da bir suikastte öldürülen genel sekreteri Dr. Abdurrahman Kasımlı, Avrupa sosyal demokratları arasında bilinen ve kabul gören bir liderdi. Hatta, bu çevrelerle en sıcak ilişkilere sahip Kürt lider olarak bilinirdi. Dr. Kasımlı'dan sonra örgütün genel sekreterliğine Dr. Sadık Şerefkendi seçildi. İ-KDP halen İran'ın Kürt bölgesinde peşmerge faaliyetini sürdürüyor.

İran'a Demokrasi, Kürdistan'a Otonomi

(Irak-Kürdistan Demokrat Partisi'nin eski lideri Dr. Abdurrahman Kasımlı, bu röportajlar dizisine başlamadan birkaç ay önce 13 Temmuz 1989'da öldürüldü. Kasımlı, Kürt hareketleri içinde esnek ve entelektüel kişiliği ile özel bir yere sahipti. «Kürt Dosyası»nda Kasımlı'nun bulunmaması eksiklik olacaktı. Bu yüzden, Kürdistan Press'in Kasımlı ile 9 Eylül 1988'de yaptığı söyleşiyi özetleyerek yayınlamayı gerekli gördüm.)

İ-KDP'nin şu anki askeri ve siyasi durumu hakkında bilgi verir misiniz?

Kasımlı: Biliyorsunuz, 9 yıl önce İran'da seçimler oldu. O zaman İran Kürdistanı'nda oyların yüzde 80'ini biz aldık. Halkımız Kürdistan'da bizleri desteklemektedir. Tahran da bu gerçeği bilmektedir.

Siyasal görüşleriniz nelerdir?

Kasımlı: Partimizin stratejik hedefi İran'a demokrasi, Kürdistan'a otonimidir. Biz otonomi istiyoruz, çünkü realist bir partiyiz. Ama Kürdistan'da bağımsızlık isteyen, Kürdistan'ı birleştirmek isteyen gruplar da var. Kürdistan'ın jeopolitik konumunu gözönüne alırsak, bu gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Çünkü, bağımsızlık demek, dört devletin sınırlarını değiştirmek demektir. Hem de nerede? Or-

tadoğu'nda. Esasen biz, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunuyoruz. Bu, çeşitli formları kapsar. Bağımsızlık ve federasyon da bu formların içindedir. Bizim mücadelemiz bu formlardan otonomiye kapsamaktadır... Otonomi için mücadele ederken, şunu demiyoruz: Kürtlerin bağımsızlığa hakkı yoktur! Hayır vardır. Ama partimizin siyaseti otonomidir... İran'da başka halklar da yaşamaktadır. Farslar İran'da yüzde 50'den daha azdır, azınlıktır. Azeriler, Kürtler, Araplar, Beluciler ve Türkmenler hep beraber yüzde 50'den daha fazladır. Buna göre İran'da federal bir sistemin olması, bizim isteklerimizin yerine gelmesi demektir. Askeri durumumuza gelince. Askeri durumumuzu değiştirmiş bulunuyoruz. Bundan 9 yıl önce İran Kürdistanı'nda bütün şehirler bizim kontrolümüz altındaydı. Şu an partimiz partizan savaşı vermektedir. Partizan savaşının hedefleri de açıktır. Bu hedeflerden biri ya İran rejiminin Kürdistan'dan çıkması ya da bizlerle görüşmeye oturmasıdır... İran İslam Cumhuriyeti'nin mevcut çerçevesi içinde ne demokrasi, ne de otonomi gerçekleşebilir. Ama biz, İran rejimi ile görüşmeleri savaşın bir gereği olarak kabul ediyoruz. ... Ama İran rejiminin felsefesi ne otonomiye, ne de demokrasiye yol vermektedir. Ben kendim Humeyni ile konuştuğum zaman...

Humeyni, Kasımla'ya Ne Dedi?

Ne konuştunuz?

Kasımla: Humeyni, «demokrasi» ve «otonomi»nin dışardan gelmiş kelimeler olduğunu söyledi. «Biz hepimiz İslamız, kardeşiz» dedi. Ama biz onların nasıl İslam, nasıl kardeş olduklarını daha sonra gördük. Hem de bütün Kürdistan'ı kan içinde bırakarak. Şimdiye kadar halkımızdan 45 bin kişi İran tarafından katledilirken, 4 bin 500 peşmergemiz de şehit olmuştur. Buna rağmen İran istediği hedefe ulaşamamıştır. Şimdi biz bütün Kürdistan'da, Türkiye hududundan Kirmanşah'a kadar varız...

Sizce İran-Irak savaşı neden durdu?

Kasımla: Savaş niye durur? İki kişi savaştıkları zaman yoruldu lar mı, dururlar. İkisi de yoruldu lar. Sonra, dışardaki güçler şimdiye kadar bu savaşın sürmesini istiyorlardı. Bir yandan silah satarlarken, diğer yandan da silahlarını orada deniyorlardı... Savaş, Türkiye'nin de iktisadi bakımdan oldukça yararına işliyordu. Savaş öncesi İran

ile Türkiye'nin bütün ticareti 200 bin dolardı. Savaşın sona erdiği şu anda bu ticaret 3 milyar dolara vardı. Şimdi baktılar ki, bu savaş tehlikeli bir boyut alıyor, kendi çerçevesini taşıyor, her taraftan baskı yapıldı...

Peki, (İran-İrak arasında) ateşkesin Kürt hareketi açısından zarar ve yararları nelerdir?

Kasımlı: Partimiz bu savaşın karşısında idi. Çünkü bu savaş manasız, aptalca bir savaştı. Şimdi de bilmiyoruz, bu savaşın hedefi, Humeyni'nin hedefi ne idi? Humeyni, «Kerbala yolundan Kudüs'e gideceğim» dedi. Gidemedi. 1 milyon ölü ve yaralı verdi... Biz savaşın bitmesinden korkmuyoruz, çünkü barışı biz istiyoruz. Barıştan korkan İran rejimidir. Rejimin bütün felsefesi savaştır... Onun için barış bizlere çok imkanlar yaratacaktır. Ama bunun tersini, şartların bizler için önümüzdeki dönemde biraz daha zorlaşacağını söyleyenler de var. O zaman da şu olur: Silahlı savaşımız biraz daha zorlanır, dışarı çıkmakta güçlük çekeriz, bu kadar. İran, Irak ve Türkiye, Kürt hareketine karşı topyekün bir saldırı başlatsa ve Kürt hareketi bağımsız bir faktör olarak Kürdistan'da kendini gösterse, biz de orada var olacağız. Kürt hareketinin üzerine düşen iki görevi vardır: Birincisi, kendini bağımsız bir faktör olarak göstermesi. Örneğin bütün dünya İran'daki Kürt hareketinin bağımsız bir hareket olduğunu, Irak'a bağlı olmadığını görsün, kabul etsin. İkincisi ise, Kürdistan sorununu uluslararası plana çıkarmak. Şimdi ben, otonomi istediğimizi söylüyorum. O zaman bunun dış bir sorun değil, iç bir sorun olduğunu söylüyorlar. Ben, Kürtçe konuşmak istediğimizi, Kürdistan'da kendi işlerimizi idare etmek istediğimizi söylüyorum. Bu fazla bir şey değil, çok az bir şeydir. Bir Avrupalı gazeteciye, diplomata bunu söylediğim zaman şaşırıyor. Yani, «10 senedir siz bunun için mi savaşıyorsunuz» diyorlar.

Irak'tan Yardım Alıyoruz

Uluslararası kamuoyu Irak Kürt hareketinin İran'dan, İran Kürt hareketinin de Irak'tan yardım aldığını söyleyip durur. İ-KDP Başkanı olarak neler söyleyebilirsiniz?

Kasımlı: Ben daha çok İran Kürdistanı hareketi ile ilgili konuşmak istiyorum. Biliyorsunuz, bizim İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı savaşımız İran-İrak Savaşı'ndan ayrıdır. İran ve Irak sınırda savaş-

yorlar. Biz ise içeride savaşıyoruz ve partizan savaşı veriyoruz... Bu şartlar altında bir devlet bize yardım yaparsa ve bu yardım şartsız olursa, biz kabul ederiz. Ama hiçbir devlet yardım yapmasa bile, biz kendi olanaklarımızla savaşa devam ederiz...

İ-KDP'nin sömürgeci devletlerin hiçbirinden yardım almadığını açıkça söyleyebilir misiniz?

Kasımlı: Yapılacak yardımları şartsız kabul edeceğimizi söyledim. İ-KDP olarak kendi bağımsızlığımızı kimseye vermeyiz. Her partiye, hatta devlete yardım önerisi gelebilir. Siyasi şartları gözönüne alarak bir karar verirsiniz. Biz de, bütün şartları inceleyerek, analiz yaparak bir karar alıyoruz. Kimseye bizim yerimize karar versin diye de yol vermedik...

Irak'tan yardım alıyor musunuz?

Kasımlı: Bizim Irak'la ilişki prensibimiz bağımsızlık temeli üzerine kurulmuştur. Irak bizim işlerimize müdahale edemez.

Yani yardım almıyorsunuz...

Kasımlı: Şimdiye kadar Irak, partiye yardım etmiştir. Biz de bunu kabul ettik. Ama şimdi yardım etmesze, bu kendi bileceği iştir.

Kürt Meselesinde Uluslararası Senaryo

Kürdistan sorununun uluslararası planda bir programa bağlandığı yönünde iddialar var. Kürtlerin buldukları ülkelerde kültürel özerklik temelinde insanca yaşamaları gibi. Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

Kasımlı: Zannedirim ki, bu Kürdistan'ın jeopolitik konumundan ileri geliyor. Çünkü biz yalnız bir devlette yaşamıyoruz. Dört devletin arasında parça parça olmuşuz. Bu parçalanmışlık, güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, yalnız Türkiye'de yaşasaydık, şimdiye kadar bağımsızlığımızı almıştık. Kürt halkı Türkiye'de... Batı yardım etmiyor! Kürt halkı Suriye'de, Irak'ta... Sovyetler, sosyalist ülkeler yardım etmiyor! Suriye ile Irak'ın sosyalist ülkelerle iyi ilişkileri var. Sosyalist ülkeler bundan dolayı, bu ülkelerle ilişkileri bozulmasın diye bizlere yardım yapmıyorlar. Aynı şey Arap devletleri için de geçerli. Arap devletleri çok zengin ve bütün dünya ile önemli ilişkiler içindeler. Dünya da bize karşı onları tercih ediyor. Ona göre biz bir handicap içindeyiz. Başka bir konu da şu: Örneğin, Afganistan'daki gibi Sovyetler Birliği'ne karşı savaşıyorduk, ABD bize

yardım yapardı. Veya biz, Nikaragua gibi, ABD aleyhine savaşıydık, bu kez Sovyetler Birliği bize yardım yapardı. Biz ne Sovyetler Birliği aleyhine, ne de ABD aleyhine savaştığımız için, kimse bize yardım yapmıyor. Bu, bizim jeopolitik durumumuzdan meydana geliyor. Kürt liderlerinin, Kürt hareketlerinin bu konuyu çok iyi tahlil etmeleri ve karar almaları gerekir. Yoksa, büyük sloganlar atmak çok kolaydır. Ama o sloganları yerine getirmek başka bir şeydir. Her zaman için şu örneği veririm. Bundan 7 sene önce Oslo'ya gittiğimde bir Kürt öğrencisi beni kendi derneklerine davet etti. Bir slogan asmışlar: «Yaşasın Bağımsız, Birleşik, Sosyalist Kürdistan!» Sordular, nasıl bir slogan diye. «Çok güzel slogan» dedim. «Öyleyse, niçin sizin partiniz bu sloganı kabul etmiyor?» dediler. Benim değerlendirmem ise şuydu: «Şimdi siz Oslo'da 12 kişi böyle bir sloganı atabilirsiniz. Bizim 12 bin peşmergemiz var. 12 bin peşmerge ile bu sloganı Ortadoğu'da yerine getiremezsiniz. Ona göre realist olmak zorundayız. Parça parça olduğumuz bölge, petrol merkezidir ve stratejik bakımdan çok mühim bir alandır...»

İ-KDP'nin (İran'daki muhalif) örgütlerle ilişkisi ne düzeyde?

Kasımlo: Biz İran'daki bütün demokratik gruplarla işbirliği yapmak istiyoruz. Ama biliyorsunuz ki, gruplar, İran'ın durumunu kavramıyorlar... Kolay değil bu tür gruplarla işbirliği yapmak. Örneğin, İran'da Komela diye bir grup var. Komela, İran Komünist Partisi'nin Kürdistan şubesidir. Komela'nın liderleriyle konuşmamız çok güç. Zorla İran Kürdistanı'nda işçi sınıfı yaratmak istiyorlar. Biz de isteriz... İşçi sınıfı İran'da oluşsun ama yoktur ki. Onlar İran Kürdistanı'nın durumunu kabul etmiyorlar. Teoriyi zorla mevcut duruma uygulamak istiyorlar. Bizimle Komela arasında birkaç sene evvel çatışmalar oldu. Biz çatışmaların olmasını istemiyoruz. Çünkü biz çoğulcu bir partiyiz. Onlar da bize karşı silah kullanmadan çalışabilirler... Gelecekte bizlerin müttefiki İran'ın ezilen halkları olacaktır. Müttefiklerimiz Azerilerden. Araplardan, Türkmenlerden, Belucilerden çıkacaktır.

İran-İrak ateşkesinden sonra, Irak bütün gücüyle Irak Kürdistanı'na saldırdı. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Kasımlo: Halepçe olayından sonra bekliyorduk. Çünkü, Halepçe olayının Irak'taki konumu başka türdür. Halepçe'yi ilk önce Irak Kürtleri aldı. Sonradan İran ordusu oraya girdi. Irak bu işbirli-

ğine çok tepki gösterdi. Şimdi Irak af çıkardı. Biliyorsunuz, Ortadoğu'da bu metodlar çoktan beri var. Af sonrası görüşmelerin olması imkanı mevcuttur.

Türkiye'de Çözüm Daha Mümkün

1975'te Türkiye sınırlarını Kürtlere kapatmıştı. Şimdi ise Kürt sığınmacıları kabul etti. İran da kabul ettiğini açıkladı. Sizce Türkiye hudutlarını neden açtı?

Kasımlı: Zannediyorum ki, Türkiye'ye her taraftan baskı geldi. Söylemek gerekir ki, Türkiye, Kürtlerin yaşadığı ülkeler arasında, parantez içinde en «demokratik» olanıdır. Örneğin bir çatışmada İran ordusundan veya bizden yüzlerce insan ölüyor veya peşmergelerimiz bir şehre girip büyük bir operasyon yapıyorlar, fakat gazeteler bir tek kelime yazmıyor. Halbuki Türkiye'de yazıyorlar. Türkiye kendisini Avrupalı bir devlet olarak göstermek istiyor. Türkiye'nin ekonomik imkanları çok azdır. Geçenlerde okuduğuma göre Türkiye'nin 50 milyonluk nüfusu bu çağın (yüzyılın) sonunda 70 milyona kadar çıkacak. Onun için Türkiye, Avrupa ile (birlikte) gitmese yaşayamaz. Avrupa ile gitmek isterse Fransa gibi, Belçika gibi olmasa da, biraz demokratik olması lazım. Sanıyorum Türkiye'ye baskı yapıldı ve Türkiye bunu kabul etti...

Türkiye'deki Kürt hareketine bakış açınız nasıl?

Kasımlı: İran Kürdistanı'nda bize başkalarının müdahalelerinden hoşlanmıyoruz. Ama öğrenmek çok iyi bir şey. Türkiye Kürt hareketinin tarihinden çok iyi şeyler öğrendik. Keza, Irak Kürt hareketi tarihinden de çok şeyler öğrendik. Türkiye, söylediğim gibi, bu ülkeler arasında nisbi olarak «demokratik» bir ülkedir ve legal imkanlar çoktur. Bu imkanlardan istifade etmek gerekir. Dün ben den sordular, bu imkan İran ve Irak'ta var mı? Yok. Filistin hareketi kaç seneden sonra yalnız silahlı mücadele ile bir yere varılamayacağını kavradı. Şimdi ayaklanmalar ve demokratik yollarla çok şeyler kazanıyorlar. Ben zannediyorum ki, Türkiye Kürdistanı'nda siyasi sorumluluğu olan liderlerin iyi, dakik bir anlayışla Türkiye'nin bu var olan «demokratik» prosesinden istifade etmeleri gerekir... Mesela İran'da bizim partimiz bütün terörist metodları mahkum etmiştir. Hiçbir zaman rehine almayız, sivil halka karşı hiçbir terörist eylem yapmayız, uçak kaçırmayız. Çünkü bu tür eylemler size birkaç

günlük propaganda malzemesi olur ama sizi başka türlü tanıtır. Onun için partimiz birçok ülkede, Avrupa'da sorumluluğu olan siyasi bir parti olarak bilinir. Sonra tarihimizde olan bir şeye değinmek istiyorum. Bizim babalarımız politikada her şeyi siyah-beyaz olarak görmüşler. Politikada siyah-beyaz yoktur. Politikada siz bir şey alırsınız, sonra başka bir şey almak için çalışsınız. Kürtlerin yarısı Türkiye'de yaşamaktadır ve Kürt sorunu Türkiye'de bir çözüme kavuşacaktır. Bu diğer parçalar için de bir örnek teşkil edecektir. Ama bunun için çok çalışmak lazım, savaşmak lazım, kötü sloganları bırakıp tolerans sahibi olmak lazım. Türkiye Kürtlerinden çok şey bekliyorum...

Kürdistanî Cephe ve Kürt örgülerin Avrupa'daki ortak çalışmalarını konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Kasımlo: Bütün Kürdistan'da tek bir cepheyi olanak dahilinde görmüyorum. Çünkü, bütün parçalarda şartlar başka türlü. Sonra istediğimiz şeyler de başka. Mesela, biz İran'da otonomi isterken, Irak Kürtleri gerçek otonomi istemekteler. Türkiye'de Kürt halkının varlığı, dili, kültürü gündemde. Bunlardan dolayı ben Kürdistanî Cephe'yi günün sorunu olarak görmüyorum. Gelecekte belki olur. Ama şimdi değil...

Kürdistan sorununu gündeme getirmek için Irak, Türkiye ve İran'da mücadele eden Kürt hareketleri ortak tavır takınabilirler mi?

Kasımlo: Elbette. İran'da, Türkiye'de, Irak'ta durum başka türlü ama dışarıda bugünkü hedefler üzerine dayanışma, birlikte davranma olabilir. Zaten bu mesele sadece politik örgütlerin meselesi değil ki. Bütün Kürt milletinin meselesidir. Bana göre, hatta hiçbir örgüte bağlı olmayan Kürtler de çalışabilir.

Kürdistan Press, 6-13 Ekim 1988, sayı 42-43.

HASAN ŞEREFİ(*) (İRAN-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Hasan Şerefi

1949'da (İran) Mahabad'da doğdu. Orta halli bir ailenin çocuğudur. Liseye kadar bu kentte eğitim gördü. Urumiye'de öğretmen okulunu bitirdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. Tahran'da tarih ve coğrafya üzerine yüksek öğrenim gördü. Kendi deyişiyle «gözünü açtı, siyaseti gördü». Çünkü, babası Mehmet Emin Şerefi, İran'daki ilk Kürt siyasi örgütü Komelê Jyaneweyê'nin (Je-Kaf diye bilinir) kurucusu, İran-KDP Merkez Komite üyesi, Mahabad Kürt Cumhuriyeti mali işler sorumlusuydu. Bu yüzden, İran-KDP ile daha çocukluk yıllarından itibaren ilişkisi oldu. 1960 lı yıllardan itibaren partinin örgütsel çalışmalarına aktif olarak katıldı. Şahlık rejimi yıkıldıktan sonra Mahabad Şehir Meclisi'ne seçildi (1979). Aynı yıl İ-KDP Merkez Komite danışmanı ve Mahabad Sorumluluğu'na getirildi. 5. Kongrede merkez komite üyeliğine seçildi. 6. Kongre'de ise politbüroya girdi. Bu göreve 7. ve 8. kongrelerde tekrar seçildi. Dr. Kasımlı'nun 13 Temmuz 1989'da öldürülmesinden sonra yönetimi üstlenen 5 kişilik komitenin üyesidir. Şerefi aynı zamanda İ-KDP Yurtdışı Sorumlusu'dur.

Kasımlı'nun Ölümü Politikalarımızı Değiştirmede

Partinizin lideri Dr. Kasımlı, İran temsilcileriyle görüşmeye parti yönetiminden habersiz mi gitti? Bu yönde iddialar var da...

Şerefi: Değil. Bu konuda açıklamamız yanlış anlaşıldı. Parti,

(*) Görüşme Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

İran yönetiminden gelen teklif üzerine görüşmeyi prensipte kabul kararı aldı. Ancak parti, Dr. Kasımlı'nun hangi tarihte ve nerede görüşüleceğinden habersizdi.

Suikastten İran yönetimini sorumlu tutunuz. Misilleme yapacak mısınız?

Şerifi: Misillemeden kasıt, teröre terörle karşılık vermekse, bunu yapmayacağız. Terörist yöntemlere karşı olduğumuzu defalarca açıkladık. İran yönetiminden en iyi intikam, Doktor'un uğruna mücadele ettiği davanın bayrağını yükseltmektir.

Suikastten sonra İran yönetiminden yine görüşme önerisi geldi mi?

Şerifi: Rafsancani yönetimi iki kere daha görüşme teklifi getirdi. Kabul etmedik. Çünkü, güvenilmez bir yönetim olduklarını gösterdiler. Görüşmeyi kabul etseydik, İran, dünya kamuoyunun gözünde cinayetlinin sorumluluğundan sıyrılmış olacaktı. Evet biz sorunun görüşmeler yoluyla çözümlenmesinden yanayız diye ilan ettik. Ama durum onu gösterdi ki, onlar Kürt sorununu çözmek, otonomi vermek istemiyorlar.

Devletlerle İttifak Sorunu

İran-İrak Savaşı boyunca siz Bağdat yönetimiyle, Irak Kürtleri de İran yönetimiyle ilişkide oldu; ittifak yaptı. Buna yoğun eleştiriler var. Tutumunuzda ısrarlı mısınız?

Şerifi: Irak Kürt hareketlerinin Tahran yönetimiyle ilişki kurmalarını anlıyoruz. Buna karşı değiliz. Etrafımız çevrili. Başka çıkış yolumuz yok. Onlardan bir tek talebimiz var: Tahran'la ilişkileri, İran'daki Kürt hareketine zarar vermesin.

Geçen yılın sonunda Kuzey Irak'taki Kürt köyleri yıkılıp yakıldı... O sırada sizin bazı merkez komite üyeleriniz Bağdat'taydı.

Şerifi: Biz bunu Irak'ın iç işi sayıyoruz.

Halepçe'de kimyasal silah kullanılmış olmasını kınadınız mı?

Şerifi: (Önce cevap vermek istemedi) Dr. Kasımlı bunu kınayan bir açıklama yaptı.

PKK ile ilişkiniz oldu mu?

Şerifi: PKK ile bugüne kadar ilişki kurmadık. Kurmayı düşünmüyoruz da. Bazı yöntemlerini onaylamıyoruz.

İran yönetimine muhalefet eden güçlerden hangileri ile ilişkileriniz var.

Şerefi: Şahlık rejimini geri getirmek isteyen güçler ve Recavi'nin Halkın Mücahitleri dışında kalan hareketlerle dostluk ilişkileri içindeyiz. Halkın Mücahitleri, Kürtlerin hakkını tanımıyor. Bize çok seviyesiz bir şekilde suçlamalar yapıyor. İran Komünist Partisi'ne bağlı Komela ise, «biz proletaryanın temsilcisiyiz, siz de burjuvazinin» diyor. Bu, doğru değil. Tutumunu değiştirmezse, ilişki kurmayız. Zaten küçük bir grup.

İ-KDP ve Türkiye

Türkiye'de 1 milyona yakın İranlı var. Onlar arasında politik faaliyet yürütüyor musunuz?

Şerefi: Türkiye'de sempatizanlarımız var. Ancak biz başka bir ülkede örgütlenme yapmayı doğru bulmuyoruz.

İran'da Azeri Türkleri, Türkmenler, Araplar ve Beluciler gibi çeşitli halklar var. Onlar için ne öneriyorsunuz?

Şerefi: Biz kendi kaderini tayin hakkını herkes için savunuyoruz. Ama somutta ne yapacaklarına kendileri karar verirler.

Siz barışçı çözüme mi, silahlı çözüme mi ağırlık veriyorsunuz?

Şerefi: Bu, Kürt sorununun bulunduğu ülkelerde demokrasi olup olmamasına bağlı. Demokrasi, barışçı çözüm ihtimalini güçlendirir. Türkiye'nin AT'ye üyeliği, aynı zamanda, ciddi bir demokrasi demek. Ciddi bir demokrasi ise Kürtlere birtakım haklarını vermek anlamına gelir.

İran'da faaliyetiniz hangi seviyede?

Şerefi: Askeri açıdan Kürdistan'ın en kuzey köşesinden ta güneye kadar olan alanda binlerce peşmergemiz var. İran yönetimi 3 bin karakol ve 200 bin askeri ile Kürdistan'a yüklenmiş durumda. Ancak buna rağmen mücadelemiz sürüyor.

AZAD BEY(*)
(İRAN-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Silahlı Mücadele Sürüyor

Peşmerge güçlerinizin durumu nedir?

Azad: Bugün İran Kürdistanı'nda silahlı mücadele devam ediyor. Bölgemizdeki pastalar ve merkezi hükümete ait diğer silahlı güçlerin sayısı 250 bin civarındadır. Yani bölgemiz yoğun bir biçimde militarize edilmiştir. 11 yıllık silahlı mücadele sürecinde askeri taktiklerimiz birkaç kez değişti. İki-üç yıl önce cephe savaşı taktiğini uyguluyorduk. Ancak bunu terketmek zorunda kaldık. Çünkü İran ordusu, Kürdistan şehirlerini, sivil-asker ayrımı gözetmeden bombalıyordu. Şimdiki taktiğimiz, gerilla taktiğidir. Cephe savaşına geçmek için büyük kurtarılmış bölgelerin olması gerekir. Cephe savaşında alan kurtarmak kolaydır ama korumak zordur. Bunun için ağır silahlara ihtiyaç vardır. Bizim ise ağır silahlarımız yok. Bu nedenle başladığımız gerilla savaşını kuzeyden güneye bütün İran Kürdistanı boyunca yürütüyoruz. Bir ay önce bütün bölge çapında 57 askeri operasyon gerçekleştirdik. Ancak şu an kurtarılmış bir bölgemiz yoktur.

Ne kadar insanı gerilla olarak seferber edebiliyorsunuz?

Azad: Bu, zamana ve ihtiyaca göre 5 ile 7 bin arasında değişiyor. *Tahran yönetimine karşı başka örgütler de mücadele ediyor. Kürtler, Azeriler ve Recavi'nin Halkın Mücahitleri gibi. Onlarla ilişkileriniz nasıl?*

Azad: Silahlı mücadele veren Kürt örgütü olarak sadece Kome-

*) Görüşme, Mart 1991'de İsviçre'de yapıldı. İlgili yönetici, güvenlik gerekçesiyle tam adının açıklanmasını istemedi.

la vardı. Ancak o da taktik değiştirdi ve maalesef bir yıldır hiçbir askeri faaliyette bulunmuyor.

Komela ile İ-KDP arasında silahlı çatışma bile oluyordu. Nasıl çözdünüz aranızdaki sorunları?

Azad: Sona erdi. şimdi ilişkilerimiz normalleşiyor.

Recavi'nin grubuyla ilişkileriniz nasıl?

Azad: Altı yıl önce onlarla iyi ilişkilerimiz vardı. Ama ne yazık ki, onların Kürt sorunundaki sekte tutumları yüzünden bu ilişki bozuldu.

Bildiğim kadarıyla siz, «İran'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi» şiarını savunuyordunuz. Bu şiarda, talepte bir değişiklik oldu mu son zamanlarda?

Azad: Hayır, aynen devam ediyor.

Dr. Kasımlı, sağlığında «İran hükümetiyle görüşmeye açığız» di-yordu. O öldürüldükten sonra bu tutumunuzda bir değişiklik oldu mu?

Azad: Önce, «İran'da demokrasi, Kürdistan'a otonomi» şiarımız konusunda kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Bu, yüzeysel bir yaklaşımla tespit edilmiş bir şiar değildir. İran ve İran Kürdistanı gerçekliğinin bilimsel bir analizi sonucunda varılmış bir şiardır bu. Biz, Kürt sorununun sadece silahla özölemeyeceğini söylüyoruz. Bu nedenle, merkezi hükümetle görüşme olayına prensip olarak açığız. Merkezi devlet bizimle görüşme yaptığı takdirde, bu aynı zamanda demokrasi için atılmış bir adımdır.

Böyle bir görüşme teklifi var mı?

Azad: şimdilik yok. Böyle bir teklif yapacaklarını da sanmıyoruz. Ama onlardan böyle bir teklif gelirse, biz görüşmeye hazırız.

İslam Devrimini Petrol Ayakta Tuttu

İran'da bir İslami cumhuriyet var. İslami cumhuriyetin orta vadede ne yönde gelişeceğini tahmin ediyorsunuz? İslami yönetim kalacak mı, yoksa yerine daha modern bir yönetim gelebilir mi İran'da?

Azad: On yıldır ekonomik, sosyal ve politik bir kriz yaşıyor İran. Yalnız İslami cumhuriyet bir devrim sonucu geldiği için kolay kolay gitmeyecektir. Humeyni'nin karizması, İslami cumhuriyetin uzun ömürlü olmasına hizmet etti. Körfez krizinden sonra İran, ABD ve

Batıyla ilişkilerini normalleştirmeye, yumuşatmaya başladı. Yalnız burada İran'ın bölgede en militarize olmuş güçler arasında bulunduğu unutulmamalı.

*İran Devrimini gerçekleştikten hemen sonra rejim, devrim sonrası-
nın zayıflığını taşıyordu. Ardından Irak ile yapılan 9 yıllık savaş
geldi. Böylece, ellerine çok elverişli bir fırsat geçmesine rağmen
başarılı olamayan Kürtler ve diğer muhalif güçler, önümüzdeki
dönem için nasıl umutlu olabiliyorlar?*

Azad: Burada petrol faktörü çok önemlidir. Eğer petrol olmasaydı, bu işi dört yıl bile götüremezlerdi. Bir de rejimin yerinde kalması, onun güçlü olmasından değil, maalesef muhaliflerinin zayıflığından ve bir alternatif sunamamalarından da kaynaklanıyor. Bir diğer nokta da, İran rejimi, muhaliflerini katliamla durdurmada hiç tereddüt etmiyor. Rahatça diyebilirim ki, İran rejiminin on yıldır muhaliflerine karşı politikası, hiçbir komşu devlette görülmediği kadar vahşidir.

Bölgede Kürt meselesi açısından çok hızlı gelişmeler cereyan ediyor. Batının Kürt meselesine bakışında hızlı değişimler seziliyor. Sizce Batı nasıl bir planı uygulamaya koymak üzere?

Azad: Batı planının ne olduğunu bilemiyorum. Ama dile getirmek istediğim bir konu var: Toplanacak olan Ortadoğu Konferansı'nın gündeminde Kürt sorunu da ağırlığı oranında yer almalı. Bilindiği gibi, Kürdistan'ın bütün parçalarında politik partiler vardır. Bu partilerin kendi parçalarındaki sorunlara ilişkin geliştireceği tavırlar önemlidir ve dikkate alınmalıdır.

Yakın gelecekte ne bekliyorsunuz?

Azad: Bence, ne olursa olsun, Ortadoğu kesinlikle eskisi gibi kalmayacaktır.

Özal Zeki Bir İnsan

Türkiye'de Özal'ın değişik adımlar atmaya çalıştığı görülüyor. Nereye gidebilir Türkiye? Ne yapmak istiyor Özal?

Azad: Özal zeki bir insan. Ondan öncekiler çok büyük yanlışlar yaptılar. Kürt sorunu Türkiye'nin en büyük sorunudur. Özal, Türkiye'nin çıkarları açısından bu sorunu çözmek niyetinde gözüküyor.

Özal kendi inisiyatifıyla mi böyle yapıyor, yoksa Washington'un telkinleri mi etkili bu konuda?

Azad: Görebildiğimiz kadarıyla Özal ağırlıklı olarak kendi inisiyatifine dayanıyor. ABD ve Avrupa'nın etkisi de olabilir. Ama Özal, Türkiye'yi ABD ve Avrupa'dan çok daha iyi tanıyor.

Özal'ın Türkiye'deki son seçimlerde oy desteği yüzde 21. Buna bakarak, Özal'ın Türk halkı içindeki desteğini kaybettiğini söylemek mümkün. Fakat, biraz abartarak ifade etmek gerekirse, Kürtler Özalist oluyor. Sadece Türkiye Kürtleri değil, İran, Irak ve Suriye Kürtleri de. Yanılıyor muyum?

Azad: Doğrudur. Kürt sorununu çözmek isteyenlere Kürtler sıcak bakar. Özal gibi biri İran'da Kürt sorununu gündemleştirip çözmek niyetinde olsa, ona da sempatiyle bakarız.

Pek çok senaryo var. Bunlardan biri de, ABD'nin, Türkiye ile Irak Kürdistanı'nı bir federasyonda birleştirmek istediği şeklinde. Özal'ın adımlarının da bu planın bir parçası olduğu söyleniyor. Buna ne diyorsunuz?

Azad: Irak Kürdistanı'nda ulusal bilinç çok yüksektir. Eğer söylediğiniz senaryo gerçekleşirse, Kürt meselesi artık tamamen Türkiye'nin bir numaralı meselesi haline gelir. Bugün Irak Kürdistanı'nda, sahte de olsa, bir otonomi var. Türk devleti yarın Irak Kürdistanı'nı kontrol edemez.

Bu senaryoya bağlı olarak, Türkiye'nin kendi Kürtlerine de otonomi vereceği iddia ediliyor.

Azad: Böyle olursa, planlar değişir. Artık Özal mı yapar, yoksa bir başkası mı, bilemem ama mutlaka Türkiye Kürdistanı'nda otonomi olacaktır.

Otonomi İlla Bağımsızlığa Gütmez

Bu dediklerinizden, otonomi kaçınılmaz bir şekilde bağımsızlığa gider gibi bir sonuç çıkarıyorum...

Azad: Hayır, hayır! Bu yanlış bir tezdır. Bu konuda birçok senaryo var: Bağımsız Kürdistan senaryosu; otonom Kürdistan senaryosu; Türkiye, Kürdistan, İran, Pakistan, Afganistan federasyonu senaryosu var... Benim dediklerimden, otonomi mutlaka bağımsızlıkla sonuçlanır gibi bir sonuç çıkaramazsınız.

Bir Suriye Kürdü bana, Türk-Kürt-Arap-Fars federasyonundan söz etti. Böyle bir şey olabilir mi?

Azad: Çok iyi olur.

Şu an İran'da Kürtlerin hangi hakları var?

Azad: Bugün İran'daki Kürt halkının hakları, bundan 20 yıl öncesine göre pek farklı değildir. İran'da Kürtçe konuşma hiçbir zaman yasaklanmadı. İki yüzyıldan bu yana İran Kürdistanı'nda kitap, dergi v.s. her zaman yayınlanabilmektedir. Ama ara sıra yasaklar da gelmiştir. Şimdilik Kürtçe kitap yasak değil. Irak Kürdistanı'nda yayınlanan birçok kitap serbestçe İran Kürdistanı'na gelebiliyor. Mahabad ve Senendej'de Kürtçe yayın yapan radyolar var. Bunlar Şah döneminde de vardı. Fakat okullarda Kürtçe eğitim yasaktır.

Sizin tasarladığınız İran'da kendinize istediğiniz haklar Belucilere ve Azeri Türklerine de tanınacak mı?

Azad: İran'da yedi ulus var: Kürtler, Farslar, Azeriler, Türkmenler, Araplar, Beluciler ve Ermeniler. Bunların yanı sıra Zerdüştiler ve Yahudiler gibi dini azınlıklar da bulunuyor. Biz isteriz ki İran'da yedili bir federasyon olsun. Federal sistem İran sorunlarının çözümünün anahtarıdır.

ABDULLAH MUHTEĞİ(*)
(KOMELA-İRAN KOMÜNİST PARTİSİ)

Abdullah Muhtedi

1949'da doğdu. Tahran Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu. İran Marksist Kürt örgütü olan Komela'nın Genel Sekreteri idi. Komela, İran Komünist Partisi'nin Kürt seksiyonu haline dönüşünce, Muhtedi İKP'nin Genel Sekreterliği görevine getirildi (1983). Ancak, İKP'de genel sekreterlik makamı daha sonra kaldırıldı; bir «önderlik komitesi» oluşturuldu. Muhtedi, halen bu komitenin önde gelen üyesidir. Güvenlik gerekçesiyle fotoğrafının çekilmesini istemeyen Muhtedi bugüne kadar üç kez tutuklandığını ve bir keresinde 3 yıl hapis yattığını söyledi. 6 yıldır yurt dışında yaşayan Muhtedi evli ve bir çocuklu.

Komela

Bugün, kendisini Marksist-Leninist olarak niteleyen İran Komünist Partisi'nin Kürt seksiyonu olan Komela, başlangıçta ayrı bir örgüttü. 1969'da kurulan örgüt, uzun yıllar Şah yönetimine karşı verdiği militan mücadele ile tanındı. Hatta, İslam Devrimi'nden sonra Kürt bölgeleri ayaklandığında yer yer İ-KDP'den bile etkili oldu. Ancak sonradan, «Troçkist» ve «Maocu» olarak bilinen iki İranlı grupta birleşerek İran Komünist Partisi'ni oluşturdu (1983). Kendisi de İKP içinde özerk bir yapıya dönüşerek «Kürdistan seksiyonu» haline geldi. Komela hâlâ İran'ın Kürt bölgelerinde silahlı hareket yürütüyor. Ancak, 1984'te Tahran yönetiminin bölgeyi askeri

(*) Görüşme, Mart 1991'de İsveç'te yapıldı.

bakımdan denetler hale gelmesinden sonra gücünde bir zayıflama oldu. Bir ara, «burjuvazinin ve feodal ağaların örgütü» diye nitelediği İ-KDP ile silahlı çatışmaya bile girdi. Buna «İ-KDP, Kürdistan'da faaliyet göstermemizi engelliyor» şeklinde bir gerekçe gösterdi. Bölgedeki bütün Kürt örgütleri Türk ya da Arap partilerinden ayrı olmayı savunurken, Komela'nın kendi bağımsızlığına son verip İranlı Marksistlerle birleşmesi, ilginç bir deneme olarak karşılandı. Ancak, bütün Kürtler arasında esen ayrı örgütlenme rüzgârı, sonunda Komela'yı da etkiledi. 1991 yılı başında, örgüt içinde yeni bir tartışma su yüzüne çıktı. Komela'nın oldukça geniş bir kesimi İKP'den ayrılıp bağımsız örgütlenmeyi savunmaya başladı. Bu durum, Mart sonu itibarıyla henüz bir sonuca bağlanmadı. İKP, diğer Kürt ve İranlı örgütler tarafından «katı» ve «sekte» bir parti diye nitelenir. Daha kurulduğu andan itibaren dünyadaki hiçbir sosyalist ülkeyi gerçekte sosyalist saymayan İKP, İran'da «işçi sosyalizmi» kurmayı hedeflediğini söylüyor. Gerek Komela, gerekse bağlı bulunduğu İKP, Kürtler ve İran'daki diğer bütün etnik gruplar için federasyon şeklinde bir çözüm öneriyorlar.

Neden Ortak Örgütlenme ?

Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürt örgütleri aynı fikirden oldukları Türk, Arap ve Farslarla ortak örgütlenmeyi reddedip ayrı örgütlenmeye giderken, sizde tam tersi bir olgu yaşandı. Siz ayrı örgütlenmeyi bırakıp Farslarla tek parti çatısı altında birleştiniz. Neden?

Muhtedi: Diğerleriyle karşılaştırdığınız zaman ters bir şeymiş gibi görünebilir. Ama kendi gelişme seyri içinde değerlendirirseniz, bu normaldir. Zaten biz başta kurulurken de amacımız İran'da bir proletarya partisi örgütlemektir. Buna göre, bugün yaptığımız, Komela'nın ilk baştaki amaçlarından birini gerçekleştirmek oldu. Eğer bir parti gerçekten proletaryanın örgütü olmak istiyorsa, ortak çatı altında örgütlenmek en doğrusudur. Çünkü bu, proletaryayı, politik iktidarı alma yolunda daha güçlü kılar. Ortada bir devlet sınırı var; buradaki amaç, bu sınırlar içinde güçleri birleştirmek ve proletaryanın gücünü artırmaktır.

Amacınız nedir?

Muhtedi: Sosyalizm.

Milli meseleyi nasıl çözeceksiniz?

Muhtedi: Bize göre İran, birçok ulustan meydana geliyor. Bu ulusların sorunları var. Bunlardan biri olan Kürtlerin, genelde bütün Kürtler ve özelde de İran Kürtlerinin kendi kaderlerini tayin etmesinden yanayız.

Siz İran Kürtlerinin ayrılmayı mı, yoksa birliği mi tercih etmesini isteyeceksiniz?

Muhtedi: Ayaklanma başladığında otonomi gündeme geldi. Biz de bunu değiştirmedik ve otonomi olarak sunduk. Bu bir taktiktir. Aslanan, stratejik olan, kendi kaderini tayin hakkıdır. Otonomi, taktik düzeyde bir hedef olduğu için değişmez değildir.

Kürtler için istediğiniz otonomiyi Azeri ve Beluciler için de savunuyor musunuz?

Muhtedi: Bizim kendimiz dışında onaylanmış bir programımız yok. Biz ilke olarak, ulusların kendi içlerinden çıkardıkları seksiyonlar eliyle programını yapmasını benimsiyoruz. Kürdistan'da seksiyonumuz (Komela) var. İran'daki diğer ulusların seksiyonu yok. Dolayısıyla talepleriyle ilgili bir formülleri de bulunmuyor. Ama, kendimiz için istediğimizi başkalarından esirgememiz mümkün değil. Biz, ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunuyoruz.

Azerbaycan İsterse Birleşir

Ben, Sovyet Azerbaycanı Halk Cephesi liderleriyle konuştum. Onlar, Kuzey ve Güney Azerbaycan'ı birleştirmek istediklerini söyledi. Buna sizin tutumunuz ne olur?

Muhtedi: Marksist olarak biz, zora dayalı hiçbir sınır istemiyoruz. Halkın böyle bir talebi olduğunda bizim buna karşı çıkmamız mümkün değil.

Kürt hareketleriyle ilgili çözülmediğim bir konu daha var. Suriye hariç, Türkiye'deki Kürt hareketlerinin, hatta T-KDP'nin bile Marksizme yöneldiğini biliyorum. Ama İran ve Irak'ta, Komela seksiyonundan başka «ben Marksistim» diyen hareket yok. Bunun sebebi ne?

Muhtedi: Bu, bir süreç sonucu böyle oldu. Aslında, dünyanın iki kutuplu olduğu dönemlerde Üçüncü Dünyadaki milliyetçi gruplar bile kendilerini Marksist olarak tanımlıyorlardı. Yani as-

İnada milliyetçiydi ama Marksizm kılıfına bürünmüştü. Bunlar Marksizmin radikalizmine yakınlık duyuyorlardı. «Sosyalizmin çöküşü»nden sonra artık bu kılıfa gerek duymadıklarından «sosyalizm»lerinden de vazgeçtiler. Bu, dünyada olduğu gibi Kürdistan' da da böyle oldu.

Sosyalizm, gelinen noktada milli meseleyi çözemedi. Bundan sonra çözeceğinin garantisini nasıl veriyorsunuz?

Muhtedi: Bir kere biz, varolan «sosyalizmi» (Çin, Sovyetler Birliği, Arnavutluk v.s.) sosyalizm olarak değil, devlet kapitalizmi olarak gördük ve bunların günahlarının da sosyalizme fatura edilemeyeceğini düşünüyoruz.

Önceleri Maoculuğa Yakındık

Ne zamandan beri böyle düşünüyorsunuz?

Muhtedi: İran Komünist Partisi 1981'den beri böyle düşünüyor. Komela 1981 Mart'ından beri böyle düşünüyor. Bundan önce Maoculuğa yakındık.

Peki, şimdi eskisine göre hangi yeni prensibi getirdiniz ki, reel sosyalizmin hatasına düşmeyeceksiniz.

Muhtedi: Sovyetlerde ücretli emek, artı-değer sömürsü ve dolayısıyla devlet kapitalizmi vardı. Bunu önlemek için somut programlar veremem ama, bunları giderebilecek ilkelerimiz var.

Örneğin, fabrikaların mülkiyeti kimde olacak?

Muhtedi. Kolektif mülkiyette olması lazım.

Kolektif mülkiyet işçi sınıfına mı ait olacak, o fabrikada çalışan işçilere mi?

Muhtedi: Genel olarak işçi sınıfına ait olacak. Ama bir farkla; bu kez merkezileştirme yaşanmayacak.

Milli meselede farkınız nedir?

Muhtedi: Biz bu konuda Lenin gibi düşünüyoruz. Gerçi biz bu tür prensiplerin devrim zamanı çok açık işlemediğini biliyoruz. Lenin'in görüşünü kabul ediyoruz ama Stalin'in pratiğine hayır diyoruz.

Lenin ile Stalin'in milli meselede farkı neydi?

Muhtedi: Lenin bu prensipleri yazdı ama bunları uygulamak Stalin'e kaldı. Stalin'in pratiği ise merkezileştirme ve Büyük Rus şovenizmiydi.

Batının Kürt Planı

Bu sıralar, Kürt hareketlerini ilgilendiren çok önemli gelişmeler yaşanıyor. Batının inisiyatifinde olduğu anlaşılan bir paket açıldı. Bu paketle birlikte Kürtlerle ilgili neler kararlaştırıldı, hangi plan uygulamaya kondu? Batı neyi amaçlıyor?

Muhtedi: Bana göre Batı, Kürtlerin yaşadığı topraklarda henüz hiçbir sınır değişikliği istemiyor. Batının planı, sınırlı liberal ve insani bir programın ötesinde bir şey değil. Burada şunu görmek gerekir ki, eğer Kürt halkı kendi muhalefetini ortaya koymazsa, ancak çok sınırlı bir rahatlık verilmekle yetinilecektir. Ama güçlü bir muhalefet yaparak sürece müdahale ederse, belki Batı fazla olmamak kaydıyla daha fazla bir şeyler vermeye yanaşabilir. Kürt halkı, varlık gösterip kendisine verileceklerin sınırlarını zorlayabilir.

Eğer Türkiye, Irak Kürt bölgesine baskı ve müdahale yolunu seçseydi, Kürtler bugün o kadar rahat olamazlardı, değil mi?

Muhtedi: Ama Türkiye Irak Kürtleri için küçük bir problem çıkarsaydı, kendisi binlerce problemle karşı karşıya kalırdı.

Türkiye ne yapmak istiyor?

Muhtedi: Türkiye bugüne kadarki yöntemlerinin başarısız kaldığını anladı ve bu meseleyi nisbi, küçük liberal reformlarla değiştirmeyi arzuluyor.

Bu konuda Ankara ile Washington arasında bir koordinasyondan söz edilebilir mi?

Muhtedi: Mutlaka vardır ve Washington'daki uzmanlarla görüş alışverişi yapıyorlardır.

Sizce Özal hangi noktalarda diğer Türk politikacılardan ayrılır?

Muhtedi: Burjuva politikacıları arasında her zaman bazı konularda çelişmeler olmuştur. Örneğin, İngiliz parlamentosunda da Hindistan politikasını gözden geçirmek isteyenlerle aynen kalmasını düşünenler arasında tartışmalar görülmüştür. Özal şu anda daha ileri olanı temsil ediyor.

İran'da İslam cumhuriyetinin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Muhtedi: Ne kadar devam edeceğini bilemeyiz. Fakat bu rejimin uzun süre ayakta kalması onun modernleşmesine, Batılılaşmasına bağlı.

Rafsanjani bu kapasiteye sahip mi?

Muhtedi: Neden olmasın?

Siz bir politikacı olarak 1975'lerde İran'da bir İslam cumhuriyeti kurulabileceğini hiç aklınıza getiriyor muydunuz?

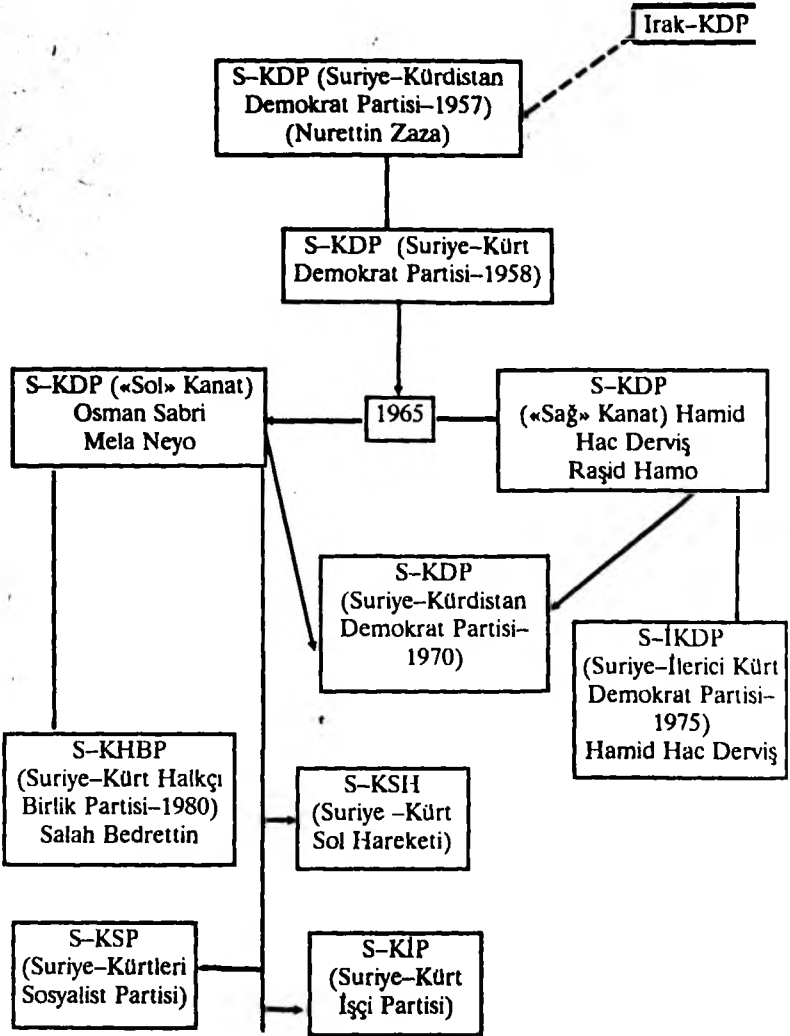
Muhtedi: Hayır, hiçbirimizin aklına gelmiyordu.

Sosyalizm öldü mü?

Muhtedi: Hayır, ölen devlet kapitalizmidir.

SURIYE

Suriye Kürt Örgütleri Soyacağı

SURİYE

Kronoloji

- 1831 *Kavalalı Mehmet Ali Paşa*, oğlu *İbrahim Paşa* komutasındaki orduya Suriye'ye göndererek burayı Mısır'a bağladı.
- 1839 Osmanlı Ordusu Nizip'te Mısır ordusuna yenilmesine rağmen, Batılı devletlerin baskısı ile *İbrahim Paşa* Suriye'den çekilmek zorunda kaldı.
- 1918 İngilizlerin desteğini alan *Şerif Hüseyin*'in oğlu *Emir Faysal*, Suriye'de hakimiyet kurdu. Beyrut ve çevresi Fransızların, Filistin İngilizlerin yönetimine geçti.
- 1920 Arap milliyetçilerinin oluşturduğu «*Suriye Kongresi*», *Emir Faysal*'ı, *Faysal I* olarak Suriye kralı ilan etti (7 Mart). San Remo'da toplanan İtilaf devletleri, Filistin'in İngiliz, Suriye ve Lübnan'ın ise ayrı ayrı Fransız manda yönetimine verilmesini kararlaştırdı (Nisan). Fransa, *Sevr Anlaşması*'nın 94. maddesine dayanarak Suriye'yi Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayırdığını ve bir manda yönetimini kurduğunu ilan etti (10 Ağustos).
- 1925 Şam'da kurulan *Halk Partisi* (milliyetçiler) ve *Dürziler* ortak bir ayaklanma başlattı. Kırsal kesime de yayılan ayaklanma bütünüyle ancak 1927'de bastırılabilirdi.
- 1928 Fransız manda yönetimi, Kurucu Meclis için seçim yapılmasına izin verdi. Milliyetçiler seçim sonrası oluşturulan hükümette görev aldı.
- 1930 Kurucu Meclis tarafından hazırlanan anayasa taslağı, meclisi dağıtan Fransız yüksek komiserinin yaptığı değişikliklerden sonra yürürlüğe girebildi.

- 1975 S-KDP'nin «sağ» kanadından olan *Hamid Hac Derviş*, kamuoyunda «*İlerici Parti*» olarak bilinen, «*Suriye-İlerici Kürt Demokrat Partisi*»ni kurdu.
- 1976 Suriye, Lübnan iç savaşına müdahale etmeye başladı.
- 1980 Suriye ile SSCB, 20 yıl süreli bir dostluk anlaşması imzaladı. S-KDP'nin «sol» kanadından olan *Salah Bedrettin* ve arkadaşları «*Suriye-Kürt Halkçı Birlik Partisi*»ni kurdu.
- 1982 *Esad* yönetimi, *Müslüman Kardeşler* (İhvanı Müslimin) örgütünün kalesi olarak bilinen Hama'daki eylemleri kanlı bir şekilde bastırdı. Yaklaşık 30 bin kişinin öldüğü ileri sürüldü (Şubat).
- 1990 Irak, Kuveyt'i işgal etti (2 Ağustos). Suriye geleneksel Batı karşıtı politikasından çark etmeye başladı. Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi konusunda Batılı koalisyon ülkeleri içinde yer aldı.
- 1991 İsveç'in başkenti Stockholm'deki Kürt konferansına (15-17 Mart) Suriye'den de Şam yönetiminin onayıyla, Suriye Meclisi'nde üye 12 Kürt parlamenterden ikisi katıldı.

SALAH BEDRETTİN(*) (SURIYE-KÜRT HALKÇI BİRLİK PARTİSİ)

Salah Bedrettin

1944'te Suriye'de doğdu. Politik faaliyete katıldığı için Hukuk Fakültesi'nden ayrılmak zorunda kaldı. Suriye-Kürt Halkçı Birlik Partisi'nin Genel Sekreterliği görevini yürütüyor. Önce Beyrut'ta, sonra Doğu Almanya'da yaşadı. Şimdi Tunus'ta kalıyor. Evli ve üç çocuğu var.

S-KHBP (Suriye Kürt Halkçı Birlik Partisi)

5 Ağustos 1957'de Suriye-Kürdistan Demokrat Partisi illegal bir şekilde kuruldu. Bu, Suriye'de ilk Kürt örgütü idi. Bir yıl sonra adını Kürt Demokrat Partisi olarak değiştirdi. Partinin kendi ifadesine göre, eşraf-tan öğrencilere ve köylülere kadar her sınıf ve katmandan insanlar partiye ilgi duydu. Yani «sınıf» partisi değil, «milliyetçi» nitelikte bir kuruluşu. Gelişmiş bir Kürt burjuvazisi bulunmadığı için partinin yönetimi eşrafın eline geçti. Suriye KDP'ye göre, «diğer Arap ilerici güçler, nüfusun yüzde 12'sini meydana getiren Kürtlerle ilgili programlarında bir şey söylemiyorlardı». Parti bu «boşluğu» doldurmaya çalıştı. 1959-60'da bazı yöneticileri tutuklandı. Mısır'la yapılan birleşme denemesi (Birleşik Arap Cumhuriyeti) sırasında toprak reformu yapılması, Suriye-KDP'yi etkiledi. Bu sırada Sovyetlerden dönmüş olan Molla Mustafa Barzani'nin önderliğinde Irak'ta başlayan Kürt hareketi de Suriye KDP içindeki ayrışmayı hızlandırdı. 1965'te parti ikiye bölündü.

(*) Bu görüşme Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

«Sol» kanat, Suriye'deki Kürtler için «ulus»tur diyordu. Diğer kanat ise «azınlık» sayıyordu. «Sağ» diye nitelenen kanat «bütün Kürtlerin çıkarlarını savunmak»tan yana iken, «sol» kanat «Kürt işçi ve köylülerine dayanmak»tan söz ediyordu. «Sol» kanat Suriye Komünist Partisi ile ittifaktan yanaydı ve hükümete karşı daha cepheden bir mücadele taraftarıydı. Iraktaki Barzani hareketini de destekliyordu. «Sağ» kanat Türkiye KDP'de Sait Elçi ile ilişki kurmayı tercih ederken, «sol» kanat Dr. Şıwan'la (Sait Kırmızıtoprak) bağlantı kurmayı savunuyordu. «Sol» kanattan bir grup 1975'te Partiya Hevartuna Geli Kürdi le Suriye (Suriye-Kürt Halkçı Birlik Partisi) adını aldı. «Sağ» kanat da birkaç parçaya bölündü. Suriye- KHBP, Suriye'deki Kürtler için «kendi kaderini tayin hakkı» istiyor. Bugün için ise kültürel haklar ve serbest siyasi faaliyeti talep ediyor. Arapçanın yanı sıra Kürtçenin ikinci resmi dil olması da belli başlı taleplerden biri. Sonuçta KHBP, Suriye'deki Kürtler için tam olmamakla birlikte otonomiye yakın haklar talep ediyor. Diğer «parça»lardaki Kürtler için ise, yine kendi kaderini tayin hakkı prensibini savunuyor. Her «parça» da federasyon şeklinde bir çözümlü ise tercih ettiğini belirtiyor. KHBP'ye göre Suriye'de Kürtler, 1.5 milyon nüfusla yüzde 12'lik bir kitle oluşturuyor. Suriye'nin kuzeyine düşen Afrin bölgesinde çoğunluğu meydana getiriyor. (% 95). Kopani bölgesinde ise yüzde 90'lık bir kitle oluşturuyor. Türkiye'de Kamışlı olarak bilinen bölgede yüzde 75'lik bir oranı buluyor.

Gündemdeki Çözüm nedir?

Türkiye kökenli hangi Kürt örgütü sözcüsü ile konuşsam, hepsi «biz Marksistiz» diyor. Diğer ülkeler için pek aynı durum yok. En fazla, «biz demokratik sosyalistiz» diyorlar. Bir anlamda sosyal demokrat olduklarını söylüyorlar. Siz de, kendinizi «Marksist» olarak niteliyorsunuz. Türkiye'deki durumu nasıl açıklıyorsunuz?

Bedrettin: Kürdistan'ın her parçasındaki şartlar farklı. Her parçaya Marksizmin girişi de aynı şekilde olmadı. Dolayısıyla Kürt hareketlerinin Marksizmden etkilenmesi de farklı özellikler taşıyor. Ama bana göre, Türkiye'deki Kürt örgütlerinin hepsi Marksist değil. Anlayabildiğim kadarıyla Türkiye'de Marksist olmak, bir itibar meselesi sayılıyor. Ayrıca Türk solunun Kürt solu üzerinde önemli bir etkisi var. Sanıyorum, Kürt hareketlerinin kendilerini Marksist ola-

rak nitelimesinde bunun rolü büyük oldu.

Ülkenize dönelim. Suriye'de bugün Kürtçe kitap, dergi, gazete yayını yapılabiliyor mu? Okullarda Kürt diliyle eğitim var mı?

Bedrettin: Suriye'de Kürtçeye hiçbir faaliyet yok.

Suriye devletinin bu konudaki resmi politikası nedir?

Bedrettin: Suriye yasalarında Kürtlerden hiç bahsedilmiyor. Kürt diliyle yayın yapmak yasaktır. Çocuklarımıza Kürtçe ad koymuyoruz. Kürt köy, kasaba ve yer adları değiştirildi.

Uzun yıllardan beri yurt dışındasınız. Hem Doğu blokunu, hem de Batıyı biliyorsunuz. Paris konferansını da dikkate alacak olursak, Batı ve Doğu, Kürt meselesinde bir çözüm mü oluşturuyor?

Bedrettin: Dünya çapında Kürtler lehine bir havanın geliştiği açık. Bu, dünyadaki genel gelişime de denk düşüyor. Kanaatimizce bugün dünyada bir barış havası esiyor. İki blok arasında bir yumuşama ve yakınlaşma var. Kürtlerin yaşadığı yer stratejik bir bölge. Kürtler Araplarla Avrupa arasında, petrol kaynaklarının üstünde yaşıyor. Sovyetler Birliği'ne de yakın bir bölge burası. Her şey bir yana, bölgedeki Kürt hareketleri konuyu bir «sorun» olarak ortaya koyabildiler. Bütün bunlar Kürt meselesinin bugün neden gündeme geldiğini açıklıyor sanırım.

Görünür bir gelecekte nasıl bir çözüm bekliyorsunuz?

Bedrettin: Yakın bir zamanda Kürt meselesinde köklü bir çözüm olacağını sanmıyorum. Ama hem Batı, hem de Doğu blokunda 2-3 yıldır Kürt meselesini anlama, neler olabileceğini araştırma çalışmaları hızlandı. Fakat net ve kesin bir çözüm yolu ortaya konmuş değil. Eğer ülkemizde güçlü bir Kürt hareketi kendini ortaya koyarsa, çözüm daha çabuk netleşecektir. Tıpkı Filistin'deki gibi. İntifada diye bir olay var. Arafat buna dayanarak siyasi çözüm için konuşabiliyor. Dünya da bunu dikkate almak zorunda kalıyor. Dolayısıyla Kürtler de böyle bir güçlü hareket yaratamazlarsa, mesele sürüncemede kalır.

Batının tutumu için 5 sene öncesine, 10 sene öncesine göre çok farklı diyebilir miyiz?

Bedrettin: Bu konuda cevap verebilmek için, biraz tarihe bakmak lazım. 16. yüzyılda Kürt ülkesinin bölünmesinde Avrupa'nın belirleyici rolü oldu. Bu yüzyılda İran'la Osmanlılar arasında anlaşmanın sağlanmasında Fransa'nın rolü var. 1514 Çaldıran Savaşı'n-

dan(*) sonra Fransa ve onun devreye soktuğu diğer Batı Avrupa ülkeleri Osmanlı ve İran arasında aracılık yaptılar. Kürdistan o dönemde ikiye ayrıldı. 1918'de ise, Kürtler dörde bölündü. Burada da İngilizler ve Fransızlar belirleyici oldu. Sadabad, Bağdat ve CEN-TO paktlarında, 1975 Cezayir anlaşmasında hep Batılı parmağı görüyoruz. Batı bugün de, Sovyetler Birliği'nin kendi iç sorunlarıyla uğraşmasını fırsat bilerek Kürt meselesine el attı. Ama, Batının ilgisinde insani bir yan da var. Batıda sosyal demokrat bir akım var. Yani Batının ilgisini bütünüyle olumsuz göremeyiz. Ama Batı inandırıcı olmak istiyorsa, geçmişteki olumsuz rolünü de açıklamalı ve özelleştiri yapmalı.

Sovyetlerin Tutumu Eksikti

Siz uzun yıllardan beri Doğu Almanya'da yaşıyorsunuz. Size göre, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin Kürt meselesine yaklaşımı bugüne kadar nasıldı?

Bedrettin: Gerek Sovyetlerin, gerekse diğer sosyalist ülkelerin Kürt meselesine yaklaşımları son derece eksikti. Bunu defalarca kendilerine söyledik de.

Sebebi neydi bunun?

Bedrettin: Bizim değerlendirmemize göre Sovyetler, Kürdistanı kendi aralarında bölüşmüş olan ülkelerle ilişkilerine daha büyük önem verdiler. Diğer sosyalist ülkelerin tutumu da böyleydi. Bu eksikliğin yanı sıra, olumlu bir noktayı da gözardı etmemek lazım. Her şeye rağmen Sovyetler Birliği, Kürt kültürü üzerine önemli araştırma ve çalışmaların yapıldığı bir ülke oldu. Erivan radyosu Kürtçe yayınları hiçbir zaman durmadı. Son 50 yıldır bizim tarihimizi, kültürümüzü, folklorumuzu Sovyetler Birliği savundu. Bu bir realitedir.

Bazı Kürt sözcüleri, «sosyalist ülkeler Kürt meselesine sosyalizmin değil, kendi devlet çıkarları penceresinden baktılar» diye eleştiri getiriyor. Siz bu görüşe katılır mısınız?

Bedrettin: Doğrusunu söylemek gerekirse, sosyalist ülkelerin

(*) Çaldıran Savaşı, Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şah İsmail yönetimindeki İran ordusu arasında 1514'te Van'ın güneyindeki bir ovada oldu. Şah İsmail yenildi. Bu yenilgi, Şiiiliğin Anadolu'da güç kaybetmesinde önemli rol oynadı.

tutumu prensiplere dayalı değildi. Siyasi bir gözle bakıyorlardı.

Biraz önce, «biz sosyalist ülkelerin tutumunu kendilerine de eleştiriyorduk» dediniz. Size karşıtlıkları ne oluyordu?

Bedrettin: O zaman da, şimdi de kabul ediyorlar. Zaten Sovyetler Birliği'nin tarihi yeniden yazılıyor. Dolayısıyla bir sürü değişiklik var.

Örneğin, 1980'den önce, Brejnev döneminde bu tür eleştirilerde bulunabiliyor muydunuz?

Bedrettin: Biz, Sovyetlerle, diğer sosyalist ülkelerle kendi aramızdaki toplantılarda bu eleştirileri her zaman söyledik. Türkiye, İran, Irak komünist partileri bunu söylemeye çekiniyorlardı. Ama biz söylüyorduk.

Yayın organlarınızda eleştirilerinizi yazabildiniz mi?

Bedrettin: Biz bunu açıktan yapmıyorduk. Faydası olmazdı.

FKÖ Modeli ve Kürtler

Paris konferansında bir şey dikkatimi çekti. Batılı ülkeler sadece mekân olarak değil, inisiyatif olarak da evsahibi durumundaydılar; Kürt örgütleri ise misafir. Sovyetlerin de, Batının tutumunu paylaştığı görüldü. Her şeye Batılılar karar verdi. Bu doğru bir şey miydi?

Bedrettin: Konferansı Fransa Özgürlükler Vakfı düzenledi. Her ne kadar işin içinde Paris Kürt Enstitüsü de vardıysa da, onun arkasında bir devlet bulunmuyordu. Dolayısıyla gücü ve parası da yoktu. Batılılar evsahibi idi, Kürtler ise misafir. Biz de misafir gibi davrandık. Ama sonuçta alınan kararlar, yeterli olmamakla birlikte, iyiydi. Eğer konferanstan önce Kürt hareketlerinin görüşleri alınsaydı, sonuç daha ileri olurdu.

Önümüzdeki dönemde Kürt hareketi nasıl bir gelişme gösterebilir? Kürt hareketine hangi ideoloji damgasını basacak?

Bedrettin: Sorunuzun birinci kısmına cevap verebilmek için, bazı şartların bilinmesi gerekiyor. Eğer Kürt hareketi kendi içinde birlik sağlayabilirse, başarının yolu açılır. Önümüzde birliğin nasıl sağlanabileceği konusunda örnekler de var. Örneğin Filistin hareketinin Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) şeklinde birleşmesi gibi. Bana göre FKÖ bizim için bir model olmalıdır. İslamcıların, Marksistlerin ve demokratların yer alabileceği en geniş birlik. Birinci koşul bu.

İkincisi, Kürt meselesini her parçanın kendi iç olayı gibi değil, Ortadoğu meselesi olarak sunmalıyız. Üçüncüsü de, Kürt hareketi, Türk, Arap ve İran demokratik hareketi ile güçlü bağlar kurabilmelidir. Ayrıca, silah dahil bütün mücadele biçimlerine hazırlıklı olmalıyız. Böyle bir kapasiteye sahip bulunmalıyız. Dünya ölçeğinde de dostu düşmanı birbirinden ayırdedebilmeli, demokrat güçlerle ilişki kurmak için çaba sarfetmeliyiz.

Bazı Kürt sözcüleri sorunun barışçı yoldan da çözülebileceğini söylüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

Bedrettin: İnançımıza göre, Kürtler bir mücadele ortaya koyamazlarsa, illa silahlı olmalı demiyorum, taşla da olabilir, siyasi de, ama ortaya bir varlık konulmazsa, çözüm mümkün değil. Yani önce, bir biçimde mücadele şart.

Barışçı çözüm nerede daha ağır bastıyor?

Bedrettin: Şüphesiz barışçı çözüm ihtimali Türkiye'da daha mümkün. Her şeyden önce Kürtler sayısal olarak burada daha çoklar. İkincisi, Türkiye kendisini Avrupa ülkesi sayıyor. AT'ye tam üye olmak istiyor. Türkiye'nin buna ihtiyacı da var. Konferansta bunun açık bir örneğini yaşadık. Neden İran ve Irak'tan değil de Türkiye'den parlamenterler gelebildi? Bu, demokratikleşmenin göstergesi. Amerikan politikasında değişme var. Eskiden Üçüncü Dünya'da Pinocheler yani diktatörler üzerine oynuyordu. Şimdi Akino ve Benazir Buttoları tercih ediyor. Mesela, Türkiye'de de Özal'ı destekliyor. Bunların yanı sıra, Türkiye'deki demokratik muhalefet, Kürt sorununu giderek daha fazla anlamaya çalışıyor.

Türkiye'yi tanıyor musunuz. Büyük siyasi partilerin liderlerinden hangisi Kürt meselesinde daha esnek tutum alabilir?

Bedrettin: Görebildiğim kadarıyla sosyal demokrat İnönü ve Ecevit'ten tutun, Özal'a kadar birçok lider, Kürtler için yolu bütünüyle kapalı tutmuyorlar.

Sosyalizm ve Milli Mesele

Size göre reel sosyalizm milli meseleyi çözmeye neden başarılı olamadı?

Bedrettin: İnsanlık tarihine baktığımızda, bana göre, milli meseleye en iyi çözümü sosyalist ülkeler, özellikle de Sovyetler Birliği getirdi. Pratikte birtakım güçlükler ve yetersizlikler tabii ki var. Ama

prensip düzeyinde en iyi çözüm bu ülkelerde.

Bunu gerçekten inanarak mı söylüyorsunuz?

Bedrettin: Ben gördüğümü söylüyorum. Birtakım sorunlar var. Fakat bunları çözmek için açık davranılıyor.

Nasıl olur? Bütün sosyalist ülkeler etnik sorunlarla çalkalanıyor?

Bedrettin: Bunlar normaldir. Her şey değişiyor. Ben size bir soru sorayım. Sovyetler Birliği'nde bugün 107 tane milliyet yaşıyor. 1985 sonrasının özgürlük ortamında birtakım olaylar çıktı. Ölenler de oldu. Baskıların, Filistinlilerin, Kürtlerin durumunu ele alıp Sovyetlerdeki milliyetlerle kıyaslayın. Hangileri daha iyi durumda?

Sosyalizm en ileri sistemi olduğu iddiasında. Kendisini İsrail ve Irak'la kıyaslayacaksa, bu iddiasından hemen vazgeçsin... Neyse, bu konuda ekleyeceğim bir soru daha var. Sovyet halklarından bazıları, örneğin Kafkaslar'da, örneğin Baltık'ta ayrılmak isteseler, siz bunları destekler misiniz?

Bedrettin: Eğer sözü geçen halklar, gerçekten kendi iradeleriyle ayrılmak isterlerse, bu onların doğal hakkı. Fakat ben, Sovyet halklarının birliğini, dünya devrimci mücadelesi için tercih ederim.

Bugünkü parlamentoları ayrılma kararı verirse tutumunuz ne olur, onu merak ediyorum.

Bedrettin: Hem parlamentolarda, hem de partilerde birtakım karşıtlıklar var. Herkes aynı yönde düşünmüyor.

Bakınız, ben şunu söylemek istiyorum. Eğer bugünkü parlamentolar halkı temsil etmiyorsa, zaten orada bir sakatlık var demektir. Eğer temsil ediyorsa, onların ayrılma hakkını kullanmaya yetkileri var demektir. Size göre parlamentolar halkı temsil ediyor mu?

Bedrettin: Mevcut parlamentolar ayrılmayı değil, merkezi otoritenin yetkilerinin kısılmasını istiyor. Parlamentoların nasıl işlediğini biliyorum. Halk isterse, ayrılırlar.

Parlamentolar isterse ayrılırlar demeye diliniz bir türlü varmıyor. Kürtler için istediğiniz bir hakkı, diğer halklardan neden esirgirsiniz?

Bedrettin: Halk istiyorsa dedim ya.

Peki, Sovyetlerin Macaristan ve Çekoslovakya'ya müdahalesini, Afganistan'ı işgalini nasıl değerlendirdiniz?

Bedrettin: Düşünceme göre üçü de doğrudu. Destekledik de. Saddam Hüseyin de, «Kürtler için ben otonomi verdim. Parlamentoları da var. Buna karşı çıkanlar asi» diyor. Ölçünüz ne? Kendi

kaderini tayin hakkı savunulacaksa, bunu her olayda yapmak gerekmez mi?

Bedrettin: Afganistan, Macaristan ve Çekoslovakya hükümetleri Sovyetler Birliği'ni çağırdılar, «gelin» diye. Gelmeleri o zaman doğrudur. Ama bugün çekilmeleri de doğrudur. Bana göre bunlar milli değil, ideolojik sorunlardı. Doğu-Batı arasındaki sorunlardı. Sovyet askerleri Prag'a, Çek ve Slovak halkını kötülemek için gitmediler. Almanlar, Macarlar, Bulgarlar, Sovyetlerle birlikte 5-6 tane halk gitti. Tüm Varşova Paktı gitti.

Sizinle aynı fikirde değilim. Sovyetler yapınca «davetle gitti», Amerika yapınca «emperyalist işgal» denemez. İkisi de kötü, ikisine de karşı çıkmak gerekmez mi? Neyse, sosyalizme devam edelim. Sosyalizm mevcut tikanıklıklarını aşabilecek mi?

Bedrettin: İnancıma göre, ortaya çıkan sorunların üstesinden gelecekler. Ama bunun için köklü değişiklikler olması gerekiyor.

Türkiye kamuoyu için bir mesajınız var mı?

Bedrettin: Umarım Kürtler ve Türkler, onların ilerici örgütleri mücadelelerini geliştirmek için birliklerini oluştururlar.

Değişen Dünyada Türkiye'nin Rolü de Değişti

(Salah Bedrettin ile ikinci görüşmemiz, Mart 1991'deki Stockholm'deki Kürt konferansı sırasında gerçekleşti.)

Önceki yıl Paris'te görüştüğümüzde, Özal'ın Kürtlere yönelik reformlar yapma kapasitesinin olduğunu, bu yönde adımlar atabileceğini söylemişsiniz. Bir bilgiye mi dayanıyordunuz, yoksa bir analizle mi varmıştınız bu sonuca?

Bedrettin: Bunu söylerken, ABD'nin böyle bir düşüncesi olduğu duyumundan yola çıkmıştım. ABD böyle bir şeyin Suriye, Irak veya İran eliyle değil de NATO üyesi olan Türkiye eliyle olmasını tercih ederdi. Böylece, Kürtleri kontrol edebileceğini düşünüyordu. Aynen Pakistan aracılığıyla Afganistan mücahitleriyle ilişki kurlmaları gibi. AT'nin tutumu da vardı. Kürt sorunu Türkiye'nin AT'a üyeliğinde pürüz olarak ortaya çıkarılıyordu. Türkiye'ye bu noktada baskılar sözkonusuydu. Bunların yanında soğuk savaşın bitmesiyle birlikte değişen koşullar içinde Batı yanlısı bir Türki-

ye'nin de rolü değişim göstermeliydi.

Bir buçuk yıl önce bugünü az çok görebilmiştiniz. Önümüzdeki bir yıl için ne diyeceksiniz?

Bedrettin: İnancıma göre Kürt meselesi patladı. Ve öyle görünüyor ki, Türkiye Kürtleri ana halkayı teşkil ediyor. Bunun için pek çok neden var. Türkiye'de güçlenen bir demokratik hareket var. Ayrıca bunun için tarihsel temeller de var. Sonuç olarak diyebilirim ki, Türkiye'de ve Kürdistan'da bazı şeylerin değişeceğine dair ümitler var. Ortadoğu'da değişen bir konjonktür sözkonusu ve Türkiye de buna uyum sağlamaya yönelik adımlar atmak durumunda.

Kürtler Özalıcı mı Oldu?

Şu an Irak'ta fiili bir otonomi var. Bu durum diğer ülkeleri, özellikle Türkiye dekileri nasıl etkileyecek?

Bedrettin: Kürdistan'ın bir parçasında sağlanan ilerleme diğer parçalara da olumlu etkide bulunur. Fakat burada önemli bir sorun var. Irak'taki Kürt siyasi hareketi, şimdiye kadar İran ve Suriye devletlerinin rızasını almaya çalışıyordu. Onların rızası temelinde bir şeyler yapılmaya çalışılıyordu. Ama bugün görünen o ki, Türkiye devletinin onayını alma olayı da gündeme girdi. Bütün mesele burada somutlaşıyor. Bugün Irak'ta bir otonomi veya federe devlet kurulması için yine bu devletlerin onayına başvurulacak mı, başvurulmayacak mı? Mesele burada yatıyor. Türkiye ile Saddam'ın gitmesi konusunda bir ittifak vardı. Ama Irak'ta kendi ayakları üstünde doğrulan bir Kürt siyasi yapısının kurulması yolunda bir ittifak sözkonusu mudur, değil midir, bu şüphelidir. Bizim inancımıza göre Kürtlerin kendi ayakları üzerinde bir siyasi yapı kurmalarına onay gelmeyecektir.

Bu, ayakları üzerinde deyimiyle neyi kastediyorsunuz? Bağımsız bir devlet mi, otonomi mi? Bölge devletleri hangi yapıya karşı çıkarlar?

Bedrettin: İnancıma göre, her üç devlet de, Irak Kürtlerinin hakları temelinde güçlü bir yapı kurmalarına razı gelmeyecektir. Bu devletlerin razı gelecekleri tek şey, ancak kendi gölgelerinde oluşturulacak bir yapıdır. Bu otonomi de olabilir, federasyon da. Ama oluşturulacak yapının kesinlikle kendi gölgelerinde olmasını isterler.

Türkiye'de bundan sonra ne olabilir?

Bedrettin: Özal, önüne büyük bir proje almış bulunuyor. Özal'ın son açıklamalarıyla Kemalist bakış çöktü. Türkiye'de yeni bir dönem başladı. Ben şimdi Özal'a karşı askeri darbe olmasından korkuyorum.

Kürtler şimdi Özalcı mı oldu?

Bedrettin: Özal bir aşamadır. Realist bir bakış açısı istiyorsanız, bu böyledir. Tıpkı Abdülkerim Kasım'ın Irak'ta ilk kez «Kürtler ve Araplar ortaktır» dediğinde olduğu gibi.

Çözüm: Ortadoğu Konfederasyonu

Bazı senaryolardan söz ediliyor. Buna göre, ABD ve Batı Kültür sorununu çözmek istiyor. Ve ABD bunu Türkiye eliyle yapmak niyetinde. Hatta deniyor ki, ABD diğer Kültür bölgelerinin de Türkiye'ye bağlanmasını istiyor. Siz bu senaryoyu ciddiye alıyor musunuz?

Bedrettin: Bu senaryolar eskiye dayanıyor ve sanıyorum 20 yıllık bir mazisi de var. Özal bugün Irak'ta bir Arap-Kürt-Türkmen federasyonundan söz ediyor. Özal'ın planına karşı daha geniş bir öneri getireceğim. Kürtlerin yaşadığı her dört devlet bir federasyon kursunlar ve Kürdistan da bu devletlerin beşincisi olsun. Böylelikle hiçbir devlet bölünmez. Su ve petrol sorunları ortadan kalkar. Bu, aynı zamanda Filistin sorununa da çözüm olanağı sağlar. Sovyetlerin parçalanmasını önler. Dünya barışının kurulmasına olanak verir.

Buna Batılılar ne der? Sizin sözünü ettiğiniz, yeni Osmanlı İmparatorluğu gibi bir şey. Gerçekçi bir öneriye benzeniyor.

Bedrettin: Benim inancıma göre, sorunun çözülmesi isteniyorsa, bundan başka yol yoktur. Zaten eskiden bu halklar birlikteydi. Dinleri, örf ve adetleri birdir, birbirlerine yakındırlar. Neden olmasın? Şimdi sizinle benim aramda ne fark var?

Bu bir fikir jimnastiği ise...

Bedrettin: Önerimde gayet ciddiyim. El Hayat gazetesine bu yönde bir demeç bile verdim (gazetede ki demecini gösterdi).

Peki, başkent neresi olacak?

Bedrettin: Bu, bir demokrasi sorunudur. Ama şöyle de düşünebiliriz: Kürdistan ortada olduğu için, başkent orada olsun.

Bu fikrinizi diğer Kürt örgütlerine açtınız mı? Onlar ne diyorlar?

Bedrettin: Dediğim gibi bu görüşlerim yayınlandı ve tartışılmaya başlandı. Bunun karşısına çıkan olmadı. Çünkü mantıklı ve gerçekçi bir çözüm. Bunun dışında başka bir çözüm ne olabilir ki? Bu öneri gerçekleşirse, biraz önce de belirttiğim gibi su, petrol ve Filistin sorunları çözülür. Sovyetler de birliğini korur. Sovyetler paçalanırsa, dünya savaşı bile çıkabilir.

Buna adım adım yaklaşılsa nasıl olur?

Bedrettin: Önce Suriye ve Irak arasında böyle bir birliğe gidilebilir. Daha sonra da Türkiye ve İran bu birliğe katılır.

Irak ve Suriye Baas Partileri Birleşmek İstiyor

Araplar böyle bir şeye ne der?

Bedrettin: Eğer durum böyle devam ederse, Irak Lübnanlaşmaya doğru gider. Aldığımız bilgilere göre, Irak Baas'ı, Saddam'sız olarak, Suriye Baas'ıyla birleşmeyi düşünüyor.

Irak Baas Partisi'nin muhalif kanadını kastediyorsunuz herhalde...

Bedrettin: Hayır, hayır! Irak Baas'ın kendisinden söz ediyorum. Ama Saddam'sız... Çünkü bu onlar için milli bir mesele. Böyle giderse, Irak parçalanacak. O nedenle, Irak parçalanacağına Suriye ile birleşmeyi yeğliyorlar.

Acaba Battı, Irak'ı Lübnanlaştırmak mı istiyor?

Bedrettin: Saddam gidinceye kadar yapabilirler.

Son bir buçuk yıl içinde Suriye Kürtlerinin durumunda bir değişiklik oldu mu?

Bedrettin: Esasta bir şey değişmedi. Kürtler Suriye'de bir millet olarak tanınmıyorlar. Bu nokta böyle kaldığı sürece de bir şeylerin değişmesi beklenemez.

Geçen Paris konferansında Suriye Kürtlerinden bir tek siz vardınız. Ama bu yıl, Suriye parlamentosundan da iki milletvekili katıldı. Hafız Esad da artık Kürt sorununa yumuşak mı bakıyor?

Bedrettin: Hayır. Bu, Kürdistan'ın bugün içinde bulunduğu süreçle ilgili bir durum. Bu iş için içinde Suriye Kürtleri de var imajı verilmek için gönderildi milletvekilleri. Dışarıya karşı bunu yaparken, içeride herhangi bir yumuşama gözlenmiyor.

Tekrar sorayım. Hangi ülkede daha umutlusunuz?

Bedrettin: Cevabım yine aynı: Türkiye'den.

Yani Irak'ta bugün kazanılan fiili otonomi değil de, Türkiye'de olacaklar mı önemli?

Bedrettin: Bana göre Irak'ta henüz bir değişiklik yok. Türkiye meselesi daha farklı. Kürtlerin yarısı Türkiye'de yaşıyor. Kendinizi hazırlayın; Kürtçe öğrenmeye başlayın.

Sosyalizm Güç Olmayı Sürdürecektir

Geçen görüşmemizde sosyalist bloktaki değişimler konusunda sizi oldukça katı bulmuştum. Şimdi nasıl bakıyorsunuz? Görüşlerinizde bir değişiklik oldu mu?

Bedrettin: Sosyalizm pratikte başarısız oldu ama ideolojik ve teorik olarak varlığını sürdürecektir, dünyada bir rol oynamaya devam edecektir.

Sizce Sovyetleri nasıl bir gelecek bekliyor?

Bedrettin: 70 yıl sonra bazı değişimler oldu. Ben Sovyetlerin parçalanacağına inanmıyorum. Özerklikler güçlenecek ama birlik sürecektir. Çünkü oradaki halkların buna ihtiyaçları var. Dünyadaki durum da Sovyetlerin birliğini gerektiriyor. Yine Türkiye de Sovyetlerin birliğinden yana. Örneğin, Nahçıvan ayrılıp da ne yapacak? Nereye gidecek? Belki biz Kürtler bile bugün ayrılıp bir devlet olamayız.

Suriye Kürt partileri arasında birlik yönünde bir gelişme var mı?

Bedrettin: Kürt milleti birdir ama politik gruplar bir değil. Bugün Suriye'de iki görüş var: Biri Kürtlerin bir millet olduğu ve buna göre tavır alınması; diğeri de bir azınlık olduğu ve sadece politik partiler arası bir sorun olduğu yönünde. Biz millet olduğumuz yönünde bir tavır sergilemeye çalışıyoruz. Biz iki milyonuz, göçmen veya azınlık değiliz. Topraklarımız ve ülkemiz var.

İSMET ŞERİF VANLI(*) (HUKUKÇU VE TARİHÇİ)

İsmet Şerif Vanlı

21 Kasım 1924'te Suriye'nin başkenti Şam'da doğdu. Doğduğu mahalle Eyyubiler'den kalma bir Kürt mahallesiydi. «Vanlı» soyadını, dedesi Van'dan gelme olduğu için aldıklarını söylüyor. Babası Muhammed Şerif Vanlı Osmanlı ordusunda mülazımdı ve Birinci Dünya Savaşı'nda Varna'da çarpıştı. Annesi Diyarbakır'dan gelen bir ailenin kızıdır. Lozan ve Cenevre Üniversitelerinde hukuk eğitimi gördü. Edebiyat, tarih, hukuk ve siyasal bilimler üzerine doktora yaptı. 1959-62 yıllarında Paris Sorbon Üniversitesi'nde «Kürt uygarlığı» üzerine ders verdi. Bu sırada Irak'ta Kürt ayaklanması başlamıştı. Iraklı Kürtlerin lideri Molla Mustafa Barzani'nin özel olarak çağırması üzerine üniversiteyi bırakıp Kürt hareketine katılmak üzere Irak'a gitti. Şimdi İsviçre'de yaşıyor. Kürt tarihi üzerine çalışmaları ile tanınır.

Ermeniler Kürtleri Türklere İtti

Uzun yıllardır Kürt hareketinin içindediniz. Geçmişte, Kürtler açısından bugünkü gibi elverişli bir dönem daha yaşandı mı?

Vanlı: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da böyle bir dönem oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte, imparatorluğun Türk olmayan bölgelerinin statüsünün ne olacağı gündeme geldi. Bu, Türk olmayan halklar için çok önemli bir dönemdi. 1920'deki Sevr Antlaşması'nda Osmanlı Kürdistanı'na otonomi verilmişti ve bir yıl içinde bağımsız bir Kürt devleti kurma hakkı

(*) Görüşme 17 Mart 1991'de İsviçre'de yapıldı.

tanınmıştı. Bu anlaşmanın 64. maddesinin 3. bendinde, bugün Irak'ta olan Musul ve Kerkük'ün de bu devlete katılabileceği belirtilmişti. (*) Ancak Yunan işgaliyle birlikte emperyalistlerin istediklerini uygulamaları için daha uygun bir ortam meydana geldi ve daha sonra Mustafa Kemal, Misakı Milli'yi (**) ilan etti.

1920'ler ile bugünü kıyasladığınızda Kürtler açısından hangisi daha elverişli?

Vanlı: Her dönemin kendi karakteristiklerini belirlemezsek, tam bir karşılaştırmaya gidemeyiz. Mustafa Kemal'in emperyalizme karşı çıkması meşrû bir savaştı ve Kürtleri de otonomi vaadiyle bu savaşa katılmaya çağırdı. Kürtler de bu savaşa katıldılar. Ama maalesef, M. Kemal sözünde durmadı. Kürtler, Jön Türkler tarafından kandırıldılar. İsmet Paşa'nın Lozan'daki konuşmalarını tutanaklardan okudum. Orada bu konuya ilişkin noktalar geçiyor.

Tarihi olayları böyle «kandırılmak»la açıklamak, bilimsel bir tutum mu? Başka, objektif nedenler olmalı sanıyorum.

Vanlı: Kürtler bir yandan kandırıldılar, diğer yandan da kendileri organize değildi. Bir de Ermeni faktörü vardı. Ermeniler o dönem gerçekçi olamayan ve şoven bir biçimde bağımsız devlet isteğinde bulundular. Gerçekçi değildi, çünkü Kürdistan'ın neredeyse üçte ikisini ve Türk topraklarının da bir kısmını istiyorlardı. Kürtler, kendi topraklarındaki Ermeni azınlığın iktidarı altında yaşamak istemediklerinden Türklerin yanında yer aldılar.

Bazı Türk tarihçileri ve siyasetçileri, «Sevr uygulansaydı, Batı Ermenilerin arkasında yer alacak, Kürtler topraklarından kovulup bugünkü Filistinlilerin durumuna düşecekti» diyorlar. Bu değerlendirmeye katılır mısınız?

Vanlı: Belki. Doğru olabilir. Bir de Sevr, sınırları belirlemişti. Bunu Milletler Cemiyeti'nin hakemliğine bırakmıştı. Wilson da Ermeni isteklerini haklı görmüştü. Böylece, geleceğin Ermenistan'ında Türkler ve Kürtler kendilerini Ermeni azınlığın iktidarı ve baskısı altında bulacaklardı.

Ermeniler, eski taleplerinden resmen hâlâ vazgeçmiş değiller. Siz Ermenilerle bu konuyu hiç tartıştınız mı?

(*) Bak. *Türkiye kronoloji* 1920 yılı.

(**) Misakı milli (milli and), son Osmanlı Meclisi Mebusan'ı tarafından 28 Ocak 1920'de kabul edildi. Misakı milli, sınır olarak, Hatay dışında, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını vatan olarak ilan etti. Bugün Kuzey Irak diye adlandırılan Musul ve Kerkük de Misakı Milli içinde sayıldı.

Vanlı: Ermeni örgütleriyle bu konuyu tartışmış değilim. Ama Ermenistan öyle bir yapıdır ki, eğer tarihsel olarak alırlarsa, geçmiş Ermeni krallıkları topraklarının büyük bölümü Kürttür. Abdülhamid'in son dönemlerinde yapılan sayıma göre Ermenilerin altı vilayetteki (Vilayeti Sitte: Van, Erzurum, Kars, Sivas, Bitlis, Elazığ) nüfusa oranları sadece yüzde 13 idi. Ermeni faktörü Kürtler için bir tehlikeydi. Bu nedenle Türklerin yanında yer aldılar.

1920'lerde Dış Etkenler, Bugün İç Etkenler Önemli

Siz, M. Kemal'in vaatlerini tutmadığını söylüyorsunuz. Şimdi ise Özal reformcu bir tutum içinde. Bugünkü gelişmeler ne yönde olacak?

Vanlı: Özal'ın projelerini konuşmadan evvel, 1920 ile bugünü karşılaştırmak gerekir. 1920'lerde Kürtler, uluslararası açıdan daha avantajlıydılar. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu dağılıyordu. Bugün ise, benzer bir durum yok. Ama Kürtlerin başka avantajları bulunuyor. Bir kere, Türkiye'de 65 yıldır uygulanan Kemalist politika iflas etti. Bunun yanında Kürt ulusal kaynaşması daha hızlandı. Artık aşiret yapısı yıkılıyor. Bu konuda M. Kemal aslında bize yardım etmiş oldu. Yeni sınıflar ortaya çıkıyor. İşçiler ve köylüler ulusal bilince eriyor. Kürt aydınlarının yanı sıra bazı demokrat Türk aydınları bu sorunu keşfettiler, bu alanda önemli çalışmalar yaptılar: Aziz Nesin ve İsmail Beşikçi gibi. 1920'de nasıl dış etkenler önemli idiye, bugün gerek Kürdistan'daki ulusal bilinç ve gerekse Türkiye'deki demokratik gelişme daha ön plandadır. Bence sorunun çözümünde bunlar daha önemlidir. Bu yüzden mevcut durum bana daha bir ümit verici geliyor. Halkların geleceği kendi iradelerine bağlıdır. Dışarıdan gelecek müdahaleler sorunu çözemez.

Siz nasıl bir çözüm öneriyorsunuz?

Vanlı: Kürt halkının kendi kaderini özgürce belirleme ve Kürdistan'ı bağımsız ve birleşik bir devlet haline getirme hakkında ısrar ediyoruz. Kürt milli meselesini, Ortadoğu halkları arasında barışı ve işbirliğini kolaylaştıracak kabul edilebilir bir çözüme ulaştırma yönündeki ulusal hedeflerimizi gerçekleştirmek için, gerekirse mücadelemizi silahla da devam ettirme niyetindeyiz. Bu amaçla Türkiye'de Türk-Kürt; Irak'ta Arap-Kürt ve Türk; İran'da

ise Fars-Azeri-Kürt ve Beluci Cumhuriyetlerinden oluşan federasyonlar kurulması gerektiğini düşünüyorum. Suriye ve Sovyetler Birliği'ndeki Kürtler için talebimiz ise kültürel özerkliktir. Bütün bu düzenlemeler Kürt halkının gelecekte kendi kaderini tayin etmesini engellememeli.

Özal İyi Bir Başlangıç Yaptı

Politikacı Özal'ın bir portresini çizebilir misiniz?

Vanlı: Bir portresini verecek kadar kendisini tanımıyorum. Ama iyi bir başlangıç yaptı ve bunu hürriyete kadar götürmesini diliyorum.

Hangi ülkedeki Kürtlerin durumu daha iyi. Ekonomik, sosyal, siyasal, bütün açılardan...

Vanlı: Türkiye'yi ele alırsak, Kürtlerin durumu hiç de iyi değil. Bir sürü baskı var Kürtler üzerinde. Bunun yanı sıra, PKK daha güçlü ve alanda söz sahibi bulunmasına rağmen, Kürt hareketleri arasında ciddi bir bölünme var. Irak Kürtlerinin, Türkiye Kürtlerine göre, çok daha uzun geçmişe sahip politik deneyimleri olduğu açık. Bütün Kürt hareketleri tek cephede birleşti. Fakat, diğer yandan Saddam Hüseyin Kürt kırsal yerleşim alanlarını yıktı, bitirdi, adeta tıraş etti. Bütün bu yıkıma rağmen, cephenin iyi organize olması ve şartların yardımıyla, bugün Kürtler Zaho'dan İran sınırındaki Hanikin'e kadar bütün Güney Kürdistanı kurtardılar. Sonuç olarak, Kürdistan'ın hiçbir parçası iyi durumda değil. Ama Irak'ta Saddam'ın düşmesi ve federal-demokratik bir yapının kurulmasından umutluyum. Türkiye'de de şu dil yasağı perdesinin kalkmasını bekliyoruz. Ancak ondan sonra ne çıkacağını görebiliriz.

Size göre on yıl sonra hangi parça daha ileride olacak?

Vanlı: Ben beş yıllık bir tahmin yapabilirim. Beş yılda bütün bunlar (yukarıda sayılan talepler) olur.

Hepsi mi?

Vanlı: Evet.

Çok iyimsersiniz. Neyse, ben sizi tarihçi olarak biliyorum. Türkiye'de böyle tanınıyorsunuz. Kürt tarihçiliği hâlâ yabancıların elinde. Bunu aşmak için neler öneriyorsunuz? Siz neler yapıyorsunuz?

Vanlı: Geçmişten yeniden inşa eden, baştan alıp bugüne getiren

bir tarih henüz yapılmadı. Benim ta antikiteden, ortaçağdan bugüne kadar gelen çok geniş bir kütüphanem var. Kitaplar, makaleler ve broşürler yazdım. Fakat hâlâ kendimi politikacılık ve tarihçilik arasında kalmış biri gibi hissediyorum.

Şimdi hangi konu üzerinde çalışıyorsunuz?

Vanlı: Kafamda pek çok proje var ama aylardır seyahatlerden bir türlü zaman bulamıyorum. Elimde Kürt antikitesi ve ortaçağı ile ilgili birkaç kitap var. Bu ara, dünyadaki tüm Kürt göçmenleri ve mültecileri örgütleyecek bir federasyon peşinde koşuyorum. Yakında Avrupa'da bir milyonluk bir Kürt kitlesi olacak.

Kürtler Nereden Geldi?

Kürtler İrani bir kavim mi, yoksa Anadolu kökenli mi? Hangi milletle akraba?

Vanlı: Kelimelere tam anlamını vermek gerek. Mesela, Anadolu (Anatolia) Yunanca bir kelimedir ve «Doğu Ülkesi» anlamına gelir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar Anadolu kelimesi yalnızca Türk çoğunluğun yaşadığı bölgeye mühnasır bir addi. Yani Anadolu, yarımada kısmı için geçerliydi. Kürdistan bunun içinde değildi. 1878'de Berlin'de yapılan antlaşma^(*) ile Hristiyan azınlıklar lehine birtakım önlemler alındı. Ermenilerin bulunduğu altı vilayette (Vilayeti Sitte) birtakım reformlara başlandı. Sadrazam Abidin Paşa'ya, İstanbul'daki Avrupalı kordiplomatik tarafından verilmiş bir mektubu okudum. Mektupta altı vilayette devletin ne gibi önlemler aldığını soruyorlardı. Abidin Paşa cevabında, bu vilayetlerin Ermeni vilayetleri olmadığını, buralarda Müslümanların yaşadığını, bu arada Ermenilerin de bir azınlık olarak sözkonusu vilayetlerde bulduklarını söylüyor. Abidin Paşa bile mektubunda, «Anadolu ve Kürdistan'daki vilayetler» diyor. Yani o zaman bile Anadolu ve Kürdistan'ı ayırıyorlar birbirinden.

İsterseniz, daha uzak tarihe gidelim biraz...

Vanlı: Sizin sorunuza gelince. Kürt dili bilimsel olarak ispatlandı ki Avrupa dillerinden, İrani veya Aryen kolundandır. Bu, mutlak bir gerçektir. Fakat Farslar, Beluciler ve Kürtler buralara

(*) Berlin Antlaşması: 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, Ruslar lehine önemli hükümler içeren Ayestefanos Antlaşması yerine imzalanan ve hükümleri diğer Batılı ülkelerin baskısı ile Osmanlılar lehine kısmen düzeltilen anlaşma (13 Temmuz 1878).

gelmeden önce bu bölgede İrani olmayan ve İran dillerini konuşmayan halklar yaşıyordu. Persler M.Ö. 10. yüzyılda İran'a ve Medya'ya (bugünkü İran Kürdistanı ve biraz daha doğusu) gelmeye başladılar. Gelenler, orada yaşayan yerli halkları İranileştirmeye başladılar; kültür ve dil olarak. Arkeologların belirttiğine göre, bunlar oraya geldiğinde yerli halklar Kafkazik bir dil (Kafkasya dillerinden birini) konuşuyordu. Bu eski dilin uzantıları bugün Kafkasyalılar tarafından konuşuluyor; Lazca, Çerkesçe v.s. gibi. İranlılar M.Ö. 612'de Elamlılar, Gutiler ve Kasitlere saldırdılar ve onların topraklarını aldılar. Yine kuzeye de saldırıp Urartuların topraklarını (Van ve çevresi) ele geçirdiler. Urartular da Kafkazik bir dil konuşuyorlardı.

Size göre, Kürtler kavim olarak nasıl ortaya çıkıyor?

Vanlı: M.Ö. 695'te Güney Kürdistanı ve Van bölgesini Medler ele geçirdiler. Medler içinde «Kurd» diye adlandırılan bir aşiret vardı. Bir başka aşiret de «Mard» diye biliniyordu. Mard Kürtçede «yılan» demektir. Bir de «Saha» isimli aşiret vardı. Rus tarihçi Minorski'nin de dediği gibi, «Kurd» ve «Mard»lardan oldukları için «Kurmanç» olmuş isimleri. Kürtler iki halk kategorisinden oluşuyor: Bu topraklarda yerleşik olup Kafkazik bir dil konuşan halklarla (Gutiler, Kasitler, Elamlılar, Lulubiler, Urartular), sonradan gelen ve bunları yenen İranlı halkların kaynaşmasından. Fakat Kürt dilini sonradan gelen Medler getirdi. Ama Amerikalı profesör Ephraim A. Speiser'a göre, Kafkazik dillerin de etkisi kaldı. Yazdığı «Mezopotamyalıların Kökleri» adlı kitapta bazı örnekler de veriyor. Ona göre, İran Kürdistanı'nda konuşulan dilde bazı Kafkasyalı kelimeler var. Örnek olarak «-ek» sonekini veriyor. Sona gelen bu ek, kelimeye «bir» anlamını katıyor (hesp=at, hespek=bir at).

Zazalar Kürt mü?

Bazı tarihçiler Zazaların Kürt olmayabileceğini söylüyor. Size göre Zazalar Kürt mü?

Vanlı: Zazaca da İranî bir dildir. Bunlar da, yine Med federasyonu ile birlikte oraya gelen bir dil. Ben dil uzmanı değilim ama dil bilginleri Kurmanci ile Zazakilerin aynı dönemde bu ülkeye geldiğini söylüyorlar. Birçok dilbilimci Zazaki ve Goraniyi

Kürtçenin bir lehçesi olarak görüyor. Fakat son yıllarda Amerikalı bir bilgin olan Mackenzie, Zazaki ve Gorani'nin Kürtçe değil, ama bir başka İrani dil olduğunu ortaya attı. Ama bence Zazaki, Kürtçenin biraz daha özel bir lehçesidir. Fakat milli ve sosyal düzeyde hiçbir fark yok. Belki de Medleri oluşturan aşiretler değişik lehçeler kullanıyorlardı.

Peki, Medler nereden gelmişler?

Vanlı: Rusya'nın güneyinde ve Hazar Denizi'nin kuzeyinde bulunan bir bölgeden.

Türkiye'deki aydınlara bir mesajınız olacak mı?

Vanlı: Türklerle Kürtler arasında çok eski bağlar var. Bunları koparamayız. Her iki halkın da kendine özgü kültürel özellikleri var. Her iki halk da, bölgenin medeniyetine kendinden bir parça koydu. Bu düşünceden hareketle, politik düzlemde iki halkın ve giderek de Ortadoğu'daki halkların bir federasyonunu kurabiliriz.

SOVYETLER BİRLİĞİ ve AVRUPA

SOVYETLER BİRLİĞİ

Kronoloji^(*)

- 1917 Çarlık Rusyası'nda devrim oldu. *Bolşevik Partisi* iktidara geldi (7 Kasım).
- 1923 Sovyet Azerbaycanı sınırları içinde, Karabağ ile Ermenistan arasındaki Laçın bölgesinde bir «*Kürt mıntkası*» oluşturuldu. Otonom olduğu ileri sürülen bu bölgenin başkanı *Kutsi Hacıyev*'di. «*Rojnamei Kürdistan*» adlı bir gazete yayınlandı. Sovyet Devrimi'ni lideri *V. İ. Lenin*, Azerbaycan lideri *Neriman Nerimanov*'a gönderdiği telgrafta, «*Volga ve Kürdistan yoksullarına 40 milyonluk bir yardımda bulunun*» dedi. Bu, Lenin'in, Kürtlerden ismen bahsettiği tek belge niteliğindedir.
- 1929 Otonom Kürt mıntkası kaldırıldı. Kürtçe eğitime son verildi. Başlamış bulunan Kürtçe radyo yayını durduruldu.
- 1930 Ermenistan'da Kürtçe *Riya Teze* (Yeni Yol) adlı bir Kürtçe gazete çıkarılmaya başlandı. Bu, o günden bu yana yayınına sürdürdü. En uzun ömürlü Kürtçe yayın olma özelliğini kazandı (25 Mart).
- 1934 Dünyadaki ilk Kürdoloji kongresi Ermenistan'ın başkenti Erivan'da toplandı (Temmuz).

(*) Bu kronolojideki bilgilerin neredeyde tamamı, sınırlı sayıdaki Kürt ve dolaylı olarak Ermeni kaynağından derlendi. Bilgilerin bütünüyle objektif olduğundan emin değilim. Örneğin, Ermeni kaynakları geçmişte Azerbaycan'da Kürtlere yönelik olumsuz uygulamaları kaydetmeye özen gösterirken, 1988'den itibaren Ermenistan'da yaşayan Kürtleri de, diğer Türk ve Müslüman azınlıklar gibi göççe zorladıklarını hiç sözkonusu etmiyorlar. Aynı şekilde, çeşitli eğilimlerden Kürt gruplarının, bu göççe zorlama ile ilgili tek bir itiraz ya da eleştirisine rastlayamadım.

- 1937-44 Nahçıvan'daki Kürtler *Stalin* yönetimi tarafından Orta Asya Türk cumhuriyetlerine sürüldü (Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan).
- 1988 Sovyet Ermenistan'da yaşayan Kürtler, diğer Müslüman ve Türk azınlıklar gibi göçe zorlandı. 1989 yılı sonu geldiğinde Müslüman Kürtlerin tamamı Azerbaycan'a ve başka Sovyet cumhuriyetlerine göç etmek zorunda kaldı. Ermenistan'da sadece Yezidi Kürtleri yaşamaya devam ediyor.
- 1989 Kürtler Moskova'da Puşkin Meydanı'nda yürüyüş yaptılar. Lenin ve Meçhul Asker anıtına çelenk koydular. İkinci Dünya Savaşı sırasında sürgün edilen Kürtlerin durumlarının düzeltilmesi ve kültürel haklar istediler (20 Mayıs). Ayrıca aynı günlerde bir Kürt heyeti SBKP Merkez Komitesi tarafından kabul edildi. Heyet, «dil, kültür ve milli benliğin» korunmasını, bu amaçla bir yurt (Laçın bölgesi) verilmesini istedi.
- 1990 Sovyet Azerbaycanı hükümeti, Kürtlerin yaşadığı köy ve kasabalardaki okullarda Kürtçe dersleri okutulmasına karar verdi. Bakü'deki Uygarlık Merkezi bünyesinde bir «Kürt bölümü» kurulması kararlaştırıldı (Nisan). Moskova'da, çeşitli ülkelerden Kürt temsilcilerin de katıldığı bir «Sovyet Kürtleri, Tarihleri ve Bugünleri» konulu konferans düzenlendi (Eylül).

Prof. Dr. NADİR NADİROV(*)
(SOVYET KÜRDÜ)

Prof. Nadir Nadirov

1932'de *Sovyetler Birliği-Azerbaycan Cumhuriyeti Nahçıvan bölgesinde doğdu. Ailesi 1937'de Kazakistan'a sürgün edildi. Kimya fakültesi pedagoji enstitüsünü bitirdi. Halen Alma Ata'da görev yapıyor. 1989 Ekimindeki Paris ve 1991'deki Stockholm Kürt Konferansı'nda Sovyet delegasyonu içinde bulundu ve bu ülkedeki Kürtlerin durumu üzerine birer konuşma yaptı.*

Sovyet Kürtleri Türkiye Kökenlidir

Sovyetler Birliği'nde yaşayan Kürtlerin kökeni ne? Nereden gitmişler oraya?

Nadirov: Hepsi Türkiye kökenlidir. Van'dan, Diyarbakır'dan gelmedir.

Hangi lehçeyi konuşuyorlar?

Nadirov: Kırmanc.

Mezhepleri ne?

Nadirov: Sünni.

Sovyetler Birliği'nde ne kadar Kürt yaşıyor?

Nadirov: 1917'de 500 bine yakın Kürt yaşadığı kabul ediliyordu.

Yayınlanmış böyle resmi bir istatistik var mı?

Nadirov: Resmi bir sayı yoktur. Kürtler kendileri için bu sayıyı ifade ediyorlardı.

(*) Bu görüşme Ekim 1989'da Fransa'da yapıldı.

Hangi bölgelerde yaşıyorlar?

Nadirov: Kafkasya'da yaşıyorlardı. Daha çok Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da. Yani Türkiye'ye yakın cumhuriyetlerde diye söyleyebilirim.

Bugünkü sayınız ne kadar?

Nadirov: 1939'da Sovyetler Birliği'nde sayım başladı. Savaş nedeniyle tamamlanamadı. 1969'daki sayımda ise Kürtlerin sayısı 58 bin olarak açıklandı. 1979 sayım sonucuna göre de 116 bin.

Sovyetlerde Sayım Nasıl Yapılıyordu?

Resmi rakamlarla sizin verdiğiniz sayılar neden birbirine uymuyor?

Nadirov: Önceki sayımlarda kişinin milliyeti nüfus cüzdanında ne yazıyorsa, ona göre kaydediliyordu. Çoğu insan nüfus cüzdanında milliyet kısmına «Kürt» yazdırmıyordu. Hangi cumhuriyette yaşıyorsa, oradaki milliyetin adını alıyordu, sosyal ve ekonomik haklardan faydalanabilmek için. Meselâ, 1923 sayımında Azerbaycan'da 48 bin Kürt yaşıyordu. 1969 sayımında ise bu sayı sıfır çıktı.

Şimdi sayım nasıl yapılıyor?

Nadirov: 1989 sayımında kişinin milliyeti için kimliklerde ne yazıldığına bakılmıyor. Glasnost ve perestroyka sayesinde kişi kendisini nasıl hissediyorsa, onu söyleyebilme imkanına kavuştu. Sayım henüz tamamlanmadı. Ancak duyduğumuz kadarıyla bütün Sovyetler Birliği'ndeki Kürt sayısı 1 milyon 100 bin civarında imiş.

Kürtler Sovyetler'de şimdi hangi bölgelerde yaşıyor?

Nadirov: 9 cumhuriyetin adını sayabilirim. İlk aklıma gelenler Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Rusya ve Azerbaycan. En çok Ermenistan'da varız. 70 bin civarında olduğumuz sanılıyor. Azerbaycan'da belki daha çoğuz. Ama dediğim gibi önceleri nüfus cüzdanına yazılmıyordu.

Konuşurken, arada Türkçe kelimeler söylüyorsunuz. Hem de gayet güzel bir telaffuzla. Nerede öğrendiniz?

Nadirov: Azerbaycan'da yaşayan Kürtlerin çoğu Türkçe bilir. Zaten Kazakistan Kürtlerinin çoğu da kendilerini Türk diye yazdırıyor.

Türklere daha mı az baskı var?

Nadirov: Pek fark yok. Kürtler bir cumhuriyete sahip değil. Azeri yazdırarak bir cumhuriyetin sağladığı imkanlardan faydalanmak istiyorlar.

Merkezi hükümet Kürtle Türk arasında bir ayırım yapıyor mu?

Nadirov: Mesele o değil. Biraz önce de dediğim gibi, cumhuriyet sahibi milliyet olmanın birtakım avantajları var. Bu arada bir şey eklemek istiyorum. Eski sayımlarda Türkler kendilerini «Azeri» diye yazdırıyorlardı. Perestroykadan sonra Azeri değil, «açıkça Türküz» diye yazdırıyorlar.

1917 Ekim Devrimi ve Kürtler

1917 Ekim Devriminden sonra ne gibi haklar kazandınız?

Nadirov: Lenin'le birlikte Kürtlerin durumu çok düzeldi. Lenin Sovyet Kürdistanı'nı yarattı.

Öyle bir cumhuriyet mi kuruldu?

Nadirov: 1923'te bugünkü Azerbaycan sınırları içinde bir Kürt otonom bölgesi kuruldu. Karakışlak, Kelbeccar, Koturlu, Kubatlı, Kurtgaci ve Murathanlı adlı altı kasabayı kapsıyordu. Adı Sovyet Kürdistanı idi. Laçin,^(*) bölgenin başkentiydi. Liseye kadar okullar Kürtçe eğitim yapabiliyordu. Kürtçe gazete-kitap yayınlanabiliyordu. Kürt Yazarlar Sendikası kurulmuştu. Kürtçe yayın yapan radyomuz da vardı. Otonom bölge başkanının adı ise Kutsi Hacıyev'di. Rojnamei Sovyet Kürdistanı diye bir gazetemiz yayınlanıyordu. Suşe kentinde Kürt dili üzerine enstitü kurulmuştu.

Bu haklar ne zamana kadar sürdü?

Nadirov: 1929'dan itibaren peyder pey bunlar kaldırıldı. Gazete 1961'e kadar sürdü. Kürtçe eğitime 1929'da son verildi. Radyo yayını durdu.

Peki Kürt çocuklar hangi dilde eğitim yaptılar?

Nadirov: Önce Farsça, sonra Azerice.

Eriyan radyosu Kürtçe yayını sürdürdü sanıyorum.

Nadirov: Evet. Zaten, Azerbaycan'daki Kürt kitaplığı da Eriyan'a nakledildi. Ermenistan'da Kürt kültürü ile ilgili çalışmalar devam etti.

(*) Laçin, bugün Sovyet Azerbaycanı'nın sınırları içindedir. Yine bu cumhuriyetin içinde Ermenilerin çoğunlukta olduğu Karabağ ile Ermenistan Cumhuriyeti arasındadır. Bölgede halen 25-30 bin Kürt yaşadığı belirtilir.

Stalin Kürtleri Sürdü

Paris Konferansı'ndaki konuşmanızda sürgünden bahsettiniz. Neydi bu sürgün?

Nadirov: 1937'de Nahçıvan'da yaşayan Kürtler Orta Asya'ya, Kazakistan'a sürgün edildi. Bildiğim kadarıyla sadece Nahçıvan Kürtleri sürgüne gönderildi. Diğer bölgelerde yaşayanlar yerlerinde bırakıldı?

Neden sadece Nahçıvan?

Nadirov: Bizlere açık bir gerekçe söylenmedi. Fakat anlayabildiğimiz kadarıyla Nahçıvan bölgesi Türkiye sınırına çok yakındı. Gidip gelme olmasın diye böyle yapıldı sanırım.

Tekrar eski yerinize dönebildiniz mi?

Nadirov: Hayır. Ama sürgüne gönderilmeyen bir kesim vardı, onlar hâlâ orada yaşıyor.

Sizin aileniz ne zaman sürgün edildi?

Nadirov: Stalin 1937'te, hen 5 yaşındayken ailemi sürgüne gönderdi. Gittiğimiz kasaba ya da köyün dışına çıkmamız yasaktı. Ben liseye kadar Kazakistan'da öğrenim gördüm. Bulduğumuz yerde yüksekokul yoktu. Benimi de dışarı çıkmam yasaktı. Bütün sürgün milletler aynı durumdaydı. Türkler, Volga Almanları, Çeçenler, İnguşlar, Karaçaylar hep aynı durumda yaşıyorduk.

Sürgün halklarının çocuklarına, zorunlu eğitimden sonrası için, yüksek öğrenim görme hakkı tanınıyor muydu?

Nadirov: Yasalara göre bu hak vardı. Ama, senin bir köyden diğerine gitmen için izin alman şarttı. İzin alabilmek de zordu.

Siz nasıl izin alabildiniz?

Nadirov: Köydeki Kazak okulunu bitirdikten sonra oradaki askeri yetkilinin yanına gittim. İzin istedim, bir üst enstitüde okumak için. «Olmaz» dedi. Çünkü sürgünler gittikleri yerlerden dışarı çıkamıyorlardı. Ben de oturdum, Stalin'e mektup yazdım. «Ben okumak istiyorum. Ama izin vermiyorlar. Ne günahım var» dedim. Bir süre sonra kumandan beni çağırdı. «Sen Moskova'ya mektup yazdın mı?» dedi. Dedim «evet». Büyük kentler olmamak kaydıyla okuma izni gelmiş. 16 yaşında köyden ayrıldım. Kimya Fakültesi Pedagoji Enstitüsünde okudum.

Bu yaşta Stalin'e mektup yazmaktan çekinmediniz mi?

Nadirov: Hayır.

Stalin'i seviyor muydunuz?

Nadirov: Evet, o zaman seviyorduk. Babamıza yazar gibi Stalin'e mektup yazabiliyorduk.

Ama O, sizi sürgüne göndermişti.

Nadirov: Stalin değil de başkasının sürgüne gönderdiğini düşünüyorduk. Stalin'in haberi olsa düzeltir sanıyorduk.

Gorbaçov'dan Yurt İstedik

Sürgün halkların durumu ne zaman düzelmeye başladı?

Nadirov: 1953'te Stalin öldü. Kruşçev başa geçti. 1960'tan itibaren iyileşme başladı.

Kruşçev 1956'daki XX. Kongre'de dedi ki, «Stalin çok kötü işler yaptı. Sürgünler, hapislikler ve ölümler oldu.» Sizler bunu duyunca ne hissettiniz?

Nadirov: İnanmadık. Kuruşçev, Stalin'i sevmediği için yalan söylüyor dedik. Stalin öldüğünde tüm memleket ağladı. Ben de ağladım.

Ne zaman inanmaya başladınız Stalin'in yaptıklarına?

Nadirov: Perestroykadan sonra.

Şimdi halk Gorbaçov'a inanıyor mu?

Nadirov: Gorbaçov'un bütün dedikleri halk arasında sevinçle karşılanıyor. Özellikle biz Kürtler arasında. Sovyet Kürtleri bir komite kurduk ve Gorbaçov'a yurt istiyoruz diye bir bildiri verdik.

Gorbaçov'a bildiri mi verdiniz?

Nadirov: Evet. Bu yılın Mayıs ayında oldu. Kürt heyeti merkez komite tarafından kabul edildi.

Ne istediniz?

Nadirov: Manifestomuzda şunları belirttik: Biz Kürtler Stalin zamanında büyük bir haksızlığa uğrayıp dağıtıldık. Dilimizin, kültürümüzün, milli benliğimizin gelişmesinden yoksun bırakıldık. Belli bir bölgede toplanmak istiyoruz. Bu taleplerimiz merkez komitesi plenumuna sunuldu ve kabul edildi. Gorbaçov yoldaş, «Kürt probleminde bir çözüm bulunması gerektiğini» söyledi.

Yurt olarak nereyi istediniz?

Nadirov: Kürt Komitesi Başkanı Mamend Babayev, Lenin zamanında verilen yeri, yani Azerbaycan'daki bölgeyi (Laçin'i) iste-

diğimizi açıkladı.

Desenize, Sovyetler Birliği'nde yeni bir toprak kavgası daha olacak?

Nadirov: *(Cevap vermek yerine gülmeyi tercih etti.)*

Bir Kürt Komünist Partisi var mı? Ya da geçmişte hiç böyle bir kuruluş oldu mu?

Nadirov: Olmadı. Sovyetler Birliği'nde sadece cumhuriyetlerin komünist partisi kurma hakkı vardır.

Azerilerin tepkisi ne oldu sizin toprak talebinize?

Nadirov: Azerilerin bir kısmı talebimizi haklı görürken, bir kısmı karşı çıkıyor.

İsteddiğiniz bölge tam nerede oluyor?

Nadirov: Yurt olarak istediğimiz yer Ermenistan'la Karabağ arasında bulunuyor. Aslında biz devletin bu konudaki güçlüğüne biliyoruz. Biz de ikinci bir Karabağ olayı yaratmak istemiyoruz. Ama bu sorunun çözülmesi gerekiyor.

Perestroyka Ne getirdi?

Perestroykadan sonra durumunuzda başka ne gibi değişiklikler oldu?

Nadirov: Aslında son birkaç yılda önemli gelişmeler yaşandı. Kürtlerin bulunduğu bölgelerdeki bütün Kürt çocukları ilkokulunu ilk üç sınıfında Kürtçe eğitim yapabiliyor. Kürt kültürü ile ilgili pek çok kuruluş oluşturuldu.

Paris Konferansına katılan Sovyet heyetinde siz de vardınız. Sizi bu heyete kim seçti? Devlet mi tayin etti, yoksa Paris Kürt Enstitüsü mü çağırdı?

Nadirov: Paris Kürt Enstitüsü imzalı çağrı üzerine geldim.

Biraz önce dediniz ki, «biz Gorbaçov'a inanıyor ve güventiyoruz». Size göre Gorbaçov'un hiç hatası yok mu?»

Nadirov: Glasnost ve perestroyka çerçevesinde getirdiği prensipler halkın istediği şeylerdir. Gorbaçov'un Kürt problemine yaklaşımı da olumlu.

Perestroyka ve glasnosttan önce Kürt meselesi hakkında ne biliyordunuz?

Nadirov: Bizim gazetelerimiz bu konuda az haber veriyordu. Irak, İran ve Suriye'den gelip Moskova'da okuyan pekçok Kürt

öğrenci var. Onların anlattıklarından öğreniyorduk ki, Kürtlerin durumu çok kötü.

Geçmişte bildiğiniz Kürt parti ve lideri var mıydı?

Nadirov: Molla Mustafa Barzani zamanında, her Kürdün evinde onun resmi vardı. Gazetelerimizde Barzani ile ilgili haberler yer alıyordu.

Sovyetler Birliği'nin dışarıdaki Kürt hareketlerine yaklaşımını geçmişte nasıl buluyordunuz? Size göre yeterli miydi?

Nadirov: Yeterli bulmuyorduk. Mesela, Irak'ın Halepçe'ye kimyasal bomba atması karşısında sessiz kalındı. Bunu tasvip etmiyoruz.

Sovyetler neden böyle tutum aldı?

Nadirov: Söyleyemeyeceğim.

Laçin'i Yurt Olarak İstiyoruz

(Prof. Nadirov'la Stockholm'deki Kürt konferansında (Mart 1991) tekrar karşılaştım. Sovyetler'deki son durumu Kürtler açısından özetledi.)

Son dönemde Sovyetler Birliği'nde ne gibi yeni gelişmeler meydana geldi?

Nadirov: En önemli gelişme, 1989'un Eylül ayında Sovyet parlamentosunun, sürgün edilmiş milletlerin serbestçe eski yurtlarına dönmeleri ve daha önce sahip oldukları mal varlıklarının kendilerine iadesi konusunda aldığı karardır. Bunlar henüz uygulanmış değil.

Sözkonusu sürgünde Orta Asya'ya gönderilen Kürtler nereye dönecek?

Nadirov: Kürtler, daha önce de belirttiğim gibi Laçin ve Nahçıvan'da yaşıyorlardı. O bölgede, Lenin döneminde, 1923'ten başlayıp 1929'a kadar süren bir Sovyet Kürdistan'ı kurulmuştu. Kürtler bu bölgeye dönmek istiyorlar. Sözkonusu kararın hemen uygulamaya geçirilmesi için Moskova'da gösteriler yaptık ve yetkililerle görüştük. Onlar bize, «bu ara Ermenistan ve Azerbaycan'da durumun hassas olduğunu» söylediler ve biraz daha beklememizi istediler. Biz de onlara, «madem elinizden gelmiyordu, böyle bir kararını neden aldınız» dedik.

Azerbaycan, Nahçıvan ve Ermenistan hükümetleriyle dönüş meselesini gördünüz mü?

Nadirov: Sözkonusu hükümetler, bu ara kendi aralarında çekiştiklerini ve bu konu üzerinde düşünmek için zamanlarının olmadığını söylediler. Bu arada, biz Moskova'da Eylül 1990'da «Sovyet Kürtleri, Tarihleri ve Bugünleri» adıyla bir konferans düzenledik. Konferansımıza Paris, İsveç ve Avusturya gibi pek çok yerden katılımlar oldu. Türkiye'den de Avukat M. Ali Arslan geldi. Bu konferans sonunda Gorbaçov'a bir memorandum gönderdik ve Kürtlerin durumlarının iyi olmadığını belirtip alınan kararların derhal uygulanmasını, Kürt haklarının verilmesini istedik. Komisyon, Kürtlerin bulunduğu yerlerde incelemelerde bulundu ve Kazakistan'a kadar geldi.

Ermeniler Müslüman Kürtleri Sürdü

Son nüfus sayımında Kürtlerin sayısı ne kadar çıktı?

Nadirov: 1989 sayımında tüm Sovyetlerdeki Kürt sayısı 153 bin olarak açıklandı. Ama Kürt sayısı hep düşük olarak gösteriliyor. Örneğin, 1923'teki sayımda sadece Azerbaycan'da bu sayı 48 bin olarak gözüküyordu. Ama bu sayı 1939'da 3 bine, 1951'de bin 500'e kadar indirildi. 1989'daki sayımda yalnız Azerbaycan'daki Kürtlerin sayısının 12 bin olduğu ilan edildi. Fakat bunların yarısı Ermenistan'dan gelen Kürtlerdir. Yine son sayıma göre, Kazakistan'da 25 bin kişi kendisini Kürt olarak yazdırdı. Ama bu sayı gerçekte en az 30-40 bindir. Orada akrabalarımız olduğu için sürekli gelip gidiyoruz. Onların pasaportlarında Kürt yerine Azeri yazıyor.

Ermenilerle ilişkileriniz nasıl?

Nadirov: Perestroykadan önce ilişkilerimiz çok iyiydi. Ermenistan'da seksiyonumuz, Erivan'da okullarımız, radyomuz vardı. Yine burada Riya Teze adlı bir gazetemiz çıkıyordu. Ama Azeri-Ermeni çatışmaları başladıktan sonra Azerilerle birlikte Müslüman Kürtler de Ermenistan'dan Azerbaycan'a sürüldü. Sadece Yezidi Kürtler kaldı Ermenistan'da.

Ermenistan'dan sürülen Kürtler şimdi nerede yaşıyor?

Nadirov: Üçte biri Azerbaycan'a, Bakü'ye yerleştiler. Üçte biri Kazakistan'a gitti. Bunlar arasında ünlü yazarlarımızdan biri o-

İnan Ali Abdurrahman da bulunuyor. Ayrıca Mirzoyé Kinyasé Brehim de Alma Ata'ya gitti ve şimdi Kazakistan Üniversitesi'nde profesörlük yapıyor. Sürgün edilen diğer Kürtler ise Rusya Federasyonu'na, Krasnador bölgesine gittiler. Durumları en kötü olanlar bunlar. Ev almalarına ve iş bulmalarına izin verilmiyor.

Ermenistan'dan ne kadar Kürt sürgün edildi?

Nadirov: Son üç yıl içinde 18-20 bini buldu.

Kürtler Birlik Yönünde Oy Kullandı

Sovyetlerde birlik sorunu ne olacak? Yoksa dağılacak mı?

Nadirov: İçinde yaşadığımız bu gün bu açıdan çok önemli. Biliyorsunuz bu gün birlik için referandum var. Referandum sonucunda birliğin istenip istenmediği çıkacak ortaya.^(*)

Kürtler hangi yönde kullanacak oyunu?

Nadirov: Birlik yönünde. Sovyetlerde birlik ne kadar güçlü olursa, Kürtlerin de durumu o kadar iyi olur.

Size göre, Sovyetlerdeki Müslüman cumhuriyetler hangi yolu seçecek? Tahran'ın şeri devlet yolunu mu, yoksa Ankara'nın laik devlet modelini mi?

Nadirov: Müslüman kalmakla birlikte laik yolu seçeceklerdir. Çünkü artık devletler bu yolu benimsiyorlar. Gelişmenin yolunun nereden geçeceğini biliyorlar. Örneğin, Türkiye laik yolu seçtikten sonra epey bir gelişme gösterdi.

Özal nasıl bir politikacı?

Nadirov: Oldukça atılgan, modern bir politika izliyor. Fakat onu geriye çekmek isteyen güçler var. Bazı sorunları olduğunu sanıyorum: İslam ve Kürt sorunu gibi. Özal Sovyetlerde iken benim gazeteci bir arkadaşım kendisine bir soru yöneltmişti. O da cevaben, «Kürt sorununun olduğunu, fakat halledilmesi gerektiğini, üzerinde çalışıp gerekeni yapacaklarını» söylemişti.

Özal'dan umutlu musunuz?

Nadirov: Türkiye'nin AT'a girmesi için Kürt meselesini çözmesi gerekiyor. Ayrıca Kürt meselesini çözmeden gelişemez.

Irak Kürtleriyle Türkiyenin federasyonundan söz eden senaryolar var. Nasıl karşılırsınız bunu?

(*) Sovyetler Birliği'nde 18 Mart 1991 tarihinde yapılan referandumda, Türk ve Müslüman cumhuriyetlerde daha yüksek oranda olmak üzere birliğe «evet» oyları fazla çıktı.

Nadirov: Olumlu bulurum.

Bu, gerekleŖebilecek bir senaryo mu?

Nadirov: Tabii, neden olmasın?

KENDAL NEZAN(*) (PARİS KÜRT ENSTİTÜSÜ)

Kendal Nezan

1949 da Türkiye 'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Türkiye 'de, yüksek öğrenimini ise Paris Üniversitesi 'nde tamamlayıp nükleer fizik dalında doktora yaptı. Halen Fransa Ulusal Araştırma Merkezi 'nde (CNRS) araştırmacı olarak çalışıyor. Öğrencilik yıllarında üniversite çevresinde, daha sonra da Fransız aydınları ve yayın organları düzeyinde Kürt kültürünü tanıtmaya yönelik çalışmalarda bulundu. Fransa-Kürdistan Derneği 'nin kurulmasında yer aldı. Derneğin kurucuları arasında Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Edgar Morin, Michel Leiris, Maxime Rodinson, Laurent Schwartz gibi tanınmış Fransız aydınları da vardı. 1983 'te Paris Kürt Enstitüsü 'nün kuruluşuna kadar faaliyet gösteren dernek, Kürt meselesinin Batılı aydın çevreler tarafından öğrenilmesinde etkili oldu. Nezan, Abdurrahman Kasımlı, İsmet Şerif Vanlı ile birlikte «Kürtler ve Kürdistan» adlı bir kitap hazırladı. Fransızca kaleme alınan bu kitap İngilizce, Almanca, Rusça, Japonca, Arapça ve Yunanca gibi çeşitli dillere çevrildi. Halen Kürt Enstitüsü Başkanlığı görevini sürdürüyor.

Kürt Enstitüsünü 12 Aydın Kurdu

Bize biraz kendinizi anlatır mısınız? Kimsiniz, nasıl bir insansınız?

Nezan: Çocukluk yıllarımdan beri müziğe karşı özel ilgim vardı. Rahmetli babamın güzel sesi ve geniş bir edebi kültürü vardı. 15. yüzyıl klasik Kürt şairi Melayê Cizri'nin tüm divanını ezbere bilirdi

(*) Nezan soruları 3 Kasım 1989'da yazılı cevapladı.

ve aile sohbetlerinde, dost meclislerinde bize hem klasik gazel ve kasidelerini, hem de halkımızın günlük yaşantısını, sevinç, özlem ve acılarını dile getiren türküleri söylerdi. Resmi yasaklara karşı Kürtler aile çerçevesi içinde kültürel miraslarını, özellikle müzik, efsane, destan, masal, hikâye ve danslarını, kuşaktan kuşağa iletebilmişlerdir. Bu nedenle hemen hemen her Kürt ailesinde, her köyde, her mahallede güzel türkü söyleyen biri bulunur ve yüzyılların derinliğinden gelen bu gelenek, tüm zorluklara rağmen günümüze kadar sürdürülebilmiştir. Bu bakımdan Rus şarkiyatçısı Minorsky'nin «her Kürt bir şairdir» sözünü, hemen hemen «her Kürt bir ses sanatkarıdır» şeklinde ifade etmek daha doğru olur. Türkiye'de Kürt kökenli ses sanatçılarının kabarık bir yekûn tutması rastlantı değil; aynı durum İran'da ve Arap ülkelerinde de gözlenmektedir. Çok sevdiğim ve İslâm dünyasının kültür mirasında özel ve önemli yeri olmasına rağmen, az tanınan Kürt müziğini başka halklara da tanıtmak amacıyla France-Musique ve France-Culture radyoları için özel programlar hazırladım. Bu programların uyandırdığı ilgi sonucu Fransız Alvarè plak şirketi benden bir halk müziği plağı hazırlamamı istedi. Daha sonra UNESCO'nun Doğu Müzikleri Derlemeleri dizisinde de bir plak çıkartım. Bildiğiniz gibi, Fransa'da bilim adamlarının toplumsal sorunlarla ilgilenmeleri, sosyal mücadelelere katılmaları eski ve güçlü bir gelenek. Kişisel özgeçmişimin yanında bu geleneğin ve özellikle tanışma imtiyazına mazhar olduğum bazı büyük Fransız düşünürlerinin örneği beni, bilimsel ve meslekî çalışmalarımın yanında, Kürt halkına ve kültürüne bazı mütevazı katkılarda bulunmaya teşvik etmiştir. Bu çalışmaların kişisel ya da derneksel çabaları aşan bir boyuta varmaları, Fransa'da yöneticileri arasında çok sayıda Kürt dostunun bulunduğu Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesi, Yılmaz Güney de dahil birçok Kürt aydın ve sanatçısının baskı ve zulümden kaçıp Batı Avrupa'ya sığınmaları, yeni bir kurum kurmayı gerektirdi. Bu gereksinimlere cevap vermek amacıyla Şubat 1983'te Paris Kürt Enstitüsü kuruldu.

Enstitünün amacı neydi? Nasıl kuruldu?

Nezan: Enstitü Kürt dili, edebiyatı, tarihi, kültürü ve uygarlığı üzerine araştırma yapmak, Kürt kültürünü korumak ve yaymak, diğer kültürlerle ilişkilerini teşvik etmek, yurt dışındaki Kürt göçmenlerin kültürel ve eğitimsel sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak, Kürt sorununun tarihsel, kültürel ve sosyal boyutlarını

kamuoyuna tanıtmak amaçlarıyla kurulmuş bir kültür ve araştırma merkezidir. Kürdistan'ın değişik yörelerinden gelen, değişik fikirleri ve siyasi geçmişleri olan 12 Kürt aydın ve sanatçısı tarafından kuruldu. Bunlardan Yılmaz Güney, Cigerhun, Osman Sebri ve Hejar gibi şairler, İsmet Şerif Vanlı, Dr. Nureddin Zaza, Prof. Qanatê Kurdo, Türkiye Kürtleri arasında da çok tanınan kimseler. Tewfik Wehbi, bir süre Irak Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, Londra'da sürgünde Oxford Üniversitesi yayınları arasında bir Kürtçe-İngilizce sözlük yayınlamış bir Kürt dilbilimcisi. Diğer kurucuları da Kürt kültürüne önemli katkıları olmuş kişilerdir. Enstitü bir kitle örgütü değil ve olmak istememiştir. Amaçlarına aktif bir şekilde katkıda bulunabilecek nitelikteki kültür ve bilim adamları ve sanatçıları üye olarak kabul etmekte ve bu asıl üyelerin sayısı 150 civarındadır. Bunun yanı sıra, çalışmalarımızı desteklemek isteyen herkes dayanışma üyesi olabilir. Dayanışma üyesi senede en az 600 Frank aidat öder ve onun karşılığında kendilerine enstitü yayınları gönderilir. Enstitü iki senede bir seçilen 14 kişilik bir yönetim kurulu tarafından yönetilir.

Enstitünün faaliyetlerinin bir dökümünü yapar mısınız?

Nezan: Faaliyetlerimizin önemli kesimi baş haber, hatta haber bile olmayacak nitelikteki uzun süreye yönelik çalışmalardır. Örneğin arşiv ve dokümantasyon çalışmaları. Bugüne kadar Kürtlerle ilgili 25 dilde yayınlanmış olan kitap, dergi, yayın ve gazete kupürlerini derledik ve dokümantasyon merkezimiz, Batı dünyasının Kürtlere ilişkin en zengin kaynağı oldu. Her sene dünyanın çeşitli ülkelerinden araştırmacılar, gazeteciler, öğrenciler enstitüye gelip bu dokümantasyon kaynaklarımızdan yararlanmaktadır. Bunun yanında 7 dilde (Fransızca, İngilizce, Almanca, İspanyolca, İtalyanca, Türkçe ve Kürtçe) yayınlanan ve halen 82 ülkede abone ve okuyucuları olan bir *İrtibat ve Haber Bülteni*, *Kürtçe Hêvî* (Umut) ve *Kurmançî* dergileri, Arapça, Farsça, Türkçe ve Fransızca yayınlanan *Studia Kurdica* adlı bir araştırma dergisi çıkarıyoruz. Ayrıca Kürtlerle ilgili çeşitli dillerde kitapları ya bizzat bastırıyor ya da yayınevlerince yayınlanmasını sağlıyoruz. Kürtçe müzik kasetleri, harita, poster ve kartpostallar ve 5 tane de videofilm çıkardık. 6 yıldan beri 50 bin kelimelik bir Kürtçe-Fransızca sözlük hazırlıyoruz. Çeşitli Avrupa ülkelerinde yetenekli Kürt gençlerini okutup halkımıza bilim ve kültür kadroları yetiştirmeye çalışıyoruz. Etkinliklerimizde basına yansayanlar, insan hakları alanında yapılan çalışmalardır. Devleti ve

elçilikleri olmayan mazlum bir halkın oluşturabildiği kurumlardan biri olarak bize bazı görev ve sorumluluklar düşmekte, herhangi bir siyasi örgüt ya da görüşün propaganda ya da savunmasını yapmadan, halkımızın kurbanı olduğu vahim insan hakları ihlallerini radyo, televizyon ve gazeteler aracılığıyla kamuoyuna duyurmaya çalışıyoruz. Bu kamuoyu çalışmalarımızdan biri, Türkiye'de Kürt dili ve kültürü üzerindeki yasakların kaldırılmasını isteyen, 24'ü Nobel ödüllü, bine yakın seçkin aydın, bilim adamı, sanatçı ve milletvekili tarafından imzalanan «Çağrı» idi. Bu çağrıya sürekli yeni imzalar gelmekte ve onu uygun bir anda tekrar gazetelerde yayınlayacağız. Irak Kürtlerinin durumunu Halepçe katliamından çok önce ve bu kitlesel imha olayından sonra da kamuoyuna tanıtmaya çalıştık. İran Kürtleri ile de dayanışmamız yıllardan beri devam etmekte ve değerli Kürt lideri Dr. Kasımlı ve arkadaşlarının Viyana'da şehit edilmesi olayında da biz bir «Kürt kültür elçiliği» olarak görevimizi ifa etmeye çalıştık.

Paris Konferansının Amacı Neydi?

14-15 Ekim 1989'daki Paris Kürt konferansı fikri nasıl ortaya çıktı. Nasıl hazırlandı?

Nezan: 1988 yılı Kürt halkı açısından son derece dramatik bir yıl oldu. Mart ayında Halepçe katliamı, İran-İrak savaşındaki ateş-kesten sonra İran'da Kürtlere karşı savaşın kızışması ve Irak'ta Bahdinan bölgesine yönelik kitlesel imha silahlarının geniş ölçüde kullanıldığı yoğun bir askeri taarruz, Türkiye'de Olağanüstü Bölge Valiliği ve ordunun Kürt bölgelerindeki keyfi işlemleri, baskıları sürdürmeleri v.s. Böylesi bir durumda Kürt dramıyla ilgisi olan kişilerin, belli başlı insan hakları örgütlerinin yöneticilerini, insan haklarını savunmakla tanınmış parlamenter ve şahsiyetleri bir araya getiren bir konferans yapılması gerekliliği birçok Kürt aydını ve dostu tarafından düşünülüyordu. Fikrin hayata geçirilmesi için bir takım somut destek ve yardımların sağlanması gerekiyordu. Enstitü bu alanda katalizör rolü oynadı. Konferansın hazırlık çalışmaları da enstitü ve Bayan Mitterrand'ın Fransa Özgürlükler Vakfı'nın sürekli işbirliği ile oldu. Konferansın sembolik olarak Fransız Devriminin 200. yıldönümü ve Fransa'nın AET başkanlığı yaptığı bir tarihte yapılmasına karar verdik.

Konferansın amacı neydi? Bu amacına ulaştı mı sizce?

Nezan: Konferansın temel amacı Kürt dramının belli başlı tanıklarını ve dünya kamuoyu üzerinde etkinliği olan şahsiyet ve insan hakları örgütleri yöneticilerini bir araya getirmek, özellikle Irak ve İran'da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Kürt halkını savunmak için nelerin yapılabileceğini birlikte düşünmek ve bu doğrultuda somut adımlar atmak, Kürt sorununu enternasyonalize etmektir. Bu amacı geniş ölçüde gerçekleştirebildiğimizi söyleyebiliriz. Tarihi bir Konferans oldu. Bu ilk ve güçlü adımı başka adımlar izleyecek. Kararlar insan hakları ve kültürel kimlik çerçevesinde alındı ve bizim açımızdan tamamen tatmin edici.

Konferansa birçok Kürt siyasi lider katıldı. Ancak bunlar örgütlerini temsil eden değil de, şahıs olarak çağırılmıştı. Neden çağırı böyle yapıldı?

Nezan: Daha önce de belirttiğim gibi konferans, Kürt halkının siyasal geleceğini tartışmayı amaç edinen bir toplantı değildi. Konusu sadece ve sadece insan hakları ve kültürel kimlik sorunuydu. Bu önemli konuda ayrıca, siyasal örgütlerde sorumluluğu olan bazı Kürt şahsiyet ve liderlerinin tanıklıklarını da dinlemek bizce büyük bir önem arz etmekteydi. Aynı kişiler bazen Uluslararası Af Örgütü, Avrupa Parlamentosu ya da Amerikan Kongresi İnsan Hakları Komisyonları önünde de tanıklıkta bulunmuşlardır. Konferansa konuşmacı, tanık ya da delege olarak katılan çoğu kişi de hiç bir örgüt mensubu değildi. Amacımız Kürt toplumunun tüm kesitlerinin mümkün merteye temsil edilmeleri, tüm görüş ve düşüncelerin demokratik bir şekilde ifade edilmeleri, Kürt gerçekliğinin tüm çeşitlilik ve kompleksliğiyle yansıtılmasıydı.

Yukarıdaki soruyu konferans sırasında görüştüğüm enstitü ilgileri, «biz politik bir örgüt değiliz» diye cevap vermişlerdi. Oysa konferansta pekâlâ politik kararlar alındı. Bu bir çelişki değil mi?

Nezan: Enstitünün Kürt toplumunun tüm kesitleriyle, özellikle Kürt dernek ve örgütlerinin tümüyle diyalog kurmaya çalışması ve bunu büyük bir ölçüde gerçekleştirmiş olmasına rağmen siyasi bir örgüt ya da çeşitli siyasetlerin bileşkesini oluşturan bir örgüt olmadığı açıktır. İnsan hakları ve kültür platformu etrafında Kürt şahsiyetlerini ve halkımızın seçkin dostlarını biraraya getirip aralarında bir diyalogu başlatabilmek, bizim için kıvanç duyulacak bir olay. Bu konuklardan kimileri konferansın demokratik ortamında görüşleri-

ni açıklarken siyasal konulara da değinmiş olabilirler. Ama sonuçta alınan kararlar geniş anlamda insan hakları ve kültürel kimlik çerçevesini aşmamıştır. Toprak, sınır ve siyasî statü gibi sorunlar tartışılmamıştır. Bu gibi sorunlar konferansı düzenleyen Kürt Enstitüsü ve Fransa Özgürlükler Vakfı gibi kurumların işlevlerini aşar. Ama bazı kişiler için, özellikle Türkiye kamuoyunun bir bölümü için Kürtlerin varlığından; kendilerine has bir dillerinin, kültürlerinin, uygarlıklarının olduğuna dair birtakım evrensel olgularından bahsetmek, bu değerlerin korunmasının gerektiğine işaret etmek, insan haklarının evrensel olduğunu hatırlatmak bile siyasal bir tavır koymak oluyor. Bu da bir ölçüde artık bizim sorunumuz değil, 1930'ların bağnaz milliyetçi ideolojisinden kendisini bir türlü kurtaramayan, çağımızın fikir dünyasının gerisinde yaşayan bu Türk komşularımızın sorunu. Dünyadaki gelişmelere, demokratik değişimlere açılmaları, zor ve baskının toplumsal, kültürel ve ulusal sorunları çözmeye yetmediği gibi, bu sorunları daha da vahimleştirdiklerini anlamaları gerekir. Bu konuda basına, Türk aydın ve sanatçılarına büyük görevler düşmektedir.

Konferansta İnisiyatif Enstitüdeydi

Konferans sırasında ve sonrasında görüştüğüm çeşitli Kürt örgütü temsilcileri alınan kararlar için kendilerine danışılmadığını söylediler.

Nezan: Tüm konferans süresince gerek Kürt delegeler, gerekse yabancı konuklar konferans başkanlığına birtakım öneriler ve karar taslakları sunmuşlardı. Örneğin Sovyet akademisyeni Andrei Saha-rov mesajında, Cezayirli lider Ait Ahmed, Uluslararası Af Örgütü eski Başkanı ve Save The Children kurumu başkanı İsveçli Thomas Hammerberg, İngiliz Parlamentosu İnsan Hakları Komitesi Başkanı konuşmalarında somut önerilerde bulunmuşlardı. Kürt delegelerden yazılı bazı öneriler geldi. Konferansa sunulan ve bazı küçük değişikliklerden sonra kabul edilen karar taslağı bu önerilerin sentezi olup konferansı yöneten oturum başkanları ve enstitü adına da benden oluşan bir çalışma grubu tarafından kaleme alındı. Zamanın sınırlı olmasından dolayı böylesi bir hazırlık çalışmasının yapılması zorunlu-lydu ve bunu da konferansı düzenleyen enstitü önerdi. Dışarıdan kimse bize herhangi birşey empoze etmemiştii. Ayrıca, hazırlanan

karar taslağı, delegelerin önerileri üzerine bazı değişikliklerden sonra oybirliğiyle onaylanmıştır.

Konferansta izlediğimi kadarıyla Fransız Bakan Bernard Kouchner ve Fransa Özgürlükler Vakfı yöneticileri «tek inisiyatif sahibi» gibi davrandılar. Bu, organizasyon ortağı bir kuruluş olarak sizi rahatsız etmedi mi?

Nezan: Konferansın organizasyonunu ve programını Kürt Enstitüsü hazırlamıştı. Gerek gördüğümüz konularda Sayın Madam Miterrand'dan ve Fransa Özgürlükler Vakfı'ndan destek ve dayanışmalarını rica ettik ve onlar da yardımlarını esirgemediler. Yani bu konuda inisiyatif ve karar tamamen bizim olmuştur. Ama demokratik ülkelerde her oturum başkanı ya da başkanlık divanı programda olmayan bazı kişilere söz verebilir. Sayın Bakan Bernard Kouchner de oturum başkanı olduğu 15 Ekim günü, enstitünün olumsuz bakmasına rağmen bir Iraklı heyete söz vermek istemiş ve bunu, konferansa katılan yabancı konukların bilgilerini tamamlamak açısından demokratik bir gereklilik olarak addetmiştir. Sonuçta, bildiğimiz gibi, bu rejim sözcüsü Iraklılar salona alınmadılar. Bu tür olaylar her toplantı ve konferansta olabilecek olağan şeyler. Konferansın tarihsel önemi ve içeriğinin yanında bir ayrıntıdır.

Enstitünün önümüzdeki dönem faaliyet programında neler var?

Nezan: Önümüzdeki dönemde normal yayın ve araştırma programlarımızı gerçekleştireceğiz. Örneğin AET'den sağladığımız özel bir yardımla Türkçe izahlı bir Kürtçe Dilbilgisi, 3 adet Kürtçe video filmi ve 20 tane de Kürtçe müzik kaseti çıkaracağız. Konferans kararlarının kısa zamanda hayata geçirilmesi için de birtakım girişimlerde bulunacağız. Gündemdeki diğer faaliyetleri de zamanı geldiğinde basına açıklamaktan geri kalmayacağız.

Enstitüyü vakıf haline getirme projesinden söz ediliyor. Böyle bir çalışma var mı?

Enstitü'nün malî ve hukukî temellerini daha da pekiştirmek ve varlığını garantiye almak için birtakım çalışmalarımız var. Vakıf projesi de bunlardan biri.

Bir aydın olarak, Kürt meselesinde siz nasıl bir çözüm düşünüyorsunuz?

Nezan: Böylesi önemli bir soruna bu söyleşinin dar çerçevesi içinde cevap veremeyeceğim; af buyurun. Gerektiğinde bu konuyla ilgili ayrı bir söyleşi de yapabiliriz.

Kürtlerin Durumu Sadece Avrupa'da İyi

*Hangi ülkede yaşayan Kürtler sosyal ve kültürel yönden daha ileri?
Enstitünün bu konuda bir araştırması var mı?*

Nezan: Bu da zor bir soru. Veba ile kolera arasında hangisini tercih edersiniz demeye geliyor. Irak'ta İngiliz mandası döneminden beri Kürtlerin varlığı kabul ediliyor, birtakım kültürel hakları ve nisbi bir kültürel otonomileri var ama ülkeleri, özellikle bütün köyleri tahrip edildi. 1,5 milyon Kürt köylüsü yol kenarlarında kurulan, gece gündüz askeri denetim altındaki toplama kamplarında yaşıyor. 370 000 Irak Kürdü İran'a, 34 000'i de^(*) Türkiye'ye sığınmak zorunda bırakıldı. Yarı demokratik bir ülke olan Türkiye'de genelde köyler ve şehirler tahrip edilmiyor ama Kürtler'in varlığı ve asgari kültürel hakları tanınmıyor. Olağanüstü hal, asker ve polis baskıları, keyfi yöntemler ve ekonomik geri kalmışlık, yüzbinlerce Kürt köylü ve emekçisini Batı kentlerine göç etmeye zorladı. Örneğin sadece İstanbul'da 2 milyona yakın Kürt yaşıyor. Kimliğinden vazgeçen, Kürtlüğünü inkar edip resmi ideolojiyi benimseyen bazı kapıkulu Kürtler bakan ya da paşa bile olabiliyorlar. Osmanlılar döneminde devşirme oğlanların zamanla paşa ya da sadrazam olup kendi halklarını bile ezmekten kaçınmadıkları gibi. Kürt kökenli bazı kişilerin paşa ya da bakan olması, Kürtlerin her türlü hakka sahip olduğunu göstermez. Eski bakan Şerafettin Elçi, Kürt olduğunu söylediği için hapse atılmış ve işkence görmüştür. Kürt halkının varlığını ve haklarını barışçıl yollardan savunan Diyarbakır eski Belediye Başkanı Mehdi Zana^(**) 9 yıldan beri tutuklu. İran'da ne yarı-otonomi ne de yarı-demokrasi var. Ortaçağ kafalı Şii yöneticilerden en çok baskı gören, nüfusları 8 milyonu bulan İran Kürtleri. Tam bir diktatörlük olan Suriye'de de Kürtlerin hakları tanınmıyor. Durumları nisbeten iyi olan Kürtler, Sovyet Gürcistanı ve Ermenistanı'nda yaşayan Kürt topluluklarıydı. Onların da son dönemlerde Ermeni-Azeri çatışmalarından dolayı durumları kötüleşti. Örneğin, 1989'da Ermenistan

(*) Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürtlerin sayısı o zaman 60 bin civarındaydı. Bu rakam Nisan 1991'de yaklaşık 28 bindir.

(**) Mehdi Zana, Anti-Terör Yasasıyla birlikte Nisan 1991'de tahliye oldu.

Kürtlerinin hemen hemen üçte biri, yani yaklaşık 20 000 kişi topraklarını terkedip ya Rusya Federasyonu'na ya da Orta Asya'ya göç etmek zorunda kaldılar. Azerbaycan ve Orta Asya cumhuriyetlerindeki Kürtler de her türlü kültürel haktan yoksundurlar. Bu hakları özgürce kullanabilen Kürtler Batı Avrupa ülkelerinde çalışın ve sayıları 650 000 bulan göçmen Kürtlerdir.

Türkiye'nin Batı ile özellikle Avrupa ile daha sıkı bağlarının bulunması, Kürt meselesine nasıl etki yapıyor?

Nezan: Türkiye'nin Batı ile bağlarını sıkılaştırması, zamanla beraberinde gerçek bir demokratikleşmeyi getirebilir. Bu, Kürt ve Türk halkları açısından da son derece olumlu bir gelişme olur. Gerçek bir demokrasi çerçevesinde tüm sorunları tartışmak ve onlara diyalog ve iknaya dayanan çözümler bulmak mümkündür. Bugün Kanada, İspanya, Belçika, İngiltere, Fransa ve İsviçre gibi çok uluslu ve çok kültürlü toplumlarda halkları ya da toplulukları için bağımsızlık, federasyon ya da bütünleşme isteyen legal ve özgür olarak faaliyet gösteren parti veya örgütler mevcuttur ve seçmenlerini ikna kabiliyetleriyle orantılı olarak parlamentolarda temsil edilmektedirler. Bu nedenle bu toplumlar sıkıyönetim ve özel baskı yöntemlerine gerek kalmadan halkın güven ve rızasına dayanan bir istikrar oluşturabilmişlerdir. Ortadoğu ülkeleri arasında demokrasiye ve böylesi bir çağdaş gelişmeye en yakın ülke Türkiye'dir. Batılılaşma, halkın iradesine dayanmayan ve demokratikleşme yolunda en ciddi engelleri oluşturan, kendilerini devletin sahibi addeden birtakım güç odaklarını zamanla hukuk devleti kurallarına saygılı kurumlar haline getirebilir. Türkiye'nin önünde aslında iki seçenek vardır: Batıyla bütünleşip gerçek bir demokrasi olmak; bu halde Kürt sorunu da dahil tüm sorunlar demokratik yöntemlerle çözümlenebilir. İkincisi; ordunun ve militarizmin hakim olduğu, sorunları zor, baskı ve yasaklarla çözümlenmeye çalışın, uluslararası arenada gittikçe soyutlanan, malî kaynaklarının önemli bir kesimini güvenlik harcamalarına ayırmak zorunda kalan yarı-demokratik, yarı-despotik bir rejim. Bu son seçenek Türkiye'yi gittikçe malî çıkmazlara ve iç savaşa sürükleyecektir. Bu da ne Türk, ne de Kürt halkının çıkarıdır. Her açıdan, tüm eksikliklerine rağmen, demokrasi ve onun güvencesi olan Avrupa ile bütünleşme, kanımca tek çıkar yoldur.

Batı ve Sovyetlerin Kürt Çözümü

Batı, Kürt sorununda nasıl bir çözüm hazırlıyor?

Nezan: Son yıllarda gerek yurt dışındaki Kürt örgüt ve derneklerinin çalışmaları sonucu, gerekse iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla dünyanın gittikçe «küçülmesi» sonucu Kürt sorunu, Batı kamuoyunda, basında, insan haklarını savunan kuruluşlar arasında ve parlamentolarda tartışılır bir sorun haline geldi. Nüfusu birkaç yüzünü bulan Sahralıların ya da toplam nüfusu Mardin'ininkinden bile az Yeni Kaledonyalı Kanaklar'ın sorunlarının gündeme geldiği bir ortamda 20-25 milyonluk Kürt halkının dramının uzun süre sessizlik duvarıyla çevrilmesi mümkün değildi. Kamuoyundaki bu kıpırdayışlar sonucu bazı Batılı hükümetler, Kürt sorununa hiç değilse bir insan hakları sorunu olarak bakmaya başladılar. Bu sorunun çözümü hakkında çoğu henüz açık bir görüş arzetmedi. ABD, Fransa, İspanya gibi bazı ülkeler bu sorunun mevcut devletlerin sınırları dahilinde, Kürt halkına tüm ulusal, demokratik ve kültürel haklarının tanınmasıyla çözümünü bölge ve dünya barışı açısından yararlı gördüklerini arada bir basın yoluyla belirtiyorlar. Batı, ekonomik, kültürel ve siyasal ağırlığından dolayı dünya sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye ve daha az bir ölçüde de olsa İran ve Irak Batıya bağımlılığı olan ülkeler. Bu nedenle Batı faktörü iyi harekete geçirilebilirse, Kürt meselesinin çözümünü hızlandıran bir etken olabilir.

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin Kürt meselesindeki tutumları nasıl bir seyir izledi? Bu tutum ne yönde gelişebilir?

Nezan: Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler bir süreden beri kendi iç sorunlarıyla uğraşmaktan, ancak silahsızlanma ve Doğu-Batı ilişkileri gibi birkaç dış sorunla ilgilenebilecek vakit bulabiliyorlar. Bu nedenle, yakın bir gelecekte Kürt sorunu ile ilgilenmeleri zayıf ihtimal. Nitekim Halepçe katliamı ve 1988 Eylül Bahdınan olayları sırasında sadece hükümetleri değil, basınları bile suskun kalmıştır. Bu, Kruşçev dönemine göre büyük bir gerileme. Zira, o dönemde Sovyetler Kürt hareketini destekliyordu. Brejnev, Arap ülkeleriyle ve özellikle Irak ve Suriye ile bir dizi askeri ittifaklar imzaladı ve bugün SSCB, Irak rejimine başlıca silah satan ülkedir. Derin bir ekonomik bunalım ve siyasi çalkantı içinde bulunan Sov-

yetlerin Ortadoğu siyasetlerini gözden geçirmeleri, glasnostu o bölgeyle olan ilişkilerine de uygulamaları zaman alabilir. Bu siyasetin değişmesi için, bir yandan Saharov gibi Rus aydın ve parlamenterleri, diğer yandan da oluşmakta olan Sovyet Kürt lobileri faaliyet göstermektedirler. Sosyalist ülkelerin tutumları özellikle Irak ve Suriye'deki Kürt topluluklarının gelecekleri açısından önemli. Kürt halkının insanlık onur ve vakarıyla bağdaşır bir şekilde, diğer halklarla eşitçe ve dostça beraber yaşamak için verdiği mücadelede hem Batının, hem Doğunun ve hem de komşu halkların desteğine ihtiyacı vardır. Bu desteklerin oluşturulması için yapılan çabalar meşrú ve sorunludur, sorunun bir an önce adil bir çözüme kavuşmasına önemli katkıları olacaktır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	5
TÜRKİYE	
Türkiye Kürt Örgütleri Soyacağı.....	48-49
Kronoloji.....	50
ALA RIZGARI	
Hatice Yaşar	
Özgeçmiş.....	83
Tarihçe.....	83
Önce Aynı Örgütlenmeye Karşıydım.....	84
Dev-Genç'ten Ayrılıp DDKO'ya Katıldım.....	86
Yol Ayrımı: Şemdinli Çatışması.....	87
Erkek Egemen Ortamda Bir Kadın.....	88
Rakip Devletlerle İttifak Politikası Çıkamazdır.....	89
Peşmergenin İç Çamaşırını da Düşüneceksin.....	90
Çare Şehirlere Ağırlık Vermek.....	92
Batının Çözümü Özerklik.....	92
Sovyetler Birliği ve Kürt Meselesi.....	93
Diğer Kürt Örgütlerine Bakış.....	94
Kürtler ve İslâmiyet.....	96
Sosyalizmin Sorunları ve Reformlar.....	97
Kurtuluş Savaşı ve Sevr Anlaşması.....	98
Ankara-Kürt Diyalogu.....	99
Özal Ülke Gerçeğini En İyi Kavrayan Lider.....	102
Sosyalist Bir Sistem Hic Olmadı ki.....	103
Tek Partide Birleşmek İstemiyorum.....	104
Türk Solu «Bütün Türkler Birleşsin» Derse.....	105
İbrahim Güçlü	
Özgeçmiş.....	107
Tarihçe.....	107
Paris, Olumlu Fakat Eksik Bir Adım.....	108
Batının Tutumu Yeni Değil.....	109
Kürt Örgütlerindeki Bölünme.....	110
Türk Solu İle Birlik Şimdi Daha Anamlı.....	111
Aynı Örgütlenme ve Bunculuk.....	112
Türk Soluyla İlkelerde Yakın, Pratikte Uzağız.....	112
Milli Meselede Çözüm.....	113
Bağımsızlık da Olur, Federasyon da.....	114
Çok Partili Bir Sosyalizm İstiyoruz.....	115
Silahlı Mücadele Zamansızdır.....	116
PKK İle Hep İttifak Yolunu Aradık.....	118
Biz de Gerilla Kampları Kurduk.....	119
İ-KDP, Komela ve Talabani İle Bağlantımız Oldu.....	120
Sosyalizm Milli Meseleyi Çözemedi.....	122
Doğu Avrupa Sosyalizme Gidiyor.....	123
GAP Yeni Dinamikler Yaratacak.....	124
Diyalogu Ankara İstedi.....	125
Reform Politikası Örgütleri Nasıl Etkiler.....	127
Özal, Mustafa Kemal'e Benziyor.....	128
Sosyalizm Değil, «Reel Sosyalizm» Çöktü.....	129
Kapitalist Ülkeler Daha Tutarlı.....	131
PKK'da Hatif Bir Değişme Var.....	132

Türk Solu Kemalizmden Uzaklaşıyor.....	133
Anti-Emperyalizm Şartlanması.....	134
MAHMUT BAKSI (Yazar)	
Özgeçmiş.....	137
Tip Doğulular Grubu İçinde Yer Aldım.....	137
Hiçbir Kürt Siyasi Örgütüne Girmedim.....	138
Yazılı Bir Kürt Edebiyatı Var mı?.....	140
Kürtçe Romanlar Ne Kadar Satıyor?.....	141
Kırmança mı, Soranca mı?.....	142
Latin Alfabesine Geçmek İstiyoruz.....	142
Türk Solu Bizi Kısıtladı.....	143
Neden Ayrı Bir Devlet.....	144
KAWA-KÜRDİSTAN PROLETARYA BİRLİĞİ	
Tarihçe.....	146
Paris Konferansı'nı Sosyal Demokratlar Düzenledi.....	147
Kürtlerin ABD'ye İlgisi Arttı.....	148
Sovyetler de Özerklik İstiyor.....	149
Bağımsız, Birleşik Bir Kürt Devleti İstiyoruz.....	150
Çözümün Yolu ve Aracı.....	151
Bölünme ve Birlik.....	152
PKK Nasıl Bir Örgüt?.....	153
Bölge Devletleriyle İlişki Nasıl Olmalı?.....	154
Çözüm Önce Türkiye'de Mümkün.....	155
Kürt Solu ve İslamiyet.....	157
Reformlar ve Sosyalizmin Sorunları.....	158
Doğu Avrupa'da Burjuva Sistemi Kuruluyor.....	160
Özal'ın Realistliği ABD'den Geliyor.....	161
KUK (KÜRDİSTAN ULUSAL KURTULUŞÇULARI AVRUPA YÜRÜTME KOMİTESİ)	
Tarihçe.....	163
Bağımsız ve Birleşik Bir Devlet.....	164
Barışçı Yolu Biz De İsteriz Ama.....	166
PKK İle İttifak Yapmak Çok Zor.....	167
Aynılma ya da Birliğe Halk Karar Verir.....	169
Türk Solu Hâlâ Misakı Milli Diyor.....	170
Kürtlerin Rakip Başkentlerle İttifakı.....	171
İslamcı Hareketle İttifak Yapmalıyız.....	172
Sosyalizm Değil, «Reel Sosyalizm» Çöktü.....	174
Sosyalizm Milli Meselede Önemli Adımlar Attı Ama.....	176
AHMET ZEKİ OKÇUOĞLU (Avukat)	
Özgeçmiş.....	179
Milliyetçi-Sol Kürt Çevrede Yer Aldım.....	180
Önce Kawa İçinde Yer Aldım.....	181
Soğuk Savaş Örgütleri Dönemi Kapandı.....	183
Artık Marksist Değilim.....	184
Kürt Gruplarında Marksistler Ağırlıklı.....	185
PKK, Pekin Moskova Kamplaşmasını Dert Edinmedi.....	186
Kürt Aydınlarının Çoğu Kürtçe Bilmez.....	187
Türkiye'dekiler Bağımsızlık, Diğerleri Otonomi Diyor.....	189
Kürt Sorununu Silah Değil Diplomasi Çözecek.....	191
Türkiye Kürt Örgütleri Neden Keskin.....	193
Türk ve Kürt Aydınları Birbirine Yakınlaşıyor.....	194
Anti-Emperyalizm Bir Soğuk Savaş İdeolojisidir.....	194

Mustafa Kemal Ne Yaptı?.....	196
Irak Kürtleri Neden Yenildi?.....	197
PKK Demokrat Bir Hareket Olabilir.....	198
Batının Kürt Senaryoları.....	199

PKK (PARTİYA KARKEREN KURDISTAN)

Abdullah Öcalan	
Özgeçmiş.....	202
Tarihçe.....	204
Fikir Özgürlüğü İçin Bilgi Edinme Hakkı.....	207
Kürtler Türklere Endekslenmiştir.....	210
Türklerin Yapıtığını Kürtler Neden Yapamadı.....	212
Abdülhamit ve M. Kemal'in Kürt Politikası.....	214
Saddam, Atatürk Gibi Yapmak İstedi.....	217
Kürt Hareketleri Üç Gruba Ayrılır.....	219
İsyancılığın Sonu Yoktur.....	221
Mesut Barzani İle Oturma Görüşürüm.....	224
PKK Irak ve İran'da Şube Açacak mı?.....	226
Çeşitli Ülkelerdeki Kürtlerin Kıyaslanması.....	228
İlla Devlet Kuracağız Demiyoruz.....	231
Türkler Bizi Bıraksa, Biz Bırakmayacağız.....	233
Apo, «Birlik İstiyorum» Diye Taktik mi Yapıyor.....	234
Türk Birliğinden Memnun Olurum.....	237
Türkmen Türk Solcusundan Daha Bağımsızdır.....	239
Türk Ulusunun Orijinalitesini Arıyorum.....	242
Kürtlerde ABD Tarafatlığı Artacak.....	243
İşbirliği Kürt Partisine de Şiddet Uygularız.....	246
SHP'yi Bitirdik.....	250
Cizre'yi Türk Özel Timi Sayesinde Kazandık.....	251
Hedef Ortadoğu Konfederasyonu.....	252
Sosyalistlerle Bir Seçim Bloku Kurmak İsteriz.....	254
Türk Sosyalistleri İdeolojide Radikal Ama.....	256
Türkiye Kürt Grupları Politika Yapamıyor.....	257
İşçi ve Marksizm Kelimelerini Fazla Kullanmayı Sevmiyorum.....	258
Özal İkinci Bir Doğuş Yapabilir.....	260
Önümüzdeki İki Yılda Çok Şey Olabilir.....	262
Silahlı Mücadeleyi Tırmandıracağız.....	265
Tamponla Saddam Dengelenecek.....	267
Kürtler Kontrol Edilecek.....	268
Kürtlere İkinci İsrail Rolü Verilmek İsteniyor.....	269
Irak'ta Türkiye Denetiminde Kürt Özerkliği.....	270
Irak'takiler Başlangıçta Doğru Hareket Ettiler.....	271
Saddam, ABD-Sovyet Dengesine Taş Koydu.....	272
Avrupa'da Her Ülkede Büromuz Var.....	274
Almanlar, İngilizler İlişki Kurmak İstiyor.....	275
Mustafa Kemal'le Benzer Yönelimimiz Var.....	278
Kemalist Milliyetçilik Devrini Tamamladı.....	280
Sevr'i de Lozan'ı da Açacağız.....	282
Öcalan, Apo'yu Eleştirdi.....	283
Lider putlaştırması ve Önder İhtiyacı.....	284
Demokrasi Adacakları Yarattık.....	287
Sosyalizmin Çöktüğü ve Tek Parti.....	288
Reel Sosyalizm Çözümü.....	288
Sovyetleri Karşıya Alsaydık, Bizi Yaşatmazlardı.....	290

Tek Parti de Olur, Çok Parti de.....	291
Kültürden Önce Siyasi Temel Hazırlanmalı.....	292
Erkeğin Gözü Kadını Ahıra Çekmekte.....	293
Kampta Karı-Koca Aynı Odada Kalmıyor.....	294
Kürt Aydınlanmasının Kaynağı Siyasettir.....	295
Apo Entelektüel Gidasını Nereden Alıyor.....	296
Kürtler Arasında Gelişen İslam Değişil.....	298
PKK İslamcılardan Daha İslamcıdır.....	299
Osmanlı Padişahları İncir Çekirdeğini Dolduramadı.....	301
Sünni Kürtler, Alevi Kürtler.....	303
Kürtler Evsahibi, Ermeniler Misafir.....	305
Suriye'de Anti-Türk Temelde Kalmıyoruz.....	306
Doğu Perinçek ve Diğer Kürtler.....	308
PPKK (PEŞENG-KÜRDİSTAN ÖNCÜ İŞÇİ PARTİSİ)	
Serhad Diele	
Özgeçmiş.....	309
Tarihçe.....	309
Paris Hem İyi Hem de Zayıftı.....	311
Batı, Bağımsız Kürdistan İstemiyor.....	312
Soyyetlerin Kürt Politikasını Anlıyoruz Ama.....	313
Bağımsız, Birleşik Bir Devlet.....	315
PKK'nın En Büyük Olumsuzluğu.....	317
Kürt-Türk Federasyonu.....	319
Devlet İslamı Destekliyor.....	321
Glasnost ve Perestrojka.....	321
Reel Sosyalizm ve Milli Mesele.....	323
Kürt Meselesi ve Türk Siyasi Partileri.....	325
Ankara-Kürt Diyalogu Olumlu Fakat.....	327
Özal'ın Politikası Batıyla Bağlantılı.....	329
Kürtler ve Anti-Emperyalizm.....	330
Sosyalizm Son Kırınıtlarını Tüketiyor.....	331
Türk Solunun Kürt Politikası Yok.....	332
RIZGARİ (KÜRDİSTAN KURTULUŞ PARTİSİ)	
Ruşen Arslan	
Özgeçmiş.....	334
Tarihçe.....	334
DDKO: Yarım Yüzyıl Sonra İlk Yasal Örgüt.....	335
Paris Konferansına Neden Katılmadık.....	336
Batının Niyeti Geri Bir Kültürel Özerklik.....	338
Çözümün Adı ve Yöntemi.....	339
Kürt Örgütlerini Bölen İki Olgu.....	340
Kürt Örgütleriyle İlişkiler.....	341
Çelişkilerden Yararlanmak Aynı, Angaje Olmak Aynı.....	342
Türkiye'nin Farklılığı.....	343
T.C. Kürtlere İslamı Uygun Görüyor.....	344
Sosyalist Ülkelerdeki Gelişmeler.....	346
GAP'ın İki Yönlü Etkisi.....	347
T-KDP(TÜRKİYE-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)	
Ferhat Aydın	
Özgeçmiş.....	350
Tarihçe.....	350
KUK İle Tekrar Birleştik.....	352
Türk Örgütlerinden Nasihat Değişil Destek Bekliyoruz.....	353

Emperyalizm Sadece Ekonomide Kaldı.....	354
Batılılar Harita Değişsin İstemiyorlar.....	355
İttifak Politikamız.....	356
Ankara-Kürt Diyalogu Çok Önemli Değil.....	358
Özal'ın Kürt Politikasının Kaynağı.....	360

TKSP (TÜRKİYE KÜRDİSTANI SOSYALİST PARTİSİ)

Kemal Burcak	
Özgeçmiş.....	362
Tarihçe.....	362
Fransa Denge Kurmaya Çalıştı.....	363
Batı Ne Demek İstiyor.....	364
Konferans Demokratik İşlemedi.....	365
Yöntem İçin Enstitüyü Eleştireceğiz.....	367
Ortak Kürt Örgütü Gerekli.....	368
PKK Çağrılmadı.....	369
Batının Tutumu Ne Yönde Gelişebilir.....	370
Batının Etkisi ve Dünyadaki Yumuşama.....	371
Batı Bağımsız Devlet İstemiyor.....	372
Sosyalist Ülkelerin Tavrı Yetersizdi.....	373
Sovyet İç Politikası ve Kürtler.....	374
Bizim Tercihimiz Federasyon.....	376
Şimdi Türkiye'de Umutluyum.....	377
Bir Amerikan Senaryosu.....	378
Diğer Kürt Örgütlerinin Durumu.....	379
PKK'dan Hangi Noktalarda Farklıyız?.....	380
PKK Nereye Gidiyor?.....	382
Türk Solu İle Birlik Bu Aşamada Mümkün Değil.....	384
Tevger Ne Yaptı?.....	384
Kürtlerin Çapraz İttifak Politikaları.....	386
Sevr mi, Lozan mı?.....	388
GAP Ne Getirip, Ne Götürecek?.....	390
Bulgar Türkleri ve Yayılmacılık.....	391
Sosyalist Ülkelerdeki Reformlar.....	392
Parti Değil Sovyet İktidarı Düşünülüyordu.....	394
1980 Öncesinde Sosyalist Ülkelere Bakış.....	396
Sovyetlerin Askeri Müdahaleleri.....	397
Sosyalizm ve Milli Mesele.....	400
Sovyet Halkları Ayrılmak İsterse.....	400
Ankara-Kürt Diyalogu Gerçekçi Bir Adımdır.....	401
Özal, Ecevit ve İnönü'den Daha Cesur.....	404
Kürt Meselesi ve Anti-Emperyalizm.....	405
Iraklı Kürtlerin Ankara'yla Birleştirilmesi Senaryosu.....	407
Doğu Avrupa'ya Sosyalizm Kızılırdı'yla Geldi.....	409
İttifak ve Cephe Politikamız Değişmedi.....	409
Kürtlerin Birliği-Türklerin Birliği.....	411

MEHDİ ZANA (Bağımsız)

Özgeçmiş.....	413
Köyden Kente Akın Var.....	414
Siyaset Feodalizmi Çözüyor.....	415
Gruplar Dışı Kalmayı Savunmuyorum Ama.....	416
Herkes Bir Şeyler Yapmaya Çalışıyor.....	418
Politikayı Bırakmadım ki.....	419
Kürt Hareketi Rayına Oturdu.....	419

Irak'ta Kürtler Yenilmedi	421
Batı Konusunda İki Eğilim	422
Özal Gelmiş Geçmiş En Akıllı Türk Politikacısı	424
Aynlık mı, Eşitlik mi?	425

IRAK

Irak Kürt Örgütleri Soyağacı	430
Kronoloji	431

I-KDP (IRAK-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)

Mesut Barzani	
Özgeçmiş	441
Tarihçe	441
Bugün Otonomi Diyoruz	444
KDP'nin Örgütlenme Modeli	445
İç ve Dış İttifaklar	445
Kürt Sorunu ve Türkiye	446
PKK ile İttifakı Neden Bozdukları	447
Dr. Şıwan'ı T-KDP İdam Etti	449
1975 ile 1988 Birbirinden Çok Farklıdır	449
Ayaklanmamıza Kimse Yardım Etmiyor	450
Ankara Yardım Sözü Verdi	451
Türkmenlere Kültürel Özerklik	452
Türkiye'ye Karşı Değiliz	453
Hoşiyar Zibarî	
Özgeçmiş	455
Silaha İhtiyacımız Yok	455
Türkmenlere Kültürel Özerklik	456
Türk-Kürt Federasyonu	457
Türkiye Neden Politika Değiştirdi?	458
Ortadoğu'da Arap-Türk-Kürt-Fars Federasyonu	459

I-KSP (IRAK-KÜRDİSTAN SOSYALİST PARTİSİ)

Dr. Mahmut Osman	
Özgeçmiş	462
Tarihçe	462
Tahran'la İttifak Politikasına Karşıyım	462
Bulgaristan Türkiye Kürtlerine Yanaşmak İstiyor	464
Türkiye Avrupa Ülkesi Sayılır	465
Kürtler Taktikte İyi, Stratejide Kötüdür	466
Ankara Görüşmeleri Kürt Cephesi'ni Bağlamaz	467
Türkmenlere Coğrafi Otonomi	469

KDHP (KÜRDİSTAN DEMOKRATİK HALK PARTİSİ)

Sami Abdulrahman	
Özgeçmiş	471
Tarihçe	471
İran'la İttifakımız Zorunludur	472
Önce Yaşadığımız Halkla Birlik	473
Kürt Meselesi Batının Gündeminde	474
Paris'te Sonuç Önemli, İnisiyatif Değil	476
Sosyalist Ülkeler ve Kürtler	476
İslamiyet ve Milli Mesele	477

KYB (KÜRDİSTAN YURTSEVERLER BİRLİĞİ)

Celal Talabani	
Özgeçmiş	479

Tarihçe.....	480
Paris Konferansı Bir İlk Adımdır.....	481
Batı Ne İstiyor?.....	483
Amerika'ya Niçin Gitti?.....	484
Sosyetler de Otonomi Diyor.....	486
Sovyet Halkları Ayrılmak İsterse.....	487
Özal Temsilci Gönderdi.....	488
Özal Nabız Yokladı.....	489
Saddam Yönetimi ve Çözüm.....	490
İran ve Irak'la İttifak Politikası.....	491
Filistin Örneği İzlenebilir mi?.....	492
İslamiyet ve Milli Mesele.....	493
Türkiye Kürt Örgütleriyle İlişkiler.....	494
PKK ile İttifak ve Türkiye'yle İlişkiler.....	495
GAP Ne Getirecek?.....	496
Amerika'ya Niçin Gittim?.....	498
Kuveyt Krizi Kürtlere Yaradı.....	498
Irak'la Askeri Harekât Düşünmüyoruz.....	499
Amacımız Irak Muhalefet Cephesini Oluşturmak.....	499
ABD'nin Yanında Savaşa Girmeyiz.....	500
Türkiye'nin Irak'a Giriş Niyetine Bakarız.....	501
Özal Zeki ve Güçlü Bir Politikacı.....	502
Bağımsızlık Peşinde Değiliz.....	503
Ankara Bizi Anlayışla Karşıladı.....	503
İRAN	
İran Kürt Örgütleri Soyağacı.....	508
Kronoloji.....	509
ŞEYH İZZETTİN HÜSEYİNİ (İran Kürtleri Dini Lideri)	
Özgeçmiş.....	519
Mollaların Gücünü Hesaplayamadık.....	519
Humeyni'nin Yakasından Tuttum.....	520
Kürtlerde Tarikatların Etkisi Azaldı.....	522
Azerilerle İlişkilerimiz İyidir.....	524
İ-KDP (İRAN-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ)	
Dr. Abdurrahman Kasımlı	
Özgeçmiş.....	526
Tarihçe.....	527
İran'a Demokrasi, Kürdistan'a Otonomi.....	528
Humeyni, Kasımlı'ya Ne Dedi?.....	529
Irak'tan Yardım Alıyoruz.....	530
Kürt Meselesinde Uluslararası Senaryo.....	531
Türkiye'de Çözüm Daha Mümkün.....	533
Hasan Şerefi	
Özgeçmiş.....	535
Kasımlı'nun Ölümü Politikalarımızı Değiştirmede.....	535
Devletlerle İttifak Sorunu.....	536
İ-KDP ve Türkiye.....	537
Azad Bey	
Silahlı Mücadele Sürüyor.....	538
İslam Devrimini Petrol Ayakta Tuttu.....	539
Özal Zeki Bir İnsan.....	540
Otonomi İlla Bağımsızlığa Gitemez.....	541

KOMELA (İRAN KOMÜNİST PARTİSİ)

Abdullah Muhtedi	
Özgeçmiş.....	543
Tarihçe.....	543
Neden Ortak Örgütlenme.....	544
Azerbaycan İsterse Birleşir.....	545
Önceleri Maoculuğa Yakındık.....	546
Batının Kürt Planı.....	547

SURİYE

Suriye Kürt Örgütleri Soyağacı.....	550
Kronoloji.....	551

S-KHBP (SURİYE-KÜRT HALKÇI BİRLİK PARTİSİ)

Salah Bedrettin	
Özgeçmiş.....	555
Tarihçe.....	555
Gündemdeki Çözüm Nedir?.....	556
Sovyetlerin Tutumu Eksikti.....	558
FKÖ Modeli ve Kürtler.....	559
Sosyalizm ve Millî Mesele.....	560
Değişen Dünyada Türkiye'nin Rolü de Değişti.....	562
Kürtler Özalıcı mı Oldu?.....	563
Çözüm: Ortadoğu Konfederasyonu.....	564
Irak ve Suriye Baas Partileri Birleşmek İstiyor.....	565
Sosyalizm Güç Olmayı Sürdürecektir.....	566

İSMET ŞERİF VANLI (HUKUKÇU VE TARİHÇİ)

Özgeçmiş.....	567
Ermeniler Kürtleri Türklere İtti.....	567
1920'lerde Dış Etkenler, Bugün İç Etkenler Önemli.....	569
Özal İyi Bir Başlangıç Yaptı.....	570
Kürtler Nereden Geldi?.....	571
Zazalar Kürt mü?.....	572

SOVYETLER BİRLİĞİ ve AVRUPA

Kronoloji.....	576
----------------	-----

Prof. NADİR NADİROV (Sovyet Kürdü)

Özgeçmiş.....	578
Sovyet Kürtleri Türkiye Kökenlidir.....	578
Sovyetlerde Sayım Nasıl Yapılıyordu.....	579
1917 Ekim Devrimi ve Kürtler.....	580
Stalin Kürtleri Sürdü.....	581
Gorbaçov'dan Yurt İstedik.....	582
Perestrojka Ne Getirdi?.....	583
Laçin'i Yurt Olarak İstiyoruz.....	584
Ermeniler Müslüman Kürtleri Sürdü.....	585
Kürtler Birlik Yönünde Oy Kullandı.....	586

KENDAL NEZAN (Paris Kürt Enstitüsü)

Özgeçmiş.....	588
Kürt Enstitüsünü 12 Ayda Kurdu.....	588
Paris Konferansı'nın Amacı Neydi?.....	591
Konferansta İnisyatif Enstitüdeydi.....	593
Kürtlerin Durumu Sadece Avrupa'da İyiydi.....	595
Batı ve Sovyetlerin Kürt Çözümü.....	597

FOTOĞRAFLAR

İran'daki isyanların lideri Simko (İsmail Ağa)

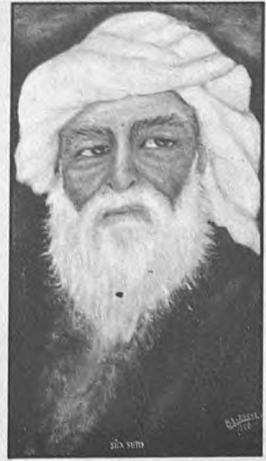
1961'de başlayan Irak Kürt İsyanı'nın lideri Molla Mustafa Barzani

Dersim İsyanı'nın (1938) lideri Seyit Rıza

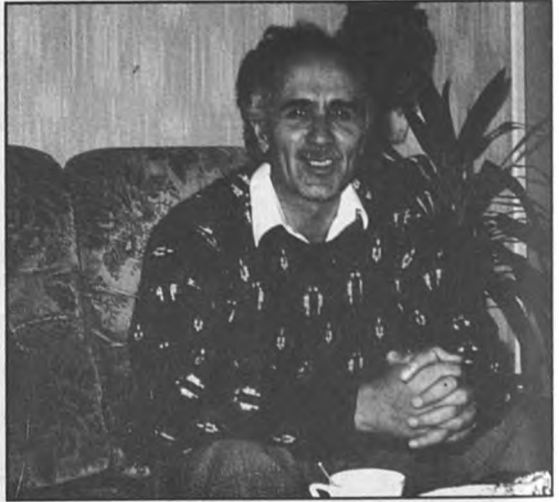
Mahabad Cumhuriyeti'nin kurucusu Kadı Muhammed

Türkiye'deki 1925 isyanının lideri Şeyh Said

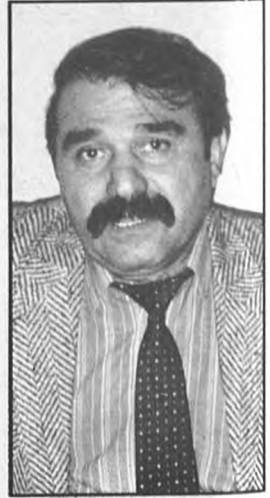
Rızgari Avrupa Sekreteri
Ruşen Arslan

TSKP Genel Sekreteri Kemal Burkay

PPKK (Peşeng) Genel Sekreteri Serhat Dicle

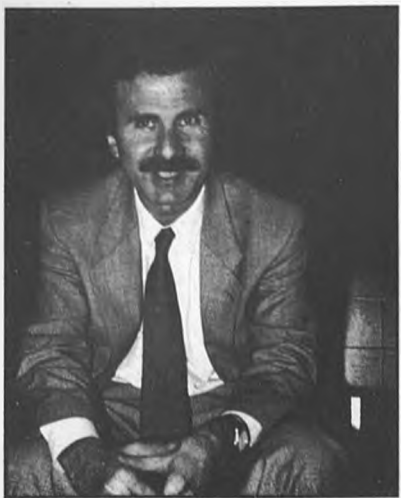
Yazar Mahmut Baksi

Ala Rızgari liderlerinden Ibrahim Güçlü

Kürdistan Press yöneticisi Orhan Kotan

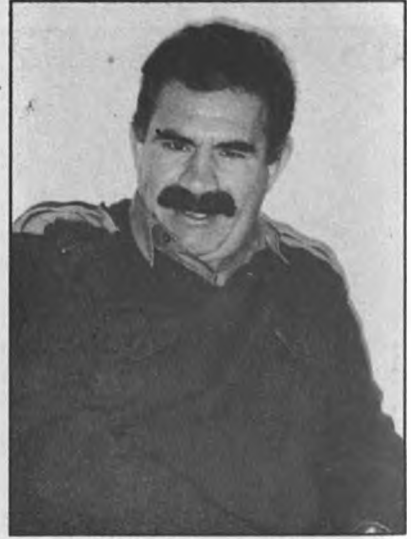
Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan

Avukat Ahmet Zeki Okçuoğlu

PKK Genel Sekreteri Abdullah Öcalan

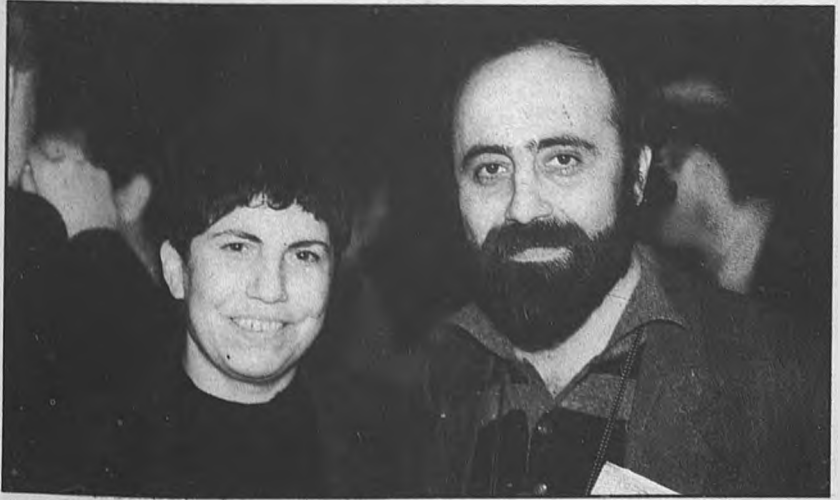
Öcalan görüşmemiz sırasında

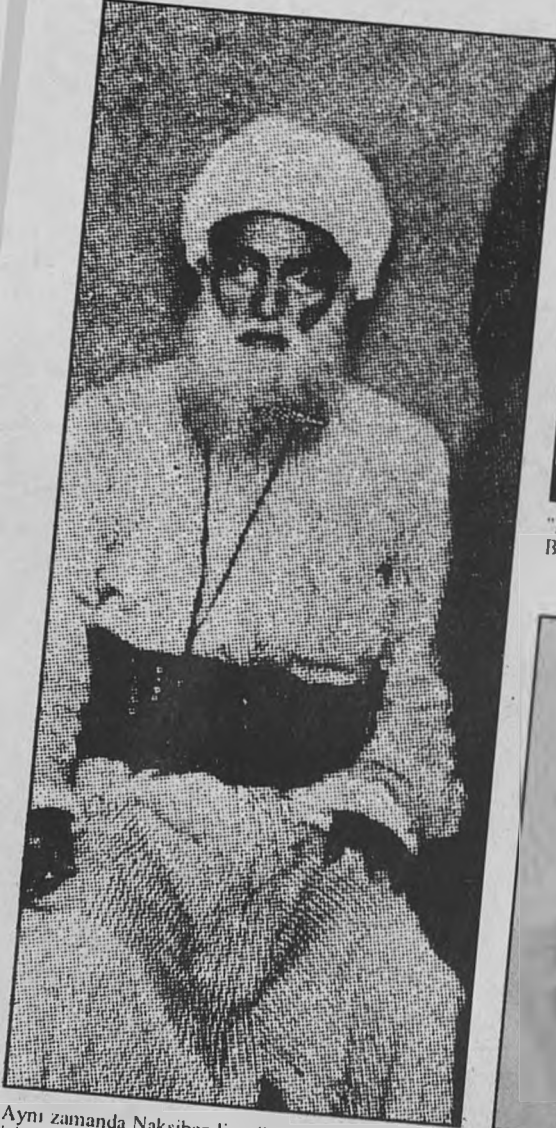
Öcalan, Lübnan'ın Bekaa vadisindeki kampında (1991)

Ala Rızgari'nin liderlerinden Hatice Yaşar İraklı Kürt Lider Celal Talabani ile birlikte (1989 - Fransa)

Hatice Yaşar, Stockholm'deki Kürt Konferansında Rafet Ballı ile birlikte (1991-İsveç)

Aynı zamanda Nakşibendi tarikatının önde gelen isimlerinden olan Şeyh Saîd

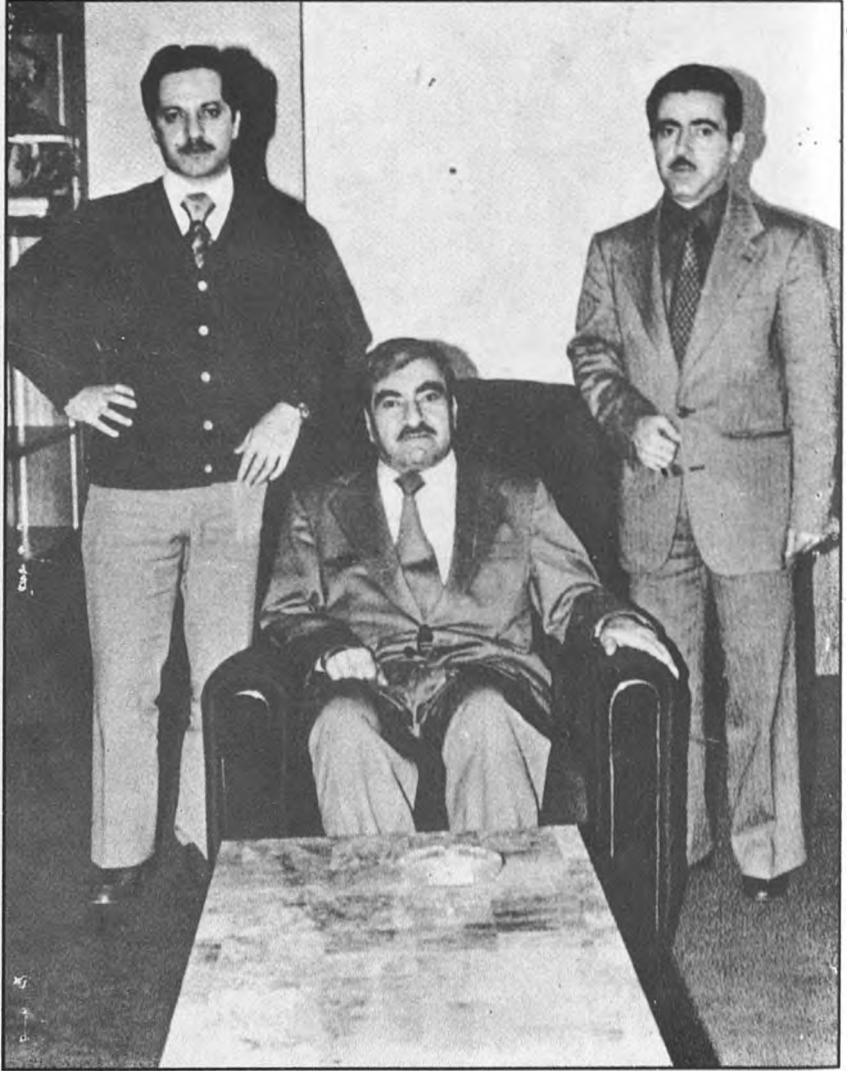
"Kürdistan" dergisini çıkaran Mikdat Bedirxan

Diyarbakır eski Belediye Başkanı Mehdi Zana

I-KDP'nin kurucusu Molla Mustafa Barzani. Sağ üst köşedeki küçük resim Barzani'nin Sovyetler Birliğinde kaldığı sırada çekildi.

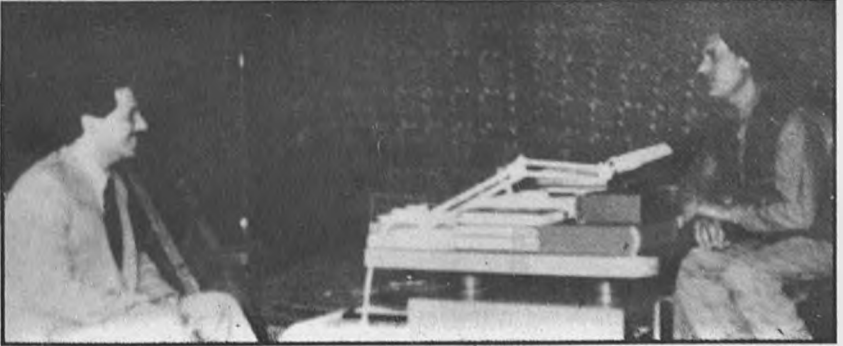
Mustafa Barzani, Amerika'da kanser tedavisi görürken oğlu Mesut (sağda) ve Idris Barzani ile birlikte (1979)

Irak'ta Kürt çadır ve evlerini Mesut Barzani'nin bu fotoğrafı süsler

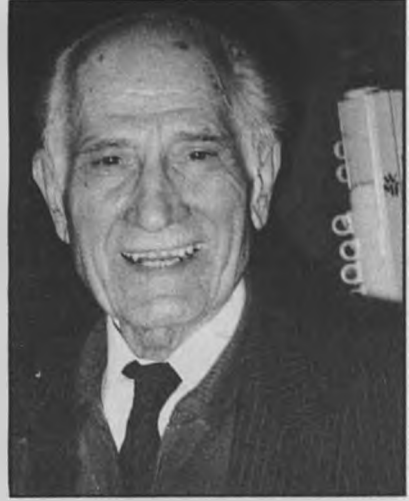
1-KDP'nin şimdiki lideri Mesut Barzani'nin gençliği

Mesut Barzani Libya lideri Muammer Kaddafi ile birlikte

Kürdistan Demokratik Halk Partisi lideri
Sami Abdülrahman

I-KDP'yi Mustafaz Barzani Sovyetlerde
iken yöneten İbrahim Ahmet

Irak-Kürdistan Sosyalist Partisi manevi
lideri Dr. Mahmut Osman

I-KDP Politbüro üyesi ve Avrupa sözcü-
sü Hoşiyar Zibari

Kürdistan Yurtsever Birliği lideri Celal Talabani (Fransa 1989)

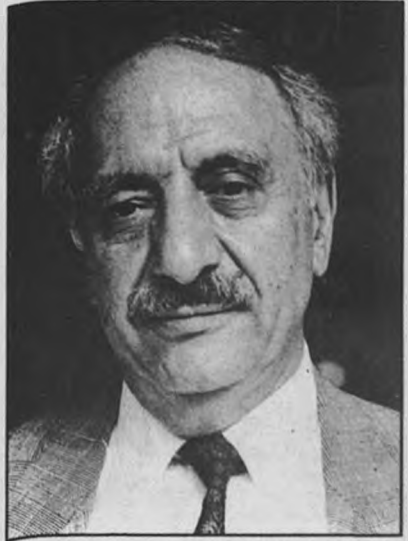
Talabani, Kuzey Irak taki Kürt bölgesinde (1987)

Talabani, Fransa Devlet Bakanı Bernard Kouchner ile Paris Kürt konferansı sırasında tartışırken (1989)

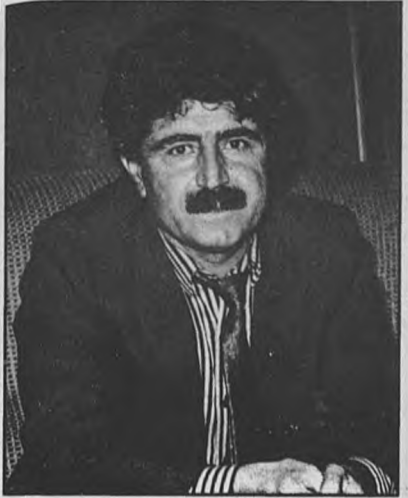
İ-KDP Genel Sekreteri Dr Abdurrahman Kasımlı

Dr. Kasımlı 1989'da öldürüldü

Kasımlı, Batılı sosyal demokrat çevrelerde tanınan bir liderdi

İ-KDP Avrupa sözcüsü Hasan Şerefi (1989-Fransa)

İranlı Kürtlerin dını İderi Şeyh İzzettin Hüseyin

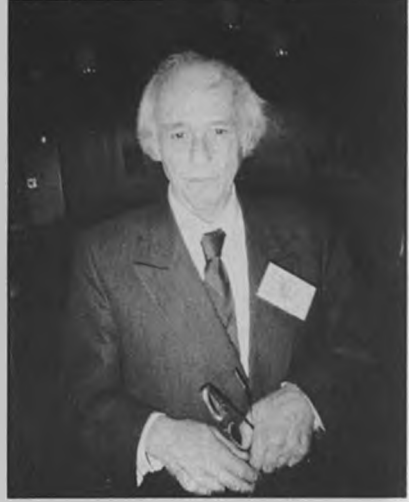
Bağımsız Kurdistan Partisi Genel Sekreteri Emir Gazi (İran)

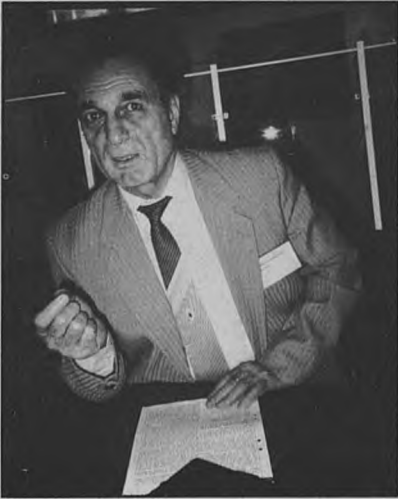
Paris Kürt Konferansı'nın birinci gününde başkanlık divanı (soldan sağa) Danielle Mitterrand, İbrahim Aksoy (Milletvekili-Türkiye), Dr Mahmut Osman (İraklı Kürt lider)

Suriye Kurt Halkçı Birlik Partisi Genel Sekreteri Salah Bedrettin

Hukukçu ve tarihçi Ismet Şerif Vanlı

Sovyet Kürtlerinin sözcülerinden Prof. Nadir Nadirov

I-KDP'nin liderlerinden Idris Barzani

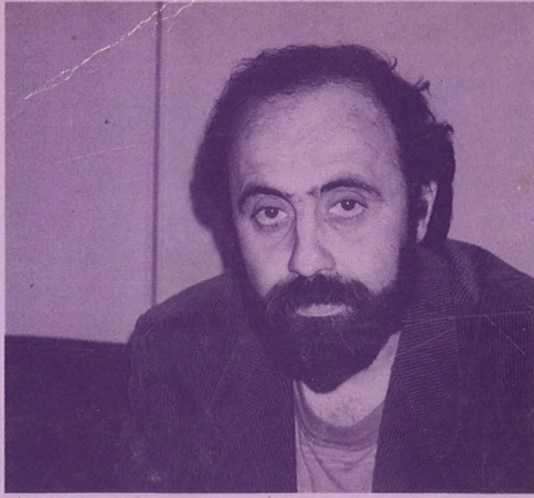

Paris Kürt Konferansına katıldığı için ihraç edilen 7 SHP'li milletvekilinden 6'sı. Konferansın yapıldığı salonda (soldan sağa) Ahmet Türk, Mahmut Alınak, İsmail Hakkı Önal, Adnan Ekmen, Mehmet Ali Eren ve Kenan Sönmez. Yedinci milletvekili Salih Sümer idi.

Paris Kürt Konferansı değişik ülkelerden sözcüleri ve sanatçıları buraya getirdi. (Soldan sağa) Mahmut Baksi (Yazar), Celal Talabani, İbrahim Aksoy, Şivan Perver (Ozan), Prof. Nadir Nadirov

«Kürt Dosyası» yaklaşık beş yıllık bir çalışmanın ürünü. Gazeteci *Rafet Ballı*'nin bu kitabı, masa başında değil, olayların içinde oluştu. *Ballı*, «Kürt Dosyası»nı hazırlarken sadece Türkiye'deki gelişmeleri izlemekle yetinmedi. Kürtlerin bulunduğu diğer bölge ülkelerine de giderek tarihi, onlarla birlikte yaşadı. Son iki Kürt görüşünü, Paris ve Stockholm Kürt konferanslarını *Milliyet* adına O izledi. Yüzbinlerce mültecinin dramını onlarla paylaştı.

Elinizdeki kitapta Türkiye, Irak, İran, Suriye ve Sovyetler Birliği'nde faaliyet gösteren hemen bütün Kürt örgütlerinin lider ve sözcüleriyle yapılmış görüşmeleri bulacaksınız. İki-üç tanesi dışında hepsi ilk defa yayınlanıyor. Söyleşilerde her partinin görüşleri birinci elden aktarıldı. Ayrıca, her ülke için geniş bir siyasi kronoloji ve örgütler şeması hazırlandı. *Ballı*, en başta da, yaşadığı ve gördüğü bazı olayları kapsamlı bir önsözle ortaya koydu. Bunları okurken, gündemdeki bazı gelişmelerin daha da anlam kazandığını göreceksiniz.

«Kürt Dosyası», kapsamı ve çeşitliliği ile sadece Türkiye'de değil, dünyada da ilk çalışma oluyor. *Ballı*, kitabın önsözünde «*sonsöz*» olarak şunları söylüyor: «Kürt meselesini biz tartışmazsak, başkaları tartışacak ve zaten tartışıyorlar. Bu sorunu Kürt, Türk birlikte biz çözmezsek, başkaları çözecek ve zaten çözmeye çalışıyorlar. Üstelik bu çözüm sadece Türkün değil, Kürdün de lehine olmayacak.»

Bu kitabın Kürt meselesini «bizim» tartışmamıza, «bizim» çözmemize ufak da olsa katkı yapacağını umuyoruz.

... 11
110FFe

ISBN 975-406-300-1